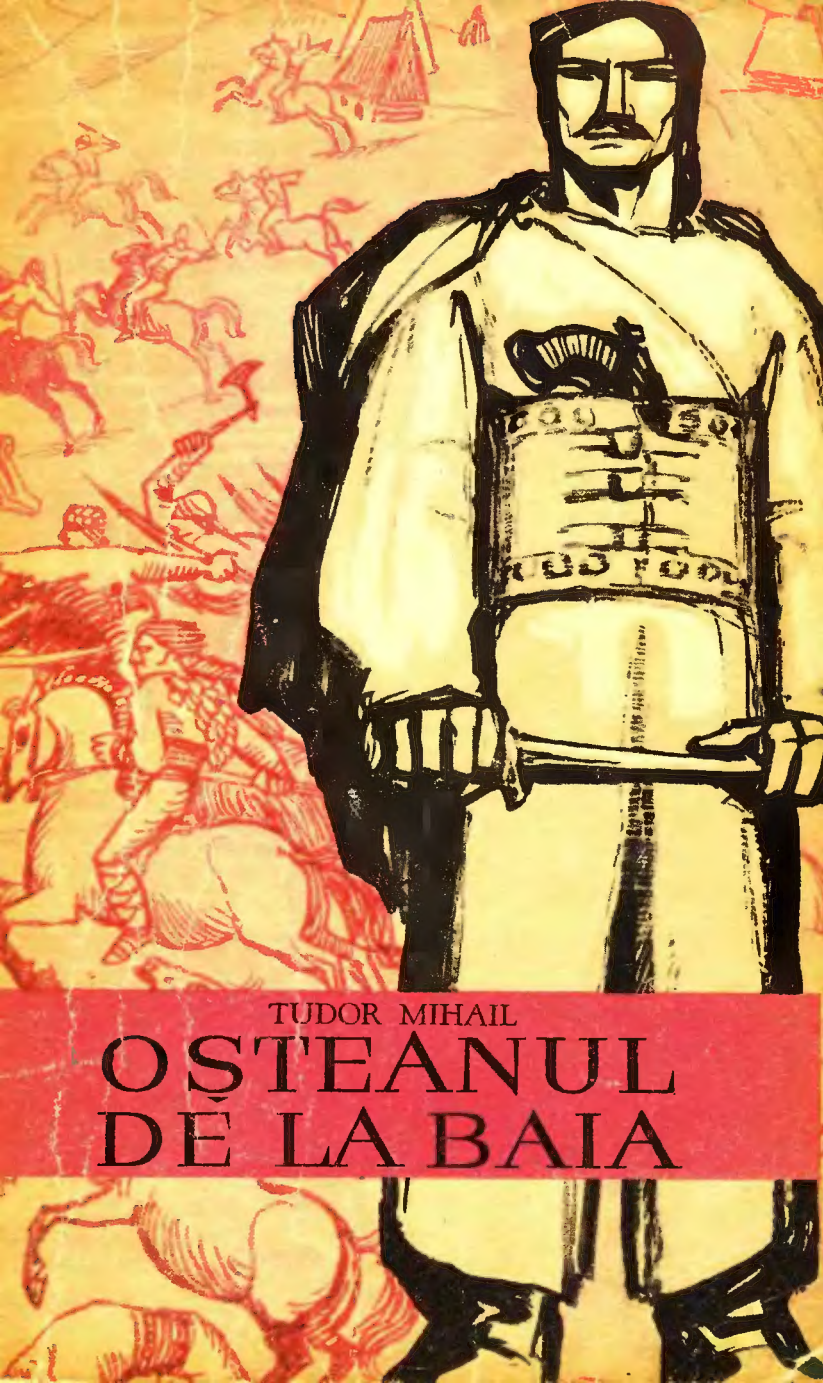

TUDOR MIHAIL

OȘTEANUL DE LA BAIA

TUDOR MIHAIL

OȘTEANUL DE LA BAIA

(PINTEA VITEAZUL)

EDITURA TINERETULUI

Coperta de CHIRNOAGĂ MARCEL

CARTEA I

S-a născut un iobag

CUVÎNT ÎNAINTE

O doină difuzată arareori la posturile de radio, un basorelief al sculptorului Geza Vida și cîteva desene în cărbune, iscălite de pictorul Vasile Kazar — iată cam ce cunoaște marele public despre viteazul Grigore Pintea (1670—1705). În schimb adepții drumeției, care cutreieră munții ardeleni, întîlnesc în peregrinările lor denumiri ca: Poiana Pintii, Masa Pintii, Peștera Pintii, Urma Pintii, Făgădăul lui Pintea etc. — toponime care atestă faima de care s-a bucurat și se bucură încă peste Carpați conducătorul iobagilor români răsculați sub Francisc Rakoczi al II-lea (1703—1711). În cărțulii mici, îngălbenite și ferfenițite de vremi, au fost adunate de mîini pioase horiturile, doinele și strigăturile ce preamăreau, la timpul lor, isprăvile de haiducie și faptele de arme ale celui care a întruchipat o perioadă dorul de libertate al populației românești din Transilvania.

Mai dai și acum, uneori, peste horitori bătrîni ce cunosc pe de rost cîntecele și doinele anonime închinate lui Pintea, iar o seamă de istorici au consemnat în cronici scurta trecere pe acest pămînt a lui Grigore Pintea și însemnătatea ce a avut. Nicolae Densușianu consemnează într-un studiu (Familia, anul 1883, pag. 311) că: ...„unul din cei mai însemnați români din secolul al XVII-lea a fost Grigore Pintea din Maramureș, patria lui Dragoș".

Dar mărturia cea mai de preț o aduce însuși Francisc Rakoczi al II-lea în memoriile sale (editura Thali Kalman, Budapesta 1872): „O veste prea plăcută m-a surprins căci Pintea, lotru făimos din Mezis (dar nu numai din Mezis,

ci și din codrul și strîmtorile din Sălaj, din munții Băii Mari, ai Capnicului și din Maramureș) de origină valah, ca să-și dovedească credința ce-mi păstrează, tăbărîse sub murii (*zidurile, n.n.*) cetății Băii Mari."

Cartea de față încearcă să reconstituie, din materialul folcloristic controversat și din puținele documente istorice ale vremii, viața și faptele de oștean ale lui Grigore Pintea, căpetenia vitează a răsculaților romîni din Ardeal, împotriva iobăgiei și a dominației tiranice a imperiului austriac.

Autorul

C A P I T O L U L I

INTIMPLĂRI DIN MĂGOAJA

Măgoaja e un biet cătun din ținutul Lăpușului, așezat pe domeniile grofului Sandor de Hóllómező. În dreapta satului, curg agale apele Lăpușelului, aidoma cum curg zdrențele de pe iobagi; în stînga, spre depărtări, se ițesc gorganele unduite ale dealurilor. În sat, viețuiesc — după cum stă scris în condicile castelanului — trei sute de suflete cu o sută douăzeci de fumuri. Fumuri... vorba vine! Mulți iobagi n-au coceni pentru vatră cîtu-i iarna de lungă și geroasă. Din băgeagurile lor n-ai decît să aștepți fumul cît îi pofti, că tot n-ai să zărești nimic. Au mai încercat unii să adune pe timp de noapte cîte un gîtejel de crengi uscate din pădurea grofului, dar or povesti și morților ce-au pătimit. I-au prins gornicii, i-au legat fedeleș, iar în pivnița de cazne au fost priponiți de butuci cu lanțuri și canoniți în fel și chip, după care Snitko i-a aninat în furci în afara porților castelului, de gîndeai că-s rufe puse la zvîntat, necum suflete de creștini.

La marginea gîrlei, se-ntinde șoseaua: în jos, duce către Blaj, în sus, spre Tîrgul Lăpușului. Iar pe șosea bîntuie soldățime: pedestrași, călăreți cu mustățile răsucite burghiu, călări pe cai voinici și grași, cu șei moi care scîrțîie sub șezuturi și frîie din piele fină, galbenă ca șofranul. Încotro se tot vîntură ticăloasa de soldățime austriacă, naiba știe! Dar, pe unde trece, face prăpăd... După birșaguri puse de grofi, e a doua pacoste pe capetele bieților iobagi. Iar de te-o îndemna Necuratul să li te-mpotrivești, atîta îți trebuie: te-ai învîrtit de colivă! Și multe mai cer, arză-i-ar focul! Pentru cai, ovăz, pentru ostași, hrană și pentru ofițeri, băutură și muieri... Iar după ce i-ai îndopat ca pe gînsaci, soldățoii te mai iau la palme și fac haz: „Cînd ți-o naște muierea plod la toamnă, să-l botezi Johann, c-așa mă cheamă..." Și țin-te rîsete și chicoteli...

Bisericuța din vatra satului, cu turla ţuguiată, e tare înnegrită de vînturi și ploi. Nici nu-i de mirare, după ce a înfruntat vremuiala de prin văleatul al paisprezecelea. Parohul Avram, om trecut de șaizeci, mai cîrpește ici-colo bîrnele mîncate de carii și draniţa putredă, că e mai priceput la teslă și gealău decît la meremeturile bisericești. Slujește pe amvon din an în paște, cînd îi pică o nuntă ori vreun botez. Dar nunți is puține ; mai numeroase-s îngropăciunile. Și pînă s-ajungi la ţintirim, sub deal, frămîntînd noroaiele, mai că-ți vine să sudui pe răposat că i s-a năzărit să-nchidă ochii taman cînd drumu-i mai înglodat. Carte nu prea știe popa, că n-are de unde. A fugit în tinerețe din sat să se mîntuie de oaste și a nimerit la o mănăstire, în munți. A argățit acolo pînă i-a crescut barbă cuviosă, după care l-au hirotonisit. De aceea mai greșește el uneori și citește de maslu la botez și de prohod la nuntă. Dar o să-l ierte domnul, că-l știe țăran prost și-mpovărat de ani.

*

E o noapte de făurar și s-a lăsat un geruleț strașnic. Pe cer, o lună sticloasă luminează-n depărtări gurguielile Ţibleșului, învăluite cu o zeghe de omăt. Satu-i adormit. Doar în coșmelia lui Cupșa Pintea mai pîlpîie un opaiț. Pe laviță, geme înfundat Mălina, iar alături, pe un scăunieș cu trei picioare, veghează soru-sa Mărie. Tatăl lor, ciobanul Irimie Costan, e de fel din Maramureș, adică din satul Dragomirești, de unde au purces către Moldova Dragoș și Bogdan de au devenit acolo domnitori. Unii spun c-ar fi niscai cimotii. Mai știi ?

Bătrînul s-a pornit către Măgoaja de cum a fost vestit că Mălina stă să nască. A încărcat asinul cu burdușele de brînză și slană afumată și s-a pornit la drum. Vor prinde bine acuși, după ce ginere-său Cupșa a lăsat gospodăria baltă și s-a trecut în oștile curuțești ale lui Francisc Rakoczi, care se războiește cu grofii ce s-au dat de partea labonților împărătești.

Calcă voinicește, apăsat, peste neaua plină de grunzi, sprijinindu-se în bîta noduroasă, ciobănească. Umblă după moașă... Iutește pasul, că-i departe pînă la capătul celălalt al satului, către bordeiul doftoroaiei aflat cam la margine, pe unde căsuțele-s împrăștiate fără socoteală, pe lîngă ţarina însomnită sub velința de nea. O potaie jigărită, cu ochii urduroși, latră și dă să-l înhațe de nădragi.

Auzind lătrături, baba Glafira s-a așezat în capul oaselor și trase cu urechea. Cînd i se ciocăne-n fereastră, întreabă cu glas pițigăiat, de gaiță :

— Cine-i ?

— Om bun, cumătră, om bun. Eu îs, Irimie Costan...

— Și ce-ți veni, rumîne, să trezești lumea în toiul nopții ? Ufff ! Nici de hodinit nu mai ai răgaz...

— Oprește bodogăneala, mătușă — cată Irimie s-o molcomească. Fă, rogu-te, degrabă că naște Mălina...

— Așa stă povestea ?

Doftoroaia și-a tras pe ea cinci rînduri de fuste și s-a încotoșmănit în broboadă, de i-au rămas afară doar nasul vînăt și ochii de viezure, și tropăie mărunt pe urmele lui Irimie.

*

Cam pe la primul cîntat de cocoș, Mălina a scos un răcnet de fiară și a leșinat. S-a auzit un scîncet slab, ca un miorlăit de pisoi.

— Freac-o tu cu oțet pe la tîmple, fată ! Eu am să-ți scald nepoțelul. Și-i voinicuț... ptiu, ptiu, să nu-l deochi...

Lăuza și-a venit în fire. Doftoroaia luă boțul de copil înfășat și-l așează lîngă ea, rînjind din gura știrbă :

— Leit tat-to, Mălină ! O să crească falnic ca stejarul... Deschise apoi ușa cămării și chițcăi veselă : Fă-te-ncoa, bunicule ! Dar cată și o glajă de răchie, să cinstim, că-s frîntă de oboseală...

După ce s-a luminat de ziuă, a venit și popa Avram. A deschis ceaslovul și-a-nceput să citească la capul copilului, să-l apere de duhuri rele.

— Cum îl botezați ?

— Grigore, părinte — hotărî Costan. Ca pe răposatul tata.

— Fie și Grigore, că-i nume de sfînt ! — molfăi popa printre gingii.

Duminică, după slujbă și botez, în catastiful bisericesc, fu trecut un nou suflet în turma iobăgească a castelanului Hóllómező : „Grigore, fiu drept al lui Cupșa Pintea și al Mălinei, născută Costan, botezat întru Domnul în ziua de 25 făurar, anul 1670 după Hristos, la Măgoaja, în ținutul Lăpușului..."

CAPITOLUL II

NELINIȘTE LA CASTEL

Castelanul Sandor de Hóllómező e mînios la culme. Și proasta lui dispoziție s-a mărit cu cît urgia de afară se-ntețește. E o vreme de nu te-nduri să lași neadăpostit măcar un cîine. Răpăie ploaia pe acoperiș, iar crengile fagilor izbesc în geamuri ca niște degete răschirate de fantome. Ghemuit în jilțul înalt, în odaia mare și tristă, castelanul se-nfioară de cîte ori un fulger sparge clădăraia de nori sau hăulesc în depărtări bubuituri înfricoșătoare, de parcă se prăbușește Țibleșul și o ia de-a rostogolul la vale, prefăcut în mii de țăndări.

Castelanul Sandor își strînge pe trupul firav haina de casă din postav moale, vătuit, împodobită cu șnur de atlaz și guler roșu, de catifea. Tremură... De frig sau de mînie, nici el nu-și dă seama. Încă din toiul iernii, de prin februarie, descreieratul de Francisc Rakoczi I și-a adunat o gloată netrebnică dintre iobagii de pe cele 681 sate și 103 proprietăți. A mai strîns în grabă și niște țărani liberți[1] și a pornit cu ei să-ntoarcă țara cu susul în jos. Auzi! — se indignează bătrînul magnat. Soțul Suzanei Loranfy, nobil pînă-n vîrful unghiilor, fost principe al Transilvaniei, proprietar a un milion nouă sute de mii de jugăre și treizeci și opt de cetăți personale, să-și iasă în asemenea hal din minți, încît să-ngăduie tîlharilor săi, mai cu seamă spurcaților de valahi — niște eretici buni de tras în țeapă — să jefuiască spița lor nobilă și să dea foc la castele și moșii! Asta-nseamnă că nici pielea lui nu prețuiește mai mult decît a unui hoț de codru!...

Pesemne că anul 1670 a venit cu sfîrșitul pămîntului, dacă nobili de vază pot ajunge la asemenea fărădelegi. Așa spune și preasfinția sa contele Leopold Kollonics, ar-

[1] Țărani liberi. Au drept să aibă casă și pămînt. Singura lor dependență de feudal este plata dărilor.

hiepiscop de Kalocsa. Și, vorba lui, „dacă vrei să nu cîrtească sărăntocii, fă-i întîi robi, apoi cerșetori și, la urmă, catolici. Așa poți stăpîni fără grijă turma prostimii!"...

Ei, dacă s-a răsculat cu patru ani în urmă Wessélényi — un nobil scăpătat — și s-a făcut frate de cruce cu șontorogul valah Tănase Todoran, fost în robia sașilor bistrițeni, se mai poate înțelege pricina: umblau golanii după căpătuială... Și n-a fost prea greu să căsăpești o gloată pestriță, fără arme, desculță și hămesită, și să descăpățînezi pe cei din frunte. Ba, din răzmerița asta, magnații s-au ales și c-un cîștig: și-au întregit moșiile cu pămînturile confiscate... Cu Rakoczi I, se schimbă socoteala: e puternic, are avere mare, căpitani și, oricum, nu-i poți face de petrecanie ca unui Wessélényi oarecare. Și jafurile se țin lanț de aproape un an.

Deși vremea e încă destul de friguroasă, cu toane, primăvara n-o să-ntîrzie... Ca mîine, poimîine, vor da copacii în muguri și peste cîmpii se va așterne covorul verde al ierbii. Cum să se mai bucure un nobil de primenirea naturii, dacă unul din casta lor — și încă din cei de frunte — aprinde-n țară vîlvătaia răzmeriței și primejduiește însăși puterea magnaților, lăsată de la Dumnezeu? Și oftează Sandor de Hóllómező din băierile inimii. Ce o fi țintind nebunul? Coroana lui Apaffy? Tronul Ungariei? N-o să capete nici una, nici alta. Și pe bună dreptate! Nici sultanul, nici împăratul de la Viena n-au încredere în el. Și cum s-o ai față de un zurbagiu dement și înfumurat? Mai ales că șade și cu fundul în două luntre. Pe de o parte se ia la harță cu otomanii, iar pe de alta, ar avea chef să izgonească și oștile imperiale ale habsburgilor. Ar vrea țîfnosul să rămînă singur stăpîn pe Transilvania, dar se va șterge pe bot! Mai bine i s-ar mai tăia puțin din gheare, că merită...

Bătrînul închide ochii și-ncearcă să re-nvie cele văzute de el în catedrala din Blaj, în 1661, cînd preasfîntul arhiepiscop i-a așezat lui Mihai Apaffy coroana de argint pe cap și i-a dat înalta binecuvîntare să domnească peste Transilvania. Da, își aduce aminte de toate cele petrecute în acea zi. Vizirul turc, înveșmîntat numai în aur și fireturi, trimis anume de sultan să înmîneze lui Apaffy caftanul domniei și topuzul voievodal, a fost martorul unei pătăranii rușinoase. Se afla în catedrală floarea nobilimii, cum se cuvine la asemenea ceremonie. Și tocmai cînd festivitatea se

apropia de sfîrșit, zăludul Francisc Rakoczi I s-a pornit să zbiere ca un apucat și să suduie-n gura mare, pomenind vorbe de ocară neînaiauzite într-un sfînt lăcaș. Ba l-a și amenințat pe voievod: „Ai să mi-o plătești cu vîrf și-ndesat, netrebnicule! Te-nvăț eu, momîie, să furi tronuri prin mișelie! Crezi că nu știu că ai burdușit Poarta cu pungi de galbeni și daruri de preț? Ba te-ai mai și tîrît în genunchi și ai lins cipicii pașalelor să-ți cîștigi bunăvoința sultanului și a divanului său. Și, dac-ai izbîndit, moliule, să nu crezi că va fi pentru multă vreme! Te-ai uitat în oglindă să-ți vezi mutra de tembel? Nu ești în stare decît să te-mbeți ca un porc și să dregi ceasornice! Poporul are nevoie pe tron de un voievod adevărat, care să-i facă dreptate împotriva ăstora — și arăta spre noi, castelanii — nu de un ceasornicar beți[illegible]"

Doamne, ce zarvă s-a mai stîrnit!... Arhiepiscopul a fost cît p-aci să dea în apoplexie de supărare, iar vizirul s-a mistuit pe ușița de la altar, cum s-ar zice, cu coada-ntre picioare. E drept că Suzana Loranfy, cumnatul ei, Thökőly și alți prieteni apropiați au căutat să-l potolească. Nu fiindcă l-ar prețui pe Apaffy. Dimpotrivă. Și ei îl disprețuiesc. Nu scapă nici un prilej să-l bîrfească, trăncănind că e un netot sub papucul Anei de Bornemisza, o muiere afurisită și intrigantă, care va purta fără doar și poate nădragii voievodali. Și mai zicea că Ana, după ce s-o vedea împăunată cu o coroană domnească ce nu i se cuvine, va face tot ce-i va sta în puteri să nimicească neamul Rakocze[illegible]ilor, pe care-l urăște de moarte și-i pizmuiește bogățiile. Că tare ar potti să pună ginearele ei hrăpărețe pe toate moșiile lui Francisc...

Eh, vorbe, scorneli... Cu toate că gîndeau și ei la fel, l-au apucat pe Rakoczi de subsuori, să-l scoată din catedrală. Credeți că s-a lăsat ușor nebunul? Nici gînd! Din ușă l-a mai amenințat pe Apaffy: „Tot de mîna mea ai să mori, nelegiuitule! Te prind eu o dată și am să te leg de șaua calului, să mătur ulițele cu căpățîna ta năroadă pînă te-i face zob...“ Da, așa i-a spus. E cutezător tîlharul, nimic de zis. Dar s-a pus rău cu toată nobilimea. Și, dacă nu l-ar fi sprijinit împăratul, fiindcă-l știe vrăjmașul osmanliilor, de mult i-ar fi stat capul acolo unde are și picioarele...

Și acum, poftim! au trecut doar nouă ani și descreieratul nu se lasă: împresoară cetățile ardelene cu gloata lui

nespălată și desculță. Dacă el e neghiob, barem Suzana să fie femeie cu scaun la cap și să-și dea seama că din treaba asta chiar dînsa va ieși mai păgubită. Gloata visează curmarea iobăgiei, împroprietărirea din trupul moșiilor și cine știe ce alte bazaconii care ar duce, fără-ndoială, la pieirea nobilimii. Dar asta n-o va îngădui nici un magnat și cu atît mai puțin el, Sandor de Hóllómező! E hotărît să apere cu sabia fiecare jugăr de pămînt în parte și să lupte fără cruțare împotriva celor ce primejduiesc prerogativele nobiliare...

Cîtă vreme răsculații își făceau mendrele dincolo de Tisa, bătrînul magnat era doar îngrijorat. Dar, cum răzmerița s-a întins ca rîia peste întreaga Transilvanie, a început să se teamă și e furios peste măsură. Tîlharii lui Francisc pradă castele și spînzură magnați prin Sătmar, Năsăud, Baia și Maramureș; ba se zvonește că se-ndreaptă către Lăpuș, unde-și are el domeniile. Și cum să nu fie îngrijorat? Cu Francisc se are la cuțite de mult, de cînd cu secularizarea moșiilor bisericești ale valahilor. Bine le-a făcut! Niște eretici... Se închină la sfinți păgîni și nu vor cu nici un chip să intre în turma păstorită de sanctitatea sa, Papa...

E drept că atunci, el, Sandor de Hóllómező, n-a pierdut nimic. Ba dimpotrivă... Și-a întregit moșia cu niște sate puturoase cum sînt cele valahe din Măgoaja, Chivești și Casoi... Ei, și? Ce-i pasă lui Rakoczi? Parcă el, pentru moșiile sale, a tras cu sapa! Dar el, nu... A făcut un tărăboi de pomină în Dieta nobililor. Susținea — nici mai mult, nici mai puțin — că măsura luată n-a fost altceva decît jaf și prădăciune. Auzi, neobrăzare! Era invidios, ticălosul! El nu prea are iobagi valahi și n-a tras vreun folos de pe urma confiscării averilor ortodoxe. Altfel... Firește, nimeni n-a luat în seamă vorbele sale necugetate. Ceilalți nobili i-au spulberat acuzele. Și pe bună dreptate... El, personal, i-a spus-o de la obraz lui Ferencz și de atunci se dușmănesc. Oricum, să pretinzi că nobilii jefuiesc e infamie curată! Nu stă în caracterul nobilimii să jefuiască! Ea își întregește pur și simplu domeniile, mărind totodată banderiile de oșteni, ceea ce înseamnă — de fapt — că se întărește și oastea țării. Dar zăludul de Rakoczi, în loc să ia exemplu de la patriotismul nobilimii maghiare, umblă să răstoarne orînda statornicită de veacuri, îndeosebi aceea care glăsuiește „Rusticus praeter mercedem laboris nihil

habet."[1] N-a încercat să schimbe această orîndă, c-un veac și jumătate în urmă, secuiul Gheorghe Doja? Și cu ce s-a ales? Cu o coroană încinsă și un tron înroșit în foc. Se visa și el rege, umilul căpitan plebeu! Bine i-a făcut Verbőczi! Așa ar trebui să pățească și descreieratul de Rakoczi. Doar că prea întîrzie regimentele împărătești să-i spulbere hoarda de vagabonzi unguri, secui și valahi — cei mai mulți fugiți de pe moșii nobiliare. Și asta se pedepsește cu streangul...Ce hram o fi purtînd generalul Anton Caraffa? L-a numit cancelaria aulică guvernator militar și nu face nici o ispravă. S-o fi pricepînd să mănînce broaște și șobolani, ca italienii lui, dar să nimicească răsculații nu! Și bandiții-și fac de cap. A trimis și el, Hóllómező, o parte însemnată din banderie să întărească oștile imperiale. Și-s mulți: aproape cinci sute de călăreți unul și unul, instruiți chiar de fiii săi, Gyuri și Pișta. Iar căpetenia banderiei, Demeny Ianoș, deși e doar nemeș[2] fără importanță, adică aproape iobag, e căpitan isteț și curajos, care se descurcă de minune în daraverile războinice și a dovedit vitejie mai abitir ca ofițerii de carieră...

★

Castelul Hóllómező e așezat pe vîrful dealului Rohia, înalt cît o coamă de munte. Are ziduri groase, de piatră, cu neputință de clintit, iar turnurile crenelate sînt străjuite zi și noapte de oșteni înarmați cu sulițe și archebuze. Castelanul Sandor a poruncit, pe vremuri, să fie săpate în jur șanțuri adînci, pline cu apă. Porțile de stejar masiv sînt întărite cu drugi groși de fier și ar rezista oricărui asalt, chiar dacă năvălitorii ar folosi berbece de lemn, zdravene, ba chiar și ghiulele de bombarde ușoare. Acuși, cînd ochii tîlharilor sînt ațintiți asupra castelelor și moșiilor, bătrînul magnat e bucuros că a luat din timp măsuri de apărare. De i s-o năzări lui Ferencz Rakoczi să-i atace castelul cu strînsura de zdrențăroși să poftească! Va fi întîmpinat cu o grindină de sulițe și săgeți. Ba, la nevoie, cu smoală topită și cu obuzele celor patru bombarde așezate în turnuri. Și îi va pieri cheful pe veci să mai dea năvală peste castele fortificate.

---

[1] Țăranii n-au dreptul să stăpînească pămînturi și case proprii.
[2] Iobag înnobilat, scutit de anumite îndatoriri iobăgești.

— Păcat că nu mă simt în puteri, ca altădată — regretă moșul trosnindu-și degetele subțiri și descărnate ca ramurile copacilor putrezi. De nu m-ar ține pîrdalnica de boală în casă, l-aș întîmpina în cîmpie, să-i împrăștii lepădăturile. Iar lui, cît și-o spune el cu înfumurare prinț și nobil, i-aș trage o sfîntă de ciomăgeală, încît s-ajungă de rîsul tuturor.

Dar castelanul Sandor e prea bătrîn. A și uitat de cînd a împlinit șaptezeci de ani și, pe deasupra, îl chinuie cumplit afurisita de podagră. Picioarele i-s umflate ca doi butuci. Pe vreme de umezeală și ger, felcerul i le-nfășoară și le oblojește ca la ologi. Cum dracu' să mai încaleci roibul, așa beteag cum te afli, și te ții în șa mîndru și țeapăn, ca odinioară ?

La amintirea bătăliilor din trecut, cînd îngrozise păgînimea turcească, dînd iama printre șalvarii osmanlii, ochii îi sticlesc ca la pisici. Dar mii de înțepături îl readuc la realitate: podagra... Privește cu melancolie sabia grea, cu mîner de aur și încrustații de safire și opale, smulsă ca trofeu de la șoldul unui bey grăsan pe care l-a scurtat de tigvă. Eh... și cum o mai rotea năprasnic peste căpățînile vrăjmașilor, secerîndu-le ca pe spice ! Nu de florile mărului fusese poreclit „diavolul ghiaur". Ca înfocat susținător al împăratului de la Viena, sprijinise din toate puterile alungarea turcilor din Ardeal și înscăunarea puterii austriece. Dar ce folos ? Acuși, abia se tîrîie pe lespezile reci, sprijinit în două bîte căptușite la vîrfuri cu perinițe de catifea. Și starea asta e încă destul de mulțumitoare. Dar cînd îl apucă accesele, să te ții: îl poartă slugile ca pe un leș netrebnic...

Castelanul e mohorît nu atît din pricina lui Rakoczi și a gloatei sale nemernice ; asta îl supără cît o pișcătură de țînțar. La nevoie, va porunci să-i fie aduși la curte iobagii în putere și-i va pune la mînuitul flintelor. Împreună cu cei aproape două sute de oșteni, cîți a oprit din banderie, basca slugile și rîndașii, poate să țină piept și unei armate de cinci mii de răsculați. Ba s-o și pună pe goană...

Mai supărător e c-au început să umble vorbe de tot soiul cu privire la iobagii din satele aflate pe domeniile Hóllómező. Pare că și-au luat nasul la purtare și nu mai respectă îndatoririle. Ca să afle cum stau lucrurile, și-a trimis împuternicitul, pe Ianoș Szekely, să dea o raită prin sate. Și prea zăbovește nevolnicul ! Apucă șnurul clopote-

lului și-l trage cu violență. După un timp, se ivește valetul Frantz, în livrea cu fireturi :

— Aprinde sfeșnicele și vezi dacă s-a înapoiat Szekely !

— Domnul împuternicit a intrat pe poartă de un sfert de ceas, împreună cu ipistații și grămăticul Fodor. Au descălecat și s-au îndreptat spre cuhnie. Or fi flămînzi pesemne...

— Înștiințează-l c-am poruncit să mi se-nfățișeze fără zăbavă. Te-ai dus ?

— Alerg, măria voastră !

Szekely a deschis ușa masivă, pășind încet pe covorul sîngeriu de Persia, moale și gros. I se părea că magnatul a ațipit. Se apropie ușurel, fără zgomot, cu boneta de catifea la subsuoară și, abia cînd bătrînul se răsti la el cu un „Ei ! ?" rostit cu asprime, împuternicitul pocni din pinteni, duse mîna la garda sabiei și se prezentă scurt, militărește :

— Am venit la porunca voastră, măria ta !

— Ce se aude ?

Szekely se foi o vreme, căutînd să-ntîrzie răspunsul, dar, cum simți ochii castelanului ațintiți către dînsul, sfredelitori și răi, începu să bîiguie :

— Rău, înălțimea voastră. Iobagii nu mai ascultă. Am fost și la Bileanda, și la Catcău, și la Măgoaja...

— Și ce ispravă mi-ați făcut ? Dajdiile, după cîte știu, nu le-ați încasat de la crăciun. Mă rog, unde-s boii, viteii, oile și curcanii ce ni se cuvin ?

— Se plîng, măria voastră, că n-au de unde să le scoată. Cică vitele și orătăniile au fost luate cu țidulă de rechiziție. Știți, au trecut p-acolo intendanții măriei sale împăratul...

— Ce mă privește ? Iobagii ne datorează vite. Da ori ba ? Atunci ? Ce i se cuvine împăratului s-a luat. Foarte bine ! Dar nu-i îngăduit ca magnatul să iasă păgubit. Pricepi ?

— E limpede, măria voastră.

— Și zilele de roboată ? Cînd au de gînd să le facă ? Nu vezi, vine primăvara ! Ți-ar fi pe plac să te-nham pe tine la jug, să-mi ari și să-nsămînțezi cincizeci de mii de jugăre ? Să mi-i aduci legați pe cei mai colțoși !

— Am și prins cîțiva...

— Ai făcut și tu o dată un lucru bun. Cîți ai adus ?

— Opt.

— Puțini. Pe Cupșa l-ați prins ?

— Nu, înălțimea voastră. E fugit. Se pare că la răsculați. Dar i-a născut muierea un plod...

— Pe ăsta-l lăsăm să mai crească. Pune să-l caute pe bătrîn! Unde știi... Iar după ce ți-o pica în laț, să fie înfierat pe frunte. Așa va fi mai lesne de dibuit, oriunde s-ar piti. Poftim! Robii mei în slujba răscoalei... Ăsta-i sfîrșitul lumii, băiete! Așa... Poți pleca. Dar nu uita să poruncești lui Snitko ce are de făcut. Răspunzi cu capul, Ianoș, să n-avem vorbă!

*

Grofui Sandor soarbe cu nesaț din cana cu vin rubiniu, de Tokay, pregătit pe o tipsie de argint. Plescăie din buze, satisfăcut, privind îndelung jocul de culori ce se reflectă din carafa de cristal, sculptată măiestrit. Închide pleoapele. Vinul l-a încălzit. Ar fi poate nimerit să pîlpîie și-n cămin un focușor zdravăn, iar bușteniî încinși să trosnească... Da-i păcat să irosești bunătate de lemne. Ca mîine soarele-ți va da căldură de pomană... Goleste cana pînă la ultimul strop. Îl obsedează dîrzenia iobagilor. Ce naiba să mai născocească? O iau razna păcătoșii! E cu ochi și cu sprîncene că-i ațîță careva: Cupșa pesemne, sau alt nespălat din liota curuților. Altfel nu se explică... Dacă se cuibărește dihonia răzmeriței și pe domeniile lui, ce-i de făcut? Să fie catolici, încaltea, le-ar mai ține cîte o predică abatele Valentin, capelanul. I-ar domoli, poate, amenințîndu-i cu afurisenia Papei sau cu flăcările iadului, ori i-ar îmbuna cu niscaiva indulgențe pentru iertarea păcatelor. Păcălești lesne proștii cu asemenea petice de hîrtie... Dar abatele, cu toate cusururile lui, se pricepe să-i îmbrobodească pe naivi. E mîncău, fustăreț, dar ce-i al lui i-al lui: își cunoaște meseria. Și are un glas evlavios dihorul naibii, numai ceară și tămîie. Că, de nu l-ai cunoaște, ai crede că-n clipa ceea a pogorît din cer, de la un sobor de sfinți, iar nu din iatacul în care a înghesuit o slujnicuță nurlie. Afurisit popă! Dar ce te faci cu valahii? Sînt păgîni, anticriști și urăsc de moarte clerul catolic. Numai ce zăresc un prelat, îl ocolesc pe departe, scuipă-n sîn și se crucesc, mîrîind printre dinți: „cîinele papei...“ Iar pe cei aleși de ei ca popi nu te poți bizui. Niște zdrențăroși eretici... Cînd îi zărești cu bărbile nețesălate și slinoase, te apucă greața. Nici n-ai la ce să te aștepți din partea unor iobagi! S-or pricepe ei să țină coarnele plugului, dar nu să buchisească-n ceasloave. Și în

blestematele lor lăcașuri păgîne, în loc să predice supunere și umilință față de stăpîni, îndeamnă iobagii la răzvrătire! Să nu le pui foc lăcașelor și să lași bărboșii să se legene-n vînt, de capătul funiei? Așa li s-ar cuveni...

Castelanul scutură clopoțelul din nou. De pe coridor se aud pașii tîrșiți ai valetului.

— Unde-s domnișorii? Nu i-am văzut de la amiază!

Ca de obicei, Sandor vorbește răstit și, din ochii șterși, încețoșați, încearcă să-l săgeteze c-o privire încruntată.

— Cred că-n apartamentele lor, înălțimea voastră. În curte, printre oșteni, nu i-am zărit. Și pe o vreme ca asta...

— Poftește-i aici. Degrabă!

— Alerg, înălțimea voastră!

Tinerii conți nu-s războinici din fire. Preferă viața tihnită, huzurul, cînd și cînd o vînătoare cu gonaci și șoimari, o femeiușcă sprințară și un chefuleț discret, fără să afle babacul. Doar cînd zăresc o carte îi apucă durerea de cap, necum s-o răsfoiască. Asta-i treabă de grămătici sau de alți șoareci de bibliotecă, nu de nobili! La ce-ți folosește învățătura, cînd aștepți o moștenire atît de însemnată? Și nu va mai trece mult pînă ce babalîcul o să stea cu îngerii de taifas... Din pricina asta nici n-au primit să intre cadeți în garda împăratului. Doar vîntură-lume și alți pîrliți care n-au după ce bea apă aleargă după căpătuieli pe calea armelor. Asta i-au spus-o și bătrînului care, de ciudă, era cît p-aci să se-nalțe spre ceruri. Holbase chiar ochii, ca de mort...

— Ce vrea de la noi?

— N-am de unde să știu — răspunse Franz cu demnitate.

— Bine, poți pleca! — i-a poruncit Gyuri.

— Nu cumva să-ntîrziați, domnișorilor, că tot pe mine mă ia la rost.

— Cară-te! Nu ne mai plictisi... Și Gyuri bătu cu piciorul în podea, nervos. Cînd rămase cu Pișta, îi zvîrli o privire interogativă: Tu ce crezi?

— Că are iar toane. Cînd îl chinuie podagra, pe cine să-și verse focul? Și o să ne toarne un logos de două ceasuri, c-o să ieșim năuci...

— Ce să-i faci? — oftă Gyuri. Dacă-ți place șunca, musai să rontăi și șoriciul... Să mergem!

Castelanul le-a întins mîna să i-o sărute, apoi îi privi cu răutate:

— Unde mi-ați fost, pui de lele ?

— Am citit — minți Pișta.

— Citit, hai ? Țara arde-n foc și baba se piaptănă ! Știți că răsculații-s la doi pași de castel ? Se pare c-au trecut de Lăpuș...

Gyuri sălță din umeri, iar mezinul familiei își scobea tacticos unghiile.

— Desigur, vouă ce vă pasă ? Vă lăfăiți în lux și desmăț ! Dar cui le datorați ? Lui Sandor de Hóllómező ! El a agonisit averea cu mintea și sabia...

Gyuri a pufnit sub mustață. Bătrînul e ramolit și tîrîie sabia doar ca să se amăgească. O zdrăngăne de pomană, ca pe un făcăleț...

— Nu mă crezi, hai ? Cînd eram de vîrsta voastră, băgam groaza-n dușmani. Tremurau iobagii și însuși comitele Csako și arhiepiscopul Banffy îmi știau de frică. Și-mi făceau pe voie... Își dădeau seama că nu-i înțelept să te pui în proptă cu Sandor și sabia lui. Da, da, o vedeți ? A făcut minuni la vremea ei ! Mă-ntreb cu cine-ți fi semănînd voi, de ați rămas mămăligi ? De bună seamă cu neamul Fölvary, al castelanei. Iar bunicul vostru după mamă a crăpat calic și plin de datorii.

— Să lăsăm trecutul, tată ! — căută Pișta să-i intre în voie. Doară nu toți nobilii pot fi la fel de bogați...

— Nu, e drept. Dar de ce ? Fiindcă unii-s la fel de molîi ca voi. Parc-au bragă-n vine, nu sînge albastru... Dacă eram și eu croit pe calapodul vostru, nu moșteneați cincizeci de mii de jugăre : pămînt gras ca untul, vii, livezi și păduri... Le-am agonisit anevoie, cu trudă și iscusință, cu diplomație și, mai ales, cu sabia...

O tuse convulsivă i-a întrerupt perorația. Ochii i se bulbucară ; vinele gîtului păreau gata să-i plesnească, iar pometii obrajilor, tăbăciți ca o piele de iuft, căpătară un soi de roșeață vînătă.

— Ca mîine voi închide ochii și voi hodini în cavou, alături de castelană. Ce se va întîmpla cu averea ce vi-o las, vă privește ! Mă-ngrijorează doar partea Irénei, că-i destul de răsărită. Ar fi timpul s-o mărit... Cum s-o înapoia de la Viena, îi caut un soț vrednic și de neam... Barem s-o știu la casa ei ! Și nici cu ginerii nu-i azi vreo pricopseală ; îi se pare că-ți fac o cinste deosebită dacă se culcă cu fii-ta și că au tot dreptul să te despoaie...

— Iréne se va descurca, tată! — interveni Pișta. O să sucească capul vreunui filfizon galonat de la curte și o s-o ceară fără pretenții. Se zvonește chiar că lui Hollstein, aghiotantul împărătesei, i s-au aprins călcîiele...

— Credeam că Hollstein... împărăteasa... — insinuă Gyuri.

— Să nu faci aluzii porcoase la adresa împărătesei, nătărăule! — se-nfurie bătrînul. Asta-i crimă de lèse-majestate...

— Ei, o împărătească își poate îngădui luxul să-și schimbe amanții după voie — răspunse Pișta moale. Și, oricum, povestea cu Hollstein s-a cam învechit. Poate că de aceea și-a pus și băiatul în gînd să se strîngă de pe drumuri. Și cum ofițerașii ăștia sclivisiți au minte cît o găină...

— Nu zău? Crezi că-s trîntori ca voi! — îl repezi moșneagul. Îi așteaptă cariere strălucite, fapte de vitejie, decorații... Pe voi cel mult ibovnicele...

„Nici asta nu-i de lepădat" — gîndi Gyuri. Dar păstră pentru sine reflecția. Ochii bătrînului străluceau de mîndrie. Da, Iréne îi seamănă: e frumoasă, deșteaptă și curajoasă! Doar urmașii ei să mai perpetueze glorioasa tradiție a familiei și să-i păstreze blazonul cu cinste...

— Ați instruit arcașii?

— Cum să-i scoți pe-o vreme atît de afurisită? — se dezvinovăți Gyuri.

— Socoți cumva că-s de zahăr și s-or topi? Doar n-am să-i hrănesc de pomană, ca pe orbeți! De cînd lipsește Deményi, își fac de cap! Se-mbată ca porcii, umblă creanga și se țin după fustele slujnicelor. Astea de la voi le-au învățat! Și un lucru să vă intre în tărtăcuțe: un nobil care n-are cai focoși în grajduri și nu comandă o banderie de oșteni falnici e un papă-lapte, nu un magnat autentic. Și-l poartă iobagii de nas cum le place...

— Dar avem legi, tată — protestă Pișta.

— Legile împăratului sau ale voievodului sînt bune pentru negustori și meșteșugari, n-au decît să le respecte! În ce ne privește pe noi, nobilii, ne întocmim legiuiri proprii, după placul și nevoile noastre. Aici, pe domeniile mele, legea o făuresc eu! Sînt împărat, voievod jude și tot ce poftești. Mie n-o să-mi poruncească nimeni! Am doar îndatorirea să dau țării oșteni în caz de război și să-i plătesc din punga mea. Atît. De rest nu dau nimănui socoteală...

— Poate să și lupți în fruntea lor... — îl stîrni Gyuri.

— Am făcut-o îndeajuns ; acum vă vine vouă rîndul ! Și schimbă vorba : A, da, uitasem... Să fiți pregătiți. La începutul săptămînii viitoare veți da o raită prin sate să adunați iobagii zdraveni. Trebuie să ne întărim banderia ! Și dacă ne-or împresura cumva tîlharii...

— Bine, tată. Ne putem retrage ?

— Fie. Dar cu o condiție : să nu mai chefuiți ! Ce Dumnezeu ? Se apropie zile grele și se cuvine să fim cu mințile limpezi...

Băieții îi sărutară mîna cu buzele încleștate și o zbughiră pe ușă. În vestibulul mare, împodobit cu tablourile strămoșilor — prăfoase și scorojite — Gyuri își împunse fratele cu cotul :

— Am zărit în Măgoaja, din fuga calului, o fetișcană grozavă. Am și trimis un arcaș să-i dea de urmă...

— Ai aflat cine este ?

— Da Una Mărie... Cumnata lui Cupșa Pintea, iobagul. Ar trebui s-o aducem slujnică la castel. Avem dreptul, nu-ncape vorbă ! Numai să se-nvoiască și babacul. Dar, după cîte ai văzut și tu, ramolitul n-o să ne facă pe plac...

— Nu te-nfierbînta, Gyuri, că treaba-i mai anevoioasă decît ți se pare — îl răcori Pișta. Cunosc și eu fata. Nu ține de moșia noastră. Taică-său e țăran liber, cioban după cîte am aflat, și nici nu șade în Măgoaja, ci undeva prin munți. Iar codana e venită la soru-sa pentru scurtă vreme...

— Asta n-ar fi o piedică ! rînji Gyuri pofticios. O ridicăm într-o noapte cu cîțiva oșteni călări. O să guițe, de bună seamă... Dar, pînă s-o prinde de veste, nu mai avem nevoie de ea. Și o trimitem frumușel acasă. Ce zici ?

— Să chibzuim. Mă tem c-o să dăm de bucluc...

— Lașule ! Are dreptate moșul : ești molîu !

Și urcară scările-n grabă, săltînd cîte două trepte deodată.

CAPITOLUL III

DIN NOU ACASA

Era o după-amiază mohorîtă de octombrie. De pe cîmpia rasă ca un cap pleșuv, se răspîndea miros de bălegar. Croncani graşi se repezeau săgetat peste lanuri, ciuguleau ici-colo grăunțe și se băteau între ei cu ciocurile, apoi se depărtau, cîrîind, către o rarişte cu pometul desfrunzit. De pe șoseaua noroioasă ce ține tovărăşie apelor Strîmbei se zăreau către Gutin, pînă spre Capnic și Băiuț, mogîldețe ce furnicau pe munte, cărînd poveri grele; erau băieşii de la minele închiriate „verkeşilor“ [1] de administrația de stat. Pe marginea şoselei, umblau feriți, pe lîngă copaci, doi oameni în straie ponosite, cu cizmele căscate la boturi. Purtau pe spinări dăsage meşterite din raniţe vechi, soldăţeşti şi erau încinşi cu centuri cazone, de piele, peste sumanele ferfeniţite.

După îmbrăcăminte şi înfăţişarea lor obosită cît şi după umbletul lor ţeapăn, sacadat, ghiceai de la o poştă că fuseseră oşteni. Aveau chici netunse, care nu mai simţiseră foarfeci de cine ştie cînd şi bărbi ţepoase. Privirile le erau speriate şi triste. Auziseră că regimentele austriece pîrjoliseră satele valahe şi că au trecut prin sabie orice vieţuitoare întîlnită în cale. Se temeau că vor găsi vetrele pustii şi pe ai lor ucişi. Primul, Ilie Ratz, era lung, ciolănos şi bine clădit. Dar avea picioare strîmbe şi moi. Al doilea, Cupşa Pintea, era mic de statură, numai piele şi oase, ager în mişcări. Faţa lui, tăbăcită de asprimea vieţii de tabără şi de fumul canonadelor, era plină de creţuri mărunte ce se întindeau ca o plasă pînă spre ochii cenuşii, vioi, împrejmuiţi cu sprîncene groase. Avea privirea tăioasă şi un nas încovoiat, ca ciocul de uliu. Tăcură o vreme adînciţi în gînduri, pînă ce deslușiră primele aşezări la marginea Tîrgului Lăpuş. Mi-

[1] Patron; lua în arendă o mină şi dădea statului o cotă-parte din praful de aur.

jindu-și ochii, Ilie Ratz spuse cu glas dogit, venit parcă din străfunduri :

— Uite colo, șogore ! Ajungem în Tîrg...

— Văd. De acolo nu mai ai mult — încuviință Cupșa în șoaptă, din pricina oboselii. O iei de la biserică pe firul Lăpușului, aburci dealul Răzoarelor și gata Pitiritea voastră. Pe cînd eu, dragule, mai am de furcă... Și nu-i lesne de umblat cu păcătosul de plumb în picior...

— Poate-i avea norocul să-ntîlnești în drum un car și un om cu suflet să te poarte un dărab...

— Grea treabă, șogore ! — clătină Cupșa din cap. De mult nu mai au țăranii care Le-au găbjit pe toate intendenții drăguțului de împărat, nu l-ar mai răbda pămîntul cu toată liota lui de galonați ! La o adică nici nu prea mai aveau oamenii care prin ogrăzi, de cînd cu turcii. Iaca, batem drumurile de două nopți. Văzut-ai cu ochii car de țăran?

— E drept, n-am văzut. Gîndeam că... mai știi ?

— Nu-i bai, Ilie. Pînă-n cele din urmă tot acasă oi nimeri. Apucă mîna cumnatului și o scutură zdravăn : Îți poftesc drum bun și fără primejdii. Trag nădejdea să-i afli sănătoși pe ai tăi.

— Să te audă cerul...

Cupșa își potrivi dăsaga pe spinare, strînse în palmă nuiaua de alun și se pregăti de drum. Petrecu din ochi pe Ilie pînă se mistui în noapte, murmură un : „doamne, ajută !" și porni pe cărăruie cu pas mărunt. Își făcuse socoteala că-n trei nopți de umblet întins va ajunge la Măgoaja. De foame n-o să moară. Avea în traistă o pită, slănină și ceapă — din grija cumnatului — și punga doldora cu tutun. Iar în singurătate, luleaua ți-e cel mai statornic prieten... Umblase o bucată bună ; se apropia de Rohia. Lăpușul bolborosea în albie, stîrnit de vînt. Desluși în depărtare bubuituri înfundate și se ascunse în șanț pînă o trece zgomotul. Tropotele se apropiau ; pe șosea călărea un grup de lăncieri austrieci, cu căciulițe teșite și plăcuțe agățate de tunici, de un lănțug. „Jîndarii..." oftă Cupșa. „Pacostea iobagilor !" Purtau atîrnate de șei, la oblîncuri, bocceluțe ce aduceau prin beznă cu niște mogîldețe.

După cum aflase de la alți pribegi, lăncierii împărătești vîrîseră spaima printre iobagi. În starea de față, cel mai cuminte este să te ferești din calea uniformelor împărătești. Se ghemui printre tufe pînă ce glasurile și tropotul cailor se stinseră în depărtări. În zori, o croi peste ogoarele pîr-

jolite, de teamă să nu dea peste „hoherii" nemțești. Ținea să se strecoare în casă nevăzut. Dar, cînd ajunse în capul satului, rămase mirat ; nu se zărea fum pe bătegaguri, nici vreo mișcare în bordeie. „Ce o mai fi și asta ?" — gîndi Cupșa. Nici urmă de om sau de vită... Umbla pe uliță descumpănit. Trecu prin dreptul bisericii și intră într-o doară. Era pustie... Se apropie de casa părintelui Avram și se auzi strigat slab. Dar chemarea venea de aiurea :

— Aici, în clopotniță... — deslușì un glas sfîrșit.

Urcă scările șubrede pe dibuite. Sus, pe un maldăr de boarfe, zăcea părintele obljit la cap și uscat ca o momîie :

— Cine ești, omule ?

— Eu, Cupșa...

— Te-ai înturnat ? — murmură părintele. Bine c-ai scăpat cu viață.

— Ce s-a petrecut pe aici, părinte ?

— Multe, fiule ! Dar n-am putere să ți le istorisesc. De trei zile n-am pus nimic în gură și mi-s buzele uscate de sete.

Cupșa scoase din dăsagă bruma de pîine ce-i rămase, slana și porni c-un urcior la fîntînă.

— Hodină-te și tu, Cupșo, lîngă mine. Ai fi ostenit... Ți-oi istorisi toate mai încolo...

— Și Mălina ?

— E sănătoasă ! Dar nu-i aici...

După ce s-a trezit, Cupșa ascultă cu răsuflarea tăiată istorisirea parohului :

— Să fi fost acum o lună. Într-o noapte auzirăm tropote...

— Lăncierii austrieci ?

— Nu. Oșteni din banderia grofului. În frunte, grofii tineri. S-au oprit la casa voastră. Era acolo și socru-tău, Irimie. A căscat o ferestruică : „Ce poftiți ?" „Îl căutăm pe Cupșa". „Nu-i aici ! Știți doar..."

Țineau morțiș să li se deschidă și să cotrobăie peste tot. „Avem copil mic — i-a rugat socru-tău. Veniți pe lumină". Aș ! Au vrut să spargă ușa. „Să căutăm fata !" — auzi bătrînul. Vorbise desfrînatul Gyuri. Că era aici și Mărie, cumnată-ta. Aha, gîndi Irimie, asta poftiți ! Făcu semn fetei să fugă prin spate, în vreme ce se ciondănea cu oștenii. Mărie se pitise undeva pe cîmp în vreme ce ei smulgeau ușa din țîțîni. N-au găsit-o, vezi bine ! Și au luat pe ai vostri la bătaie... „Unde-i tîrfa ?" — țipa groful tînăr, ca scos din

minți. „Acasă, în Maramureș, unde să fie!" mințea Costan. „Deschide și acolo, să vedem! Ne înșeli"... Și s-au năpustit iar pe socru-tău. Dar satul se trezise, că eu trăsesem clopotul. Au alergat oamenii cu ce au găsit în grabă: furci, țăpoaie, bîte... S-a încins o bătaie cruntă. Au rămas culcați, fără suflare: Vida, Tomeagă, Corșun... Alți betegiți... Dar nici spurcăciunile grofului n-au scăpat tefere. I-au dat ai noștri jos de pe cai și i-au bușit în lege. Și grofu cel tînăr, Gyuri, s-a pricopsit cu cîteva ciomege pe spinare. Și s-au dus... Eu am sfătuit oamenii să piară din sat pentru o vreme. M-au ascultat și bine au făcut. A doua zi, au năvălit toți slugoii de la castel, călări. N-au găsit pe nimeni... Au strîns vitele și le-au dus la curte, au dat foc pe aici, colea...

— Și dumneata?

— M-au legat burduf și m-au dat pe mîna lui Snitko. Gîndeam că nu mai scap cu zile. M-a canonit preț de o săptămînă, să-i arăt încotro au fugit iobagii. Mi-e trupul o vînătaie și capul cît o baniță, fiule. Dar am batăr mulțumirea că știu oamenii la adăpost...

— Unde-i Mălina?

— Socot c-a luat-o socru-tău în Maramureș. Cu Gligore...

— Fiul meu? tresări Cupșa.

— D-apăi cum? Ai un fecior voinic, băiete, să-ți trăiască! Și acum ce ai de gînd? C-aici, în sat, te dibuie și îți fac de petrecanie. Fugi, fiule! Chiar în noaptea asta. Și Domnul cu tine! Făcu o cruce peste Cupșa și murmură o rugăciune.

— Plec, nu-i vorbă. Da' mi-e că n-am să ajung. Am un plumb în picior și mă tîrăsc anevoie...

— Te mai hodini pe undeva, mai întîlnești oameni cumsecade... Dar nu zăbovi. Te-am ținut într-adins pînă spre seară. Mă temeam să nu purcezi la drum pe lumină; era primejdie... Umblă iscoadele grofului cîtu-i ziua de mare... Ia-o prin grădină și ajungi degrabă pe cîmp; noaptea-i întunecoasă și nu vezi nimic la doi pași. Taman bine să te strecori...

A PLECAT GLIGORIȚA

În ograda pustie, Gligore se-nvîrtește descumpănit. Nu-i place. De cînd l-a adus mămuca în Măgoaja, și-a pierdut rosturile. Acolo, la munte, cu bunicul, era tare bine. Parc-a fost un vis... Și ochii lui mari, negri, sînt gata să lăcrămeze. Se așază pe prispă. Vîntul îi zburlește părul cîrlionțat. Nici măcar un cîine nu are; să se joace cu el... Îi fuge gîndul către căsuța de pe deal, din Dragomirești. Ce departe este... Și bunicul s-a dus. A murit...

Avea doar trei ani cînd a închis ochii taică-său, Cupșa Pintea. Nu înțelegea încă ce înseamnă moartea. Știa doar că tăicuțu' a plecat... Ei și? Parcă bunicul nu pleca la munte, călare pe catîr? Dar lipsea ce lipsea și venea înapoi. Cu dăsagii plini. Și ce nu aducea? Cîteodată, bunicul îl așeza pe Zgîmboi, catîrul, și-l ducea la stînă. La început îl înfricoșase totul, dar s-a obișnuit. Și cu ciobanii mustăcioși, cu țundrele flocoase, și cu dulăii de stînă. S-a împrietenit și cu roata de mămăligă fierbinte, din care îmbuca pe săturate cu lapte și brînză iute... Dormea afară, pe un țol, acoperit cu zeghea bunicului, alături de Caraiman, dulăul, care se lăsa și călărit. Era blînd ca mioarele... Iar deasupra capului îi licărea luna și sclipeau puzderie de stele... Bunicul îl adormea băsmind și se culca apoi lîngă el. Îi auzea prin somn sforăitul subțire și se simțea ocrotit. Dormea pînă îl înțepa soarele în ochi... Pornea apoi să hoinărească în pădure cu Petrișor — un ciobănaș mai răsărit. Avea bîtă. Dar și el avea... Culegeau mure, afine, dibuiau cuiburi de ciori și le găbjeau ouăle, ba prindeau și cîte un cățelandru de lup...

Venea apoi iarna cu săniușul, cu vicleimurile și colindul... Toate s-au risipit într-o zi, ca și cînd n-au fost. Bunicul n-a mai venit acasă călare pe catîr, ci în căruță, lungit, cu fața galbenă ca turta de ceară. Îl mușcase un mistreț... Și zăcea... În casă erau cu toții triști. Mămuca și tușa Măriuța plîngeau. Bunicul nu mai istorisea basme,

nici nu cioplea fluiere. Gemea... Într-o zi s-a dus să-i ureze „bună-dimineața!" cum făcea de obicei, după ce se spăla pe ochi. Că-i era tare drag... Dar bunicul nu i-a răspuns. Stătea lungit pe masă, în straie noi, cu pleoapele oblonite și mîinile încrucișate pe piept. Mămuca, tușa Măriuța și alte femei hohoteau în năframe. De ce or fi fost cernite? Tușa Măriuța l-a luat de mînă, l-a sărutat pe frunte și l-a dus la o vecină, cumătra Safta: „Joacă-te cu Tudorel. Bunicul e beteag..."

Nu, nu era beteag. Acum știa: murise... Și nici să meargă după carul cu boi nu l-au lăsat. Bunicul, așezat într-o cutie, nu sufla. Stătea cuminte... Pe urmă toate s-au smintit din locul lor. Unchiul Sandu a plecat la stînă cu tușa Măriuța; au luat și catîrul... El cu mămuca au mai rămas acolo o vreme, apoi au venit aici, la Măgoaja. Satul e urît, jalnic, casele sărăcăcioase, aproape surpate, unele afumate și cu grinzile scrumite ca după un pîrjol, iar țîncii umblă în cămășuțe scurte, trențuite și le curg mucii sub nas. Dacă ieși pe uliță c-o bucată de pită în mînă, belesc ochii la ea de parcă n-ar fi îmbucat de trei zile. Da' nu-i chip să te apropii de ei: sînt sperioși ca puii de vrabie. Of! și cît se zgîiesc la dînsul fiindcă poartă opincuțe, ițari lungi, sumănaș, precum și un brîu cusut de tușa Măriuța. Iar pe cap are un clop mititel, cu streșinele lăsate-n jos, ca ciobanii. I le-a adus bunicuțul... Pesemne că-i lucru mare în cătunul ăsta amărît, dacă și oamenii în toată firea holbează la el ochii cît cepele cînd trece pe lîngă gardul lor. De aici încolo n-o să le mai poarte: cine să i le mai dea dacă s-a prăpădit bunicul? Și e trist... A mai dat o raită pe lîngă bordeiul lor golaș, după care a luat-o în jos, spre covăcia lui Martin baci. Doar acolo se simte mai în larg. Mămuca e mai toată vremea plecată la cîmp și se-ntoarce seara, frîntă de oboseală. Nici fiertura nu mai are putere s-o pună la foc. O ajută el, că-i băiat măricel. A împlinit șapte ani...

Martin baci are brațe păroase, groase ca doi butuci, iar în palme, de le-ar închide, ar putea ascunde un pisoi fără să-l vatăme. E mînjit pînă peste urechi cu praf de cărbune și, cînd are răgaz, dohănește din lulea.

— Iar ai venit, mînzule?

— Cum iar? N-am mai fost de ieri...

Martin rîde. Îi place băiatul. E liniștit, așezat, ba îi mai dă ajutor lui Fery, calfa lui. A învățat să-i aducă la mînă sculele. „Adă pila, dă-mi cuțitoiul"... și băiatul i le găsește

cît ai clipi din ochi. Azi, Fery e plecat la stavă, să potcovească niște cai.

— N-ai foc în vatră? — s-a întristat Gligore, după ce a inspectat covăcia pînă-n cele mai ascunse unghere.

— N-am, după cum vezi! De ce să prăpădesc degeaba bunătate de cărbuni? Costă scump... De lucru nu-i, oamenii n-au ce potcovi...

— Dar roata asta? Văd că n-are spiță. Nici butuc...

— Ei, trebuie să tac întîi rost de șină, la tîrg. Pe urma o meșteresc și pe asta...

— Păcat. Și azi...?

— Stăm cu burta la soare, cîrlane. Dacă ai dohăni și tu, ți-aș umple luleaua și am sporovăi ca doi moșnegi.

— Să-ncerc?

— Altă dată, rîse fierarul.

Gligore se chincește pe o buturugă. Fără scîntei în vatră și cu foalele adormite, covăcia nu are haz. Barem dac-ar fi aici și Fery, să mai spună cîte-o snoavă... Martin tace, privind băiatul pe furiș, cu coada ochiului. Luleaua i s-a stins, dar nu bagă de seamă. Păcăne, își suge obrajii și nu scoate fum. Ca vatra... Îi e drag de băietanul ăsta mintos și ager. Și i se rupe inima cînd știe că umblă mai toată ziua cu burta goală...

În sat, s-a stîrnit hărmălaie. Să vezi o căruță nouă, cu leagăn, zugrăvită, nu se întîmplă prea des. Și iată că s-a oprit căruța la coșmelia Mălinei lui Pintea. Două lelițe, gătite ca la oraș, se plimbă prin curte. Vizitiul bătrîn a deshămat caii și-i duce spre fîntînă, să-i adape. O droaie de țînci au înconjurat căruța, îi pipăie zugrăvelile, roțile date cu roșu, de parc-ar fi cine știe ce minunăție. Un flăcău smolit, care șezuse la stînga vizitiului, descarcă nu știu ce: un sac, o legăturică, ba și o mială bălaie, încinsă la gît cu o fundulință roșie. O despriponește de picioare și îi caută loc. Pînă la urmă îi încinge o sfoară pe lîngă fundă și o leagă de un par. Țîncii dau s-o hîrjonească. Miala behăie speriată și zvîrle din copitele mici, lucioase, parcă date cu smoală. Asta-i veselește grozav pe copii. Flăcăul negricios îi alungă și lelița mai tînără face haz. Cealaltă cheamă un băiețandru mai răsărit, îi întinde un covrig și-l întreabă:

— Unde-i lelea Mălina?

Băiatul se smiorcăie, pipăie covrigul și îngînă printre dinți:

— Hă... la sapă... Toți îs acolo...

— Și Gligoriță ?

— D-apăi știu eu ? Poate la covăcie... Și o zbughește pe portiță, unde-l așteaptă tovarășii de joacă. S au adunat pe la garduri și cîteva babe, iar un moșneag și-a pus mîinile streașină la ochi și fluieră admirativ :

— Ăștia o dată cai. Boierești. Nici la stava lui Variassy nu le găsești pereche.

Imre aleargă sprinten pe uliță. L-a luat Ileana și pe el, în taină, fără știrea lui Ilie. O dată ca să-i facă fetii pe voie ; al doilea că Nichifor, vizitiul, e bătrîn și nevolnic. Dacă s-ar afla noaptea prin pustă, poți avea nădejde în Imre. Pe unchieș îl sufli, nu alta, și dacă tabără peste căruță vreunul din răufăcătorii ce bat drumurile și potecile, ce se fac două femei singure ? Cînd s-or întoarce îi lasă la marginea satului, de unde l-au luat și n-o să știe nici vîntul, nici pămîntul... Că Nichifor tace, mormînt... Doar el l-a învățat pe Imre cum să umble cu caii !...

— Gligoriță, te caută cineva... Martin, care stătea în prag, vorbise ungurește cu Imre. Apoi arătă către băiat, care ciocănea o bucățică de tablă : „Asta-i ! — rîse el. Îl vezi ? Aproape să-i dau foaia de calfă...“

— Pe mine ? Și veni către ușă, ștergîndu-și mîinile de ițari.

— Doară nu pe mine ! Au venit alde mătușă-ta Ileana și vară-ta, Brînduța. Te așteaptă acasă... Încearcă să-l ia de mînă, dar băiatul se smucește cu violență : „Nu-i nevoie. Cunosc drumul și singur...“

— Ie-te-te !... rîse Imre admirativ Dar să știi că eu nu înghit oameni...

Mătușa Ileana ? Nu-și aduce aminte de ea. A venit pare-se o dată la Dragomirești, de mult... Aducea puțin cu tușa Măriuța, dar era slabă ca un ogar. Și urîtă... Ce o fi vrînd de la el ? — socotea Gligore în minte, umblînd alături de flăcăul negricios, cu părul zbîrlit ca de cîine lățos, de stînă.

Ileana și Brînduța, așezate pe prispă, unde au așternut un țol, așteaptă venirea băiatului. Brînduța l-a zărit de departe, lipăind mărunt pe lîngă Imre și s-a repezit la portiță. Încearcă să-l ridice în brațe · „Dar greu ești, vericule !...“

Gligore s-a zbîrlit ca un arici. Ce i-o fi cășunat sfrijiturei să-l salte în brațe ? Dar ce, el e un plod de țiță ?

Să-i dea pace! Îi îngăduie totuși să-l ia de mînă. Fie, treacă de la el... Privește căruța cu oiștea în sus, caii rotofei care mestecă grăunțe din traistele atîrnate de gît, mielușeaua priponită de par care-și rotește ochii blînzi — și nu mai înțelege nimic. Ce or fi însemnînd toate astea? Barem de-ar fi acasă și mămuca...

Ileana îl sărută pe amîndoi obrajii:

— Ptiu, ptiu, ptiu, să nu-ți fie de deochi! Ești zdravăn ca un pandur...

Asta s-ar putea... Dar de ce l-a sărutat? Doar măicuței îi îngăduie să-l sărute...

— Știi cumva unde lucră Mălina, băiete?

Vorbise Ileana. Gligore săltă din umeri.

— Nu! Pe mine nu vrea să mă ia. Dar știe nănașa Floarea, de colea. Ni-i vecină... Riveica ei și ginerele tot cu mămuca lucră. S-o-ntrebăm...

— Da' Imre unde-i, Brîndușă? Ar fi nimerit să înhame caii și să-i dea de veste că sîntem aici. Dac-om sta s-așteptăm cînd vine, de bună seamă că s-o însera. Și ne-o apuca noaptea pe drum. Ai auzit ce-a spus taică-tu: „Să nu vă prindă noaptea-n pustă!" Știe el ce știe...

— Nu dormiți la noi, tușă?

— Nu, dragă nepoate. Ne cam grăbim...

— Trimiți căruța s-o cate pe maica? Merg și eu... Nu-i departe!

— O trimit. Da-i mai bine să șezi lîngă mine și să mai stăm o țîrucă de vorbă. Vrei? Și ca să nu-i dea timp să se împotrivească, schimbă vorba: Ți-a fost drag bunicul Irimie?

— Oho! Mult de tot.

— Mi-a fost tată...

— Minți! A fost tatăl măicuței și al tușei Măriuța...

— E drept. Dar sîntem surori, Gligoriță, și am avut același tată: pe baciul Irimie...

— Va să zică și tu tot de la munte ești?

— Vezi bine...

— Cum mai e pe acolo, că eu nu mai știu...

— Nici eu. Vin din altă parte, din Pitiritea.

— De ce?

— Acolo-s măritată. Șed cu unchiul tău, Ilie. Ai auzit de el?

— Auzit. Și de ce n-a venit cu tine dacă ți-i bărbat? Vă lasă pe drum singure?

Ileana se topea de drag. Cu strîncîocul ăsta de copil te-nțelegi de parc-ar fi un om în toată firea.

— Dacă vrei să umbli cu căruța, te iau cu noi, acasă... Avem băiat mare : îi zice Anton. O să vă jucați...

— Știi... Nu-i chiar atît de bine cu căruța — se răzgîndi Gligore la gîndul că și-ar părăsi mama. Parcă tot e mai bine călare pe caii potcoviți de Martin baci... Și acum am și o mială...

— Avem și acolo. Multe. Și miei atîtica...

— Dar cîini aveți ?

— Patru.

— Răi ?

— Pentru străini. Dar tu ne ești nepot și s-or juca cu tine. Avem și livadă, și iaz, căluți pe care să încaleci... Vii cu noi ?

— Nu ! Și ieși în ogradă să mîngîie mielușeaua.

Mălina alerga într-un suflet. Nu-și mai văzuse sora de ani și aveau atîtea de povestit. S-au îmbrățișat.

După ce șporovăiră despre toate, Ileana îi spuse :

— Știi la ce m-am gîndit ? Tu tot n-ai vreme de băiat și nici să-i dai ce-i trebuie nu poți. Lasă-l o vreme la noi. Cît i-o plăcea. O să aibă de toate, să nu-i porți de grijă ! Doar e sînge din sîngele nostru. Și mi-e tare drag...

Îi venea greu Mălinei să se despartă de băiat. Atîta bucurie avea și ea cînd se înapoia de la sapă, ori de la prașilă : Gligore. Dar nici să-l lase de capul lui, mai toată vremea, nu era o socoteală. I-l mai ceruse odată, la Dragomirești, dar atunci n-avea rost. Nu l-ar fi dat nici taica, să-l perpelești în frigare ! Acum însă... Oricum, dacă nu i-o plăcea, Pitiritea nu-i peste lume. Îl ia înapoi. Numai să vrea băiatul. O să-l lase peste vară...

CAPITOLUL V

DEPARTE DE CASA

Gligore s-a trezit cînd soarele era înălțat pe cer de o suliță. Caii alergau în trap mărunt pe drumeagul dintre lanuri, îndemnați cu blîndețe de moș Nichifor. Biciul nu-l folosea și nici nu-i plăcea să chinuie animalele. Era de ajuns să șfichiuie o dată-n vînt ca cei doi bidivii s-o ia la goană, hurducînd căruța.

— Tușico, mă lași lîngă cai?

Imre a întors capul și-i face cu ochiul: „poftește!" Se dă deoparte și lasă loc în mijlocul stinghiei.

— Du-te, băiete! Dacă-ți place...

Imre l-a săltat pe brațe ca pe un fulg. Îl așază, îi potrivește clopul care s-a sucit nițel și-l ține după umăr cu brațul, fiindcă stinghia n-are rezămătoare. Băiatul privește spre vizitiul bătrîn, să ghicească ce hram poartă. Unchiesul îndeamnă caii domol. Gligore îl privește pe sub streașina clopului. Nichifor are mustățile pleoștite, îngălbenite de tutun, ochii mijiți sub sprîncene sure, stufoase și mîini negre, bătătorite și crăpate. I se pare că mîinile îi tremură puțintel pe hățuri.

— E greu să mîi caii, nene?

— Dacă știi, nu e...

— Eu mă pricep la cai — se făloși Gligore. Martin baci mi-i dădea uneori să-i încalec, după potcovit.

— Nu zău? îl privi bătrînul hîtru. Și de cîte ori ai mușcat țărîna?

Al naibii moșneag! De unde o fi aflat? Chiar alaltăieri a căzut și s-a julit la un genunchi...

— Bade Nichifor, n-ai vrea să tragi o lulea? îl iscodi Imre.

— N-ar fi rău... consimți vizitiul. Umblăm de cu noapte...

— Așa ziceam și eu. Dă-i băiatului hățurile și umple-ți pipa.

Au ajuns în capul satului către asfințit. Flăcăul coborî din căruță.

— Pleci ? — se întristă Gligore.

— Trebuie...

— Merg cu tine ! Și sări sprinten pe butucul roții.

— Nu se poate — îl opri vizitiul. Tu mergi cu tușica : eu am alt drum..

— Și unde te mai pot vedea ?

— Ai să afli, băiete ! Așa-i, bade Nichifor ? Dar să nu spui acasă c-am fost cu voi.

— De ce ?

— Odată îți voi istorisi. Făgăduiești ?

— Da.

— Rămîneți cu bine ! Scoase de sub stinghie o straiță, o zvîrli pe umăr și porni pe o cărare, la capătul căreia se zărea un iaz și o casă pe marginea lui.

*

În spatele porții înalte, solide, dulăii făceau o hărmălaie să asurzești. Săreau pe căprioare și le rîcîiau cu unghiile, mîrîind și scheunînd. Caii s-au oprit singuri. Nichifor bătu în poartă cu codirișca biciului :

— Hei ! Deschideți...

— Așteaptă ! — se auzi un glas răgușit, ca un mormăit de urs. Am auzit...

În vreme ce Mitru, văcarul, ridica drugii, Gligoriță căta să-și întipărească în minte tot ce vedea. I se făcu deodată frică și nu știa de ce. Ilie, desculț, aștepta în prag. Întrecuse iar numărul cănilor cu vin și simțea că genunchii îi tremură ușor. Poarta se deschise scîrțîind ; dulăii se repeziră spre căruță schelălăind și scuturînd cozile stufoase. Brîndușa sări sprintenă din căruță îi ajută Ilenei să coboare și vru să-l ia pe Gligore în brațe. Dar băiatul se și afla jos, încolțit de o potaie galbenă, cu ochii însîngerați, care se repezise să-l apuce de fundul nădragilor. Sprijinit cu spatele de căruță, băiatul zvîrlea din opincă să alunge cîinele întărîtat.

— Tîba, golane ! îl izbi Nichifor cu biciul

Cîinele se depărtă mîrîind.

Brîndușa se repezi la Ilie. Ratz o sărută pe frunte :

— Ei, cum a mers ?

— Bine, tăicuțule !

Se apropie și Glicheria de căruță :

— Sărut mîna!

— Bună seara, Glicherio! — răspunse Ileana cu voioșie. Ia ajută-mi să duc pachetele astea în casă. Nu băgase de seamă că fata are ochii plînși.

*

Bună casă. Socotită. Asta se vede la prima ochire.

— Tu ești, Gligore? — se auzi un glas pițigăiat, care îîrîia ca o morișcă. Întrebarea venise de undeva din fund. Gligore privi într-acolo. O arătare pirpirie se clătina pe picioare, cu priviri țîmpe și fața puhavă și-l măsura din dreptul unei uși deschise.

— Du-te și dă-i bună seara, Gligore — îl împinse Ileana. E vărul tău, Anton...

Cum naiba s-a pricopsit cu atîtea neamuri într-o singură zi? Dintre toți cel mai mult îi plăcuse flăcăul tuciuriu, care a plecat. Nici unchiețul nu-i de lepădat, deși nu prea e darnic la vorbă. I-a dat doar hățurile. Dar ce folos? Și el s-a mistuit cine știe pe unde...

— Ia fă-te-ncoa, nepoate, să te văd și eu.

Ilie ședea la masă, sprijinit de spătar, cu picioarele date în lături. Avea degete noduroase la picioare, urîte și încovoiate. Își umplu cana cu vin și porunci răstit:

— Apropie-te! Sau aștepți să te ridic pe sus?

Se apropie cam în silă. Ilie îl pipăi pe brațe, pe picioare, pe piept, de parc-ar fi prețăluit un viței, la obor. Băiatul se smuci.

— Da, e bun de boi. Zdravăn. O să facă treabă... Îți place la noi?

— De unde să știu? Abia am intrat...

Brîndușa rîse. Și Anton, pe pat, lălăia înveselit.

— E tare isteț, tată! Ai să vezi...

— Are limbă cu țepi! — mormăi Ilie țîfnos. Ca taicăsău. Dar îl dăm noi pe brazdă. Așa-i, băiețele?

— Nu mai zădărî și tu băiatul, omule! — se mînie Ileana. E obosit de pe drum, ne este foame... Și tu, doamne... Ia vezi, Brîndușă, ce-i pe la cuhnie. Să ne aducă ceva de-mbucat. Se apucă să-ntindă o față de masă, aduse străchini, linguri, furculițe și căni pentru vin. Treci și-tu la masă, Antoane!

Glicheria aducea un castron cu ciorbă. În urma ei, Brînduța purta pe o tavă ouă fierte, bucăți de slănină și pastramă de oaie.

— Scoate pîinea și niște poame, fată! — o-ndemnă Ileana. Văzu că are ochii plînși. Ce-i cu tine, Glicherio?

— M-am lovit!

Și zvîrli o căutătură plină de venin către stăpînul ei, care-și vîrîse nasul în strachină.

— Unde culcăm băiatul? se interesă Brîndușa, după ce sfîrșiră masa.

— În cuptorișteVem o laviță acolo — hotărî Ilie.

— N-ar fi mai bine cu Anton? — spuse Ileana. S-ar simți bine amîndoi. Și paturi avem destule...

— Din parte-mi culcă-ți-l și-n spinare, dar toarnă vin în bărdacă!

S-a trezit a doua dimineață pe un așternut moale. În stînga lui, pe un pat îngust, sforăia Anton. Încă nu se luminase bine în odaie; într-un colț, ghici ceva care aducea cu un mînz. Nu se poate! Întîi că mînjii-s mai înalți și al doilea că nu stau nemișcați: nechează, zvîrle din copite... Asta pare mort, deși are ochii deschiși. Curiozitatea îi dădu ghes să se apropie. Îl pipăi. Avea păr, e drept, dar stătea încremenit. Se trezise și Anton.

— Lasă-mi calul în pace, că te pocnesc!

— Ptiu, cal... rîse Gligore. E de cîrpă... Mie-mi plac caii adevărați. Și-i încalec... Chiar alaltăieri am dus unul la scăldat cu...

Dar își aduse aminte că Imre l-a rugat să nu-i pomenească numele prin casă și tăcu...

— Hai, zi odată! Cu cine? Sau te fudulești?

— Cu Fery, calfa lui Martin baci, la covăcie. Cu el am fost.

— Și ai umblat călare, nu mințești?

— Călare...

— Avem și noi cai. Am să te-ncerc. Îi spun lui moș Nichifor. Dacă n-ai să știi, te bat.

Să-l bată? Asta n-o crede. A tăvălit el băieți mai zdraveni, nu ca beteagul ăsta. Dar n-are să se pună la-ncercare c-un neisprăvit.

— Nu mi-e frică!

— Am pumn tare! Să vezi...

Se rostogoli din pat, fugi către colț, lîngă calul ce-i privea cu ochii de sticlă și începu să-i care la pumni. Gligore vru să-l dea la o parte cu mîna, îl împinse încet, dar Anton, care se ținea șubred pe picioare, căzu pe lut și se izbi la cap. Începu să bîzîie. Printre lacrimi îl amenință:

— Te spun eu lu' tata!

Așa i-a găsit Glicheria, cînd le aduse ligheanul cu apă.

— Ce-i cu voi?

— M-a bătut! — scînci Anton.

— Nu-i adevărat! El m-a bătut... Eu l-am dat deoparte. Și s-a răsturnat...

Glicheria îl sculă pe Anton, îl scutură și-l duse de mînă lîngă pat.

— Hai și te-mbracă! Pe urmă să vă spălați pe ochi și să veniți la bucătărie. Am pregătit laptele... Dar să nu vă mai bateți, că v-arăt eu la amîndoi.

— Am să-l spun lui tata!

— Ba n-ai să-l spui că te-ntorc cu fundu-n sus și te învinețesc pe spate.

— Te spun și pe tine!

— Poftește! Nu mă tem de tat-tu nici cît de Colțun, dulăul. Și dac-ar îndrăzni să ridice mîna la mine...

Anton o privi speriat. Ochii fetei scăpărau scîntei și-l îngrozeau. Nu, n-o să spună. Nebuna e în stare să-l omoare... Lui Gligore însă îi creștea inima. Asta da, odată fată! Era gata să bată din palme de bucurie. Anton scînci:

— Nu merg la cuhnie; adu laptele aici... Te urăsc!

— Tu vii, băiețele? Cum te cheamă?

— Gligore...

— Așa... Ei, ce zici, Gligore? Vii cu mine?

— Vin, desigur. Să-mi trag nădragii, să mă spăl pe ochii...

Gligore se-mbrăcă în grabă și fără să-l învrednicească pe Anton cu o privire, fugi în urma slujnicei. În cuhnie era cald. Pe sobă, abureau oale și crătiți, iar o leliță unsuroasă, cu niște cîlți de păr spălăcit sub bariș, învîrtea un linguroi într-un ceaun. Era bucătăreasa Anușca.

— Șezi colo, Gligoriță — îl îmbie Glicheria și-l duse de mînă la o masă lungă, cu două bănci. Îl așeză într-un colț, lîngă o fetișcană subțirică, roșcată, cam de vîrsta lui:

— Asta-i Piroș, fata lelei Anușca...

Fetița cu nasul cîrn îl măsură pe toate fețele, privindu-l galeș cu capul aplecat într-o parte:

— E băiat frumos, mamă! — și-l mîngîie pe păr.

Bucătăreasa o amenință cu linguroiul:

— De pe acum ți se scurg ochii la băieți, ticăloaso?

Glicheria se strîmba de rîs. Turnînd lapte în două căni mari, stropi plita care începu să sfîrîie.

După ce isprăvi laptele, fetița scuturâ firimiturile de pe masă și-l întrebă :

— Vii cu mine ?

— Unde ?

— În grădina de legume. Acolo muncesc eu...

— Și tu muncești ? — se miră Gligore. Cîți ani ai ?

— Șase... Și mă cheamă Piroșca. Rîse dezgolindu-și dinții mici, de șoricel : Gîndeai că jupînul hrănește pe careva fără să-l slujească ?

— Du-te, băiețele ! — îl îndemnă Glicheria. Iar la prînz veniți aici împreună să mîncați. Nu, lele Anușca ? Vorbesc eu cu tușă-ta să te lase. Vrei să mănînci cu Piroș ?

Fata îi făcu semn să încuviințeze.

— Da, vreau !

Piroș îl luă de mînă :

— Haidem...

Copiii ieșiră.

A smuls o vreme buruieni de i s-au înroșit palmele și simțea usturime. Căta la fetișoara de lîngă el, chincită pe vine, încovoiată și cu obrajii palizi.

— Nu te dor șalele ?

— Ba da...

— Hodină-te o țîră !

— Nu-i slobod ! Dacă mă prinde jupînul Ilie că stau, mă trage de cozi...

A mai stat el cît a mai stat, pînă i s-a făcut lehamite : „Doar nu l-au tocmit cu ziua..." A lăsat-o pe Piroș la grădină și a șters putina. Porni către fund, unde se deslușeau mugete și nechezături. Grăjdarul țesăla o iapă vînătă, care întoarse gîtul lung și privi curioasă băiatul, apoi își vîrî botul în iesle și începu să ronțăie. Gligore se plimba cu mîinile vîrîte în buzunar, se oprea la toate stănoagele, parcă spre a face cunoștință cu fiecare animal în parte, iar pe cîrlan, care-i plăcu cel mai tare, vru să-l mîngîie pe crupă. Se apropie de el, fără teamă. Dar cîrlanul porni să fornăie, rînji botul și arătă dinții galbeni, mari.

— Fugi, diavole ! — îl probozi unchiașul. Dă cu copita. Și muște...

— Cum îi zice ?

— Frunziș...

— Frumos nume ! I se potrivește, că-i arămiu. Cine l-a botezat așa ?

— Eu, cine altul ?

— Aș vrea să mă-mprietenesc cu el.
— Ia de aici un pumn de fîn și dă-i-l. Așa s-o îmbuna...
— Nu-i duci la adăpat?
— Mai tîrziu.
— Tu unde dormi?
— În pod...
— Nu-mi faci și mie loc? Nu-mi place să dorm cu Anton.
— Ți-aș face cu dragă inimă. Că mi-e urît singur. Numai să vrea jupînul... Dar acum șterge-o că ai să-ți mînjești sumanul. Te-oi striga eu, cînd oi duce zmeii la iaz...

Cu partea bărbătească o nimerise prost Gligore. Unchiul îl privea chiorîș sau ca prin sită, iar Anton își dădea ifose și-i făcea în necaz că mănîncă în cuhnie, la rînd cu slugile. La drept vorbind n-are decît: lui îi place! Se simte mai bine acolo decît la masa lor, unde ar înghiți cu noduri... Și se poartă frumos cu dînsul: Glicheria, Piroș... Chiar și bucătăreasa Anușca, cea cu gură afurisită și cu sudalma pe buze, îi păstrează mîncarea cînd se-ntîmplă să-ntîrzie... Tușa Ileana se simțea prost. Se înțelesese cu omul ei într-un fel și a ieșit pe dos. Chiar de-a doua zi — după ce a aflat de la Anton că se încăierase cu Gligore — Ilie a urmat îndemnul lui Nichifor și a trimis băiatul să doarmă în pod, ca pe un rîndășel oarecare. Asta-i și venea la socoteală! Să se deprindă plodul cu munca aspră, nu să creadă că l-a adus în huzur. Altfel își ia nasul la purtare și uită că-i un pui de bogdaproste:

— Să-l pui la treabă, Nichifore, că plesnește de sănătate! Dacă-l înveți trîndav, o să iasă un pierde-vară sau un ticălos...

Cum să pui la treabă un năpîrstoc? Jupînu-i hain la suflet și o să-și primească pedeapsa cîndva. Ba a și început s-o primească... Fii-său mai mult se tîrăște pe brînci decît umblă ca omul, deși îl îndoapă ca pe gînsaci. Eh, Ilie, Ilie... Cum te-ai văzut cu chimirul plin, ai uitat c-ai fost și tu iobag odată și răneai bălegarul pînă-ți ieșeau ochii din cap. Da' mare-i Dumnezeu. Și le vede pe toate...

— De ce nu-mi răspunzi? Ai amuțit?

— Dacă zici, așa oi face, jupîne! E copil inimos și-mi ajută pe cît îl țin puterile. Dar nici să-i scoți sufletul...

— Ba să i-l scoți! Eu n-am muncit? Și iacă, m-am înstărit binișor...

Poți să-i trîntești în obraz că a strîns banii cu japca, jăcmănind oamenii și nu prin muncă cinstită? Nu poți! Că-ți arată poarta, cum i-a făcut lui Imre. Si cînd te apropii de bătrînețe, greu să te mai aciuezi pe undeva. Doar să cerșești pe uliți...

— Dă, așa o fi...

— Unde-s opincile și sumanul lui Gligore?

— În pod...

— Adă-le încoa! Să le păstrăm. Păcat să le rupă. E cald... N-are nevoie de ele! Eu am umblat desculț pînă mi-au dat tuleiele. Chiar mai încolo...

Cînd l-a văzut Ileana în cămeșuță și izmene, desculț, a luat-o cu leșin:

— Unde-ți sînt opincuțele, băiete?

— Le-a luat unchiul...

Seara, în pat, după ce copiii s-au culcat, au pornit să se ciondănească pe șopăcăite:

— Cum poți fi atît de cîinos, omule? Maică-sa, care n-are după ce bea apă, i-a cumpărat opinci, să nu umble desculț, și tu i le iei... Dacă ai de gînd să te porți așa cu băiatul, îl duc înapoi. Că eu l-am luat. Nu ție ți l-a dat, ci surorii sale. Tu nu-i ești neam, nici măcar străin. Ești dușman! Da, asta ești... Să-l crească Mălina cum o știi, nu să-l canonești tu, ca pe robi!

— Dacă faci una ca asta, te ciomăgesc, muiere! Tu să nu mă-nveți cum să mă port cu el. Crezi că dacă fii-tu era zdravăn n-ar fi muncit? Încă cum... Ce-i dacă am puțină avere? Cu vremurile astea, ești la mîna oricui... Te ciupește care vrea. Și odată ajungi calic. S-au mai văzut de astea! Cu brațele îți croiești drum prin viață. Așa să știi!

— Că tu tot așa ai făcut! Ehei, ușor e douăzeci și cinci la fundul altuia... Dar să nu schimbăm vorba. Ce gînd ai cu Gligore?

★

Nu-i rău la grajd, nici în cuhnie. Nu te mai izbești de puzderia de neamuri ce ți-au picat plocon pe neașteptate și te simți mai puțin stingherit. Îi place de Nichifor. Știe o seamă de povești, ca bunicul. Seara, cînd se cațără-n pod, gîfîind, aprinde un vîrf de lumînare și se-ntind la sporoavă pînă simte că i se lipesc pleoapele. Are culcuș bun, din fîn moale, Glicheria i-a adus pe ascuns niscai țoluri pentru așternut, o perinuță fără față, iar Anușca i-a făcut rost de

o pătură. E cam roasă și peticită — ce-i drept — dar tot se cheamă că-i acoperit... Și caii-l cunosc. La-nceput, cînd cerca să intre într-o stănoagă, Nichifor îl probozea: „Nu intra pe la spate, diavole, că sperii calul! Și zvîrle. Grăiește-i barem ceva..." Acuși, intră fără habar. Și Mocanu, și Harbuz, și Sultănica îl privesc cu ochii blînzi și coboară grumazurile frumos arcuite, să le poată mîngîia. Le dă și zahăr. Piroș face rost, ea știe de unde, și i-l vîră în palmă cînd sînt în grădină: „Teșek!" „Am să-l dau la cai!" „Nu, să-l mănînci tu. Ție ți l-am adus..." Dar parcă o ascultă? El n-are lipsă de zahăr și Sultănica se bucură. Apucă bucata din palmă, o rontăie cu plăcere, apoi îl privește și rîde. Da, rîde ca o ființă. Alți cai rînjesc... Doar cu Frunziș merge mai greu. E fudul și nebunatic. Da-i place. Are picioare subțiri, vînjoase, iar cînd îl duce la adăpat, de căpăstru, se zbenguie și îi sucește mîna.

Îi lipsește mămuca, Fery, Martin baci și flăcăul cela smolit, Imre. Altfel n-ar duce-o rău... Prin casă, nu dă cu săptămînile. Ce să caute acolo? Să-l vadă pe tontălău cum belește ochii răi? Anton mai dă uneori tîrcoale pe la grajd și caută să-l ademenească: „Nu vrei să te joci cu calul? Mai am și alte jucării..." Ducă-se la naiba cu calul lui de cîrpă! El are cai adevărați. Și nici nu vrea ca sucitului să-i sară țandăra și să-i care la ghionți. Poate s-ar mînia și el. Iar dacă-i tragi neisprăvitului o palmă, e în stare să urle trei zile.

— Unde-i Imre, bade Nichifor?

— Cu oile.

— Departe?

— Pe imaș, după moară.

— Aș vrea să-l văd...

— Ți s-a făcut dor de el? Și-l privește pieziș, pe sub streșinile sprîncenelor. Gligore tace.

— Lasă, băiete, de luni ducem caii la rîu, să-i scăldăm. Poate dăm și peste Imre... Apoi tace și păcăne din luleaua spartă, cu căpăcelul înnegrit. Ar vrea să-l întrebe dacă-i îngăduie s-o încalece pe Sultănica, ori să se scalde și el, dar unchiașul n-are chef de vorbă. Se ridică și se-nfundă-n grajd. Oricum, va vedea și satul, și moara... De cînd l-au adus aici n-a ieșit după porțile astea înalte, ca de temniță. Și asta-l sîcîie amarnic. La Măgoaja tot satul era al lui. Umbla pe unde avea chef...

Noaptea către luni a dormit iepurește. Abia aștepta să se crape de zi. De cum s-a zărit o geană de lumină, a început să-l îmboldească pe Nichifor :

— Scoală, s-a făcut ziuă...

— Ei, împielițatule ! Te grăbești ?

— D-apăi cum ?

Dar Nichifor n-avea zor. Își vedea pe-ndelete de treburi, țesăla caii, rănea, strîngea bălegarul în coșărci, de parcă nici n-ar fi fost vorbă să pornească la gîrlă. A trecut și Ilie p-acolo. A scotocit cu ochii peste tot, a tras cu degetul peste crupa cailor, să încerce dacă n-au praf, a mormăit hm... hm... și, cînd a dat peste Gligore, l-a întrebat într-o doară :

— Ce-i cu tine, cîrlane ?

— Bine, „jupîne" ! A apăsat într-adins pe cuvîntul „jupîne", să știe matahala că el nu-l socotea neam, ci stăpîn. Și chiar asta e ! Ilie îl fulgeră cu privirea, gata, gata să ridice mîna lui grea. Dar s-a răzgîndit. Poate fiindcă Nichifor stătea sprijinit în furcă, pe aproape. Se mulțumi doar să îndruge :

— Țîfnos, ca neamul vostru de calici !

— Azi ducem caii la gîrlă, jupîne — zise Nichifor.

— Ducem ? Vrei să-l iei și pe Gligore ? Nu se poate !

— Dacă-i pe așa, jupîne, adă-l pe Imre înapoi sau dă-mi alt băiat. Că eu singur nu răzbesc la opt cai. Iaca, mă ajută copilandrul, dar n-oi fi prost să pornesc herghelia la scăldat de unul singur.

— Bine, nu mai bodogăni, Nichifore ! Toată ziua îți tună și-ți fulgeră. Te-ai acrit, moșnege...

— Slugărind la dumneata, jupîne ! Să nu uiți...

După ce plecă Ilie, moș Nichifor clipi șiret :

— Dezlegăm caii, băiete !

— Pornim la gîrlă ?

— Doară nu la stavă...

Gligore scoase un chiot haiducesc, își tufli clopul și se repezi la stănoage.

— Nu te bolînzi, copchile, c-acuși te las aici...

Gligore călărește pe Sultănica. Are crupa scobită de nu-ți trebuie nici șa. Ține de căpăstru pe Mocanu și Hoțoman. Copitele cailor stîrnesc praful pe uliță și o droaie de cîini. Va să zică ăsta-i satul. Casele nu-s prea arătoase. Doar cîteva par mai semețe ; cîrciuma lui Rohrlich, curelăria

lui Schmidt, biserica papistașă cu o livadă în care se pîrguiesc poame de tot soiul, căsoaia parohială și sfatul județului. Celelalte-s joase, coșcovite, amărîte, taman ca la Măgoaja.

— Da' unde-i biserica popii Vichentie ?

— Colo...

Doamne, da' mică-i... E cocoțată pe un dîmb și are o turliță ascuțită, par-ar fi o spangă. Nici clopotniță n-are. Clopotul e atîrnat de doi pari, în curte, și se bălăngăne singur, stîrnit de vînt... În depărtare se vede moara. Se aude un ticăit și orăcăitul broaștelor. Iazul morii își trage apa din Lăpuș, care susură sprinten pe prundie.

— Ho-o-o-o... Nu oprim la iaz, moș Nichifor ?

— Zi-i înainte, spre gîrlă. Iazu-i adînc și are mîzgă.

În ușa morii șade Hans. Poartă un soi de șalvari lați și un pieptar de catifea verzuie. Cămașa o are descheiată ; pe piept i se vede un smoc de păr arămiu. Pe obrajii buhăiți îi atîrnă niște măturici țepoase, iar sub nas are o pereche de mustăți răsucite în vînt. Suge alene din pipă și privește binevoitor la doi tinerei, în sutană, cu pălării de catifea, turtite ca strachinile, care dau cu undița după grind.

— Noroc, morarule !

— Grüss Gott ! [1] molfăie Hans printre gingii.

Nichifor are chef să-l zgîndăre, fiindcă știe că-i sare mustarul dacă-l iei la vale o țîră.

— De ce lași papistașii să prindă pește în iazul jupînului ? Dacă-i spun ?

— Verflucht ! — suduie Hans cu necaz. Tu, slug' buturos, ce te bagi ? Ala, popi, om sfînt ești... Și pește' de la Herrgott [2] vine...

— Ba de la Ilie. Și dacă te-o prinde...

— ...Ai zăă mă sărute... La móră nu mesteci el, Donnerwetter !

Papistașii, cu ițarii sumecați și picioarele în apa verzuie, și-au întors capetele :

— Was sagt er ? [3]

— Nichts ! Ein blöder Kerl... [4]

Novicii își văd mai departe de pescuit. În găleată, se zbate un crăpcean cît mîna. La o fereastră a ieșit Gertchen :

---

[1] Noroc.
[2] Dumnezeu.
[3] Ce zice ?
[4] Nimic. E un prost

— Was ist los ?[1]

Nichifor își rîde în barbă.

— Haidem, nepoate! Și înfige călcîiele ușurel în burta lui Harbuz. Caii o iau la trap, de vale, unde scînteie-n soare apa gîrlei.

E tare plăcut la scăldat. Caii fornăie, stropesc, simți cum îți curge apa în jurul țurloaielor și face băsicuțe mici.

— Eu săr în apă, unchiașule. Mi-e cald...

— Stai călare, împielițatule, că nu ești brotac!

— Vreau să mă scald...

— Și să te duci la fund! Acuși vin la tine...

Afurisită treabă. Să fii la gîrlă și să-ți uzi doar picioarele... Dinspre imaș aleargă careva, cu sărituri lungi, de ogar. E Imre... Zbiară din depărtare:

— Sănătate, Nichifor baci! Ce mai faci, țîncule?

S-a dezbrăcat într-o clipă și umblă prin apă, pînă la brîu. Are piepții lați și brațele groase, tuciurii. Îl ridică de pe Sultănica și-l afundă în gîrlă. O dată, de două ori...

— Imre, diavole, ai grijă! — țipă Nichifor de pe mal.

— Vezi-ți de lulea, moșule, nu te vîrî în treburile noastre. Așa-i, Gligore?

— Ighen!

— Știi ungurește? — rîde Imre și-și dezgolește dinții albi, frumoși.

— M-a învățat Piroș...

— Asta-i fain. Te pricepi și la înot se pare...

— Ihî...

— Hai după mine!

Pas de te ține după găligan. A tras apa de două ori cît mîinile cît lopata și uite-l colo... Dar Imre se întoarce.

— Înoată voinicește, uite așa...

Vrea să-l țină pe sub burtă, dar Gligore se zbate:

— Lasă-mă! Înot și singur.

Plescăie din brațe și picioare, dar apa-l trage la fund. Ei drăcie... A și înghițit o vadră de Lăpuș. Strănută. Imre l-a apucat de chică și-l ține în picioare.

— Vezi că te lauzi, Gligoriță? Fă așa!...

O dată, încă o dată... Da. Parcă merge.. Și are mai mult spor decît înotînd ca broasca. Da-i greu...

— Dacă vii mai des pe aici, ai să te-ntreci cu peștii la goană, băiete, să vezi. Așa... Acum să scoatem caii la mal.

---

[1] Ce s-a întîmplat?

— Și apoi ?

— O să ne prăjim la soare...

Imre s-a lungit pe burtă și mestecă un pai în gură :

— Te-mpaci cu Nichifor baci ?

— Da.

— Și cu Brîndușa ?

— N-o prea văd...

— Nici eu. Și oftează. Te-aș ruga ceva, Gligore.

— Spune.

— Uite, am scris un răvaș... Scormoni în buzunar și scoase o hîrtie mototolită. Vrei să i-l dai ? Dar să nu te vadă nimeni. Nici moș Nichifor. E mai bine...

— Da' unde să-l țin, că straiele mi-s acolo, lîngă unchieș ?

— Ți-l dau cînd om trece dincolo. Dacă știi să păstrezi o taină...

— Știu.

— Na, ronțăie alunele astea ! Le-am cules în pădure pentru tine. Îți dau să ai și acasă...

Gligore sparge alunele cu dinții, ca puii de veveriță și le zdrobește între măsele. Imre îi pune mîna pe spate, o mînă caldă, fierbinte și-l mîngîie.

— O duci greu ! Ți-e dor de mămuca ?

Da, îi este dor. Și o visează noaptea. Și de Imre îi este dor. Îl iubește. Dar acum, că-l simte aici, nu-i mai pasă de nimic.

CAPITOLUL VI

IN TINDA, LA POPA VICHENTIE

De sîn Petru, a venit și Mălina la Pitiritea. Cu vreo două săptămîni înainte Ilie a devenit blajin și zîmbăreț. L-a ciupit pe Gligore de obraz, a chemat croitorul să-i ia măsura pentru o bundiță, i-a dăruit o pereche de nădragi de-ai lui Anton, destul de arătoși, i-a dat o cămășuță înflorată, cusută de Ileana și s-a dus la popa Vichentie, să se-nțeleagă cum și cînd să-l trimită la învățătură. Îi era teamă pehlivanului că Gligore s-ar putea plînge maică-si și ea să-l ia înapoi la Măgoaja. Ba, într-o seară, l-a scos de la grajd și l-a adus în „șpais", odaia de mijloc, unde mîncau. L-a îmbiat cu de toate, spre bucuria Ilenei. După cină, Ilie l-a trimis pe Anton la culcare și a stat cu Gligore de vorbă, „de la om la om".

— De ce mă ocolești, băiete? Noi îți vrem binele, ai văzut doar... Mîncare ți se dă destul și la timp?

— Da.

— Așa știam și eu. Dar de una nu-s mulțumit: mănînci la cuhnie și dormi în podul grajdului, cu Nichifor. Crezi că faci bine? Mă-ndoiesc. Loc ai berechet în casă și ești de-ai noștri. S-ar cuveni să stăm împreună. Și la slugi, oricum, prinzi obiceiuri rele. Ori ție îți trebuie creștere aleasă. Poate să ajungi cîndva om de soi, „domn". De-aia te-am și adus aici. Să zicem că nu prea te-mpaci cu Anton. Poate că-i așa. Îl știi cum e: firav. Și are toanele lui; ce să-i faci? Dar poți dormi fain frumos pe cuptorișe, în așternut curat. Iar de ai vreo nemulțumire, grăiește, băiete! Tușa Ileana și eu, care-ți sînt unchi drept, aici sîntem. Ți-om face pe voie...

Gligore își ațintise privirea în podea, descumpănit. Nichifor îi zvîrlise într-o zi, în treacăt: „Chiar de ți s-o părea vreodată că jupînu-i blînd, nu te-ncrede prea lesne. E șiret ca un vulpoi bătrîn. Și pentru tot ce face are rosturi și temeiuri pe care e greu să le descurci..." Aproape că-i venea să-i dea lui Nichifor dreptate; prea s-a îmblînzit Ilie de la o zi la alta...

— Zi și tu ceva, nepoate — îl îndeamnă Ileana cu bunătate. Că te știu vorbăreț...

— Dă, ce să zic? Îs mulțumit și n-am ce mă plînge. Dar una v-aș ruga: lăsați-mă să dorm la grajd. Îmi place de badea Nichifor și de Anușca neni... Aici, în casă, mi-ar veni peste mînă.

— Fie și așa, consimți Ilie. Îi voi spune Mălinei c-așa ți-a fost pe plac și pace bună. Dar la popa Vichentie socot c-ai să te duci?...

— Merg.

— Atunci e bine. Înseamnă că ne-am înțeles.

Dădu pe gît o bărdacă plină și plescăi din buze satisfăcut.

— Și, zi așa, nu vrei să dormi aici? oftă Ileana. Văzînd că băiatul nu răspunde, îl mîngîie pe păr și-l luă de mînă: Te duc la Nichifor. Dă bună seara unchiului...

Gligore îngăimă grăbit un „săru' mîna". În tindă, Ileana îi vîrî în mînă o băsmăluță:

— Acadele... știu că-ți plac. Dă-i și lui Nichifor să rontăie...

Și-l însoți pînă la ușa grajdului. Băiatul urcă scara pe dibuite:

— Dormi?

— Nu. Te așteptam...

— Ți-am adus cofeturi de la tușa Ileana.

— Au praznic, botez, nuntă, ori ce le-a venit?

— Nu știu...

— Hm... Și-a vîrît cotoiul ghearele-n teacă; dar asta nu ține...

— Ai zis ceva, unchiețule?

— Nimic. Ți-am pregătit culcușul. Dormi, băiete! După ce Gligore se dezbrăcă, îl înveli cu scoarțe, mai moșmondi pe acolo pînă ce-l văzu adormit, apoi îi scutură bundița și pantalonii și-i agăță în cui. Stătu un pic să vegheze somnul băiatului și coborî scările tiptil. Străbătu ograda și porni întins către cuhnie, că-l chemase Anuș. Ce-o fi avînd să-i spună la ceasuri tîrzii? Îl așteaptă, desigur, că vede lumină. Chioru se repezi să-l mîrîie, îl mirosi și îi sări cu labele în piept:

— Țîba, că mă umpli de tină!

Odăița în care ședea Anuș, lipită de cuhnie, are doar o masă și o laviță, pe care doarme cu Piroș. Întunecoasă, c-o fereastră cît podul palmei și cu lut pe jos. Dar Anușca a

împodobit-o cu ștergare, cusături pe pereți, o icoană și niște străchini smălțuite. Mînă de gospodină... Boarfele ei și ale fetei stau aninate de piroane, în dosul ușii.

— Șezi pe laviță, Nichifor. Uite și răchie, dacă poftești.

— Nu strică. De unde o ai?

— Bea și nu-ntreba multe!

Apoi îi povesti pentru ce l-a chemat. Ghiujul de Ilie i-a pus gînd rău Glicheriei. Cînd Ileana fusese plecată la Măgoaja, a-nghesuit fata în hambarul de porumb și dacă n-ar fi fost voinică de felul ei... L-a zgîriat pe față, l-a mușcat de deget și a zbughit-o pe ușă. De atunci, îi ațîne calea; se ține scai de fustele ei...

— Da' eu ce pot face?

— Să chibzuim. A mai nenorocit el pe Marișca, fata văduvei Andriș. Ți-o amintești? Era cam sărăcuță cu duhul. Cînd i-a ajuns burta la gură, maică-sa a tîrnuit-o, să afle care-i făptașul. Dar fata a tăcut. Doar mie mi-a spus. După ce a fătat plodul, l-a zvîrlit în puț. Și a fugit. Nimeni nu-i mai știe de urmă...

— Poveste veche... Acu-i vorba de Glicheria...

— Întocmai. Și m-am gîndit că... Ce-ar fi s-o pețim cu Mitru, văcarul? Amîndoi îs tineri, săraci... Dac-ai vrea, îi năsim noi. Eu, vădană, dumneata, unchieș; le încropim ceva și gata. Poate or avea și jupînii obraz. Așa, dacă i-o fi nevastă și nu-i dă Ilie pace, vorba ceea: „Din cozonacul tăiat nu se cunoaște". Dar se păzește ea și singură, iar Mitru nu știe de șagă...

— Toate bune. Să zic că noi vrem. Dar Glicheria?

— Mă ascultă. Vorbește tu cu Mitru și dacă s-o învoi...

— Îl pîndesc în zori. Și de-o încerca să umble cu șoalda, îi măsor spinarea cu ciomagul...

— Așa să faci — rîse Anușca. Și-i pomană mare, să știi. N-aș vrea s-o văd batjocorită; ar fi mare păcat...

— E drept. Dădu pe gît răchia din ceașcă și se grăbi către grajd. Lăsase băiatul singur...

*

E slabă măicuța. Și îmbătrînită la față. Gligore o măsoară pe furiș, cît timp ea-i ține capul în poală și-i trece prin chică palmele asprite de muncă. În odaie, se mai află și tușa Ileana:

— Te canonește rău Stupul?

— Aidoma ca pe toți. Doar n-o să m-așeze în capul mesei! Și-a tocmit și vechil. Cică plătește dajdii grele grofilor tineri... Da' nu-mi prea vine să cred. Înalță mereu acareturi și se umflă ca un cimpoi...

Ileana oftă și se mustră în gînd: „Parcă Ilie-i mai breaz"?

— O duci bine aici, feciorașule? — întrebă Mălina.

— Ihî...

De ce s-o mai supere și cu necazurile lui.

— L-am tocmit și la popa Vichentie, Mălino, să-l învețe carte... sări în vorbă Ileana.

— Asta-i bine. Că noi, în Măgoaja, nici duhovnic n-avem. De cînd a plecat popa Avram...

— Nu s-a mai întors?

— Nu. Abia-și tîrîia ciolanele, bietul. Și după cîte a pătimit...

Zilele cît a stat mămuca în Pitiritea i-au părut sărbători. Toți îi vorbeau frumos, dormea pe cuptoriște, cu Mălina, și Ilie nu-l lăsa în grajd. Cînd i se făcea dor de unchieș, trebuia să se furișeze pînă la el după dejun, cînd Ilie se odihnea. Și Anton se purta mai omenos, mușchiuluit pesemne de taică-său. Nu-i mai scotea limba și nici nu-l înghiontea pe ascuns, cum avea obiceiul. Cît privește pe Brîndușa, ea-l avea drag pe Gligore. Mai cu seamă de cînd îi aducea în taină scrisorile de la Imre. Îi vîra bilețelul în palmă, cu iscusință, fără să bage nimeni de seamă și știa să tacă. Nu-i spusese nici măcar lui Nichifor despre asta, cu toate că nu-i ascundea nimic. Doar îi făgăduise flăcăului smolit, care-i cioplea fluiere din soc și-l învăța să înoate.

Mălina a rămas la Pitiritea o săptămînă încheiată.

— Să-l asculți pe unchi-tău, băiete — l-a povățuit înainte să plece. Îți vrea binele și se poartă frumos cu tine. Nu vezi ce țoale ți-a dăruit! Și la școală te mînă... Ce mai vrei?

Și asta fu totul. Mălina a întors capul să-și cuprindă feciorul într-o ultimă căutătură drăgăstoasă și s-a șters cu năframa la ochi. Căruța a mai duruit o vreme pe uliță, apoi tropotul cailor s-a stins într-un zvon nelămurit...

Seara, după ce mănîncă la cuhnie, ca de obicei, Piroș îl apucă de mînă:

— Îți pare rău c-a plecat?

— Nu-i treaba ta!

Se mira singur ce aspru îi vorbise. Dar prea cată să i se vîre în suflet. Și se ține după el ca un cățel spăsit... Parcă stă să-l tot pîndească. Și asta nu-i place. Piroș s-a îmbufnat:

— Ești un băiat rău; nu te mai iubesc!

— Atîta pagubă!

Gligore se depărtă șuierînd, cum făcea și Imre. Dar ce folos? Sunetele îi ieșeau din beregată ca un sîsîit de gînsac. Pe cînd Imre... Eh, cînd s-o apuca el să-ți fluiere, se opresc și mierlele din cîntat să-l asculte. Porni către casă. Deseară se va culca tot pe cuptorișțe. Fără badea Nichifor, i-ar fi tare urît în pod, iar Mitru, care-i ține locul, e urîcios. Și doarme în altă parte. A mai dat totuși o raită pe la grajd, a mîngîiat-o pe Sultănica și a hrănit-o cu zahăr, a trecut la stănoaga lui Frunziș să-l scarpine după ceafă, că-i place, apoi s-a îndreptat spre cuptorișțe. Nu-l văzuse nimeni. S-a dezbrăcat în grabă, cu gînd să se scoale-n zori și să-l roage pe văcar să ducă la gîrlă caii. Nu mai fusese cu ei de-o săptămînă. Se va scălda în Lăpuș, va sta lungit cu Imre, la umbra sălciilor, iar pînă s-o întoarce, seara, poate l-o găsi și pe Nichifor acasă.

Dormea adînc. Se simți scuturat și deschise ochii.

— Te-ai învățat cu nărav, hai? Pe cuptor, ca moșnegii? În loc să ai grijă de cai în lipsa lui Nichifor?...

Ilie duhnea a băutură și se clătina pe picioare.

— Ce, dac-a fost maică-ta aici, ți-ai luat-o în cap? La mine muncește fiecare; nu sufăr trîntori!

Gligore și-a strîns lucrușoarele tăcut și a dat să treacă pe lîngă Ratz. Dar acesta îi suci urechea și rîse batjocoritor:

— Așa, pui de nemeș, la grajd...

Băiatul fugi în picioarele goale și urcă repede scara podului. Era întuneric, pustiu, foiau gîngăniile, dar asta nu-l supăra. Îl ustura urechea și avea obrajii încinși de mînie. Se trînti pe paie și plînse cu sughițuri pînă la ziuă. Dacă ar fi barem și unchiețul, i-ar veni mai lesne. Parcă-l aude: „Ei, băiete, și-a vîrît cotoiul ghearele în teacă, dar să fii cu băgare de seamă...“

★

Din seara cînd unchiul îl gonise din casă, trecuse aproape o lună și toamna era pe sfîrșite. Gligore dădea pe acolo numai cînd avea scrisoare de la Imre. Dar ieșea rar; nu

mai scălda caii să nu răcească. Auzi că jupînul se pregătește să plece la Pesta, cu neisprăvitul de Anton. Treaba lor! E drept că vedea forfotă prin casă, dar nu-i păsa. Într-o zi, Ilie veni la grajd:

— Hai cu mine la popa Vichentie...

— Nu merg!

— Ce face? Nu vrei să-nveți?

— Ba vreau. Dar oi nimeri și singur...

— Să nu te-mbraci în pielea dracului, copile, că-ți arăt eu acuși!

Ridică mîna, gata să-l lovească. Gligore îl înfruntă: „Dac-o îndrăzni, îi trag un picior..."

Mitru se afla pe aproape. Îl privi urît pe Ilie:

— Mai domol cu mîna, jupîne! Ține-o la locul ei...

— Zi, nu mergi cu mine? — se prefăcu Ilie că n-aude pe grăjdar. Bineee. O să te ducă tușa Ileana.

Și porni tîrșindu-și picioarele.

★

La popa Vichentie, în tindă, se adună la două zile o dată vreo zece plozi. Unii-s mai răsăriți, alții de vîrsta lui Gligore. Părintele scoate bucvarul, își petrece după urechi sfoara ochelarilor, se așază pe un scăuieș și începe să-și dăscălească elevii.

Țîncii se smiorcăie, se hlizesc, își dau coate și bodogănesc pe nerăsuflate, ca papagalii, ce-i învață popa. Ce le tot înpoaie capul sfinția sa cu drăcoveniile astea? Ar da mai bine cu praștia după vrăbii, sau ar umbla după cuiburi de ciori, să le găbjească ouăle. Doar n-o să ajungă dascăli în strană, că n-au căpiat! Tot la plug or să trudească... De ce să-și piardă vremea fără rost? Și plănuiesc între ei: „Nu mai venim!" Părintele asudă, gîfîie, mai croiește un țînc cu nuielușa, dar vede că n-o s-o scoată la capăt cu neisprăviții ăștia. Prea s-a cuibărit iobăgia în sufletele lor, de mici! Singurii care ascultă și învață sînt Toader al lui Crăciun poterașul și Grigoriță. Dar, cu două rîndunele, greu să faci primăvară...

Grigore se împacă bine cu Toader, deși e mai vîrstnic: a trecut de doisprezece ani. Îi aduce lui Toader pită uscată cu untură și capătă de la el praștii, cîrlige pentru undiță, rîme... Pornesc împreună de la școală, deși n-au același drum. Toader îl petrece însă o bucată. Trec mereu prin spatele bisericii papistașă, unde se află livada, plină de

pomet. Și ce de mai poame atîrnă pe crăci! Prune tomatice, brumate, mari cît pumnul, pere gălbui, zămoase, și mere cît harbuzul, roșii ca focul.

— Ce zici, Grigore? Nu ți-ar da inima brînci?

— Dă'...

— Ce faci pe-nserat?

— N'ica...

— Poți veni aici? Sperietorile-s la rugăciune și livada-i goală. Sărim pîrleazul...

— Pot. Că unchiu-i plecat la Pesta, cu Anton.

— Te aștept. Dar bagă de seamă, nu trăncăni! Dacă află careva, ne strică rostul...

Grigore făcu o droaie de planuri. Își va umple sînul cu poame și va împărți la toți: întîi lui Nichifor și lui Imre, apoi Anușcăi și lui Piroș, Glicheriei și chiar Brîndușei. Să se vadă el în livada papistașă...

Umblă tiptil, pe lîngă ostrețe și caută pe Toader din ochi. Băiatul șade chincit în șanț și duce degetul la buze:

— Ssst! Stăi colea. Catiheții mișună. Dar s-o trage clopotul și s-or duce ca turma, să pască pe Jezuș Maria... Știi să te cațeri?

— Oho!

— Fain. Îți îndeși buzunarele, sînul, restul scuturi jos. Eu am să te păzesc...

Au stat ei așa preț de un ceas, pînă cînd papistașii, cu mîinile împreunate în mînecile largi ale sutanelor și cu capetele plecate, se-ndreptau grăbiți spre capelă. Ieșeau ca gîndacii din chilii, din livadă, de pe aleile pline cu frunze veștede, spîni la față ca ridichile și cu privirile ațintite în gol. Toader sări primul din șanț. Se apropie de gard, iscodi să vadă dacă n-a rămas vreunul, de sămînță, și-i făcu semn lui Grigore: „Vino!" Îi ajută să se cațăre, înghemuindu-se, apoi se aburcă și el, lăsîndu-se pe vine în lăstăriș. Dar i se zbuciuma inima în piept. Dacă pun scapeții laba pe ei... El, oricum, e mai zdravăn. Ar răbda o chelfăneală. Grigore însă... Eh, n-o să-i prindă...

— Urcă-te, băiete! Și fă degrabă, să nu zăbovim. Pîn-or ieși lăcustele, să fim departe.

Grigore s-a cățărat în copac cît ai clipi din ochi, cu sprinteneală de pisică. Îl scutură și perele cad jos. Înfulecă una și-și umplu buzunarele.

— Ajunge! Să mergem și la prune...

Socoteala din tîrg se potrivește arare cu cea de acasă. Poate de aceea pater Nicolaus, capelanul, nu se afla la slujbă. Ieșise din casa parohială să ia aer în livadă, înainte de cină și se așeză pe o bancă. I se păru că aude un foșnet neobișnuit:

— Gine-i acolo?

Grigore a înghețat.

— Coboară! — îi șopti Toader. Să umblăm chinciți pe vine, printre copaci. Și iute! N-o să ne vadă moroiul...

Dar paterul și dăduse alarma. Pînă să dea fuga novicii și grădinarul, băieții săriseră gardul, dar Nicolaus, cu un retevei în mînă, le tăie drumul ieșind pe poarta mare și porni să-i fugărească:

— Hoții! Räuber!

Cu toată osînza ce-i atîrna pe burtă, alerga destul de iute. Nu ca Toader, firește. Băiatul fugea de-i sfîrîiau călcîiele și sătenii, pe la garduri, făceau haz. Ar fi putut sări să-l prindă, dar nu se clinti unul. Gonea și Grigore, dar, obosit de atîta cățărat și îngreunat de poamele din sîn, era cît p-aci să fie prins. Toader se opri din fugă. Își văzu prietenul în primejdie, făcu un ocol, ajunse în spatele papistașului și-i puse piedică, îmbrîncindu-l. Paterul căzu în nas, se-ncurcă în poale, înjură ca un rîndaș și se răți la săteni:

— Verfluchte Walachen![1] Brindeți-i! Crijania foastră de păgîni!

Iobagii se retrăgeau în coșmelii, hohotind, amuzați de pățania paterului. Băieții se aleseseră doar cu spaima... Din seara aceea, livada fu păzită cu strășnicie de novici, dar nici ei nu mai treceau pe acolo; o luau prin arătură. Vestea se răspîndi cu iuțeală și, cum pater Nicolaus își scrîntise și un picior, ceru judelui să deschidă anchetă și să-i prindă pe vinovați. Umblau jucuții pe la fiecare casă, luau copiii la întrebări, dar fiecare jura că nu ieșise pe uliță în seara aceea; și jura drept! Doar la Năstase Crăciun nu le dădu în gînd să întrebe. Era doar poteraș, om al legii și fiu-său, Toader, e băiat așezat, la locul lui. Să-și închipuie că un țînc de o șchioapă, Grigore, ar fi unul din făptași? Asta n-ar fi crezut-o jucuții pentru nimic în lume! Și fiindcă cercetările se-mpotmoliseră, paterul adresă o filipică vicarului catolic din Blaj, cerînd ca toți iobagii

[1] Valahi afurisiți!

romîni din Pitiritea să fie biciuiți pînă i-or da de gol pe făptași. Filipica ajunse la maiorul Pongratz, comandantul militar al garnizoanei.

— Au furat odoare bisericești?

— Nu!

— Ceva din averea sfinției sale?

— Nici.

Cînd s-a lămurit că-i vorba de niște poame, maiorul făcu haz.

— Nu, zău, popii ăștia prea se cred atotputernici!

Și, cum el era reformat și nu-i avea pe catolici la stomac, porunci scribului:

— Răspunde-i domnului Vicar că pretenția paterului Nicolaus e nesăbuită. Să bagi un sat întreg în sperieți pentru cîteva mere, e caraghios! Garnizoana are alte treburi decît să păzească roadele din livezi și domnul prefect s-ar mînia grozav dacă militarii imperiali s-ar vîrî în asemenea daraveri mărunte. Iar ca încheiere, pune că ni s-a recomandat să nu stîrnim nemulțumiri în sate, spre a nu întîmpina greutăți la aprovizionarea trupelor. Și iscălește-mă pe mine...

Cu acestea, incidentul fu închis. Doar învățăcei popii Vichentie se-ntrebau cine-or fi fost cutezătorii, iar părintele îi lua la rost:

— Or fi tot dintre papistașii lor și ne cată nouă pricină.

Toader și Grigore fluturau cîte un surîs nevinovat, al cărui înțeles nu-l pricepea nimeni...

— Nu ți se pare că am făcut o treabă haiducească? — spuse într-o zi Toader, cînd se despărțeau.

— Așa cred. Și nu ne rămîne alta decît să ne legăm frați de cruce, ca haiducii.

— Cum? — deschide Toader ochii mari, mirați.

— Mi-a spus Fery, calfa lui Martin baci. Rupem un husoș de aramă în două, găurim fiecare jumătate și o purtăm la gît, cu o sfoară. Asta înseamnă că ne vom apăra unul pe celălalt pînă la moarte. Juri?

— Jur!

— Și, cînd om ajunge haiduci, ne înțepăm la mînă și ne-nfrățim sîngele. Abia atunci se cheamă că sîntem frați cu adevărat...

— S-a făcut!

Și Toader se socotea haiduc de pe acum...

CAPITOLUL VII

VISURI SPULBERATE

Plecarea lui Ilie cu Anton, la Pesta, schimbase toată orînduiala gospodăriei. Treaba se împuținase. Pentru o vreme, scăpaseră de corvoada „pune-te masă, scoală-te masă". Cînd nu-i acasă bărbatul, să-l slujești cu de toate, femeile mănîncă pe apucate. Așa vor face si ele. Restul timpului și-l vor petrece cosînd la zestrea Brînduței. Și vor fi zile spornice...

Argătimea răsufla ușurată. Scăpase o vreme de ochii răi, de cicălelile și de bruftuiala jupînului Ilie. Nu se simțea lipsa stăpînului în ogradă. Dimpotrivă. Mergeau toate mai cu rînduială. Fiindcă Ilie mai mult încurca treburile și vîra slugile în spaime. „Doamne! De s-ar răsturna poștalionul cu ei sau să le ațină tîlharii calea..." se ruga Glicheria în gînd. Prinsese și Nichifor o țîră de glas, iar Grigore fluiera fără habar: era lăsat de capul lui. Două, trei ceasuri în tinda bisericii, apoi o zbughea spre gîrlă unde îl aștepta Imre cu oile. Și, acolo, trai, băiete...

Învățăceii popei Vichentie se răriseră. Vreo patru s-au lăsat păgubași, iar pe Toader îl trimisese taică-său la gimnaziul din Aiud. Prietenul i-a făgăduit că vine de crăciun în vacanță și or avea destulă vreme pentru sporoavă. Un singur lucru îi tăinuise Toader: că ar vrea să-l ia la Aiud, să umble și Grigore la o școală adevărată. Dar nu se grăbea. Să vadă întîi cum stau lucrurile pe acolo, dacă mai sînt locuri libere, după care va ruga pe tata să facă cele de trebuință. Să stăruie pe lîngă cei mari, că are trecere ca slujbaș domnesc! Și nici jupîn Ilie nu poate ține băiatul cu sila. N-are nici un drept! L-a tocmit slugă? Nu! Îi plătește simbrie? Nici pe atît! Așadar... Cît privește pe Mălina, o mamă e bucuroasă să-și știe feciorul la școli mai înalte. La drept vorbind, ce folos trage ea dacă Ilie îl ține la grajd, ca rîndășel? Nici unul... Tata îi va face pe voie; nu se poate altfel. Un singur băiat are și îi va împlini vrerea, chiar de s-ar face luntre și punte.

Nici scrisorile dintre Imre și Brîndușa nu-și mai aveau rost. Tinerii se-ntîlneau la lăsarea nopții și Ileana nu voia să le stea în cale. Era mai cuminte să se prefacă a nu ști nimic. La drept vorbind, Imre e băiat inimos, harnic și i-ar fi Brîndușei un bărbat mai nimerit decît vreun ofițeraș stricat... Ăla jinduie averea, s-o toace prin cîrciumi, chefuind cu muieri desfrînate. După asfințit, Brîndușa alerga la capătul grădinii, unde Imre desprinsese din cuie două scînduri. Se strecura prin spărtură, pe cîmp, unde erau feriți de lume. Nimeni nu trecea pe acolo... Flăcăul o lua de mînă, uneori o cuprindea după mijloc, chipurile să-i ajute să sară peste vreun șanț, și umblau printre țarini fără să bage de seamă că ceasurile trec. Și aveau atîtea de vorbit...

— Mi-ai dus dorul, Imre?

— Umblam ca năuc... Parcă nu știi?

E drept. Știa. Dar te bucură să le auzi repetate... S-ar simți bine culcușită la pieptul lui, lat cît un dulap. Dar i se ivea rar prilejul. Prea era sfios flăcăul...

— La ce te gîndești, Imre?

— La tine...

— Păi sînt colea, lîngă tine!

— Acum da. Cum s-o întoarce însă jupînul... Nu te-am zărit luni de zile, din primăvară. Și m-am vînturat adesea prin împrejurimi. Se zvonea că umblă să te mărite. Cu un ofițer. Dacă s-ar fi întîmplat una ca asta, poate că aș fi pus mîna pe un drug și...

— Încă nu mi-e în gînd de măritiș, Imre. Și, cînd o fi la adică, am să iau pe cine-mi place...

— Da' cine-ți place?

— Am să văd atunci... și clipea strengărește.

Mai ai ceva de zis? Nimic. Aștepți... O fată subțire, cu avere, are, oricum, dreptul la un trai mai omenesc, nu la viața pe care o duce el, ca cioban. E drept că nu-i iobag; de pacostea asta a scăpat. Dar ce folos? E orfan și sărac. Toată averea lui e alcătuită dintr-o pereche de nădragi peticiți, o cămașă flendurită și cizmele astea puchinoase. Ptiu! Și amărăciunea-l roade pe suflet, cum rod carii lemnul bătrîn...

*

Ilie s-a înapoiat la Pitirițea aproape de crăciun. Singur. Îl lăsase pe Anton la Pesta, deși n-avea prea multe nădejdi că-l vor înzdrăveni doftorii. Era scuturat de gălbinași, pre-

cum copacii de frunze, toamna, și se socotea în drept să dobîndească ceva în schimbul lor... Vremea petrecută la Pesta — aproape două luni — i-a deschis ochii. Și poftele... De bună seamă că se putea trăi boierește. Cu o condiție: să ai chimirul plin... Acum știe ce-i rămîne de făcut. Nu se va mai lăsa amăgit de milogelile datornicilor. O să-ntoarcă foaia și va fi necruțător. Nu ești la zi cu capetele și dobînda, îți scoate boarfele la mezat. Fără șovăire. Ai luat, plătește!

Dimineața a făcut obișnuita inspecție prin ogradă. A certat-o pe Anuș că face risipă la cuhnie, de s-a pitulat biata Piroș sub masă, l-a ocărît pe Mitru că vitele ar fi slabe...

— Nu le-ai îngrijit, asta-i!

— Dacă-i așa, treci de le îngrijește, jupîne! — l-a înfruntat Glicheria. Poate te pricepi mai bine ca noi...

„Mama ei de muiere!" Parcă-i mai aburisită de cînd s-a măritat, iar Mitru se uită urît la el. Își pipăie vîna de bou, atîrnată la încheietură. S-o încerce? N-ar fi nimerit din prima zi... Ai naibii argați! Umbli în straie nemțești, cu biciușcă și nu te respectă. Dar și cînd s-o porni să-i croiască. O să le vină mințile la cap!

In grajd, Nichifor și-a scos căciula:

— Bine ai venit, jupîne!

Ilie a mîrîit ceva, drept răspuns. A trecut pe la stănoage:

— Ce-i cu Frunziș de șchioapătă?

— S-o fi pălit azi-noapte, că-i tare neastîmpărat și zvîrle.

— Sau l-o fi deșălat Grigore?

— De unde! Băiatul nu l-a încălecat niciodată. Nu-l las...

— Oblojește-l, Nichifore! Ochii din cap și Frunziș!...

— Bine... Grigore! Adă, dragule, o cîrpă curată și alifia ceea de pe grindă...

Grigore coborî sprinten scările podului. Zărindu-l pe Ilie, se-ncruntă o clipă. Aproape că-l uitase.

— Sărut' mîna...

— Cum o duci cu popa Vichentie? Înveți?

— Da.

— Și nu-ți mai vezi de treabă, la grajd...

— Ba mi-e de mare folos, jupîne — se amestecă Nichifor. Și-i tare harnic...

— Nu-l mai lăuda. Știu cît îi poate osul. Are sînge de trîntor în vine...

Pe Grigore a început să-l urască de-a binelea. Crește neobrăzatul de parcă l-ai uda cu stropitoarea. Aproape să-l întrecă pe grăjdar.

— Îți merge bine, după cîte se vede. Te-ai îngrășat...

— Dă'... Parcă am vreo vină ?

Îi vine să-l bușească de pămînt. Plesnește de sănătate ! Iar Anton al lui, nevolnic... pe un pat de spital... Dumnezeii ei de viață ! De vină e muierea... Azi va avea cu ea o răfuială. Să bea doar cîteva bărdace cu vin, să mai prindă inimă. Iese din grajd și se îndreaptă către cămăruța din spatele cuhniei. Nu-i arde de hamuri ; dar trebuie să-și numere banii. Descuie, proptește ușa cu un drug, scoate lădița de fier de sub maldărul de curele vechi și vîntură încetișor aurul în palme. Îl așază apoi grămezi, grămezi, cîte cincizeci. A naibii treabă. A cheltuit la Pesta aproape patru sute de galbeni ; o avere... Musai să-i pună la loc și chiar mai mulți de s-o putea. Cu boala lui Anton o să mai aibă de furcă. Doftorii ăștia, arză-i-ar focul ! îs ca sacul fără fund ; oricît arunci în ei, nu se cunoaște. Îți storc bănișorii și nici măcar c-un „mulțumesc" nu te alegi...

Nu-i plac ochii Brîndușei. Prea îi sticlesc. Și cîntă de te asurzește. Ce-o fi veselia asta pe capul ei ? Nu-i a bună... Pare o mînză în călduri. Va trebui s-o supravegheze de aproape. O spionează din ochi, umblă după ea : nimic... Ei, drăcie...

E seara. Ilie, la masă, cu picioarele lăbărțate, bea cană după cană. Părul i-a asudat și-i cade pe frunte, năclăit. Pe un scăunel, lîngă vatră, Ileana împletește un ciorap, învîrtind andrelele. Cînd și cînd scormonește jarul cu vătraiul și pune un lemn pe foc.

— Unde-i Brînduța ?

Deși cu mintea împăienjenită, Ilie a băgat de seamă că fata lipsește de vreun ceas și mai bine.

— De ce nu răspunzi ? Unde-i Brînduța ?

— Dacă nu s-a culcat, o fi pe la cuhnie. Mai stă și ea de vorbă cu Anuș. Dac-ar fi după tine, ar amuți... Și vru să se scoale.

— Stai locului ! Mă duc eu s-o caut...

Ieși în curte. La cuhnie, lumina era stinsă. Bătu la ușă :

— Brînduța e aici ?

— Nu.

Ciinii se țineau după el. Îi alungă. Totul era tăcut în ogradă. Se culcaseră oamenii, vitele, orătăniile... „Unde s-o fi vîrît parșiva?“ În pat nu era... Îi fierbeau creierii în cap: de mînie și de vin. Se așternuse pe jos un strat de omăt afînat, în care cizmele i se înfundau pînă la carîmbi. Intră în grădină să-și mai dezmorțească picioarele și să se răcorească. Umbla cu pași mari, măsurați, pînă ajunse aproape de gard. Parcă auzise șoapte și un rîset de femeie. Cine o fi? Se apropie tiptil. Dar izbi cu vîrful cizmei un căzănel de tablă, îngropat în zăpadă. Înăbuși o-njurătură: „Fir-ai...“ Un tropot de pași; o nălucă se îndepărta pe cîmp... Dac-ar fi avut flinta la el, ar fi tras. Și nici luna nu-i pe cer, să poată deslușì cine-i fugarul... Din două sărituri, fu lîngă uluca de unde auzise glasurile. Brînduța, chincită pe vine, mai mult moartă decît vie, aștepta. Ce? Nu știa! Să fugă n-avea cum; nici unde. Lîngă uluci era tata, iar Imre ajunsese departe...

— Tu erai? Paștele și dumnezeii mă-ti de tîrîtură! Cu cine ai fost? Spune că te omor! O ridică de păr în sus și o bușì de pămînt. Cu cine?

— Si-si-sin-gură...

— Mai și minți, stricato! Ce-s eu, orb?

Și începu s-o tîrască prin grădină, de păr.

— Îți arăt eu!

Brînduța țipa, ciinii, speriați, porniră să latre și slugile deschideau ușile cu fereală:

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic! Cară-te de la ușă, puturosule!

Auzind glasul stăpînului, argații se dădeau după ușor și-și făceau semnul crucii:

— Apăr-o, doamne!...

Brînduța nu mai țipa; înlemnise de spaimă. Se julise și picioarele îi sîngerau; ciorapii îi erau ferfeniță. Se tîra anevoie și căzu buștean.

— Faci pe moarta, hai? Ilie o apucă de subsuori: Te-nvăț eu minte să te-nghesui cu hăndrălăii!

Ileana a ieșit în prag. Văzînd că Ilie tîrăște fata și, crezînd-o moartă, scoase un țipăt și se repezi către ea:

— Piei de aici, scorpie! — o-mbrînci Ilie. Ai știut...

În casă, zvîrli povara pe laviță, apucă vîna de bou, aninată de scaun și începu să lovească, ieșit din minți. Vîna șuiera și Brînduța era toată plină de sînge. Ileana o acoperi cu trupul și urla:

— Ai s-o omori, descreieratule!

Încercă să-i smulgă cravașa. Dar era prea slabă, iar Ilie, întărîtat, nu mai vedea unde și în cine dă. Ileana simți usturimea șfichiului de parc-o ardea, dar nu se dădea în lături. Barem să scape fata...

— Nu mai da, nebunule, nu mai da! țipă Ileana o vreme și leșină. Brîndușa gemea slab...

Îl dureau brațele. Gemetele încetaseră. Femeile zăceau sleite, ca moarte. Se dezemetici o clipă și începu să le zgîlțîie. Zvîrli cravașa cît colo și cu mers îngreunat, de bețiv, porni către cuhnie:

— Du-te și vezi ce-i cu muierile alea, Anușcă! Îmi pare c-au leșinat... Luă un pumn de omăt și se frecă pe frunte și pe tîmple, să-și vină în fire. Se tîrî greoi spre prispă și se așeză pe lut, cu capul în palme: Cu ce ți-am greșit, doamne, de mă pedepsești atît de crunt? Anton beteag... Brîndușa o stricată...

Anușca și Glicheria, care trecuseră pe lîngă Ilie fără să-l bage în seamă, încercau să aducă femeile în simțiri. Le-au dezbrăcat. Erau numai vînătăi și pielea crăpată, prin care mustea sîngele. Le-au spălat întîi cu apă rece și le-au oblojit, acoperindu-le cu plăpumi și velințe; apoi le-au frecat cu oțet pe obraji, pe tîmple și pe ceafă. Încetul cu încetul și-au revenit.

— Unde-i tîlharul? — întrebă Ileana cu grai sleit.

— Lasă-l dracului! E pe afară... — sudui Glicheria. Nu mai vorbi că ți-e greu... Anușco! Să le fierbem niște vin cu scorțișoară... Brîndușa gemea și se văita într-una.

Ilie ieși din odaie, își turnă două căni cu vin una după alta, trase cizmele, zvîrli flinta pe umăr și tolba după gît, și propti pe vîrful capului pălărioara verde, ca un găzdoi pașnic ce pleacă după vînat. Nici nu făcuse trei pași, că poarta se deschise și Hans, morarul, îi striga din depărtare, gîfîind:

— Jupîn Ilii, ala Imre cu oi... tugit... sara...

— De unde știi?

— Lăsat oi singur la moară... flămînd... trimite cineva aipă crij' la ele. Eu ocubat; n-ai vreme...

— Va să zică așa. Presimțise tîlharul... Nu mai avea rost să vînture coclaurii. N-o să-l mai afle. Să scrie jalbă și să-i pună copoi pe urme nu-i nimerit O să se lățească vorba despre cele petrecute și nu-i vine la socoteală. Ducă-se!

— Bine, domnu' Hans. Întoarce-te la moară. Trimit eu pe cineva... Porni către fund. Un țăran mărunțel chitea cu furca o claie de fîn : Nicolaie !

Omul se propti în furcă :

— Porunca, jupîne !

— Imre a spălat putina...

— Oare ? Argatul zîmbi pe sub mustața pleoștită, întorcînd capul.

— Da. Și-s oile singure. Să pleci într-acolo, pe imas. Cere Anușcăi să-ți dea hrană pînă sîmbătă : niște slană, brînză, mălai... De duminică le-om băga în țarc ; tot a venit iarna... Să se-ntoarcă în casă și să audă cum gem muierile ? La ce ? Tot mai bine după vînat. Dacă i-o pica vreun iepure în bătaia flintei, cu atît mai bine. La înapoiere, se va opri și pe la cîrciuma lui Rohrlich. Mai vezi un om, mai schimbi o vorbă și afli cîte ceva...

Grigore îl pîndea printr-o crăpătură a grajdului. Aștepta să-l vadă plecat. Aflase isprava de az-noapte și căuta prilej să intre în casă, la femei. Dar se ferea să dea ochii cu nesuferitul de jupîn. De aici în colo s-a zis. Îl va ocoli... După ce-l văzu plecat, se repezi într-acolo. Și-i veniră lacrimi în ochi. Îngenunche lîngă patul Brîndușei și mîngîie velința. Cu ochii vineți, umflată, parcă nu mai era cea de altă dată. „Cum poate fi un suflet atît de hain — gîndi el — să poceească o mîndrețe de fată ! Trebuie că-i diavol, nu om !"

— Te doare, verișoară ?

Brîndușa deschise ochii cu greutate și zîmbi dureros. Băietanul are suflet. Netotul de Anton s-ar fi bucurat. Urăște pe toată lumea, ca taică-său...

— O să treacă, Grigore, nu plîngé... Scoase de sub piapumă o mînă oblojită și acoperi mînuța mică de pe macat.

— Nu plîng, da-mi pare rău. Să știi că odată am să-l pedepsesc pentru fapta asta.

— Cred, ești un băiat inimos. Și tare m ar fi bucurat să te am de frate.

— Ferește-te și tu, Grigore — grăi tușa Ileana. Ilie a bolînzit. Cată să nu-l mînii pînă i-o trece...

— Bine...

*

Asta n-a mai fost crăciun, ci săptămîna patimilor. Femeile boleau și Ilie bea pînă cădea sub masă. Vedea că

n-are cum să ducă la capăt ce plănuise. Și nici pentru ce. A strîns avere cum s-a priceput, fără să țină seama de alții. Pentru cine? Neobrăzata i-a spus-o pe șleau: „Mă mărit cu cine-mi place"! Auzi? Cu cine-i place... Poate cu Imre? Și hohoti tîmp: „Mai bine s-o știu doi coți sub pămînt decît în brațele secuiului..." Toate i se pun de-a curmezișul; căpitanul Csontos îi făgăduise că-l va încuscri cu groful Berkesy, dîndu-i de ginere pe Gyula — nepotul castelanului — și n-a ieșit nimic... Ba chiar și familia i se împotrivește. Dar aur tot va strînge; pentru sufletul său. Îi dă dracului pe toți și va pleca să trăiască la oraș! Poate chiar la Oradea. O să vîndă totul cu preț bun, iar Ileana n-are decît să cerșească! S-a săturat de ea. Sînt la oraș atîtea muieri frumoase... Doar să le faci cu ochiul și să te bați peste chimir. Iar el să-și prăpădească zilele alături de o scoabă acrită? Doar nu-i nebun!

Nici nu mai dă prin iatac. A lăsat femeile pe seama Anușcăi. El nu se mai bagă. Muierea-i ca mîța. O bușești de zici că și-a ieșit din piele și ea n-are habar. Miorlăie oțîră, își scutură blana și se ridică de parcă n-ar fi pățit nimic. N-au nici pe dracu'! Se prefac... Nici prin ogradă nu mai are chef să treacă. Toată argățimea e pornită și l-ar zvîrli în iaz c-un pietroi de gît, dacă l-ar prinde la strîmtoare. Mai bine să umble pe la datornici, prin sat. Și să bage florinașii în lădiță. Acolo, în lădița ceea îi bate a doua inimă. Și-și petrece mai toată vremea în cămăruță.

Pe uliță, copiii au pornit cu colindul. Se deslușesc glasuri subțirele și risete. Cîte unii, mai inimoși, ciocănesc și la poarta lui Ilie. „Primiți colindători?" Nu le răspunde nimeni; îi latră doar cîinii... Și pornesc mai departe, drăcuind. De la un ochi de geam, din pod, Grigoriță urmărește cu invidie gloata de copii. Tare ar vrea să umble și el cu colindătorii. Dar nu-i voie să ieși noaptea. Ce păcătoșenie!

A treia zi de crăciun, Ilie porunci să i se pregătească sania.

— Unde mergem? — mormăi Nichifor. Dacă-i pentru drum lung, îi înham pe Mocanu și Hoțoman.

— Plec singur. Înhamă-i!

Cînd să pună căpestrele pe cai, grăjdarul văzu că unul e rupt. N-o să se apuce să-l cîrpească-n zi de sărbătoare, că nu-i păgîn! Să-i dea jupînul alt căpăstru întreg, că are destule în cămară. Și-l mînă pe Grigore:

— Cere-i tu. Vezi că-i colea, după cuhnie, în cămăruță.

Băiatul fugi într-acolo și intră fără să bată. Pe vine, cu lădița deschisă, Ilie boldi ochii la el:

— Ce cauți aici, spurcăciune? Mă iscodești, hai? Te-a pus Ileana?

— Un căpețel... — îngînă băiatul îngrozit.

— Îți dau eu căpețele, mincinosule! — și sări în picioare. Îl scuturâ ca pe un nuc: Cine te-a pus să mă pîndești? Grăiește!

— Nimeni. Badea Nichifor, un căpăstru...

— Stai că te nichiforesc eu!

Și porni să-i îndese la ghionți. Mîniat, mai mult pentru acuză decît de pumnii înghițiți, Grigore săltă piciorul și-l repezi la întîmplare. Îl izbi în boașe. Ilie se strîmbă de durere și puse mîna pe o curea din grămadă:

— Dai în mine, hai? Asta-i prea de tot!

Și-l pocnea fără alegere. Să vadă ei, netrebnicii, că Ilie-i stăpîn aici! Dacă și puiul ăsta de bogdaproste se repede la el, înseamnă că nu-i mult pînă la răzmeriță. O să-i stîlcească pe rînd, dacă vor îndrăzni... Grigore, lungit pe spate, tremura ușurel. Ilie scuipă într-acolo, luă un căpăstru și-l duse la grajd:

— Na! Trage sania în față. Mă duc să-mi pun cojocul...

Îl avea în cămăruță. Tîri băiatul ca pe un leș, îl propti de uluci și-ncuie magazia. Poate că-ngheață dracului!...

— Da' unde-i băiatul, jupîne? — întrebă Nichifor, dîndu-i hățurile.

— Vrei să-ți păzesc odorul? Dă-l păcatului de neobleznic!

Și ieși cu sania pe poarta larg deschisă.

Îngrijorat, Nichifor începu să strige:

— Grigore! Grigore! și-l căută pretutindeni. Dădu peste el, chircit, lîngă magazioară: Ce-i cu tine, flăcăiaș?

— M-a bătut rău...

Nichifor simți un junghi. Îl luă pe brațe și-l duse în odaia Anușcăi. Cum îl văzu, bucătăreasa dădu un țipăt:

— Și pe el?

— După cum vezi... Hai să-l așezăm pe laviță.

Îl dezbrăcară. Anușca dădu fuga după oțet și începu să-l frece. Cureaua lăsase dîre vinețiî pe spinarea băiatului.

— A turbat de-a binelea, jupînul! De ce s-o fi agățat de el?

— Nu știu. Îl trimisesem după un căpețel și l-am găsit aproape fără simțire.

— Trăsni-l-ar sfîntul de hapsîn! Și pe Grigore?

Piroș era dusă la Glicheria. Cînd s-a înapoiat, dădu cu ochii de Grigore, întins pe laviță. I se tăiară picioarele:

— Vai de mine! A căzut?

— Da, în labele jupînului! — sudui Nichifor, cu obidă.

Ca să-i mai treacă năduful, aprinse luleaua. Fetița holba ochii mari către laviță, pregetînd să se apropie. Își strivi apoi sfiala: Fie ce-o fi! Se așeză pe lut, la capul laviței și-l mîngîia cu privirile. Avea o apăsare ciudată pe coșul pieptului și lacrimile îi împînzeau vederea. „Pesemne că-l doare, dar nu se vaită...“ Și era mîndră de Grigore. Dacă l-ar fi avut la îndemînă pe jupîn Ilie, l-ar fi zgîriat ca pisicile... Mai feriți, către ușă, Nichifor și Anușca șopăcăiau pe-nfundate:

— Lasă-l aici, Nichifore, o zi, două, pînă s-o pune pe picioare...

— Ba-l iau sus, cu mine. Să-l am sub ochi. Îl îngrijesc eu, nu te teme, mai dihai ca mumă-sa. Întîmplarea de azi îmi va fi de învățătură, să-l păzesc... Și, de s-o mai încumeta vreodată jupînul să-i atingă un fir de păr, apăi să știi, Anuș, că fac moarte de om. N-am strivit o gîză de cînd mă știu, dar aș fi în stare să-i răsucesc ticălosului custura în piept, fără milă...

*

Cînd ești voinic și tînăr, boala te ocolește. La fel și cu Grigore. A doua zi, pe-nserat, s-a dat jos din culcuș. Îl mai ustura spatele, e drept, și-l dureau picioarele. „O să treacă“... își spuse el. Dar ce nu va trece niciodată, e ura împotriva lui Ilie. Asta nu se vindecă! Era o ură fără seamăn, care-i zbuciuma pieptul — un sentiment nou, pe care încă nu-l încercase. Singurul om pe care nu-l suferea fusese Ilie; dar acum îl ura și s-ar fi bucurat să-l știe beteag, ba chiar mort. Jos, în grajd, caii nechezau. Se apropie de scară. Voia să coboare, să-și mîngîie prietenii.

— Ai vreme și mîine, băiete — îi ațînu calea Nichifor. Mai ești încă șubred...

— Mîine plec, nene! Nu mai rămîn aici o clipă...

Nichifor deslușì atîta nestrămutare în căutătura băiatului, încît tresări:

— Încotro?

— Acasă, la mămuca. Dacă mai rămîn, poate că-mi vine să-l ucid. Și ar fi păcat pentru tușa Ileana și Brîndușa...

Nichifor rămase gînditor. Atîta răzvrătire în sufletul unui copil nevinovat? Înseamnă că băiatul pricepe mai multe decît a lăsat să se-nțeleagă și cunoaște cîinoșenia jupînului față de toată lumea. Ca să-l încerce, îl zădărî:

— Și zici, copile, c-ai cuteza să dai în unchiu-tău?

— Am și dat! — și ochii îi străluceau de mîndrie.

Va să zică asta a fost... Dacă-i așa, Grigore n-o să mai aibă trai cu hapsînul. Și l-ar canoni mai abitir ca pîn' acum, ori l-ar ciomăgi de cîte ori i-ar fi pe plac. Să-i țină parte e greu. L-ar goni jupînul ca pe Imre. Cine să aibă apoi grijă de băiat? Glicheria? Anușca? Sînt muieri... Iar Mitru își vede de-ale lui. Oftă:

— Pare-se că n-avem încotro, băiete. Să ne pregătim de drum...

— Vii cu mine, bade Nichifor?

— Doar n-am să te las pradă lupilor! Și, la drept vorbind, cînd omu' nu-i leneș, agonisește un dărab de mămăligă oriunde. Ce mi-i Pitiritea, ce mi-i Măgoaja? Tot un drac! Dacă poftești, pornim și la Măgoaja...

Grigore i se anină de grumaz:

— Ești bun, bade Nichifor, ca bunicu'... Da' să știi că nu-i tot un drac; vei dormi la noi, c-avem loc; și ne-om hrăni cu ce s-o găsi...

Nichifor coborî scara, spre grajd, să nu bage băiatul de seamă că i s-au umezit pleoapele. „Te-ai zărghit, moșnege!" — se probozi de unul singur. Iei toiagul pribegiei de dragul unui năpîrstoc... Dar altcum nu era chip. Fără Grigore, ograda și grajdul, culcușul și toate rosturile nu le-ar mai răbda; necum ochii bulbucați și răi ai jupînului. Slujba de grăjdar nu mai prețuiește nici o ceapă degerată. Parcă știi cînd i se năzare ceva lui Ilie și te zvîrle în drum? E mai nimerit să plece de bună voie. Și cum i-o fi norocul...

Pe-nserat, Nichifor, Anușca și Glicheria avură de lucru pînă peste cap. Femeile coseau două trăistuțe pe măsura lui Grigore, iar unchiașul umplu dăsagii cu bruma de țoale. Veni apoi rîndul merindelor. Și nu se zgîrceau femeile: cîrnați, slană, cepe dulci, o pită mare, proaspătă, o sticlă cu răchie și un burdușel de caș fură așezate cu dichis în dăsagi. Drumu-i lung și foamea-i rău sfătuitor. Dac-o face tărăboi jupînul, nu-i bai. Țipă el și așa, fără pricină. Barem

să fie ele cu cugetul împăcat că fugarii au de toate. Că tot vor fi departe pîn-o prinde jupînul de veste...

— Pornim călare? — întrebă Grigore, în vreme ce unchieșul lega traistele la gură.

— De unde cai, băiete? Ai jupînului? Atît ne-ar lipsi! Asmute pe urmele noastre o haită de jăndari și ne pomenim legați burduf. Nu, flăcăiaș! Răzbim și pe jos. Încălțări avem — har domnului — și, c-un dram de noroc, om găsi poate și-o sanie să ne poarte un dărab. Timpu-i prielnic; cum dă zăpada, boierii mînă argații și robii la pădure, să le încarce lemne. Socot că ne-om cocoța și noi pe vreo teleguță. Dar, pînă gat eu aici, fii bun și fugi de mulțumește Glicheriei și Anușcăi. Nu face s-o iei din loc fără ca ele să știe...

— Mă duc.

— Oprește-te și pe la Piroș. Poate ai să-i spui ceva? și-i clipi șiret din ochi.

— Ce să-i spun?

— Deh, știu și eu? V-ați avutără ca frații...

— Dar tușa Ileana? Brînduța?

— Să nu le stîrnim. Au ele năcazuri destule. Și, odată plecat, să nu-ți pese ce lași în urmă. E bine, băiatule, să privești mereu înainte, nu îndărăt! Vin' apoi de te culcă, să fii hodinit în zori, cînd ne-om așterne la drum...

*

Noaptea se-ngînă cu ziua. Pe bolta cerului pălesc ultimele stele. Nichifor și Grigore, cu dăsagii pe umeri și cușmele îndesate pînă peste ochi, străbat ograda prin spatele grajdului.

Cei doi drumeți sparg pojghița cristalină ce acoperă zăpada. Pomii, desfrunziți, sînt plini de chiciură deasă și de țurțuri strălucitori. Grigore trage în piept, cu nesaț, aerul proaspăt de dimineață și se bucură. Se îndreaptă către casă și are în picioare o pereche de cizme pe măsură, noi-nouțe, primele pe care le poartă. E un dar din partea lui Nichifor, de Anul nou. Le-a poruncit din vreme pantofarului Bucur, fără să-i spună băiatului. El n-are suflet apropiat și doar n-o să ia cu el, în raclă, bănuții agonisiți din simbrie! Cînd a văzut cizmulițele, Grigore a holbat ochii. Parcă nu-i venea să creadă:

— Ale mele?

— Eu așa socot. Că mie nu-mi încap — a rîs unchieșul.

Răsplata a căpătat-o pe dată. Băietanul i-a sărutat mîna și avea atîta strălucire în priviri, încît ți se topea inima de dragul lui.

— Îmi îngădui să-ți zic : bunicule ? Că tot n-am bunic...

— Spune-mi cum poftești, băiete, dar nu te opri.

Și iată că Grigore înfundă cizmele cu carîmbii creți pe unde-i neaua mai groasă. Are obrajii înroșiți, ca o piersică dată-n pîrg și i-ar veni să gonească de fericire. Ar fi vrut să-și ia rămas bun și de la Imre, sau să-l înduplece să vină cu dînșii. Nu l-a aflat. Parcă l-a înghițit pămîntul...

— N-am să-l mai văd nicicînd, bunicule ?

— Eu socot că da. O să audă el cumva de la Glicheria sau Anușca încotro ai pornit și o să te calce într-o bună zi...

Dac-ar veni mai curînd... Așa, cu mămuca, badea Nichifor și Imre ar trăi laolaltă și s-ar simți fain. Că-s ființe bune la suflet, nu ca Ilie...

— Satul a-nceput să se trezească. Latră cîinii...

— Să ne grăbim, copile. E mai sănătos să fim în cîmp înainte de s-o lumina...

— N-ai vrea să trecem și pe la Toader, bunicule ? Zicea că se-ntoarce de crăciun, în vacanță... Și tare aș pofti să-l văd. Cine știe cînd oi mai avea prilej !

— N-ar fi nimerit, copile. Taică-său, Năstase, e poteraș domnesc. O să afle c-ai fugit de la unchi-tău și...

— Dacă ? Nu fug, bunicule ; plec ! Am stat acolo cît am vrut și mă-ntorc acasă. Nu-i drept ? Cine ce are cu mine ? Nu-i datorez nimic. Pentru blidul de hrană i-am trudit de ajuns ! Nu mi l-a dat de pomană. Dreptu-i ?

— Ar fi, copile ? Dar dreptatea săracilor a mîncat-o lupii ; și, cînd ai vreo pricină cu bogătanii, tot tu ieși cu vină... Eu zic să te lași păgubaș, băiete, să nu se iște vreun pocinog...

— Nu se iscă, bunicule, crede-mă. Casa lor e afară din sat. Întreabă dumneata de el ; eu n-am să m-arăt. Dacă-l găsim pe Toader, bine ; de nu, ne vedem de drum.

— Fie și așa...

Grigore a rămas în urmă, iar Nichifor a ciocănit cu bîta la poarta lui Crăciun. Poterașul a ieșit în prag :

— Cine-i ?

— Om bun. Dacă-i cumva pe acasă feciorul dumitale, Toader, am să-i zic o vorbă din partea lui Grigore.

— Grigore?... Aha... Trebuie că-i nepotul lui Ilie. Am auzit despre el. Stai o țîră că vin cu băiatul. Și intră în casă.

Toader fugi către portiță, o deschise și măsură pe unchiesul necunoscut:

— Vii din partea lui Grigore?

Nichifor clipi șiret.

— Nu vin din partea lui, ci cu el. E colea, după stogul cela de paie.

Toader șuieră ca pe vremuri, la școală. Îi răspunse un chiot vesel și alergă într-acolo:

— Măi Grigore, măi... Și-l strînse în brațe. Uhu... Ești înghețat de tot! Îi smulse dăsagii de pe umăr. Vino! Ai să șezi la noi pînă mă-ntorn la gimnaz, după bobotează...

Îl luă de braț și-l trase după sine.

— Stai, Toadere, că nu merge așa. Sînt c-un unchieș; mergem împreună, acasă, la mămuca. M-am abătut pe la tine să-mi iau rămas bun...

— Îți dau eu rămas bun de n-ai să-l poți duce — și-i tufli c-o palmă căciula peste nas. Ești oaspetele meu; și unchiesul de asemenea. Hai în casă, fără vorbă multă...

Îl tîrî aproape după el. Grigore rîdea:

— Ho, nebune, că vin! Dar nu mă trage ca pe-un hoit...

Se temuse că acolo, la gimnaziu, Toader să nu-și schimbe firea. Bine că se-nșelase! A rămas același...

— Nu-ți mai dau drumul, frate, pînă nu plec. Așa să știi! Mai bine te leg de un par... Tata va fi bucuros; maică-mea așijderi. Că le-am tot vorbit despre tine...

Ajunseră la portiță:

— Poftește-n casă, unchiesule!

— De ce să vă stingheresc, flăcăiaș? Știi zicala: „Călătorului îi șade bine cu drumul...“

— Să intrăm, bunicule — îl îndemnă și Grigore, luîndu-l de mînă.

— Ți-e bunic?

Nichifor rîse:

— Așa vrea el să-mi zică...

— Am să-ți zic și eu la fel. Dar să nu mai degerăm pe afară. Poftește...

Toader e în al șaptelea cer. Dacă-l are pe Grigore alături, va petrece o vacanță fără cusur. De i-ar fi frate, nu

l-ar îndrăgi atît. În orele de clasă și în dormitorul rece, tot la el se gîndea: „De-ar fi și Grigore aici...“

— Te pricepi să facem un buhai, Grigore?

— Nu!

— Păcat. Am umbla cu pluguşorul prin sat...

— Mă pricep eu, băiete — intră în vorbă Nichifor. Dacă aveți vreo piele de oaie, nu-i treabă grea. Meșterim un polobocel, îi trecem păr de cal la mijloc și gata... Dar pe Grigore nu-l sfătuiesc... Mai nimerit e să stea ferit. Lumea îl știe plecat; plecat să fie...

— Așa-i cuminte, bade Nichifor — încuviință Năstase. Și nici ție nu-ți îngădui, Toadere, să umbli cu cerșitul! Ești ditamai liceanul; nu șade frumos...

Trecuseră două zile pe nesimțite. Seara, băieții sporovăiau pînă li se-nchideau pleoapele.

— E greu la gimnaz, Toadere?

— Ai să vezi...

— Cum să văd?

— Te iau cu mine...

— Ești nebun?

— De fel. Am și vorbit cu tata. Scoatem țidulă de la popa Vichentie c-ai isprăvit patru clase...

— Cum să scrie părintele minciuni? N-am decît un an de carte; să zicem încă o jumătate: din toamnă pînă-n crăciun...

— Eh, parcă înveți mai mult în patru! Face tata cerere, iscălește prefectul de încuviințare, apoi vicarul și gata; intri cu mine. Și unde ți-o fi greu, ne descurcăm împreună.

— Ce-nvățați acolo?

— De toate: latinește, istorie, matematică, nemțește, ungurește, religie... că dascălii-s popi. Dar să spui c-ai trecut de 10 ani. Cîți ai pe de-adevăratelea?

— Merg pe nouă...

— Or să te creadă, că ești bine zidit. Și-om scoate-o noi într-un fel la capăt...

Îi place cartea lui Grigore. Imre îi făcuse rost de o cărțulie cu chipuri, pe care o răsfoia serile, la opaiț. Păcat că era scrisă în nemțește; dac-ar fi fost ungurească, o mai buchisea el... Pe unde o fi umblînd lunganul? Poate că n-are unde-și culca capul. Iar el șade la căldurică, are hrană bună, se dă pe săniuș... Da' ce-o să zică mama? S-o lase singură? Numai dac-o vrea ea...

A treia dimineață, după prînzul cel mic, s-au strîns bărbații la sfat.

— Știi ce i s-a năzărit feciorului meu, unchieșule? Să-l ia pe Grigore cu el, la gimnaz...

— S-ar putea?

— Să-ncercăm. Tu vrei, băiete?

— Vrea, de ce să nu vrea? — i-o luă Toader înainte. Fă numai dumneata cele de trebuință, la Lăpuș. De rest, îngrijesc eu...

— Da' știi că nu se primesc la gimnaz feciori de iobagi? Cum s-o-ncurc?

— D-apăi că n-ar trebui s-o încurci de fel, domnu' Năstase — grăi Nichifor. După cîte povestește băiatul, tăică-său a căpătat hrisov de nemeș de la măria sa Francisc Rakoczi. Așa-i, copile?

— Așa zice mămuca...

— Dac-aveți hrisov, merge. Dar trebuie să-l înfățișez prefectului și vicarului...

— Dacă-i pe așa, pornim la Măgoaja: eu cu Grigore. Tot vrea s-o vadă pe maică-sa și să capete încuviințarea. Și ți-l aducem — glăsui Nichifor.

Poterașul nu se-nvoi.

— Merg și eu cu domniile voastre. Împrumut căruța lui Toma Blîndu, cal am și, dacă ne așternem în zori la drum, pînă seara ajungem... E bine?

*

Mult s-a bucurat Mălina cînd și-a văzut feciorul. Dar n-a ținut-o bucuria prea mult. Abia a venit și o să plece din nou. La Aiud...

— Pentru cîtă vreme?

— Cam șase ani, leliță — o lămuri Năstase Crăciun. Dar ai să-l ai acasă de paști, vara pe două luni... Dacă l-ai da la stăpîn, crezi că l-ai vedea mai des? Acuși, rogu-te, cată hrisovul cela de nemeș. Mi-e de trebuință la Aiud. Altfel mă tem că nu l-or primi la gimnaz. Îl poți găsi lesne?

— De bună seamă. Da' eu-s sărmană; pălmașă la Stupul. Dac-o trebui plătit acolo, n-am nici un florin. De unde să scot? Nici să vînd n-am ce...

— Nu te-ngriji, femeie! Ce-o trebui pun de la mine. O să-mi pară că am doi feciori la școală și gata socoteala. Îmi scot eu paguba, nu te teme. Cînd o ajunge Grigore

domn, o să mă răsplătească într-un fel. Iar de nu, mi s-o recunoaște fapta-n cer...

Domn! Dacă i-ar fi poterașului gura aurită... Și răposatul taică-său, Irimie Costan și bietul Cupșa, tot așa ziceau: să-l vedem domn... S-ar putea? Mai știi? E isteț Grigoriță. Și dacă i-o sta capul la carte... O s-o ducă ea greu ăștia șase ani, dar altminteri ce scofală? Tot nu l-ar lăsa să slugărească...

— Îl ții minte pe dumnealui?

— Cum de nu. Îi vizitiul...

— Nu, mămucă! E bunicul meu, să știi...

— Așa bunic, fără să te doară pîntecul — rîse Nichifor blajin — e o socoteală. O toană de-a lui...

— Nu-i rău, bade. Tot nu i-a rămas bunic și-mi pare că te-a îndrăgit...

— O să stea la noi, mămucă. Și nu ți-o fi urît cît oi lipsi.

Năstase Crăciun, grăbit, a pornit spre treburile sale:

— Pregătește-i ceva rufărie, leliță — o îndemnă el înainte de a da bice cailor. Dacă l-or primi, îi fac eu rost de uniformă. Că-i trebuie și lui Toader. Să fie gata de botează și rămîneți sănătoși!

— Să te răsplătească cerul pentru fapta dumitale, domnule! — și Mălina duse un colț de năframă la ochi.

Nichifor a rămas de vorbă cu Mălina, în preajma vetrei; Grigore a pornit în „inspecție" prin sat. Parcă arăta mai calic decît îl ținea minte. Alături, la nănașa Floarea, nici hornul nu fumegă. Seamănă cu o casă părăsită. Împinge portița de nuiele și străbate o potecă prin zăpadă. În bordei, liniște. Deschide ușa cu fereală.

— Bună ziua.

— Ha? Nănașa, ghemuită într-un ungher, și-a dus mîinile streașină la ochi. Nu vede cine a intrat, că-i aproape beznă. Care ești acolo?

— Eu, Grigore al Mălinei...

— Aha... Te-ai înturnat la mumă-ta? Bine ai făcut. Șezi colea... Și îi întinse un măr, zbîrcit ca fața ei: Mănîncă!

— Da' nenea Dumitru unde-i?

— Nu ți-o zîs muica? N-o hi avut răgaz. L-or dus jucuții la gherlă...

Cu cîteva nopți în urmă, l-au ridicat jandarmii. Stăvarul Variassy reclamase că i s-a furat un armăsar și sus-

ținea că făptașul trebuie să fie musai Dumitru Liță, fiindcă trecuse de două ori pe lîngă stavă în ziua cu pricina. Omul s-a jurat pe toți sfinții că nu și-ar apropia nici un capăt de ață din avutul altuia, dar jucuțeii, pe care Variassy îi ospătase și le aninase de șei, la plecare, cîte o ploscă borțoasă de palincă tare, l-au burdușit pe moșneag și l-au legat fedeleș:

— Unde-i armăsarul, tîlharule?

Moșul, cu sînge la gură și la nas, le zvîrli o căutătură plină de venin:

— Iaca, l-am înghițit. Cu copite cu tăt. Scoateți-mi-l din burtă și dați-l hoțomanului de Variassy. Că doar el știe să fure cai și să-și sporească stava...

— Rîzi de noi? — se mînie jucuțelul mai înalt, cu mustăți fioroase. Lasă, ai să spui și cît lapte ai supt la ugerul mumă-ti, după ce te-om pune la cazne.

Afară, jucuțelul îl apucă de plete și-l scutură zdravăn, rămînînd c-un smoc de păr în laba lui păroasă:

— Dacă sufli vreo vorbă că ai fost bătut, îți venim de hac. Pricepi? Ți-om pune ouă răscoapte la subsuori și te-om canoni pînă ce te vei spovedi tatălui ceresc...

Toate acestea le povestea nănașa Floarea, cu obidă, ștergîndu-și lacrimile c-un colț de fustă.

Plecă amărît de la nănașa. Se îndreptă glonț către covăcie. Martin baci, încărunțit și mai încovoiat decît îl știa, se opri din ciocănit:

— Grigoriță!... Lăsă barosul din mînă și luă băiatul în brațe: Da' voinic te mai făcuși! Se așeză apoi pe un butuc, scoase luleaua de la brîu și o ciocăni pe genunchi: De Fery nu întrebi?

— Nu.

— Ai aflat?

Grigore lăsă capul în pămînt.

— Asta-i tot o ispravă de-a Stupului. Cum se arată unul mai dîrz, i-o coace. Fery s-a ciorovăit cu el la plata unor potcoave și ticălosul a trimis după el hingherii împăratului. L-au smuls noaptea, din așternut, ca pe vecinul vostru Pătru... E rău să ai vreo tărășenie cu bogătanii! Da' tu ai venit de sărbători? Te-mpaci cu Ilie?

— Nțț...

— M-aș fi mirat! Nici el nu-i mai breaz ca Stupul. Să știi de la mine, copile: pofta de arginți te face neom, fiară...

Să te ferești de bogăție, ascultă aici, că-ți vinzi sufletul diavolului. Mai bine sărac și curat...

— Nu ți-e greu la covăcie, Martin baci ?

— Nici în groapă nu ți-e ușor, Grigore. Că și acolo ai doi coți de pămînt peste tine. Da' de ce-ntrebi ?

— Am adus un unchieș ; a plecat și el de la Ratz. Gîndeam că...

— Ce-i de meserie : dulgher, rotar, potcovar ?

— Știe de toate, Martin baci — se-nsufleți băiatul. Și-i cumsecade : pîinea lui Dumnezeu. Eu îi spun „bunicule"...

— Taci ! Și unde se află ?

— O să stea la noi.

— Dă'... Poate să cădem la-nvoială, dacă-i om de înțeles. Treabă nu prea este, că oamenii jinduiesc după un sfănțug și văd cum arată un florin la față din an în paști. Socot însă c-om scoate cît ne trebuie pentru două guri, dacă știe și el să strîngă cureaua la nevoie. Are muiere, plozi ?

— N-are.

— Așa ? Văduvoi ca mine ? Asta nu-i rău. Cînd ai prăslitură, înjuri de mama focului : or îți vezi copchiii slugi sau ți-i ia la oaste. Și rămîi cu focul în suflet. Dar ni-i da și tu o mînă de ajutor, băiete, cînd om fi la greu...

— Nu cred. Mi-e că intru la gimnaz, în Aiud. Așa-i vorba...

— Pfiu... — fluieră Martin surprins. Te pomenești că te văd și cărturar. Rău n-ar fi, Grigore. Dacă știi carte, greu să ți se anine belciugul de nas și să te pună oricare să joci cum îi place, ca ursul țiganului... Dacă ai putință, băiete, învață ! Ne-o prinde bine și nouă cîndva...

Se ridică de pe buturugă, luă un cărbune aprins din vatră, îl îndesă cu unghia în lulea și-i făcu semn cu ochiul :

— Nu îmbuci ceva ? Uite traista. Ți-o amintești ?

— N-am uitat-o și nici nu uit. Am ținere de minte...

— Asta-i bine, copile ! Nu uita prietenii, dar mai cu seamă vrăjmașii. Pe ăia să-i ții minte pînă la judecata de apoi !... Păcăni din lulea, își frecă genunchii umflați de reumatism și se sculă greoi : Acu' să mai robotesc o țîră. Am de gătat niște pîrdalnice de potcoave...

— Îți ajut și eu, Martin baci.

— Dacă vrei... Apasă pe foale să-ntețim focul, Grigore, că-mi faci mult bine ; m-am cam betegit de picioare. Am ajuns un hîrb...

Multă vreme nu s-a auzit în covăcie decît răsuflarea foalelor și clinchetul barosului...

*

Imre n-avusese de gînd să dea bir cu fugiții. Își închipuise că Ilie n-o s-o scarmene rău pe Brîndușa ; nădăjduia că fata se va ține tare și nu va da taina lor în vileag. Nu se temea pentru el ; l-ar înfrunta oricînd pe jupînul, ba l-ar și culca dintr-un pumn. Dar tocmai asta nu voia : să supere fata. Oricum, e tătîne-său...

De cînd dăduse bruma, aducea seara oile la moară, unde le adăpostea peste noapte de ger și de lupi ; găsise un șopron gol, îi întărise ușorul cu niște piroane, iar cei doi ciini ciobănești păzeau pe afară, așa că putea fără grijă să dea o fugă pînă-n sat să-și vadă mîndra, ori să doarmă în tihnă, nu iepurește...

Întîmplarea din seara ceea îi smintise oarecum socotelile. Știa că de aici încolo Ilie își va fereca fata și n-o s-o mai vadă, iar pe el îl va dușmăni aprig. Nu-i păsa, că tot nu s-ar învoi să-l aibă ginere, iar ca s-o fure, înseamnă să vrea și ea. Chiar atunci, încotro s-o ducă ? I-ar trebui bani și numai la oraș îi poți cîștiga. O să plece pentru o vreme, iar dacă Brîndușa-l are drag, o să-l aștepte de bună seamă...

Hotărîrea o luă pe drum și intră în casa morarului, să-i spună că el va lipsi o zi, două, ca să-l înștiințeze pe Ilie. Îi părea rău că nu poate vedea pe Nichifor și pe Grigore, dar nu mai avea răgaz. Îi ardea pămîntul sub picioare...

— Chind pleci ? — îl întrebă morarul, nedumerit.

— În zori, domnule Hans. Mă reped la Blaj, că am un unchi acolo, cu dare de mînă. Poate îmi dă niște țoale, că umblu în zdrențe. Jupînul nu mi-a plătit simbria pe trei ani din urmă.

— Te ce nu faci „răclămaț". Eu cunoști șucuțel Steinhardt. Bot spune la el... Este prieten...

— Degeaba, domnule Hans. Tot jupînul i-ar da dreptate. Ce dovezi am ?

Gertchen, grăsana morarului, boldea la Imre ochi de viteluță amorezată. De mult îi plăcuse flăcăul, mai cu seamă că-l văzuse din spatele perdelelor, într-o zi, cînd ieșea din iaz după ce se scăldase. Pieptul lat, picioarele și brațele lui mușchiuloase, ca de Wotan, îi tulburaseră multe nopți.

Bărbat ca el nu găseai lesne în Pitiritea. Hans e un tontălău. Dacă are bere și luleaua, uită de nevastă. Cît privește papistașii, nu se pricep la cele lumești, deși-s pofticioși ai naibii. Dar să simți și tu că te strînge unul în brațe de-ți pîrîie oasele, pune-ți pofta-n cui...

— Tacă pleci, Imre — spuse grăsana, tai la tine te mîncare. Precătesc timineaț'...

— Danke schön, küss die Hände...[1]

— Ioi, Hans, tumnealui știi și nemțești... Wir müssen ihm helfen...[2]

— Schon gut, schon gut[3], încuviință morarul alene. Și bentru oi, cer eu om de la jupan, muine — întregi el într-o ungurească stricată.

Imre adormi greu, cu gîndul la Brînduța. Abia ațipise, cînd simți pași în șopron.

— Cine-i ?

— Ssst ! Eu, Gertchen...

Morărița se opri lîngă așternutul ciobanului, apoi se culcuși lîngă el :

— Adus merinde și zece florini. Tu băiat știamm ! Place la mine... Era frig în șopron și grăsana, înfierbîntată, îl cuprinse în brațe pătimașă : Oh, liebling ! Să fine repete-napoi...

În zori Imre ocoli satul, cu inima tristă și cu gura coclită de sărutările nemțoaicei. Dar nu o luă în jos, către Blaj. Mințise. N-avea pe nimeni acolo. Voia să i se piardă urma. Și porni hotărît în sus, cu gînd să se oprească la Baia. Auzise că se găsește de lucru în băi și că oamenii-s plătiți binișor. Alese o cale cu înconjur, pe Valea Chioarului, să nu dea prin Lăpuș, unde-și are jupînul oamenii lui. Ziua umbla prin vîlcele și poiene desfrunzite, urmărit de urletele lupilor flămînzi, ce se apropiau de așezări omenești să caute hrană. De om le era teamă, știindu-l dușman. Se piteau după mușuroaie, cu ochii injectați și răi, urlînd prelung la vederea arătării cu țundră ciobănească, care ținea în pumn o bîtă aidoma cu drăcoveniile vînătorilor, ce scot flăcări pe țevi și le ciuruiesc blănile. Noaptea cerea găzduire la vreo colibă mai îndepărtată de vatra satului și, cînd era întrebat încotro se-ndreaptă, numea și el

[1] Mulțumesc frumos, sărut mîna.
[2] Trebuie să-l ajutăm.
[3] Bine, bine...

un cătun din munții Gutinului, unde se-ntorcea acasă, chipurile, pînă se desprimăvărează. Explicația era îndestulătoare, mai ales că flăcăul avea o privire deschisă, cinstită, iar portul îi adeverea spusele. Se mulțumea cu puțin Imre: un locșor unde să nu-l sufle vîntul; mînca din traistă și în zori mulțumea de găzduire și-și vedea de drum.

În a cincea zi de umblet, se apropie de Unguraș, o comună din preajma Tăuților. În zare, se profilau Măgura Mare și vîrful Ulmoasa de pe munții Gutinului, deși vremea era cețoasă. Casele țuguiate de chirpici, sărăcăcioase, cu pridvoare, aparțineau băieșilor de la minele Firiza și Săsar, din apropiere. La încrucișarea șoselei cu cea care duce la Sătmar, drumețul zări un han de țară. Însera. Imre era bucuros să găsească o ciorbă fierbinte și un pat. Dormise încălțat, pe unde apucase. Poate că se va hodini și el o noapte, la căldură. Își pipăi chimirul și fața i se înseninâ. Florinii nemțoaicei îl vor scoate din încurcătură. Zări în șopron cîteva căruțe cu ulubele-n sus; dinspre grajd, se auzeau tropote și fornăit de cai. Deschise ușa și dădu: „Bună seara!" În zgomotul din han, vorba lui nu fu auzită și nu-i răspunse nimeni. În mijlocul odăii se aflau trei mese lungi, cu bănci pe ambele laturi; peste vatra plină cu oale și crătiți de lut străjuia un opaiț, altul era anunat lîngă tejghea, iar al treilea lumina chior un gang ce ducea pesemne spre odăile de dormit. Fumul de mahorcă și de seu îl înțepa în ochi și zărea ca prin negură chipuri de oameni răsfirați ici, colo, pe la mese, sau bînd în picioare, la tejghea. Se așeză într-un colț, dădu jos țundra și se descoperi. Își netezi părul cu degetele răschirate și răsuflă adînc. Aburii de pe plită îi gîdilau nările... Cîțiva mușterii îl măsurară din priviri și, dîndu-și seama că-i străin, îl lăsară în plata domnului, văzîndu-și mai departe de băutură. Îi zărise și hangița, o femeie durdulie, iute și sprintenă. Se apropie de el:

— Ceva de băut, domnule? Am o palincă tare ce te-ncălzește pe inimă. Uiți că ai călătorit pe ger...

— Fie... Dac-ați avea și ceva fierbinte... o ciorbă... un gulaș...

— Este, cum să nu fie? Sony! Adu un șip de palincă — strigă ea către tejghea. Un băietan mai răsărit, de vreo opt ani, îi răspunse:

— Îndată!

— E fiul meu, mă ajută; că-i greu singură...

— N-ai bărbat, hangițo?

— Am, dar bolește... Ești grăbit sau mîi aici peste noapte?

— Dac-ați avea vreun loc, ar fi bine.

— Pentr-un flăcău de omenie se găsește. Îți pregătim un pat, dar mai înainte să-ți săturăm foalele...

Imre sorbea cu plăcere ciorba iuțită cu paprică, rupînd pîinea cam tare. Mestecă bucățile de carne de berbec între măselele puternice, apoi trase mai aproape blidul cu gulaș. Hangița aduse o ulcică de vin și un cănceu de lut, îmbiindu-l:

— Bea, flăcău, îți scoate frigul din oase! Îl întrebă: Ungur?

— Secui...

— Cioban, după cîte văd...

Imre încuviință:

— Pleci acasă, de Anul nou? Șezi departe?

— Prin părțile Bicsadului— răspunse el, cam înciudat că muierea vrea să le știe pe toate.

Hangița îi turnă vin în cană și se depărtă grăbită. Imre căzu pe gînduri. Își potolise foamea, vinul era strașnic, dar sta în cumpănă încotro s-o apuce la ziuă. La stînga, era Baia Sprie, mai sus, Capnicul, la dreapta, Băița și Herja — tot băi cunoscute, pe unde s-ar putea aciua. Numai să nu-i ceară vreo țidulă, că n-are...

De afară, se auziră tropote și glasuri. Ușa se deschise și intrară patru zăplani cu bunde scurte, cizme grosolane, cușme înalte și brîie late, din care se căscau, amenințătoare, capetele pistoalelor. Cel mai înalt strigă tunător:

— Marghit! Ospătează-ne iute, că ne grăbim! Adă și vin cît te lasă inima, că stăm în șa de az' noapte.

— Ați grijit de cai? — întrebă hangița peste capul mușteriilor.

— I-am băgat în grajd și le-am dat traistele cu grăunțe. Acuși fă bunătate și hrănește armăsarii! Și rîse gros, ca dintr-o butie spartă. Roti apoi privirea prin han și se opri asupra lui Imre: Acolo, fîrtaților, că-i loc! Se poate? — și-i aruncă lui Imre o căutătură aspră:

— Slobod! Că doar nu-i hanul meu — răspunse flăcăul, fără să se lase intimidat de cei patru mustăcioși ce păreau bine cunoscuți pe aici, deoarece mesenii rămaseră cu ochii pe ei.

Hangița și băiatul începură să care la masă oale burduhănoase cu vin, căni, talere cu bucate și două pîini de casă.

— Adă și ceapă! Multă... mormăi cel mai înalt și plesni hangița peste crupă cu o palmă grea, nespălată. Apoi o ciupi de piept și făcu haz: Ești cea mai gustoasă bucățică de aici, Marghit. Dar azi n-am vreme de hîrjoană: ne grăbim!... Mai trec eu zilele astea, fii pe pace...

— Porcule! — se indignă hangița.

— Ce-aș mai da cu rîtul sub fustele tale! — și-și răsuci mustața cu trufie. Așa grăiești cu Aladar, spaima ținutului? D-apăi că nu șade frumos. Tovarășii lui rîdeau cu oarecare sfială. Se vedea că se tem de lungan și îl respectă.

— Să te ia toți dracii! — șugui hangița. Ești un mitocan! Nici nu știi cum să te porți c-o femeie cinstită...

— Auzi, Pali? Cinstită... Ai mai văzut muiere cinstită de cînd s-o prăpădit mumă-ta? — rînji lunganul. Ia, zi...

Cel căruia i se adresase chihoti ușurel:

— Așa vine vorba, dar pe muieri să nu le crezi nici dacă iau jeratic în gură.

Noii veniți clefăiau lacomi, sorbeau cu poftă vinul din căni și mormăiau cîte un cuvînt, la răstimpuri. Lunganul, c-un hartan de berbec în mînă și cu gura plină, porunci unuia mai tinerel, smead și sașiu:

— Ai crăpat de-ajuns! Ia-ți picioarele la spinare și vezi dacă-i liniște pe afară. Caii au lăsat urme pe zăpadă și ne putem trezi cu oaspeți nepoftiți...

— Aș! — îl contrazise altul mai bătrîior, care șuiera ca un gînsac din gura știrbă, fiindcă-i lipseau dinții din față. Ninge. Și urmele-s acoperite. Făr' de asta „cocoșii"[1] trebuie că țin ibovnicele-n brațe la ceasurile astea tîrzii...

— Oricum, Fodor, paza bună trece primejdia rea... Tu, Sandor, înșeuă caii; gătăm și noi curînd.

Tinerelul ieși pe ușa din spate și lunganul cîntări o vreme din ochi pe Imre. Apoi se răsti la el:

— Știi că eu sînt Aladar; Aladar Benkö?

— Dacă zici...

— Ai auzit de mine?

— Nu.

---

[1] Jandarmii maghiari.

— Cum se poate ? Doar n-ăi fi picat din lună, ciobane ! Pe unde ai hălăduit de n-ai aflat numele meu ?

— La Pitiritea, în jos...

— Auzi, Fodor ? P-acolo nu ne știu. Ar trebui să le dăm și ălora bineț într-o zi. Sînt bogătani prin satul vostru ?

Imre tăcea.

— Vorbește, țîngăule, sau ți-ai înghițit limba ?

— Nu sînt țîngău, bade, ci om în toată firea. Și te poftesc să-mi vorbești cuviincios — izbucni flăcăul înciudat. Că eu tot așa ți-am vorbit.

— Iaca-na ! — rîse Aladar înveselit. Dar știu că nu te lași călcat pe bătătură ! Încotro mergi ?

— Treaba mea !

— Poate că-i și a mea. Îmi plac feciorașii aprigi ; văd că ai și trup călit... Ți-aș putea da un sprijin. Ai slujbă ?

— Mă duc să caut una, ca băieș...

— Ți s-a urît cu ciobănia ? Poate să ai dreptate... Trudești un an și te alegi cu două oi și trei sfînțugi. Dar nici la baie nu-i mare scofală ! Cioplești în piatră pînă-ți ies ochii din cap, îți ciuruiești bojocii cu praful de piatră și, pînă la urmă, te alegi cu brăduțul la creștet. Spune-i și tu, Fodor, că doar ai înghițit papara asta !

— Așa-i cum spune Aladar — încuviință știrbul. În baie mi-am lăsat dinții și tinerețea...

Lunganul îi turnă o cană din vinul său :

— Bea, tinere, și să fim prieteni ! Cum te cheamă ?

— Imre.

— Și mai cum ?

— Nu țin minte ! Nu ajunge ?

— Ba da. Uneori și numele de botez ți-e de prisos cînd n-ai după ce bea apă. Eu, flăcăule, te-aș povățui, spre binele tău, să nu intri la baie. Cum te văd arțăgos din fire, mi-e c-ai s-ajungi la sfadă cu vreun meșter neamț. Și știi ce o să se-ntîmple ? Te înhață caraula și înfunzi temnița !

— Pe mine n-or să pună mîna, bădie !

— Nu, că ai iarba fiarelor ! — rînji Aladar provocator. Află, băiete, că au găbjit ei și pe alții, mai ai dracului ca tine. Și eu am pățit-o, pe vremuri, cînd mă socoteam, ca tine, buricul pămîntului. Nu-i vorba, am șters eu putina într-o bună zi. Dar numai în codru am găsit liniște și adăpost. Acum sîntem o ceată și căutăm soți aprigi și netemători. Ce-ar fi să ni te alături ?

— Cu ce vă-ndeletniciți, mă rog dumitale ? Că așa, fără să știu...

— Eh, ciupim și noi o țărucă din osînza bogătanilor, că altfel ar plesni de năduf. Și-i ușoară treaba : floare la ureche... Dacă vii la noi, în ceată, frate Imre, într-un an, doi îți umpli chimirul. P-ormă dacă ți s-o urî cu binele, n-ai decît să te aciuezi în vreun sat iobăgesc și să faci „sluj" în fața grofilor. Iți iei și muiere și-i torni o droaie de plozi, de să-ți împînzească bătătura... și-i mai umplu o cană cu vin. Ce zici ?

Imre nu se dumirea dacă are de-a face cu haiduci, ori cu tîlhari de drumul mare, care se-nmulțiseră al naibii în ultima vreme. Dar orice ar fi ei, omul îi vorbise fără ascunzișuri. Îi mai surîdea și ideea că va aduna banii lesne. Ar lua-o pe Brînduța, chiar dacă s-ar împotrivi Ilie și s-ar statornici cu ea în vreun cătun din munți, să trăiască neștiuți, în tihnă. Nici viața de codru nu-i de lepădat. Nu-ți poruncește nici vîntul, nici pămîntul, ai cal, flintă, pistoale-n brîu ca Aladar, și chiar de te-ar paște vreo primejdie...

— Și dacă m-aș învoi, bade, cum facem ?

În clipa ceea intră smeadul, zorit :

— Se aud niște tropote în depărtare, hatmane ! Am lipit urechea de pămînt.

— Te pomenești !... — sări Aladar în sus. Caii-s înșeuați ?

— Mai întrebi ?

— Marghit, socoteala !... și zvîrli cîteva hîrtii pe masă. Strînge totul de-aici, iar de te-or călca jăndarii, n-ai văzut nimic... Ne-am înțeles ? Se sculară cu toții. N-am cal și pentru tine, băiete, îi spuse lui Imre. De altfel, noi avem niște treburi în noaptea asta. Dar de vrei să mă-ntîlnești, treci pe la făgădăul din Blidari. Ai să găsești acolo o jupînească tînără, Rozalia. Spune-i doar atît : Să-mi dai vin în plosca încondeiată. Ajunge, dar să nu te-audă nimeni.

Și o zbughi pe ușă, în urma celorlalți.

Peste vreo săptămînă, călare pe o iapă sură, Imre își începu ucenicia haiducească.

„Pesemne că Dumnezeu a vrut așa — se ogoia singur — altcum nu mi-ar fi îndrumat pașii către hangița din Unguraș, unde l-am întîlnit pe Aladar..."

ÎNCHISOAREA FĂRĂ GRATII

Gimnaziul calvin din Aiud e un amestec de mănăstire și cetate. Cînd a fost zidit, prin veacul al XIV-lea, slujea drept mănăstire unui ordin de franciscani hirsuți și intoleranți, veniți din Saxonia și din țara Șvăbească. Pîrjolită în cîteva rînduri de năvălitorii turci și tătari, a fost reclădită sub formă de cetate, cu ziduri groase, porți masive, turnuri de pază și chilii zăbrelite de jur împrejur. Cînd religia calvină, îmbrățișată apoi de ungurii și secuii din Ardeal, a fost recunoscută oficial în Dieta întrunită la Turda, în 1557, i-a fost atribuită și fosta mănăstire franciscană. Cu timpul, cam prin mijlocul veacului al XVII-lea, a luat aici ființă un gimnaziu pentru feciorii de nobili, de armaliști, meșteșugari și negustători de credință calvină.

Acolo, în fața acestui gimnaziu, a poposit într-o dimineață de ianuarie, în 1779, după sfîrșitul vacanței de iarnă, sania care aducea doi elevi: primul, Toader Crăciun, venit din toamnă, al doilea, Grigore Pintea, înscris cu întîrziere, la stăruința lui Năstase Crăciun. Acesta dădu jos din sanie sacii cu grîu și secară, pături, cearșafuri și saltele — precum și două lădițe în care se aflau merinde și rufărie pentru școlari. Toader îl luă pe Grigore de mînă și-l trase în curte:

— Să vorbești ungurește, auzi? Că se fac foc profesorii dacă le răspunzi în nemțească sau valahă. Dacă te-i poticni, spune-le... Mai bine taci, am să-i lămuresc eu.

S-a prezentat la cancelarie, l-au înscris în niște condici și l-au dat în primire unui „frate" îngrijitor — un călugăr cu barba roșcovană de țap și chior de un ochi:

— Du-l la baie, frate Miklos; după aceea să-l spovedească abatele Szomlo, apoi însoțește-l în dormitor. Azi va face rugăciuni, să-și curețe sufletul de păcate...

Despărțit de Toader, Grigore se simțea descumpănit, străin. Pe coridorul întunecos și rece, fratele Miklos îl înghionti ușurel și chihoti pe-nfundate:

— Nu te speria, Gyurica! Diavolul nu-i atît de negru pe cît e de zugrăvit. Dacă ai cumva și o glajă de palincă, în loc de rugăciuni o să ne ținem de snoave. Iar la baie îți uzi mîinile și obrazul, că te văz curățel. Dar dacă așa-i rînduiala, n-avem încotro. Zici ca ei și faci ca tine.

Îi mai venise inima la loc și cînd se văzu din nou în dormitor, alături de Toader, răsuflă ușurat.

— Ce-i cu palinca aia? behăi fratele. Ia s-o vedem la față!

— Am adus — îl liniști Toader — v-am făgăduit doar. Apoi privi în jur: Nu sîntem singuri...

— În sutana mea încape și un poloboc — rîse fratele. Ad-o numai încoace. Stau eu paravan, să nu se zgîiască și alții. După ce înfundă sticla într-un buzunar adînc, mormăi pe nas: Vobiscus domini... — și le puse în mînă o carte de rugăciuni: Uitați-vă prin ea pînă sună clopoțelul pentru masa de prînz. Eu am niște treburi. Vin apoi să vă ascult... — și iar clipi din ochi, ca bufnița.

Prima oră de școală era religia. Dascălul, un popă slăbănog și deșirat, învîrtea ochii ca apucat și lovea cu o nuielușă în catedră. Dar să te fi păzit sfîntul s-o încerce pe mîna ta: umblai trei zile cu palmele roșii.

— Tu, ăla noul, cum te cheamă?

— Pintea Gyuri.

— Așa... Pintze... Ia spune care-i cea mai sfîntă religie?

— Calvină... îi șopti Toader.

— Calvină, sfinția voastră!

— Bine, băiete. Știi de ce? Fiindcă ea se ridică împotriva ereticilor papistași, care-s ticăloși, desfrînați și necredincioși. Iar slujba o țin în latinește. Prea sfîntul nostru episcop spune despre ei că „netrebnici sînt aceia care slujesc slujba dumnezeiască în limbă străină, neînțelegînd-o, cum face papa de la Rîm, cardinalii și papistașii săi, precum și călugărițele lor anticriste și preacurvare... Nici reformații din tagma călugărului răzvrătit, Martin Luther, de se numesc luterani, nu prețuiesc mai mult decît ceilalți în fața cerului. Așa să știți, neghiobilor! Toți sînt păgîni ca valahii, jidovii și osmanlîii cu semiluna. Să-i urîți ca pe satana și să preamăriți sfînta noastră lege calvină, amin!"

Își șterse fruntea cu o basma, entuziasmat de scurta și înălțătoarea predică ce o ținuse „mucoșilor", apoi îl întrebă pe Grigore:

— Știi „Ave Maria"? Spune-o cu glas tare!

Băiatul se sperie. Habar n-avea de ea.

— Ți-o suflu eu — șopti Toader. Trage cu urechea la mine și grăiește răspicat.

Grigore repeta cuvînt cu cuvînt, prinzînd din zbor șoapta vecinului de bancă.

— Vorbești cam prost maghiara, Gyuri! — se răzbeli dascălul, învîrtind nuielușa deasupra capului. Nu ești ungur?

Toader ridică grăbit două degete.

— Acum te-au apucat nevoile, puturosule, cînd se recită „Ave Maria"?

— Nu, sfinția voastră, voiam să spun că... și se-mbujoră la față ca o sfeclă.

— No, spune, loază, ce te ocoșești?

— ...Că Gyuri a trăit într-un sat de olahi. De aceea...

— E limba strămoșilor tăi, boule! E rușinos s-o stîlcești în asemenea hal...

„Multe mai pătimești dacă ții cu tot dinadinsul să-nveți carte" — gîndea Grigore. Mergi în fiecare zi la slujba din biserică, faci rugăciuni înainte de masă, cînd te culci și te trezești, îți împoi capul cu psalmi și catihete, freci podele, cari apă la bucătărie în locul fratelui de jurnă și atîtea altele. Îi plăcea doar cînd îl trimiteau la grădină sau pe ogor. Acolo nu-l dădăcea nimeni și muncea cu drag. Duminica îi scoteau în tîrg, în șiruri de cîte patru, cu cartea de rugăciuni sub braț. Abatele Szomlo mergea în frunte, ca măgarul în fața turmei. Se bălăbănea pe picioarele scurte și-și sălta semeț burduhanul. Îi plimba într-adins prin fața consistoriului catolic, ca să crape de ciudă papistașii că n-au gimnaziu la Aiud. Ei au școli superioare doar la Brașov și Sibiu, unde s-au strîns nemții ca iepurii la varză.

La sfîrșitul lui iunie, plecau în vacanță, pentru două luni.

— Vino la noi, Grigore — îl rugă Toader. Om petrece fain; la scăldat, la joacă...

— Ce-s nebun? Să dau iar peste jupîn Ilie? Gîrlă avem și aici, iar mămuca mă așteaptă...

S-au despărțit în capul Măgoajei, îmbrățișîndu-se ca doi frați buni, și căruța trimisă de Năstase se topi într-un nor de colb...

Cu o tașcă vînătorească pe umăr, în care vîrîse claie peste grămadă cărți și caiete de școală, cu șăpcuța p-o sprînceană și cu mîinile înfipte în buzunare, Grigoriță pășea țanțoș prin mijlocul uliței și fluiera bucuros. Învățase să fluiere ca mierla, haiducește, cu tremurături și întortochieri, iar cînd vîra două degete-n gură scotea cîte un șuierat de să trezească și morții din raclă. Nu ca Imre, desigur. Mai are mult pînă să-l ajungă... De prin curți au ieșit, la fluieratul său vesel, capete de lelițe de felurite vîrste. Lelițele scuipă-n sîn, să nu-l deoache; țîncii își scociorăsc nările și țuguie buzele admirativ, luîndu-se după el. E cel dintîi copil măgojan îmbrăcat în uniformă de liceu și faptul e comentat în fel și chip. Cu escorta de prichindei după el, Grigore se oprește în ușa covăciei. E sîmbătă după-amiază și focul din vatră s-a stins. Martin baci ține un cuțitoi între genunchi și cioplește spițe. Pe nas poartă o pereche de ochelari cu ramă de fier, legați după urechi c-o sforicică. Pesemne că nu mai vede bine; altădată nu-i purta. Potcovarul își saltă privirile peste ochelari, îl măsoară lung și zbiară încîntat:

— Grigoriță, bată-te norocul! Parc-ai fi un pui de baron.

Băiatul îi sare de gît.

— Bine ai venit sănătos, „studentule"! Cît rămîi acasă?

— Pînă-n toamnă. Da' unde-i „bunicul"?

— Nichifor? Vă pune gard la ogradă, flăcăiaș. E om harnic și priceput. Cum a gătat lucrul în covăcie, s-a repezit să trebăluiască în gospodăria voastră.

— Așa? Mi-e degrabă să-l văd. Și o luă la picior, urmat de droaia de copilași.

Mălina mătura ograda c-un tîrn de nuiele. Curtea era pe jumătate îngrădită cu lețuri vechi și, din loc în loc, erau săpate gropi ca de cîrtiță. Cînd văzu alaiul, cu feciorul ei în frunte, Mălina scăpă tîrnul din mînă și se lăsă moale pe un butuc:

— Grigoriță!

— Mămucă!

Băiatul se repezi în brațele maică-si.

Femeia îl strînse la piept și lacrimi senine, de bucurie, izvorau din ochii ei ce nu mai aveau strălucirea de odinioară:

— Cum ai dus-o printre străini, sufletul maichii ? Și-i săruta mîinile și tunica, în neștire.

— Bine, mămucă. Dar voi ? Unde-i badea Nichifor ?

— Bunicul tău, băiete, să nu uiți ! În fiecare seară, tot despre tine aduce vorba. Acum îi la alde Petraș, să mai facă rost de lețuri. Nu știu cum s-or fi învoit între ei, că mie nu-mi spune. Zice că o casă de nemeș care-i „nobil armalier" trebuie musai îngrădită. Auzi, Grigoriță ? Te văzui și nobil, să nu-ți fie de deochi. E greu la gimnaz ?

— Cîteodată. Ne descurcăm însă...

Cînd a dat cu ochii de băiat, lui Nichifor nu i-a mai fost aminte de gard. Se-nvîrtea în jurul musafirului, îl măsura, îi scotea șapca roșie și i-o punea din nou pe cap, mîndru ca un curcan înfoiat. Parcă el venea de la gimnaziu, nu Grigore...

A doua zi, duminica, Martin baci prinzi la ei. După ce Mălina ieși să clătească blidele, Martin baci și Nichifor porniră să tîlcuiască pe-ndelete. Grigore, cu capul sprijinit în palme, asculta graiul lor. Aproape că uitaseră de el...

— Parcă nici groful nu era mai al dracului decît Stupul, Nichifore ! De bine, de rău, îi făcea iobagului parte de un jugăr de pămînt și primea a noua parte din bucate, iar biserica ne mai lua și ia din zece părți una ; groful îi mai dădea drept la imaș, lemne de foc din pădure și îl apăra în fața judecății.

— Dar și cîte îndatoriri avea iobagul, vai de păcatele sale !

— Asta-i drept. După cîte știu eu, fiindcă am iobăgit cu barosul nu cu sapa, îi datorai pe an 208 zile de roboată clăcășească ori 104 cu vitele ; îi aduceai un car cu lemne din pădure, dădeai un zlot pentru fumărit, doi claponi, un calup de unt și douăsprezece ouă la fiecare sfînt Dumitru și îi mai torceai și trei ocale de lînă dacă aveai mai multe suflete în casă. Bașca, la 30 de iobagi groful primea un viței sau treizeci de grosițe, iar de-și nuntea cumva o odraslă, îi aduceai și plocoane : patruzeci și opt de creițari, un miel, o vadră cu vin...

— Mult al naibii — oftă Nichifor.

Dar acum de cînd Stupul e mare și tare peste moșia lui Hóllómezö, e și mai rău : nu-ți dă pămînt, lemne, nimic. Și-ți ia cît poftește ! Trudești din zori în noapte, iar cînd vine vremea culesului, te mînjește acolo cu trei măji de

făină, cît să-ți ajungă pînă-n crăciun, dacă n-ai și plozi de hrănit...

— Pe urmă rabzi! — grăi Nichifor încreținduși fruntea.

— Rabzi, meștere strică și drege de frică! — îl luă Martin în zeflemea. Că altceva nu-ți rămîne. Și-a tocmit și vechil, ticălosul de cîrciumar. Adică i l-au dat plocon pe Szekely, administratorul, grofii cei tineri. Chip și seamă să le păzească drepturile. Dar teamă mi-i că ?oțomanii-s înțeleși între ei: pe o parte jupoaie iobagii, pe alta păcălesc pe grofi. Că-s păsări călătoare tinereii: dau pe aici o zi-două, toamna, să-și primească arenda și habar n-au de socoteli; privesc la catastife ca mîța-n calendar...

Lui Grigore i se-nvîrteau în cap felurile gînduri. De ce să trudească oamenii pe veresie, fără plată? Și să mai dea pe deasupra toate cîte le-a înșirat Martin baci... Cine o fi scornit orînda ticăloasă și cum o rabdă iobagii? Grofi... bogătani, ce pacoste pe bieții săteni!

— Și de nu vrei să le muncești de pomană? — iscodi băiatul pe fierar.

— E vai de capul tău, băiete! Atît așteaptă birăii, fișpanii și jăndarii. Oare Dumitru al nănașei tale Floarea, de ce socoți c-a fost ferecat cu lanțuri de mîini și de picioare?

— Din pricina stăvarului...

— Aș! Asta a fost așa, de ochii lumii. Dar altul fuse baiul; n-a voit să iasă la cîmp; ginere-său, așișderi... Știi acuși de ce zace la ocnă Dumitru și Pătru a fost prins cătană?...

Peste odaie se lăsase o tăcere grea, mocnită. Fiecare își rumega gîndurile, fără să le dea glas.

Pe timpul vacanței, Grigore a mai ajutat-o pe maică-sa la cîmp și cele două luni au trecut pe nesimțite. Toader a venit să-l ia și în drum spre Aiud îi dădea vești din Pitiritea:

— Vară-ta, Brîndușa, nu mai e în sat. Se zice c-a trimis-o taică-său la Oradea și c-o mărită acolo; ciobanul n-a mai dat semne de viață...

„Cine știe pe unde o rătăci Imre?" — gîndi Grigore întristat. Dac-ar fi aflat că-i și el plecat, și-ar fi închipuit că s-a înapoiat la Măgoaja, unde să-l poată căuta. Dar așa...

— Da' cu beteagul ce se mai aude?

— Nu-i acasă.

— Aha... Pesemne că tot la Pesta îl ține. Și ceilalți?

Toader nu știa nimic despre sănătatea mătușii, cu atît mai puțin cum o duce bucătăreasa, Glicheria sau Piroș. Se zvonea prin sat că intrase dihonia în gospodăria lui Ratz, iar țăranii se bucurau de nenorocirea lui, că prea fusese hapsîn și ciufut.

— Ai mai învățat ceva în vacanță, Grigore?

— De fel. I-am ajutat mămucăi, la cîmp. Da' tu?

— Am fost cu mama la tîrgul de vară, în Zalău, m-am scădat în Lăpuș... Socot că nici alții nu s-au omorît cu-nvățătura. Om avea vreme la gimnaz. Am și două glaje cu palincă pentru fratele Miklos.

— Îi duc și eu una.

— Fain, Grigore. El ne-o scoate din încurcătură...

A doua zi, după ce vicarul sluji în capelă un „Te Deum" elevii plecară încolonați spre clase. Se strigă catalogul. Cînd îi veni rîndul, Grigore își auzi numele stropșit: „Pintze Gyuri"... Strigă „prezent!" și-i dădu lui Toader cu cotul:

— Cum îți place?

— Dă-i dracului și lasă-i să-ți spună cum vor! Parcă pe mine nu mă strigă Fodor Karacsony? Și ce-i cu asta? Cum isprăvim gimnaziul, aninăm în cui numirile ungurești...

În vara ce a urmat, Stupul își văzu slugărimea sporită. Și, ca de obicei, făcuse tîrg bun. Dîndu-și seama că foștii argați ai lui Ilie din Pitiriiea — Anușca Pongratz și fetica ei, Piroș, precum și Glicheria cu Mitru — țin morțiș să rămînă-n Măgoaja, se lăsă greu în scări: „Eu de argați nu prea duc lipsă. Dar fiindcă bătură-ți atîta drum, iacă, o-ți ajuta pe cei vechi."

— Ce simbrie ne dați? — întrebă Mitru aspru, cum îi era vorba.

— La văcari le dau cîte 15 florini pe an și un rînd de haine; femeile s-or mulțumi cu cîte zece, iar fetișcana va căpăta cinci... De hrană și așternut nu veți duce lipsă. Dacă vă-nvoiți...

— Ilie ne plătea mai bine, domnule! — izbucni Anuș.

— N-aveți decît să rămîneți acolo, că doar nu v-am tras de mînecă. Eu atîta pot da. Cui îi place, bine, cui nu, să-și vadă de drum! Nu-i supărare...

Au rămas. În vacanță, Grigore îi găsi laolaltă și se bucură. Erau prieteni. Îi alinaseră suferințele cît a fost slugă la „unchiul" Ilie. În prima seară, căsuța Mălinei se

dovedi neîncăpătoare pentru oaspeți. Se-nghesuiau care pe un scăuieș, pe laviță, sau de-a dreptul pe lut, ca să stea de sporoavă cu un cărturar, cam scurt în ani, e drept, dar oricum, tot cărturar...

— Ce se mai aude prin Pitiritea, Anușca neni? — o descusu Grigore.

— Urît și pustiu, copile!

— Fuge sluta de urît! — șugui Nichifor cu haz.

— Ia-n vezi, unchieșule, se oțărî Anuș, c-acuși îți zic una de ocară! Unde te-a iertat Dumnezeu de bărbăție, batjocorești muierile, hai?

— Pesemne că l-ai încercat, surată, și-i cunoști beteșugul — hohoti Martin gros.

Mălina se supără:

— Nu vă e rușine să îndrugați măscări, oameni buni? Sînt și copchilași printre noi...

— Care copchilași? Grigore-i zdravăn cît un pandur — o zădărî Martin — iar pe Piroș o măritățm la anu'. Așa-i, fetică?

Piroș se făcu stacojie.

— Cu ce te-ndeletnicești la Stupul, Anuș neni?

— Bucătăresc la cîrciumă și Piroș mă ajută...

— Dumneata, Glicherie?

— La vaci, ca și acolo...

— De Imre știți ceva?

— Nimic. Parcă l-a înghițit pămîntul...

Piroș se mai înălțase o lecuță. Dar tot slăbănoagă rămăsese și pistruiată ca un ou de bibilică.

— De-ai ști cît te-a mai blestemat Ilie — ciripi fata. Zicea c-ai șters putina ca un hoțoman — și chihoti în pumni. Da' nouă ne-a fost urît fără tine... și-l învălui într-o privire caldă, duioasă.

— Dar aici n-o să vă fie urît? zîmbi Grigore. Că mai am cinci ani de gimnaz...

— Oricum, tot vii pe-acasă și te-om vedea — răspunse Piroș cu jumătate gură. Pe cînd acolo...

După sîn Petru, Grigore se pregăti de drum. De astă dată nu mai așteptă căruța lui Toader; Stupul îi făcuse cinstea să-l ducă la Aiud cu coșia lui, spoită în verde. Ținea să nu se aibă rău cu băiatul. Mîine, poimîine isprăvește școala și l-ar lua pe lîngă el să-i ducă socotelile, că-s multe și încîlcite.

Grigore zîmbea în sinea lui, gîndind cum o să caște gura Toader cînd va afla că s-a și călătorit spre Aiud, fără să-l aștepte. O să se supere? Nici gînd! Se iubesc mai dihai ca frații de sînge... Toader se ține de el ca umbra; nu-l slăbește o clipită. Împreună-s în clasă, în dormitor, la cîmp; umblă alături cînd îi scot duminicile pe străzi, periați și ferchezuiți de se holbează la ei toate pușțancele și spun șotii, pe șopocăite, în timpul slujbei, în capelă.

★

Anii trec, chiar cînd îți petreci vremea la Aiud, într-o închisoare fără gratii. Și iată că se apropie vremea să dea examenul de „matură" și să capete certificatul de absolvire. Grigore se descurca binișor în latină și nemțească, ungurească o cunoștea „ca pe apă", era tare-n socoteli și îți putea mîzgăli din memorie harta imperiului austriac. Dar ce învățase cu mai multă rîvnă era istoria Ardealului, cu năvălitori și pașale, cu nume de nobili și generali care au supt de veacuri sîngele țărănimii. Un lucru-l mira: Cum de nu se pomenea în orele de istorie despre răscoala lui Rakoczi I-iul, din 1670? Ori răscoala avusese loc; nu-ncape îndoială! Luptase doar și taică-său în rîndul răsculaților, ca sutaș de cavalerie, a fost ciuruit de plumbi și din asta i s-a tras și moartea... După cîte se vede, și cărțile de istorie măsluiesc adevărul...

De prin luna lui Florar, împreună cu Toader, învăța pe brînci. Nu-i era teamă că n-or ști să răspundă, dar se gîndea că Năstase Crăciun cheltuise mult să-i țină la școală și nu era îngăduit să se facă de ocară. Peste cîteva luni avea să-mplinească 15 ani: îi dăduseră tuleiele și era înalt de nu-ncăpea pe ușă. De Toader ce să mai vorbim? Mergea pe optsprezece și era bărbat în toată regula; putea să-și răsucească mustața dacă nu i-ar fi ras-o fratele bărbier, la baie...

— Tu ce ai de gînd, frate Grigore?

— Mă-ntorc la ai mei. P-ormă oi vedea. Dar tu?

— Dacă mi-o face rost tata de bursă, plec la Buda, la facultate.

— Și de n-o capeți?

— Tata zice să intru la cadeți.

— Să te faci ofițer? Îți place?

— E frumoasă uniforma, Grigore...

— Poart-o sănătos, băiete! Eu, unul, știu că n-am s-o îmbrac. N-am de gînd să fiu cîine de pază împăratului și grofilor!

Cînd s-au apropiat de Măgoaja, băieții au mai rămas multă vreme de vorbă, în marginea șanțului. Fiindcă li se făcuse foame, ciupeau din merinde.

— Am să-ți scriu, Grigore! Des... Și dacă mi-o fi bine la Buda, vin să te iau pe sus. Nu scapi atît de lesne de un frate de cruce...

— Nici nu vreau! — rîse Grigore.

Și-au luat rămas bun cînd soarele a ajuns la asfințit. Grigore s-a înfundat pe ulița satului, purtînd lădița pe umăr. S-a oprit în dreptul covăciei. Martin baci se hodinea pe un butuc; Nichifor cioplea o bucșă de roată. Cînd îl zări, unchiașul zvîrli cuțitoiul și trase un chiot ca la nuntă:

— I-i-i-i, pîrdalnice! Te-ai lungit ca o prăjină. Gătat-ai gimnaziul?

— Gătat.

— Cu țidulă?

— Se putea altcum?

Nichifor își săltă căciula:

— Apăi mă-nchin ție, domnule nemeș și cărturar vestit!... Și-i făcu o plecăciune.

— Îți rîzi de mine, bunicule?

— Nu, nepoate; am grăit adevărul. Ești întîiul cărturar din neamul și din satul tău. Și ți se cuvine cinste și laudă...

Grigore se așeză lîngă Martin baci și-i puse o mînă pe genunchi, cum făcea și altădată. Fierarul îi acoperi mîna cu palma înnegrită de tăciuni.

— Bine că nu mai pleci, băiete. Mă temeam să nu vii cîndva și să găsești covăcia goală, iar pe Martin în deal, sub o cruce...

— Da' ce-ți veni? — și Grigore îl cîntări din ochi.

Îmbătrînise. Și răsufla greu...

— Tușește ca o clopotniță spartă — mîrîi Nichifor. Și nu lasă ticăloasa de lulea din bot, oricît l-aș probozi...

— Nu-i de vină luleaua — grăi fierarul moale. Năduful vine din altă parte: de la fumăraia din covăcie. Și asta se lecuiește cu alifie de țintirim... Dar pînă una-alta, scoate, Nichifore, glaja de pe grindă. Să cinstim întoarcerea flăcăului nostru. Iar tu, băiete, nu fi mîhnit! Nu pleacă Martin baci pe drumul fără de-ntoarcere pînă nu ți-o pune

pirostriile pe creștet. Eh... eu mi-s osul dracului și, oricît de șubred ți-oi părea, sînt călit ca fierul de potcoave...

— Laudă-te gură ! — sudui Nichifor, dar las-o mai moale cu palinca, meștere. N-am chef să rămîn stăpîn peste magherniță ta...

Mălina era în al șaptelea cer. Nu-și mai găsea loc de bucurie ; umbla forfota, punea masa, dădea pe la cuptor unde se cocea pîinea și se perpelea o puică-n tigaie, curăța așternutul... Deh, de aici încolo nu va mai sta cu inima zburată că Gligore pleacă din nou. Îl va avea mereu sub ochi, să-l îngrijească după cum se cuvine... Seara făcură masă mare, la care chemară și pe cei din Pitiritea. Nichifor, hîtru și înveselit, o așeză pe Piroș la stînga lui Grigore. Și cînd săltă cănceul să-i ureze bun venit, închise un ochi :

— Ce ziceți, cinstiți oaspeți, nu-i asta o pereche ca din basme ? Făt-Frumos și Roșcovana...

Piroș se-mbujoră ca macul și scăpă lingura din mînă, iar Grigore, scos din fire, îl repezi pe unchieș :

— Îți arde numai de drăcovenii, bunicule ! Și la vîrsta matale...

— Are dreptate flăcăul — îi luă parte Martin baci. Dracu' a mai văzut mire la cinș'pe ani ?

— Da' nici nu sînt mulți ca Grigore Pintea : ăsta o dată flăcău ! Parcă-i croit pe calapodul lui Imre. Tu nu l-ai cunoscut, Martine, și-i păcat... Dar ăștilalți... Așa-i, Mălină, că era un ficior „stramm" ?

— Dă...

— Era, Mălină, era. Și ținea la fi-tău ca la ochii din cap.

CAPITOLUL IX

IN SLUJBA STUPULUI

Chiar de-a doua zi Grigore ieși la cîmp, în locul Mălinei. Stupul, care aflase că s-a întors „cărturarul", îl căută pe tarla. Flăcăul își scoase pălăria :

— Bună ziua !

— Bună ! Și descălecă. Se-nvîrti pe postață și dădu din cap aprobator. Te pricepi. Mai bine ca taică-tău, fie-i țărîna ușoară ! El nu prea se-ndemna pe ogor. Îi plăcea să mînuiască flinta, nu cormana. Dar știi... aș avea o vorbă cu tine. Nu vrei să vii la amiază pe la noi ? Nici nu-mi cunoști gospodăria...

— Și munca de aici ?

— Dă-o încolo ! Sînt ei destui s-o facă. Doar nu ți-ai tocit coatele, la gimnaz, pentru coasă și prașilă. Astea le-nveți și fără carte. Știi ce ? Încalecă calul meu și așteaptă-mă acasă ; dă-l unui băiat de grajd să mi-l aducă. Pîn-atunci am să umblu pe jos. Tot vreau să-mi dezmorțesc picioarele... Și zîmbi mieros... Ori poate nu știi să călărești ?

Grigore rîse înveselit :

— Să nu știu ? Poftim ! Și se avîntă în șa, unde rămase țeapăn de parc-ar fi crescut acolo.

— Bun. Poți pleca, tinere...

Grigore stîrni colbul pe ulița satului și cîinii din ogrăzi, gonind ca o nălucă. Vîntul îi șuiera pe la urechi și ochi nedumeriți urmăreau vîrtejul stîrnit de cal și călăreț. Opri la curtea Stupului, lîngă grajd și dădu frîul unui băiat cam de vîrsta lui, smead și cu ochii spălăciți, de gînsac :

— Cum îți zice ?

— Sava...

— Ești grăjdar ?

— Ihă...

— Uite, a poruncit stăpînu-tău să-i duci murgul la cîmp.

Străbătu apoi ograda. În față, era cîrciuma ; la tejghea, stătea Varvara, nevasta Stupului. De fapt ea se ocupa cu

dugheana ; Traian avea alte daraveri, cu grofii, și dădea p-acolo abia seara. Grigore intră în cîrciumă, prin tindă. Varvara crezu că-i vreo slugă nouă, văzîndu-l în cămașă și izmene :

— Ce vrei ?

— Îl aștept pe domnul Stupul...

— La ce ?

— Nu știu. M-a trimis cu calul lui. Pesemne că are vreo treabă cu mine, altcum n-avea rost...

Din atitudinea mîndră a flăcăului și după vorba lui cioplită, ca de oraș, Varvara ghici că n-are de-a face cu un argat de rînd. Fără voie îl întrebă pe un ton politicos :

— Cine ești ?

— Grigore Pintea, doamnă.

I-a zis doamnă... Se cunoștea că-i băiat mai de soi.

— Apăi fă bunătatea și șezi colo, la o masă. Dac-a zis Traian că vine, nu zăbovește mult. Vrei cumva un pahar cu vin, o gustare... ?

— Nu, mulțam... și se așeză la o masă, mai spre fund, scoțîndu-și clopul.

La ceasul cela de dimineață, cîrciuma era goală. Varvara își căuta de lucru, clătind căni și dețuri într-un căzănel cositorit și arunca priviri piezișe spre flăcăul care privea pe fereastră. N-o fi cumva „studentul" de care s-a făcut atîta zarvă-n sat ? S-ar putea... Dar de ce o fi umblînd în izmene, ca un iobag de rînd ? Și pare băiat isteț, dezghețat.

— Ai urmat la gimnaz... flăcăule ? Era gata să-i scape din gură „domnule", atît respect îi impunea. Dar cum să domnești cu una, cu două, un fecior căruia abia îi dau tuleiele ?

Nu trecu mult și se ivi Stupul :

— Aici ești ? Poftește cu mine în odaie, iar tu, Varvară, pregătește-ne ceva d-ale gurii și o cană cu vin. Pe dumnealui ai să-l vezi mai des ; va fi de-al casei... Și-i arătă drumul. Odaia avea scoarțe pe jos, masă cu scaune de oraș, dulapuri, glastre cu flori și, în colț, un fel de măsuță ca în cancelaria abatelui din Aiud — biroul. Stupul îl pofti să șadă, apoi îl privi în ochi : Știi de ce te-am chemat ?

— Dacă-mi veți spune...

— Uite, dumneata ești băiat cu carte. Nu face să-ți irosești vremea la muncile cîmpului. Și nimeni nu-ți cere așa ceva ! Aș avea nevoie de un ajutor la socoteli, un soi

de diac, acolo... Nu-s prea destoinic la socoteli și am de ținut răboaje felurite: cu datornicii, cu argații, cu iobagii grofilor și chiar cu măriile lor... Dac-ai fi băiat cu scaun la cap, decît să dai cu sapa în locul Mălinei...

Grigore zîmbi cu-nțeles. Pricepuse de la bun început ce urmărea Stupul, dar nu voia să-i dea răspuns înainte de a sta de vorbă cu ai lui. La drept vorbind, n-avea chef să se-nfunde cu nasu-n hîrțoage, mai cu seamă în hîrțoagele Stupului, care canonea pe maică-sa și ciomăgea pe mulți iobagi de parte bărbătească, fără zgîrcenie, de cîte ori i se părea că nu trudesc atîta cît i-ar fi lui pe plac. Hotărî să facă pe prostul, ca să afle ce-i umblă cîrciumarului sub căciulă:

— După cîte pricep, ați avea nevoie de un grămătic?

— Cam așa...

— Și credeți că eu?...

— Întocmai! Uf! Da' greu pari de cap. Și ai doar carte destulă...

— S-o întreb pe mama...

— Cum? Fără mîni-ta nu s-ar putea?...

— Se zice mama dumitale, domnule, nu mîni-ta — se oțărî Grigore.

— Fie și așa, dacă-ți place...

— Nu, fără încuviințarea ei, nu fac un pas!

— Întreab-o și pace! — se-nvoi cîrciumarul, morocănos. Credeam că stau de vorbă c-un flăcău în toată firea, nu c-un țînc...

În seara aceea, se ținu sfat mare în casa Mălinei. L-au chemat și pe Martin baci... Strînși în jurul mesei, suceau pe toate fețele propunerea Stupului:

— Eu socot că n-ar fi rău să ședzi o vreme grămătic la Stupul — fu de părere covaciul. Ți-o da terfelcagele pe mînă și trag nădejdea să nu mai fim încărcați la socoteli ca pîn-acuși. Că-i hoțoman de n-are pereche. Nu știu cum o-ntoarce și-o sucește, dar, de-i rămîi dator un husoș, îl plătești întreit și tot îți mai cere...

— Drept ai grăit, Martine! — încuviință Mălina. Ne păcălește ai naibii cu zilele de roboată. Tu știi una, el o ține pe-a lui și-ți vîră catastii în ochi. Chiar dacă te-ai jura, ori să iei anafură-n gură, tot pe-a lui rămîne.

Grigore asculta cu ochii mari, mirați. Bănuise și el ceva de soiul ăsta, dar n-a fost sigur. Cine să-i spună? Cînd a plecat la Ilie era prea micuț, iar în anii de gimnaziu, în

vacanță, nu i se povesteau tărășeniile cu Stupul — poate ca să nu i se amărască șederea-n Măgoaja. Acuși e sigur: dacă și mămuca adeverește...

— Dacă-i atît de necinstit, ce rost are să-i slugăresc? — protestă Grigore.

— Tocmai d-aia — rîse Martin fără veselie. Dacă-l lași singur, face ce vrea. Așa, cu un om de-al nostru în coaste, o să-i vină mai anevoie să ne-ncarce la răboj.

— Tu ce zici, bunicule?

— Ce zice Martin și maică-ta. Vîră-te-n vizuina vulpei, dacă vrei să-i cunoști traiul!

— Da' cît să cer simbrie?

— Cere-i mult! — îl povățui Martin baci. Și ține la preț. Dacă prinzi hoțomanul la-nghesuială, plătește că n-are încotro! Și după cum se vede treaba, îi crapă buza după un grămătic. Să-ți dea o sută de florini pe an, că are de unde și nu dă dintr-al lui.

— Să-ncerc...

— Încearcă! Și ai să izbutești... Chiar dacă ți-o rupe ceva, tot o să-l usturc la ficați.

Povața îi plăcu lui Grigore. Poate că-n felul ăsta nu s-o învoi cîrciumarul. Și-o să scape de corvoadă. N-are chef să zacă-n odaie și să umple catastifele cu cifre. Cu atît mai puțin îi place bogătanul, care, după cîte a auzit în seara asta, jăcuiește iobagii. Nu-i de ajuns că-i canonește peste puteri?

A doua zi, cam spre prînzișor, Grigore ședea pe același scaun, în fața Stupului. Nu-i venea la-ndemînă să se tîrguiască cu cîrciumarul și nici zîmbetul ăstuia mieros și privirea care te ocolea nu-i erau pe plac. Dar dacă l-au sfătuit...

— Ei, te-ai hotărît? A încuviințat Mălina?

— Dacă ne-om învoi...

— Află înainte de toate, c-oi scade Mălinei zilele de roboată. Și-a luat deci grija de-a munci la cîmp! O să-și poată vedea de gospodărie...

— Asta-i de la sine înțeles. Dar simbria?

— Vrei și simbrie? — păru Stupul surprins.

— Altfel cum? Doar n-oți crede s-aveți grămătic de pomană?

— Cum pomană, flăcăiaș? — se zborși Stupul.

— Da. Fiindcă după cîte știu, mama, ca femeie, vă datorează doar 104 zile de roboată pe an, iar anul are 365

zile. Nu înseamnă să slujesc restul timpului fără plată? Fainâ socotească...

Văzînd că Stupul face feţe-feţe şi tace mîlc, Grigore a prins inimă:

— Aşa nu merge, domnule! Poate c-ai socotit să dai peste un netot. Vezi însă că şi netotul poate fi uneori isteţ... Şi rîse înveselit.

Piroş intră cu o tavă pe care purta două blide, un hartan de friptură, pîine, o solniţă, cana cu vin şi două căncee. Cînd îl zări pe Grigoriţă şezînd la masă cu stăpînul ei, rîzîndu-i în faţă de parc-ar fi prieteni de cînd lumea, fu cît p-aci să scape tipsia din mîini.

— Ce beleşti ochii ca viţeaua, fată? — o bruftui cîrciumarul. Lasă tava jos şi vezi-ţi de treburi! Noi avem de vorbit...

Fistîcită, Piroş se retrase da-ndaratelea şi bîjbîi mult, pe la spate, să găsească clanţa. Ajunsă în tindă, o zbughi glonţ spre cuhnie, să-i vestească maică-si noutatea.

Prea-i mintos flăcăul, nu tontălău cum i se păruse ieri. Şi asta-l cam supără pe Traian. Un băietan sigur pe sine e anevoie să-l strunească şi el nu duce lipsă de mînz buiac. Ai de unde să scoţi unul mai breaz? Ferit-a sfîntul! Băieţii cu gimnaz trag la oraş, spre mărire... Se văzu nevoit să schimbe tactica. Turnă vin în căncee şi înşfăcă un picior de pui, începînd să-l înfulece. Cu gura plină îl îmbiă:

— Îndrăzneşte, nu te sfii... Şi ciocni cănceul: e vin de Arad. Îl ţin pentru zile mari şi îl aduc pe masă doar cînd vin grofii la mine... Bea, să capeţi puteri! Dar să venim la ale noastre. Am un vraf de condici şi mă-mpleticesc în ele. Dacă ai şti s-o scoţi la capăt, n-o să-ţi meargă rău. Îţi voi plăti şi simbrie, de bună seamă.

— Cît?

— Eu ziceam că... douăzeci de florini pe an... Slugile primesc mai puţin, iar dumneata, cum vine vorba, răscumperi şi zilele de robotă ale Mălinei. De aici încolo nici capul n-o s-o mai doară! Eşti mulţumit?

Lui Grigore îi zumzăiau în urechi, ca un roi de albine, cuvintele lui Martin baci: „Cere-i mult şi ţine la preţ...“

— Nu! Şi se sculă să plece. Nu mă las prostit cu douăzeci de arginţi...

— Stăi! — se spăimi Traian. Unde fugi? Te-oi înţoli ca pe un grof! Nu şade frumos ca un grămătic de casă mare să umble flendurit. Îţi poruncesc un rînd de haine cu

găitane, că se pricepe Flax la cusut; cizme să ți se potrivească am, vei primi hrană din belșug și poți încăleca orice cal din grajd, afară de Pusztoș. Ăla e al meu... Te-nvoiești?

— Nici gînd, domnule! Cît vă plătiți argații, vă privește; dacă trebuie să vă gospodăresc avutul, și asta vreți după cîte pricep, atunci se schimbă socoteala...

— Te-i pricepe, batăr?

— Veți vedea... Dar nu stau fără o sută de florini.

Oare nu s-a avîntat prea sus? Ei și? Covaciul l-a-ndemnat să țină la preț și poate că-n felul ăsta scapă de bogătan. Acum, dacă s-a pornit, fie ce-o fi...

— O sută? — se săltă cîrciumarul în scaun, speriat. Nici un jucuțel nu primește atît.

— Dacă... Eu înțeleg să muncesc, domnule, dar să m-aleg cu ceva. Se cuvine să ajut și mamei, că destul m-a hrănit! Dacă vi se pare mult, nu-i bai. Mă-ntorn pe țarină, muncesc zilele statornicite maică-mi, după care mi-oi vedea de treburi. Este?

— Nu, că te și înțolesc!

— N-am trebuință! Hainele mi le-oi plăti și singur: din simbrie...

— Să fie șaizeci — oftă Stupul din rărunchi.

— Optzeci, fără un sfănțug lipsă — o ținu Grigore pe a lui. Dacă vi se pare mult... Și se sculă din nou.

— Fie... — consimți Stupul cu părere de rău. Acuși poți să-mi dai mîna...

— Nu așa, domnule. Vorba zboară. Să așternem frumos pe hîrtie, că doar am condei. Om iscăli amîndoi și înseamnă că-i treabă cinstită și fără cîrcotă.

— Bine... — scrîșni Stupul mărunt, văzînd că altfel n-o scoate la capăt cu flăcăul căpățînos. Treci colo. Ai cerneală de boz, hîrtie, pene de gîscă așijderi... Scrie!

Grigore trecu la mesuță și întocmi zapisul. Însemnă banii ce i se cuvin pe an, c-un scris rotund și sigur. Întregi apoi în josul hîrtiei: „grămăticul nostru, domnul Grigore Pintea, se va bucura de slobozenie în zilele de duminică si sărbătorile...“ Iscăli în stînga și-i întinse contractul spre semnare. Traian buchisi anevoie, deși scrisul era citeț. Urmări cu ochii rîndurile și-și arcui sprîncenele a mirare:

— Cum, adică? N-ai să dai pe-aici în zilele de sărbători? Dacă se ivesc niscai socoteli și trebuiesc făcute fără zăbavă?

— Fiștecare om are drept la o zi de hodină. Doar păgînii lucrează și-n sărbători... sau robii, că sînt siliți... Cum eu nu-s păgîn, nici rob...

„Dacă mi-o pomeni cumva că-i și nemeș, îl plesnesc!" — îi fulgeră bogătanului prin minte. Dar se stăpîni. L-ar pierde...

— Văd că n-ai trecut hainele. Dar eu tot ți le dau! Iscăli cu slove chinuite, pătă zapisul și-i întinse mîna: Acuși că ne-am înțeles, Grigore, să fie-ntr-un ceas bun! Mîine fă bunătate și vino la slujbă pe la șapte...

— Nu Grigore, ci domnule Pintea — se-mpotrivi noul grămătic. Sîntem deopotrivă domni; să n-avem vorbă... Pe nume îți strigi argații! Și-i dădu mîna cam în silă.

Stupul deschise ușa și țipă către dugheană:

— Varvară! Femeia intră ștergîndu-și mîinile de șorț. Dumnealui este domnul Grigore Pintea, grămăticul nostru. Adu-i, rogu-te, de dincolo cizmulițele galbene și două cămăși înflorate. Ți le-o potrivi mama, că nu mai e vreme să le dăm la cusut. Tu, Varvară, adună condicile și catastifele pe cea masă, să-i fie dumisale la-ndemînă. Și poartă de grijă să nu umble flămînd, grămăticul, cît o sluji la casa noastră...

— Să fie cu noroc, domnule! — rosti Varvara și-i scuturâ mîna cu putere. O să ne înțelegem... Iar gura i se-ntinse într-un zîmbet pofticios.

— Un lucru am uitat, domnule Pintea — întregi crîșmarul. Mîine, fă bunătate și vino cu alte straie. Socot că le mai ai pe cele de la gimnaz? Pînă sîmbătă nădăjduiesc să fie gata și cele noi. Am să-l zorește pe Flax... Ce culoare să fie postavul?

— Cenușiu-deschis, bărbate, ca pentru flăcăii chipeși! Ți-ar place? Da' ce mai stau să-ntreb? O să-ți vină grozav, domnule... Și Varvara ieși să aducă cele cerute de Stupul.

— Așa... — își frecă mîinile cîrciumarul — o făcurăm și p-asta. Dacă oamenii-s de-nțeles, se împacă pînă la urmă... Acuși dacă-ți poftește inima, poți pleca. Treci pe la grajd și cere-i lui Sava un cal. Vă cunoașteți de ieri...

— De bună seamă...

— Așa... Să te-nsoțească pîn-acasă și s-aducă înapoi calul. După-amiază poți trece și pe la Flax, să-ți ia măsura... Mîine tot cu Sava ai să vii. Am să te aștept la șapte...

Sava călărea alături de Grigore și-l măsura pe furiș. E frumușel — nimic de zis. Și se ține mîndru în șa. Dar poartă straie ponosite, ca ale lui, cam de bogdaproste. Ce i-o fi căsunat jupînului să-l poftească-n odaie, să-l ospăteze și să-i dea pe deasupra cal și însoțitor ? Te pomenești că nu-i un fitecine, că Stupu-i țîfnos cu sărăntocii și-i sare iute arțagul. Ar vrea să-l descoasă, dar se sfiește să se dea în vorbă cu tinerelul.

— De mîine sîntem ortaci, Sava ! — se-ntoarse Grigore către grăjdar.

— Vii la grajd ?

— Nu, rîse Grigore, la condici, grămătic...

— Aha... — scutură din cap argatul. Mă bucur, domnule...

— Nu-mi spune „domnule", Sava ! Zi-mi pe nume: Grigore. Doar jupînul tău și cucoana m-or domni pînă le-o veni amețeala, c-așa mi-e vrerea.

Grăjdarul chihoti. Îi plăcea flăcăiașul. Și-i îndrăzneț...

— Ziceați să vă iau și mîine ?

— Stupul a zis, nu eu. Și parcă-i mai bine călare decît să vînturi colbul în picioare — rîse Grigore. Dar să vii înainte de șapte...

— Am înțeles !

În zi de lucru, satu-i cam golaș. Iobagii-s plecați pe holde. Acasă rămîn bătrînii, betegii și prăslitura mărunță. Din ogrăzi se holbau la ei babe și moșneguți, iar prichindeii ieșeau la portiță să se minuneze de caii grași, bine hrăniți. Cînd ajunseră-n dreptul covăciei, Grigore struni frîul. Descălecă sprinten și legă frîul de o stinghie :

— Dă-te și tu jos, băiete. Îl cunoști pe Martin baci ? Dar pe unchiașul Nichifor ?

— Îi cunosc, vezi bine ! Doară ei ne potcovesc caii...

*

În odaie, pe mesuță, condicile stăteau vraf. Grigore se așează pe scaun, încercă pana, deschise o condică și începu să adune cifrele datornicilor. Mai tot satul era trecut în catastif, afară de părintele Avram, de Mălina și încă vreo cîțiva iobagi, care nu se bucurau pesemne de încrederea crîșmăriței. Erau trecuți și Martin baci, Nichifor, ba chiar și Dumitru al nănașei, de zăcea la ocnă... Piroș se prelinse pe ușă. Avea în mînă o cană cu lapte cald, iar de sub șorț scoase un colăcel :

— Ți l-a făcut mama, e dulce...

— Prea mă răsfață, fetico — rîse Grigore. Mi-e să nu prind osîncă, ca jupîn Traian.

— Tu și osîncă... chihoti Piroș. Fugi că mor de rîs. Deveni apoi serioasă: Știi că tare ne-am veselit, cu mama, că vei sta aproape de noi? Spune-mi ce-ți place și-ți vom găti. Nu trebuie să afle cucoana. Să-și vadă de mușterii!

Să tot fi trecut de zece cînd ușa se deschise din nou. Din prag, Varvara îi dădu binețe:

— Ți s-a adus prînzișorul, domnule Grigore? Îngăduie-mi să te strig pe numele de botez, ca să nu te simt străin. La drept vorbind ți-aș putea fi soră mai mare.

— Cum credeți dumneavoastră, doamnă...

— Nu te superi?

— Nu.

— Și prînzișorul?

— Mi s-a adus lapte...

— Numai atît? O să cert bucătăreasa. Trebuia să-ți pregătească și niscai ouă, o bucată de șuncă... Să capeți puteri!

— N-o certați. Îmi ajunge! Nu-mi place mîncare grea de dimineață. Un pahar cu lapte... atît!

— Bine...

Varvara nu-l mai văzuse din ziua trecută. Așa, cu hăinuța de licean, cu vipușcă la pantaloni și cu părul cîrlionțat revărsat peste frunte, nu mai semăna cu puiul de iobag de ieri. Era frumușel foc.

— Ce faci acolo?

— Scot lista datornicilor din cîrciumă. Mi-a poruncit domnul Traian...

— Dumitale n-o să-ți poruncească Stupul, tinere grămătic! — rîse Varvara provocător. O să te roage...

Aproape că se lipi de spatele lui. Grigore se trase cu scaunul mai aproape de masă, spre a mări distanța dintre el și cîrciumăreasă.

— Ce-ți poftește sufletelul la masa de prînz: o ciorbiță, un piept de pui, clătite?

Grigore se ridică în picioare și se depărtă către colțul mesei:

— Luați loc!

— Mulțam, n-am vreme. Poate c-au venit ceva mușterii și pe slugi nu te poți bizui. Văzîndu-l cum se-ncruntă, întregi cu grabă: „Voiam să zic... adică... se lasă lesne înșelat. Pivnicerul e un năpîrstoc, unguroicuța-i fragedă:

o tragi lesne pe sfoară... Dar lasă... de dumneata oi avea eu grijă ; să n-ai de ce te plînge!"

Muierea asta înfigăreață îl supăra. Scuipă și ieși în curte. Porni către grajd. Sava rănea bălegarul :

— O scoți la capăt, „aghiotantule" ?

— Socot că dumitale ți-o fi mai greu prin atîtea hîrțoage. Doar să te uiți la ele și te apucă durerea de cap.

— Nu știi carte ?

— Cine să mă fi-nvățat ? Grăjdarul, caii ? — și înfipse furcoiul, cu năduf, într-un morman de paie ude și urît mirositoare.

— Am să te-nvăț eu. Și socoteli...

— Oare ? Nu mă păcălești ?

— Nu-mi stă în fire. Fac rost chiar astă-seară de un bucvar de la părintele Avram. Iar de mîine, fecioraș... Stăpînul tău se odihnește după-masă ?

— Așa cred...

— Fain ! În vremea asta îți voi fi dascăl. Vrei ?

— Mai întrebi ?

Și Sava își tufli căciula de bucurie.

*

Iarna, iobagii șed mai mult în jurul vetrei. Și-n acest an, spre pacostea lor, a fost o iarnă cu zloată și neaua s-a așternut groasă, înainte de soroc. Arare vezi om pe uliță. Iobagii zac mai mult întinși : caută să-și hodine oasele și-și amăgesc foamea. Trec zile întregi pînă ce Martin deschide covăcia. Ce să facă acolo ? Urlă crivățul printre scînduri și mușterii nici de leac. Prins de treburi, Grigore nu mai află ce se petrece prin sat. Din primăvară și pînă acum vine seara călare, schimbă două, trei vorbe cu Mălina și Nichifor și se culcă ; cifrăraia îi seacă și creierii. Intră, dădu bună seara și-și descălță cizmele. Nichifor era pămîntiu la față.

— Ce ai, bunicule ?

— Știi că Martin bolește ?

— Nu, ce-a pățit ?

— I s-or umflat genunchii. L-a tras baba Glafira, l-a uns c-o alifie, dar nu se-nzdrăvenește. Parcă-l înțeapă mii de ace...

— Să mergem la el...

— Acuși? Noaptea? Să-l lăsăm să se hodine. Mîine...

Martin baci e luminat la față. Are doi prieteni la căpătîi și parcă l-au lăsat și durerile. A sorbit ciorba de pasăre, a ciugulit carnea și a îndesat luleaua. De tutun a dus lipsă, nu de mîncare, că-i învățat să postească și-n zile de dulce. Pufăie cu nesaț, pînă-l înecă tusea.

— Tabacul o să te vîre-n raclă, Martine — îl mustră Nichifor.

— Mai bine tabacul, frate Nichifor, decît un grof sau stăpînul lui Grigore. Cum vă-mpăcați?

— Parcă-i musai să te-mpaci cu el?

— Așa mai înțeleg... Ți-a amintit unchieșul despre jeluirile consătenilor?

— De bună seamă!

— Știut-ai de nemulțumirile lor?

— Nici cît negru sub unghie.

— Așa gîndeam și noi, băiete! Dar ne temeam să nu te-mbrobodească Stupul. Că-i meșter la d-alde astea...

— Ferit-a sfîntul! Dar socotelile iobagilor pe anul ce-a trecut le-a făcut cu Szekely. Condica cu zilele de roboată n-am văzut-o cum arată la față. I-am spus și bunicului...

— Nici că se putea altfel! Se ferea tîlharul să-i afli matrapazlîcurile... Ți-am mai spus-o și altă dată: nu te-ncrede-n bogătani! Ți-ar scoate și cenușa din vatră... Dacă te-am îndemnat să-i fii grămătic, am făcut-o cu gîndul să aperi într-un fel drepturile iobagilor măgojeni, frații tăi. Prea se zbat în multe nevoi! Ești încă tînăr, Grigore, și multe îți mai rămîn de-nvățat, deși ai carte destulă. Ai împlinit șaisprezece?

— În luna lui Făurar...

— Mulți înainte, băiete!

Au rămas așa de sporoavă, pînă s-a întunecat. Peste noapte se porni o ninsoare deasă de te-nfundai în omăt pînă-n brîu. Cînd s-a trezit în zori, Grigore încercă să deschidă ușa. Zadarnic. Era întroienită... A ieșit pe fereastră, cu Nichifor, să croiască pîrtie. Sava i-a adus calul, ca de obicei.

— Afurisită vreme, Grigore!

— Da! Păcat de bietele dobitoace; se canonesc...

În ziua ceea Stupul nu era în apele lui. Primise citație de la Cluj, să se-nfățișeze la judecata lui Dumitru Liță:

el, stăvarul Endre, poate și alții... Cum să pornești la drum în plină iarnă? Ger, lupi... Sanie are, flintă de asemenea... O să ia cojocul și pîslarii, iar Mitru o să-l întovărășească. Are pumni cît maiul și poate ține piept la cinci tîlhari deodată. Nu-i vorbă, n-or bîntui ei chiar pe asemenea viforniță, dar tot e cuminte să fii pregătit. Tare ar fi rămas acasă, la căldură... Da' să nu răspunzi la chemarea judelui, îți poate cășuna necazuri.

Aleargă din dugheană la grajd și înapoi, supraveghind pregătirile: caii să fie potcoviți — și va înhăma patru la sanie — hamurile trainice, grăunțe de ajuns pentru o săptămînă, merinde, o ploscă plină vîrf cu palincă și alta cu vin din ăl bun: cînd va simți înțepăturile gerului, o dușcă zdravănă o să-i scoată amorțeala din oase... Varvara se foiește pe lîngă cuhnie. S-au copt la țăst trei pite mari cît roata carului; doi claponi sfîrîie în cuptor, șunca și cîrnații au umplut o dăsagă; în cealaltă sînt chitite rufe de schimb, ciorapi groși, obiele, ștergare și un calup de săpun.

— Cît ai să lipsești, Traiane?

— Dumnezeu știe! Pe o vreme ca asta, afurisită, știi cînd pleci. Drumu-i greu, întroienit... M-oi grăbi eu, nu-i vorbă, dar slabă nădejde să fim înapoi înainte de duminică. Tu stai cu ochii pe slugi și scrie mai puțin pe răboj. Sărăntocii or să dea năvală cînd or afla că-s plecat. Nu te lua după muierile ce se văicăresc! Sînt viclene... Țin florinii înnodați în basmale și vor să tîrguie pe datorie...

— Mă descurc eu.

Sania a ieșit pe poartă în sunet de zurgălăi. Încotoșmăniți în cojoace, Stupul și Mitru păreau doi urși ieșiți din bîrlog. Fulguie rar. Grigore fluiera printre dinți, privind fulgii de omăt ce se așterneau alene în ogradă. Ieși apoi și se-ndreptă spre grajd. Sava țesăla pe Hotoman. Luă poziția de drepți, salută cu palma întinsă, apropiată de căpățîna tunsă chilug și dădu raportul:

— Efectivul, domnule căpitan...

Grigore izbucni în rîs:

— Măi pîrdalnice, te joci de-a cătănia?

— Dacă mi-s „aghiotant"...

— De mîine ești școlar. Stupul m-a lăsat slobod cîteva zile. Rămîn acasă. Mîine nu mai vii în zori; te aștept pe-n-

serat și o să te ascult la lecții. Dacă nu răspunzi cum se cuvine, îți trag o mamă de urecheală...

— Vin. S-ar putea altfel?

Masa i-a adus-o Varvara. S-a așezat pe un scaun alături:

— Pe vremea asta nu prea vin mușterii... — a căutat să-și justifice prezența. Grigore înghițea cu noduri, simțindu-se privit cu insistență de Varvara. Bea și o cană cu vin. Pe frigul ăsta te înviorează...

— Mulțam. Mai am de lucru și vreau să am capul netulburat. Și împinse cana cu mîna.

Varvara oftă:

— A plecat Traian și la noapte o să-mi fie urît. N-ai vrea să dormi aici? Mă tem să rămîn singură...

— Păi o aveți pe Anușca, pe Piroș, argații...

— Ce sprijin să-ți dea femeile la caz de nevoie? Și argații dorm departe. Pînă să-i strigi, te omoară tîlharii, dacă le-o veni cheful să te calce... Zău așa, dormi aici. Ți-om pregăti culcuș fain... Ce să mai frămînți neaua pînă-n sat pe vifornița asta? Om mai sporovăi seara și o să-mi treacă urîtul...

Grigore se împotrivi.

— Nu pot, doamnă. Întîi că n-aș rămîne o noapte sub acoperișul domnului Traian fără încuviințarea dumisale...

— Nu fi prost! De unde să afle? E departe...

— Și în al doilea rînd, soțul dumitale m-a învoit pînă se întoarce. Așa că nu vă fie cu supărare, plec acasă, la mama...

Ieși îmbufnată. Grigore se mai învîrti de cîteva ori prin odaie, ieși pe ușa tindei strivind sub tălpi omătul gros și ajunse la grajd:

— Înșeuează caii, Sava, pornim...

Flăcăul aduse șeile, strînse cataramele chingilor și scoase caii din stănoagă:

— Sînt gata!

Își îndesă cușma pe frunte și încălecă sprinten. Începu să fluiere încet, lovind murgul cu palma. Din dugheană, Varvara privea cum caii se îndepărtează la pas, pe uliță, și-și mușcă buzele de necaz. Ar fi avut chef să-l pălmuiască, ori să-l calce în picioare. Întoarse privirile către roșcovană și-și vărsă necazul pe ea:

— Ce șezi ca o cloșcă, lenește? Strînge mesele, spală cănile și deșurile, c-acuși se-ntunecă. Și o să se umple prăvălia de mușterii...

★

Peste un an, primăvara, Martin baci a închis ochii. I se umflaseră picioarele și căpătaseră o vinețeală urîtă. Nici un leac nu-i fu de folos. L-au dus la țintirim lăcrămînd.

Părintele zvîrli peste raclă primul bulgăre de țărînă: ceilalți făcură la fel, apoi se înapoiară triști în sat, să-i facă praznicul după datină. Dar nimănui nu-i ardea de mîncare. Și-au muiat buzele în vin, au luat cîte un pumn de colivă și s-au împrăștiat îndureraţi. Nichifor se văzu singur în covăcie și maghernița îi părea pustie. Îi lipsea voia bună și graiul înțelept al fierarului. Se pricepea la potcovit; o va scoate într-un fel la capăt. Dar tare ar fi vrut să plece departe, să nu se mai simtă înconjurat de tristețe. Unde? Că-n afară de Grigore nu i-a mai rămas nimic...

De cum s-a topit zăpada, jandarmii au început să scoată oamenii cu de-a sila pe ogoare. Gărvasie și Indrieș, care boleau, cerură să fie păsuiți. Dar „cocoșii" nu voiau să țină seamă de cererea lor; i-au tîrît pe sus. Iar pe Dirasim, care plecase la Lăpuș să tîrguie un godac, l-au ciomăgit de zace. Vestea a ajuns și la urechile lui Grigore, care ațînu calea Stupului:

— Am aflat că jandarmii dumitale canonesc pe iobagi...

— Și ce te privește?

— Mă privește că-s consătenii mei!

— Pesemne că ei te hrănesc și-ți dau simbrie? — rîse Stupul cu răutate. Dacă nu vor să muncească, ce să le fac?

— Să porunciți jandarmilor să se poarte mai omenos! Altcum nu mai stau nici eu la condici. Am să fac la cîmp zilele mamei și gata!

— Cum rămîne cu zapisul? Ai iscălit, nu?

— Pentru un an și au trecut aproape trei...

Stupul își ieși din pepeni și se repezi la el, zgîlțîindu-l de piept:

— Ascultă, calicule, să nu-mi umbli cu nasu-n vînt! Te-am cocolit, te-am hrănit, ți-am dat simbrie și cal, ca la domn. Asta ți-e recunoștința?

Grigore îi mătură mîinile și-l îmbrînci ușurel, de se clătină bogătanul pînă se sprijini de masă.

— N-am calicit la ușa dumitale, înțelegi? Și nu-ți voi îngădui să-ți bați joc de mine, nici de iobagi! Crezi că nu știu cum i-ai înșelat anii trecuți la socoteli? Dacă nu-ți bagi mințile-n cap, ai s-o pățești urît. Și caută-ți rogu-te, alt grămătic...

Îl fulgeră c-o privire plină de ură și ieși trîntind ușa. Stupul, încă ametit de lovitură, coborî în cîrciumă și ceru nevestei o cană cu vin.

— Parc-am auzit ceartă, bărbate? Cu cine erai?

— Cu nebleznicul de grămătic! Și-a luat-o în cap! Dar îi scot eu gărgăunii de sub clop, n-avea teamă...

— De mult voiam să-ți spun, bărbate — insinuă cîrciumăreasa — că Grigore-i neobrăzat. Dac-ai ști ce ochi dulci îmi făcea la-nceput... Dar l-am repezit de i-au mers fulgii și mi-a dat pace.

— A cutezat?

— Dacă-i fiul lui Cupșa Pintea. Ce naște din pisică...

Stupul dădu cănceul pe gît, aproape sufocat de mînie. Multe i-ar fi trecut cu vederea lui Grigore, dar ocara de a rîvni la muierea lui n-o să i-o ierte pînă-n ziua de apoi. Uneori intrase la bănuieli și îl frămîntase gelozia. Dar se ogoise, fiindcă grămăticul își vedea de socoteli. Cu toate astea, bănuielile lui avuseseră temei... Acuși, că a auzit din gura nevestei, era sigur că nu s-a înșelat. Și rumega în gînd cum l-ar putea pedepsi, ca să se răcorească, iar nebleznicul să-l țină minte pînă-n raclă. Varvara îi veni în sprijin c-o indignare plină de viclenie:

— Ce-ar fi dacă l-ar duce jăndarii la oaste? E destul de zdravăn și ar fi taman bun de husar. În felul ăsta ne descotorosim de el... Dă-le jăndarilor cîte o ploscă de vin și doi florini de cap, că-l poartă legat de funie pînă la Blaj. De acolo-i lesne...

Piroș, dintr-o firidă, ascultase vorbele lor ținîndu-și răsuflarea.

— Ai dreptate, femeie! — încuviință Stupul. Mă duc să-i chem...

Piroș fugi în cuhnie:

— Mamă! Jupînul vrea să-l mîne pe Grigore la oaste...

— De unde știi?

— Am auzit. S-a dus să caute jăndarii.

— Fugi de-l vestește! E aici?

— Nu! L-am văzut pornind pe uliță...

— Ia-te după el; dac-o întreba cucoana de tine, îi îndrug eu ceva...

Piroș o luă la goană, prin spatele curții. Alerga desculță printre mărăcini, însîngerîndu-și picioarele. Dar nu simțea. Numai să-l găsească pînă n-o fi prea tîrziu! Inima-i bătea să-i spargă pieptul. Ajunse istovită la Mălina:

— Unde-i Grigore?

— Nu-i acasă. A plecat în zori. Ce-ai cu el?

— Lasă, îți spun mai tîrziu. Mă duc să-l caut la covăcie. Și fugi de-i sfîrîiau călcîiele. Îl găsi stînd la sfat cu Nichifor. Căzu pe o laviță, gîfîind:

— F-f-f-ugi, Grigore, jupînul a asmuțit jăndarii pe urma ta! Vor să te ducă la oaste...

Grigore încruntă sprîncenele:

— Mulțam, Piroș! Te voi răsplăti pentru fapta ta. Acum du-te înapoi și spune-i lui Sava, în taină, să stea de vorbă cu badea Nichifor. O luă de umeri și o duse pînă la ușă.

— Ce faci acuși, Grigore!

— O iau la sănătoasa, unchieșule, că n-am chef de oaste! Vezi c-am avut dreptate cînd n-am vrut să intru la bogătan? Dar dac-ai zis dumneata și Martin baci, fie-i țărîna ușoară!... Acuși, fiindcă i-am trîntit în obraz că nu mai vreau s-aud de tîlhăriile sale, poftim, umblă să mă ferece...

— Și dacă te-or găbji?

— În codru? Greu... De-aș avea și cal... Uite ce te rog: eu am să stau pitit între sălcii, peste Lăpușel. Roagă-l pe Sava să-mi facă rost de un cal. De unde o știu... Dacă poate... Să mi-l aducă la noapte... Să fluiere cum l-am învățat. Pînă la urmă — rîse Grigore — tot răul cu binele lui: plec în haiducie, cum plănuisem încă la Pitiritea, cu Toader. Mai bine slobod între fiarele pădurii, decît în oastea stăpînirii. Îl îmbrățișă: Rămîi cu bine, bunicule! Și să ai grijă de mămuca. Eu m-oi descurca și am să-ți dau de veste... Apoi o tăie prin arătură, pînă la gîrlă. Se descălță și trecu apa, se lungi între sălcii și trase un pui de somn, să prindă puteri pentru la noapte.

Nichifor se hotărîse într-o clipită. Va pleca cu Grigoriță. N-o să-l lase singur în desișul codrilor. E mare și voinic, e drept. Da-i va fi urît... Iar el s-a săturat de covăcie pînă-n gît. Stinse cărbunii c-o găleată de apă și trase ușa după el. Ajuns acasă, îi povesti Mălinei tărășenia:

— Uite, îți las și ție douăzeci de florini, Mălină...

— Ba păstrați-i voi, tătucă. O să vă prindă bine. Unde-i băiatul?

— La adăpost, nu te teme. Mă duc să tai un clapon; pregătește tu niște slană și ceva primeneli în dăsagi...

N-a trecut un ceas și jăndarii năvăliră în ogradă:

— Unde-i grămăticul?

— La slujbă, la Stupul — răspunse Nichifor în locul Mălinei, care tremura ca piftia. A plecat de dimineață, ca de obicei...

— Nu-i acolo și avem treabă cu el! Nu l-ați ascuns cumva?

— N-are nici o vină pe suflet. De ce să-l ascundem?

— Minți, porc bătrîn! — urlă jandarmul ce părea căpetenia și-i repezi un pumn de căzu grămadă, iar căciula îi sări cît colo. E aici!

— Păcat să ridici mîna asupra unui bătrîn fără vină, domnule — grăi Nichifor moale. Cît privește băiatul, căutați-l!

Jandarmii cotrobăiră peste tot și plecară furioși. Nichifor se sculă, șterse cu mîneca sumanului un firicel de sînge ce i se prelingea la colțul gurii și agrăi pe Mălina, care hohotea în basma:

— Ai văzut? Mai e de stat aici?

— Duceți-vă cu Dumnezeu, tătucă! Și cerul să v-ajute...

În timp ce Mălina pregătea dăsagii și își înăbușea suspinele. Nichifor se plimba în jurul covăciei, așteptîndu-l pe Sava. Flăcăul veni după asfințit, pe furiș, și-l trase înăuntru.

— Mi-a povestit Piroș... Unde-i Grigore?

— La loc sigur, băiete.

— Pleacă?

— Da. Și i-ar trebui un cal...

— Am...

— Nici doi n-ar strica...

— Îl însoțești?

— Așa mă bate gîndul...

— Încotro?

— Știu eu pe unde om nimeri?

— Mă luați și pe mine?

— Dac-o vrea Grigore...

— O să vrea, unchieșule! Pun prinsoare. În felul ăsta vă pot face rost și de cai. Îi scot din grajd la noapte, că n-o să mai am de dat cuiva socoteală...

— N-o să te simtă careva?

— Cine? Grăjdar e Mitru și nu doarme în grajd. Chiar dac-ar ști, n-o să-i umble gura, că ține la mine...

— Dacă-i așa, băiete, fă cum crezi că-i mai nimerit.

— Unde să-i aduc?

— Peste Lăpușel. Dar fii cu ochii-n patru! Să nu te dibuie jîndarii, că-l caută pe Grigore...

— Fii pe pace, bade Nichifor. Mă pricep eu... Și se mistui prin arătură.

Înainte de miezul nopții, Grigore auzi tropote de cai. Inima i se făcu mică și o simți în gîtlej. Două mogîldețe se apropiau călare și, cum cerul era întunecat, fără lună, nu le-a recunoscut. Un șuierat subțirel, ca de mierlă, îl făcu să tresară: Sava... Caii treciră gîrla și Grigore ieși din ascunziș.

— Tu ești, Sava?

— Eu.

— Cu cine?

— Cu badea Nichifor. Pornim cu toții...

— Ai șterpelit caii Stupului?

— Îhî... rîse băiatul. Ți-am adus pe Murgilă. Știu că ți-e drag.

— Ia mai lăsați sporoava, nepoților, și s-o luăm din loc — porunci Nichifor. Dacă gonim cu nădejde, pînă la ziuă om fi în codrii Strîmbei. Acolo sîntem la adăpost. Ne-om petrece ziua într-un desiș...

— Și p-ormă?... — întrebă Sava.

— Ai să vezi! — i-o tăie scurt Grigore. Acum se cheamă că sîntem în afara legii: eu am plecat de la stăpîn fără voie și fug de oaste, tu ai furat caii... Sîntem haiduci, asta-i!

— Haiduci? urlă Sava și zvîrli clopul în vînt.

— Taci, nătîngule, că ne aude lumea! — îl probozi Nichifor. Pînă la haiducie, șterge-ți cașul de la gură...

Grigore încălecă și porniră cu toții galop, prin arătură, să nu lase urme pe unde au trecut.

— Ți-e foame? — îl întrebă Nichifor. Umblă pe la dăsăgile atîrnate de oblîncul tău. Vei găsi de-ale gurii.

— Lasă, unchieșule, cînd om fi la adăpost... Se aplecă pe grumazul calului, șoptindu-i la ureche: Acuși să te

văd, Murgilă, dacă ai boi de cal haiducesc... și-l zădărî cu botul cizmelor.

În urma lui, Nichifor, ținînd strîns dîrlogii, cînta încetișor :

Frunză verde de secară,
Colea despre primăvară
Cînd se-mbracă codrii iară,
Au pornit haiducii-afară ;
Au lăsat cetăți și sate
Că sînt pline de păcate...

— Ce cînți acolo, bade Nichifor ? — îl agrăi Sava ajungîndu-l din urmă.

— Primul nostru cîntec haiducesc, băiete !

Sfîrșitul cărții I

CARTEA A II-a

în haiducie

CAPITOLUL X

LA ADAPOSTUL CODRULUI

Fugarii au gonit pînă-n zori, ocolind drumurile bătătorite. Pe șosele bîntuiau poterași călări. Dacă i-ar fi iscodit cumva încotro se-ndreaptă, greu ar fi găsit răspuns demn de crezare. În frunte, călărea Nichifor. Cunoștea bine ținutul, ca unul ce-l cutreierase pe vremea cînd argățea la stava lui Mezei, din Botiza. Sava călărea la spatele lui Grigore, încheind șirul. Au făcut doar scurte popasuri, la răscruci sau fîntîni, să adape caii. Pe Grigore îl ustura pielea, frecată de oblîncuri și straițe. Parcă mii de albine îi înțepau pulpele; cînd cobora, abia se ținea pe picioare. Călărea pentru prima dată o noapte întreagă și nu era deprins. Nichita și Sava n-aveau habar: fuseseră aproape crescuți pe cai... Spre zori, din spatele gorganelor de pe Țibleș, pîcla nopții fu sfîrtecată de o geană de lumină. Struniră frîiele pentru un ultim popas în cîmpie. Aveau să se-nfunde curînd în desișul codrului, cam de pe locul unde cotește apa Strîmbei.

— Cunoști pădurea, unchiașule? — întrebă Grigore. Găsim în ea vreun adăpost potrivit, o vizuină mai ferită, de care să nu dea ochii orice drumeț?

— Cîte poftești, nepoate! Răbdare! Să ajungem și ai să te-ncredințezi...

Sava tăcea și molfăia printre dinți un fir de iarbă. Cu cît lăsau Măgoaja în urmă, își dădeau seama că drumul e fără întoarcere. Furase caii, șeile, traistele cu ovăz... Dac-ar cădea în ghearele Stupului, apăi de bună seamă că l-ar hărtăni. De aici încolo, vrea, nu vrea, e nevoie să se statornicească în haiducie, alături de Grigore. Unde-o să doarmă, cu ce se va hrăni și care-i va fi îndeletnicirea, nu știe să prevadă. Nici nu-i treaba lui, de altfel! Are o căpetenie căreia-i datorează ascultare — cum făcuse și-n Măgoaja... I-a poruncit să-i aducă buiestraș? L-a văduvit pe jupînul de trei, nu de unul! Unchiașul e de asemenea pri-

ceput... El se mulțumește cu slujba de „aghiotant". Dar „căpitanul" nu l-a mai strigat așa de aseară și nici nu l-a zădărît c-o vorbă de duh, cum avea obiceiul. De bună seamă că-i și el cătrănit... Parcă-i ușor să-ți lași bătrîna și să pornești ca huhurezul, printre văgăuni? El, batăr, e orfan. N-a lăsat în Oravița lui picior de neam. De cînd se știe, s-a trezit copil de pripas și a slugărit oricui, pe un blid de mîncare. Dar cu Grigore se schimbă treaba: e umblat pe la școli, știe carte cît trei arhierei la un loc și aduce la chip cu grofii... De ce s-ar plînge el, Sava? De aici încolo e haiduc și n-o să-l mai burdușească nici un soi de Stup! Se apropie de Grigore și săltă în șa, la rînd cu el.

— Tot la Măgoaja ți-e gîndul, căpitane?

— Tot. Dar te-aș ruga să-mi răspunzi la două întrebări: întîi de ce-mi spui „căpitane", și-n al doilea rînd, cum știi încotro gîndesc?

Sava țuguie buzele:

— Păi dacă eu mi-s „aghiotant", comandirul musai să fie căpitan; cît despre Măgoaja, ziceam și eu așa...

— Nu te mai frămînta, băiete; or să iase toate bine!

— Mă temeam ca Stupul... jîndarii...

— Lui Stupul îi trimit vorbă că, de-o cuteza s-atingă un fir de păr la ai noștri, îl căsăpesc ca pe-un berbec. Și o să-și vîre mințile-n cap! Că-i și fricos al naibii...

Sava rîse fără veselie:

— Astea-s vorbe-n vînt, căpitane! Întîi că n-ai pe cine trimite la el; și, ca să te-ncumeți a intra în sat după toate cîte s-au petrecut, ar trebui să ai ceată numeroasă... De te-ar împinge păcatul să te abați pe acolo singurel, te-nhață pe dată...

Grigore îl măsură cu surprindere: „Ie-te-te... Știi că are dreptate? Judecă sănătos..." N-ar fi bănuit. Feciorașul, după cum se arată, are cap nu doar pentru a sprijini căciula... și îl mulcomi.

— Om vedea noi, Sava! Întîi să găsim adăpost și să ne rostuim într-un fel oarecare...

Urcau pe un drumeag de munte, printre tufani. Vietățile pădurii începeau să se miște. Nichifor struni dîrlogii și întoarse calul.

— Pe unde ne aflăm, bunicule?

Unchiașul roti privirea în jur:

— Munții ce-i vezi colo, spre dreapta, sînt ai Rodnei; drept înainte, am ajunge la Vișeu; la stînga, avem Budeștii

și Capnicul... După cîte-mi pare, sîntem prin preajma Botizei. Să cotim către soare-apune. Musai om da peste o baie veche lasată-n paragină, aproape de Băiuț. Putem dura în ea sălaș grozav, ferit de ochi iscoditori...

— Încap și caii?

— Oho! — rîse unchiașul cu tîlc. O stavă-ntreagă, băiete, și tot nu-i dai de urmă...

Cărăruia se îngustase. În stînga, după desișul de goruni, se căsca o prăpastie; jos de tot, într-un soi de căldare înecată în verdeață, se răsfirau sătucurile de pe Valea Capnicului, pe care le ocoliseră noaptea, cu fereală, și săltau sprințare apele Copîlnicului, scînteind în lumina zorilor ca pietre nestemate. Bătuseră cale de șapte sau opt poște bune și, chiar de-ar fi dat Stupul de veste să fie urmăriți fugarii, de bună seamă că poterele n-ar putea să-i dibuie pe coclaurii ăștia, în vîrful Țibleșului, între gorganele sure străbătute de vinișoare arămii. Se apropiau de baia lăsată-n părăsire și stîncile, scrijelite pe vremuri de dalta și ciocanul băieșilor, stăteau mărturie că muntele purtase cîndva, în măruntaie, bulgări prețioși de minereu, pe care proprietarii șteampurilor îi prefăceau în fier și aramă. Totul arăta părăginire... Cărările, neumblate, te-ncredințau că prin hățișuri rătăcesc poate cerbi, capre negre sau alte sălbăticiuni ce caută adăpost de plumbii ucigători ai vînătorilor. Nu întîlniseră suflet de om.

— Am ajuns! — răcni moș Nichifor, descălecînd.

Grigore și Sava făcură la fel.

— Să deschingăm șeile, băiete — hotărî Grigore. S-or hodini și bietele dobitoace, că destul și-au scos sufletele!

— Le dăm și grăunțe, unchiașule? — întrebă Sava în timp ce trebăluia cu Nichifor pe lîngă șei, așezîndu-le în așa fel, încît să slujească drept rezemători.

— Nu, băiete! I-om priponi și-i lăsăm la iarbă. Cît îs osteniți de drum și înfierbîntați, s-ar îngreuna. Nu le dăm nici apă pînă nu s-or zvînta cum trebuie!

— Apă? De unde?

— Nu deslușești un susur? Sînt pîrîiașe ce izvorăsc dintre steiuri. Dac-am avea o găleată...

— N-ar fi mai nimerit un jgheab? Parcă se adapă mai cu poftă...

— Ai gîndit înțelept, flăcăiaș!... E și sănătos. Apa-i rece, gheață... Dac-o tragem în jgheab, se încălzește peste zi și nu se-mbolnăvesc dobitoacele.

Grigore se plimba cu mîinile-n buzunare, să se mai dezmorțească și fluiera încetișor, printre dinți, cîntecul ce-i plăcea lui Imre. Cam la vreo sută de pași mai spre vîrf, se căsca o boltă nu prea înaltă, ce se-nfunda în inima muntelui.

— Asta ți-i baia, bunicule?

— După cum se arată! Aici vom hodini la noapte.

— N-ar fi rău să cătăm cum e pe dinăuntru... Mi-e că s-au cuibărit jivine și-i primejdios. Ei, dac-am avea flinte, ori barem o pereche de pistoale...

— ...am înfuleca la amiazi vînat fript — glumi unchieșul. Pînă una, alta, să ne așezăm colea.

Întinse o frîntură de scoarță și scoase merindea, învăluită în pînză de bumbac: slană, brînză, cîrnați, cepe roșiatice... Despică o pîine în patru sferturi și dădu la iveală un șip de răchie tare, ungurească.

— Trage un gît, Grigore! Să vezi cum te dezmeticești! Îți scoate moleșeala din oase și te îmbie la mîncare.

— Parcă aminteai ceva despre vînat, unchieșule? Se găsește? — agrăi Sava.

— Eu așa socot. Pe vremuri era berechet! De ce-ntrebi?

— Că v-aș face eu rost...

— Cum, împieliatule? — îl împunse Nichifor cu degetul.

— Lesne. Știu să fac lațuri și să pun capcane...

— Lasă-le pe mai încolo! — i-o scurtă Grigore. Acu-i vremea de ospătat. Șezi colea, lîngă mine!

Mîncau în tăcere.

— Măi cîrlane! Ce-ar fi să iei tîlvul de colo și s-aduci o țîr' de apă? Știi unde-i izvorul? În spatele băii părăsite.

— Asta de unde ai aflat-o? — se miră Grigore.

— Ehei, flăcăiaș! Oare nu colo, în baie, mi-am frînt cele ciolane sub povara sacilor cu bulgări, cînd eram de anii tăi?

Sava sări în picioare, apucă tîlvul și se repezi către locul arătat de Nichifor. Se înapoie cu el plin de apă limpede și rece, de-ți clănțăneau dinții-n gură după ce o sorbeai. Tîlvul trecu din mînă-n mînă, după care Grigore zvîrli o căutătură spre caii ce păsteau pe-ndelete, alegînd firele de iarbă mai coapte:

— Ce ziceți? N-ar fi bine să-i curățăm un pic?

— Asta lasă-mi-o pe seamă, căpitane! — zîmbi Sava. Eu mi-s grăjdar de meserie, pe cînd unui comandir peste haiduci nu-i șade bine...

Grigore ar fi vrut să protesteze, dar i se-nchideau pleoapele și-i dogorea pielea pe picioare. Își trecu de cîteva ori palmele peste pulpe.

— Ustură? — clipi Nichifor cu înțeles. Țîpă frumușel nădragii și ți-oi da ir să te ungi. Dă jos și cizmele, Grigore, să te hodini omenește. Nichifor făcu semn lui Sava să vină după dînsul și se-ndreptară spre cai, să-i frece cu șomoioage de iarbă. După ce se depărtară, îl agrăi încetișor: Am luat cu mine bărdașul, tesla, gealăul, ciocan și cuie. Cînd om găta cu buiestrașii, începem să meșterim jgheabul.

— Ți-ai adus toată covăcia? — rîse băiatul.

— Nu mai face pe istețul, copile! — se zborși unchiașul. Cînd ai sorocit să-ți duci traiul în singurătăți, printre jivine, e cuminte să ai de toate la-ndemînă. Aici n-ai unde tîrgui, nici vecini să te-mprumute! Ar fi bine să cioplim și niște măciuci. Prind bine la nevoie... Țînte avem; le-om ghintui zdravăn și se cheamă că tot avem scule de apărare.

În vreme ce unchiașul, ajutat de Sava, dulgherea jgheabul și cojea crengi groase de tufan tînăr, pentru ghioage, Grigore fu deșteptat de bocăniturile bărdașului ce trezeau ecouri tremurătoare în liniștea codrului. Îi găsi după bocănituri și vru să le dea o mînă de ajutor.

— Lasă, căpitane, o scoatem și singuri la capăt — îl îndepărtă Sava.

— Și eu să stau cu brațele crucișe?

— De ce? Mergi să ne vezi sălașul, Grigore! — îl îmbie Nichifor. Îți las cinstea să alegi unde ne-om adăposti caii și să ne culcușim ciolanele peste noapte.

— Dac-așa ți-e vrerea, bunicule, se-nvoi Grigore, te ascult.

Și porni către gura băii, ce se căsca într-un fel de boltă. Scobitura din baia părăsită urca pieptiș, întîi drept, după care se răsfira în trei galerii mai strîmte spre apus, miazăzi și miazănoapte. Din tavanul căptușit cu mîzgă verde, jilavă, musteau stropi rari, ce se prelingeau pe pereții înnegriți. În afară de cîțiva lilieci orbecăind de colo-colo, nu întîlni alte lighioane. Pesemne că nu le plăcea să-și dureze vizuini în baie... Din loc în loc se deschideau firide — uncle

mai largi, cît odăile, altele mai înguste. Alese una cu două despărțituri. În cea mare încăpeau caii ; în cealaltă, mai micuță, vor adăposti șeile și-și vor dura culcuș. Firida era așezată cît se poate de nimerit : cam pe la mijlocul galeriei. Dinspre gura boltită răzbea o dîră de lumină și nici prea departe nu era. Ieși afară și se așternu pe treabă. Tăie bălăriile cu cuțitul ; reteza ca o coasă... Strînsese maldăre de verdeață și de frunze, pe care le căra cu brațul și le risipea peste cele două despărțituri. Cînd socoti că așternutul e destul de gros, încît să nu mai răzbată umezeala, coborî :

— Gata culcușul, fîrtaților ! Nici grofii nu se hodinesc mai strașnic în ietacurile lor aurite...

— Dar pentru cai ? — clipi des Nichifor.

— Și pentru ei. Ne-ar trebui însă o stinghie ceva mai groscioară, de care să-i priponim.

— Om face-o și pe aia, dacă zici, că nu-i mare scofală — încuviință unchiesul.

— Tu, Sava, hai de-mi ajută să car la vizuină traistele și șelăria. Adică ce mai... Adăpostim și caii...

— Numai să nu-și strice vederea de-ntunecime — se-ngrijoră băietanul.

— Aș ! — rîse Nichifor. Pe-ntuneric dorm mai liniștiți, iar uneori i-om ține și pe afară.

Grigore apucă dîrlogii lui Murgilă. În urma lui, Sava ducea de frîie pe Suru și Ciacîr. La-nceput caii s-au cam speriat de bolta întunecată și nechezau jalnic, cerînd parcă îndurare. I-a mulcomit însă vorba blîndă a lui Grigore și zahărul. După ce s-au obișnuit, pășeau pe lespezile galeriei fără habar.

Vreme de trei ceasuri încheiate au îngustat apoi bolta, astupînd-o cu bolovani întăriți cu mușchi. Nichifor pregătise și cîțiva bușteni, uniți prin stinghii, încropind un fel de poartă ce astupa intrarea. Puteau, așadar, să se îndepărteze de vizuină, fără teamă că ar fi amenințată de oameni sau jivine. Proptiră poarta de boltă, îngrămădiră în fața ei crengi uscate și, cînd coborîră de vale, spre gîrlă, Sava privi înapoi și fluieră admirativ :

— Pfiu... Nici că se cunoaște. Fainâ treabă !

— Ehei, băiete — se bucură Nichifor — să vezi peste vreo trei zile, cînd s-o prinde mușchiul de bolovani. Mi-e că nici noi n-om nimeri ascunzișul lesne...

— Avem ovăz pentru cai ? — se interesă Grigore.

— Nu prea. Ar trebui să mai facem rost. Oi coborî într-una din zile să tîrgui un sac... — zise Nichifor. Așezări îs destule pe aproape: Sîrîmba, Telciu...

— Și bani de unde? Doar n-ai de gînd să prazi vreun om sărman?

— Nici pomeneală! Avem și gologani, băiete; ascultă ici — și-și sună șerparul. Auzișî? Cincizeci de florini noinouți. Pentru o vreme ne scot la liman. Da' nici prea multe grăunțe nu le-om da! Iarba-i grasă, și, după cîte-mi pare, mai mult or trîndăvi.

— Nu se știe! — i-o întoarse Grigore evaziv. Caii trebuiesc totuși bine hrăniți! Să fie în stare să alerge pe nerăsuflate...

★

In seara aceea, n-au atins uscăturile. Nichifor și Grigore pescuiseră din vreme opt păstrăvi măricei, cu pete aurii, iar Sava, cu praștia-n mînă, zări pe un copac cîrduri de găinușe ce se pregăteau de noapte și piroteau cu pleoapele oblonite. Bang! și o găinușă i se rostogoli la picioare în vreme ce restul zburară înfricoșate. Plecă să-și întîmpine soții, răcnind din depărtare:

— Avem friptură, boieri mari!

— Și noi pește! îi răspunse Grigore. Berechet să ne umflăm burțile...

Merseră împreună pînă către izvor. Acolo, Nichifor scociorî o gropniță, o umplu cu apă și o acoperi cu crengi și frunze.

— Ce faci, bunicule? — se miră Grigore.

— Fierb apă să jumulim găinușa. Altcum nu-i putem smulge penele.

Dădu foc cu amnarul și cremenea; reteză apoi gîtița păsării și o vîrî în apă. Își aprinse luleaua și, în vreme ce sugea cu nesaț, începu să cioplească o frigare.

— Multe mai știi, bunicule! — se minună Grigore.

— Deh, nevoia te-nvață, nepoate!

Peștii fripți și găinușa rumenită gîdilau plăcut la nări. S-au așezat la masă. „Aghiotantul" înfuleca lacom. Cînd gustă și din vin, scoase un chiot:

— Dac-aș fi știut că-i atît de fain în haiducie, m-aș fi tîrît aici de-a bușilea, pe cînd eram un spîrcioc...

— Lasă, dai tu și de greu, băiete! îi potoli unchiașul veselia.

Dar Sava nu credea. Slobod, fără stăpîn să-ți poruncească, cu cal înșeuat și să te hrănești cu vînat ales — nu cu zeamă de urzici, ca la Stupul și să te saturi cu ghionți — oricîte greutăți și primejdii te-ar paște, face să le-nduri. Simțea alături pe „căpitan" și era încredințat că, avîndu-l ca pază, nu i se poate întîmpla nimic rău.

Înnoptase. Doar foșnetul frunzelor stîrnite de vînt sau un țipăt răgușit de buhă mai tulburau tăcerea. Urcau fără zor, spre ascunziș. Era o noapte cu lună plină, luminoasă.

— Ne-ar fi prins bine un opaiț, ori niște lumînări — șopti Grigore mai mult către sine, după ce proptiră poarta și umblau pe-ntuneric, către culcuș.

— Poate-oi găsi în sat... — răspunse Nichifor.

Sava se culcuși lîngă cai, într-un colț și adormi pe dată.

S-au trezit în zori, au luat caii de căpestre și au ieșit pe tăpșan. Nichifor încălecă pe Ciacîr, fără șa, și porni către satul cel mai apropiat.

— Dacă te-o opri vreun poteraș, ce-ai să-i îndrugi? — întrebă Grigore îngrijorat.

— Mă descurc eu, nepoate, fii pe pace! Îi spun că duc calul la stava lui Mezei, în Botiza. Și poate să mă descoase cît o pofti, că-l înfund eu...

★

Trecuseră aproape două săptămîni. De hrană n-aveau a se plînge. Flăcăii se scăldau în gîrlă, ademeneau în cîrlige bibani și plătici, prindeau iepuri și păsăret în capcane și lațuri, iar din bănetul păstrat la chimir de Nichifor, se irosiseră abia trei florini. Fără astîmpăr nici hodină, unchiașul întărise căpețelele, dresese frîiele și căpestrele, peticise dăsagii și meșterise un ciubăr pentru adăpat caii, două donicioare — să păstreze la orice vreme apă proaspătă, fără să mai bată drumul la izvor — și un putinei să țină brînza nedospită. Împletise cercuri din răchită, ca mocanii, și scobise din soc trei talere și linguri de lemn. Bătrînul și Sava erau bucuroși peste așteptări; nu și-ar fi dorit altă viață. E drept că unchiașul ciulea urechile la cel mai slab zgomot și trăia cu sufletul la gură, să nu dea poterașii peste ei. I-ar fi cules ca din oală că n-aveu flinte să se războiască împotriva gonacilor crăiești...

S-au scurs în felul acesta două luni și se porniră ploile — dese la munte către sfîrșitul primăverii. Stăteau mai toată vremea ciuciți în bîrlog și bucătăreau în despărțitura

ce le slujea de iăcaș. Ieșeau doar la gîrlă, cînd se zvînta pe-afară, să care apă cu doniţele; flăcăii umblau după vînat și pescuit, dar se-napoiau adesea cu mîna goală, iar unchieșul scotea caii la iarbă noaptea, să nu stîrnească gornicii cu nechezatul. Grigore era tare amărît: nu-i plăcea viaţa de trîndăveală și de schimnic. Altfel își închipuise haiducia. Umbla încruntat și vorbea rar. N-auzeai la dînsul rîset, nici vorbă de duh. Unchieșul căzuse pe gînduri. Într-o seară, după cină, pe cînd Sava sforăia încetișor în colţul său de lîngă cai, Nichifor aprinse un capăt de lumînare și se apropie de Grigore:

— Să știi că nu-mi placi! Văd că numai îţi tună și-ţi fulgeră. Ce-ai păţit?

— Nimic, știi bine! Dar m-am leșuit de trîndăvie. Dacă mai zac mult așa, nu știu ce se-ntîmplă...

— Și ce socoţi să facem?

— Orice, bunicule! Să scoatem nasu-n lume! Nu vreau să rămînem pitiţi pe vecie. Am pornit în haiducie? Apăi s-o facem! Că decît în vizuină, ca ursu', mai bine diac la vreo cantălărie, că tot se cheamă că eşti între oameni.

— Să pornim, dac-așa ţi-e voia — oftă Nichifor. Dar gînditu-te-ai cum și încotro? Că, fără ţidulă la mînă, dacă te-ncolţesc gornicii și poterașii, ce te faci?

— O să chibzuim, bunicule, dar așa nu se mai poate!

— Bine-ar fi să nu ne pripim.

Și începu să aștearnă culcușul pentru noapte. Nu voia să amărască flăcăiașul, dar i se păruse în mai multe rînduri că aude pași în jurul sălașului. Dacă i-or fi dibuit pîndarii?

După o vreme, glia s-a zbicit. Grigore s-a trezit în zori și n-a mai avut răbdare să stea la-ntuneric. A ieșit pe nesimţite și a luat-o pe potecă să-și dezmorţească ciolanele. Aerul tare și mirosul pătrunzător al fructelor de brad îl îndemnau să respire adînc. Rupse o crenguţă de brad și mestecă în gură seva amăruie și proaspătă. Nu și-a dat seama că se depărtase binișor de sălaș și nici n-avea chef să se înapoieze curînd: viaţa de cîrtiţă nu-i pria... Soarele porni să dogoare. Își scoase bundiţa și o atîrnă pe umăr. Ciripitul păsăretului și foșnetul dulce al pădurii îi purtau pașii în neștire. Se trezi într-un luminiș. „Am să mă hodin o ţîră..." — își spuse el. Se întinse la umbra unui tufan bătrîn și-și încrucișă braţele sub cap. Adormi. L-a deșteptat

un zgîlțîit puternic. Miji ochi și zări o matahală bărboasă, înțolită în straie verzi, de pădurar:

— Ce cauți aici, tinere? Nu știi că-i proprietatea grofului Szecseny și nu-i voie să intri fără autorizație? Ești cumva braconier?...

—Eu, braconier? — rîse Grigore acru.

— De unde vii? Ai acte?

— N-am, că-s tînăr. Am plecat de acasă, de la Hideaga — minți Grigore — să trec peste munte la Ardusat, unde șade bunicul. M-oi fi rătăcit pesemne...

— ...Sau ești vreun fugar de la cătănie? Mai știi? Scoală! Te duc la jandarmerie, în comună, și or vedea ei ce hram porți...

Grigore privi pieziș dacă nu-i rost să șteargă putina, dar pădurarul ghici intenția băiatului și-i puse pe braț o mînă grea:

— Haidem, că n-am vreme de pierdut!

Avea pușcă, centura plină de cartușe și, dacă ar cerca să i se împotrivească, ursul l-ar doborî dintr-o lovitură. Se mustră în gînd că s-a depărtat peste măsură de vizuină, cu toate că unchiașul îl prevenise. Era însă prea tîrziu... Nu-i rămînea decît să se descurce prin viclenie.

— Incotro ne-ndreptăm?

— Nu departe. Colo, jos, vezi cășile cele? E Cehul Silvaniei... Și grofu l are castelul acolo.

— Ce-ar fi să mă duci la castelan? Poate că...

— Dacă ți s-a urît cu viața — rîse pădurarul — cere-mi să te iau la grof. Cînd i-a încăput pe mînă vreun nat care i-a încălcat domeniul fără învoire, apăi află de la mine că n-a ieșit cu oasele-ntregi. Nu, flăcăiaș! Te-oi preda jîndarilor. Aștia-s mai omenoși, iar de n-ai mințit, te-or slobozi nesmintit... Și se cheamă că mi-am făcut și eu datoria. Altfel o pățesc...

Au ajuns în tîrgușor aproape de căderea serii. La o adică, jandarmii nici n-aveau lăcaș propriu. Șeful de post, Dudaș, un bețivan fără pereche, își făcuse cartierul la cîrciuma lui Bandi și ocupa o odăiță în fundul curții. Și negustorului îi venea la socoteală, deși „cocoșii" beau pe veresie. În schimb, se simțea ocrotit. Care tîlhar ar îndrăzni să-l calce noaptea, sau ce zurbagiu s-ar încumeta să nu plătească, știind că trei jandarmi se află în preajmă? O pivniță părăsită, care da într-o hrubă, slujea drept închisoare pentru deținuți. Avea chepengul gros și, ca să fie

mai sigur, cînd prindea „o păsărică în colivie", Dudaș îl astupa c-un butoi plin cu murături, fiindcă n-avea încredere în lăcate. Zicea că încuietorile-s făcute pentru oameni cumsecade...

Cînd au intrat în odăița prost luminată de un opaiț, Dudaș, descheiat la tunică și cu părul năclăit, era adîncit să dea gata rămășița dintr-un urcior. După ce plescăi din buze și-și șterse mustățile cu dosul mînecii, agrăi pe gornic:

— E feciorul dumitale, Lacsi baci?

— Aș! — rîse gornicul. L-am prins în pădure, fără acte. D-aia l-am adus...

— Aha, ești tîlhar de codru! — și-i aruncă o privire fioroasă.

Deși speriat, Grigore îl înfruntă cu seninătate:

— Sînt fiu de gospodari, domnule! Am făcut gimnaziu... Puteți întreba în Hideaga de... (și căută un nume potrivit, unguresc. Știa că jăndarii nu cruță pe „olahi", chiar dacă n-au nici o vină)... Szomlo... fu primul nume ce-i veni în minte — cel al abatelui din gimnaziu.

— Bine, om vedea! Toți ticăloșii mint că-s domni. Și dacă n-ai spus adevărul, să știi, cîrlane, că-nfunzi ocna. Șezi colo, pe scaun! Eu am treabă cu dumnealui...

Ieși cu gornicul și suci cheia-n broască:

— Ce facem cu ăsta, Lacsi baci? Pare băietan de treabă.

— Așa cred și eu. Ține-l și dumneata vreo două nopții, pune un subaltern să ancheteze și dacă n-o afla nimic rău...

— Dar faci cinste?

— Fac! Și intrară-n cîrciumă. Gornicul porunci un crug cu vin și o gustare. El bău puțin:

— Știi... trebuie să întocmesc un raport. Iar dacă ți l-am dat pe seamă...

— N-avea grijă! Care ajunge-n „pensionul" meu și n-are gînduri curate s-a zis cu el!

S-au despărțit tîrziu, către zece seara, cînd vagmistrul Bihary veni să-i ceară cheia. să se culce. Au pornit împreună. Încins de băutură, Dudaș aproape că uitase de Grigore. Cînd îl zări, se răsti cu asprime:

— Ce cauți aici?

— Dumneavoastră m-ați încuiat — și-și strînse fălcile spre a înăbuși un căscat. Era tîrziu, iar el pica de oboseală după atîta umblet.

— Aha! — se dumiri șeful de post. Ce ziceai c-ai furat?

— Nimic, domnule!

— Minte! — răcni Bihary ca să-și dovedească zelul. Nu vedeți, domnule brigadier, că are priviri de tîlhar?

Și-i repezi un pumn de-i învineți un ochi.

— De ce dai, domnule? — protestă Grigore.

— Așa-i — mormăi brigadierul în fumul beției. Cine ți-a îngăduit? Aici poruncesc eu!

Vagmistrul scîrșni din măsele de ciudă:

— Am înțeles, să trăiți! — dar își spuse că s-o răzbuna el pe neobrăzatul din colț, cînd or fi singuri.

— Du-l la beci! — porunci Dudaș tare. Îi spuse apoi în șoaptă: Să nu mai dai în el; te pomenești că spune adevărul. Cică are gimnaz și taică-său e gospodar de vază în Hideaga. Mai știi? Dacă n-are vină și ne reclamă la căpitan, odată ne trezim cu zece zile de arest...

Bihary îl apucă de braț și îl tîrî pe un coridor întunecos, dar tot îi înfundă cîțiva ghionți, să se răcorească:

— Asta ca să-ți ții altă dată pliscul!

Deschise chepengul și lumină scara c-un fănăraș, apoi îl trînti cu zgomot și îl astupă cu butoiul. Grigore nu vedea nimic și umbla pe orbecăite. Auzea doar chițăitul guzganilor și un zgomot pe care nu-l putu desluși: un soi de scîrțîit ca de roți la morile de apă. Pipăi cu mîinile peretele umed și mucezit, căută un culcuș și căzu într-un somn greu, fără vise, cu bundița la căpătîi. Peste noapte i se păru că aude zornăit de lanțuri și gemete. Crezu că visează... S-a trezit la o tuse puternică, ce aducea cu hodorogeală de butie spartă:

— Cine-i acolo?

— Da' tu cine ești? — și lanțurile zornăiră din nou.

— Îmi zice Szomlo. M-au arestat az-noapte..

— Ai furat, ai ucis?

— Nu! M-a găsit pădurarul rătăcind prin pădurea grofului Szecseny...

— Atît? Cîți ani ai?

— Merg pe douăzeci.

— Cu cașu' la gură, va să zică? Tutun ai?

— Nu fumez.

— Paștele și grijania!... — sudui ferecatul. Credeam c-oi avea noroc. Dă-te mai încoa, să te văz, că eu sînt prins în belciuge...

Grigore se apropie. Se obișnuise cu întunericul și deslușì un zăplan cu barbă roșcovană și mustăți zbîrlite:

— Dar dumneata?

— Eu? Eh... Mi se urîse cu binele...

N-avea încredere în băietan, să-i istorisească ce are pe suflet. Dacă-i cumva o iscoadă trimisă anume să-l tragă de limbă? Că lor nu le-a spus nimic... D-aia l-au și ferecat de mîini și de picioare... Să-l mai încerce o zi, două, p-ormă... Se mulțumi să-i spună că a băut peste măsură și că s-a luat la harță cu niște oameni, în cîrciumă.

— Și?

— Mi-e că am înțepat vreo doi cu brișca... Prea bine nu știu, că eram cam afumat. Da' nici ușor nu le-a fost să mă priponească! — rîse el ca un lătrat. Au sărit vreo zece pe mine, anafura lor de ticăloși! Să scap de aici și să-mi pice unul în labă... N-ai vreun coltuc de pită? Mi-e foame...

Avea. Luase în buzunar un călcîi de pită și o bucată de slană, cu gîndul să-și astîmpere foamea dac-o ajunge tîrziu la vizuină. Le dădu deținutului:

— Mănîncă!

— Bogdaproste, flăcăiaș! — și înfulecă lacom. Mie-mi zice Csordas... Gyula Csordas... Secui...

La prînz li s-au adus două străchini cu zeamă de urzici și cîte o jumătate de pîine. Grigore lăsă mai toată ciorba mîncăului hămesit, care ducea anevoie lingura la gură, din pricina cătușelor.

Seara nu căpătau nimic. A doua dimineață îl iscodi pe Bihary:

— Nu-mi dați drumul?

— Mai rabdă, băiete! Pleacă mîine șeful la Hideaga și dacă ți s-or adeveri spusele...

După ce auzi trosnetul chepengului, Grigore oftă...

— Ce-i, flăcăiaș? Nu-ți vine la socoteală? — îl iscodi Gyula.

— Nu, că i-am mințit. Nu-s de acolo, ci din Măgoaja. Am fugit de oaste... Dac-ar afla...

Deținutul îl sfredeli cu privirea:

— Știi să-ți fereci botul?

— Știu.

— Dacă spui o vorbuliță, mori de mîna mea. Te prinzi?

— Mă prind.

— Bine; cum îți zice pe numele mic?

— Gergely — își traduse Grigore numele pe ungurește.

— Așa... Află că și eu stau la fel de prost ca tine. Nu mă doare capul de cei înțepați; n-au nici pe dracu'! Dar altu-i baiul: mi-s haiduc... Auzit-ai de Aladar Benko?

— Nu.

— Cum se poate? I s-a dus faima ca de popă tuns. Eu sînt soț de-al lui, măi Gergely! Și dacă m-or lua juzii la-ntrebări, mi-e să nu afle și haț! — făcu un semn la gît. Dacă n-aș avea păcătoasele astea de fiare, ar fi floare la ureche. Pe jîndar îl amuțesc c-un pumn. Și să dai sus chepengul nu-i mare scofală...

— Vezi însă că ai cătușe...

— Nici ție n-o să-ți meargă la oaste ca-n rai. Ar fi o cale de scăpare dac-ai vrea, flăcăiaș...

— Vreau! — strigă băiatul, cu o licărire de nădejde-n ochi. Spune degrabă cum!

— Cată mai încolo. Vezi că trebuie să fie pe undeva căciula mea. Am avut grijă s-o iau cu mine și s-o zvîrl departe...

— Și dac-o găsesc?

— Ad-o și ai să vezi!...

Grigore căută în genunchi o bucată de vreme, că era beznă către hrubă:

— Uite-o!

— Pipăie! Simți ceva tare?

— Da.

— Ad-o aici! Rupse căciula cu dinții și dădu la iveală o pilă subțire, aproape nouă. Dacă izbutești să-mi pilești cătușele, ne luăm valea...

Grigore se apucă de treabă, cu rîvnă. De s-ar vedea scăpat... I-e rușine de unchieș și de Sava că s-a lăsat prins ca un neghiob. Ciulea cînd și cînd urechile, să nu vină careva.

— Începe la o mînă, băiatule, că, dac-o slobozim, restul las-pe mine... — îl sfătui Csordas.

Și pila scîrțîi toată după-amiaza și întreaga noapte. Cînd mîna dreaptă îi fu liberă, deținutul pili mai departe, punîndu-l pe Grigore de pază. Ca să nu-i vină chef jandarmului să se apropie de el, se prefăcea că doarme cînd se aducea zeama de urzici. Cît să fi trecut pîn-a izbutit să se descotorosească de lanțul de la glezne, sfîrșit cu o ghiulea? Nu-și dădea seama. În întunecimea ceea pierduseră șirul

zilelor. Cînd se văzu slobod, începu să-și frece picioarele învinețite, apoi încercă să pășească, ținîndu-se de perete și sprijinit de Grigore. După cîtva timp umbla fără ajutor.

— Eu mă pitesc în spatele scării, băiete! — îl agrăi Gyula. Cînd o ridica chepengul, ține-l de vorbă...

Așteptă pînă „cocoșul" se depărtă bine și, cum avea și mîinile ocupate cu străchinile, îi fu lesne să-l strîngă în brațe. Bihary vru să zbiere, dar Grigore îl ameți c-un pumn.

— Bine făcuși, Gergely! — încuviință Csordas. Ai pumn greu... Dar să ne ferim de tărăboi. Strînge-l tu cu centironul de picioare și cată dacă n-are vreo armă. Ne-ar prinde grozav...

Grigore îi scotoci prin buzunare:

— Are doar o custură...

— Ia-o! E bună și aia... Urcă-te acuși binișor, rogu-te, și cată dacă-i lumină de zi.

Se întunecase. Grigore îi făcu semn:

— Vino!

S-au strecurat prin ogradă, tiptil, au sărit o ulucă și au tăiat-o peste un lan nearat, să nu-i latre cîinii pe uliță. Au ajuns la marginea satului și s-au așezat să-și tragă sufletul.

— Iacă și codrul! — arătă Gyula spre o linie întunecată ce se zărea în depărtare. Ce-ai de gînd?

— Îmi văd de drum, bădie.

— Hm... Nu-i chibzuit. Pînă la urmă te-or înhăța... Vino mai bine cu mine, în haiducie, la Aladar... Acolo, batăr, sîntem mulți...

Bărbosul nu-i inspira încredere. Aducea c-un tîlhar, iar el își făcuse altă părere despre haiducie. Nu, nici pe unchieș nu-l poate lăsa de izbeliște, nici să renunțe la cele plănuite.

— Nu pot! Mă așteaptă acasă...

— Deh, flăcăiaș... — rînji Gyula, aspru — ține-o dară pe mîni-ta de poală pînă ți-or trece juvățul de gît. De una-mi pare rău: ești zdravăn de boiul tău și nu prea te temi. Ar ieși un haiducel fain din tine... Nu te pot sili, de bună seamă. Pornește în drumul tău, dar pe ferite. Că de nu ne-am fi întîmplat împreună, nu mai ștergeam putina cîtu-i lumea. Și norocul nu-ți iese prea des în cale...

Și-au strîns mîinile și s-au despărțit. Lui Grigore îi tremurau picioarele de slăbiciune. Flămînzise în cele cîteva

zile cît stătuse în pivnița umedă. Simți nevoia să doarmă, dar nu s-a îndurat: noaptea umbli mai ferit...

*

În vizuină era trist, ca după o înmormîntare. Unchiesul se ținea tare și jelea pe-nfundate, doar cînd rămînea singur. Pe unde nu l-a căutat? Se temea să nu se fi năpustit vreo jivină asupra lui Grigore și... Dar n-au găsit urme: nici el, nici Sava. Să fi pornit tlăcăul înapoi spre Măgoaja fără să-l înștiințeze? Grigore-i copil înțelept, nu se vîră în gura balaurului... Ce-or face ei? Să se întoarcă? Nici gînd! Dar și de haiducie i s-a lehametisit de cînd a pierit Grigore. Ar lăsa și caii baltă și s-ar tocmi țăpinar undeva, prin munții Rodnei, dacă l-ar însoți și Sava. O să mai adaste pînă lunea și p-ormă s-o sfătui cu rîndășelul...

Cam pe la furca nopții i se păru că aude ciocănit în portiță. „Ei, vedenii"... — își spuse unchiesul și se-ntoarse pe partea cealaltă. Dar ciocănitul stăruia... Se ridică de pe așternutul de frunze, apucă ghioaga și se furișă către ieșire. Nu l-a trezit pe Sava, că dormea tun. Ascultă o vreme, apoi simți inima-n beregată. Dacă nu-l înșală auzul și n-are vedenii... Dar strigătul se-nteți:

— Unchiesule, eu mi-s, Grigore!

Nichifor se năpusti vijelios spre portiță. Nu încape îndoială: el e! I-ar recunoaște glasul și de pe alte tărîmuri... Dădu deoparte pietroaiele și bulumacul ce sprijinea ușița și-l primi în brațe:

— Bine că te văz sănătos, nepoate! Îmi luasem nădejdea... Pe unde mi-ai rătăcit?

— Dă-mi întîi ceva de mîncare, dacă aveți, că-s lihnit. Apoi ți-oi istorisi. Caii se foiau în stănoage și Sava se trezi:

— Ce-i acolo, bădie Nichifor?

— Nimic, dormi...

Îi dădu să mănînce, îi așternu culcușul...

— Nu vrei să-ți povestesc?

— Nu, că și mîine-i zi... Îți trebuie hodină!

Îi văzuse ochiul învinețit și obrajii trași...

Grigore s-a înzdrăvenit curînd, dar stătea ursuz și morocănos. După ce i-a auzit pățania, unchiesul nu l-a mai certat. Ce rost avea? Bine că-i slobod... Peste cîteva zile, Grigore aduse vorba din nou:

— Să scoatem nasu-n lume, bunicule, că așa, ascunși ca iepurii, n-om mai face haiducie cîtu-i hăul. Ne trebuie și niscai țidule, să nu pătimim și altă dată.

— Să scoatem — încuviință unchiașul fără chef. Dacă zici tu... Dar te-ai gîndit în ce fel?

— De bună seamă. Întîi, vindem caii...

— Să-i vindem? — holbă unchiașul ochii.

— Precum ți-am zis. Ăștia ne pot da de gol. Dacă prindem pe ei preț bun — și mă bizui pe dumneata că ești priceput — luăm alții mai ieftini. Iar cu banii ce ne-or prisosi facem rost de acte, de flinte și pistoale. Așa putem umbla pe unde ni-i voia... Apăi nu uita că-n haiducie îți trebuie ceată — vorba lui Sava — și vreau să alegem cîțiva soți...

— Poate-i găsim înșirați pe sfoară, la iarmaroc — șuțui bătrînul. Eh, băiete, un soț de haiducie nu-i ca un mînz, să-l cauți la dinți. Trebuie să-l cîntărești bine, altfel te vinde, ca Iuda...

— Cum o fi, nu mai stau!

— Nu păstrăm sălașul?

— Ba da. Aici ne vom adăposti la nevoie și ne-om ține catrafusele. Vorba-i unde putem desface caii?

— De asta îngrijesc eu. Cînd zici că pornim?

— Eu zic să pornim mîine, către seară, fără șei. Le lăsăm aici. Cu caii înșeuați batem la ochi. În zori ne-om despărți și ne întîlnim apoi la un loc anume statornicit, după ce te vei descotorosi de cai.

— Așa să fie, băiete! Nici nu s-ar cuveni să umblăm pe lumină. Porți și haine de orășean...

— Va trebui să le lepăd, că mi-au adus numai ponoase. Iar în haiducie nu-i loc de spilcuială.

CAPITOLUL XI

ALARMĂ ÎN MAGOAJA

Cînd Stupul a descoperit, la ziuă, că i-au pierit din grajd trei dintre cei mai buni cai, o dată cu Sava, făcu spume la gură. Îl strigă pe Mitru. Văcarul se apropie greoi, după cum îi era felul :

— Ce s-a întîmplat az-noapte ?

— De unde să știu, că nu dorm în grajd ?

— Da' cine să știe, dacă nu grăjdarul ? Și-l zgîlțîi de piept..

Mitru îl apucă de încheietura mîinii, pînă i-o învineți :

— Să nu mă atingi, jupîne, că-i de rău.

— Mai și amenințî, hoțomane ? Te-ai fost înțeles cu tîlharul de Sava și cu înfumuratul de grămătic ! Le-ai înlesnit fuga !

— Întîi, jupîne, să nu zbieri la mine — și boldi ochii de-l trecură pe cîrciumar răcorile. Al doilea, m-ai tocmit ajutor, nu uita. Așa ai și zis : „Ai să le dai o mînă de ajutor grăjdarilor !" Ții minte ? Cînd i-ai făcut vînt lui Moisă, l-ai lăsat mare și tare pe Sava. Eu am stat pe la vaci, cu Glicheria. De cai nu răspund...

— Sigur ! Nici usturoi n-ai mîncat, nici gura nu-ți miroase. Dacă nu-mi scoți caii de unde știi, ocna te mănîncă !

— Ai mai vîrît dumneata la ocnă oameni nevinovați, dar într-o zi s-o sparge urciorul... Asmute jăndarii pe mine, dacă socoți nimerit. Știu că m-or canoni. Dar la judecată o ieși p-a dreaptă, că juzii n-au orbul găinilor. Iar după ce m-or slobozi din ocnă, s-a zis cu tine ! (începu să-l tutuiască în focul certei, fără să bage de seamă). Chiar de-ai pune o sută de jăndari de pază, tot de mîna mea mori ! Mă știu nevinovat în fața lui Dumnezeu și de ți-i bate joc de mine fiindcă te simți tare pe avere, tot îți vărs mațele-ntr-o zi. Și scapă iobagii de o lipitoare. P-ormă, n-au decît să mă judece după dreptate și să mă spînzure ; voi muri cu cugetu-mpăcat !

Era atîta înverșunare în glasul văcarului, incit Stupul se-ngrozi. Dăunăzi, îl luase-n furci Nedelea Pașca ; iobagii cîrteau că le-a adus poterași în cîrcă, a mai venit povestea cu Dumitru Liță, ieșit din ocnă nevinovat, dar stîlcit și beteag — și se știa că el asmuțise pe Variassy împotriva iobagului — iar acum, poftim! grăjdarul îl amenință pe față că-l va ucide. Hotărît lucru, se urzește ceva împotriva lui! Era gata să cheme poterașii, dar se răzgîndi. Va trebui să chibzuiască cu Varvara. Orice pripeală ar fi adîncit prăpastia între el și iobagi. Și, așa, cu patru jăndari de căpătuială, care țin flintele ca pe ciomege, adesea fără plumbi pe țeavă, nu face mare ispravă. Tremură și ei pentru pielea lor de cînd Vamoș a fost prins într-o noapte. L-au burdușit în lege și l-au despuiat de țoale, pe care le-au zvîrlit în gîrlă. După aia, prinde orbu', scoate-i ochii...

— Aș vrea să cred, Mitrule, că n-ai amestec în tîlhăria asta! Nu-ți cat pricină — ferit-a sfîntul! — și am de gînd să te fac grăjdar plin dacă se dovedește că n-ai mințit...

— Eu nu mint, jupîne, să știi!

— Deh... Anchetă tot s-o face și fugarii vor fi prinși. Or să spună tot, fii pe pace. Iar dac-o ieși pe spusa ta, îți măresc simbria...

— Mulțam.

— Da' nu-i frumos să amenințî cu moartea pe cel ce-ți dă hrană și așternut. Numai pentru asta și tot ai înfunda temnița pe vreun an-doi...

Noaptea, în pat, Varvara îl surchidea :

— Ești un tont! Da, asta ești! De ți-ar trage și izmenele de pe fund, ai înghiți-o! Tu nu vezi că totul a fost pus la cale dinainte? Bucătăreasa, fii-sa, Mitru și Glicheria — toți ăs din Pitiritea, iar nebleznicul de grămătic a stat acolo, la unchi-său, cîțiva ani. E cu ochi și cu sprîncene! Ți-a căutat pricină să-ți poată jăcui dobitoacele. Chiar și covaciul cela care ședea-n gazdă la Mălina a sters putina. Pun capul de n-o călări unul din caii noștri. Și tu rabzi... Mîine ți-or da și c-un par în cap, iar tu ai să le zici : „bogdaproste!" Și începu să bîzîie : „Cu cine m-am măritat, doamne!"

*

Călărind spre Baia, ceata lui Grigore s-a oprit a doua zi, în zori, în capul satului Unguraș. Caii, plini de spume și nu îndeajuns hrăniți, dădeau semne de oboseală.

— Mergem mai departe, căpitane? — întrebă Sava.

— Pe lumină, tustrei, ar fi necugetat. Și caii ar trebui hodiniți. Numai dac-am avea unde trage...

— Este! — confirmă Nichifor La hanul lui Deszö... Acolo găsești de toate: și nutreț pentru animale, și hrană, și odaie de dormit... Numai să-l mai țină el, că n-am trecut pe aici de pe cînd eram flăcău.

— Să-ncercăm... — își dădu Grigore părerea. Dar cred că-i mai cuminte să ne despărțim și să ajungem pe rînd. Porniți înainte, eu am să vin pe jos. Ne-om întîlni acolo ca din întîmplare și-om încerca să luăm odaie împreună. Dacă s-o putea... De nu, om vedea ce-i de făcut. Stăm o zi sau cît o fi nevoie, pînă s-or hodini caii și-or prinde puteri. Pe urmă să-ncerci să-i vinzi... Sînteți oameni de stavă, se-nțelege! Caii îi aduceți de departe, cumpărați de stăvar. De unde?

— Din multe locuri, băiete. Să zicem din Carei... din Sărmășag...

— Fie Carei... Pe tine, Sava, o să te strig Alexandru. N-ai să uiți? Și pe unchieș, Niculaie...

— Acum, stăvar Niculaie, ia bidiviii de dîrlogi și pornește către han. Vin și eu după voi...

Nichifor îl luă deoparte și-i îndesă în palmă cîteva bumăști:

— Nu se știe cum s-or suci lucrurile și n-ai un chior în pungă. Ține zece florini...

Grigore zăbovi într-adins vreo două ceasuri pe cîmp, s-ajungă pe cînd soții se vor fi rînduit la han. În felul acesta, cine ar bănui că s-au cunoscut dinainte? Intră în han, dădu „bună ziua!" pe ungurește, cu voce tare, și se așeză pe un capăt de bancă. Sony, băiatul hangiței, era singur în dugheană. De cînd i se prăpădise omul, Marghit bucătărea înainte de amiazi, ajutată de-o femeie din sat. Pînă la dejun se descurca Sony în prăvălie, cu rarii musterii ce se abăteau pe la han. Băiatul ieși din spatele tejghelei:

— Tesék, parancsolni?

— Aș îmbuca ceva, băiete, pe repezeală, că vin de la drum.

— Doriți niște scrob, cîrnați, brînză?... Prînzul nu-i încă gata...

— Adă-mi ce crezi și umple o oală cu vin.

Lăsă dăsaga sub masă și dezbrăcă bundița. Hainele cenușii, de la Stupul, îi făceau silă. Va trebui să le schimbe. Cu ele poate fi lesne recunoscut...

Băietanul aduse oala cu vin și un cănceu de lut, porni către cuhnie și strigă în gura mare: „un scrob cu patru ouă și o porție de brînză!" Marghit, cu fața încinsă de dogoarea plitei și cu părul strîns sub un bariș plin de pete, scoase capul:

— Pentru cine?

— Pentru dumnealui, de colo...

Grigore, necăjit că nu-și văzuse soții, căzuse pe gînduri. Se întreba cu îngrijorare: „N-or fi pățit ceva?" Ar fi vrut să iscodească băiatul dacă nu se află în han doi drumeți veniți de dimineață cu trei cai, dar ar fi însemnat să se dea în vileag. Nu... Nichifor — adică Niculaie — e prea isteț ca să fie înfundat cu una, cu două...

Marghit zvîrli o privire fugară către musafir și văzînd că are de-a face cu un domn tînăr, de oraș, frumos și chipeș, își trase iute capul înapoi. Porunci femeii ouă ochiuri, nu scrob cum ceruse Sony. Scrobu-i pentru țăranii de rînd, nu pentru oameni subțiri. Intră în casă, schimbă testemelul și-și încinse șorț curat, cu horbotă, puse un șervețel pe o tipsie, solnița cu sare și boia, un călcîi de pită, o bucată de caș și talerul cu jumări. O purtă singură și ură „bun venit" musafirului.

— Nădăjduiesc să vă placă, domnule...

— Cît mi-e de foame, hangițo — rîse Grigore înveselit — de mi-ai da și pietre încinse, aș zice că-s cea mai gustoasă friptură.

— Rămîneți mai mult la noi, domnule?... și-l privi întrebător.

— ...Csontos îmi zice — minți Grigore, alegînd la întîmplare un nume de-mprumut, cel al căpitanului din Pitiritea. Barem nu-i nume de popă...

— ...Csontos... Dacă luați prînzul și cina, vă pregătesc ceva fain. Ne place să mulțumim oaspeții și ne pare bine că ne-ați cinstit hanul...

Căuta vorbe alese, prinse de la domnii care poposiseră pe la han și, cum avea ținere de minte, le folosea cu îndemînare.

— Cînd dau călătorii de o gazdă ca dumneata — îi răspunse Grigore în glumă — e cu neputință să plece nemulțumiți.

— Așa nădăjduim și noi... Ei, domnule, cît trăia soțul meu, nu se afla han mai renumit în tot ținutul. S-a prăpădit, Dumnezeu să-l ierte! Acum facem și noi ce putem...

— Și faceți cum se cuvine... Gustă din ouă: Faine! Și vinu-i bun...

— Ne pare bine; ospătați sănătoși!

Plecă și se întoarse curînd, să strîngă tacîmul:

— Mai poftiți ceva? O cană cu vin?

— Nu, mulțam... Aș lua-o prea de dimineață. E vreme și la prînz.

— Poate vreți să vă spălați, ori să vă hodiniți...

— Da, n-ar strica...

— Rămîneți și la noapte? Aș schimba așternutul...

— Așa-mi pare. Mai am cale de ajuns pînă la Sătmar. Și, după ce te-au hurducat căruțe și cai, e plăcut să dormi o noapte într-o casă de gospodari...

— Poftiți după mine. Urcă vreo cinci trepte și deschise o ușă: Aici!

— Îmi pare că-i odaia dumitale...

Marghit rîse:

— Ne bucură să hodiniți în patul nostru; mai avem odăi, dar paturile, știți... se perindă mulți călători... Care trece spre Baia, sau vine de către Șeini ori Bicsad, înnoptează la noi. Și ce mi-am zis? Unui domn ca dvs., musai i se cuvine o odaie mai arătoasă...

— Și dumneata?

— Nu-mi duceți grija! Se întoarse cu o cană plină cu apă, luă un lighean de tablă și-l așeză pe un scăunel și scoase din scrin un săpun cu iz de mirodenii și un ștergar înflorat. Simțiți-vă ca la dumneavoastră acasă, domnule Csontos. Ne veți face mare bucurie... Cînd coborîți pentru masă, vă rog să mă strigați. Îmi zice Marghit...

— N-am să uit.

Se cam fîstîcise hangița. Îi plăcea domnișorul subțirel și înalt. Trebuie că-i și voinic... Ce să-i gătească la prînz? Se va sfătui cu Roszi...

Grigore și-a scos cizmele, surtucul, s-a spălat cu săpun și s-a frecat cu prosopul pînă i s-a înroșit pielea pe trup. S-a trîntit apoi pe crivat și a zîmbit strengărește: „Mă tem că la noapte am să dorm pe apucate"...

Grigore a coborît tîrziu, cînd forfota în dugheană era în toi. N-a trecut pe la Marghit, fiindcă voia înainte de

toate să-și întîlnească soții. Erau acolo, spre fund... S-a îndreptat ca din întîmplare spre masa lor:

— E voie?

— Poftește — i-a răspuns unchieșul, zîmbindu-i tainic. Noi sîntem pe isprăvite...

Marghit se și înființase, dichisită într-o rochie de duminică și cu cizmulițe de safian, galbene:

— Avem gulaș de pui, domnule, și o friptură de rață pe varză călită, pregătită anume... — și-l privi în adîncul ochilor. O să vă placă! Vă dăm și plăcinte cu magiun... Ce porunciți?

— Ce crezi dumneata! Ești o gazdă pricepută.

Marghit porni spre cuhnie, dar se întoarse pe călcîie:

— Și ca băutură?

— O cană cu vin! Da' mai mare...

— O răchie înainte, o șliboviță...?

— Nu, mulțam.

— Cum doriți...

Aduse cele poruncite. Grigore mînca și arunca priviri piezișe către tejghea, unde zări un „cocoș" bînd palincă, sprijinit în coate. Nichifor urmări privirea lui Grigore și înțelese că nu-i nimerit să intre-n vorbă. Pe Sava, însă, îl frigea pe limbă și era gata să spună ceva. Unchieșul observă și-l călcă pe opincă:

— Ia de bea, flăcău. Și nu mai căsca gura la domnul! Poate că s-o supăra...

Jandarmul sporovăia cu Marghit, care se căznea să scape de el și stătea cu ochii pe domnul de la oraș. Încălzit de băutură, „cocoșul" se aplecă peste tejghea:

— Azi ești urîcioasă, Marghit! Dac-am fi singuri te-aș strînge de mijloc... și făcu un gest să se apropie. Hangița se feri:

— Ține-ți labele acasă, Tamaș! Vrei să mai bei, îți dau, dar poartă-te cuviincios! Dacă nu...

— Ti-ti-ti! — se minună jandarmul. Ai intrat în călugărie? Păcat... Ți-ar sta mai bine sub o claie de fîn! Și-și răsuci provocător mustața.

Marghit roși de indignare. Bețivul ăsta nu-i dă pace de cînd a venit în comună, ca șef de vagmiștri. Se crede grozav!

— Domnule Tamaș! Îți spun pentru ultima oară să nu fii obraznic! Am brevet, plătesc la timp dările și n-am nimic cu stăpînirea. Hanul e deschis oricui se poartă cu-

viincios și plătește cinstit. Cui nu-și cunoaște lungul nasului îi trîntesc ușa. Scurt!

— Da' arțăgoasă mai ești azi, mielușico! Alte muieri ar fi bucuroase să le caut vecinătatea. Iar tu...

— Am să te reclam la Baia, prefectului, dacă nu-ți vezi de treabă! Îi întoarse spatele și plecă la cuhnie, strigînd: Sony. Vezi dacă mai vrea domnul Tamaș ceva și fă-i socoteala!...

Jandarmul se mai foi o vreme și mîrîi către băiat:

— Scrie pe cont; am să plătesc la simbrie!

Zvîrli flinta pe umăr și ieși țanțoș: „Te prind eu la înghesuială, tîrfo!" — își zise el pe uliță — și porni spre crîșma lui Bardosz, la celălalt capăt al satului, unde avea credit mai însemnat.

— Sînteți de aici, domnule? — își luă Nichifor inima-n dinți, după ce s-a călătorit „cocoșul" arțăgos, care-l spăimise. Mai ales de cînd cu pătărania lui Grigore, să nu-i vadă-n ochi!

— Nu, călător...

— Și noi. Ducem niște cai la stavă. V-am ruga, fiindcă ne-am nimerit vecini, să ciocnim un cănceu. Dacă nu vă este cu supărare. Băiete, umple ulcica!

Grigore rîse:

— Nu așa, oameni buni. Oala mea e plină. Luați de aici! — și le turnă în cănce: Noroc!

— Să vă dea Dumnezeu! Mie-mi zice Niculaie; ăsta-i ajutorul meu, grăjdarul Alexandru.

— Să fiți sănătoși și drum bun! Cînd plecați?

— Socot că mîine-n zori, dac-or fi caii hodiniți. Că-i aducem de departe, din Carei...

Vorbea cu glas tare, fiindcă ceilalți mușterii de la mese ciuleau urechile.

— Aha...

Dar asculta oarecum distrat. Marghit mai trecu pe acolo, aduse încă o oală cu vin, fără să i se ceară și privea înciudat pe țărănoi. Ăștia-s ca rîia! Se bagă-n sufletul omului și el, bine crescut, în loc să-i repeadă cum s-ar cuveni, bea cu ei...

Masa se goli cu încetul. Cînd vecinii se sculară, Grigore îi șopti lui Nichifor:

— Am să ies pe-nserat pe uliță. Să mă așteptați...

Unchiașul încuviință c-un semn și ceru să plătească. Făcu apoi o-nchinăciune umilă:

— Vă urez drum bun, domnule, și vă mulțumim de cinste. Poate că vă mai întîlnim deseară...

— Poate...

Cum îl văzu singur, Marghit se așeză lîngă el:

— Acum, că forfota s-a domolit o țîră, îmi pot îngădui și eu o clipă de hodină. Muncesc din zori... Nu vă supărați?

— Dimpotrivă, îmi face cinste! Poate vrei să guști și dumneata din vin?. Ori cîrciumarii au pentru sufletul lor soiuri mai bune? — glumi Grigore.

Marghit se ridică și aduse un cănceu:

— La mine, domnule Csontos, oaspeții de seamă primesc tot ce-i mai bun... Turnați-mi, vă rog! Bău puțin: În sănătatea dumneavoastră și trag nădejde să nu ne ocoliți data viitoare. Mai doriți plăcintă?

— Nu, m-am săturat. Și un han ca al dumitale, doar proștii îl ocolesc. De cîte ori voi avea prilejul, din Sătmar...

— Acolo locuiți?

— Da. Am să fac popas la hanul dumitale.

—Veți fi bine venit chiar și-n toiul nopții, domnule Csontos. Noi, aici, avem de-a face cu oameni de rînd. Se-mbată, vorbesc necuviincios, ba uneori se și-njunghie. Cînd avem prilejul să primim un domn de la oraș, cărturar, cum sînteți dumneavoastră de bună seamă, uităm o clipă de mojici. Chiar adineauri, vagmistrul Tamaș... un mitocan... dar i-am retezat-o! E greu, domnule, fără bărbat...

— De mult ești văduană?

— Se-mplinesc doi ani.

— Da' merge hanul, după cîte-mi pare...

— Nu mă plîng. Dacă scot mîncarea, dările și plata oamenilor, sînt mulțumită. Îl sfredelea cu privirea și se trase lîngă el: E plăcut să vorbești c-un om de seamă. Știți, am niște încurcături... Îmi pare că m-au încărcat jucuțeii la plată. Eu nu mă pricep. Și v-aș ruga pe dvs. să vă uitați prin hîrtii...

— Acum?

— Nu, deseară. La nouă închidem. Nu îngăduim beților să-și lungească cheful la noi. N-au decît să bea la Bardosz! Aici e han de călători, nu lăcaș pentru dezmățați. Și, cum spuneam, dac-ați binevoi...

— Am să-ncerc...

Se ridică și ieși pe ușă, urmărit de privirile hangiței. O luă în sus pe uliță, pînă aproape de capăt. Cercetă biserica secuiască și casele arătoase ale unor negustori de vite

și verkeși, apoi se-nfundă în ulicioare strîmbe, cu bordeie povîrnite și copilași desculți, în cămeșuțe scurte, întocmai ca la Măgoaja. Era sat mare, cu vreo două mii de suflete, dar și aici se vedea că sărăcimea o duce la fel de greu ca aiurea, deși nu era comună iobăgească, ci de țărani urburari — băieși în minele statului și în cele particulare. Făcu ocolul satului și se întoarse la han prin spate, luînd-o către drumul pe care venise dimineața. Nichifor și Sava îl așteptau tolăniți pe iarbă. Se opri:

— Ce-i povestea?

— Am aflat cîte ceva; nu ne-am pierdut vremea de pomană. Preț bun se poate căpăta spre Ardusat ori Șeini. Dar se pare că bîntuie pe acolo tîlhari — unul Benkö și soții lui. Ne-am socotit să pornim în zori, iar seara să poposim în Tăuți. Se zice că-n Șeini se află o stavă unde nu te-ntreabă de țidule pentru cai... Toate astea le-a rostit Nichifor pe nerăsuflate.

— Odaie aveți?

— Da, lipită de grajd. Sava o să doarmă la cai. E mai cuminte...

— Așa socot și eu. Cît crezi c-o să zăboviți?

— Să zicem trei zile...

— Azi e luni. Cu alte cuvinte, joi... Unde ne-ntîlnim?

— Mai bine vineri. Aici în nici un caz! Drumul de mijloc ar fi Măgheruș. Dacă ai să fii vineri în zori la capul satului, e cel mai nimerit. De nu, pe vremea prînzului la han...

— Cît prețuiește un cal de-ai noștri?

— Trei sute de florini pe puțin. Dar la stavă...

— Ai să vezi! Mă bizui pe voi. Poate că nu ne-om vedea deseară. Am să iau cina în odaie...

Și-au luat rămas bun. Grigore porni singur către han. La tejghea, se afla băiatul. Îi făcu semn cu mîna și urcă scările.

— Dacă duceți lipsă de o lumînare...

— Nu-i grabă. Încă nu s-a-ntunecat.

— Să vi-o aduc cînd s-o întoarce mama? Tot nu pot lăsa prăvălia goală...

Grigore anină surtucul în cui, își scoase cizmele și se lungi în pat, după ce dădu la o parte velința. Îl ajunsese oboseala de peste noapte. Poate că-l moleșise și vinul, că era cam tare. Pînă la cină avea cîteva ceasuri bune: poate adîpi.

Marghit îl privea cum doarme. Respira ușurel ca un prunc și părea mai frumos așa, liniștit. Se bucura că-i va servi cina tîrziu, după ce va trage obloanele. În cuptor sfîrîia o găină grasă, iar din mărunțaie fierbea într-o ulcică supa. Va mai pregăti niște clătite cu dulceață, cîteva ulcele de vin, după care poate să ciocăne și voievodul în obloane, că tot n-o să-i descuie. Așa-i regula hanului: cine sosește după ora nouă seara, n-are decît să doarmă în ogradă, la grajd, în car, unde poftește! De-ale gurii se șterge pe bot...

Pe Sony îl trimisese mai devreme în cuhnie, să ia cina. Trase cu băiatul obloanele, puse drugii, stinse opaițele de pe grindă și cel care ducea pe coridor. Lăsă aprinsă doar lumînarea din marginea tejghelei.

— Tu nu vii, mamă? Că mi-e somn...

— Culcă-te! Eu am să mai deretic pe aici și oi spăla cratițele.

Băiatul îi ură noapte bună. Marghit scotoci în tejghea, chiti bumăștile și le legă într-o basma, vîrî mărunțișul într-o cutie de tablă și cătă procesul-verbal și celelalte hîrțoage întocmite de jucuței, să le arate domnului Csontos. Cu lumînarea în mînă trecu la cuhnie, ridică poclitul oalei, trase tava cu friptură și o așeză pe plită, apoi urcă scările, potrivindu-și din mers șorțul și zulufii sub testemel. Grigore mai dormea. Îl zgîlțîi binișor:

— Domnule!... Simțindu-l cum tresare, îl mîngîie peste braț: E aproape noapte; ați dormit de ajuns...

Grigore se săltă în capul oaselor, se frecă la ochi și-i zîmbi:

— Ai dreptate! În patul dumitale se moleșește omul...

— Mă duc să v-aduc bucatele. Pînă viu, dacă nu vă este cu supărare, aruncați-vă ochii pe hîrtii...

— Pană, cerneală, ai?

— Da, colo, pe scrin...

După cîteva ore de somn, se simte bine dispus. Și-l bucură că după atîtea necazuri, frunzărește hîrtii și acte ca un pașnic grămătic. Asemui actele întocmite cu cele din anul trecut și văzu că femeia nu se-nșelase: fusese încărcată cu aproape trei sute de florini.

— Ei? — îl privi Marghit întrebătoare, aducînd o tavă.

— Îmi pare c-ai avut dreptate.

— Știam. Cu cît m-au încărcat?

— Trebuie să mai socotesc o dată, să nu greșesc. În orice caz, e vorba de sute de florini. Am să-ți scriu și o pîră către Arjucuție, să revadă scriptele.

— Nu-i grabă; mîine... Gustați supa, că se răcește!

— Și dumneata?

— Am să vă privesc.

— Nu se poate! Pun prinsoare că n-ai luat nimic în gură pentru cină...

— Știți... eu... seara... protestă Marghit.

— ...Vei fi oaspetele meu. Fii bună și mai adă un taler, sau, de nu, ia totul înapoi...

— Vai de mine! Să rămîneți flămînd?

Ieși în grabă. Aduse talerul și o oală cu vin roșu, înspumat. Se așezară la masă. Marghit împărți supa, își luă două-trei linguri, iar din friptură gustă dintr-o felie de pulpă. La băutură, în schimb, nu se făcu de ocară. După clătite aduse o tabla cu nuci prăjite. Alunecă vinul mai strașnic — constată ea. Încălzit de băutură, Grigore deveni duhliu:

— Știi să pregătești mese, hangițo, încît, de-ar afla craiul din Buda te-ar răpi și te-ar pune ispravnic peste sufragii...

— Nu rîdeți de o biată văduvă, domnule Csontos. Nu știu de ce, dar nobilii au obiceiul să ia prostimea în bătaie de joc.

— Întîi că nu sînt nobil, hangițo — rîse Grigore — apoi nici dumneata nu faci parte din prostime. Un negustor stă pe aceeași treaptă cu slujbașii statului!

— Dacă ziceți dumneavoastră... Da' nu mai gustați din vin?

— După cîte văd am dat gata două oale. Nu ajunge?

— O să dormiți adînc.

— Nu mi-e somn... — zîmbi Grigore, cu zîmbetul ce înnebunise cîndva pe Varvara Stupului.

De astă dată îi făcu plăcere s-o vadă pe hangiță îmbujorată. Ea se trase mai aproape — chipurile să-i poată turna în voie — și-i propti mîna pe genunchi. Grigore i-o acoperi cu palma și simți cum tremură.

— Nu ți-e bine?

— Nu... ba da... Atît de bine nu mi-a fost de mult...

— Nu te scoli în zori? Parc-așa spuneai... — o zădări Grigore.

— De obicei, da. Azi însă-i zi mare pentru mine...

— Adică noapte, vrei să zici...

— Da, noapte... Face să stau trează. Se sculă brusc: dumneavoastră vă puteți dezbrăca. Eu am să strîng de la masă și trec să văd dacă băiatul doarme...

— Să trag zăvorul? — zîmbi el malițios.

— Ișteneml Nu sînt hoți în casă...

— ...poate de inimi...

— ...și mai aduc o ulcică plină. Dacă vi se face sete mai încolo...

Ziua trecu fără întîmplări deosebite. Doar că Marghit îl petrecea cu ochi de îndrăgostită. După dejun, cînd ieși să-și dezmorțească picioarele, își spuse-n gînd: „O treabă tot am făcut; am găsit o gazdă credincioasă la caz de ananghie. Hangița îi place mult, și, pe deasupra, pare și femeie isteață. La nevoie, poate să-i ducă știri, să-l îndestuleze cu merinde în taină, plătind, firește! — dar, de cumpănești bine lucrurile, un om mai simte nevoia și de un suflet apropiat...

Se înapoie pe-nserat. Opaițele nu erau aprinse. Zări un singur muștеriu la o masă — un ins înalt, arămiu la față, cu o barbă de trei zile și cearcăne vinete în jurul ochilor. Tresări: Imre! Dar se feri să fie recunoscut. Se așeză la o masă mai depărtată și porunci o ulcică. Marghit i-o aduse în grabă și-i umplu cănceul:

— A fost frumoasă plimbarea? O să dormiți bine...

— Da, o să dormim... glumi Grigore... Schimbă apoi vorba: Cunoști pe omul de colo?

Pe Marghit o cuprinse un tremur. Acum s-a găsit să pice tîlharul ăsta! Nu poate suferi în han pe Aladar și tîlharii săi! Și să-i tulbure unul tihna taman cînd era în găzduire un domnișor ca Csontos, e prea de tot...

I-a și spus-o de la obraz, mai devreme, dar Imre a privit-o rugător:

— Nu stau, zău, hangițo! O șterg de cum s-o lăsa seara; acum e primejdios: pot să mă dibuie jăndarii...

— Și dacă intră vreunul în prăvălie? — i-o întoarse Marghit îngrijorată. Nu vreau să am supărări din pricina voastră!

Îi vorbise aspru. Iar la întrebarea tinerelului voinic și mlădios, pe care îl pierdea din ochi, răspunse cu ocolișuri:

— Ia, un călător oarecare... Nu șade mult; o să-și vadă de drum...

— Așa? Și Grigore păru să piardă interesul pentru vecin.

Cînd se aprinse opaițul, Imre rămase cu ochii pironiți pe el. Tremura. Îi venea să chiuie de bucurie: „Grigore!" Dar călătorul bine îmbrăcat îl privise ca prin sită. Aducea — e drept — cu băietanul din Pitiritea, dar era înalt și boieros. Nu, ăsta nu-i Grigore! Și totuși... Cînd îl văzu că se ridică și se îndreaptă spre ogradă, se luă după dînsul:

— Domnule!

— Ce poftești?

— Voiam să vă întreb dacă... V-am asemuit c-un băiat din Pitiritea. Eu sînt Imre...

— Da? Pe mine mă cheamă Csontos. N-am trecut niciciînd prin satul de care vorbești...

Și asta era o măsură de prevedere; după atîția ani, poți ști ce gînduri macină „smolitul?"

Imre îl măsura lung, aproape mîngîietor. Atîta asemuire e de necrezut! Dar tînărul vorbea o ungurească fără cusur și purta straie ce-i stăteau ca turnate — mai ales după ce Marghit le călcase, în timp ce el se hodinea.

— Eu, domnule... pot avea încredere...?

— Vorbește! îl somă Grigore cu asprime.

— Sînt... sînt urmărit de poterași...

— Ai furat? Ai ucis?

— Fac parte din ceata lui Aladar Benkö... Poate ați auzit... Acum, dacă vreți, mă puteți denunța...

— Nu sînt caiafă, omule! Și ce poftești de la mine?

— Umblu fugărit de trei zile; n-am un husoș în buzunar... Nici palinca n-am cu ce-o plăti.

Grigore îi întinse doi florini.

— Ține! Și ce ai de gînd să faci?

— M-am săturat de haiducie! Vreau să intru la vreo baie; să muncesc cinstit...

— Asta-i cuminte! Uite: oi încerca să te ajut. Te-aș sfătui să pleci fără zăbavă, înainte de a da ochi cu Tamaș. Așteaptă-mă lîngă Satul Nou. Vin mîine într-acolo. Poate-ți vom găsi o întrebuințare...

Imre se repezi să-i sărute mîna.

— Nu sînt duhovnic! — îl respinse Grigore aspru. Du-te; nu mai pierde vremea! Peste noapte poposește în vreo pădure sau vîlcea...

— Și palinca, domnule?

— O plătesc eu hangiței. Ia-o pe lîngă uluci...

Tot ce făcuse Grigore avea un tîlc. Intîi, nu-i venea la socoteală să stea sub același acoperiș c-un om căutat de potere; urmăritorii ar putea intra pe nepregătite. Dacă cercetează pe fiecare, nu-i gata pocinogul? În al doilea rînd, ca Imre să nu dea cuiva în vileag că-l cunoaște... I-ar strica rosturile... Așa, ca Csontos, poate veni oricînd la han, fără teamă. Dacă Marghit l-ar bănui de teapa lui Imre, poate i-ar trînti și lui ușa în nas.

Seara o petrecu aidoma cu cealaltă. Doar că de astă dată, Marghit închise dugheana mai devreme, să nu i se năzare lui Imre a cere adăpost pentru noapte. N-avea chef să fie călcată de potere, nici de Tamaș. Cu obloanele trase n-are nici un bai. Și-i rămîne vreme să șadă mai mult cu tînărul pe care-l îndrăgise ca o zăludă.

Dimineața, Marghit umbla cu ochii umflați de plîns. Pregătise în dăsaga lui Grigore merinde să-i ajungă pe o săptămînă. Cînd îi aduse cafeaua, îl găsi îmbrăcat și ferchezuit.

— Gata! zîmbi Grigore.

— Gata... știu... V-am pregătit ceva pentru drum.

— Mulțam, Marghit! Cît îți datorez?

— Să-mi datorați? — ridică hangița ochii înlăcrămați. Eu vă datorez. Totul... Doar că mi-ați furat veselia, ca un căpcăun... și zîmbi cu amărăciune.

— Nici așa nu se poate! Mîncare, băutură, odaie...

— Poate și dragoste, nu? De ce vreți să mă înjosiți la despărțire, domnule Csontos?

— Nu te supăra. Credeam... Îți voi aduce un dar cînd mai vin pe aici.

— Se poate dar mai mare decît să veniți? De-aici încolo, știu ce-o să se-ntîmple: voi sta cu ochii pironiți pe ferestre. Și dacă vă veți îndura să vă țineți de cuvînt și să mai dați pe la noi, mă tem să nu mor de bucurie... Îi sărută mîinile și fugi din odaie.

— Rămîi cu bine, hangițo! strigă el cînd trecu prin dreptul cuhniei. Îi răspunse Roszi. Marghit nu se afla acolo. Chincită pe un butoiaș, în ogradă, mușca testemelul să nu urle de jale...

O ÎNTÎLNIRE NEPREVĂZUTĂ

Nichifor și Sava au călărit o vreme ținînd pe Murgilă de dîrlogi. După ce trecură de Baia Mare și se aflau aproape de Tăuți, cam pe la ceasul prînzului, se încrucișară cu o trăsurică ușoară, trasă de o iapă sură, parcă stropită. Vizitiul, un ins mătăhălos și sîngeriu la față, opri brișca și-l agrăi pe cel vîrstnic:

— Noroc bun!

— Să trăiți!

— Încotro cu caii ăștia? Îi ai de vînzare?

— Nu, îi duc la stavă, la jupînul — repetă Nichifor cele puse la cale cu Grigore.

— Nu cumva la Rettegy, în Șeini?

— Acolo. Sîntem la stava lui — minți unchești.

Negustorul se dădu jos, cîntări caii cu ochi de expert, pipăindu-i la dinți și la încheieturile picioarelor:

— Sănătoși... De unde i-ați luat?

— I-a cumpărat jupînul de la Carei...

— Ascultă, moșule — îl îmbie negustorul — nu vrei să bem o glajă cu vinars la Tăuți? Aș avea ceva de vorbit cu dumneata...

— Nu pot, să-mi fie cu iertăciune. Am întîrziat. Trebuia să fim de ieri la stavă...

— Hm... bombăni străinul nemulțumit. Dacă-i așa, fă bunătatea și descalecă. Am să-ți spun două vorbe, dar să nu... — și făcu semn către Sava. Noi sîntem oameni în toată firea; și băietanul...

— Puteți vorbi fără teamă — îl asigură Nichifor și lunecă de pe Ciacîr. E ajutorul meu...

Străinul îi trecu o mînă după spate:

— Hai și-om face cîțiva pași... După ce se depărtară binișor, străinul grăi ca pentru sine: I-aș cumpăra; îmi plac...

— Vorbiți cu Rettegy. Poate cădeți la-nvoială — făcu Nichifor pe prostul.

— Doar n-oi fi bolînd! — rîse negustorul. E pișicher, dar nici pe Gyula nu-l vîri în cofă cu una, cu două... De la tine vreau să-i cumpăr, pricepi?

— Nu! Dacă nu-s ai mei...

— Da' bine, măi omule! — se supără negustorul. Îți vorbesc limpede. Sînt geambaș de meserie și știu ce-i poate osul stăpînului tău. Rettegy e hoț de cai, nu stăvar. Și nu-i păcat să-nșeli un hoțoman...

— Treaba lui ce este! Pe noi ne plătește și-l slujim...

— Să zicem c-au tăbărît peste voi tîlharii lui Aladar Benkö...

— Doar n-om fi morți! — protestă Nichifor.

— Eh, nu mai face pe voinicosul! Cînd te trezești cu pistolul în piept, nu te mai gîndești la gloabele lui Rettegy. Ești bucuros să-ți scapi viața. Doar n-ai chef să te călătorești în rai!?...

— Nu pricep ce vrei de la mine! — ridică Nichifor din umeri, deși mirosise că-i rost de o afacere bună. Umbli să cumperi cai; asta ți-i meseria! Dar dacă eu n-am de vînzare, de ce să ne pierdem vremea?

Negustorul zîmbi amuzat de naivitatea unchieșului, dar ochii îi sticleau cu șiretenie:

— Ești nătărău, bade, zău așa! Văd c-ai îmbătrînit fără să-nveți nimic... Îți propun o afacere bănoasă și fără pic de primejdie: îmi lași caii, ți-i plătesc cinstit, după învoială, și am plecat. Peste două zile, nu-i recunoaște nici mama lor... Voi vă legați cu cîte un curmei, colo, în vîlceaua ceea și țipați că v-au prădat hoții. O să vă dezlege careva...

— Și? — îl privi Nichifor cu aceeași naivitate simulată.

— Ei... îndrugați vreo poveste cu Aladar și ceata lui! Ce mai, v-au prăduit caii... Puteți face și reclamație la jude sau la solgăbirău[1]. Or să vă creadă... Ați poposit pe undeva?

— Azi-noapte, la hanul din Ungurași...

— La Marghit? Fain! O să dea mărturie; grăjdarul la fel... Și e limpede ca lumina zilei; noaptea ați avut caii; în zori nu...

---

[1] Administrator de plasă

— Și cît mi-ai da? — îl iscodi Nichifor într-o doară.

— Să zicem cinci sute de florini. Cu ăștia scapi de sărăcie...

— S-o lăsăm baltă — hotărî unchiașul. Nu-mi mînjesc obrazul pentru asta! Zici că-l cunoști pe Rettegy? Crezi c-o să se lase lesne păcălit? Hehei! E-n stare să ne vîre la ocnă pentru restul zilelor. Și, dacă-i vorba să-mi pun pielea-n saramură, înțeleg să trag un folos. La drept vorbind, bidivii ăștia prețuiesc șase sute de florini pe cap cu ochii-nchiși. Iar dumneata vrei să-i iei de pomană. Sandor! — strigă el către Sava — hai și ne-om vedea de drum!

— Stăi! — se-mpotrivi geambașul. Stăvarul nu-i prost, dar nici să scape asemenea tîrg nu-i venea la socoteală. Ofițerii crăiești umblă cu limba scoasă după cai de șa; ar prinde pe ei două mii fluierînd... Să-ți număr opt sute și bate palma!

— Fără patru sute bucata nu pleci cu ei, jupîne! — se încăpățînă Nichifor, simțind că geambașul a prins „cîrlig" de cai. Cunoaște el la oameni...

— Să nu fie nici pe a ta, nici pe a mea: îți dau o miișoară — se hotărî geambașul cu regret.

Nichifor se-ndreptă către cai, fără să se uite înapoi:

— Umblă sănătos, jupîne! Și, vezi, nu mai sporovăi despre cele ce mi-ai grăit, că dăm de dracu' amîndoi... Cînd fu gata să-nșalece, Gyula îl ajunse din urmă:

— Gîndeam că numai Rettegy e pungaș! Dar văd că și stăvarul îi seamănă... Vino să-ți număr banii! Se retraseră spre șanț și geambașul scoase de la piept un purcoi de bumăști. Îi numără în palmă 120 de hîrtii de cîte zece: Ești mulțumit? Iată-te și bogat! Vrei să te leg?

— Nu-i nevoie! Mă descurc eu... Înnodară căpestrele cailor de spatele șaretei.

— Nu mă cunoști, nu te cunosc! — îl povățui geambașul sărind în brișcă. Și dispăru într-un nor de colb.

Nichifor îl zgîlțîi pe Sava de umăr:

— Am încheiat un tîrg grozav, băiete! O să se bucure „căpitanul" tău.

— N-ar fi bine, vistiernice, să ne repezim pînă-n Baia și să tîrguim pistoale?

— Asta ne mai trebuie și cîte o cocoașă-n spate — rîse Nichifor cu haz. Nu, flăcăiaș... Pornim către Măgheruș. Și, de ne-o întreba careva ce căutăm acolo, oi spune că mă-ndrept cu feciorul meu spre Blidari, să luăm o pereche

de boi. Cum tîrgul se ține sîmbăta, n-avem grabă... Acum haide să-mbucăm ceva într-o crișmă, că geambașul fuge ca un bidiviu ardeiat sub coadă...

*

După cum rămăseseră înțeleși, Imre aștepta cu nerăbdare pe tînărul ce semăna leit cu Grigore. Așa, pe jos, nebărbierit, n-o să-l bage vreun poteraș în seamă, chiar de l-ar întîlni. Umbla totuși ferit, pe drumeaguri, ocolind oamenii.

— V-am așteptat... îi ieși smolitul în cale, după ce Grigore se depărtase de căruța ce l-a adus.

— Ai făcut bine. Ai îmbucat ceva de cînd...?

Imre îi arătă florinii neschimbați:

— N-am avut unde...

Grigore căuta din ochi un loc ferit, după niște tufe și-i făcu semn:

— Vino după mine! Se așeză, scoase trei ouă răscoapte, brînză, tăie o halcă de slană și un coltuc de pită din proviziile Marghitei și-l îmbie scurt: Mănîncă! Așteptă pînă să gate, apoi îl întrebă: Ai vreo armă la tine? Un pistol...?

— N-am...

— Înseamnă că tot ai o țîră de cap. De ce te holbai la mine, în han?

— V-am mai spus: aduceți grozav c-un băietan din Pitiritea.

— Nu cumva Grigore Pintea?

Secuiul tresări:

— De unde știți? Că n-am rostit nici un nume...

— Fiindcă eu sînt, Imre! După cum tu ești „smolitul"...

— Va să zică așa... Eram sigur... Mă bucur, domnule! Tare... De cînd țineam să...

Îi venea să se repeadă la el și să-l strîngă-n brațe, că-i fusese dor. Dar îl pironea ceva pe loc. Și prea îl ținea la depărtare. Îl privi doar lung, cu admirație.

— Dacă voiai să afli despre soarta mea, era lesne: treceai prin Măgoaja; ți s-ar fi spus totul... Dar să lăsăm asta. Spune-mi: cum ai ajuns în ceata lui Benkö?

— Am fugit. În seara aceea...

— Țin minte. Ilie o zvîntase pe Brîndușa în bătăi...

— Întocmai. Și avea năcaz pe mine. Mă văzuse cu ea... Ce era să mai aștept? Să mă dea pe mîna poterei? Am

pornit încotro m-au dus ochii. La Unguraș, în han, a venit și Aladar, cu patru soți. M-a îndemnat să intru în ceata lui, că mă umple de bani. Colcăiam de năduf împotriva lui Ratz, eram amărît din pricina fetei, n-aveam lețcaie-n pungă fiindcă nici simbria nu mi-a dat și mă frigea dorul de răzbunare... Și uite așa...

— Pe Ilie l-ai mai văzut?

— Nu.

— Nici pe vară-mea?

— Nu mai e în Pitiritea. Cică s-ar fi măritat pe undeva. Eh, dacă m-ar fi avut drag...

— De unde știi că nu te-a avut?

— M-ar fi așteptat!

— Și dacă a silit-o taică-său? Îl știi doar cît e de cîinos!

— Asta-i drept. M-am luat însă cu altele și nu m-am învrednicit să mă abat prin Pitiritea. Poate că-i mai bine așa. Ieșea cine știe ce pătăranie... Și, cum spuneam, Aladar mi-a dat cal, aveam la brîu două pistoale, călcam doar așezări de bogătani și totul mergea strună. E drept că Benkö își oprea partea leului; noi ne mulțumeam cu ce-i pica printre degete. Îmi ajungea pentru hrană, băutură, ba am mai pus și niște florini deoparte...

— Unde?

— La o muiere pe care o cunosc; în Mediașul Aurit. E colo... Și punctă cu degetul murdar spre munții din stînga, învăluiți în aburi. Dar mă tem să dau pe la ea... Mai știți să înotați?

— N-am uitat! Zi mai departe.

— De la o vreme, Aladar s-a înfumurat. Se socotea mai tare decît stăpînirea și-și făcea de cap. Noi i-am spus...

— Care noi?

— Ei, soții... Eram vreo doisprezece... Dar n-a vrut să țină seama. Jăcuia și pe săraci! Le lua vitele cînd le dibăcea singure la o răspîntie, chefuia în făgădăuri și scotea cuțitul din carîmb...

— A ucis?

Imre oftă.

— Da' eu nu m-am băgat. Vuia pretutindeni... Și ținutul a fost împînzit cu oaste, potere și jăndari. L-am sfătuit să se potolească o vreme pînă o-nceta zarva. Credeți că ne-a ascultat? Aș! Dacă ne-am fi adăpostit în codru... Dar

Aladar a ținut morțiș să dea încă o lovitură : „Ne umplem de galbeni, fraților!“ — așa s-a lăudat. Voia să atace castelul grofului Sziklay, în Telciu...

— Nici mai mult, nici mai puțin... — clătină Grigore din cap.

— Pe lîngă că ograda era burdușită cu oșteni — că-i și colonel grofu — mă tem să nu-l fi vîndut careva...

— Nu cumva ești tu ăla ?

— Nici eu nu sînt caiafă, domnuțe Grigore ! — i-o întoarse Imre cu mîndrie. Era noapte. Lăsasem caii într-o rarișie, sub paza unuia, Gyula, și ne-am apropiat tiptil, pe la spatele castelului, că zicea Benkö : „Pe acolo-i mai lesne de pătruns...“

— Și ?...

— Am dat de bocluc. Ne-au împresurat... Doamne ! Ce grindină de plumbi s-o abătut asupra noastră... Răpăiau ca tobele. I-am văzut pe Istvan și Fodor răsucindu-se în urlete... Nu era chip să te apropii de ei ! Aladar a fost găurit în burtă... Nu știu ce s-o mai fi întîmplat cu el ! Mi-am dat seama c-or să ne culce pînă la unul, că erau mulți... Am căutat să scap : m-am tîrît prin iarbă ca o șopîrlă, pînă spre rarișie ; Gyula o ștersese cu caii... M-am înfundat în codru, ca o fiară hăituită de gonaci și am rătăcit vreo săptămînă, pînă am ieșit din urzeala urmăritorilor. Ziua mă ascundeam în copaci. Umblam doar nopțile, pe-ntuneric. M-am gîndit să mă adăpostesc la Marghit o vreme, că o cunosc...

— Bine ?

— Eh, dădeam uneori pe la han. Aproape că m-a zvîrlit pe ușă. Poate ai băgat de seamă... Drept să-ți spun, domnule Grigore, m-am săturat de haiducie ca de mere acre !

— Cum te-ai săturat — rîse Grigore — dacă nici n-ai haiducit ? Ai fost tîlhar sadea ! N-am dreptate ?

Imre se-ntunecă la față și schimbă vorba :

— Ce face Nichifor baci ?

— Ai să-l vezi. De aceea te-am chemat aici. Dar să știi că haiduci adevărați vom fi noi !

— Voi ?... holbă Imre ochii, neîncrezător.

— Da, noi, precum ai auzit ! Preget să te iau printre voinicii mei, deoarece te-ai dat la rele. Nu țin să am printre fîrtați oameni cu mîinile pătate de sînge ! Noi vom pedepsi ; nu vom prăda fără alegere !

— Îți jur, domnule Pintea, că mă știu curat la cuget!

— Hm... Om vedea... Uite ce să faci: îți mai dau trei florini. Vezi de-ți dă barba jos și spală-te. Caută o gazdă în Baia. Acolo vin mulți după lucru; ai să te pierzi printre ei. Cunoști vreun han mai retras?

— Da, e unul chiar la intrarea dinspre Baia Sprie. Îl ține tot un secui: Polgar...

— Bine. Noi om ajunge acolo pe sîmbătă. Să ne aștepți...

— Oi face cum poruncești!

Era atîta autoritate în spusele lui Grigore, încît nici nu-i trecea prin minte să nu-l asculte. Asta, da... e căpitan din naștere, nu ca înfumuratul de Aladar. Dacă s-o fi curățat, n-a avut decît ce a căutat...

Se ridică în picioare și vru să se depărteze.

— Dă mîna aici, Imre — și Grigore i-o întinse pe a sa. Uite că te cred. Altfel... Imre i-o scuturâ cu putere, emoționat: O să fii mulțumit de „smolitul"... Și ochii i se umeziră.

— Asta rămîne de văzut... Își zvîrli dăsaga pe spinare și o luă prin mijlocul șoselei, fluierînd.

„Cîntecul meu... — murmură Imre, petrecîndu-l cu privirea. Mult se schimbă oamenii în zece ani... L-am lăsat copil și îl regăsesc stram și fălos, ca un cap de oaste. Pesemne că și eu m-am schimbat... Da' tot m-a recunoscut „Gligore"..."

*

Cînd a dat cu ochii de Grigore, Nichifor jubila.

— Avem chimirul plin! Am vîndut caii la preț bun: o mie două sute...

— Sînt bucuros. Dar să nu ne irosim vremea. După ce om îmbuca, n-ar fi rău să ne repezim la Baia.

— Ce să facem acolo?

— Ai să dai de un prieten...

— Care?

— Ai răbdare! Și vreau să-mi cumpăr alte straie...

— Asta-i nimerit.

— Tu ce mai zici, Sava?

— Mă bucur! — chicoti „aghiotantul". Ne-am îmbogățit peste noapte...

— Tu, stîrpitură? — se stropși la el Nichifor. Ăștia-s banii cetei și vistiernicul nu va cheltui o lețcaie fără po-

runca lui Grigore. Nu-i zici „căpitane“ ? Dacă-i așa, îi datorăm ascultare.

— Nu vă sfădiți — rîse Grigore. Avem altele de făcut... Știți cumva unde am găsi patru căluți mai ieftini ?

— Patru ? — se miră Nichifor.

— Cîți ai auzit !

— Dă'... Se află prin apropiere o stavă, la Șeini. Dar aud că stăpînul — unul Rettegy — e mare pișicher. Mă bate gîndul să găsim la tîrg niște cîrlani. Noatenii-s mai ieftini și-i poți struni după plac.

— Te pricepi, bunicule ?

— Doar n-am păscut porcii ! rîse Nichifor. Azi e zi de tîrg la Blidari ; dar nu cred că mai ajungem la vreme.

— Și în altă parte ?

— Să-ntrebăm la Baia...

— Bine zici !

*

Cînd l-a zărit pe Nichifor, Imre l-a îmbrățișat :

— Nu te-ai schimbat, Nichifor baci...

— Ba m-am schimbat : la nume. Îmi zice Niculaie... Și tu ai să te numești altfel ! Cum să-l botezăm, Grigore ?

— Lajos. Că Imre e deocheat. Și acum să golim cîte un cănceu pentru botezul „finului“.

Ceru de mîncare și o odaie pentru toți. Hangiul se miră : „Ce o fi vrînd domnișorul de vrea să doarmă cu slugile ?“

— Poate-i culcăm în altă parte ? — sugeră Polgar.

— Sînt oamenii mei, jupîne — îl contrazise Grigore autoritar. Și, cînd plecăm la drum, împărțim hrana și așternutul...

— Cum doriți... — și porni săltînd din umeri. Fiecare boier cu „țicneala“ lui. Aștuia îi place să-i duhnească a opincă. N-are decît !...

A doua zi, duminică, Grigore a tîrguit o pereche de nădragi înguști, pentru cizmă, o cămașă de in și un cojocel de aba. Va păstra numai bundița, că d-astea poartă mai fiecare țăran cu dare de mînă. Vîrî hainele noi în traista pe care Sava o purta pe spinare. Se va schimba în drum, cînd vor părăsi Baia.

— Încotro ? — ceru Sava lămuriri.

— Spre Bicsad — sugeră Nichifor. Marțea e tîrg acolo...

— Nu-i rău — aprobă Grigore. Dar n-aș fi de părere să mergem cu cîrdul. Eu îl iau pe Sava ; Niculaie va porni cu Lajos. Ne-om întîlni în Bicsad...

Nichifor îl luă deoparte :

— Am bani mulți la mine. Și Imre... cum să zic ?... a trăit printre tîlhari...

— Nu face el una ca asta, vistiernice ! Oricum, dă-i aici. Oprește-ți pentru drum, s-aveți de cheltuială...

— E mai cuminte. Și unde pui că-i luat la ochi. Dacă ne prind împreună și găsesc florinii ? Or să creadă că i-am fost părtaș la rele. Așa, vorba ceea, un călător a întîlnit altul și fac o bucată de drum laolaltă, să le treacă urîtul...

— Fie cum zici, unchieșule ! Fă-i o țîră de muștru, să priceapă. Și nu-l scăpa din ochi !

— Las' pe mine ! L-am ținut în chingi și cînd l-am avut rîndășel, la Ratz. Atunci nu-mi ieșea din voie. Îl strunesc din nou, fii pe pace ! Îl văd potolit...

FA-TE FRATE CU DRACUL PÎNĂ TRECI LACUL

Grigore adastă la marginea șoselei vreo căruță de ocazie, să-l ducă la Medieș. Ar plăti... Trece un docar boieresc, mînat de o cocoană țanțoșă. Pare încă tînără. Poartă macferlan s-o ferească de colb, cizmulițe din safian cafeniu și mănuși de piele. Trage de hățuri și oprește armăsarii înspumați

— Aștepți pe cineva, tinere?

— Nu. Adică de fapt, caut o căruță în drum spre Medieș...

Pînă la Șeini pot să te iau. De acolo om vedea. Poate-ți dau cal și-nsoțitor. Urcă!

Grigore șade în stînga cocoanei și tace chitic. Se cunoaște că-i boieroaică. Femeia îl fură cu coada ochiului și nu se dumirește. O fi tîrgoveț? O fi de la țară? După straie pare și una și alta...

— De ce taci? N-ai limbă? Gîndeam să-mi ții de urît.

— Nu îndrăznesc. Nici nu mă cunoașteți, doamnă...

— Sînt baróana Sziklay. Acasă mi se spune Clari. Dumneata?

— Mă numesc Csontos: Martin Csontos...

— Aha... Ești din Baia?

— Nu.

— Și ce cauți la Medieș?

— Am acolo un moș. Nu l-am văzut de mult, de cînd am isprăvit gimnaziul. E bătrîn și dacă nu s-o fi prăpădit între timp...

„Va să zică a fost și la gimnaziu" — gîndi Clari. Pare băiat de condiție, că școlile mai înalte nu-s de nasul țărănoilor și ăstora li se zăvorăsc porțile. Bine le face! Și așa te-nțelegi anevoie cu ei, iar unii uită că-s șerbi și nici „sărut mîna" nu mai auzi de la ei.

— După cîte pricep, ești de la oraș. De unde?

— Din Zalău.

— Așa ? Atunci cunoști desigur pe colonelul Steinhardt, comandantul regimentului. E coleg cu Andraș, soțul meu...

— Din vedere, doamnă.

— Își mai cănește părul ? — și rîse înveselită. Adică ce să mai cănească ? A rămas aproape chel... Da-i băiat de viață, „șarmant"... Știe să curteze femeile ! Și, la vîrsta lui, a rămas un dansator care ia înainte oricărui tînăr. Iar taci ?

„Parcă ai loc să mai strecori o vorbă de atîta turuială ?" — își spuse Grigore înciudat. Naiba l-a pus să se urce în docar ?

— Ce v-aș putea istorisi, doamnă, ca să nu vă plictisesc ?

— Orice : despre Zalău, despre dumneata... să ne treacă vremea...

Ca să nu dea loc la bănuieli, Grigore vorbește. Îndrugă verzi și uscate despre orașul pe care-l știe doar de pe hartă și își spune că, dacă baroana l-ar cunoaște, îl prinde cu șoalda.

— Cum o duce fișpanul Gabor ? Da' fiică-sa, Ibolya ? Așa-i că-i fată frumoasă ?

— Știți, eu... cu domnișoarele de neam... nici nu se uită la un biet pîrlit...

„E modest" — își zise Clari, deși e frumușel foc. Eh, dacă ofițerașii ce roiesc în jurul ei și-i fac curte, chipurile, ar fi atît de drăguți ca tinerelul ăsta, nu și-ar mai încăpea în piele. Și așa umblă înfoiați de gîndești că-s curcani. Minte au taman cît o curcă și, dacă se gudură în jurul crinolinei ei, la baluri, o fac în nădejdea că poate va pune o vorbă pentru ei la Andraș, iar Sziklay îți poate face lesne rost de o avansare : e puternic ; să fii aghiotantul guvernatorului Loewenburg nu-i puțin lucru...

Clari e înaltă cît un dragon și lipsită de farmec. Știe să călărească, să țină de scurt vechilii de pe domeniu, să cravașeze iobagii și argații... Calități ce nu-ți cîștigă dragostea bărbaților. Nici măcar pe a lui Andraș... El se învîrte la curtea guvernatorului printre fete nurlii. tinere, și pesemne că le cîntă și madrigaluri... Asta-i marea ei amărăciune : Andraș o ține departe... Îi convine s-o știe la Șeini sau la Telciu, ca pe un vătaf credincios și să-i ceară mereu bani. E geloasă... Dar o baroană are demnitatea ei ! Deși e prietenă cu contesa Loewenburg și ar putea găsi oricînd prilejul să se repeadă la Sătmar, nu o face. Să nu bîrfească muieretul că se ține după coada bär-

batului. Și nici moșia nu o poți lăsa pe seama slugilor: te fură... Se despăgubește și ea cum poate: și-a ales prietene mai tinere, ca Yoli de la care vine, ia parte la reuniuni de femei, îi place să mănînce zdravăn și să bea un păhărel cu rom... Păcat că se îngrașă. Dar parcă altfel, mai slabă, avea înrîurire asupra bărbaților? Nici pe Andraș nu l-ar fi prins în leasă dacă n-ar fi fost bogată, iar el îndatorat la cărți pînă-n gît. Zestrea ei a salvat domeniul de la Telciu! Altcum, i-l vindeau cu darabana...

— Și de la Mediș, tinere, încotro? — îl întrebă ea autoritar. La o carieră te-ai gîndit?

— De bună seamă! Tata nu-i prea bogat și, oricum, nu-i frumos să trăiești pe spinarea bătrînilor. Mă bate gîndul să intru în administrația de stat. Dacă s-ar putea...

— Nu-ți place la Sătmar? O uniformă nu ți-ar sta rău. Ești chipeș, bine făcut, ai și carte... Dacă ai vrea... Soțul meu e om cu trecere acolo: aghiotant personal al generalului conte Loewenburg... Ai auzit de el?

— Nu. Și nici după uniformă nu mă dau în vînt...

— Păcat. Ai face carieră... Dacă ai avea grijă de Andraș și m-ai ține la curent despre el, ai avansa repede... Oricum, tot îți voi da o recomandație către guvernator. Sîntem prieteni și o să mă servească...

— Vă mulțumesc, doamnă, și nu voi uita gestul dumneavoastră nobil...

— Să lăsăm asta... Ți-am cerut însă ceva în schimb; să-mi dai cît mai multe vești despre Andraș. El e neglijent: se poate îmbolnăvi...

„Ce dracu' i-a cășunat boieroaicei?" — își mușcă Grigore buzele. Doar n-am să mă fac iscoadă să-i păzesc bărbatul; să si-l păzească singură! Pe de altă parte, să fii angajat la guvernămînt nu te mai doare capul: ai acte în regulă, o situație civilă neîndoioasă și nu te mai temi de Stupul sau de vagmistrul Bihary. Cui poate să-i treacă prin minte că Martin Csontos, de la guvernămînt, nu-i altul decît fugarul Pintea? Ca să pui mîna pe o asemenea hîrtie, merită să te faci frate cu dracul! Și, după ce o trece puntea, vede el...

— Ei, ce zici, tinere? Încheiem convenția?

— Să mă mai gîndesc...

— Nu-i vreme! Acuș ajungem la Șeini...

— Sînteți din Șeini?

— Nu. Acolo am o moșie de zestre. O vizitez rar... Castelul îl avem în Telciu. Am petrecut o săptămînă la prietena mea Yolanda, fata contelui Herbertstein. Trebuie să-l știi : e consilier imperial și erar al minelor din Baia Mare.

— Îl știu — minți Grigore din nou, fără să-i facă plăcere.

Cînd au ajuns pe dealul Șeinilor, soarele apunea după muntele Gutin, învăluind ținutul într-o zeghe de un roșu aprins.

— Conacul e colo, după deal ! Sper că vei primi invitația să rămîi la conac peste noapte ? Nici n-are rost să pleci pe-ntuneric. E și primejdios. Dimineața îți dau un cal din grajd și un rîndaș să te însoțească. Dacă ai de gînd să stai mai mult în Mediș, o să aducă el caii înapoi.

— Sînt cam grăbit, doamnă. Dacă s-ar putea...

— Nu ! nu se poate ! Noaptea-i făcută pentru odihnă, domnule Csontos, nu ca să gonești bezmetic prin codru ! Și, după ce mi-ai ținut de urît în călătorie, nu te pot lăsa să pleci flămînd.

În zori, călare pe un cal al baroanei și cu scrisoarea de recomandație în buzunarul de la piept, Grigore gonea către Șeini. În urma lui, bătrîna Kati șopti lacheului în livrea :

— E un tînăr bine crescut, Otto. Ai văzut ? Mi-a dat și mîna la plecare...

— Nici nu-i cîrpănos — atestă lacheul, care ținea strînși în palmă cei doi florini lăsați de „funcționarul" erariului din Baia.

*

Mediașul Aurit e un sătuc băiețesc, aninat pe o coastă de munte, cu căsuțe lipite de stînci. Satu-i sărac, cum sînt cele valahe ale moților, unde n-ai loc să cultivi un petic de pămînt. Munte și pădure... Totul aparține baronului Sandor Karólyi. Unii săteni în putere sînt scoși cu de-a sila la tăiatul lemnelor, cîte șase luni pe an ; bătrînii fac roboată ca paznici și gonaci la vînătorile grofului, iar nevestele și fetele țes la războaie tot pentru castelan. Liberi sînt doar băieții-urburari de la mina statului și cîțiva secui, care se îndeletnicesc cu păstoritul. Toate acestea le-a aflat Grigore de la Șari Molnar, ibovnica lui Imre. Femeie voinică, energică, își hrănea cei trei copilași cu laptele de la două capre, pe care le ținea în bătătură. Omul ei, Mișka, e plecat cu turma și se înapoiază abia pe la începutul iernii.

Cînd străinul a descălecat, Șari începu să dîrdîie. Pesemne că-i aduce o veste proastă... Poate că-i slujbaș al castelanului: are cal bun, înșeuat și poartă straie de tîrgoveț. Dacă i s-a întîmplat ceva lui Mișka? Grigore se apropie de femeie, dădu bună ziua și-și scoase clopul:

— Dumneata ești leliția Șari Molnar?

— Eu.

— Am o scrisoare pentru dumneata.

— De la cine? — căscă Șari gura. Că Mișka nu știe carte.

— Nu știu cine-i Mișka de care vorbești, dar scrisoarea-i de la Imre...

Asta-i și mai rău! E ibovnicul ei de vreo șase ani și Gyuri îi seamănă al naibii. Ba și Steffy aduce puțin cu el. Imre i-a picat într-o seară în casă, pe neasteptate. I se speriase calul de un lup și și-a trîntit călărețul. Cu piciorul scrîntit și cu jupuituri peste tot, secuiul a zăcut la ea cîteva zile. Calul l-au prins bătrînii a doua zi, păscînd liniștit într-o poiană... Muierea singură mai toată vremea, secuiul arătos... deh... se-ntîmplă... Imre s-a dovedit cumsecade. I-a dat bani să tîrguie din Sătmar de-ale gurii, cîteva sculuri de bumbac și ce i-o mai trebui, să țeasă niscai pînză pentru cămeșuțele zgîmboilor. Că umblau despuiați...

— De unde atîta bănet? — s-a speriat Șari. N-ai ucis cumva, să mă vîri în belea? Imre i-a îndrugat ceva și a liniștit-o.

— Citește! o îndemnă Grigore binevoitor.

Șari privi peste hîrtia mînjită cu litere grosolane; nu înțelegea...

— Ce scrie?

— Are nevoie de bani și de cal... Mi-a dat și un semn, iată-l! Scoase năframa din buzunar; Imre o avea în dar de la Șari și o dăduse lui Grigore, ca semn de recunoaștere.

— De ce n-a venit singur? Și ochii căutau speriați la omul din față. Dacă nu-i mai place de noi, nu-i cu supărare! Ori...

— Nu-i ce crezi, femeie. E încolțit de potere. Se teme! Dar mi-a spus din gură... N-ai citit?

— Fii dumneata bun și tălmăcește-mi, că nu-s tocmai pricepută în cele cărturărești.

După ce ascultă conținutul, oftă:

— Ei, să vină sănătos cînd o putea! El a agonisit florinii; să-i folosească după cum o crede că-i sînt de trebuință...

— Oprește o sută pentru copii!

— A zis el?

— Da — clipi Grigore din ochi. Așa nu va fi îngrijorată că nu l-o mai vedea... Calul unde-i?

— La un șogor, în sat. Are fecior de oaste și spune la toți că-l trimite la husari, cu cal. Am să i-l cer... Îl luați chiar astă-seară? N-ar fi nimerit să umblați noaptea, prin pădure, cu doi cai. Nu știi peste cine dai... Poftiți în casă. Poate vă e foame...

— Mulțam. Aș vrea să ajung în zori la Sătmar. Nu-mi duce grijă; nu pățesc nimic! Cîte ceasuri fac pînă la Sătmar?

— Dacă goniți, în trei ceasuri sînteți acolo...

★

Sătmarul își merită numele. Este un sat mare... Constatarea o făcu Grigore umblînd pe uliițe, să găsească o croitorie mai arătoasă. Dughenele cu surtuce și ițari așezați pe tarabe sau aninați de cîrlige nu-i inspirau încredere. Intră pe ulița crăiască și se opri în fața unei vitrine din care se zgîiau la el două manechine de ceară, îmbrăcate după ultima modă de la Viena: cu pălării cît burlanele. Negustorul ieși în prag:

— Să vă dau un rînd de haine din postav de Lipsca?... Dacă nu vă place, nu cumpărați...

După ce încercă mai multe surtuce cu pulpane lungi, alese unul cafeniu, pantaloni scurți, ciorapi, pantofi de lac, scobiți, cu catarame și un laibăraș tărcat, cum e portul slujitorilor de rang mijlociu. Se întoarse la han cu pachetul sub braț.

Cînd părăsi cîrciuma, hangiul îi ieși în întîmpinare, cu spinarea îndoită. Acum vedea că are de-a face c-un domn de rang.

— Care-i porunca, mă rog dumneavoastră?

— Să-mi înșeueze calul murg! E departe pînă la palatul guvernatorului?

— Cum treceți podul, în inima tîrgului. Vă-ndreaptă oricine...

Era aproape de ceasurile zece cînd struni frîul în curtea palatului. Un oștean cu flinta pe umăr îi ținu scara și-ntrebă pe cine caută.

— Am o scrisoare pentru excelența sa, domnul guvernator. Aș vrea să i-o înmînez personal...

Osteanul ținu calul de dîrlogi, pînă veni un servitor în livrea :

— Vi-l duc la grajd, domnule, apoi vă voi conduce...

Fu îndrumat către o sală de așteptare destul de sărăcăcioasă, cu bănci de-a lungul pereților, unde așteptau cîțiva militari în uniforme, doi inși ce păreau negustori, o doamnă mai vîrstnică și una tînără.

Dintro odaie ieși un căpitan subțirel, cu mustăți lungi și un cioc de țap.

Ofițerul conduse galant pe cele două doamne pînă la ușă, apoi se întoarse către Grigore :

— Domnul Csontos, dacă nu mă-nșel ?

— Chiar el — și Grigore se sculă în picioare.

— Îmi dați voie să mă prezint : căpitanul baron de Veress, din garda imperială. Și iar zornăi ceremonios din pinteni : Excelența sa regretă că nu vă poate primi azi. Are consiliu. V-a fixat audiență pentru mîine la ora nouă...

— Și scrisoarea ?

— A citit-o, domnule ! De aceea v-a și acordat audiență de pe o zi pe alta. Unii umblă cu săptămînile... și întoarse capul spre cei doi negustori. O clipă, vă rog ! Deschise altă ușă. Bohrmann, condu pe domnul...

Cel chemat, un sutaș bătrîior, cu păr cărunt, îndeplinea slujba de scrib. Căpitanul luă poziție de drepți, fără să-i întindă mîna și rosti c-un zîmbet mieros :

— Vă așteptăm pe mîine. Sper să nu ne-o luați în nume de rău... Se întoarse pe călcîie și dispăru pe ușa din fund.

„Încă o zi prăpădită !" — gîndi Grigore cînd se văzu din nou călare. Îi părea rău să piardă atîta vreme și era îngrijorat de cele ce s-or fi petrecînd la ascunzătoarea din munți. Dar o dată aici, ținea să încerce... Hoinărind ziua prin tîrg, aflase o seamă de noutăți : întîi că la Blaj, în primăvara acelui an, 1690, fusese înscăunat de turci, ca prinț domnitor, Emeric Thököly, soțul de-al doilea al Elenei Zrinv și tatăl vitreg al tînărului prinț Ferencz Rakoczi II. Venise din Muntenia însoțit de oastea domnitorului Constantin Brîncoveanu și, după trei bătălii norocoase la Turnul Roșu, Zărnești și pe cîmpia Lugojului, alungase armatele austriece de sub comanda generalilor Anton Caraffa și Wolfgang Rebutin de Bussy și ajunsese la Blaj, unde s-a încoronat principe al Ardealului. Țăranii, mește-

șugarii și negustorii din cetățile Ardealului de jos, pînă spre Cluj, trecuseră de partea noului principe. Schimbarea bucura oarecum pe iobagii romîni, deoarece, înainte de năvălirea austriacă, turcii nu făceau deosebiri religioase între locuitorii Ardealului: îi socoteau pe toți „ghiauri", fierbînd în aceeași oală pe catolici, calvini, luterani și ortodocși.. Pe cînd austriecii, după directivele Papei de la Roma, dezlănțuiseră prigoană și silnicie spre a-i sili pe valahi să treacă la catolicism. A doua noutate era că trupele imperiale, întărite cu douăsprezece regimente de cuirasieri și dragoni, trimise de împărat de la Viena, în frunte cu generalii Dietrich Glöckelsberg și Wilhelm Herbeville, se pregăteau să alunge oștirile turce și muntene, să prindă pe Thököly și să repună în drepturi, pe tronul Ardealului, pe minorul Mihai Apaffy...

„Schimbarea stăpînilor, bucuria nebunilor" — își zise Grigore. „Nici unii, nici alții nu vor face dreptate iobagilor romîni!" Văzuse în ziua aceea că Sătmarul geme de pedestrime și călăreți austrieci; stătu de vorbă cu doi oșteni, pe care-i cinsti într-o cîrciumă și află încotro se îndreaptă: către Cluj și Alba Iulia... Și mai află ceva: că-n bătălia de la Zărnești pieriseră, o dată cu puzderia de soldățime austriacă, grofui Mihail Teleki și romînul Constantin Bălăceanu, iar generalul baron Donath von Heisler fusese făcut prizonier de turci. „Eh, ce mi-e ciocanul austriac sau nicovala turcească? — gîndi Grigore, în drum spre han. Doar după ce Ardealul se va descotorosi de cotropitori și grofii vor spînzura în furci, va scăpa și iobagul de robie..."

A doua zi porni pe jos, iar la ceasul sorocit fu întîmpinat de același căpitan:

— Excelența sa vă așteaptă!

Contele Loewenburg era gras, mărunt, purta favoriți după moda austriacă și un dolman albastru cu găitane de aur și eghileți de fir, ce se scuturau la fiece mișcare. Îl primi în picioare, să nu fie nevoit să-l invite să șadă și se plimba prin odaie cu mîinile la spate, cercetîndu-l mereu, în trecere. Se opri la spatele mesei de scris și rosti cu voce dogită, spartă, într-o maghiară ca vai de ea:

— Ne-ar trebui un tîlmaci. Eu vorbesc prost ungurește...

— Nu cred să fie nevoie, excelență, răspunse Grigore pe nemțește.

— Vorbești germana? — se însenină guvernatorul. Ausgezeichnet![1] Șezi!

Dispoziția i se schimbă ca prin farmec. Îi oferi un trabuc, aprinzînd și el unul.

— Mulțumesc, excelență, nu fumez...

Și asta făcu o impresie bună asupra guvernatorului.

— Dar un Schnaps[2] bei? Se apropie de un dulap, din care scoase o sticlă și două păhărețe. Prosit![3] Dădu rachiul pe gît c-un gîlgîit scurt și plescăi satisfăcut din limbă. Ce mai face castelana Clari? Apropo, soțul ei, baronul, este în misiune la Viena; întîmpină cîteva regimente... Se sculă c-un tic nervos și continuă să se plimbe prin odaia mare, cu mobile puține. Grigore vru să se ridice, dar generalul îi făcu semn cu mîna: Șezi! Te-ntrebam de Clari... Ce mai spune? Cînd vine la Sătmar?

— Am stat puțin de vorbă cu doamna baroană, excelență...

— Aha! Dumneata ești protejatul Yolandei... Ei, și ea e fată drăguță! și rise gălăgios, cu tîlc. Îl cunoști, desigur, pe contele Herbertstein, consilierul intim... Foarte priceput... Se mai plimbă puțin și se reașeză în jilț: Ce să facem cu dumneata? Recomandația e călduroasă, dar știu eu...? Alte limbi cunoști?

— Puțin latina; germana o știu bine, matematicile...

— Aha... Scrie Clari că ești băiat cu carte. La ce gimnaziu ai umblat?

— În Aiud. Pot aduce și diploma...

— Fugi încolo! — rîse contele Loewenburg. Noi n-avem nevoie de diplome, ci de oameni destoinici! Rămase pe gînduri: Dac-ai vrea să intri în armată, ar fi simplu... Ofițeri ne trebuie! Nici n-ai avea nevoie de școală și ai pune tresele de locotenent. Ai fi bun de dragon. Ești bine clădit, înalt... ai un metru optzeci?

— Cred că mai mult, deși nu m-am măsurat de la gimnaziu.

— Așa cred și eu... Pregătim o campanie în Ardealul de jos și dumneata, ca ungur, ne-ai folosi. Ofițerii noștri, de regulă, știu franceza sau italiana. Și se descurcă greu... Ce zici?

---

[1] Minunat!
[2] Rachiu.
[3] Noroc.

— După cum mi-am luat îngăduința s-o rog și pe doamna baroană Sziklay...

— Nu știu ce să mă fac cu dumneata. Aici, în guvernămînt, nu angajăm funcționari civili. Și cum nu vrei să intri în oaste... Poate Mickes...

Trase de un șnur și apăru căpitanul:

— La ordin, excelență!

— Trimite o trăsură după domnul prefect! Am nevoie de el, grabnic... N-ai vrea să treci în odaia de alături pînă vine? — se adresă lui Grigore. Poți lua și sticla... Și-i făcu cu ochiul. Mă așteaptă niște ofițeri pisălogi. Au simțit în aer praf de pușcă și le lasă gura apă să-i trimit în Boemia sau Croația, unde să-și tîrîie săbiile pe ulițe, să curteze fetele și să danseze „lanciér"... Dar îi satur eu! Dacă porți uniformă, trebuie să fii și viteaz! N-am dreptate?

— Perfect, excelență!

— Păcat... Ne-am înțelege și i-aș face lui Clari hatîrul, încît s-ar bucura și nevastă-mea. Sînt prietene la cataramă. În sfîrșit, ceva tot o să izbîndim. Te chem eu, domnule Csontos...

Grigore așteptă mai bine de un ceas într-un salonaș cu fotolii capitonate. Răsfoi un album cu vederi din Viena și Karlsbad, privi pe fereastră la oamenii ce treceau grăbiți, la ofițerii călări ce intrau și ieșeau din curtea palatului. Fu chemat într-un tîrziu.

— Dumnealui este tînărul de care ți-am vorbit! Faceți cunoștință...

Grofui Mickes, un ins înalt, adus de spate, uscățiv, cu o mustață răsucită-n vînt, avea ochii mici, înfundați în orbite și un nas coroiat, de bufniță. Purta un gherac lung, de modă franțuzească, cu revere late, acoperite de mătase stacojie și o pereche de pantaloni strîmți ce scoteau în evidență picioarele strîmbe, de fost cavalerist. Se exprima destul de greoi în germană și duhnea a rachiu. Era limpede că nu dăduse de rușine sticla guvernatorului...

— Va să zică dumneata ești minunea... — zîmbi prefectul cu ironie decentă. Hm... Știi că nu arăți rău? Pesemne că obții lesne scrisori de recomandație, crăiule! Cîți ani ai?

— Douăzeci și trei — adăugă Pintea trei ani la cei douăzeci ai săi, să pară mai copt.

— Bărbat în toată firea — constată Mickes. O să te-nvîrtească domnișoarele la cadril pînă ai s-amețești. Așteaptă să înceapă balurile...

— Nu prea dansez... știți...

— Foarte rău! Să-nveți. Un tînăr de lume trebuie să fie și un călăreț desăvîrșit... Încaleci?

— De mic copil, domnule conte.

— Asta-i bine!... Să mînuiască sabia fără cusur și să curteze sexul frumos... Iar dacă nu dansezi... Dar avem noi grijă! Excelență — se adresă guvernatorului — permiteți-mi să vă răpesc pe tînărul Adonis. O să-i găsim o întrebuințare, pe măsura cunoștințelor sale și a interesului ce-i purtați...

— Duceți-vă! — aprobă contele Loewenburg, binevoitor. Și mai dați-mi de știre...

— În trăsură, prefectul începu să-l descoasă. Vorbeau ungurește și-i venea mai ușor. Îi plăcu răspunsul la fiecare întrebare, precis, nesovăitor:

— M-am gîndit... N-ai vrea să-mi fii secretar? Am un scrib ramolit, dar nu prețuiește doi husoși. E tobă de carte, nimic de zis. De l-ai vedea cum umblă... E șleampăt de-ți vine rău și trage la măsea. Ar fi bun să-ntocmească citații, că-i șiret, dar mă compromite. L-aș da la o cancelarie, să zgîrie hîrtie și să strice penele de gîscă. Un tînăr prezentabil ca dumneata... Ai face carieră! Nu m-ar mira să i se aprindă călcîiele vreunei fetișcane zălude și să te văd cu castel și titlu nobiliar... S-au mai întîmplat de astea!

Propunerile contelui Mickes îl stînjeneau.

— Eu credeam altceva... Sînt tînăr și mi-ar fi plăcut să colind, să cunosc lumea, să învăț... N-aș vrea să stau de pe acum lipit de scaun...

— Cum dorești! Te pricepi la socoteli? Nici nu se poate altfel! Ar mai fi un loc: cel de consilier pentru aprovizionare și transport...

— Ce funcție e asta?

— Grozavă! Alergi pînă-ți iese limba de-un cot. E tocmai ce-ți place. Vei conduce secția care aprovizionează trupele imperiale staționare în Ardeal — hrană, furaje, efecte militare — vei controla gestiunile bănești ale percepțiilor și vei organiza trimiterea sub pază a birurilor încasate. Îți alegi oameni, ți se dau arme, cai, trăsură... Îți vom da o împuternicire în acest scop. Și vei cutreiera

toată țara. Poate să ajungi uneori chiar la Buda și la Viena, după treburi. Îți convine?

— Nădăjduiesc să pot face față...

— Dacă te bucuri de încrederea excelenței sale, n-am nici o grijă! De fapt, treaba o vor face alții. Dumneata să-i alegi, să-i strunești și să-i supraveghezi. Nu-i greu...

Ajunși la prefectură, Mickes porunci unui odăiaș să-l cheme pe secretarul Pegri. Bătrînelul, cu părul vîlvoi și ochelari pe nas, intră tîrînd după el caftanul pătat:

— La ordin!

— Stai de vorbă cu dumnealui, Pegri. E domnul Csontos, noul consilier administrativ. Explică-i cum merg treburile! Întocmește-i și pașaport... Să aibă acte în regulă. Din ordinul excelenței sale, guvernatorul...

— Am înțeles!

Și Pegri se retrase d-a-ndaratelea.

Se înapoie după vreo jumătate de ceas împreună cu Grigore. Purta sub braț o mapă în care se aflau împuternicirea și pașaportul. Mickes le semnă, aplică un sigiliu cu ceară și făcu secretarului semn. Acesta ieși.

— Cînd ai de gînd să-ți iei slujba în primire, domnule Csontos? Ar fi bine s-o faci cît mai curînd. Ți-am încredința și cîteva sarcini urgente...

— Aș prefera de la 1 mai... Știți, nu sînt pregătit... M-aș repezi pînă-acasă, la Zalău...

— De ce? Dacă ai nevoie de bani, poftim, îți dau un bon la casierie și primești cît îți trebuie.

— Mulțumesc, înălțimea voastră, bani am. Dar vreau să-mi aduc rufărie, haine, cărți...

— Cum poftești! — încuviință Mickes, cu o umbră de supărare în glas. Vei primi un cal și două pistoale. Treci prin păduri și mișună tot felul de netrebnici...

— Am cal, domnule prefect.

— La asta m-așteptam. Cînd ai de gînd să pleci?

— Dacă s-ar putea, chiar azi...

— Azi în nici un caz! Iei deseară cina cu noi. Unde ai tras?

— La hanul lui Korondy...

— Hm... strîmbă din nas prefectul. Pentr-un consilier administrativ nu-i tocmai potrivit. Lasă... pînă te-ntorci, îți facem rost de o locuință; primești de la mine o jupînească și un rîndaș...

— N-aș vrea să vă supăr, excelență.

— Nici o supărare! Trebuie să-ți păstrezi rangul... Și unui burlac îi vine greu să se gospodărească singur. Am trecut și eu p-aici în tinerețe, la Buda... Dă și pe la maiorul Pongracz, să-ți elibereze pistoalele și muniția. Sau știi ce? Le iei mîine, înainte de a pleca.

La cină, prefectul avea ca invitați pe fișpanul Karolyi cu soția și pe Grigore. De-ai casei erau șase: el cu nevasta, cele două fete — Ibi și Yoli — bărbatul ultimei, maiorul Kurt Böhm — un tirolez înțepat — și o mătușă bătrînă, surdă ca un clopot, căreia trebuia să-i zbieri la ureche, într-un corn, ca să te-nțeleagă anapoda.

Pe-nserat, Grigore trimise la călcat hainele noi, că le luase cam boțite de la prăvălie. Și ținea cu tot dinadinsul să pară un tînăr din tagma lor. Nu din orgoliu. Nu cunoștea acest sentiment. Dar citise în ochii prefectului un soi de neîncredere, iar secretarul îl sucise cu întrebările pe toate fețele, încît ținea să spulbere prin ținută orice urmă de bănuială.

Se pieptănă la un ciob de oglindă, își încălță botforii de lac și, înainte să-și tragă vesta înflorată, auzi tropăit pe scări. Hangiul bătu la ușă. Era însoțit de un valet în livrea:

— Înălțimea voastră! A sosit careta domnului prefect...

— Să aștepte! Sînt gata curînd...

Acasă la prefect fu întîmpinat de un majordom care-i luă pălăria și o purtă ca pe un trofeu pînă la un cuier, din coarne de cerb. O luă înainte, țeapăn de parc-ar fi înghițit un baston, deschise o ușă și pronunță grav:

— Par ici, monsieur!

O fată cu o rochie largă, plină de crețuri, îi dădu bună seara:

— Sînt Ibi...

Semăna leit cu taică-său: aceiași ochi mici, negri, același nas adus, mai puțin pronunțat ca al bătrînului, și părul negru cum l-o fi avut de bună seamă și Mickes în tinerețe.

— Csontos! — se prezentă Grigore scurt, sculîndu-se în picioare.

Fata îl luă de braț, fără fasoane, și chicoti ușurel:

— Știam; mi-a povestit tata...

Îl conduse în salonul de primire, unde se aflau băbuța surdă și mama fetei — Ștefania. Grigore le sărută mîna ceremonios și luă loc alături de bătrînă, la invitația ei:

— Cum îți zice, filfizonule ? — și-i apropie cornul.

— Martin Csontos...

— Marcu Bontoș ? — N-am auzit... Ai sînge albastru ?

Grigore își privi instictiv mîinile. Ibi strigă în cornul mătușii :

— Uită-te și dumneata !

Surda clătină din cap fără să priceapă. Intrară apoi Yoli, cu maiorul de braț, și Ibi făcu prezentările. Mickes apăru în ținută de seară, cu sabie, ca protejatul contelui să vadă că el e cel puțin la fel de nobil ca guvernatorul, deși e doar prefect. Rămase cu privirile ațintite pe Grigore și îl bătu pe umăr :

— Pișicherule ! Arăți destul de bine în hainele astea. De ce vrei să pleci acasă ?

— Sînt singurele, înălțimea voastră. Și cred că nu-mi ajung. Nici așa, să umbli într-o singură piele...

— Se poate — încuviință baronul și ieși în întîmpinarea familiei Karolyi, care păși pragul.

Grigore mai sărută o mînă înmănușată și suportă un nou examen, necruțător, cu lorgnonul, după care Piroș se adresă baroanei Mickes :

— Nu seamănă a nemțoi bădăran...

Yoli roși, iar maiorul Böhm tuși să-și ascundă stinghereala.

— Am greșit cu ceva ? — se fîstîci contesa. Vă cer iertare !

Era de altfel renumită pentru gafele ei în societate.

În timp ce slugile pregăteau masa, Ibi se apropie de Grigore :

— Sper că ai să te simți bine la noi. Și nu te supăra de cele îndrugate de gîsca lui Karolyi : e proastă de dă în gropi...

— Nici n-am remarcat, domnișoară...

— Cu atît mai bine ! Îți îngădui să-mi spui Ibi... Știi să dansezi „lanciér" și „cadril" ?

— Nu prea...

— Nu face nimic. Ai să-nveți cu profesorul meu ; e ușor... la toamnă încep recepțiile și balurile... Și ne face plăcere să dansăm cu unguri de-ai noștri, nu cu pintenații austrieci... Sst ! Să n-audă Kurt, că iar îl apucă tusea... Apropo ! Cum o găsești pe Clari Sziklay ?

— E o doamnă destul de prezentabilă...

Ibi hohoti:

— Doar atît?, Dacă te-ar auzi, ar crăpa de ciudă! Deși e cît un hipopotam, strînge în jurul ei toți ofițerașii nemți. Ce să facă nenorociții? E nevasta aghiotantului, prietenă cu Adelaida Loewenburg... Iar ofițerii știi cum sînt: pentru o tresă ar fi în stare să curteze și o momîie... Ce să ți-o mai descriu; o cunoști doar.

— În treacăt. Am văzut-o o singură dată.

— Și tot ți-a dat recomandația... chihoti Ibi. Cînd Clari dă ceva, trebuie să aibă temei. În fond, nu mă mir că te-ai învîrtit de recomandație. E prietenă cu Yolanda Herbertstein și pesemne c-a fost rugată. Ești protejatul lui Yoli? Pardon! Sînt indiscretă... E fată drăguță, nu contest. Dar o să plece la curtea lui Leopold ca domnișoară de onoare și o să te lase mofluz...

— Pe mine? se miră Grigore.

— Nu mai face pe naivul! Și pe dumneata...

În timpul cinei, cum e protocolul, s-au schimbat puține cuvinte, după care domnii s-au retras în salon, să fumeze, iar doamnele au rămas să bîrfească între ele, ca de obicei.

— Ni-l confiști și pe domnul Csontos, papa? strîmbă Ibi din nas, nemulțumită. Voiam să-i cînt la clavecin...

— Mai tîrziu, baroană! Deocamdată avem de discutat afaceri importante de stat...

— Lasă, cunosc eu „afacerile" tale importante, papa. Ai să-l ții la taroc pînă după miezul nopții...

— Azi, domnișoară baroană, nu jucăm — rîse Mickes. Ai cuvîntul meu de nobil — și se înclină cu ceremoniozitate hazlie, sărutîndu-i mîna.

Maiorul s-a ridicat într-un tîrziu:

— Mîine în zori, avem exerciții și ți-aș cere îngăduința...

— Am înțeles, cătană! Slujba înainte de toate. Domnii or să te scuze... Bea-ți cafeaua și marș la culcare!

După plecarea lui, prefectul închise un ochi:

— Îmi pare bine că-i de față și fișpanul. Să te oprești la Baia și să te-nțelegi cu Haller. Vreau să știu cum stă cu baterea talerilor de aur! Că la sfînta Mărie trebuie să vărsăm rata a doua: treizeci și cinci de mii... Treci și pe la Herbertstein, că-l cunoști. E doar în interesul lor, că-s nemți! Mi se rupe inima cînd mă gîndesc cît bănet prăpădim să ghiftuim austriecii, dar vorba lui Pegri: s-a semnat convenția, trebuie s-o respectăm! Vlăguiesc Ardealul și îngrășăm o liotă de soldățoi împărătești...

— Tot sărăcimea plătește oalele sparte! — constată Grigore cu îndrăzneală.

— Așa crezi dumneata, tinere! — protestă Karolyi. Prostimea e obligată să plătească biruri — asta-i normal! Dar de nu s-ar ivi atîtea angarale, cerute de Leopold și cancelaria aulică, în buzunarele cui ar intra venitul? Ale nobililor, vezi bine! Acum pricepi care-s adevărații păgubași?

— Sandor are dreptate! — întări Mickes. Am însă o rugăminte la dumneata: vei avea de-a face cu magiștri, perceptori și jucuței: să le pui piciorul în prag! Dacă nu încasează dările, rămîne vistieria goală... Și iar ne săpunește Loewenburg. Nu uita, tinere: ești consilier administrativ! Vei avea sprijinul autorităților, dar să faci treabă. Că altfel iar am de furcă cu Loewenburg. Și ești omul lui...

— Mă voi strădui, înălțimea voastră.

A doua zi, dimineața, Grigore intră la un armurier:

— Aveți arme de vînzare?

— Doar cu aprobarea domnului prefect... ridică neamțul mîinile în semn de neputință.

— Sînt consilier administrativ! — și zvîrli pe tejghea împuternicirea parafată.

— În cazul acesta, se schimbă situația — deveni prăvăliașul amabil — alegeți...

Grigore puse deoparte șase pistoale și două durdițe cu țeava scurtă, să ocupe loc mai puțin în sacul de călătorie.

— Mi-ar mai trebui ceva pulbere și plumbi pentru pistoale...

— Se găsește! Trimitem nota la prefectură?

— Nu. Plătesc pe loc. Cît face?

— În total două sute optzeci de florini.

Grigore numără banii:

— Fă-le pachet și să ajungă la hanul lui Korondy, pentru domnul Csontos. Dar fără zăbavă! Într-un ceas mă călătoresc...

A călărit o zi și o noapte, fără întrerupere. Făcea doar popasuri scurte, la vreo cîrciumă, să-mbuce pe repezeală și să hrănească roibul. Era dornic să-și revadă soții și să afle dac-au ajuns la șatră nestingheriți. Cei din Baia să-l mai aștepte! A doua seară, intră în pădurea Țible-

șului. Tropotul calului stîrni pe Nichifor din bîrlog. Se furișă afară, cu măciulia ghintuită — singura armă pe care o aveau. Se piti după un copac gros, hotărît să sară-n spinarea călărețului — dacă o fi vreun poteraș. Dar zărindu-l pe Grigore, trase un chiot, și-l dădu jos de pe cal într-o îmbrățișare.

— Eram tare îngrijorați de soarta ta!... Bine că te văd sănătoș... Ce vești aduci?

— Bune.

— Asta-i calul lui Imre? Pare de soi...

— Cal de tîlhar, ce vrei? — rîse Grigore. Ce-i pe la voi?

— Liniște și pace.

— Noatenii?

— Îi strunim și se-ngrașă. Ai cam întîrziat...

— Treburi, ce să-i faci!

Nichifor apucă roibul de dîrlogi și sui cu el spre șatră. Mușchiul se prinsese frumos între bolovani; aproape că nu se mai cunoștea intrarea...

Auzind zgomot, Sava și Imre ieșiră din despărțitură:

— Ura! Căpitanul! — zbieră băiatul și se repezi la Grigore, care-l strînse-n brațe.

Sava privi calul cu ochi plini de admirație:

— De unde l-ai învîrtit? Fain! Și ce șa socotită...

— Îți place? E al smolitului...

— Grozav! Acuși avem patru șei și tot atîția cai; se mărește stava...

Imre se apropie. Așteptă să-i întindă căpitanul mîna:

— Cum a mers?

— Uite-ți calul! Ce mai întrebi?

— Șari... ce face?

— Îți trimite sănătate... și florini...

— Sava, pregătește de cină! Ce stai cu gura căscată? Tu, Imre, du calul în grajd că-i doar al tău și așterne-i pentru culcuș — îi zorea unchiețul. L-ai hrănit?

— Da. E sătul...

— Atunci e fain. A mai rămas niscai vînat, Sava?

— Este. Și plosca-i plină...

— Hai să ne ospătăm musafirul! Poate că ne-o istorisi și de ce-a întîrziat peste măsură... — clipi unchiețul cu șiretenie.

— După cină, vistiernice!

La lumina slabă a lumînării, s-au așezat tuspatru roată, sprijiniți de șei. Sava înfuleca grăbit, să termine cina. Era dornic să audă noutățile aduse de căpitan. Fu însă trimis la cai și se mulțumi să tragă cu urechea, prinzînd doar frînturi din cele vorbite.

— Am cunoscut și pe baroana din Telciu — privi Grigore către Imre, cu-nțeles. Mi-a împrumutat și un cal...

— Unde-i, că nu-l văd? — se miră unchiețul.

— Ei, mi l-a dat pînă la Sătmar. L-am înapoiat...

— Bine ai făcut! încuviință unchiețul. Cu grofii e mai bine să n-ai de-a face. Doar să te încrucișezi cu vreunul pe uliță și tot poate să iasă prost. Dar nu ne-ai spus încă de ce ai întîrziat...

— Iată...

Și Grigore istorisi ce a izbîndit la Sătmar. Ceilalți ascultau cu mirare, aproape uimiți. Iar cînd Grigore le flutură pe sub ochi pașaportul și împuternicirea, încremeniră de-a binelea. Unchiețul, barem, nu-și revenea din uluială.

— Consilier administrativ... — murmură vistiernicul, c-o undă de amărăciune-n glas. Asta-nseamnă, băiete, că drumurile ni se despart și s-a zis cu haiducia! — oftă Nichifor.

— Nicidecum! — rîse Grigore, văzîndu-și soții plouați. Hîrtiile astea ne vor înlesni să adunăm o oștire de voinici! Ia priviți colea... Desfăcu sacul și scoase pistoalele și cele două flinte scurte. Credeți că mi le vindea negustorul dacă nu-i arătam hîrtiile? Nici pomeneală.

Imre le cercetă ca bun cunoscător:

— Avem și plumbi?

— Avem...

— Iată-ne dară și cu pistoale — grăi Nichifor cu extaz. De acuși va pica mai lesne vînatul. Știi, cu capcanele...

— Ehei — rîse Grigore cu-nțeles — va fi nevoie să așezăm capcane și pentru jivine în două picioare și să vînăm ticăloși. De arme fac eu rost. Ne trebuie însă flăcăi să le mînuiască. Aud că umblă recrutorii să strîngă oaste și-i prind pe-ai noștri cu arcanul. Trebuie să le dăm cumva de veste...

— Merg eu, căpitane! — se oferi Imre.

— Nu, tu rămîi! Să te mai uite poterașii. Va pleca unchiețul. Sfaturile unui bătrîn sînt ascultate. Bani avem deocamdată: ai tăi. Scoase din buzunar purcoiul: Ține-i,

vistiernice! Trase și marama: Uite, ți-a înapoiat-o Șari. Zice să-ți ferești ciolanele...

— O fi avînd nevoie de eie — rîse Nichifor.

— Nu șugui, baci! se oțărî Imre. Am nimerit la ea cu picioarele vătămate și zdrelite peste tot. Dacă nu m-ar fi doftoricit, p-acolo mă prăpădeam...

— N-ar fi fost mare pagubă! — îl împunse unchiețul.

— Lăsați sfada! — se supără Grigore. Cît privește florinii, smolitule, ți-i întoarcem pînă la unul — fii pe pace!

— De asta-i vorba, căpitane? Dacă-ți pot fi de folos...

— Nu mie, frate, ci iobagilor!

— Și cum ai să-i întorci bănișorii? — îl hîrîi Nichifor. De unde ai să-i iei?

— Ei, unchieșule, dac-om izbuti ce pun la cale, om avea cu ce hrăni o ceată întreagă. Să văd întîi cum stau lucrurile pe la Baia...

— Și cai? — se interesă Imre. Că haiducul pedestraș e ca o rîmă; se tîrăște...

— Cai? — hohoti Nichifor cu gura știrbă. I-om lua cu „împrumut" la stăvari... Că la atîta ne-om pricepe noi!...

— Poate și de la armata austriacă... întregi Grigore cu tîlc.

— Da' ce-or să zică grofii din Sătmar dacă speli putina? Or să te caute... — se-ngrijoră Nichifor.

— De ce s-o spăl? — zîmbi Grigore. Am să-i slujesc... pe limba mea. Și dacă n-or fi mulțumiți, treaba lor! Ce zici, bunicule, te țin balamalele să faci un „șpațir" cu mine, pe lună?

Nichifor înțelese că Grigore are să-i încredințeze o taină și se ridică:

— De ce să mă tem, Grigore? Acuși, dac-avem și pistoale...

Se plimbară pe sub copaci și Pintea îi expuse un plan amănunțit:

— Ne trebuie oaste, vistiernice, nu ceată. Să ne faci rost de încă un sălaș! Cei noi veniți să nu ne știe ascunzătoarea: poate că-i dă unuia ghies să trăncănească, ori o fi de-a dreptul iscoadă. Să ne așteptăm la orice... Pînă una-alta, e mai bine să nu fiu cunoscut. Le spui, desigur, că Grigore Pintea-i căpetenia — cum mi-ai zis adineauri — dar cum arăt la față s-o afle la vremea cuvenită. Deocamdată-s consilier administrativ, mă cheamă Csontos și voi umbla prin țară pîn-oi rostui ce ne trebuie. Aici, dum-

neata poruncești! Voinicii pe care-i vei primi, dă-i pe seama lui Imre: se pricepe. Bani pentru cele trebuincioase aveți deocamdată...

— Nici n-avem lipsă, nepoate! Hrană găsim. Doar ceva făină, lumînări, unsoare pentru hamuri și flinte...

— Sălașul vezi să fie cît mai depărtat de aici — continuă Grigore. M-am gîndit la munții Rodnei... Acolo-s mocani de-ai bunicului Irimie Costan și-s oameni dintr-o bucată...

— Nu cunosc locul pe-acolo...

— Am să caut eu...

— Cînd pornești?

— Dacă nu aveți nevoie de mine, chiar mîine. Am multe de făcut...

CAPITOLUL XIV

PINTEA HAIDUCUL, CONSILIER ADMINISTRATIV

Monetăria din Baia, singura din imperiu unde se băteau taleri de aur cu efigia împăratului Leopold, era păzită cu străşnicie. Fără permis nu intrai pe porţile înalte, de fier, iar pe zidurile groase, din loc în loc, caraule cu tlinte încărcate iscodeau dintr-un fel de chilioare. Călare, Grigore pocni cu pintenii în portiţă. Se deschise o uşiţă, tăiată în mijlocul porţii, pe care scoase capul un stegar — şeful pazei:

— Ce doriţi?

— Să vorbesc cu baronul Haller...

— Cine sînteţi dumneavoastră?

Grigore descălecă şi-i întinse hîrtia. Stegarul îşi aruncă ochii pe ea şi descuie poarta cu plecăciune:

— Poftiţi, domnule consilier! Aici vă rog. Domnule Kuntze! Domnia sa e consilier de la Sătmar. Îl caută pe domnul baron.

— Ocupaţi loc! — îl pofti secretarul. Merg să vă anunţ. Numele domniei voastre?

— Martin Csontos.

— Prea bine!

Baronul Haller e un vienez mărunt şi astmatic. Judecător la Viena ani îndelungaţi, s-a văzut bombardat vicerar la Baia, cu cîţiva ani în urmă, subordonat contelui Herbertstein von Hellenbach, care poartă şi titlul de „consilier imperial intim". Deşi fusese înnobilat şi cu o funcţie înaltă, Haller blestemă ceasul cînd a fost exilat în pustietatea asta ardeleană, unde are de-a face cu verkeşi vicleni, cu băieşi rău mirositori şi cu maiştri aurari bavarezi, beţivi şi impertinenţi. Dar n-are încotro... Cînd îţi ordonă împăratul... Tînjeşte după slujba lui tihnită de odinioară, berea şi cîrnaţii vienezi, plimbările din Prater în trăsurica trasă de un cal... A lăsat la Viena soţia, o fată şi doi băieţi, iar aici se simte descumpănit. Cu atît mai vîrtos cu cît şeful

său direct, Herbertstein, e sever și-i face șicane. La intrarea lui Grigore, Haller își potrivi pe nas ochelarii cu arc: avea vederea scurtă:

— Kuntze m-a informat că...

— Poftiți documentele!

Îl îndemnă cu un gest să șadă.

— Csontos? Ungur dacă nu mă-nșel?

— Exact.

— Vorbiți totuși germana destul de curgător; asta-i rar la națiunea dumneavoastră.

— Nu chiar atît de rar pe cît vi se pare, domnule baron — îi întoarse Grigore împunsătura.

— Hm... Poate... Și cu ce vă pot fi de folos?

— Mie? Cu nimic. Guvernatorului însă și imperiului austriac...

„Cam țîfnos tinerelul!" — gîndi Haller.

— Aș putea să știu cum stați cu baterea monezilor?

— În ce scop?

— Excelența sa, domnul guvernator, are nevoie urgentă de o primă tranșă din cei 35 000 taleri de aur. Poate sînteți informați că se află pe drum încă 12 regimente imperiale...

— Parc-am auzit ceva la cazino...

— Nu-i comanda cumva berbanții de Glöckelsberg și Herbeville! Îi cunoști?

— Nu. Dar mă interesează aurul...

— De asta se ocupă „șeful". Pe el îl știi? Nu?

O să mergem împreună! Eu am pe cap treburile administrative: cota de aur-praf de la verkeși, plata salariilor, cheltuielile de întreținere, hrana și solda ofițerilor de pază... Fleacuri! De baterea monedei răspunde Herbertstein. Înțelege-te cu el! Aș mai vrea să-ți dau un sfat, dacă nu te superi: nu-ți pune toate la inimă. Ești tînăr, profită de viață... Nici dumneata, nici eu nu vom schimba firea lucrurilor. Ia-o mai domol! Altfel poți avea neplăceri. Are vreun rost? Primește-ți leafa și fă atît cît trebuie...

— Adică?

— Nimic!

— Regret, domnule baron, că nu pot primi sfaturile dumneavoastră pline de bune intenții. Îmi voi duce sarcinile pînă la capăt, sau voi demisiona. Am de controlat încasările magiștrilor perceptori, transportul impozitelor la Satu Mare, în sfîrșit...

— Unde locuiești?

— Nicăieri. Abia am ajuns...

— Încartiruirea intră în atribuția mea. Sună: Kuntze, comunică la cazino să pregătească o cameră pentru domnul consilier Csontos. Și să tragă trăsura la scară: mergem la Herbertstein!

Secretarul ieși să execute dispozițiile.

— Contele nu lucrează aici? — se miră Grigore.

— Aș! E „consilier financiar intim" și are biroul acasă. Ține de poale pe contesă și pe scumpa lui Yolan!

— Pare că nu sînteți în raporturi prea bune...

— Dimpotrivă! Excelente... — rîse Haller sarcastic, săltîndu-și burticica. Doar că ne vedem din an în paști. Și e mai bine așa...

Străbătînd ulițele în trăsură, cei doi ședeau în cîte un colț, pe perne, tăcuți. O singură dată a căutat Grigore să intre în vorbă cu Haller:

— S-ar putea vizita minele verkeșilor? Mă interesează...

— N-ai decît! Am să ți-l dau pe Kuntze însoțitor. Eu nu mă bag în gropile lor împuțite! Prefer să-mi aducă la Baia pulberea de aur ce ni se cuvine...

Contele Heinrich Ademar von Herbertstein und Hellenbach, consilier financiar intim al împăratului Leopold I, avea un arbore genealogic ilustru. Un străbun și-a început cariera ca hoț de cai și a sfîrșit-o făcînd contrabandă de vite la granița cu Polonia, altul, abate la Insbruck, a fost caterisit de consistoriul cardinalilor catolici, biciuit în piața publică și lapidat de cetățeni, deoarece „pregătise" fetițele de 12—13 ani pentru comuniune într-un mod cu totul laic, (unele au și rămas gravide) — obicei neprevăzut în canoanele catolice — iar tatăl său, zaraf de vază, fusese cămătarul personal al răposatului Ferdinand al III-lea, tatăl actualului împărat. Cu asemenea ascendență ilustră și cu averea lăsată de zaraf, nu i-a fost greu să ajungă prim consilier financiar al lui Leopold I și să i se încredințeze funcția de erar al bogatelor mine de aur din Baia Mare, Baia Sprie, Capnic și Lăpuș, precum și aceea de administrator general al primei monetării europene în care se băteau taleri de aur cu efigie împărătească. Soția lui, Hermine, avea o origine mai puțin aleasă: tatăl ei, Johann Habig, a luat-o de jos ca simplu piuar și a ajuns, la bătrînețe, fabricantul de pîslă și fetru din păr de iepure,

ale cărui pălării erau purtate de capetele celor mai înfierbîntați războinici și gentilomi, începînd cu cei din ducatele prusiene, granzii de Spania, marchizii duelgii din Franța și Flandra și sfîrșind cu urmașii cavalerilor saxoni, care invadaseră cîndva insulele britanice. Fiica lui, Hermine, damă de companie a nefericitei prințese Charlotte, care a murit nebună la o mănăstire de carmelite, a primit titlul de baroană. Francisc Herbertstein a cunoscut-o în anturajul curții și s-au căsătorit. Nași le-au fost cardinalul Viotti — nunțiul papal — și însuși împăratul Ferdinand. Gurile rele susțineau că fiul lor, Wolfang Ademar Konrad — care a avut imprudența să se lase căsăpit pe cîmpiile valone la 27 de ani, cu trei zile înainte de a-i fi sosit avansarea la gradul de căpitan și crucea cu briliante, semăna cam prea bătător la ochi cu bătrînul împărat — ceea ce n-a știrbit de fel stima de care se bucura contesa Hermine în cercurile înalte vieneze. Dimpotrivă...

Soțul, firește, habar n-avea despre aceste cancanuri de curte și, după ce a primit vestea dureroasă că fiul său s-a jertfit ca un erou pe cîmpul de bătaie, și-a revărsat dragostea părintească asupra Yolandei — pe atunci în vîrstă de nouă ani. Nutrea ambiția să aibă cea mai bogată moștenitoare din imperiu — ceea ce reușise în parte, o dată cu preluarea administrației aurului — și să se încuscrească eventual cu familia domnitoare, printr-unul din prințișorii sau ducii de a treia și a patra spiță, care mișunau pe la Schönbrunn.

La Baia și-a clădit un castel pe o colină, afară de hărmălaia vulgului, și nu primea, de obicei, unguri. Excepția o făcea doar la cererea imperioasă a Yolandei, care, la cei douăzeci de ani ai săi, ajunsese un soi de tiran în casă. În fața capriciilor ei, se plecau toate voințele ; chiar și aceea a prințului maior von Lichtenstein — un ofițeraș neghiob, înrudit vag cu împărăteasa, care-și ceruse mutarea la Baia de dragul ochilor albaștri ai fermecătoarei Yoli. Bătrînul conte îl socotea logodnic neoficial, în timp ce fata îl folosea drept curier și bufon...

Fericirea contelui Herbertstein a fost umbrită într-o zi, cu trei ani în urmă, cînd episcopul de Kalocsa, Kollonitch — un popă sîrb, destrăbălat, ajuns cu ajutorul fustelor cancelar aulic și prim sfetnic al împăratului — i-a trimis pe cap un spion, pe mărunțelul Haller, ca viceerar. Judecătorul

ăsta șters, bombardat baron prin matrapazlîcurile cancelarului-popă, nu i-a plăcut de fel. Prea își bagă nasul în toate, făcînd pe nevinovatul! Bănuiește rostul acestei numiri: cardinalul-cancelar, fustăreț și chefliu, își clădise la Viena palat somptuos, întreține slugărime, carete aurite mai dihai ca cele împărătești, aduce covoare din Buhara, cristaluri scumpe de Boemia, mătăsuri din Franța și săbii din Toledo, dă ospețe mai fastuoase ca cele de la curte și încarcă cu daruri și bijuterii gisculițele de neam pe care le alege ibovnice. Avea deci nevoie de taleri numeroși, care să întunece strălucirea curții și să țină sub papucul eclesiastic pe Leopold, pios la culme, dar nătîng și neputincios. Cum îl cunoștea bine pe Herbertstein, care învîrtește finanțele pe deget și, fără îndoială, își tace parte grasă din aurul scos de băieși, i-a vîrît în coaste pe Haller. Ce urmărește popa și neînsemnatul magistrat o știe bine: să strîngă dovezi împotriva sa — chiar ticluite la nevoie — și să le aducă plocon împăratului, spre a-l mătura din erariu. După care, Kollonitch cu omul său de paie, Haller, să-și vîre mîinile pînă-n coate în aurul băimărean. Dar are și el un cuvînt de spus: în materie de finanțe nu-l întrec mulți și curtea, fiind mereu la strîmtoare de bani, tot la el apelează — deși împăratul se cam teme de blestemele cerești ale prelatului — cancelar. Dar vorba ceea: „Pînă la Dumnezeu te omoară sfinții!" Și sfințișorii ăștia sînt dați naibii: au nevoie de taleri strălucitori, cu zimți. Iar peste taleri, el, Herbertstein, e mare și tare. De aceea, i-a și tăiat-o rîtos șobolanului de judecător, cum a pus piciorul în Baia: „Dumneata te vei ocupa de treburile administrative și cota de praf ce ni se cuvine din arenda verkeșilor! În monetărie n-ai ce să te amesteci!" S-a făcut foc parșivul de Kollonitch și a iscat tărăboi la Viena. Dar un serviciu de masă aurit și cîteva bijuterii de preț, cizelate de aurarii din subsolul monetăriei, au astupat gura augustului suveran. Oricum, el știe că Herbertstein dă și afurisitul popă sîrb ia cu nemiluita — de la morți și de la vii...

O vreme cancelarul Kollonitch s-a înfruptat din veniturile celor 42 diocese eclesiastice pe care le păstorea și din averile mănăstirești. Dar de cîtva timp i-a înțărcat și bălaia asta. Papa Inocențiu al XII-lea l-a convocat, în 1696, în fața consiliului cardinalilor, unde a fost scuturat în lege pe motiv că irosește fără socoteală talerii catolici din dio-

cesele sale, în loc să-i verse în vistieria Vaticanului, spre veșnica slavă a creștinătății apostolice. Și, dacă n-ar fi jurat pe toți sfinții că pe viitor nu va lipsi măcar un sfănțuș din socotelile canonice, l-ar fi caterisit fără doar și poate. Așa încît s-ar fi lins pe bot și de postul de cancelar, și de influența pe care o exercită asupra slăbănogului împărat al Austriei. Îi mai rămîneau deci cutia milei și daniile enoriașilor, pe care abații grămătici uitau, din zăpăceală, să le treacă în condici și le trimiteau servili prințului apostolic de la Viena. Dar, pentru nevoile sale nemăsurate, aceste slabe pomeni îi ajungeau pe o măsea. De aceea și-a pus ochii pe Baia Mare și încearcă, prin Haller, să-și reaurească blazonul și să-și umple lada pustiită. Vezi însă că și Haller se dovedește nevolnic. A făcut o alegere nefericită ; baronul e prototipul neamțului mărunt, al cărui ideal este să-și umfle burta cu bere, să sugă din lulea și să-și aștepte pensia în tihnă.

Din cauza suspiciunilor, contele Herbertstein îl ține pe Haller la distanță și-l privește fioros. La drept vorbind e și el un neamț cu tabieturi, aflat sub papucul Herminei și al Yolandei. Dar acest secret, pe care îl comentează slugile, nu străbate prin zidurile groase ale singuraticului castel... Cînd Brauch, secretarul său particular, i-a anunțat vizita lui Haller însoțit de un „domn", erariului mai să-i vină rău : „Ce naiba o mai fi vrînd de la mine ? Pesemne că și-a adus întăriri : vreun maimuțoi al cancelarului..." I-a primit rece, distant, fixîndu-l pe Haller ca pe o ploșniță nesuferită :

— Cu ce-ți pot fi de folos ?

— Vi-l prezint pe domnul Csontos, consilier administrativ, trimis de excelența sa, guvernatorul...

„Csontos ? N-o fi sîrb de-ai lui Kollonitch ?" — gîndi contele și îi ură înțepat :

— Fii binevenit ! Apoi îl întrebă pe negîndite : Sîrb, croat...

— Nu, ungur !

— Așa ? Figura i se mai înseninâ. Cu ce rost pe la noi ?

— Monetăria...

— Hm... În cazul acesta, prezența baronului Haller nu-i necesară. Nu se ocupă de monetărie...

— M-a informat, excelență !

Haller se înclină, jenat:

— Pe mine mă scuzați; am o groază de treburi...

— Nu te reținem, baroane! — surîse contele ironic.

Rămas cu Grigore, Herbertstein îl măsură din cap pînă-n picioare. „Curățel flăcău...“ gîndi el. Se proțăpi în fața vizitatorului și-l străpunse cu o privire cercetătoare:

— De mult îl cunoști pe Haller?

— Exact de o oră, excelență.

— Dar pe Kollonitch?

— Aud pentru prima oară acest nume!

— Cum? — se miră contele — n-ai aflat despre arhiepiscopul-cancelar imperial?

— Vă mărturisesc cinstit că nu — afirmă Grigore cu modestie. Noi, ardelenii, cunoaștem pe cei ce ne cîrmuiesc, arareori oamenii de seamă din Ungaria și aproape de fel pe marii sfetnici ai împăratului.

— Și cum ai ajuns la amicul meu Loewenburg?

— Prin bunăvoința contelui Karolyi — răspunse Grigore pe ocolite și un zîmbet îi flutură pe buze: „Dac-ai ști că guvernatorul mă crede protejatul tău...“

— Poftim, ocupă loc, tinere! — și-i arătă un fotoliu în fața biroului. Se așeză și-ncepu să-nvîrtească un cuțit de tăiat hîrtie. Va să zică așa... consilier administrativ... Sîntem deci „colega“.

— Cum? — se miră Grigore.

— Foarte simplu, eu, consilier administrativ, dumneata, guvernamental; eu, bătrîn, dumneata, tînăr; eu cobor, dumneata urci... Sîntem așadar două extreme. Și extremele se ating...

„Ce dracu' mă fac cu papă-lapte ăsta? — gîndi contele supărat. Pun prinsoare că n-a împlinit 25 de ani. Ce gînduri o avea?“ Trase de șnur. De după perdele apăru un fecior:

— Hans, două șvarțuri fierbinți! După ce ieși valetul — se scuză cu haz: Poate că nu ești obișnuit cu băutura asta specific vieneză, dar, cum ne războim cu turcii, ar fi caraghios să le bem cafelele! Nu găsești?

— Ca amator mediocru, mă tem că nu le deosebesc gustul — îi răspunse Grigore mieros.

Contele încruntă din sprîncene: „Știi că nu-i dobitoc de fel? Mi-a trîntit-o, pe ocolite, că nu ne poate suferi la fel ca pe otomani... Sau poate că nici nu-și închipuie ce

răspuns deștept mi-a dat. Că ungurii, de felul lor, sînt greoi și nesărați".

După ce bău șvarțul, contele îl iscodi:

— Ți s-au dat instrucțiuni?

— Da. Să urgentez trimiterea la Sătmar a 10 000 de taleri.

— Pentru?

— Vistieria stă cam prost cu încasarea dărilor. Și vin în subsistență încă 12 regimente imperiale...

— Am fost informat...

— Asta-i împuternicirea mea: să organizez transportul și paza...

— Da, da, e bine; mișună tîlharii prin păduri. Să iei toate măsurile și cîți oameni crezi că-ai nevoie!

— Furgon metalic aveți?

— Trei. Dar nenorocirea-i alta. Mă tem că nu avem monezi bătute. Să-l întreb pe Brauch. Sună: Care-i situația în monetărie?

— Cred că avem vreo patru mii, excelență...

— Puțin! Cît timp ne-ar trebui ca să strîngem 10 000?

— Cam două săptămîni...

— Mulțumesc! Ai auzit? — punctă cu cuțitul contele, după plecarea secretarului. Două săptămîni. Ai vreme să cunoști Baia, să te plimbi... O idee îi străfulgeră prin minte: „Ce-ar fi să-l înfunde pe Haller? El controlează magiștrii și perceptorii din comitat. Dacă l-ar însărcina pe Csontos cu treaba asta? I-ar mai trage păcătosului o pernă de sub șezut..."

— Asta-i o misiune — cum să zic? — neînsemnată pentru un consilier administrativ. Alte sarcini nu ți s-au încredințat?

— Desigur! Aprovizionarea și furnizorii, controlul fiscal...

— Perfect! Pînă vor fi gata monetele, poți lua o trăsură și să dai o raită prin comitat. Stăm cam prost cu dările și Haller se mișcă greu... I-ai lua și o belea de pe cap. Să stai de vorbă cu magiștri, primari, juzi și perceptori, să te uiți prin scripte și să le pui piciorul în prag. Îți dau puteri discreționare!

— Nu-i suficientă împuternicirea din Satu Mare?

— Nu, că Loewenburg nu-i cunoscut pe aici. Alege trăsura, caii, vizitiul...

— Prefer să umblu călare. E mai rapid...
— ...dar obositor!
— Sînt obișnuit, Excelență!

*

În drum către Bicsad, Grigore căuta un loc ascuns — vreo peșteră sau un luminiș printre stînci — unde s-ar putea adăposti o ceată de voinici, cu cai și arme, ferită de privirile nechematților și de mirosul copoilor austrieci. „Cu haiducia nu ajungi departe!" — cugetă el. Ca să birui, îți trebuie oaste... Fîrtați or găsi ei. Umblă zvonul că recrutorii gonesc după cătane, mai ales în așezările iobăgești. „Și care-i nebunul să se dea legat pe 16 ani? Nu-i mai nimerit în codru? Fără-ndoială!"

N-a găsit ascunzătoare pe plac. Poate o întîlni una mai sus de Bicsad. Dar nu-i vine la socoteală: prea e în coasta Telciului și baronul Andraș comandă regimente... Să pată cumva soții lui aidoma lui Aladar? Ferit-a sfîntul! S-o sfătui cu unchiașul; Nichifor cunoaște codrii ca punga lui de mahorcă. O să găsească el ascunziș, de bună seamă... Trece prin Telciu fără să se oprească. Nu vrea s-ajungă tîrziu la Bicsad și călărește la pas prin pădurea din Borcut. A rămas la Bicsad o zi și a făcut ceva treabă. Dar nu-i de ajuns! Vrea să-l mulțumească pe erar și să-i cîștige încrederea. Are nevoie... Înainte de a poposi în Baia, va mai trece pe la cîțiva magistrați perceptori. Dacă n-or avea hîrțoagele în ordine, le va trage o scuturătură zdravănă. Asta-i este pe plac! Ei adună dări la arendași, verkeși, meșteșugari — oameni cu dare de mînă. N-au de-a face cu iobagii: grofii au cu ei de-a face; și vechilii... Și îi storc ca pe rufe! Parcă grofii n-au obligații către stat? Să plătească! De o găsi vreo neregulă — fiindcă perceptorii se tem de grofi și-i lasă în pace — o să trîntească un raport de-o merge fulgii! Asta va fi prima lui satisfacție!... Nu s-a oprit în Tăuți, să nu piardă vreme. Călări mai departe. Cînd fu să intre în Blidari, zări pe cîmp, după șanț, lîngă hanul din capătul satului, un pîlc de flăcăi legați între ei de mîini, cu funii. Ca vitele... Stăteau tolăniți pe iarbă, osteniți și plini de praf. Îi străjuiau cătane bătrîne, cu flinte vechi și spîngile ruginite. Grigore struni frîul lîngă un sergent mustăcios, cu straie boțite. Părea să fie căpetenia străjii.

— Ce-i cu flăcăii ăștia ?

— Nu-i slobod să spun ! Cine sînteți dumneavoastră ?

Grigore scoase împuternicirea. La vederea ei, vagmistrul își îndreptă centironul și tunica :

— Recruți, să trăiți...

— Încotro îi duceți ?

— La Sătmar...

— Să poposim colea, în han, c-am flămînzit... Ce rost are să vorbim pe șosea ? O luă înainte, descălecă, priponi calul de copac, în fața hanului și strigă : Jupîne !

Deșca venea pe urmele lui. Din dugheană ieși o femeie mătăhăloasă, cu nasul borcănat.

— Ce-i porunca ?

— Aveți cu ce potoli foamea unui drumeț ? Adică doi... — și privi către sergent.

— Se găsește ! Poftiți înăuntru...

— Nu se poate ! — protestă sergentul. Am consemn...

— Adu-ne o masă afară, hangițo, că-i de ajuns de cald, ceva de-ale gurii și o oală cu vin.

— Se poate... — încuviință hangița și plecă, legănîndu-se ca o rață leșească, pe picioarele cît doi bulumaci.

Un argat aduse o masă și o bancă :

— Față n-avem !

— Nu facem nazuri ! rîse Grigore. Așa-i, domnule ?... nici nu știu cum îți zice...

— Kratofil.

— Ceh ?

— Nu, austriac din Boemia... Mințea.

Sergentul înfuleca lacom ; se vedea că-i flămînd. Grigore îi turnă vin în cănceu, ciocni cu el, dar abia-și muia buzele.

— Nouă ni se dă hrană rece... — se justifică sergentul, stingherit : șuncă rîncedă și brînză mucegăită...

— Pricep... Mănîncă și bea pe săturate : ești oaspetele meu.

După ce ostașul păru sătul, Grigore mai porunci o oală cu vin.

— Fumezi ?

— Da. Dar am isprăvit tutunul...

— Adă și patru pacuri de tutun ! — comandă Grigore.

Dădu ostașului un pachet, care-și răsuci o țigară groasă, cît degetul și pufăia cu nesaț. Își mîngîie bărbuța roșco-

vană și-l privi recunoscător. Vinul îi dezlegase limba și-i făcuse voios. Grigore îl descosea iscusit și sergentul nu-i ascundea nimic. Avea doar în față un slujbaș înalt... Îi istorisi cum recrutorii au prins flăcăii pe cîmp, în așternut, la cioplitul lemnelor, prin Maramureș...

Din pălăvrăgeala cătanei nu-l interesau decît cele ce putea afla despre cei prinși:

— Treceți prin Baia?

— Nu, de ce să ocolim? Scurtăm drumul prin munți, pe la Firiza. Dar trebuie să pornim: s-or fi hodinit răcanii...

O luară pe jos. Grigore ducea calul de dîrlogi. Deslușì o frîntură de cîntec:

Oi! Că m-ai lăsat, mămucă,
Să mă prindă, să mă ducă;
Șaispce ierni să stau plecat,
Cătană la împărat...
Cînd mi-or da ausweis la mînă,
Draga mea o fi bătrînă,
Iară eu oi fi zbîrcit,
Tăt ca mărul putrezit...

Flăcăul cînta încetișor, cu jale, c-un glas tărăgănat, pe care-l cunoștea bine, din copilărie. Era graiul bunicului Irimie și al ciobanilor din Maramureș, sfătos și moale. Se apropie de el:

— De unde ești, flăcău?

— Din Săcelul maramureșean — răspunse feciorul în romînește.

— Vorbește ungurește, flăcău, că nu te pricep! — îl repezi Grigore, deoarece vagmistrul trăgea cu urechea. Mulțumit, paznicul se îndepărtă.

— O țigară, boierule! — îl rugă cel prins. Aș trage un fum să-mi treacă năduful...

— Ține! Și-i dădu un pachet. Păstrează-l! Cum îți zice?

— Petrișor...

— Și mai cum?

— Lupul...

— Lupul ai zis? — tresări Grigore năpădit de amintiri.

— Așa...

— Ce meserie aveai?

— Cioban... La stîna lui Bucur, în Rozavlea...

— Ai cunoscut pe Irimie Costan?

— Baciul Irimie? Cum de nu... cumsecade rumîn! El m-o învățat ciobănia. De-acuși, sapa și lopata: în slujba împăratului...

— Nu ți-i foame?

— Cînd ești necăjit, nici mîncarea nu-ți prieste. Ne-a umflat la stînă. Eram cu ăla de colo, Breban...

— Stai o țîră. Se apropie de vagmistru: Am o rugăminte la dumneata, domnule Kratofil. E acolo un băietan flămînd...

— Apăi flămînzi or fi cu toții; că nu-i ducem la nuntă...

— Aș vrea să-i dau unuia să-mbuce; ăl de am vorbit cu el. Că doar nu m-oi pune să-i satur pe toți...

— Dați-i, coane! Cine vă-mpiedică?

— Așa, între ceilalți, o să-i stea îmbucătura-n gît. Fii bun și dezleagă-l, să-l duc la han...

Vagmistrul stătea în cumpănă. Pare să fie bun la suflet, ca cei din Boemia sa părintească, nu hain ca nemții. Și pe el l-a ospătat, i-a dat tutun, dar tot se codește: e împotriva regulamentului.

— Dacă fuge, excelență? M-am nenorocit!

— Îl iau pe seama mea, nu te teme! Și-i vîrî în palmă un florin. Cum simți fosnetul hîrtiei, vagmistrul se muie. Da' s-aveți grijă: valahii-s tare șireți...

— Ține-mi calul zălog — rîse Grigore.

— Hei, Rudich! — țipă vagmistrul. O cătană deșelată, gheboasă, veni pe fugă:

— Ordonați?

— Dezleagă pe ăl de colo...

— Îi dați drumul? — se sperie straja. Să plece?

— Nu, boule! Îl ia domnul peste drum, la han, să-i dea ceva de crăpelniță.

— Înțeleg! Și eu să-l păzesc... rîse tîmp străjerul.

— Păzește-o pe mă-ta și fă ce ți-am poruncit! Apoi se adresă lui Grigore, după plecarea neamțului: V-am făcut pe plac, înălțimea voastră, fiindcă vă știu inimos. Da' să nu vă-ncredeți în valah. Odată o ia la sănătoasa și eu înfund ocna. C-am scris țidulă de primire pentru el...

— Chiar dacă-i dau cu ăsta pe la nas? — rîse Grigore și scoase din buzunar pistolul militar. Dacă face un singur pas, îl împușc în picior și-i piere cheful să mai fugă cîte zile o avea!

— Așa mai merge... — se mulcomi vagmistrul. Am încredere.

Petrișor se apropie, urmat de străjer. Ce-o mai fi vrînd cu el domnișorul spilcuit? A primit tutunul, i-a zis „bogdaproste!" Ajunge!

— Spuneai că ți-e foame! — se răsti la el Grigore pe ungurește. Vino să mănînci ceva la han. Dar să nu dea dracu' s-o iei la sănătoasa, că te găuresc! Privește ici... Și-i flutură pistolul pe sub nas. Ia-o înainte! După ce s-au depărtat binișor, încît nu mai puteau fi auziți de paznici, Grigore îi vorbi românește:

— Nu te întoarce, Petrișor! Eu sînt, Grigore... nepotul baciului Irimie Costan. Mă aducea și pe mine la stînă, ți-amintești? Eram atîtica...

— Grigoriță... șopti ciobanul cu extaz, fără să-ntoarcă privirile, cum i s-a poruncit. Cu dumneavoastră colindam pădurile și culegeam afine și mure?

— Cu mine! Și prindeam cățelandri de lupi...

— Da' erai micuț. Și acum... Îmi părea mie că aduci cu cineva și nu știam de unde să te iau... Grigoriță Pintea... Eu îți ziceam pintenogu', că erai țanțoș. Și iată-te domn!

Intrară în curte.

— Șezi colo, Petrișor, să-ți poruncesc ceva de-ale gurii. Dar să nu vorbești românește cît e cineva pe aproape. E mai sănătos! Nu holba ochii, am să-ți lămuresc eu de ce, cînd ne-om mai vedea.

— Ne-om mai vedea oare?

— Fără doar și poate, băiete, și chiar des...

Intră în han și ceru de mîncare. Nu-l stîrni cu întrebări și-l lăsă să ospăteze în tihnă. Îi turnă și vin:

— Bea de aici...

— Mulțam...

— Bani ai?

— De unde? Că m-au luat de la oi...

— Ține! Ia și tutunul ăsta: să aveți... Toți îs români?

— Toți...

— Cîți sînteți?

— Douăzeci și opt...

— Vreți să scăpați de cătănie?

Ochii ciobanului luciră:

— Dacă s-ar putea, domnule Grigore...

— Se poate! Și acum, ascultă: treceți prin Gutin; am aflat... Așa cum umblați, cu popasuri... Noaptea ce faceți?

— Dormim! Că destul ne rupem ziua ciolanele!

— Înseamnă că pînă la Vama faceți pe puțin trei zile. Bun! Iată ce se va petrece: vor tăbărî peste voi haiducii...

— Ferească-ne cerul! — și-și făcu cruce.

— Ba să nu te ferească, bolîndule! Îs oamenii mei, pricepi?

— Aha... se dumeri ciobanul...

— Asta-i! Tu dă soților de veste, pe ascuns. Pe care-i cunoști mai temeinic...

— Păi toți îs maramureșeni d-ai noștri...

— Cu atît mai bine! Cînd veți auzi călăreți și pocnete de pistoale, apucați flintele străjerilor. Nu pomeni de numele meu, băiete, că ai strica totul...

— Și p-ormă... — îl privi ciobanul nedumerit. Ce-om face? Că dacă ne-om întoarce la căși, tot un drac îi: ne prind iar!

— Ei, n-o să vă întoarceți și pace bună! Loc în codru-i berechet!

CAPITOLUL XV

HAIDUCII LUI PINTEA

Nicicînd n-a alergat murgul atîta. Grigore îl oprea doar cît să-l adape la o fîntînă și să-i dea grăunțe. Aplecat peste coamă, îi șoptea la ureche:

— Iute, Vifor! Arată-mi că ești cal de haiduc...

Dobitocul nu cunoștea graiul, dar știa că trebuie să gonească, fără să fie îmboldit. Și alerga fără istov. Își iubea noul stăpîn și presimțea că-i grăbit. Au trecut ca vîntul prin Firiza și Ferneziu, au ocolit Baia și Tăuții, înfundîndu-se în muntele Țibleșului. În zori, Pintea a ajuns la ascunzătoare. Portița era proptită pe dinăuntru cu pietroaie; n-a putut s-o urnească. Bătu cu pistolul, cu cizma, dar abia nechezatul murgului fu auzit de soți. Nichifor se apropie și privi printr-o crăpătură:

— Grigore!

Cît ai clipi, Sava și Imre alergară, luară pietroaiele-n brațe și făcură loc. Deschiseră portița; Sava apucă murgul de căpăstru.

— Curăță-l, „aghiotantule", lună și du-l afară, la iarbă. Să fie hodinit pentru la noapte.

— Iar pleci?

— Cu tine.

— Atunci e fain!

Rămase cu Nichifor și Imre.

— Ești nădușit, Grigore! — constată unchiașul. N-aî vrea să te hodini o țîră și să-ți schimbi rufele? Îmi pare că n-ai închis ochii toată noaptea...

— Așa-i! Dar n-am vreme.

Și le istorisi cum l-a întîlnit pe cioban și pe ceilalți feciori prinși, ce s-a sfătuit cu Petrișor și unde trebuie să le iasă în întîmpinare. Imre-și frecă mîinile:

— Se adună oastea, căpitane!

— Dac-om izbuti să-i slobozim... — încuviință Grigore cu îndoială.

— Se poate altfel ? Las-pe noi !

— Altu-i necazul, smolitule ! Aici n-aș vrea să-i aducem. E ascunzătoarea noastră, a căpeteniilor, și nu trebuie s-o știe alții. Iar pe soți nu văd cum să-i pitim altunde...

— Știu eu, căpitane !

— Spune, Imre !

— Aveam noi o peșteră, pe crestele Rodnei, către Borșa. E loc pentru o oaste-ntreagă ! Cam umed, e drept, că mustește apa din izvoare lăuntrice ; dar sînt și locuri uscate, mai către fund. Asta ne-a fost primul adăpost, cu opt ani în urmă, cînd m-am însoțit cu Aladar. N-am mai dat pe acolo de mult ; ne-am statornicit prin Capnic. Era mai aproape de șosele umblate...

— Tîlhari de drumul mare ! — mormăi Grigore înciudat.

— Ei, și dumneata...

— Lasă, nepoate — glăsui Nichifor împăciuitor. Ce a fost a trecut. Vorba-i ce facem amu' ?

Grigore le expuse planul de atac.

— Da' flinte, cai ?

— Le-om da, cînd o veni vremea. Întîi să deprindă viața aspră, de codru, să știe umbla feriți din calea gonacilor și a poterașilor.

Au călărit toată noaptea. Au descălecat de trei ori, la izvoare, să adape caii și să-și potolească setea. Atîrnaseră de oblîncuri traistele cu merinde și grăunțe, la brîie aveau pistoalele, iar Imre și cu Sava, care învățase repede să mînuiască flinta și se dovedeau buni țintași, purtau pe după grumazuri, de-a curmezișul, cele două durdițe scurte. Sava nu-și încăpea în piele. Călare pe Sălbătecuța, cu pistoalele înfipte-n cingătoare și flinta care-l bătea pe spinare, s-ar fi luat de piept și cu voievodul. Acu-i va arăta căpitanului ce-i în stare. A doua seară, cînd au ajuns către Vama, l-au trimis pe Sava, fără cal și flintă, în cercetare. Ceilalți descălecară. Atîrnară trăistuța cu boabe de grumazul cailor și se așternură să îmbuce. Sava își luase o tașcă de călător, în care avea merindea și la fund pistoalele. El se va hrăni în mers... Au băut apă din plosca unchieșului, apoi s-au lungit sub copaci.

Se făcu ziuă, amiazi și nici urmă de Sava. Intraseră la gînduri : Dac-o fi pățit ceva? Abia pe la asfințit veni băiatul, voios și proaspăt de parcă s-ar fi dat jos din așternut :

— I-am aflat ! M-am ținut pe urma lor și știu unde vor înnopta...

— E departe ? — întrebă Imre.

— Călare ajungem iute ! Să nu ne grăbim. Dăm peste ei cînd străjile or fi toropite. Și sînt ca vai de mama lor ; bătrîni și osteniți... N-or să ne dea prea mult de furcă.

Totul s-a petrecut mai lesne decît și-a închipuit Grigore. Cînd au auzit tropote de cal, pocnete de pistoale, chiote și răcnete, străjerii s-au înfricoșat. Dădură să apuce flintele, dar fură înhățați și înghesuiți între flăcăi. Erau opt, cu Kratofil nouă, și flintele luau foc doar dacă le făceai temeneli... Da' ce să mai vorbim de flinte ? Nici n-au ajuns la ele... Pe cînd arătările călări pocneau din pușcoace, de nici nu-ți venea să te miști...

— Cine face un pas, îl găuresc ! — tună Imre pe ungurește, cu vocea lui groasă, ce stîrnea ecouri în codru și-ți ridica părul vîlvoi.

Unul, mai bătrîior, luă custura și tăie legăturile flăcăilor :

— Așa, nepoții tatii, acuși sînteți slobozi, ca jivinele de pe aici.

Petrișor se dădu pe lîngă cai, să-l vadă pe Grigore. Nu-l recunoscu în straiele de țară și cu funinginea pe obraz.

— Grigore... Unde-i Grigore ? — întrebă pe unul cam de o seamă cu el.

— Lasă, ai să afli ! Pînă una-alta, pune mîna să cetluim paznicii...

— Și ce faceți cu ei ?

— Piftie de străjeri ! — hohoti Sava. Ce să facem ? Le luăm flintele, le lăsăm ceva merinde să nu crape de foame și pînă la ziuă i-or afla gonacii crăiești, să-i sloboadă.

— Să le îndesăm și cîte-o cîrpă-n gură, să nu chițăie ? întrebă Imre pe șoptite.

— Nu ! — se opuse căpitanul. N-au decît să urle dacă au chef. O să se creadă că-s lupi. Și pîn-la ziuă om fi departe.

Kratofil — singurul care urlase — zăcea ca un buștean, legat fedeleș, cu mustățile pleoștite. Careva dintre flăcăi îl miruise la țeastă de adormise ca un prunc. Ceilalți roteau ochi sperioși, muți de spaimă. Imre descălecă și trecu pe la fiecare :

— Cum te cheamă ?

— Samú...

— Ungur ?

— Secui...

— D-al meu, va să zică... Ascultă, frate Samú, te sfătuiesc spre binele tău: vino cu noi. Dac-ai scăpat răcanii, tot la ocnă nimerești sau într-un laț de funie. La noi vei fi slobod. Îți dăm hrană, culcuș, foi de tutun să dohănești și, cîteodată, duminicile sau la zile mari, palincă sau o bărdacă de vin. Te prinzi? Dar bagă-ți bine în scăfîrlie: îți jur pe sîngele meu de secui că de-i vrea să ne vinzi, ca Iuda, îți vărs borhotu-n drum și crăpi fără spovedanie. Alege, că noi pornim... Patru s-au hotărît: doi secui și doi sloveni.

— Ce dracu' faci cu ei? — se minună Grigore.

— N-ai zis că vrei oaste? — îi șușoti smolitul. Apăi ăștia-s cătane vechi și le-or trage un muștru pe cinste.

— Dacă fug?

— Da' ce, eu mi-s mort? Pun capul chezaș...

— Numai să nu ți-l pierzi! Restu-i treaba ta. Ți-am dat flăcăii în seamă, fă din ei oșteni neînfricați!

— Așa oi face, căpitane! Pornim?

— Fără zăbavă! Să fiți departe la ziuă...

*

Trecură zece zile pînă ce consilierul administrativ Csontos s-a înapoiat din inspecția făcută în ținut. Descălecă în curtea cazinoului, dădu pe Vifor în primire unui grăjdar și, urmat de un slujitor, porni spre odaia lui.

— A-ntrebat cineva de mine?

— Nimeni, înălțimea voastră!

— Bine. Adă-mi cerneală, pene și hîrtie mai bună. Am de scris un raport.

Întocmirea raportului, pe șase coli, l-a ținut treaz pînă spre miezul nopții. Era bucuros; depusese toată strădania ca Herbertstein să fie mulțumit. A doua zi, pe la zece, porni călare spre castelul contelui, fără să treacă pe la Haller. Erariul îi arătă același fotoliu din fața biroului. Grigore așteptă să se așeze contele, scoase de la piept raportul împăturit și-l puse pe masă:

— Binevoiți a-l răsfoi...

— L-a mai văzut cineva? Ai fost pe la Haller?

— Nu, excelență! M-am înapoiat ieri pe-nserat, am scris raportul pînă tîrziu și mi-am spus că dumneavoastră...

— Ai judecat ca un om de stat. Te felicit! Dar șezi, omule, altfel mă obligi să stau și eu în picioare! La vîrsta

mea... Își mîngîie favoriții : Un Kümmel bei ? Merge grozav cu o țigară... Îi turnă un pahar. Țigări ai acolo ; eu fumez trabucul meu... Despături raportul, luă un lorgnon de pe masă și urmări rînd cu rînd. Mormăi de cîteva ori : Hm... hm... și se uită lung la Grigore : Cam îndrăzneț, dar plin de inventivitate ! Bun raport... Să-l citească nobilii din ținut, te-ar trimite direct la spînzurătoare ! Poate c-ar avea dreptate... și rîse malițios. Dar știu că o să se bucure Haller ! Am să-i dau cu raportul în cap și am să-i trag o săpunească... De cînd îl tot îndemn : Mișcă-te ! Că impozitele nu intră singure în vistierie și perceptorii dumitale sînt niște ticăloși, buni să le tragi cîte douăzeci și cinci de bețe ! Crezi că s-a sinchisit ? Aș ! E în a șaptea lună și-i face rău să umble cu trăsura. Schweinehund[1] ! Pe cînd dumneata, abia venit la Baia, fără obligații în această direcție, la rugămintea mea...

— Mi-am făcut datoria, excelență ! — încercă Grigore să înlăture laudele.

— Te-nșeli, tinere ! Ai făcut mai mult ; de zece ori mai mult ! Ai călărit aproape două săptămîni, ai înghițit praf, ai mîncat prost și ai dormit Dumnezeu știe cum și mi-ai adus un raport cum n-am citit de cînd am venit din Viena. Și sînt cîțiva anișori de atunci... În timp ce Haller și trîntorii săi clocesc ! Știi ce mi-ai adus aici, domnule consilier ?

— Un raport...

— Nu, un act de acuzare. Îi întinse mîna peste birou : Îți mulțumesc ! Și te invit la masă...

— Sînt măgulit, excelență ! Nu merit laudele cu care mă copleșiți. Dar aș avea o rugăminte...

— Poftim ! Dacă-mi stă în puteri, cu plăcere...

— Aș îndrăzni, dacă se poate... să amînați invitația cu cîteva zile. M-aș repezi pînă la Zalău să-mi iau ceva din garderoba personală.

— Se aprobă ! — rîse erariul voios. Cu o singură condiție : să mai bem un un Kümmel în cinstea raportului. Și să te întorci curînd ! N-am nici o grijă cu privire la pază. Va fi bună ! Ai mînă liberă. Cum te întorci, alege-ți însoțitorii, armele... Tălerii sînt gata !

— Vă mulțumesc.

---

[1] Porc de cîine.

— Și eu, tinere. Dacă toți slujbașii înalți ar fi ca dumneata, ne-am plimba toată vremea... Și, ca să-ți arăt că știu să răsplătesc serviciile ce mi se fac, află că luna viitoare vor fi bătuți și ceilalți 25 000 taleri. O să facă Loewenburg ochii cît cepele, dar îți va da o recompensă. Ți s-au fixat indemnizațiile?

— N-am discutat cu domnul baron Mickes.

— Ești modest. Deci nu ți s-a fixat leafa la Sătmar?

— Nu.

— Perfect. Vei primi cincizeci de taleri lunar! Treci pe la casierie să-ți ridici banii pentru luna în curs...

— Nu-i prea mult? — se sperie Grigore Cincizeci de taleri pe lună, adică o mie de florini, era o sumă pe care n-ar fi cîștigat-o la Stupul nici în zece ani, ca grămătic.

— Ceilalți, dinaintea dumitale, primeau douăzeci și cinci, dar îi luau de pomană. Pe cînd dumneata îi meriți cu prisosință... Mai dorești ceva?

— Dacă-mi îngăduiți să mă retrag...

— Drum bun! Cred că pe vineri ești aici!

— Nădăjduiesc!

Contele sună:

— Brauch! Fii bun și condu-l pe domnul consilier guvernamental...

★

Cu talerii în buzunar, Grigore cumpără din prăvălii daruri pentru Marghit: o bluză înfloratâ, cizmulițe de safian cu carîmbi scurți, roșcați și un testemel brodat, de Lipsca. Porni chiar în acea după-amiază. Ardea de nerăbdare să știe că flăcăii au ajuns cu bine și c-au fost așezați la loc ferit. Lăsase calul în voie, să nu-l obosească. Alcătuise amănunțit planul atacului pe care îl vor da furgonului cu aur. Primul transport, cu cei zece mii, îl va conduce el și va ajunge cu bine la Sătmar; la al doilea, care va purta restul de 25 000, va căuta să fie altunde și soții vor tăbări peste însoțitori, îi vor ușura de bănet și se vor întoarce prin munți, la ascunzătoare. Vor avea cu ce hrăni o oaste și să-i cumpere arme. Cine ar bănui că Csontos, consilierul care se află departe, cine știe unde, e amestecat în această lovitură nemaipomenită? Nimeni, de bună seamă! Doar să izbîndească... Dar trebuie flinte și pistoale. Cîteva duce în traistă, dar nu ajung. Va mai tîrgui la Sătmar cîte or fi de trebuință...

A ajuns la marginea Ungurașului după ceasurile zece. Hanul era oblonit. A ocolit prin spate și a ciocănit ușurel în fereastra întărită cu gratii de fier. Marghit are somnul ușor; s-a trezit și s-a apropiat desculță de fereastră. Vru să-ntrebe: „cine-i?", dar cum luna bătea peste călăreț, strigă îmbujorată:

— Așteaptă...! Acuși deschid... Trase cioboțelele, o fustă și descuie ușa din spate: Martin! Grigore descălecase. Hangița i se repezi în brațe: Nu m-ai uitat! Asta-nseamnă că ești de-al nostru, din popor. Nobilii n-au ținere de minte; ba chiar ocolesc o muiere care...

— Lasă, Marghit, mi-e degrabă...

— Nu rămîi?

— Nu pot. Dar ți-am adus daruri...

— Dacă nu stai barem pînă la ziuă, ia-ți darurile și du-te cu Dumnezeu! N-am lipsă de ele...

— Mai rămîn un ceas-două... — zîmbi Grigore. Se bucura că hangița e la fel de prinsă și c-ar intra în foc la îndemnul lui.

Toate erau frumoase și alese cu gust: cizmulițele, iia, testemelul... Din ochii hangiței izvorîră două lacrimi curate, feciorelnice, mai mult de jale decît de bucurie. Cine știe cărei fete de neam îi va fi hărăzit feciorul ăsta mai mîndru decît voievodul. Nu l-a văzut pe voievod — e drept. Nu știe cum arată la-nfățișare. Dar chiar dacă ar coborî din ceruri, nu poate fi mai chipeș și nici mai bun la suflet ca domnul Csontos, căruia i se lipesc pleoapele.

— Plîngi?

— De bucurie, dragule! Întinde-te, rogu-te, să te-nvelesc... Și-l mîngîie pe brațe, în timp ce Grigore răsufla liniștit. Îl sărută pe pleoape și se retrase pe vîrful picioarelor.

*

Grigore ajunse pe-nserat la ascunziș. Nichifor ședea după un bolovan, la adăpost și păcănea din luleaua stinsă. A ițit capul abia cînd s-a încredințat că nu-i un străin. Se vedea că-i îngrijorat. Trăsăturile i s-au luminat la vederea căpitanului:

— Tragi din lulea, unchișule? Dacă eram poteraș?

— Nu vezi că-i stinsă, Grigore? Doar n-oi fi zălud. Mai dohănesc eu în codru, la adăpost de priviri iscoditoare, dar nu în pragul sălașului...

— Ai vreo veste de la Imre și flăcăi?

— Nici una. Îl așteptam pe Sava; și mehenghiul nu se zărește.

— Trebuie să pice. Nu cred să fi întîlnit vrăjmași; i-am însoțit și noi o bucată, pînă-n munții Maramureșului. Acolo-s feriți; doar mocani să fi încrucișat pe poteci...

Intrară pe galerie, proptiră ușa cu bolovani și se-nfundară în firidă. Unchiașul pregăti calul pentru înnoptat și-i luă pe Grigore de braț:

— Hai să-ți arăt sălașul! Acolo vei locui singur...

— Astă-seară dormim împreună, unchiașule! — hotărî Grigore. Am să-l văd mîine... Scoase din buzunar o pungă și i-o dădu: Ține!

— Ce-ai aici?

— Douăzeci și cinci de taleri, vistiernice; jumătate din simbrie!

— Atîta bănet?

— Dacă-s dregător de soi... — rîse Grigore. Ascunde-i! Să-i cheltuiești cu socoteală, pînă om avea alții...

— Socoți să-i avem?

— Te îndoiești?

Sava i-a trezit în zori, pocnind cu durda. Au alergat la portiță și cînd au dat-o la o parte, s-au îmbrățișat. Se revedeau după prima ispravă haiducească...

— Unde mi-ai umblat, împielițatule? — îl scutură unchiașul cu drag. Ne lași să ne perpelim, hai?

— Știi că ai haz, vistiernice? — se-nfoie Sava. Acum se cheamă c-avem oaste și trebuie s-o rînduim. Avem o peșteră, căpitane, lux!

— Cătanele ce zic? — se interesă Grigore.

— La-nceput erau îngrozite. Da' i-a luat Imre cu duhul blîndeții și i-a îndopat cu de toate.

— Și, cum spuneam... — continuă Sava istorisirea, turuind vesel — s-au dat și cătanele pe brazdă. Nu tu goană, nu tu pumni, te scoli boierește... Ne-am pus pe treabă: așternuturi de frunze, loc pentru cai, o groapă să frigem vînatul... Doar de pită ducem lipsă. Dar zice Petre că de-o coborî în sat la el, aduce făină fără bani. Cînd or afla rumînii că feciorii au scăpat de oaste...

— Ba să stea în peșteră! — statornici Grigore.

— Așa a zis și Imre...

— Foarte cuminte! Poate că jăndarii bat satele cu gîndul că s-or întoarce flăcăii. Și dacă pun laba pe vreunul,

l-or canoni să dea în vileag ascunzătoarea. Tot dumneata, unchieșule, să grijești de făină și mălai.

— Flăcăii zic să crească și oi...

— Păi, da, om face și stînă — se supără Grigore.

— N-ar fi rău — își dădu Sava părerea. Loc de pășunat e berechet; noaptea le bagi în peșteră și avem urdă și caș...

— Asta om hotărî mai spre toamnă, după ce s-or statornici temeinic — se-mbună Grigore. Mai de preț e să știe a trage cu pistolul și flinta...

— I-a și pus Imre, ce gîndești? Da' zice că i-ar mai trebui niscaiva plumbi.

— Are unchieșul; o să vă dea...

— Cum adică? Sava rămîne cu ei? — mormăi Nichifor și scuipă cu năduf. Tu încaleci buiestrașul și umbli să te-nvîrți printre grofi, Sava colo... și eu să stau ca o cucuvaie-n pustietatea asta? Nici așa nu-i drept!

— O săptămînă, două, așa va merge! N-avem încotro, unchieșule. Pînă s-or da flăcăii pe brazdă. I-om căta p-ormă lui Imre alt ajutor; poate ciobanul, dacă se va dovedi isteț...

— Uitasem — hohoti Sava șiret — tot întreabă de căpitanul Pintea, să-l cunoască la față și se dau de ceasul morții unde s-o fi mistuit „harapul".

— Duceți-i și voi cu vorba! Chiar așa curînd n-or să mă vadă. Nu țin să mă cunoască la față; afară de Petrișor, bineînțeles... El știe să-și țină gura încleștată.

— E drept, știe! — încuviință Sava.

*

Sava a primit o nouă sarcină: să ducă la peșteră două săculețe cu plumbi. Rămași în doi, Grigore și Nichifor s-au îndreptat către gîrlă, să pescuiască. Desculț, cu joarda undiței în mînă, Grigore privea cum unchieșul se depărtează tiptil, se oprește la pîndă în fața unui pietroi, unde apa face bulboane, zvîrle undița și, curînd, un păstrăv argintiu se zbate în vîrful cîrligului. Îl pizmuia pentru meșteșugul pescăresc; el nu prinsese decît doi peștișori cît degetul... Nichifor a chitit peștele într-o paporniță de nuiele, împletită de el, apoi s-a apropiat de Grigore. Căpitanul, lungit cu fața în sus, asculta șipotul sprințar al apei.

— La ce te gîndești, nepoate?

— La multe... Întîi, la făina pentru flăcăi: ar fi nimerit să le facem rost de cîțiva saci. N-ai vrea să te repezi în Maramureș? La Rodna sau în Vișeu găsești cîtă poftești. Ia-l și pe Sava: el cunoaște drumul la peștera voinicilor.

— Așa om face, Grigore! Da' tu...?

— Stau o zi, două să mă hodin și pornesc spre Baia. Am lăsat treburile baltă... Bine că-mi adusei aminte: fă-mi rost de ceva hîrtie, cerneală de boz și pene...

— Boz găsim în codru cît poftești! Îl strivesc și-ți fac o cerneală de să scrii cu ea și drăgutului de-mpărat...

— Fie...

— Da' parcă te mai roade ceva, nepoate?

— E drept. N-avem cai pentru voinici. Și nu știu cum am face...

— Eu știu; la fel cu stăpînirea: îi luăm de... „rechiziție" la stăvari. Nu rămîn ei în pagubă, fii pe pace! Păcălesc pe alții. Totu-i să dibuim unde-i țin, că p-ormă alegem ce ne-o fi pe plac. Unde mai pui că-n luncă nu-s potere, nici jăndari.

— Grijești de asta, bunicule?

— Musai, că eu mi-s stăvarul! Îi iau pe Imre și Sava.

— Asta nu merge! Unul trebuie să rămînă la peșteră: Sava! Ia-l pe Imre, pe cioban — Petrișor — și pe celălalt, ortacul său. Pare că-i zice Breban... Sînteți de ajuns patru?

— Berechet! Cu opt pistoale facem doisprezece...

— Da'-ntîi să faceți rost de făină; p-ormă...

— Tu ce-ai de gînd, nepoate?

— Ți-am spus doar: mă hodim o zi și-mi văd de drum. Nu vă stricați rostul pentru mine; porniți chiar mîine, în zori. Ia și bani pentru făină.

— De bună seamă!

— Socoți s-avem caii pînă mă-ntorc?

— Lipsești mult?

— Ei, două săptămîni tot o să treacă...

— Dă'... vreme ar fi destulă. De s-ar potrivi toate după voia mea...

★

Grigore se află de două zile la Baia. A tot umblat să cunoască rostul tîrgului, unde-s porțile de ieșire și cum sînt păzite, întipărindu-și toate în minte. A prînzit și a cinat la birturi de mahala, îmbrăcat în port țărănesc — ițari de aba și bundiță — iar noaptea a dormit la hanul

lui Polgar. S-a amestecat printre poporeni, a cinstit cu oamenii și le-a ascultat păsurile. I-au prins bine cele auzite, deoarece în vremea din urmă trăise departe de oamenii de rînd. A băut la mese cu băieșii, a cinat cu țăranii veniți cu carele... Îi iscodea pe departe și afla ce se petrece în satele valahe de pe Someș, din Maramur[illegible]ș... Știrile cele mai de preț le-a căpătat de la un călugăr bătrîn, Terentie, care bătea satele ca diac de ceasloave și bucoavne și jelbar pentru iobagii romîni. L-a ospătat, i-a dat să bea cît a poftit și, cum călugărul flenduros și hămesit n-a păstrat măsura, și-a descărcat sacul aproape fără să-i ceară.

— Dacă te vînturi atîta, cuvioase, știi de bună seamă ce se petrece prin satele noastre...

— Cum să nu știu, fiule? Da-i rău... S-au umplut așezările iobăgești de cătane străine. Și n-au suflet, nici credință! Pradă, jăcuiesc, necinstesc muieri și fete, ucid...

— Juzii sătești nu spun nimic?

— Ce să zică, vai de mama lor! Nu-s tot iobagi? Dac-ar deschide gura, le-ar face și lor de petrecanie. Grofii se bucură, vezi bine; bogătanii așijderi... Parcă mai suflă vreun iobag? Nici gînd! Și, de cîrtește vreunul, haț! îl spînzură-n furci...

— Dar preoții?

— Nici lor nu le dau păgînii ascultare. De cînd s-au spurcat alde mitropolitul Atanasie — trăsni-l-ar sfîntul și maica precista! — și a trecut la papistași cu cei 38 de arhimandriți ai lui, botezîndu-se „uniți" — uniți cu Sarsailă, flăcău! — e rău și de preoți. Au fost alungați din bisericuțele noastre; cică nu mai e slobod să țină credința din strămoși...

— Și nu slujesc nicăieri?

— Ba, socot c-or sluji pe unde apucă: în cîmp, în vreo casă de iobag... Da-i pîrăsc papistașii și o pat: deopotrivă cu iobagii... Își șterse mustățile zbîrlite de cotoi și oftă.

Toate aceste știri neliniștitoare îi mînau gîndurile către Măgoaja. Nu mai știe nimic despre maică-sa, de Piroș, de Glicheria... L-or boci poate ca pe mort... Trebuie să le dea de veste! Prin cine? Poate o vrea Petrișor; pe el nu-l cunoaște nimeni în sat... Își luă rămas bun de la călugăr, care-i mulțumi cucernic și-l blagoslovea:

— Să-ți ajute Cel de sus, fiule, că porți cinste feților bisericești și te doare de suferința poporului! Terentie, cu

barba colilie, neţesălată, făcu cruci în urma flăcăului darnic care-i lăsase în palmă două bumăşti.

Grigore a ajuns la cazino pe-nnoptat. S-a urcat în odaie fără să dea cuiva de veste. Lepădă hainele ţărăneşti, aprinse opaiţul şi zări pe masă o pereche de mănuşi de piele ce acopereau un plic parfumat. Îl deschise. Înăuntru era un carton cu o coroniţă în stînga. Pe el, Yoli scrisese cu litere mari, citeţe: *„Ştiu tot. Eşti de două zile în Baia şi n-ai dat pe la noi... Să-ţi fie ruşine! Trec mîine să te iau la călărie. Aşteaptă-mă la orele opt.*

Contesa Herbertstein."

Asta-i lipsea... „Vezi să nu!" — îşi zise Grigore şi suflă în opaiţ. Se sculă în zori, îmbrăcă hainele de slujbaş, îl scoase pe Vifor din grajd şi atrase atenţia argatului:

— Dacă mă caută cineva, spune-i că am treabă la băile verkeşilor; mă întorc după-amiază... Smuci uşurel frîul şi vorbi murgului: Hai, Viforel, să scăpăm de muieri...

Galopă aproape trei ceasuri pînă la Baia Sprie şi se opri lîngă steampurile învîrtite de băieşii valahi cu bărbi ţepoase şi slabi la faţă. Îi străjuia cîte un neamţ bărbos, cu luleaua între dinţi. Stătu de vorbă cu băieşii, pe ungureşte, apoi se opri la gropile de unde se aduceau, cu sacii, bulgării de minereu ciopliţi cu dalta. Chemă pe verkeşi, le arătă împuternicirea, notă numele lor şi-i întrebă cînd şi cum duc erariului sau lui Haller cota de praf aurifer cuvenit statului.

— Na, schön...[1] îi explică unul Maxner. Sîmbătă la Baia Sprie... Fine acolo Haller şi Kuntze, sau Kuntze singur. Are cîntar, cîntăreşte... şi asta-i tot, mo rok fromos...

— Da' de unde ştiu ei cît aur aţi scos? Că trebuie să predaţi un sfert, dacă nu mă-nşel?

— Da, trebe... Avem asta... Bücher... registru... Scrie tot acolo... Noi Kaufmann[2] cinstit este, nu-nşelăm din Behörde[3]...

Acelaşi răspuns îl primi de la alţi verkeşi. Se gîndea că dacă voinicii săi ar da o raită într-o sîmbătă prin Baia Sprie, n-ar pleca cu mîinile goale. Dar asta mai tîrziu, cînd or avea cai şi pistoale. Se întoarse la Baia aproape către seară şi se opri la castelul erariului, prăfuit cum se

[1] Frumos.
[2] Negustor.
[3] Administraţie.

afla. Dădu în primire pe Vifor unui grăjdar și intră la secretar:

— Se poate vorbi cu excelența sa?

— Cred că da, domnule consilier. E alături, în biroul său. Mă duc să vă anunț...

Contele îl primi cu mustrări:

— Pe unde-mi hoinărești, tinere?

— Am dat o raită pe la minele verkeșilor. Voiam chiar să vă raportez...

— Raportează-mi mai bine cu ce ai supărat-o pe Yoli! Tuna și fulgera la prînz! Zicea că... dar mai bine să ți-o spună dumitale. Iei masa deseară la noi!

— Sînt venit de pe drum... prăfuit...

— Nu face nimic! Îți dau trăsura, te schimbi și vii înapoi. Am trimis să te caute și la cazino... După cină, om discuta despre verkeșii dumitale — dacă ai să-mi comunici ceva de soi — dar, mai cu seamă, să pregătim transportul talerilor. La-nceput te grăbeai îmi pare?

— Mă grăbesc și acum!

— Nu prea se cunoaște. În sfîrșit! Mîine să-ți alegi însoțitori și arme, să-ți pregătim pază pe unde vei trece...

— Nu-i nevoie, excelență. Paza ce-mi veți da îmi ajunge!

— Te privește! Nu uita că răspunzi cu capul... Nu zic că n-ai chibzuit bine, nici că am îndoieli asupra destoiniciei dumitale. Dar, oricum, sînt zece mii de taleri...

— Știu, excelență, și voi lua toate măsurile trebuincioase...

— Despre asta mai vorbim după cină. Să luăm un Kümmel la repezeală și șterge-o să te schimbi. Turnă băutura în două pahare: Prosit! și miji ochii poznași: Dacă scapi nescărmănat de Yoli, înseamnă că ești într-adevăr norocos...

— Nu mă știu vinovat cu nimic!

— Nu face pe prostul, consiliere! Cînd se supără contesa, știe de ce. Dar asta-i treaba voastră: eu mă spăl pe mîini, ca Pilat... Scutură șnurul clopoțelului: Brauch! O trăsură pentru domnul consilier...

— La ordin, excelență!

— Am aici calul; pot pleca călare, domnule conte — căută Grigore să-i schimbe hotărîrea.

— Nu, domnule! Calul rămîne zălog. Ți-l iei mîine! Azi circuli cu echipajul meu... Fără discuție! Și-i făcu

semn lui Brauch. Secretarul ieși înclinîndu-se. Nu te supăra, domnule Csontos — rîse contele. Dac-ar fi după mine, te-aș lăsa în pace... Dar ordinele contesei Yolanda sînt severe: trebuie să ne supunem amîndoi...

Și prințul Lichtenstein era invitat la cină. De fapt se invitase singur... Îi devenise nesuferit boanghenul ăsta venit de nu se știe unde, căruia Yoli îi arăta un interes neîngăduit unei fete de rang înalt, chiar dacă fiica erariului își bătea joc de consilierul „necioplit", cînd el se afla departe. Contesei nu-i era pe plac prezența monoclatului, dar nici să dai afară pe ușă un prinț de sînge nu se cade. Și bătrînul i-a atras atenția în diferite rînduri, că-i poate primejdui situația prin aroganța ei.

— Nu pot să-l sufăr! Pricepi? — a izbucnit ea, indignată. Să se ducă dracului, caraghiosul! Cine l-a pus să vină de la Viena? Eu? Aș bea mai curînd otravă decît să mă mărit c-un astfel de maimuțoi. Te rog să i-o spui tu, că pe mine nu mă ia în serios. Rîde ca un zevzec: „Toane de fetiță"... Am să-i dau eu toane de n-o să le poată duce! Și trîntise ușa, îmbufnată.

În realitate, disprețuia și pe „bădăranul" din Sătmar, dar prezența lui Grigore îi folosea unui joc pe care-l începuse de mult: să scoată pe Ademar din sărite și să-l îndepărteze. Era prea deșteaptă ca să nu-și dea seama că tenacitatea prințului se datora zestrei mari și în foarte mică măsură fizicului ei. Și asta o făcea să turbeze: Yolanda Herbertstein nu va fi în nici un caz unealta care să aureasă blazonul ruginit al prințului Lichtenstein. Nu, să-și mute gîndul!

Atmosfera la cină fusese apăsătoare. Grigore scotea rareori cîte un cuvînt, să răspundă Yolandei, care-i vorbea ungurește.

Herbertstein grăbi cina, sărută mîna Herminei și se ridică:

— Dacă doamnele permit, ne vom retrage în bibliotecă; avem de discutat chestiuni importante...

Tinerii se înclinară adînc în fața conteselor și-l urmară pe erar. El îi pofti pe fotolii, aprinse un trabuc și le oferi țigări:

— Cîți oameni ți-ar trebui ca însoțitori, domnule Csontos?

— Aș vrea să fim cu totul doisprezece...

— Numai?

— Cred că ajung! Vă garantez...

— Bine. Și cum vei forma escorta?

— M-am gîndit așa: un ofițer călare să deschidă convoiul; pe capră un subofițer înarmat, alături de vizitiu. Patru gradați în stînga și patru în dreapta furgonului, iar eu voi încheia coloana. Să fie bine înarmați: puști, sulițe, pistoale... Și am nevoie de oameni curajoși. Pentru rest răspund eu... Mie nu-mi trebuie decît un cal solid. Cel pe care-l călăresc e de împrumut și cam șubred. L-am și gonit de ajuns; n-aș vrea să-l înapoiez beteag...

— Ai perfectă dreptate! —admise erariul. Se întoarse către ofițer: Poți să-i dai oamenii de care are nevoie, Ademar? Sau să mă adresez garnizoanei?

— De ce? Regimentul nostru face parte din elita ulanilor! Ultimul soldat nu știe ce-i teama; ostașii mei au luptat contra francilor, polonezilor și s-au acoperit de glorie...

— Perfect! Ai auzit, consilierule? Ia înțelegere cu prințul: mîine să alegeți ulanii și armele; pistoale vei căpăta de la Haller. Vom merge împreună la el. Tot n-am mai dat de mult pe acolo. Și ofițerul?

— Locotenentul von Bernfeld este un as!

— Ești de acord, Csontos?

— Dacă-l recomandă alteța sa atît de călduros...

— Bun... Cînd vă vedeți mîine? La opt?

— Avem instrucție — se opuse prințul. Cel mai nimerit ar fi la 11, cînd terminăm exercițiile...

— Fie și așa — acceptă contele.

Își băură cafelele și contele dădu tonul plecării, ridicîndu-se în picioare:

— Noapte bună! Mîine la 12 vă aștept. Să-mi raportați cum ați alcătuit escorta. Sună. Heinrich! Luminează calea tinerilor domni! Le strînse mîinile: Eu mai rămîn, să-i scriu lui Loewenburg...

*

Transportul talerilor a ajuns cu bine la Sătmar, a patra zi în zori. Grigore a ales drumul cel mai de șes: prin Șicarlău, Ilba, iar de la Berleni, pe șoseaua de la marginea Someșului pînă la reședința guvernatorului. Au poposit prima noapte în Tăuții Dejului, a doua în Poieni, iar ultima au petrecut-o umblînd, deoarece orașul era aproape. Cu locotenentul Bernfeld și garda lui, aproape că n-a

schimbat un cuvînt. Pe drum încheia convoiul, iar la popasuri luau masa despărțiți: neamțul cu subalternii săi, Grigore la han. În zorii zilei a patra, au ciocănit la poarta guvernămîntului și au tras furgonul în curte. Caii au fost duși la grajd, ofițerul fu poftit la popotă și gradații la cantina reangajaților. Grigore porni spre locuința prefectului Mickes, să-l înștiințeze de sosire. Se anunțase și la guvernator pentru ora zece, cînd avea să-i predea scrisoarea erariului și cheia furgonului.

Baronul Mickes l-a primit fără fasoane, în halat și cu scufa-n cap. I-a strîns mîna, l-a felicitat și l-a amenințat cu degetul:

— Am auzit multe despre isprăvile dumitale de la Baia... Dac-ai izbutit să îmblînzești pe erar, ești un pișicher fără pereche. M-aș fi mirat ca un unguraș de-al nostru să nu-l îmbrobodească pe neamț! Știi cum te-a botezat guvernatorul?

— Nu!

— Minunea mea oacheșă... Fiindcă ești, chipurile, negricios la față. Poftim! Minunea lui... Ehei, ungurașii noștri-s oameni de nădejde: unul înfundă cinci nemți deodată. Dar eu trăncănesc și dumneata poate ești flămînd... Sună. Intră majordonul în ținută de casă: pantaloni scurți și vestă cu dungi: Aladar! Vezi să i se pregătească ceva de mîncare domnului consilier și adu-ne o glajă cu palincă tare... Dar mișcă mai cu inimă, nu zăbovi! Face poftă de mîncare! — constată Mickes după plecarea valetului. Cît naiba ai lipsit? O lună... mai mult?...

— Aproape două, excelență!

Era un titlu ce nu i se cuvenea nici prin rang, nici prin slujba ce o deținea. Dar îi prinsese slăbiciunea: îl invidia pe guvernator și, ca nobil, ținea la titluri mai mult decît la demnitate. Mickes își frecă mîinile, înveselit. Dacă i s-a spus „excelență", îi va merge bine toată ziua...

— Grozav mai trece vremea, tinere! Dar nici noi n-am stat cu mîinile-n sîn; ți-am găsit o locuință pe cinste, gata mobilată. E reședința de burlac a tînărului Karolyi, plecat la Viena în garda împăratului. Fișpanul e bucuros că o vei locui dumneata. „Decît s-o știu dată vreunui ofițer austriac — zicea el — prefer s-o aibă Csontos al nostru." Da, astea-s chiar vorbele lui: „al nostru"... E puțintel naționalist fișpanul — rîse Mickes — dar nu trebuie să i-o iei în nume de rău. Dacă noi, ungurii, n-am ține unul cu

celălalt, ne-ar sfîșia dulăii nemțești. Cum ai petrecut la Baia ?

— Credeți c-am avut timp să petrec ? Treburi...

— Da ? Se zvonește că ai vîrît spaima în magiștri și perceptori... Între noi fie vorba, ai procedat bine. Își fac de cap ! Apropo... mă tot întreba Ibi ce-i cu dumneata. Ce-i puteam răspunde cînd n-aveam habar ? Dar spune-mi cinstit : cîte muieruște ai dat gata la Baia ? — și chicoti obscen.

— Îmi pare rău, domnule baron ; aveți despre mine o părere proastă. Nici nu mi-a trecut prin minte să-mi pierd vremea ținîndu-mă după fuste !

— Pricep ! — zîmbi Mickes viclean. Te-a ținut Yoli sub papuc...

— Contesa ? Pe mine ? Îmi pare ciudat...

— Haide, nu te mai scuza, băiete !

— Dumneavoastră, domnule baron, aveți impresia că m-aș fi tocmit curtezan — se burzului Grigore. Dacă și excelența sa ar avea despre mine o părere asemănătoare, nu mi-ar rămîne decît să-mi dau demisia...

— Ai bolînzit, băiete ? — se sperie Mickes. Abia te-am dibăcit și vrei să speli putina ? Crezi c-o să-ți meargă ? Aș ! Am și eu prilejul să retez un pic țîfna nemților, mîndrindu-mă cu isprăvile dumitale, iar consilierul, poftim, se joacă de-a demisia... Nu, domnișorule, mută-ți gîndul ! Să nu mai repeți vorba asta nici în glumă. Și unde pui că, după ce te vei odihni cîteva zile, te așteaptă o misiune nouă. Ai auzit de Spandarism ?

— Nu.

— E un negustător armean, care ne furnizează stofe. A pornit din Lipsca și ne aduce 500 valuri de postav pentru uniforme soldățești. Ai să-l întîmpini la Halmeu cu o gardă și ai să-l însoțești ; să nu fie jefuit în drum. Pînă acolo vine cu paznici împărătești... Iei postavul în primire, pui să-l măsoare, faci cu el socoteala și predai valurile lui Ilku, starostele breslei croitoricești. Pe ăsta-l cunoști, sper ?

— Nici...

— Îl chem aici într-o dimineață : adică la prefectură. Vei fi de față ! Bagă de seamă să nu te-nșele armeanul la măsurătoare, că-i viclean ca o vulpe. Și să-i storci un dar...

— Domnule prefect !

— ...pentru mine, prostule! Știe el cum se-ncheie asemenea tîrguri. O să te mulțumească și pe tine, de bună seamă, că-i păzești avuția! Iar cu Ilku te tocmești: partea noastră-i zece la sută. Eu, în calitata mea oficială, nu pot s-o fac. L-aș putea trimite pe secretar, dar nu vreau! Întîi că Pegri e un nătărău fără pereche, al doilea c-ar trebui să-i fac și lui parte. Și-ar fi păcat! El zvîrle banii pe băutură și nu mai e bun de nimic. Pe cînd cu dumneata, consiliere, se schimbă socoteala: ești tînăr... ai nevoi multe...

★

Guvernatorul i-a primit cu bunăvoință:

— Nu-ți prea tocești încălțările pe scările noastre, tinere consilier! — și-i scuturâ puternic mîna.

— Cred că aș nemulțumi pe domnul prefect dacă mi-aș irosi timpul fără folos pe sălile de așteptare ale guvernămîntului, excelență — glumi Grigore. Mi-a și dat o nouă însărcinare...

— Asta-i de la sine înțeles! — încuviință Loewenburg.

Grigore scoase de la piept plicul sigilat: scrisoarea contelui Herbertstein... și cheia...

— Mi-a dat el unele vești despre isprăvile dumitale; se pare c-ai făcut treabă strașnică la Baia...

— Mi-a făcut cinstea să-mi spună și mie. Iar ca să vă fie pe plac a dat zor, astfel că ceilalți 25 000 taleri vor fi gata în scurtă vreme.

— Ai izbutit și asta? — se miră Loewenburg.

— Nu eu, excelență! Patriotismul contelui...

— Să nu întrebuințăm cuvinte sforăitoare, tinere! Îl cunosc pe Herbertstein; meritul e al dumitale: ai știut cum să-l înșurubezi... Bravo! Ți-ai cîștigat dreptul la o recompensă. Ai ceas?

— Vreți să știți cît e ora?

— Nu, tinere! Fii bun și-mi răspunde la ce te întreb, nu face pe naivul...

— N-am.

— Mi-am închipuit. Ține ceasul ăsta — și-l scoase din buzunarul vestei, cu lanț cu tot. E al dumitale!

— Excelență...

— Fără vorbă! Ia-l. Eu mai am unul acasă: de aur... Mi l-a dăruit maiestatea sa serenisimă. Am să-l port pe acela... Dar un consilier destoinic fără ceas, nu merge! Mai

umplu paharele: Prosit! Cînd crezi că pleci pentru a doilea transport?

— N-ar mai fi nevoie de prezența mea, excelență! E și părerea contelui Herbertstein. Escorta va fi dublată, domnul locotenent von Bernfeld o va însoți, iar prințul Lichtenstein ar putea comanda convoiul...

— De fapt ai dreptate. Ți-ai făcut datoria! Și asta-i mai curînd treabă de militari. Sînt de acord! Ce faci cu el, Mickes?

— Îl trimit să întîmpine valurile de stofă..

— Ale armeanului? E nimerit... Am însă și eu o sarcină pentru dumneata. Te pricepi la arme, la archebuze și bombarde? Nu, că n-ai de unde... Știi, am făcut comandă la meșterii armurieri din Brașov. Dar se mișcă încet... Ar trebui zgîlțîiți puțin. Și te pricepi la asta... Uite, îți vom da ca însoțitor pe maiorul Böhm... (Mickes nu-și încăpea în piele că ginere-său fusese cel ales.) Îl cunoști?

— Am avut onoarea...

— Perfect! El se va ocupa de partea tehnică, iar dumneata cu cea administrativă și financiară. O să-ți fie greu? Nu cred! Am încredere în iscusința dumitale...

— Voi încerca, excelență! Dar aș avea o rugăminte...

— S-o auzim!

— Deoarece voi fi ocupat o vreme cu postavul, ar fi nimerit ca domnul maior să pornească înaintea mea. Să vadă cum stau meșteriii cu lucrul, iar noi să ne întîlnim acolo...

— Nu-i rău ticluit. Ai ceva împotrivă, Mickes?

— Nimic, excelență!

— S-a făcut! Pregătește-ți ginerele pentru drum. Dar unde naiba o fi Sziklay? Sună: Veress! Nu știi pe unde s-a poticnit colonelul?

— Poate inspectează vreun regiment — minți căpitanul.

În trăsură, Mickes îl firitisi din nou:

— Ți-am prezis că ajungi departe! Guvernatorul n-a făcut nimănui vreun dar de cînd s-a pripășit pe la noi. Iar dumitale, poftim, ți-a dat ceasul de la brîu. Nu, zău, parcă ai iarba fiarelor: muierile-ți fac ochi dulci — i-ai plăcut pînă și cumnatei mele, surda, Herbertstein îți deschide vistieria vraiște, iar Loewenburg... Ține-o tot așa, băiete, c-am să-ți cer în curînd audiență! Mișka! — porunci vizitiului. Du-ne la casa tînărului Karolyi... Apoi către Grigore: Să-ți cunoști reședința... Ai grajd, loc de trăsură și un budoar

pentru fetișcane... — rîse el pofticios. Ehei, cavalerule, să vezi cîte muieruște o să dea năvală... Noi, ungurii, sîntem dați dracului! Nemțoii au bragă în vine și bere în burtă, nu palincă tare!

Casa îi plăcu. Avea patru odăi mari, jos, două la catul de sus, o aripă pentru servitori și era mobilată cu gust.

— Cît trebuie să plătesc chirie?

— Cît vrei — așa mi-a spus bătrînul. Totu-i să nu stea casa pustie și să îngrijești de gospodărie. Și nu-i cine știe ce: servitori ai, iar cu cincizeci de taleri pe lună poți duce o viață de prinț.

CAPITOLUL XVI

O LECȚIE LUI LICHTENSTEIN

Grigore nu și-a pierdut vremea prin Sătmar. Chiar a doua zi s-a pregătit de drum, explicîndu-i prefectului că n-ar vrea să întîrzie la întîlnirea cu negustătorul armean. De fapt, avea alte treburi : a mai cumpărat o duzină de pistoale și patru durdițe pentru voinici, și-a umplut sacul și a pornit de cu noapte. Îi era degrabă să-și știe soții înarmați și cu cai buni, spre a găbji al doilea furgon. „Dacă n-oi găsi pe unchieș la ascunzătoare — gîndi el — am dat de Aghiuță ! Habar n-am unde-i peștera și-oi pierde vremea căutînd-o..." Dar Nichifor se afla acolo.

— Ai și venit ?

— Da. Mă trimite stăpînirea la Halmeu și vreau să rostuim pînă atunci treburile noastre. Cum merge la peșteră ?

— Fain ! S-au îngrășat flăcăii și zburdă. Le-am adus făină, mălai, un cazan să-și fiarbă ciorba, talere și linguri de lemn, căncee de băut...

— Chiverniseală, nu glumă !

— Nu se cuvine așa la o oaste ? — se miră unchieșul.

— Ba da. Da-i cam mică... Și de cai trebuie să facem rost neîntîrziat. Uite de ce... Și îi expuse întregul plan al atacului. Vor aștepta furgonul și garda în pădurice dintre Ilba și Poeni. Se vor năpusti asupra lor pe-nnoptat, cînd sînt osteniți de drum ; cheia furgonului e la căpitan. Îl legați și i-o luați. Încărcăm sacii cu taleri și-i ducem la ascunziș...

— Vii și tu, căpitane ?

— De bună seamă ! Totu-i să nu mă vadă ofițerii, că mă dau de gol. Cunosc însă drumul și am să aflu ziua cînd vor fi acolo. Ce ne facem de cai, unchieșule ?

— Mă reped la peșteră, aduc pe Imre și ciobanii și ne-om sfătui împreună. La ziuă sîntem cu toții aici...

Nichifor n-a zăbovit mult. S-a așternut la drum, iar pe-nserat s-a aflat la peșteră. I-a chemat deoparte pe Imre și cei doi ciobani, anunțîndu-le hotărîrea căpitanului.

Porniră la trap întins și cînd se crăpa de zi se aflau în vizuină. Tîlcuiră împreună. Ciobanii erau bucuroși că pot fi de ajutor la o treabă mai anevoioasă.

— Tu, Petrișor, cînd om ajunge la Botiza, mergi pe jos pînă la stăvar și spune-i că stăpînul tău vrea să cumpere o pereche de cai. Cată să afii unde-i ține peste vară. Restul l-om face noi...

Încălecară și luară sub șei ploști cu apă de izvor, pentru noapte, și cîte două pistoale la oblîncuri. Grigore călărea în față cu Nichifor :

— Avem mult de mers ?

— Nu-i departe. Dacă tăiem gorganele Țibleșului, mîine cînd soarele va fi de două sulițe, sîntem la Botiza...

Petrișor se dovedi isteț. Nu-l găsi pe Mezei, dar descusu o calfă de stăvar și află că herghelia-i la Gura Podului, unde se află un imaș cu iarbă grasă și un iaz pentru adăpat cai. Le aduse vestea și se îndreptară într-acolo. Spre seară ajunseră la stavă. Și Mezei se afla pe imaș. Nichifor îi dădu bună seara.

— Mă mai cunoști, jupîne ? Ți-am fost argat la stavă ; ia adu-ți aminte...

— Mi-oi fi fost ! — mormăi ungurul înfricoșat, văzînd în urma unchieșului patru zăplani călări. Cîți argați s-au perindat pe la mine... Și ce poftești, mă rog dumitale ?

— Ia, niște cai... Dar n-am venit pregătiți cu bani. Gîndesc să mi-i dai pe răboj — chihoti hîtru Nichifor. Hai, ce zici ?

— Tîlharilor ! — răcni ungurul spre a da argaților de veste.

Dar Imre, venit pe la spate, îl pocni cu coada pistolului de-i luă piuitul :

— Nu urla, cîine, că-ți vărs mațele !

— Ce vreți cu mine ? — se milogi Mezei. Sînt sărman ; păzesc caii altora... Nu mă nenorociți, creștinilor ! Iacă : vă dau doi cai și duceți-vă cu Dumnezeu...

— Zi, așa, ne faci pomană ? — tună Grigore. Pintea haiducul n-are trebuință de pomana ta ! Flăcăi, legați-l ! Petrișor și Breban scotociră prin bojdeucă și găsiră o funie. Îl legară de mîini și-l luară între cai.

— Arată-ne drumul! — porunci Grigore. Împleticit, înjurînd la fiecare pas, Mezei îi duse pînă-n luncă. Grigore descalecă și, cu pistoalele îndreptate către argații înspăimîntați, ordonă cu glas puternic: Rămîneți pe loc și ridicați mîinile! Care face vreo mișcare îl culc! Se apropie de băieți, îi privi în adîncul ochilor și întregi blajin: N-avem cu voi nimic, flăcăi! Dacă stați cuminți și vă țineți pliscurile, vă dăm pace. Am încheiat un tîrg cu jupînul vostru: ne dă cu-mprumut douăzeci de cai... Haide, Imre, să-i alegem...

— Ni-i... ni-i... ni-i... dați înapoi? — se bîlbîi un argat, cu glas șovăielnic. Pe cînd?

— Cînd ți-i vedea ceafa! — șugui Imre. Alese caii și legă de căpestre cîte patru. Treceți și voi, fraților! — făcu semn ciobanilor.

Nichifor luă caii săi, iar Grigore se apropie de Mezei:

— Te leg și de picioare! Pînă la noapte să stai liniștit. Dacă ai de gînd să guiți, i-ați nădejdea de la viață. Ți-o făgăduiește Pintea!

Stăvarul holba ochii nedumerit. Nu-l ținea minte pe bătrîn, iar tinerelul cu mustăcioară mică, ce se ținea bine în șa, străpungîndu-l cu privire aspră, de oțel, de unde o fi răsărit? Căpitan de haiduci? Hm... N-a auzit! Dar cînd te țintesc atîția măgădani călări, cu pistoalele noi-nouțe, unde să cați sprijin? Că băiețandrii lui tremură ca piftia... Ei, să fi avut barem o flintă și să tragă niște focuri în vînt, poate l-ar fi auzit oamenii din sat. Dar așa... Pierde bunătate de cai! Unde să-i mai găsești? L-au nenorocit tîlharii! Ar fi luat cîte cinci sute de florini pe bucată cu ochii-nchiși. Așa pierde zece miișoare... Îi vine să urle. A și deschis gura, dar Nichifor, care se ținea pe lîngă el, i-a închis-o cu un vîrf de opincă. Își frămînta creierii să-și aducă aminte de bătrînel. Dacă l-a avut în stavă, musai să-i știe numele. Și l-ar putea urmări cu poterașii. Dar nu și-l amintește; o fi minții...

— Gata, încălecarea! — porunci Grigore.

Insera. Au pornit în galop și s-au înfundat în desișul codrului, înainte ca Mezei să poată striga după ajutoare.

— Ei, fu greu, nepoate? — chihoti unchiașul, apropiindu-se de Grigore. Te rățoiești o dată la el și de teamă se scapă-n ițari...

— De ne-ar merge tot așa, vistiernice — încuviință Grigore — am haiduci fluierînd. Dar mi-e că după cîteva isprăvi, ne-or da poterele de furcă...

— Așa socot și eu.

— Da' le-om veni de hac! Numai să fim uniți. Noi cunoaștem codrul, ei nu... Și ne-om vinde pielea scump, vistiernice!

Nichifor oftă și se apropie de ciobani, să-i călăuzească. Grigore se alătură lui Imre:

— Vă însoțesc o bucată de drum și mă opresc la vizuină. Tu ai grijă de strunește flăcăii. Învață-i să se țină bine-n șa și să țintească fără greș! Pistoale și flinte nu vă lipsesc... Vom avea treabă curînd; și nu una ușoară...

— Dinspre partea asta nu duce grijă, căpitane! Le tragem un mușstru ca la cazarmă... Și cătanele ne sînt de mare folos...

— Da' să-i și hrăniți bine. Ăsta-i lucrul de căpetenie. Omului flămînd numai de fapte vitejești nu-i arde!

Au mai tîlcuit pînă-n dreptul Capnicului și s-au despărțit. Cu Nichifor a rămas înțeles să se înapoieze la vizuină de cum s-or afla caii la adăpost. Acolo să-l aștepte pe el, sau un semn din partea lui. Iar voinicii să fie pregătiți de drum la orice vreme. Grigore a mas peste noapte în ascunzătoare; în zori a pornit către Baia. S-a oprit la Marghit doar cît să fie Vifor hrănit, și și-a văzut de drum. La cazino a ajuns pe-nserat. A poruncit să i se curețe calul și s-a culcat fără să cineze. Era prea obosit... A doua zi, a poruncit prînzișorul în odaie și, pe la opt, s-a îmbrăcat cu hainele cafenii. Se prezenta în audiență la contele Herbertstein...

— Parcă era vorba să te afli aiurea? — îl întîmpină erariul. Așa m-a anunțat guvernatorul. Ia să-ți vedem ceasul, tinere! Hm... Nu-i urît de fel... Și ți-o prinde bine. Vezi? Știam eu că Loewenburg te va răsplăti...

— Am venit, excelență, spre a vă raporta cum a decurs transportul...

— Știu de la locotenetul Bernfeld și-s mulțumit. Șezi, te rog! Altceva?

— Nu v-am informat despre verkeși...

— Ai fost și pe la ei?

— De bună seamă.

— Cu Haller?

— Singur...

— Va să zică nu te lași! Ei, ce-ai aflat pe acolo?

— Destule! În primul rînd, nu se ține socoteală de extracții și nu se poate calcula exact care este cota ce se cuvine statului... Ori, arendașii au tot interesul să..

— Bănuiam. Dar nu ți se pare că Haller știe ceva?

— Cum adică?

— Foarte simplu; nu face pe prostul! Nu-i cumva înțeles cu ei? Nu m-ar mira...

— N-am impresia asta, excelență — răspunse Grigore evaziv. Ceea ce cred, este că verkeșii nu-s controlați. Asta le dă putința să înșele statul...

— Hm... — mormăi contele. Haller ăsta e bun de zvîrlit la gunoi! Ascultă: Ce ai zice dac-aș cere la Viena să-l recheme și să te pun pe dumneata în locul lui?

— Aș refuza, excelență, deși mă onorează încrederea dumneavoastră...

— Asta-i prostie curată, domnule Csontos! Îți dai seama ce înseamnă să ajungi la vîrsta dumitale viceerar?

— Tocmai fiindcă-mi dau seama, n-aș primi. Nu am experiența trebuincioasă și nici obiceiul să mă-nham la o treabă pe care să n-o pot duce la bun sfîrșit...

— Pretexte, tinere! Altul trebuie să fie motivul... În sfîrșit, să mă văd scăpat de borțos și mai stăm de vorbă... Baronul de Csontos... Ce zici, nu sună frumos? Mai gîndește-te! Și pe la băile închiriate voi trece cu Brauch, să văd cu ochii mei cum ne fură verkeșii! Cînd pleci?

— Mîine, excelență. Întîi la Halmeu, apoi la Brașov, pentru o comandă de arme...

— Vei lipsi mult?

— Depinde. Nădăjduiesc că pînă-n toamnă... I-am făgăduit și excelenței sale să fiu înapoi în septembrie...

— Îți doresc drum bun și succes, tinere consilier!

— Mulțumesc. Pe cînd ați hotărît să trimiteți al doilea transport? Guvernatorul e grăbit...

— Dacă m-aș lua după el — rîse Herbertstein — n-ar mai rămîne nici un taler pentru Viena. În două săptămîni: pe la sfîrșitul lui iulie. Dacă l-ai fi însoțit dumneata, dormeam liniștit. Așa...

— Locotenentul von Bernfeld e destoinic...

— Sînt de aceeași părere. Dar cine să comande convoiul? Nu poți lăsa asemenea răspundere pe umerii unui ofițer inferior!

— M-am gîndit la alteța sa...

— Prințul Lichtenstein ? Ar fi o idee !
— Și contele Loewenburg este de acord.
— El a... ?
— Da. Oarecum...
— Bine. Am să vorbesc cu Ademar.
— S-ar putea dubla garda. Acum, vara, ziua e lungă. Se poate călători pe lumină. Nu văd vreo piedică...
— Poate să ai dreptate ! Iar la înapoierea din Brașov, oprește-te și în Baia...
— Așa voi face.
— Dă întîi pe la casierie să-ți ridici leafa pe luna în curs : Din august vom vedea. Îi întinse mîna. Te va conduce Brauch !
Secretarul voi să-și ia rămas bun.
— Nu așa — protestă Grigore. Voi lipsi cam multișor. Și o despărțire de acest fel se face mai strașnic la un pahar de vin. Sînteți invitatul meu deseară. Vă aștept la opt la cazino.
— Voi fi punctual, domnule consilier... Și-i făcu o închinăciune adîncă.
Grigore trecu pe la casierie, ridică cei 50 de taleri și se uită la ceas : unsprezece... Rumega în minte cum să afle din timp cînd va pleca convoiul, să-și poată înștiința voinicii și să-i aștină calea la locul potrivit. Principala lui grijă era ca guvernatorul și erariul să-l știe departe, astfel încît să nu poată fi bănuit.
Cel mai bun de iscoadă e Sava. Da, pe el îl va trimite la Baia. Și o să se descurce...

★

La Halmeu, Grigore a luat contact cu locotenentul Csordas, comandantul companiei de pază. De armeanul cu postavul nici pomeneală...
— Iată despre ce e vorba, domnule locotenent — îi explică Grigore, după ce îi prezentă împuternicirea. Trebuie să-i asigurăm paza pînă la Sătmar ; e ordinul guvernatorului...
— Am înțeles ! — pocni ofițerul din pinteni. Ordinul va fi executat întocmai !
— Bun. Am încredere ! Notează-ți numele lui : îl cheamă Spandarian. Îl însoțești chiar dumneata cu o gardă puternică. La Sătmar, veți trage la hanul lui Korondy. Să

depoziteze postavul și să mă aștepte; eu îl voi lua în primire, pricepi?

— Clar.

— Cîți oameni vei lua cu dumneata?

— Două grupe. Dar vă rog să-mi dați ordin scris...

— Ai dreptate. Vino cu mine la cîrciumă. Vom bea o sticlă cu vin și-ți voi întocmi ordinul. Mai stau pînă mîine-n zori și mă îndrept către Brașov. Am o misiune confidențială...

— Înțeleg... — clipi ofițerul din ochi. Secrete de stat...

— Întocmai. În cel mult zece zile sînt înapoi. Și voi face în așa fel ca armeanul să te mulțumească pentru osteneală...

— Sînteți prea generos, domnule consilier...

Ungurului i se umfla pieptul de mîndrie. E o adevărată plăcere să-ți slujești un conațional. Nu-și dă ifose, ca zevzecii de austrieci, îți vorbește politicos, mănîncă și bea cu tine, ba îți mai făgăduiește și o răsplată. Iar domnul consilier se va ține de cuvînt! Nu încape îndoială... Armeanul se poate culca pe cea ureche; n-o să-l supere nici o muscă... Îl va păzi pe el și valurile de aba ca pe o comoară personală...

— Ne-am înțeles, domnule locotenent? — zîmbi Grigore ciocnind cu el. Pot pleca liniștit?

— Fără nici o grijă, domnule.

A doua zi, în zori, Grigore și-a luat rămas bun de la ofițer.

La ascunzătoare, în timp ce Nichifor pregătea ceva de-mbucat, Grigore îl luă pe Sava în despărțitura lui. Băiatul era numai ochi și urechi. Asculta și încuviința din cap.

— Așa... îi dădu Grigore instrucțiuni — vei locui la Polgar. Îți dau țidulă că ești argatul meu și pleci cu Vifor. Vezi să-l îngrijești ca lumea! Învîrte-te pe lîngă zidurile erariului; am să-ți dau și o scrisoare către Kuntze, secretarul lui Haller. Treci pe la el, chipurile să-i ceri vești despre mine. Dar trage cu urechea și fii cu ochii în patru. Cînd vei simți că se pregătește convoiul, încalecă pe Vifor și zboară pînă aici. Ia și o sută de florini cu tine și vezi să fii băiat isteț! Nu te da în vorbă cu oricine și să nu bei cu nimeni...

— N-am să beau, căpitane, ți-o jur!

— Așa-i cuminte. Să ai capul limpede. Cînd mi-i aduce vestea, punem la cale și ce avem de făcut...

Prînziră împreună. Sava luă banii și vru să-și înfigă pistolul la brîu :

— Ia-i pistolul, vistiernice ! — ordonă Grigore.

— De ce ? — se miră Sava.

— Fiindcă pleci ca argat, nătîngule, nu ca haiduc ! — îl probozi Grigore. Și nu umbla călare prin tîrg ; te ia lumea la ochi... Asta ți-ar strica ! Strecoară-te nevăzut, fă pe prostul și ține-te ferit : de destoinicia ta îmi leg nădejdea...

— Las-pe mine, căpitane ! Dacă nu te-oi mulțumi, să mă spînzuri de-un copac...

— Fii cu băgare de seamă să n-o facă alții ! Două lucruri să nu uiți : întîi că-ți zice Alexandru, al doilea că eu-s plecat la Brașov...

Sava era ager de felul său. Vîrîse toate în minte și n-ar fi ieșit din cuvîntul căpitanului, chiar să-l fi tăiat bucăți. Se legase atîta de Grigore, că de l-ar fi pus să se zvîrle într-o bulboană adîncă, ar fi sărit fără preget. Era încredințat că tot ce spune și face căpitanul e chibzuit și fără cusur, încît n-ar fi pus la îndoială orice poruncă. Porni înainte de apusul soarelui și ajunse la hanul lui Polgar noaptea. Cunoștea grăjdarul și-i fu lesne să obțină adăpost pentru Vifor. A doua zi, în zori, vorbi cu hangiul, ceru să doarmă în podul grajdului, ceea ce i se încuviință : era doar argatul consilierului...

Peste vreo două ceasuri bătu la poarta grea, de fier, a monetăriei.

— Ce dorești ? — îl măsură Kuntze bănuitor, cînd ajunse în biroul acestuia.

— Am o scrisoare de la domnul consilier : sînt argatul dumisale...

Secretarul citi scrisoarea și privi băiatul cu mai multă simpatie :

— Îi îngrijești calul ? Bine. Poți să-l ții în grajdurile noastre. Vei găsi hrană pentru cal și pentru tine...

— Am tras la Polgar. Așa mi-a poruncit domnul Martin. Zicea să nu vă stînjenesc...

— Cu atît mai bine ! Ai bani ?

— Mi-a dat...

— Ce pot face atunci pentru tine ?

Sava învîrtea căciula în mîini, făcînd pe prostul. Privi oarecum sperios, cum ședea bine unui argat, apoi grăi :

— Apăi, socoteam să vin cînd și cînd să vă întreb dacă n-aveți vești de la stăpînul meu. Spunea că, dacă-o avea vreo nevoie, va trimite la dumneavoastră un sol călare...

Kuntze îi scrise o țidulă:

— Cu asta poți veni oricînd la mine. Dar numai ziua, înțelegi? După asfințit nu-i slobodă intrarea în curte... Mai vrei ceva?

— Sărut mîna, nimic! — și Sava împături hîrtia. La poartă o arătă vagmistrului de gardă: Am să vin mai des pe aici...

— N-ai decît!

— Eu stau la Polgar. Dacă ați binevoi, serile... Că sînt singur. Mai stăm la un taifas, îmbucăm ceva...

— Pesemne că ești bogat! — îl luă vagmistrul la vale — deși după straie nu s-ar crede...

— Dacă am de stăpîn un slujbaș înalt...

— Bine. Vin mîine seară, după ce ies din gardă.

— Vă aștept...

După vreo trei zile, cînd intră în curtea vistieriei, Sava zări un furgon în fundul ogrăzii. Cum se împrietenise cu vagmistrul, îl întrebă:

— Ce-i cu hărăbaia asta?

— Nu știu. Aud că pornește spre Sătmar.

— Cînd?

— Poate mîine, poate joi... Cînd or socoti boierii de cuviință. Nouă nu ni se spune.

Sava se mai învîrti o vreme prin curte, apoi fugi la grajd, scoase pe Vifor și-l înșeuă:

— Încotro? — îl iscodi grăjdarul.

— Mă reped pînă-n Somcuța, la neamuri. Tot nu vine stăpînul curînd...

— Cînd te întorci?

— În două-trei zile...

Și porni întins spre vizuină. Povesti lui Grigore ce a aflat.

— Bun. Du-te și dă de veste lui Imre să vină de îndată cu douăzeci de flăcăi călări. Îl aștept în pădurea Tăuților; tu rămîi acolo stăb pînă ne înapoiem...

— N-aș putea veni și eu, căpitane?

— Nu! Unul din noi trebuie să păzească sălașul... Îl întrebă apoi pe Nichifor: Ai cumva bărdașe, unchiașule?

— Am, de ce?

— Să doborîm copacii în Șicarlău... Ospătează-te că pornim la drum! Încălecă pe Sălbătecuța. Avea straiele de țară, cu căciulă moțească; anină de șa două ploști cu vin, un săculeț cu merinde, al doilea cu grăunțe. Cu vistiernicul alături se îndreptă spre pădurea Tăuților. Își aflară culcuș pentru noapte, iar în zori îl trimise pe unchieș să pîndească venirea soților. Îi era teamă să nu-ntîrzie. Pe la amiezi, Imre gonea cu flăcăii pe cărare. Nichifor i se alătură și veniră împreună la căpitan. Petrișor fu lăsat căpetenie peste fîrtați, că era mai priceput. Grigore le arătă unde trebuie să aștepte convoiul și ceru cîțiva oameni. Au doborît împreună copaci și au astupat drumul de trecere.

După ce isprăviră, în zori, Imre adună flăcăii, le porunci să nu se îndepărteze de cai, iar la primul șuierat să încalece și să se îndrepte în goană către opritoare. Grigore își mînji fața cu funingine, și porunci flăcăilor să încalece și să scoată pistoalele. Așeză oameni și cai în cerc, să înconjoare escorta din toate părțile. Rămaseră apoi la pîndă. Convoiul se apropie după un ceas și mai bine. Locotenentul Bernfeld trase o înjurătură:

— Paștele și grijania!... La noi a plouat, dar se vede că pe aici a fost furtună, de a dezrădăcinat copacii...

Se înțelese cu prințul și ostașii descălecară să înlăture bușteni. Atîta a așteptat Grigore:

— Pe ei, flăcăi!

— Rămîi în urmă, Grigore! — îl povățui Nichifor. Aștia te cunosc... Să preia comanda Imre!

— Bine, voi sta mai ferit...

Pocnind din pistoale și chiuind, flăcăii se repeziră printre copaci, în lanț. Prințul și locotenentul răspunseră cu focuri. Un glonte lovi pe Imre mai sus de cot, zdrelindu-i carnea. Flăcăii, călări, aveau superioritate asupra oștenilor și-i prinseră în cerc. Unii căzură la pămînt, loviți de gloanțe. Caii fornăiau speriați și vizitiul, îngrozit, se pitulă sub furgon. Scrîșnind din dinți de durere, Imre se repezi la locotenent, ferindu-se de gloanțe. Îl luă pe la spate și-l apucă de guler, ridicîndu-l în aer de pe șa. Petrișor cu Breban îl înghesuiră pe Lichtenstein, care spumega de furie:

— Verfluchte Räuber[1]. Eu sînt prinț!

— Arde-i una peste muzicuță, Petrișor, să-i treacă pofta de chelălăit — strigă Breban. Prințul tremura. Pe-

[1] Hoți afurisiți.

trișor îl lovi cu patul pistolului peste scăfîrlie, de-i zbură chipiul cît colo. Apoi Breban, prinse calul de dîrlogi:

— Coboară, luminăția ta, pînă-i vremea! Altfel te trimit la împărat cu aripi de înger...

În învălmășală, cîțiva oșteni fugiră să se ascundă în codru:

— Pe ei! — tună Grigore. Să nu scape unul! Și porniră galop.

După ce comandanții fură cetluiți, ulanii își pierdură cumpătul. Fură legați la rîndul lor, iar fugarii, urmăriți călare, au fost găbjiți pînă la unul. Grigore îl strigă pe Imre. Văzu că brațul îi sîngerează. Smulse o fîșie din cămașa lui și-i făcu o legătură:

— Stai deoparte! Se apropie de Nichifor: Cu pirpiriul am o socoteală... Leagă-l la ochi și adu-l în luminiș!

Puse să-l dezbrace la piele și să-l ungă cu funingine pe trup, apoi îl propti de copac, legat și cu căluș la gură. Grigore îl scotoci prin haine, scoase cheia, descuie furgonul și, ajutat de Nichifor, trase afară lădița cu galbeni. Porunci voinicilor să strîngă puștile, pistoalele, săbiile și caii, lipi de furgon o hîrtie pe care mîzgăli: „Haiducii lui Pintea vă mulțumesc pentru dar!" și dădu semnal de plecare, sub privirile îngrozite ale nemților cetluiți cobză.

Hărțuiala se sfîrșise după placul lui Grigore: nici un mort. Doar cîțiva răniți: opt din escortă și doi de-ai lor: Imre și un flăcău, împușcat în coapsă. Și luaseră pradă bogată: 24 de cai înșeuați, puști, săbii și sulițe, bașca cei șase telegari ai furgonului. Cu douăzeci de la Mezei și cinci ai lor, strînseseră herghelie bunicică. Pe drumul de întoarecere, Grigore se apropie de Imre.

— Te doare, frate?

— Aș! O zgîrietură...

— Vezi de te doftoricește; pe flăcău de asemenea. Să nu vi se obrintească rănile. Dacă vă merge rău, trimitem după leacuri la spițeria din Baia. Cum ajungeți la tabără, mînați-l pe Sava la vizuină, călare pe Hoțoman al erariului. Îl trimit pe Vifor la Baia. Eu rămîn cu unchiașul. V-ar trebui stănoage pentru cai și grăunțe... Strînge sculele și ține-le sub lacăt. Să nu umble nimeni la ele fără știrea mea! Săbiile le vom purta noi. Cîte sînt?

— Cinci...

— Bun. Cea a prințului o păstrezi pentru mine ; el o ținea ca pe un ciomag, nepriceputul. Celelalte sînt pentru voi. Le veți lua la porunca mea ! S-a înțeles ?

— Da, căpitane !

— Să-i ceri lui Nichifor florinii tăi. Avem bani berechet...

— Nu-i grabă ! Ce să fac cu ei în codru ? Cînd mi-or trebui...

— Fie și așa ! Umblați sănătoși, Imre ! Vezi să li se pregătească voinicilor un ospăț îmbelșugat, cu băutură. Merită ! Trei zile se vor odihni ! Și cată să nu se foiască pe afară. Mă tem să nu ne pomenim cu potere după isprava noastră... Ziua să nu faceți zgomot, iar caii țineți-i cît mai spre fund ; să nu li se audă nechezatul...

— Am înțeles !

Grigore îi strînse mîna și se dădu pe lîngă Nichifor. Unchiașul, ca vistiernic, ținea la piept lădița cu galbeni :

— Te-ai gîndit unde-i vei păstra, unchiașule ?

— Altfel cum ? — rîse Nichifor. Ce stîrpie de vistiernic aș mai fi, dacă n-aș fi dibuit batăr o ascunzătoare fără cusur... ? Ai s-o vezi, Grigore ! Le-o arătăm și lui Imre și Sava ?

— Mai încolo dacă va fi nevoie... Treburile bănești te privesc, iar eu te voi îndruma cum să-i folosim. E bine ?

— Fain !

— Ne mai lipsesc multe, unchiașule, pînă să-ntocmim oaste de temut : arme, hrană pentru oameni și dobitoace, băutură, straie... Pînă una, alta, să facem rost de cizme pentru toată lumea. Dar trainice, să ducă la tăvăleală...

— Și pentru cătane ?

— Mai încape vorbă ? Nu ne slujesc ? Va trebui chiar să le dăm și ceva simbrie. Om mai chibzui cînd mă înapoiez din Brașov.

După ce ascunseră lădița, acoperită cu un bolovan greu, năpădit de mușchi vîscos, luară cina.

Ciocniră cănceele în cinstea izbînzii din acea zi. După ce înfulecă un hartan de pulpă friptă și se mozoli pe mustăți de untură, Nichifor se șterse cu dosul mînecii și plescăi din buze, mulțumit :

— Grozav a fost, Grigore ! Dînd glas unui gînd cel muncea, întregi : Cu ciubotele zic să le tocmim la meșteșugarii de țară. Aștia lucrează mai ieftin, fiindcă nu-s scriși la ficăloasa de breaslă și nu plătesc „taxie". E și mai cu-

minte : dacă le tîrgui de la oraș, te pomenești întrebat cum și de ce. Așa, la țară, aduni două perechi ici, patru dincolo, le poruncești după măsură și plac, trainice și cu talpa groasă, ca să țină la tăvăleală. Și, uite așa, te pomenești în cîteva zile cu un vraf de încălțări...

— Fă cum crezi că-i potrivit, unchiașule ! Dar să stai o țîră și pe la tabără. Știi doar că Imre și Ghiță-s vătămați ! Sava să le facă rost de leacuri...

— Mă pricep la d-alde astea, nepoate. Știu să și oblojesc...

S-au culcat tîrziu, deoarece mai aveau destule de pus la cale. A doua zi, în zori, Grigore călărea la trap, avînd în stînga pe Sava. Flăcăul încălecase pe Vifor al smolitului ; Grigore se obișnuise cu Sălbătecuța : era sprintenă, ușoară și înțelegătoare. Dacă-i șoptea : „taci !", pricepea ca un om și nu mai necheza. S-au despărțit la o încrucișare : Sava se-ndreptă către Baia, să nu bată la ochi că a lipsit din tîrg taman cînd s-a întîmplat pătărania. N-or să-l iscodească, fiindcă-l știu slugă de dregător ; oricum, va mai rămîne acolo preț de-o săptămînă, două, va da sfoară-n țară că duce roibul la Sătmar și-și va aștepta acolo stăpînul, iar după ce se va vedea peste barieră, o s-o întindă spre șatră... Grigore o luă spre Unguraș, la Marghit, să-i lase iapa în păstrare, deoarece el va tocmi o diligență pînă la Brașov. La nevoie, o găsi și cai de olac : nu degeaba-i consilier guvernamental... Va rămîne o vreme cu Böhm și neamțul va adeveri c-au fost împreună, dacă i s-o năzări cuiva... Dar nu ! Asta nu-i cu putință ! Se va întoarce apoi la Sătmar, pentru postavul armeanului. Și poate c-o afla ce măsuri a luat stăpînirea, și cîte potere au fost puse în mișcare. Poterele țin de prefect, iar jandarmii de comandamentul militar. Îl va putea trage de limbă cu ușurință pe Mickes cu privire la potere, cu atît mai vîrtos cu cît i se pare că groful are de gînd să-l ginerească. Dar își va pune pofta-n cui : și el și Ibi... Asta-i lipsește : nevastă ! Și, pe deasupra, o prăslitură de grof...

PEDEPSIREA STUPULUI

Maiorul Böhm n-a făcut nici o ispravă la Brașov. Era și de așteptat: e prost ca noaptea și fudul ca o păuniță. E bun doar de boroboațe. Tot Grigore o s-o scoată la capăt, dar îi trebuie alte straie. Cele cafenii au ieșit de soare și-s cam roase. S-a oprit la o dugheană și a tîrguit un rînd de culoarea cerului la asfințit, cizme cu carîmbi înalți, o pălărie franțuzească cu streșini late și două cămăși cu încrețituri de horbotă la mîneci. Se tot foiește în fața oglinzii.

— Te-nsori, domnule Csontos, ori ai de gînd s-ajungi curtean la Viena? — l-a întrebat Böhm cînd l-a văzut.

— Nici una, nici alta — rîde Grigore. Dar cum avem de-a face cu persoane de vază: comitele Ignatie Haan, prefectul Ehrlich...

— Fac pe nebunii. Ai să vezi cu ochii dumitale...

— Asta nu-i bine! O să se supere guvernatorul. Oricum, să ne grăbim. Eu nu pot rămîne prea mult la Brașov. Am de luat în primire și postavul armeanului...

— Știi ce? Vin și eu la Sătmar. Voi raporta lui Loewenburg cum stau lucrurile pe aici: vei da și dumneata mărturie... Dac-or avea ceva armament pentru noi în două, trei luni e mare minune!

— Dacă credeți nimerit, bine, plecăm împreună. Dar barem să le smulgem o făgăduială. Să nu se cheme că ne-am înapoiat cu mîna goală...

— N-ai decît să încerci! Dar îți faci iluzii...

— Eu cred totuși... Ne-am putea prezenta mîine?

— Cu alte cuvinte să te-nsoțesc? Mai are vreun rost?

— Negreșit! Dumneavoastră reprezentați armata imperială; rolul meu e tîrguiala administrativă și cea bănească. Unde mai puneți că sînt germani de ai dumneavoastră...

— Te-nșeli! Sînt sași. Vorbesc și un jargon pestrițat de te apucă amețeala. Aproape că nu-i pricepi... În ce mă pri-

veşte, prefer germana dumitale decît păsărească lor caraghioasă.

Cele două notabilităţi braşovene i-au întîmpinat cu duşmănie şi s-au purtat scorţos. Erau necăjiţi că fanfaronul de maior i-a luat cam de sus, fără să ţină seama nici de vîrsta lor, nici că-s cîrmuitorii unei cetăţi cu meşteşugari iscusiţi şi neatîrnaţi.

Cînd Grigore a pătruns în biroul prefectului, însoţit de Böhm, saşii se porniră să tune şi să fugere împotriva lui Loewenburg şi a prepuşilor săi, lipsiţi de bună-cuviinţă şi respect faţă de autorităţi. În timp ce le ţinea o predică sîcîitoare, comitele Haan s-a umflat în pene:

— Noi cîrmuim o cetate liberă, domnule! — privi el către Grigore — şi nu îngăduim să ni se dea porunci... Pricepi?

— Nici majestatea sa, împăratul...? — insinuă Grigore cu blîndeţe.

— Nu amesteca, rogu-te, pe majestatea sa în treburile noastre! — se zborşi comitele — un sas bondoc, apoplectic şi borţos, cu părul rar, năclăit de ulei şi tras către dreapta să-i ascundă chelia din creştet.

— De ce n-aş face-o? — stărui Grigore mieros. Oare excelenţa sa guvernatorul nu reprezintă pe împărat în întreaga Transilvanie? Noi vă supunem o cerere a domniei sale, deci a împăratului. Şi, după cîte ştim, şi Braşovul face parte din Ardeal. N-ar fi oare nimerit ca domniile voastre s-o satisfaceţi, cu atît mai vîrtos cu cît este vorba de o comandă de arme, menite să întărească apărarea ţării şi totodată a cetăţii Braşovului?

— Să nu vi se rupă inima de mila noastră! — mîrîi comitele. La nevoie ne-om apăra şi singuri...

— Nu zic ba — încuviinţă Grigore, îngăduitor. Dar după cîte îmi aduc aminte, cînd a izbucnit răscoala saşilor braşoveni în 1688, tot la oastea împăratului aţi cerut sprijin şi v-a scos din încurcătură...

— Să lăsăm trecutul, tinere! — interveni împăciuitor Ehrlich, mai puţin bătăios decît Haan. Asta-i treabă de scribi care întocmesc hronicuri, nu de oameni de stat! Cred că n-ar avea rost să ne ciorovăim pe chestii mărunte. Iacă, voi stărui eu pe lîngă armurieri să se ţină de cuvînt! Apoi vă vom trimite înştiinţare. Dar vreau să aflu precis ce anume v-au făgăduit meşteşugarii.

— Să ne predea cel tîrziu la 1 august pușile și bombardele — îi lămuri maiorul. Și vă ținem răspunzători în cazul că... — strigă el scos din fire, gata să strice tot ce obținuse Grigore prin stăruință și politețe.

— Domnul maior vrea să vă atragă luarea-aminte c-ar fi bine să-i țineți de scurt — interveni Grigore, văzînd că sașii devin stacojii la față și-s gata să-și ia vorba îndărăt! Noi știm că purtați interes treburilor guvernămîntului și sîntem încredințați de dragostea neștirbită ce o păstrați scumpului nostru împărat. Ne bizuim, așadar, pe bunăvoința și luminata domniilor voastre înțelegere. Nu vom uita să împărtășim excelenței sale de cîtă înțelepciune ați dat dovadă, patriotismul ce v-a îndemnat să ne primiți cu cinste și să ne satisfaceți rugămințile...

— Ascultă ici, maiorule, și învață în ce fel se vorbește cu doi înalți reprezentanți ai unei cetăți libere — se răți comitele. Domnul consilier, da, zic și eu: are tact diplomatic, vorbă aleasă și se pricepe să susțină interesele celor care l-au trimis. Așa se vorbește, domnule, nu ca dumneata, care te înfoi ca un arici! Voi, tîrîie-sabie ăștia, fierbeți în aceeași oală cătanele cu înalții demnitari și vă repeziți ca toanta la pat... Crezi că șade frumos să te porți astfel? Aș! Faci de ocară dolmanul și tresele de fir... Se întoarse apoi către Grigore: Ne-am înțeles, domnule consilier! După cum v-a făgăduit prefectul, vom sili meșteșugarii să nu-și calce cuvîntul; mijloace avem destule... Sună un scrib și îi porunci: Convoacă neîntîrziat la mine pe starostele Banner! Să vină chiar azi, înțelegi? Dacă se codește, îl aduci pe sus, cu caraula!

— Am înțeles, excelență! — și porni în grabă.

— Așa, tinere domn, Banner e și jude. Îi vom pune în vedere că răspunde pentru breslașii săi, iar dacă aceștia vor cuteza să umble cu șoalda și vor tărăgăna lucrarea, breasla va fi supusă unei amenzi usturătoare. Ești mulțumit?

— Cît se poate de mulțumit, domnule comite! — se înclină Grigore cu exagerată politețe.

— După cîte văd, ne-am împăcat — gîlgîi prefectul Ehrlich. S-ar cădea să pecetluim împăcarea, destupînd o sticlă...

A doua zi, în zori, Grigore făcu rost de o diligență și bagajele fură încărcate peste poclit. Curînd erau înșurubați

pe drumul colbăit și plin de hîrtoape ce străbătea plaiurile Bîrsei.

— Mai avem mult pînă la Făgăraș?

— Să tot fie cale de-o poștă, boierule — răspunse vizitiul, privindu-l cu coada ochiului.

În Sătmar, surugiul opri diligența în fața casei prefectului. Böhm coborî. Grigore vru să plece acasă, dar maiorul stărui:

— Rămîi să cinezi cu noi! Te și scuturi o țîră de praf...

Pe Mickes îl află cătrănit și parcă mai adus de spate. În vreme ce Yoli sărise de gîtul maiorului, prefectul îl luă pe Grigore de braț, sprijinindu-se de el și-l trase în biroul său:

— Ai aflat, domnule Csontos?

— Ce anume?

— C-a fost prădat convoiul.

— Glumiți, pesemne! — se arătă Grigore uluit.

— Din păcate, nu. Și ne-au lefterit tîlharii de 25 000 de taleri aur. Îți dai seama ce nenorocire a căzut pe capul nostru? Loewenburg face venin; a urlat, a făcut tărăboi... Nici nu te mai poți înțelege cu dînsul!

— S-au făcut cercetări? Ați trimis potere în urmărire?

Mickes dădu din cap amărît:

— Am făcut-o și pe asta! Fără folos... Nu s-au găsit urme. Poterașii au întîlnit gornici, pîndari. Altcum nici țipenie... Doar n-o fi înghițit pămîntul pe răufăcători! Am răscolit Ilba, Șicarlăul, Tăuții, Baia... Zadarnic! Se pripășise cîndva prin părțile astea o șleahtă de răufăcători — e drept. Căpetenia lor, unul Aladar, a fost spînzurat la Bicsad; pe alții i-au ciuruit în Telciu. Gîndeam că le-a pierit stirpea. Și-acum, poftim! Ia spune: Dac-ai fi condus dumneata convoiul, crezi că s-ar fi întîmplat nenorocirea?

— Știu eu ce să mai cred?

Grigore încercă să-l ogoiască, dar în sinea lui se bucura că voinicii i-au urmat povața și au stat ascunși. Or mai bîntui ele poterele o vreme — se-nțelege — dar pîn-la urmă vor face cale-ntoarsă...

— Pe oșteni i-a trimis Loewenburg la carceră, locotenentului i-a luat sabia și mi-e că-l degradează, iar pe momîia de Lichtenstein l-a împachetat și l-a trimis la Viena — îi mai dădu vești Mickes. E prinț, vezi bine... și doar împăratul are dreptul să-l pedepsească. Din parte-mi să se frece pe cap cu el! Tot ce a putut obține guvernatorul a fost să-i facă vînt. Vorba-i c-am rămas mofluzi. Am ră-

mas! Și mă tot întreb: cu ce să hrănim atîta soldățime austriacă? Uneori îmi vine să-mi iau cîmpii...

— Da, o să fie greu... — încuviință Grigore.

— Cum ai scos-o la capăt cu armeanul?

— N-am dat ochii cu el. L-am așteptat cîteva zile la Halmeu, am lăsat dispoziții companiei de jandarmi și m-am îndreptat spre Brașov. Să văd ce-oi face de mîine-ncolo...

— Înainte de pleci — îl povățui Mickes — abate-te pe la guvernator. Te așteaptă! M-a întrebat de cîteva ori de dumneata...

★

Locotenentul din Halmeu îl întîmpină cu plecăciune:

— Vă cer iertare, domnule consilier, că nu v-am îndeplinit dispozițiunile; dar nu-i din vina mea: neguțătorul armean întîrzie...

— Mi-am închipuit. Îl voi aștepta! Mi-oi face rost de o cameră; masa am s-o iau la han...

— Odaie? Am o locuință destul de încăpătoare și e o cinste pentru mine să vă pot găzdui.

La ofițer acasă, Grigore se spălă pînă la brîu și îmbrăcă hainele sinilii, tîrguite la Brașov. Se pregătea să plece în comitat. Ofițerul îi punea la dispoziție trăsura și o escortă puternică. La drept vorbind n-are ce să-i strice; face impresie... e bine și din alt motiv: va arăta că se teme și el de tîlhari. Ori, de cînd cu isprava din Șeini, dacă se uită careva mai lung la dînsul i se pare că-l bănuiește. Așa o fi pesemne cînd te simți cu musca pe căciulă... De aceea a și pregetat să se ducă la guvernator. Mai trece vremea, se mai potolește Loewenburg...

★

A vizitat Bicsadul două zile. S-a oprit la primărie, a trecut pe la magistru și jucuței, a cercetat scriptele, a dat apoi dispoziții și porunci cum se cuvine din partea unui dregător de seamă, trimis de guvernămînt. Sosirea lui, în trăsura companiei, păzit de caraule înarmate pînă-n dinți, a făcut vîlvă în tîrgușor. P-aici se vîntură, îndeobște, doar obrazuri bisericești. Dar butcile ce-i poartă nu fac popas: stîrnesc pe ulițe colbul și gonesc ca din praștie, oprind la mănăstire. Acolo, pehlivanul de stareț — Isaiia — se pricepe să-i îmbrobodească. Pregătește ospețe îmbelșugate, băutură pînă cazi sub masă, ba chiar și niscai trufandale mai pămîntene... D-aia și închid ochii preasfinții la matrapazlîcurile bănești ale arvanitului și la curvăsăriile fără măsură de care-l învinuiește norodul.

— Dacă rămîneți peste noapte — propuse polgarmesterul cu tîlc — ar fi nimerit să trageți la mănăstire. În tîrg avem o singură cîrciumioară : nici să iei un prînz mai acătării n-ai unde... Nu-i vorbă, la dejun veți fi oaspetele meu ! Iar pentru înnoptat, starețu-i bucuros de musafiri : îi omenește, are bucătar vrednic și nici vinișorul nu-i de lepădat... Cerca să se dea bine pe lîngă consilier, fiindcă a doua zi trebuia să-i verifice scriptele primăriei. Și, oricum ai suci-o, tot se mai găsește un clenci. Mai ales că banii de pe taxe, la obor, nu prea sînt trecuți în catastife... Așa, după un chefuleț pe cinste și o noapte petrecută în tovărășia unei maici cu vino-ncoa', nu-ți mai arde de condici : ești obosit și mahmur. Va trimite un vătășel să-i dea popii de veste să-l mulțumească în toate privințele. Îi e doar îndatorat, că împart cîștigurile pe din două ! Și atîta lucru...

— Vă mulțumesc, domnule polgarmester ! — refuză Grigore. Dar la drum îmi place să iau masa cu oamenii mei. Om găsi noi un gospodar milostiv, să nu rămînem flămînzi. Pentru noapte de asemenea... N-ar avea rost să tulbur obiceiurile mănăstirești, nici să-l vîr pe sfîntul stareț la cheltuială. Știa, Grigore, pasămite, ce pramatie-i bețivul în sutană și nu ținea să treacă pragul unei mănăstiri deocheate.

*

Armeanul a întîrziat cîteva zile. Grigore pornea din zori în comunele din împrejurimi și se-ntorcea noaptea obosit. Ofițerul îl aștepta și-i dădea raportul :

— Spițerul Landmann ar dori să fiți oaspetele său, iar polgarmesterul vă trimite vorbă că pregătește o masă pentru sîmbătă seara ; zice că vă puteți hodini duminica și vă roagă să-l onorați. Ce să-i răspund ?

— Ce poftești ! Pînă sîmbătă vom mai vedea... Poate sosește și Spandarian între timp și mă scapă de belea. După ce vom lua în primire peticăria, îți dai seama că nu mai am ce căuta pe aici. Te voi ruga să însoțești transportul, după cum ne-am înțeles.

— Voi face precum îmi poruncîți, excelență. Ați cinat ?

— Nu mi-e foame ! Mă simt doar obosit și plin de praf...

— Mi-am închipuit ! V-am pregătit în odaie o gustare și o cană cu vin. Vă doresc poftă bună și somn ușor !

Vineri seara, cînd s-a înapoiat din Carei, l-a găsit și pe Spandarian. Îl aștepta... Era un om slăbuț, cu fața arămie, cu nasul încovoiat și ochi vicleni, ce te priveau ararеori în față ; îi lunecau pe de lături... Trăsese peste hainele

nemțești un caftan din postav cenușiu, era încins c-un șerpar de piele, iar pe creștetul pleșuv purta o tichie arnăuțească. Locotenentul bătu în ușă:

— Îngăduiți să vă prezint persoana așteptată?

— Poftiți!

Armeanul făcu o închinăciune adîncă, după obiceiul turcesc și duse ambele mîini spre piept, încrucișate.

— Luați loc — îi pofti Grigore. Nu i-a întins mîna, ca să-l țină mai la distanță. Ai întîrziat cam mult, domnule Spandarian...

— Drumul păcătos, excelență, și postavul atîrnă greu. Am călătorit numai ziua, că mi s-au dat doar șase paznici. Și în pusta ungurească bîntuie răufăcătorii...

— Parcă la noi, nu? confirmă locotenentul, fără tact.

— Ați tras căruțele-n cazarmă?

Ofițerul înclină din cap. Spandarian oftă:

— Dacă le știu acolo, mi se ia un pietroi de pe inimă. Că am tras o spaimă pîn-ce m-am văzut aici...

— Acum s-a isprăvit — îl încurajă Grigore, turnînd vinul în căni: Să fie într-un ceas bun, jupîne!

— Să vă audă cel de sus, înălțimea voastră! Mi-am vîrît averea în postavul ăsta și, dacă m-ar fi încolțit răufăcătorii, rămîneam calic.

— De aici pînă la Sătmar vei avea pază bună! Te va însoți domnul locotenent cu un pluton de jandarmi călări.

Duminică, în zori, Grigore asistă la pornirea convoiului. Își luă apoi rămas bun și porni în galop, înfundîndu-se în pădure. O ținu într-o goană pînă la vizuină, unde ajunse în toiul nopții. Noroc de vistiernic; avea somnul ușor... A dat ușa deoparte, a luat-o pe Sălbătecuța de dîrlogi și a dus-o la grajd, dîndu-i grăunțe și apă:

— Leapădă straiele boierești, Grigore — îl povățui el. Întinde-te pe laviță, în despărțitura ta, și îți voi pregăti ceva de-ale gurii...

— Nu-s grăbit! Ce mai e nou pe aici?

— Bună pace! Am stat cu voinicii aproape o săptămînă. Au de toate; și cizme... Da' știi că ne-am mai pricopsit cu opt?

— Nu. Cine-s ăștia?

— Niște flăcăi bihoreni! Au fugit de cătănie. Și fiindcă ți s-a dus vestea de cînd cu isprava de la Șeini, au umblat creanga prin codru, să ne caute. N-au venit împreună, ci pe rînd. I-a întîlnit Sava...

— N-or fi cumva iscoade?

— Nu cred, nepoate. Is rumîni d-ai noștri. Pe unul îl cheamă Bîrlea, pe altul, Albaș, al treilea e Marchiș... Tot nume neaoșe. Ba s-a mai pripășit cu ei și un ceteraș țigan. Era prăpădit de foame, desculț și numai flenduri. Lui Imre i s-a făcut milă și l-a strîns de pe cărări să-l hrănească. Zicea că nu mai vrea să plece. A plîns și s-a rugat: „Tăiați-mă bucățele, că eu tot stau! Un dărab de pită nu vă sărăcește și mă pricep la potcovit și lăcătușărie... Ce naiba să facem cu el?

— Cum îi zice?

— Are nume chisnovat: Gaftenie Hubariu...

— Tînăr?

— Aș! E trecut de patruzeci...

— Dacă-i om de ispravă și meșteșugar, n-are ce să ne strice. Dar să fiți cu ochii-n patru: bîntuie potere prin codrii...

— Am auzit. Pîn-la tabără n-au ajuns. În munții Rodnei se pătrunde greu. Și de la Borșa în sus nu găsești un sat, o așezare unde să bei o gură de apă...

— Le-ai spus barem soților să nu-l lase să umble pe-afară?

— Din capul locului, Grigore!

— Cît privește voinicii pripășiți, ar trebui să știm dac-au grăit adevărul. N-ar fi rău ca unul din noi să dea o raită prin satele din care au purces.

— Eu?

— Nu, Sava! E descurcăreț, are hîrtie la mînă că-i în slujba consilierului Csontos... Să ia un cal, nu din cei luați pradă — să nu-l recunoască oarecine — și să pornească la drum.

— Bine! Dar lasă-mă să-ți pregătesc ceva de mîncare.

În timp ce Grigore îmbuca cu poftă scrobul de ouă și friptura de iepure, Nichifor turnă vinul din ploscă în două cănі. Sorbind cu înghițituri mici, potolite, clătină din cap cu tristețe:

— Una-i rău, Grigore: ai cam uitat de muică-ta. Ce știm de soarta ei? Nimic! Și nici Mălina despre noi. Nu zic, am avut pătăranii destule, ne-au lipsit voinici, n-am huzurit de bănet... e drept. Dar acuși, slavă domnului! datorită iscusinței tale avem ce ne trebuie. Cît să mai ședem cu mîiniile-n sîn? Că mi se rupe inima de Mălina și de ceilalți.

— M-am gîndit și eu, unchieșule, la treaba asta. Și nu o dată. Ai grăit cu chibzuință. Trebuie să ne abatem prin Măgoaja... Am și o răfuială cu Stupul și Varvara lui. Să

pornim mîine spre tabără și să ne sfătuim cu toții. Cîți poterași crezi c-ar avea Stupul?

— Mulți nu! Să tot aibă zece, doisprezece. Floare la ureche! Dac-am venit de hac la treizeci de husari imperiali, nu ne-om teme de cîțiva șontorogi. Da-i nimerit să dai și pe la tabără... Le ești doar căpitan, ce Dumnezeu! Voinicii abia așteaptă să le grăiești, să te știe-n mijlocul lor...

— Nu-i vremea potrivită! Dar om chibzui... Cît mai rămîn slujbași domnesc, în afară de voi, Petrișor și Breban, ar fi oare nimerit să mă știe ceilalți? Ce zici? Ne-om strînge în codru să punem la cale preumblarea către Măgoaja și, dacă ne-om hărnici, vă însoțesc. Altcum plec la Sătmar, că am treburi...

— Te-ncumeți, Grigore?

— Asta-i bună! — rîse căpitanul înveselit. Ce haz ar avea dacă nu mi-aș bate joc o țîră de sufletelul Stupului? I-am făgăduit! Și unui nat ce se pregătește a deveni căpitan de oaste, nu-i este îngăduit să-și calce cuvîntul! Altfel, cine l-ar mai crede a doua oară?

— Așa-mi placi, nepoate! — se bucură unchiașul.

Sfatul s-a ținut în inima codrului, după miezul nopții. Imre, Sava, Petrișor și Breban s-au adunat în jurul căpitanului și vistiernicului. Grigore i-a lămurit ce-ar avea de făcut, cum să-nconjoare poterașii și să atace noaptea cîrciuma Stupului, iar înainte de ivirea zorilor să se afle pe drumul de întoarcere cu Mălina, Glicheria și Mitru, Anuș cu Pirosca și părintele Avram — de-o mai fi cumva în viață. S-ar bucura și el de sălaș tihnit la bătrînețe, după toate cîte le-a pătimit luînd parte iobagilor măgojeni...

— Ne-ar prinde fain s-avem și duhovnic — oftă Petrișor.

— Ai dreptate, băiete! îl luă Nichifor la vale. Că prea sînteți păcătoși! Da' să vă scoateți de sub căciulă că veți dosi păcatele sub patrafirul lui Avram...

— De adus, oricum, îl aducem! — hotărî Grigore. Mai ales că nici n-are unde sluji de cînd s-au înstăpînit în bisericile noastre slugoii papistașilor: uniții...

— Ucigă-i-ar sfîntul! sudui Nichifor, crucindu-se.

— Eu socot, căpitane — grăi Imre — că tot e cuminte să te abați pe la sălaș. Poți vorbi flăcăilor din fundul peșterii: acolo-i beznă și nu te-o recunoaște nimeni. De-ai ști cum te ridică-n slăvi...

— Fie! Dacă voi socotiți nimerit, să pornim!

În zori, Sava răspîndi veste printre flăcăi c-a venit căpitanul și că vor sta curînd la sfat cu el. Voinicii începură să chiuie de bucurie și să zvîrle cușmele-n bolta peșterii:

— Trăiască Pintea căpitanul!

După cinuliță s-au strîns cu toții în fundul boltit, care aducea cu o catedrală. Stalactitele alcătuiau un fel de orgă și picurii de apă ce se scurgeau din lespezi sunau în țurțuri cu clinchet de piculină. S-a ghemuit fiecare pe unde a nimerit; chiar și cele patru cătane. La-nceput vorbi Imre, ca unul ce-i avea pe voinici în seamă:

— Fraților! Grigore Pintea, căpitanul nostru, e aici. Vrea să stăm cu toții la sfat.

— Oameni buni! — tună Grigore cu vocea lui adîncă și melodioasă. Am venit să chibzuim împreună, ca oameni în toată firea. Iacă, sîntem soți de luni de zile; e drept că ne-am întîlnit rar, dar am daraveri și aiurea, tot pentru tabără, de bună seamă. De la bun început, fraților, să știți că nu sîntem tîlhari, nici haiduci... Sîntem oșteni; oșteni în slujba poporului, a iobagilor! Nu ne pasă ce nație are iobagul și la ce sfinți se-nchină: dacă-i sărman și obidit, e fratele nostru, iar pe cei care-l năpăstuiesc îi vom pedepsi cu asprime! Să ne ferim, totuși, să facem vărsare de sînge fără temei. Cînd ești încolțit, te aperi... Vom fi mereu mai mulți și musai să ne ținem uniți. Dacă ne-o vinde careva știți care-i va fi pedeapsa?

— Moartea! — strigară cîțiva flăcăi.

— Voi veți fi juzii, voinicilor! Și cum veți statornici, așa se va face. Jurați să nu scoateți un cuvînt chiar sub canoanele morții?

— Jurăm! — răspunseră cei de față într-un singur glas. Lui Gaftenie îi dădură lacrimile. Crezuse la-nceput că a nimerit într-o vizuină de tîlhari și că va fi rost de niscaiva ciordeli. Acum vede că-i altă mîncare de pește și pieptul i se umflă de mîndrie. El, un biet scripcar, batjocorit de oricine i-ar fi zvîrlit un husoș, a intrat într-o oaste falnică... Ar trage o cîntare de bucurie, dar își dă seama că nu-i vremea potrivită.

— Nu — spuse Grigore. Jurămîntul să sune cam așa: „Jur pe numele lui Dumnezeu și pe credința mea că nu voi sufla un cuvînt despre oastea noastră, chiar și celui mai apropiat de mine: tată, mamă, frate, neam... Nici unde ne e sălașul, nici cu ce ne îndeletnicim! Jur să slujesc iobăgimea și să nu-mi apropii nimic fără știrea ortacilor mei; să apăr pe cei slabi, să răzbun nedreptatea și nelegiuirea.

Dacă-mi voi călca jurămîntul, țărînă să s-aleagă din trupul meu și sufletul să-mi fie canonit în pîrjolul iadului. Așa să-mi ajute cerul, amin!"

Toți repetară jurămîntul cu evlavie.

— Așa, fraților! Acuși să trecem la altă poveste! Aveți cumva vreo nemulțumire? Vă lipsește ceva? Grăiți fără șovăire. Om îndeplini tot ce ne va sta în putință.

— Avem de toate! — răsunară cîteva glasuri răzlețe. Am primit și ciobote faine, ca de mire...

— Eu tot aș avea o amărăciune... — se auzi dintr-un ungher.

— Care ești, frate? — întrebă Grigore.

— Sînt Moisă Doroftei.

— Grăiește, Moisă — îl îndemnă căpitanul.

— Iaca, de fel mi-s cioban, ca și alți ortaci d-aici. Iar noi, căpitane, o ducem prost fără lapte de oaie, urdă și caș. Nu zic, avem hrană, băutură, tutun pentru cei care dohănesc... Dar nu-ți fie cu supărare, căpitane, tare jinduim lăpturile. Și mă bate gîndul de n-ar fi cu putință s-avem și noi un ciopor. Am îngriji mioarele, le-am mulge și am avea de toate: lapte, lînă, carne... Că te saturi de la o vreme de sălbăticiunile pădurii!

Grigore chibzui în șoaptă cu Nichifor și Imre, apoi glăsui:

— N-ai grăit rău, voinice. Ne-ar prinde bine o turmuliță; și nici nu costă cît un cap de țară. Avem și loc... Dar încă nu-i vremea potrivită. Oile nu le poți piti în vizuină; s-ar prăpădi. Caii se-nvață mai ușor. Dar mioarele au nevoie să pască pe imaș, să zburde... Și au un cusur: behăie... Iar acuși, cînd stăpînirea a împănat pădurile cu jandarmi și potere, mioarele ne-ar da de gol. Și sîntem încă prea puțini să ținem piept dușmanului. Cînd ne-om înmulți, în scurtă vreme, s-o schimba socoata. Atunci veți putea crește oi după pofta inimii! Cine mai are ceva de spus?

— Eu!

— Cum îți zice?

— Toma Gulici.

— Grăiește, Toma!

— Apăi ni se cam flenduresc straiele... Nu-i vorbă, erau ele ferfeniță și-nainte, dar acuși ne lasă de tot.

— Auzi, vistiernice? Are dreptate voinicul. Musai să facem rost de niște țoale.

— Dac-am avea aba de piuă — vorbi flăcăul — așa cum se pricep să-l țeasă muierile și fetele noastre din Bihor și Maramureș, le-am coase noi. Eu am fost calfă de

croitor... Dați-mi aba, foarfeci, ață și trîntesc niște straie să se scurgă ochii codanelor după haiducii noștri.

— Așa om face, Toma! Te numesc staroste peste croitori...

Toți făcură haz.

— Da' de unde să iau calfe?

— Învață-ți ortacii, băiete, că nici tu nu te-ai născut cu acu-n mînă! — îl repezi Nichifor și flăcăul se molcomi.

— Apăi aș avea și eu o rugă, trăi-te-ar sfîntul! — se vîrî Gaftenie în vorbă.

— S-auzim, baragladină! — chihoti unul, batjocoritor.

— Cine a vorbit? — se supără Grigore. Toți tăceau. De ce nu răspunzi? — se-nverșună căpitanul. Ești voinic! Ți-e teamă și te ascunzi după deget? Dacă-i așa, n-ai s-ajungi oștean viteaz cîtu-i lumea!

— Eu... — se auzi o voce spăsită.

— Cum îți zice?

— Iliuță Dunca.

— Uite ce-i, frate Iliuță. De aici încolo să nu mai aud asemenea vorbe de ocară! Ne-am înțeles? Întinde-i mîna și să vă știu prieteni! Așa... Ei, să te auzim, frate Gaftenie.

— D-apăi eu, cu mintea mea cea năroadă, ce mi-am zis! Avem cai — să ne trăiască — zmei, nu alta... Îi cureți, îi hrănești, îi adăpi, îi vindeci și îi oblojești dacă s-au betegit — că aleargă bieții de le iese și sufletul! Da' vorba-i, încălțări nu le trebuie? De bună seamă! Eu mi-s și potcovar și meșter lăcătuș; nu vreau să fiu hrănit de pomană. Să am scule și fiare... De mi-ați face rost de niște foale, un ilău, baroase și clești, aș trînti o potcovărie să-i meargă vestea. Cuptor facem noi, nu-i mare scofală; iar mangal — vorba ceea: să dai și de pomană. Sapi o groapă, vîri crengile, le afumi și mangalu-i gata. Ce gîndești, căpitane?

— Ai dreptate, Gaftenie! Și vistiernicul se pricepe la meseria asta. Să-ngrijești, unchiașule, de cele trebuitoare. Cînd oi da iarăși pe-aici, să-mi lauzi potcovăria lui Hubariu...

— Apăi să-ți dea domnul ani mulți și o muiere pe plac! — mulțumi Gaftenie.

— Asta nu, frate! Uitasem să vă spun ce m-a povățuit unchiașul, care-i mai vîrstnic și are înțelepciune cu carul: „Nevasta haiducului e flinta, iar copiii îi sînt pistoalele!" Firește, oameni sîntem... Oricare are o mîndră pe undeva. Iubească-se cu ea sănătos! Dar pirostrii, nu! Cui nu-i place viața de codru, s-o spună cinstit: nu-l ținem cu sila...

Nu se auzi o șoaptă.

— Bun... Am lămurit-o și pe asta — se veseli Grigore. Dar voi, cătanelor, aveți vreun năcaz? S-auzim!

— De cînd ne-a făcut mama n-am dus-o mai bine, căpitane! — glăsui slovacul în numele tuturor. Nu ne lipsește nimic și trăim ca-n rai. Am avea însă o rugăminte: să ne iei și pe noi la bătălii, că sîntem oșteni, nu cloști! Mînuim flintele, călărim zdravăn și ți-om fi soți de nădejde.

— Deocamdată sînteți ajutoarele lui Imre, frate! Și ne trebuiesc dascăli să-i deprindă pe voinici cu meșteșugul armelor. Mai încolo, cînd om fi mulți, vă vom da pe seamă un steag și veți fi sutași de oaste. Pînă atunci, răbdare... Dacă mai are careva pe suflet un năcaz, să-i dea drumul.

— Da' pe la căși n-om mere niciodată? — întrebă cu obidă Matei Purșa. Că ni s-o face dor de-ai noștri.

— La iarnă, frate! Atunci îs drumurile întroienite, cătunele de asemenea și poterașii stau mai mult pe vatră; nu bîntuie după pradă, copoiește. Veți pleca fiecare, cu rîndul... Dar să stați pitiți și să nu v-apucați de prostii. Că vă-nhață „cocoșii". Nu uitați că sînteți fugiți de la oaste și, dacă vă prind, în cazarmă vă putrezesc oasele!

— Așa îi ghini — se mulcomi Purșa.

— Altceva?

Tăcerea stărui prelung. Nu se mai auzea decît clipocitul izvorașului subteran și plescăitul picăturilor de apă.

— Dacă ne-am înțeles, fraților, și ne-am deșertat păsurile, trebuie să ne și veselim — sfîrși Grigore. Azi am devenit oșteni; se cade să sfîrșim ziua cu voioșie. Vistiernice, pregătește un ospăț pe cinste! Tot natul să capete un cănceu de răchie și o cană cu vin. Iar mîine purcedem la o treabă anevoioasă...

Grigore dădu tuturor mîna, dar țiganul i-o apucă și i-o sărută cu plecăciune. Nu avu vreme să și-o tragă și-l probozi glumeț:

— Măi, Gaftenie, eu nu-s nici muiere, nici mitropolit să-mi pupi mîna! Și nu șade frumos unui voinic asemenea faptă.

Grigore n-a rămas la ospățul care s-a încins pînă noaptea. A plecat la vizuină cu Nichifor. Au rămas înțeleși ca Imre să pornească înainte la Măgoaja, ca iscoadă. N-avea cine să-l recunoască: fusese acolo o singură dată, cu cincisprezece ani în urmă, cînd l-a luat pe Grigore la Pitiriiea. Căpitanul avea pe atunci doar șase anișori, iar lui abia îi mijea mustața. Acuși e trecut de treizeci, peri cărunți îi

înspică claia nețesălată, de nu l-ar recunoaște nici maică-sa, de-ar mai fi în viață. Dar s-a prăpădit... Nichifor să facă rost de-o căruță cu coviltir și să înhame doi cai iuți. Căruța va duce femeile și pe sfinția sa, iar Sava să plece cu flăcăii spre a-i călăuzi către bungetul de pe dealul Rohiei, unde vor căta adăpost pentru cai. Acolo să-i aștepte pe Grigore și Imre, care vor statornici rostul fiecăruia. Vor coborî apoi cu toții pe-nnoptat, către Măgoaja. În felul acesta va fi mai puțin bătător la ochi...

★

După ce-au legat caii de copaci, flăcăii s-au tolănit pe iarbă, în jurul lui Sava. Dohăneau, cîntau încetișor doine de prin Țara Moților și istoriseau snoave și strigături.

— Ia să v-auzim strigăturile — îi îndemnă Sava, că Petrișor se tot laudă cu ele. Dă-i drumul, ciobane!

Petrișor chiui:

— Leliță scurtă și groasă
bună-ar fi de toc la coasă;
tătă ziua să cosesc
și șara s-o îndrăgesc...

— Eu știu una mai lungă — se făloși Breban.

— S-auzim! îl îmbie Sava, după ce se potoli hazul.

Breban începu:

— Nu te ține, lele, hei!
Pui chiara fără fuștei...
Nu știi țese, nici urzi,
Dar la joc te știi suci.
Pune lelea-un cot de chiară
Din Sînmedru pînă-n vară;
O pune pe după casă,
Cîți or trece, toți să țeasă.
Pîntre ițe, pîntre spată,
Mere mînza-mpiedecată;
Iar pe sulu' dinapoi,
Tătu-i plin de lăturoi...

— Asta-i fain di tăt! — rîse Ghiță cu gura pîn-la urechi. Da' să vă dzic și eu o strigătură:

Bată-te focu', pahar,
Țe-am beut și-ai fost amar!
Își bea Stan caii și boii,
Brînza, urda, lîna oii;
Își bea Stan și mințile,
De îl rîd catrințele...

Și tot așa, le trecu vremea pe nesimțite. Ceva mai la vale, către Măgoaja, Grigore îi aținu lui Imre calea. Cînd auzi tropot de cal, scoase un șuierat prelung. Vifor ciuli urechile și Imre îl struni din zăbală:

— Prrrr! Apoi strigă: Aici îs, căpitane!

— Descalecă, smolitule! Ce-ai aflat prin Măgoaja?

— Păi am grăit doar cu lelea Mălina și cu părintele Avram...

— Unde l-ai aflat?

— Șade cu maică-ta, căpitane!

— De Anuș și Glicheria știi ceva?

— Sînt sănătoase; Piroș de asemenea...

— Le-ai văzut?

— Nu, că m-am ținut mai mult pe lîngă castelul grofilor. Ia ghici cîți poterași are Stupul? Doisprezece în cap!

— Stau laolaltă?

— Da. Într-o casă de-a grofilor, mai încolo de sat...

— Bun. Dar cu unchieșul ai dat ochi? La ceasul ăsta trebuia să ajungă...

— Poate c-o fi venit, dar n-am mai vrut să trec ulița pe lumină. Și așa, cît am stat de vorbă cu lelea Mălina, am pitit roibul. Of, ce te-a mai bocit! Nu-i venea să creadă că ești aici, cu toate că m-a recunoscut pînă la urmă.

— Biata măicuță! Cînd oi vedea-o scăpată, n-o mai las să muncească; a trudit de ajuns!

— De bună seamă.

— Acu', iată ce gîndesc să facem: luăm cu noi opt flăcăi, fără cai... Și tăinui cu smolitul, ducînd calul de căpăstru, pînă ce ajunseră în bunget. Luară cu ei pe Breban, Petrișor și încă șase voinici. „Lăsați caii și veniți cu noi!" — porunci Grigore.

— Da' noi ce să facem? — întrebă Sava.

— Luați-o încet către Măgoaja. Țineți-vă aproape de cîrciuma Stupului, dar fără zgomot... Dacă ajungeți peste un ceas, e tocmai potrivit. Unde zici să ne-ntîlnim?

— Stupul ține în cîmp, în spatele casei, niște căpițe cu fîn. Acolo ne vom piti — propuse Sava.

— Aduceți și caii noștri! — îl sfătui Imre.

— Unde-i căpitanul? — întrebă un flăcău.

— Ce mai întrebi? N-o vezi pe Sălbătecuța?

Umblau prevăzători, doi cîte doi. Grigore purta straie țărănești, căciula înfundată peste ochi și un brîu lat. Scoase ceasul: „Unsprezece. Dacă ajungem la miezul nopții e tocmai bine..." După ce coborîră dealul Rohiei, ținîndu-se pe lîngă tufe, Imre îi arătă o luminiță-n depărtare:

— Acolo stau poterașii!

Înconjurară casa în tăcere, iar Grigore bătu în ușă cu patul pistolului:

— Deschideți!

— Cine-i?

— Om bun. Am găsit leșul unui creștin mai încolo: ar trebui să vedeți ce s-a întîmplat...

Se auzi scîrțîitul ivărului și poterașul care crăpase ușa se trezi cu două pistoale în nas:

— Nu te mișca, că tragem!

Încercă să trîntească ușa, dar Imre avusese grijă să bage cizma în crăpătură.

— De ăștia-mi ești, fîrtate? Și Grigore apucă poterașul de gulerul tunicii, pe care o zvîrlise pe umăr, la repezeală, fără să tragă mînecile. Îl ținu strîns și intrară în odaie. Ceilalți poterași, buimaci de somn, cercară să coboare din așternuturi, cu gînd să se repeadă la rastelul cu puști.

— Cine face o mișcare îl culc! — zbieră Imre cu vocea lui adîncă de bas și-ndreptă pistoalele către laviță. Între timp se apropiară și ceilalți voinici:

— Petrișor! — porunci Grigore. Aduceți funii și legați-i de paturi. Dar așa ca să nu poată mișca. Luați pe nepregătite, cu patru pistoale ațintite către ei, poterașii deveniră blînzi ca mieii. N-aveau chef să li se ciuruiască pielea... Dacă nu faceți zgomot, scăpați teferi — îi asigură Grigore. Doar că veți dormi ceva mai strînși. Iar la ziuă, s-o găsi cine să vă dezlege.

Flăcăii se prăpădeau de rîs, în vreme ce-i cetluiau. După ce isprăviră treaba, Petrișor întrebă:

— Le luăm flintele?

— La ce? — se miră Grigore. Astea-s bune să mîi cu ele vacile la păscut! Vîriți-le și cîte un căluș în gură, să nu țipe. Rupeți cearșaful de colo, dar vezi să nu-i înăbușiți: o să mai aibă Stupul nevoie de paznici... Tu, Brebane, cu încă un flăcău, așezați-vă la mijloc cu pistoalele întinse. Care mișcă, tranc! Încuiați ușa cu ivărul și nu deschideți pînă la întoarcerea noastră.

— S-a-nțeles, căpitane!

În spatele șurii, găsiră pe flăcăi și caii.

— Tu, Petrișor, rămîi aici și ține caii lui Breban si Ghiță. Îți dăm noi semn cînd o fi să pornim. Pe unde intrăm, Sava?

— Veniți după mine!

Tropotul cailor trezi argații Stupului. Ieșiră în ogradă, cu gînd să pună mîna pe cîte un par. Dar, văzînd o droaie

de voinici călări, cu pistoalele în mîini, rămaseră descumpăniți. Glicheria, ițită în ușă, porni să urle: Hoții! Ajutor!

— Astîmpără-te, Glicherie! — o probozi Grigore, apropiindu-se cu calul. Ai bolonzit? Sînt eu, Grigore...

— Grigore al nostru! — hohoti femeia de bucurie. Gîndeam că te-ai prăpădit...

— Uite că am înviat din morți! Nu mai boci și spune argaților să nu se teamă. Unde-i Anușca și Piroș?

— Mă duc să le vestesc.

— Stai! Nu-l văd pe Mitru.

— Dumnezeu să-l hodinc! S-a prăpădit. Am să-ți istorisesc cu în ce fel...

— Bine. Acuși fă degrabă ce te-am rugat.

Stupul și Varvara au sărit în capul oaselor.

— Ia vezi ce-i zarva asta — îl îndemnă Varvara.

Dar nu avu timp să-i mai spună o dată, fiindcă Grigore le ciocăni în fereastră:

— Deschide, jupîne!

— Cine-i? — tremură bogătanul.

— Grămăticul dumitale, Grigore! Am poposit cu niște ortaci, să ne ospătăm...

— Nu deschid! Ajutor... Argați... Poterași!...

— Nu zbiera de pomană, jupîne — îl povățui Grigore. Argații îi ținem sub pistoale și poterașii-s cetluiți.

— Nu deschid, tîlharule! Ce mai vrei de la mine? Nu ți-e de ajuns că m-ai prădat de cai?

— Spargeți ușa, flăcăi!

Se proptiră vreo patru și ușa se prăbuși în țăndări. Grigore îl luă pe Sava, descălecară și intrară în casă.

— Pe ăsta-l cunoști? Bună seara, coană Varvara! Iartă-mă, îs cam uituc... Uitați-vă bine la el. E Sava...

— Ai să-nfunzi ocna, tîlharule! Am să te spînzur de un copac! — spumegă Stupul, cu ochii bulbucați de teamă și mînie.

Grigore îi trînti doi pumni zdraveni, care-l liniștiră:

— Pîn-atunci avem o răfuială. Nu mă sili să-ți plătesc pentru toate năcazurile pricinuite iobagilor măgojeni. O pot face și pe asta. Păzește-l, Sava, să nu facă tăraboi!

— Sînteți om cu carte, învățat... — căuta Varvara să-l îmbuneze și ați mîncat pîine în casa noastră. Să vă-nhăitați cu răufăcătorii...

Grigore rîse:

— Întîi că nu m-am înhăitat cu ei. Sînt căpitanul lor! și nu-s răufăcători, ci oșteni ai poporului. Și pedepsesc pe cei ce năpăstuiesc iobăgimea. Iar dumneata, coană Varvara

și Stupul dumitale, aveți multe păcate dinspre partea asta. Trebuie să ispășiți...

— Ticălosule! — și-i plesni o palmă.

— Așa? — rîse Grigore ștergîndu-și fața. Are și gheare dihania? Treci unul de-o leagă! Nu voiam să-ți fac rău, dar dacă mă silești...

Imre se dădu pe lîngă el:

— Piroș ar vrea să intre...

— N-o lăsați! — îi șopti la ureche. Spune-i să-și ia catrafusele, cu maică-sa și Glicheria și să ne aștepte la mama.

— Am uitat să-ți spun, căpitane! După ce ai fugit, Mălina a fost dusă la Dej, în ocnă, și au ținut-o cîteva luni...

Grigore își ieși din sărite și se repezi la Stupul.

— Ce-ai avut cu mama, netrebnicule? și începu să-i care la pumni cu nemiluita. Ce vină avea ea? Hai? Și iar se porni să-l bușească.Sava îi dădea ajutor pe tăcute, pocnind Stupul peste țurloaie cu patul pistolului.

— Au, nu mai da! Mă omori!

— Nu te omor, fii pe pace! Dar tu ai omorît pe alții. Scoate banii!

— N-am!

— Minți!

— Jur! Am trimis grofului Pișta...

— Lasă-i pe ăia! Ai tăi. Dacă nu-i scoți degrabă, închină-te dacă ai vreun Dumnezeu, că ai să te socotești curînd cu el!

Bogătanul aruncă o privire sperioasă sub pat.

— Ia vezi, Sava, ce-i acolo?

Sava se aplecă, cotrobăi și scoase din fundul subpatului o ladă:

— Asta!

— Nătărăule! — scrîșni Varvara.

— Așa-i că-i nătărău, cucoană? La fel ziceam și eu. Dar să jefuiască iobagii se pricepe al dracului! Va să zică asta vi-i comoara? Bun... Sava! Du-te de vezi dacă mai au ceva în tejghea. Coboară apoi în pivniță cu încă doi, trei flăcăi și scoateți niște merinde; ai să găsești de toate: cîrnați, slană, brînză și niscai vedre cu vin și să ospătați în cinstea gazdelor noastre. Păstrați ceva și celorlalți ortaci și s-aveți pentru drum. Îți mulțumim cu plecăciune, coană Varvara! Rămas singur cu bogătanii, vîrî un pistol în brîu și ținu celălalt pe genunchi. Să stați cuminți, puișorilor, și să ne-nțelegem omenește. Nu vă mai luăm decît caii din grajd, iar cu voia voastră om împărți grînele la iobagi: ei le au muncit! Pe Anuș și Glicheria le luăm cu noi! Dacă

vreți să nu mai vin iară, să vă dau foc la hardughie și să vă zvîrl în mijlocul vîlvătăilor...

— Viperă! — scrîșni Varvara. Te-am încălzit la sîn și uite răsplata.

— Ai fi vrut dumneata să mă-ncălzești la sîn, puicuțo! — făcu Grigore haz, dar nu ți-a mers. Acuși fă bunătatea și zăvorește pliscul. Vorbește căpitanul Pintea! Îi zvîrli o căutătură fioroasă, încît Varvarei îi îngheță sîngele în vine. După cum spuneam, de nu-mi ascultați povața, vă prăpădesc avutul și pieriți și voi. Așadar, să nu vă plîngeți nimănui. La ziuă, dezlegați poterașii și spuneți c-a fost șotia unui șugubăț. Să nu trageți nici unui iobag din socoteală grînele. Eu le-am luat și le dau cui am poftă! Și să le plătiți cinstit zilele muncite peste roboată. Dacă veți face așa, vă iert fărădelegile; de nu, voi fi necruțător. Ei, ce ziceți, ne-am înțeles? Îți iert și palma, cucoană, fiindcă mi-ai făcut ochi dulci cîndva.

— Cățea! — gemu Stupul.

— Nu te supăra, jupîne! Muierea nu ți-a terfelit cinstea cu grămăticul Grigore, fiindcă n-am vrut eu...

— Minți, minți! — urlă Varvara.

— Grigore Pintea spune adevărul în fața lui Dumnezeu și a semenilor, așa să știi. Aveți de ales: ori moartea, ori să nu faceți zarvă despre pătărania din noaptea asta. Imre!

— Aici, căpitane!

— Înfașă-l și pe jupîn, să nu înghețe la noapte!

— Ca pe un copilaș scăldat — rîse Imre.

— Și ține-le o țîră de urît: eu am niscai treburi prin ogradă. Muierile-au plecat?

— De mult.

În ogradă, Grigore îl strigă pe Sava:

— Unde-i lădița?

— Aici!

— V-ați ospătat?

— Am făcut provizii și pentru ceilalți, cum ai poruncit.

— Bun. Scoateți caii din grajd și duceți-i lîngă ceilalți. Cîțiva flăcăi să pornească-n sat și să vestească iobagii că Grigore Pintea le împarte grîne. Unde-s argații?

— I-am încuiat în odaia Glicheriei.

— Cu ei mă socotesc eu; tu fă ce ți-am zis. Să vină doi flăcăi la mine. Așa, haidem, voinicilor!

Porni către odaia Glicheriei, o descuie și intrară tustrei:

— După cum ați aflat, eu îs Grigore, fostul grămătic al Stupului. N-avem nimic împotriva argaților. Stupul vă datorează bani?

— Oho — se auziră cîteva glasuri.

Grigore așează lădița pe masă, o deschise cu țeava pistolului și porunci :

— Treceți fiecare pe rînd. Ție cît îți datorează ?

— Douăzeci de florini.

— Dă-i treizeci !

Flăcăul număra fiecăruia în parte cît spunea căpitanul. Dădu lădița în primire lui Imre și-l strigă pe Sava :

— Ia cîțiva flăcăi și desfaceți hambarele...

De pe uliță alergau iobagi desculți, femei despletite, cu saci, coșarci, pături...

— Indrumează-i, Sava, fiecare cîte un sac...

— Da' boii nu-i luăm ?

— Lasă-i dracului ! Se tîrîie ca melcii și nouă ni-e degrabă. După ce deschideți hambarele, treceți pe cai și veniți la mama. Privi la ceas : două... Incalecă și tu, Imre, și să pornim !

Străbătură satul în galop, încrucișîndu-se cu arătări ce Alergau spre cîrciuma Stupului. Mălina îi sări de gît hohotind !

— Puiul mamei trăiește...

— Trăiește, măicuță, și încă bine ! — rîse Grigore. La o margine, zări căruța cu coviltir.

Nichifor, care sporovăia cu femeile, veni într-acolo.

Piroș se dădu pe aproape :

— De mine ai uitat ? — și-i întinse mîna, fistîcită. Nu mai era Grigore cu care plivea buruienile în grădina lui Ratz, nici grămăticul Stupului, ci un căpitan falnic de oaste...

— Dacă uitam, Piroș, mai veneam ? Să trăiești, Anuș neni ! Cum merge cu sănătatea ?

— Amu, dacă te văd sănătos, băiete, bine !

Nichifor și Imre cărau boarfele către căruță, așternură culcuș pentru părintele și pitiră lada sub o boccea.

— Gata, pornirea ! Poftiți în diligență. Ajutați-i părintelui să se urce, unchiețule ! Imre vă va însoți...

— Și tu, maică ? — scînci Mălina.

— Vă ajung din urmă ! Imboldi ușurel pe Sălbătecuța și porni înapoi. Intră în odaia Stupului : Plecăciune, jupîne, și dumitale, coană Varvară. Mă iertați dacă nu ciocnesc cu domniile voastre o cană cu vin, dar mi-e degrabă. Rămîneți cu bine ! Făcu semn flăcăului și ieșiră. În ogradă scoase un șuierat. Sava alergă spre el : Dă ordin de plecare, aghiotantule ! Unde-s flăcăii ?

— Mai sînt cîțiva la hambare...

— Să lase rumînii să se descurce și să vii cu voinicii în spatele șurii, la Petrișor. Pornim ! Eu vă aștept acolo...

Flăcăii veniră cu cîte un sac pe spinare :

— Asta ce-o mai fi ?

— Ia, niște grîu pentru noi și orz pentru cai — răspunse unul.

— Îi legăm de caii Stupului, căpitane ! — vorbi și Sava. Era păcat să nu luăm o amintire de la iubiții noștri jupîni — chihoti el.

— Încălecarea ! — porunci Grigore. Cînd fură pe cai, strigă : Numărați-vă din stînga... Erau optsprezece. Cu cei doi rămași la poterași, ieșeau la număr. Se apropie de Sava : Tu pornești cu ei și ajunge-i din urmă pe Nichifor și Imre. Dă-mi caii lui Breban și Ghiță. Eu vin cu dînșii ! Executarea !

— Am înțeles, să trăiți ! — zîmbi Sava și duse mîna la căciulă, în semn de salut.

După ce a intrat în odaia poterașilor și a scos voinicii din veghe, Grigore îi ajunse din urmă. În drum, a ținut sfat cu Imre și Sava. Au hotărît ca o parte din flăcăi, cu Breban, s-o pornească întins spre tabără. Imre, cu Sava și Petrișor vor însoți căruța.

Își luă rămas bun de la toți, sfătuind pe Imre să caute la tabără sălaș pentru maică-sa, femei și părintele Avram. Înfipse călcîiul în burta Sălbătecuței, o mîngîie pe coamă și iapa se mistui ca o nălucă pe drumeagul ce ducea spre muntele Strîmbei. În zori gonea prin hățișurile codrului, iar la amiază a ajuns la vizuină. Mai rămase cîteva ceasuri, lepădă straiele haiducești și intră în pielea consilierului Csontos. După ce socoti că Sălbătecuța s-a odihnit de ajuns, îi puse șaua și spre mijlocul nopții ajunse acasă. Dormi cîteva ceasuri. La revărsatul zorilor se abătu pe la prefectură. Nezărind carele în curte, se bucură. În felul acesta, nu se va ști că a lipsit. A pornit în întîmpinarea transportului. Îl află la vreo două poște de oraș :

— N-ați mai avut răbdare, excelență? — îi zîmbi ofițerul.

— Cum v-ați descurcat pe drum ?

— Bine. Dacă armeanul n-ar fi temător ca un iepure și nu ne-ar fi cerut să oprim noptile în sate, eram de mult la Sătmar. Dar nu regret. Dumneavoastră vă pot spune : ca să-i fac pe plac, mi-a numărat cincizeci de taleri. Asta vine cam cît solda pe trei luni. Și ostașii-s mulțumiți : au căpătat mîncare și băutură pe săturate.

— Așa m-am înțeles cu el. Se apropie de trăsură : Ești mulțumit, domnule Spandarian ? Iată, se apropie orașul...

— Multu... multu... Am să cer lui musiu Mickes ca și altă dată tot dumilor voastre să faceți pază.

CARTEA a III-a

Oșteanul de la Baia

VIAȚĂ DE TABARA

Fugarii au ajuns la tabără a treia zi, spre seară. Imre le rostuise două firide mai largi: una pentru femei, a doua pentru părintele Avram. Flăcăii așternuseră pat de frunze, iar Glicheria și Anuș, pricepute la gospodărit, întinseră peste frunziș țoluri și pături. Singura plapumă ce o aveau o dădură părintelui... Piroș era tare bucuroasă: din slugă de cîrciumar ajunsese peste noapte fată-haiduc! Multe surate se pot lăuda cu așa ceva? Nici gînd! Va umbla cu ei: de bună seamă! Să-nvețe numai cum se mînuie pistolul. O fi greu? Nu-i pare. Dacă stîrpitura de Sava ținea cîte unul în fiecare mînă, înseamnă că-i lesne... Va sta mereu în preajma lui Grigore, deși e înciudată; aproape că n-a luat-o în seamă la Măgoaja; i-a întins două degete cam în silă... De-ar fi știut că se gîndise mereu la el! Nopțile uda perina cu lacrimi, de teamă să nu-l fi răpus poterașii. Altfel își închipuise revederea! Te pomenești că și-a găsit ibovnică; ori poate mai multe... Că le-a cam mers haiducilor buhul și s-a scornit o zicală pe seama lor: „În fiecare sat, o mîndră de țucat..."

Venirea femeilor a smintit într-un fel rostul voinicilor. Anuș, care bucătărise atîta vreme la Ratz și la Stupul, a strîmbat din nas văzînd că voinicii înfulecă mîncarea aproape crudă; o perpelesc pe jărăgai și o înghit. Da' ce, sînt jivine? Carnea, chiar dacă-i de sălbăticiune, se cere gătită într-un fel anume; peștele așijderi... Iar o ciorbă gustoasă, cu varză, ori fasolică și afumătură, trezești și morții din mormînt. O să-i vorbească lui Nichifor. Pe el pare să-l fi pus Grigore staroste. Nu-i rea alegerea: e chibzuit și gospodar! O singură meteahnă are: melițează ca o teleleică și spune măscări. Dar o să-l dezvețe ea! La nevoie, îi pune pe Mălina dădacă; ține la ea ca la ochii din cap...

S-a înțeles cu Nichifor și Imre, iar a treia zi a început să bucătărească. Piroș se oțărî: de asta au adus-o? Să slujească la bucătărie? Mai bine rămînea la Stupul. Acolo era barem sat! Aici e văgăună, umezeală... Dar n-avu încotro. Dacă și Mălina trebăluiește cu Anuș, mai poți face nazuri? Glicheria își lua în serios rolul de intendant. Chitea așternuturile cu voinicii, dădea cu mătura, spăla blidele, peticea cîte un suman rupt (ițarii îi lăsase pe seama lui Toma Gulici, care sucește acul îndemînatic), Imre și Sava se îndeletniceau cu caii; aveau mulți și se cereau îngrijiți... Flăcăii munceau cu dragă inimă la cele patru grajduri. Întîi că le trecea mai lesne vremea și în al doilea rînd fiindcă nu puteau suferi trîndăvia. La drept vorbind, aveau de toate și nu le zicea nimeni „du-te-ncolo". Frecau cu șomoioage caii, îi scoteau noaptea la păscut — cum statornicise căpitanul — împleteau căpițele și funii din coajă de tei, meștereau la stănoage sub îndrumarea vistiernicului, hăituiau fiare și le jupuiau de piele, prindeau pești într-un ochi de gîrlă, aflat într-o scobitură de stîncă, ajutîndu-se c-un soi de vîrșe, împletite de unchieș și Glicheria.

Vistiernicul avea și altă treabă: să aducă făină, mălai, brînză... Cobora noaptea în cîte un sat moțesc, unde își făcuse prieteni, și tot noaptea venea înapoi. Grigore și cele patru cătane mustruluiau flăcăii în ceasurile cînd n-aveau ce face: trăgeau cu pistoale și durde la o țintă, în vreo văgăună, dar nu cu plumbi — era păcat să-i prăpădească-n vînt — ci cu boabe de mangal, care lăsau urme pe pînza întinsă între doi copaci. Tragerile le supraveghea slovacul — Horacec — fiindcă făcuse instrucția la bombarde și era priceput, iar Imre și secuiul îi învățau cum să se pitească după copaci, să sape șanțuri, să folosească drept ascunzători tufele și movilițele, după care îi goneau să se cațăre pe stîncile cele mai colțuroase.

— Parc-am fi capre de munte! — bombănea cîte un flăcău, gîfîind la urcuș.

— Capră, țap, ied — îl probozea slovacul, totu-i să știi să te ferești din calea gonacilor. Știi tu ce-i aia „folosirea terenului accidentat"? N-ai de unde! Dar află, băiete, că pentru afurisitul ăsta de „teren accidentat" mi-au mutat căpriorii toți gradații din companie și am înghițit la palme, că nopțile visam doar stele verzi.

Ziua se puneau patru paznici, ascunși în coroana copacilor, cam la vreo două sute de pași de tabără. Și-au îm-

pletit un fel de plase din nuiele, de şedeau lungiţi pe burtă. Garda o făceau doar cei vechi, ciobanii. Odată-l auzeai pe unul tulburînd liniştea :

— Ce faci acolo, pupăzo ?

— Clocesc ! — îi răspundea cel întrebat, în răspăr.

★

După ce văzu căruţele în ograda prefecturii, Grigore se repezi la locuinţa lui Mickes, să-i aducă vestea. Se aşează la biroul prefectului, scoase punga primită de la armean şi o împinse către el :

— De la Spandarian : o sută de galbeni... Mickes măturâ cu mîna punga :

— Ce-mi spui mie ? E a dumitale !

— Nu se poate ! — îl contrazise Grigore. Mi-aţi spus că ce-oi rupe de la armean e pentru domnia voastră. Nu i-aş fi primit altcum.

— Ştiam ! De aceea te-am şi păcălit — rîse Mickes. Mi-am închipuit că ai fi în stare să refuzi, ca un ungur ţîfnos şi îndărătnic ce te afli, aşa că n-aveam altă soluţie. Ia punga, domnule, pînă nu-mi ies din pepeni !

— Şi domnia voastră ?

— Mă-nţeleg cu Spandarian, fii liniştit. Unde-i postavul ?

—În curtea prefecturii.

—Va să zică e-n mîna mea ! Şi cine-ncape aici — arătă el palma — nu scapă nejumulit. E măsurat, socotit ?

— Pînă la un husoş.

— Bravo ! Am să dau hîrţoagele lui Pegri, să le verifice. De formă, bineînţeles ! Am încredere în dumneata, dar trebuie să-i dau şi lui o treabă. Dac-ai şti cum te pizmuieşte... Ai fost pe la Ilku ? Aţi căzut la învoială ?

— Am executat întocmai dispoziţiunile domniei voastre.

— Zece ?

— Atît !

— Mulţumesc. Ai şi dumneata o parte. Nu, degeaba încreţeşti fruntea ! E hotărîrea mea şi nu îngădui să fiu contrazis ! Dacă nu ţii să ne certăm... şi rîse cu viclenie. Bei ceva ? Aladar ! Palincă ! Turnă două păhărele, dădu pe gît paharul, se şterse pe mustăţi cu batista şi îi oferi ţigări : L-ai văzut pe Loewenburg ?

— N-am avut vreme...

— Rău ! O să creadă că-l ocoleşti şi nu-i în interesul

dumitale. Știi că-ți port de grijă ca unui fiu?

— Mi-am dat seama și vă rămîn îndatorat.

— Așa, băiatule! Să m-asculți... Uite, chiar azi să i te prezinți; o să te primească fără zăbavă.

— Gîndeam să mă reped cu domnia voastră la prefectură.

— Nu-i nevoie; ți-ai îndeplinit sarcina! Restul mă privește. Dacă ții cu tot dinadinsul, te aștept la birou pe la amiazi și vei prînzi la noi.

— Îmi pare rău, dar nu pot. Am un invitat la masă.

— Pe cine?

— Locotenentul de jandarmi din Halmeu, care a însoțit transportul.

— Perfect! Îl luăm și pe el.

Guvernatorul îl primi bombănind:

— Cînd dau de greu, fugiți cu toții! Șezi. Ai aflat?

— Da. M-a informat domnul prefect.

— Cum îți place?

— Cum place și excelenței voastre.

— Răspunzi bine; ești pișicher! Dar eu port răspunderea. M-ai vîrît într-un bocluc... Ce-ți veni, tinere, să-mi propui pe dobitocul de Lichtenstein ca însoțitor al convoiului? Ăsta ne-a nenorocit!

— Vă rog să mă iertați, excelență, dar nu eu l-am propus — îl contrazise Grigore cu îndrăzneală. Am amintit de locotenentul Bernfeld, pe care l-am văzut la drum; și v-am sugerat dublarea gărzii. Pe prinț abia îl cunoșteam; n-aș fi îndrăznit...

— Așa? — încreți guvernatorul fruntea. S-ar putea... Atunci care dobitoc mi-a pomenit de neisprăvitul ăsta?

— Chiar excelența voastră, nu vă fie cu supărare.

— Hm... nu cred! N-am înghițit în viața mea obleții în uniformă, care n-au alt merit decît acela de a fi avut o coroană pe scutece. Mi-o fi luat Dumnezeu mințile, dacă susții că...

— Vă rog să fiți convins!

— Să zicem. Dar vina mare e tot a dumitale! Ce-mi trebuia să-mi umbli după fleacuri? Brașov, Halmeu... Asta o putea face oricine! Ai adus cu bine primii taleri! De ce ai dat bir cu fugiții?

— Socoteam că e o răspundere prea mare și chiar excelența voastră a fost de părere că e o treabă de militari, nu pentru civili.

— Am susținut eu asta?

— Repet cuvînt cu cuvînt spusele domniei voastre.

— Pesemne c-am fost beat! În sfîrșit, să luăm un Kümmel... Dar sînt supărat pe dumneata, încît dac-ai fi băiatul meu, te-aș întoarce cu fundul în sus și ți-aș trage cîteva zdravene.

— Cred că ați fi îndreptățit, excelență! Am și eu o vină: trebuia să-mi dau seama că mi s-a oferit o slujbă care mă depășește. Am primit-o: asta mi-e greșeala! Sînt tînăr, poate nu îndeajuns de priceput... Înțeleg să trag consecințele și, după cum mi-am îngăduit să-i amintesc și domnului prefect, vă rog să-mi acceptați demisia, cu mulțumiri pentru încrederea dumneavoastră; n-am meritat-o...

Socotea că, în felul acesta, va scăpa de îndatoriri și se va putea înapoia în tabără spre a se îngriji de oastea lui, pe care o visa numeroasă. Bani aveau, sălaș bun de asemenea... Le trebuiau oameni! Și i-ar fi putut aduna. Mai ales că ar rămîne cu pașaportul în buzunar.

— Bați cîmpii, tinere! Cine ți-a spus că n-ai meritat încrederea mea? Mickes?

— Nu, dimpotrivă! Eu am avut impresia...

— Fii bun și păstrează-ți impresiile! Poftim: bea! Și îi mai turnă un pahar. Acum totu-i să dregem o prostie de neiertat: dispariția aurului. Cei vinovați își vor primi pedeapsa, desigur. Dar asta nu ne va aduce nici un taler. Și ne-au intrat și cele 12 regimente în subzistență. La raportul ce l-am înaintat împăratului, știi ce apostilă a pus cancelarul? „Să facă ce o știi. Îl privește!" Sigur. eu să-mi sparg creierii... Ce-i pasă lui? L-am chemat pe Herbertstein și am stat cu el de vorbă. Despre asta știi?

— N-aveam de unde. Abia azi-dimineață m-am înapoiat de la Halmeu.

— Cu postavul?

— Da!

— Bun. La Brașov ce-ați făcut?

— Vă va da un raport amănunțit maiorul Böhm...

— Iar îmi vîri un ofițer pe gît? Nu! Pe dumneata te-am trimis și te rog să-mi raportezi!

— Datorită intervenției maiorului, am obținut de la comitele Haan și prefectul Ehrlich asigurarea că vom avea gata comanda pînă la 1 septembrie, așa cum ne-au făgăduit meșterii armurieri. Au pus și om anume: să-i supravegheze...

— Septembrie... Hm... e bine... Tot n-avem cu ce plăti acum... Veți pleca înapoi?

— Așa ne-am înțeles; cînd vom fi înștiințați printr-un curier.

— În sfîrșit! V-ați descurcat... Dar să revenim la erar: știi ce mi-a propus? Să te trimit din nou la el. Zice că ar fi un mijloc să ne întoarcem paguba, datorită unei propuneri ce i-ai făcut. Îți amintești?

— Nu!

— Cum se poate? Eu n-am priceput tocmai bine. Era vorba despre verkeși, pulbere de aur, sau cam așa ceva... Și zicea că în cîteva luni putem înlocui aurul ce ni s-a prădat — dacă vei veni acolo, firește... Acum știi?

— Îmi amintesc. Cred însă că domnul erar își pune prea mari nădejdi în pulberea de aur...

— Cu alte cuvinte m-a mințit?

— Nicidecum. Mi-am îngăduit să-i întocmesc un raport și am făcut unele sugestii...

— Bune! Așa le socotește Herbertstein. Cum ai și un pic de vină în treaba asta, ești dator să ne ajuți. De altfel — și asta rămîne între noi — are planuri mari cu dumneata. Ar vrea să iei locul lui Haller, care-i nepriceput. Știi ce înseamnă asta? Un titlu nobiliar... Ai vreunul?

— Tata a fost nemeș armalier.

— Așta-i titlu? Vax! Toți țărănoii puchinoși l-au căpătat; nu face nici cît o ceapă degerată! Nobil, domnule, înseamnă un brevet semnat de împărat, spada pe care ți-o înmînează personal, cu o acoladă, dreptul de a face parte din dietă; să ai castel, moșie, banderii... Asta, desigur, dacă ne faci treabă...

Grigore n-a rămas două zile la Sătmar. A doua zi, în zori, a înșeuat pe Sălbătecuța și s-a așternut la drum. Voia să știe cum au ajuns la tabără Mălina și ceilalți. S-a oprit seara la Unguraș, a cinat cu Marghit, iar a doua zi, spre seară, a ajuns la peșteră. L-au îmbrățișat cu toții, iar Hubariu, țiganul, i-a tras din lăută un cîntec haiducesc.

— Cine l-a făcut? — îl întrebă Piroș, mirată.

— De unde să știu? — ridică scripcarul din umeri. L-am auzit și eu prin Sighet, în Maramureș, în Abrud... Toți cîntă acolo cîntece haiducești, că doar în haiduci mai au nădejde, să le aducă slobozenie...

— Îți place la noi, Piroș ? Nu-i ca la Stupul — glumi Grigore în timpul mesei — avem voinici unul și unul ! Poate-ți găsești un mire, cu toate că haiducii se feresc de pirostrii.

— Dacă rămîi aici și nu-ți rîzi de mine, îmi place ! — îl înfruntă Piroș mîndră. N-am lipsă de mire, nici de cratițele măicuței ; vreau să fiu și eu haiduc !

— Haiduc în zadă... — se hlizi Sava. Ar rîde și curcile !

— Ba proștii ! — îl sudui Roșcovana.

— Iaca, na... — rîse Nichifor — s-o vitejit fetica... Nu vrei să te alegem căpitan ? Că Grigore prea se vîntură pe cele coclauri.

A mai rămas de sporoavă cu Mălina pînă după miezul nopții. Maică-sa îl asculta și lăcrima : „Să te vadă bietul tata și Cupșa, tare bucuroși ar fi..."

— Tu nu te bucuri, mamă ?

— Nu ! Ai ales drum plin de primejdii. Dacă te prind, te spînzură-n furci, ori poți căpăta un plumb în vreo harță. Și rămîn singură, maică... Dacă n-ai fi venit, să te știu teafăr, mă prăpădeam. Fie-ți milă de bătrînețele mele și ferește-te ! Atît mi-a mai rămas : un fecior mîndru și bun ca pita caldă...

I-a vegheat somnul, iar în zori l-a îmbrățișat, crucindu-l să-l apere de primejdii.

Grigore a pornit într-adins doar cu unchiețul, să poată umbla nestingheriți la comoară. Au deșertat lădița Stupului. Fișicurile de aur le-a vîrît căpitanul în chimir, să le schimbe pe hîrtii. Florinii i-au împărțit în trei grămezi : două mii pentru Imre — cît luase Grigore de la ibovnica Șari ; cinci mii să-i păstreze Mălina, iar restul, un purcoi măricel, să-l aibă Nichifor pentru tîrguieli.

— La talerii din Șeini să nu umblați, unchiețule ! Cînd om avea nevoie, îi schimb eu la zarafi, cu țîrîita. Un argat cu poli de aur bate la ochi. Și ținutu-i împănat de copoi...

— Da' cum să umblu pe unde zici, fără țidulă la mînă ? Dacă m-or opri jîndarii ?

— Ai să capeți ! Și dumneata și Sava.

S-au călătorit noaptea și în zori au intrat în Baia. Pe Nichifor și Sava i-a lăsat la hanul lui Nemeth. Caii să-i țină la grajd, iar ei să tocmească odaie cu luna. La cazino s-a schimbat de haine, să fie mai arătos ; și straiele sinilii îi veneau ca turnate. După ce i s-a curățat calul, a pornit către castelul lui Herbertstein. Cum era încă devreme, s-a

oprit în fața unui șelar. Negustorul i-a ieșit în prag și a chemat o calfă să-i țină roibul. Întrecîndu-se în ploconeli, l-a poftit în dugheană:

— Cu ce să vă servim, înălțimea voastră?

— Am nevoie de două șei.

— Astea s-ar potrivi?

— Mai ieftine; sînt pentru argații mei. Le plăti și dădu poruncă să fie trimise la han. Să întrebe acolo de...

— Știm, excelență — rîse șelarul cu gura pînă la urechi; domnul consilier imperial...

— Mă cunoști?

— Vă cunoaște tot orașul, excelență! Dar înălțimea voastră nu dorește o șa? Aceea pe care o aveți e cam roasă... Și am una, din întîmplare, o minunăție! A poruncit-o măria sa, prințul de Lichtenstein, mi-a dat arvună, dar l-au chemat la Viena pe repezeală — nu știu pentru ce — și am rămas cu ea în cîrcă. Să vi-o arăt... Nu v-ar costa scump. Măria sa a tocmit-o cu 250; am primit 50 arvună... Cînd s-o întoarce, îi fac alta!

— Nu cred să se-ntoarcă prea curînd — zîmbi Grigore. S-o văd!

Era frumoasă, cu scări de argint, încondeiate și frîie galbene, subțiri, bătute cu bumbi de alamă. O încercă cu mîna:

— E moale ca un fotel, excelență! Am lucrat-o cu palmele mele! N-am lăsat calfele s-o atingă... S-o așezăm pe armăsar? Dacă nu vă place, n-o luați...

— O iau! Cît zici că-ți datorez?

— Numai două sute de florini, înălțimea voastră: chilipir!

★

— Ai venit? — se bucură Herbertstein. Ia loc! Un șfarț? Un pahar cu lichior, sau să-ți aducă și o gustare?

— Mulțam frumos! Am luat micul dejun la cazino...

— Ce spui despre pacoste? E drept, n-ai ce: ai fost departe — la Brașov... Nu credeam că prințul poate fi atît de nătîng, iar Bernfeld ăla... a fost degradat: e ajutor de stegar la Mohaci. Bine i-au făcut! Au fost înarmați pînă-n dinți și s-au lăsat cetluiți de cîțiva tîlhari... Ziceau c-au fost o sută, dar sînt sigur c-au mințit. Cine crezi că se bucură de treaba asta?

— Baronul Haller?

— Poate. Dar Yoli e în culmea bucuriei. Zăpăcita! Am vrut s-o mărit c-un prinț...

Sorbi lichiorul și scoase din sertar o hîrtie:

— Știi ce am aici?

— Bănuiesc: raportul meu.

— Ai ochi ageri! Așa e. L-am recitit cu atenție: în el stă salvarea noastră! Îți predau încasarea cotei de la verkeș. Dacă nu ne-or mai prăda, cu diferența putem bate alți taleri; depinde însă de abilitatea dumitale. Cu Hallier m-am înțeles; orice greutate în plus față de ce primeam pînă azi va fi pusă deoparte și vom bate monete. Dumneata vei supraveghea treaba asta! Ai vreun plan de activitate? Mă interesează...

— Mi-am adus două ajutoare: un conațional și un valah. Ungurul e mai vîrstnic și-i foarte șiret: îl cheamă... îl botează pe dată-n minte: Miklos Török. El se va amesteca printre băieșii unguri... I-ar trebui o hîrtie specială; să poată circula nestingherit...

— I-o dăm, nu-i mare scofală! Dar valahul? Ce nevoie ai de el? Nu-i mai bine un german? Îți aleg unul viclean și credincios, dintre slujitorii mei...

— Nu cred nimerit. Să nu uităm că cei mai mulți băieși sînt valahi și putem afla de la ei multe... Cine s-o facă? Argatul meu, Sava Mintău, e ager, iscusit, și-i va putea trage de limbă. Unui german sau ungur i-ar fi cu neputință să scoată ceva de la băieșii valahi. Și fără să am date, nu voi ști dacă și cu cît ne-nșală verkeșii.

— Poate să ai dreptate! Brauch! Scrie două hîrtii: numele și cuprinsul ți-l va dicta domnul Csontos. Mi le aduci apoi la semnat...

Grigore vru să se scoale.

— Șezi, te rog, mai avem timp. Vrei o trăsură, desigur?

— Prefer calul; mă deplasez mai lesne...

— Dacă ții cu tot dinadinsul să-ți frîngi oasele, mă rog, nu te pot opri. Altceva?

— Mi-ar mai trebui o hartă cu minele închiriate, numele arendașilor și cota ce o dă fiecare.

— Avem așa ceva. Asta-i tot?

— Nu. Pe lîngă fiecare mină să numiți un jucuțel, care să înscrie în catastif cît praf de aur se adună zilnic. Jucuțeii să fie sub ordinele mele...

— Nu crezi că slăbim aparatul fiscal?

— Nu. Cunosc comitatele; sînt prea mulți jucuței în sate și iau simbrie de pomană. Lipsa unuia nu se va resimți: garantez...

— Bine; voi da dispoziții! Cred că ajunge!

— Nu sînt de aceeași părere. Mai trebuie să dați un edict public, prin care hotărîți pedepse aspre împotriva celor ce sustrag cotele statului.

— Măi, măi, măi, dar multe mai vrei, consilierule! În fine, dacă vei face treabă... Poftim! Șezi la biroul meu și formulează edictul.

Se sculă de pe fotoliu și începu să se plimbe prin odaie, cu mîinile încrucișate la spate. Uneori se apropia și privea peste umăr la ce scria Grigore. Acesta se oprea cînd și cînd din scris, gînditor, apoi așternea mai departe, pe hîrtie, cuprinsul edictului:

„Noi, Heinrich Ademar Francisc von Herbertstein und Hellenbach, consilier imperial și prim erar al monetăriei statului din Baia, în numele augustului împărat Leopold I al Austriei, hotărîm următoarele:

Edict

Cei care se sustrag dijmei ce ne datorează în praf aur de la minele închiriate, acoperindu-și frauda pentru ca nu cumva slujbașii noștri să descopere asemenea furtișaguri, deși nu e greu să se stabilească precis cît poate să aducă un șteamp cu frauda tăinuită cu tot; drept care poruncim de îndată tuturor antreprenorilor de băi (verkeși) care au extras și extrag aur din hotarele comitatelor noastre și anume: Baia Sprie, Capnic, Herja, Dealul Crucii, Băiuț și celelalte sate din jur, să citească sîrguincios legea scrisă în Constituție, art. 4, paragr. 2 și să se întoarcă pe calea bună, făcînd dovadă că au predat aurul datorat pînă la zi și că vor face jurămînt în fața trimisului nostru special, Martin Csontos, că li s-a trecut numele în registrul alcătuit în acest scop, ce va fi ținut de un jucuțel numit de noi.

Cei ce nu se vor conforma acestui edict și vor continua fraudele, vor fi pedepsiți cu cinci pînă la zece ani temniță grea și confiscarea avutului, iar în caz de recidivă cu spînzurătoarea. Domnul consilier Csontos, cu sprijinul ma-

giștrilor urburari, al încasatorilor de dări și jucuțeilor, va trece de îndată la îndeplinirea acestui edict. Toate autoritățile militare și civile sînt datoare a sta la dispoziția domniei sale, după cum a poruncit înaltul nostru guvernator, generalul conte Loewenburg.

Dat în Baia Mare, azi 5 iulie 1695.

Contele Francisc von Herbertstein
und Hellenbach."

— Vă place, excelență ?

Erariul rîse pe sub mustață :

— Aspru mai ești, consilierule ! Ai fi în stare să-i trimiți pe toți la spînzurătoare...

— Credeți că altcum s-ar purta cinstit ?

— Nu, nu cred... Brauch ! Transcrie pe hîrtie de-a noastră, cu sigiliu, edictul ăsta : în două exemplare. Stai ! Fă și hîrtiile de împuternicire pentru... cum ai zis că-i cheamă ?

— Miklos Török și Sava Mintău...

— Așa. Adu-le pe toate la iscălit !

Călare pe Vifor, cu șaua ce scîrțîia plăcut, mirosind a proaspăt, Grigore călărea la pas pe uliță, fără să privească în jur. Hoinări prin crîng, dădu frîu liber lui Vifor și-l hrăni cu zahăr. Păcat că n-o are pe Șălbătecuța : s-a obișnuit cu ea.

Pe seară se duse la frizer, dădu la periat hainele sinilii, își trase botforii de lac, pentru pantalon lung, mai comozi decît cizmele și, cînd orologiul din turnul primăriei bătu de șapte ori, coborî agale treptele. În fața salonului, cu șervetul pe braț, Frantz aștepta clienții.

Cînd se înapoie de la erar, ulițele erau pustii. Urcă scările agale și rămase pironit : simțise un iz de tutun din odaia lui... Deschise larg ușa. Îl aștepta o surpriză : pe scaun, fumînd liniștit trabucul și avînd în față o sticlă cu rom și un pahar pe jumătate golit, ședea Haller.

— Dumneavoastră, aici, la ora asta ? — rămase Grigore descumpănit.

— Bună seara ! — răspunse baronul placid. Văd că te culci tîrziu ; nu-i sănătos...

— Dar excelența voastră ?

— E o excepție : dacă nu vine Mahomed la munte... Șezi ! Îți umplu un pahar. Aveam să-ți vorbesc confidențial. Și fiindcă vii la mine însoțit de guvernantă — știi

despre cine-i vorba? — m-am gîndit să te surprind în cuib. Mi-a deschis Frantz, mi-a dat rom...

— Așteptați de mult?

— Am mai fost odată. Mi-a spus că ești invitat. Pesemne la...

— Greșiți!

— In sfîrșit, te privește... Ești major! M-am înapoiat la unsprezece și aștept. Careta e în curte...

— Vă ascult... — și sorbi din pahar.

— Sînt om de legi, cred că știi? Voi merge la țintă, fără ocolișuri sau fasoane.

— Foarte bine — aprobă Grigore. Nici mie nu-mi place să mi se vorbească în bobote...

— Cu atît mai bine! Vrei să-mi iei locul?

— Nici prin gînd nu-mi trece, excelență!

— Ciudat... Vuiește orașul! Se zvonește că Loewenburg, Herbertstein... Pe onoarea dumitale?

— Vi-o jur! Am vrut să scap și de corvoada cu verkeșii, dar mi-a fost cu neputință. Abia aștept să mă-ntorc la Sătmar. Mi-am înaintat chiar demisia din pricina asta, dar mi-a respins-o guvernatorul...

Haller rămase gînditor. Ridică paharul, se oglindi în el și sorbi rar o înghițitură. Scuturâ scrumul și vorbi apăsat:

— Dacă spui adevărul, ești un tînăr cu noroc: te-aș fi distrus! Sînt trimisul cancelarului și, între patru ochi, te previn că erariul se clatină rău de cînd cu tîlhăria. Ginerele său conducea convoiul...

— După cîte știu, nici măcar logodiți nu erau...

— N-are a face! Așa era privit Lichtenstein la Viena. O să zboare!

— Cine? Prințul?

— Nu, Herbertstein! Cu Ademar se va răfui cancelarul. Credeam că faci parte din complot... Nu mă minți?

— Am jurat, excelență!

— Te cred! Înseamnă că se urzește peste capul dumitale. Dacă treci de partea mea, n-ai să regreți.

— Vă cer iertare, excelență! De partea dumneavoastră, de partea erariului... Eu nu sînt de nici o parte. Îmi văd de treburi; nu-mi vîr nasul unde nu-mi fierbe oala. Aveți vreo nemulțumire?

— Acum, după cele ce-mi spui, nu... Dar aveam impresia că mă sapi. Și cum mi-au fluturat la ureche unele

șoapte, îmi părea că întreaga dumitale activitate din trecut și prezent are un scop precis: să-mi submineze autoritatea...

— Vă dau cuvîntul de onoare!

— Te cred. Știi că mi-ai îngrozit magiștrii? — și hohoti vulgar. De fapt nu m-a supărat: aveai dreptate! Mă temeam însă că prin ei vrei să lovești în mine. De aceea nu mi-a plăcut raportul. Știu că tîndălesc, dar mi-era greu să-i controlez: e obositor... Iar Kuntze e o mămăligă. Îl întoarce pe degete și un prunc... Și cu verkeșii ai dreptate: ne fură de sting! Vei avea concursul meu. Dar te rog să-ți dai încă o dată cuvîntul că chiar dacă Loewenburg va obține numirea dumitale ca viceerar...

— Vă jur, excelență, pe Dumnezeul meu! Și dacă vă mint... — scoase pistolul de sub pernă — mă voi împușca în fața domniei voastre, ca un om dezonorat.

— Lasă drăcia la loc! — tresări Haller impresionat. Avea oroare de arme de foc. Jucăriile astea iau foc și din greșeală... Cu alte cuvinte: aliați? Și-i întinse mîna.

— Nu! Rămîn neutru — zîmbi Grigore.

— E bine și așa — făcu haz baronul Haller. Nu-i cuminte să te vîri în tărîțe... Dar te vei bucura de sprijinul meu, să știi... Îl voi informa și pe cancelar!

— Poate că voi avea nevoie de acest sprijin. Am intenția să urmez dreptul la Viena...

— Minunat! Ești un băiat de ispravă. Și am să te ajut: toți juriștii îmi sînt prieteni... Dar ce zic? Mai mult: îndatorați... Ai să-ți iei diploma fluierînd! Cînd vrei să pleci?

— De îndată ce mi se va primi demisia.

— Să mai ciocnim un pahar, prietene! — se veseli Haller. Pungașul de Frantz are un rom pe cinste. Îl ține dosit. Trebuie să și plătesc...

— În casa mea? Mă jigniți!

★

Edictul îngrozi pe verkeși. Temniță grea... spînzurătoare... Înșelaseră din gros monetăria și acum, poftim! — vor avea jucuței în coastă. Dar parcă nu-i poți corupe? Ba bine că nu! Se uită-n registre ca mîța-n calendar. Și cine știe dacă va da pe la ei consilierul. Că nici Haller nu i-a călcat... Și parcă mai prinseră curaj.

Nichifor și Sava îl așteptau pe-nserat, șezînd pe scară. Îi luă în odaie:

— Ați aflat ceva?

— Oho! — se hlizi Sava. Fură ca-n codru! Știu toți băieșii. Am scris și pe hîrtie...

— Și la dumneata, unchieșule?

— Aidoma ca la Sava...

— Eram sigur! Iată ce vă sfătuiesc: porniți înapoi în zori. Eu voi fi mîine după prînz la Sava, în Dealul Crucii. Dar să te găsesc în sat. Ai gazdă?

— Am. La un băieș: Rusalim Lup. E om de ispravă. Cîte mi-a povestit...

— Bine. Să fii acolo — și însemnă pe o hîrtie numele băieșului. Caută-mi și mie loc de dormit. Ți-oi spune apoi ce avem de făcut. Dumneata, unchieșule, unde șezi la Baia Sprie?

— La han.

— Nu te mai duce pe la verkeși pînă nu te caut. Umblă seara prin cîrciumi, cinstește băieșii, dar fii cu urechile treze.

— Fii pe pace, nepoate! Am auz de ogar...

— Așa. Duceți-vă și luați cina, dormiți zdravăn, iar în zori, valea... Le scutură mîinile. Plecați! Era grăbit să-i știe la treabă. Mîine vorbesc cu erariul — își făcu el socoteala; harta o am în buzunar; pornesc spre amiazi...

Ajuns la Dealul Crucii, privi pe listă: avea doi verkeși: Baumgartner și Steinitz. Hotărî să meargă la primul. Trecu pe lîngă șteamp și opri calul. Meșterul, rotofei, trăgea tacticos din lulea și îndemna la răstimpuri iobagii ce învîrteau spițele: Los! Los![1], zvîrlind cîte un scuipat negru prin strungăreață.

— Unde-i jupîn Baumgartner? — întrebă Grigore pe nemțește.

— La birou... acas'... caut și domnita — răspunse neamțul fără să se sinchisească. Birou acolo... și arătă spre deal, aproape de gura băii, o magazie de scînduri. Descălecă în fața ei, legă pe Vifor de un bulumac, intră și întrebă de domnul Baumgartner.

— Eu sînt! — se sculă de la o masă un lungan cu fața rasă, pistruiat. Ce doriți?

— Sînt consilierul Csontos!

---

[1] Înainte.

Verkeșul tresări și căscă gura într-un rînjet umil:

— Îmi dați voie: inginerul Baumgartner... Rămase cu mîna întinsă, fiindcă Grigore, întors cu spatele, privea la un desen pe perete:

— E schița băii? Dumneata ai făcut-o?

— Eu.

— Cîți oameni lucrează la puț și cîți la șteamp?

— În primul rînd, excelență — zîmbi verkeșul — nu știu cu cine am onoarea, ca să pot răspunde...

— Cum nu știi? Nu m-am prezentat?

— Da, verbal. Dar pot fi sigur? Nu vă așteptam atît de curînd la un control.

— Serios? — și-i arătă împuternicirea. Înseamnă că m-am grăbit... — și zîmbi ironic.

— Ocupați loc.

— Mulțumesc! Rămase în picioare. Aștept un răspuns! — continuă tăios.

Baumgartner răsfoi un carnet:

— 42 de băieși la puț și un supraveghetor; 16 oameni la șteamp și un maistru...

Grigore notă în carnet:

— Registrul, te rog!

— E pe masă.

— Unde-i jucuțelul?

— Dumnealui...

De la altă masă se ridică un omuleț pirpiriu, neras, cu picioarele crăcănate, mustăcios și cu țepi în barbă.

— Cum te numești?

— Simon Bonihady, excelență!

— Ungur?

La răspunsul lui afirmativ, Grigore se întoarse către verkeș:

— Vă rog să ne lăsați singuri!

Indignat, neamțul ieși afară: „Ce impertinență! Mă dă afară din biroul meu...“ Și se plimbă de colo, colo, bufnind de necaz.

— Ai cercetat registrul?

— Da... oarecum... știți... n-am mai lucrat cu registre de mină, excelență... — se fîstîci Bonihady.

— Și ce ai constatat? E ținut bine? Nu ne fură?

— N-aș crede, excelență! Domnul antreprenor e om cult, inginer...

— N-are a face; om vedea...

Se adînci în cititul cifrelor, șezînd pe scaunul inginerului. Jucuțelul, în picioare, se schimba de pe un picior pe altul, ca un cocostîrc și broboane de sudoare îi alunecau pe obraji. De spaimă uita să le șteargă... Grigore aduna cifrele, le trecea în carnetul său, apoi porunci să fie adus inginerul. Acesta intră, urmat de jucuțel.

— Meștere Bonihady — i se adresă Grigore c-un zîmbet amabil — ești bun să te vînturi nițel? Întoarce-te peste jumătate ceas.

— Am înțeles, să trăiți! — lipi slujbașul cizmele, aducîndu-și aminte de cătănie și făcu o întoarcere clătinată. După ieșirea lui, zîmbetul pieri de pe buzele lui Grigore:

— Ia loc! Ți-am cercetat registrul cu începere de la 1 ianuarie. Reiese că cea mai mare extracție a fost de 335 grame praf pe zi. Cine a ținut scriptele?

— Eu, excelență!

— Confirmi exactitatea cifrelor?

— Bineînțeles!

— Perfect! Scoase din buzunarul de la piept un edict și citi cu glas tare: „Cei ce nu se vor conforma și vor continua fraudele vor fi pedepsiți de la cinci la zece ani temniță grea și confiscarea avutului, iar în caz de recidivă cu spînzurătoarea..." Îl cunoști, nu-i așa?

— Nu vă-nțeleg atitudinea, excelență — protestă verkeșul. Nu sînt fraudator!

— Nu mă-ntrerupe — i-o tăie Grigore aspru. Asta vom vedea mîine. La ce oră începeți lucrul?

— La șase...

— La șase fără un sfert voi fi la șteamp, iar ajutorul meu la puț. Nu porniți lucrul fără noi! Ne-am înțeles? Voi verifica la fața locului exactitatea cifrelor. Iar dacă nu vor fi conforme...

— Îmi pare rău! Drept cine mă luați?

— Drept fraudator, domnule!

Încălecă și porni către sat. Întrebă pe uliță de Rusalim Lup. Un zgîmboi îl îndreptă spre casa băieșului. Sava îl aștepta.

— Ai stat cu oamenii de vorbă?

— D-apăi cum? Am și băut împreună...

— Or face cum i-ai povățuit?

— De bună seamă.

— Arată-mi unde voi dormi și nu uita: sînt ungur...

— Știu, căpitane!

— Ești nebun ?

— Iertare ! M-a luat gura pe dinainte. Veți dormi aici, domnule consilier — spuse tare, pe ungurește, deoarece apăruse în prag nevasta lui Rusalim. V-a pregătit și cina în odaie...

— Plătește-i cinci florini ! Și vino să cinezi cu mine...

Sava îl urmă supus. În odaie, Grigore duse un deget la buze : Sst !

După plecarea lui Grigore, Baumgartner simți fiori reci pe spinare. Dacă-l dibuie, s-a nenorocit. Și un slujbaș atît de aspru n-a mai întîlnit. Parcă n-are ochi, ci burghie... I-ar da bucuros o pungă cu praf, chiar două și să se ducă unde a-nțărcat mutu' iapa ! Dar poți cuteza ? Parcă te îngheață... O slujnică îi aduse cina. O mătură cu mîna : Schnaps !

— Ce-i cu tine, Albert ? — se întristă nevasta.

— Necazuri ! — și recăzu în mutenie.

La cinci dimineața, Sava, cu caii înșeuați, aștepta în bătătură. Grigore ieși înăbușindu-și un căscat :

— Știi unde șade vagmistrul de jandarmi ?

— Știu.

— Du-mă la el !

Grigore bătu la fereastră cu mîna înmănușată :

— Cine-i ? se auzi un glas răgușit, somnoros.

— Consilierul guvernamental Csontos ! — răcni Grigore, încît geamurile, prinse slab în tocuri, cu cuișoare subțiri, porniră să dîrdîie. La auzul numelui, apăru în prag cel căutat : desculț, în izmene, cu tunica zvîrlită pe spinare și chipiul proptit peste chica ciufulită :

— Brigadier Mihaly Csoba, la porunca înălțimii voastre ! — încercă jandarmul să se prezinte cît mai decent. Dar lipind picioarele goale se izbi de fluiere și, de durere, fu cît p-aci să scoată mîna de la brăcinar și să rămînă gol pușcă.

Strîngînd din fălci să-și astîmpere rîsul interior, Grigore îl întrebă grav :

— Cîți subalterni ai ?

— Șase, excelență !

— Ia cu dumneata doi mai isteți și... — scoase ceasul din vestă — e ora cinci și douăzeci... Exact peste jumătate ceas mi te prezinți cu ei la șteampul lui Baumgartner.

— Să trăiți! — se poticni vagmistrul. Dar călăreții erau departe... Își șterse nădușeala de pe frunte cu mîneca vestonului, ce i se bălăbănea jalnic pe coaste: „Tartorul din proclamație...“ murmură el cu groază, privind spre ulița cu praful stîrnit de copite. „Ajută-mi, sfîntă fecioară, să nu dau de dracu“...

Baumgartner a dormit prost și avea chipul răvășit. Venise la țanc, dar consilierul se și afla acolo. Ședea pe o grindă și sporovăia cu tînărul pe care îl mai zărise lîngă șteamp. Amîndoi țineau caii de dîrlogi:

— Am onoarea!

Grigore duse două degete la pălărie, neglijent:

— Noroc! Dumnealui este ajutorul meu, Mintău. Va sta la gura puțului.

Din depărtare se auziră cizme tropăind. Vagmistrul, asudat, alerga în fruntea celor două cătane, bîțîind pușcociul în mînă. Fără să dea atenție inginerului, pe care în alte împrejurări îl saluta pînă la pămînt deoarece se-nfrupta adesea din dărnicia lui, înțepeni la trei pași de grindă:

— Porunca, excelență!

Dumneata, rămîi cu mine. Un ostaș merge cu dumnealui, iar al doilea să ia caii în primire. Dă dispoziție să fie hrăniți...

Vagmistrul avu un scurt conciliabil cu soldatul rămas smirnă. Acesta luă caii de dîrlogi și vru să se depărteze.

— La cît sfîrșesc băieșii lucrul, domnule inginer?

— Tot la șase, excelență! — răspunse verkeșul prompt.

— Ai auzit, brigadier? La șase să ni se aducă telegarii. Nu începeți lucrul, domnule Baumgartner? Ar fi timpul...

— Așteptam dispozițiunile domniei voastre zîmbi verkeșul slugarnic.

— Eu dau dispoziții numai în birou; de oameni dispui dumneata...

Meșterul neamț șopăcăia băieșilor, adunați ciotcă. Nu prea îl ascultau și aruncau priviri piezișe, cu strălucinări de bucurie, către domnișorul „stramm“ de la oraș, care vîrîse în coță pe jupîn. Baumgartner duse cu regret un fluier la gură și roata șteampului porni să se-nvîrtă, scîrțîind din încheieturi.

*

Mineritul în băile din jurul Băii Mari se făcea pe atunci aidoma ca pe vremea dacilor. Uneltele băieșești rămăse-

seră ciocanul cu care se scrijeleau pereții munților și burduful de piele de oaie, pe care băieșii îl încărcau vîrfuit cu minereu și-l purtau cu spinarea pe suitori, pînă la suprafață. Minele închiriate de verkeși la administrația de stat erau — de fapt — niște gropi săpate în vîrful muntelui — adesea strîmb, după cum strîmb era și filonul aurifer urmărit. Băieșii coborau în minele mai „moderne" pe un soi de scărițe durate tot de ei, apoi se răspîndeau pe galeriile înguste, pe care abia te puteai strecura de-a bușilea spre a ciocăni pereții și a desprinde bulgării de minereu. La celelalte băi, fără scărițe, băieșul era coborît legat cu o funie, căreia ortacii de la gura puțului îi dădeau drumul treptat, o dată cu înaintarea în coborîș; tot în acest fel era tras în sus burduful plin, iar băieșul rămînea îngropat de viu, cîte douăsprezece și chiar patrusprezece ore pe zi.

Munca era istovitoare peste măsură și bolile secerau viața băieșilor, înainte ca ei să atingă treizeci de ani. Cel mai greu tribut îl dădeau ofticii și silicozii — o boală provenită din înghițirea firicelelor de praf de piatră, care se încrustau în plămîni și făceau tăieturi în țesuturi, adînci și fine, ca un brici tăios. În ce privește plata oamenilor, ea nu ajungea nici pentru hrana zilnică, compusă adesea din zeamă de știr și o turtă rece de mălai. În primii ani de la reluarea mineritului, cam prin 1670, verkeșii au adus mineri nemți din Boemia și Moravia, din Silezia și Pomerania, plătindu-i mai omenește. Dar cînd vedeau mormintele în care trebuiau să se-ngroape, minerii străini fugeau îngroziți. Rămași fără băieși, verkeșii semnau convenții cu castelanii și închiriau iobagi de pe moșiile lor. Mai tîrziu, statul austriac a eliberat din iobăgie pe băieșii din mine, dîndu-le dreptul să-și dureze gospodării personale și i-a scutit de oaste. Datorită acestor avantaje — însemnate în aparență — a salariului pe care minerii îl puteau folosi pentru nevoile lor, mulți iobagi unguri și secui, dar mai cu seamă valahi, au fugit de pe moșiile grofilor și s-au angajat la băi. Știau că, o dată cu iscălirea contractului, nobilul pierdea dreptul asupra vieții și avutului lor, nu-i mai putea canoni în pivnița de cazne, nici să pună să fie spînzurați în afara porților pentru cea mai mică abatere.

Bizuiți pe aceste împrejurări, verkeșii izbuteau să capete mereu noi băieși în locul celor ce hodineau în țintirim, cu „brăduțul la creștet" — obicei păstrat de mineri, ca

barem cei care porneau în călătoria fără de întoarcere să se bucure de mireasma sănătoasă a copacilor de munte. Se bătea, firește, și la băi. Meșterii — îndeobște bavarezi — și vechilii croați și sloveni, nu se despărțeau de gîrbaci. Și vai de pielea băiețului pe spinarea căruia era încercat! Dar asemenea pedepse erau date cu zgîrcenie, fiindcă omul biciuit zăcea cu lunile și arare mai scăpa teafăr. Mai era încă un motiv care ținea pe băieși legați de truda asta neomenească și ucigătoare: prevederea legii că oricine se lasă de minerit înainte de a împlini vîrsta de patruzeci de ani va fi luat la oaste, ca orișice iobag. Iar termenul serviciului militar era pe atunci de șaisprezece ani...

Și la șteampuri munca era istovitoare. Oamenii împingeau niște căpriori care învîrteau roata șteampului. Prin rotire, bolovanii erau fărîmițați, după care urma spălarea mîlului și extragerea firicelelor de aur, aproape nevăzute. Să te învîrți douăsprezece ore în țarc, împingînd căpriorii, era și asta o trudă peste puteri, mai ales că băieșii erau flămînzi, desculți și acoperiți cu flenduri. De aceea, cînd se fluiera sfîrșitul lucrului la șteamp, unii băieși cădeau grămadă și ajungeau la casele lor fie sprijiniți de ortaci, fie purtați de-a dreptul pe brațe.

★

Trecuseră mai bine de trei ceasuri și băieșii de la șteamp erau lac de nădușeală. Baumgartner se apropie de Grigore și-l îndemnă mieros:

— Nu poftiți cu mine să luăm o gustare?

— Mulțumesc! Servește-l pe dumnealui — și arătă spre brigadier. Eu rămîn aici...

Făcu semn lui Sava, care se urni cu soldatul după el și începu să se cațăre sprinten pe muchia dealului, către baie. Clocotind de mînie, inginerul se depărtă către șteamp, șopti ceva meșterului, în trecere, apoi o luă agale cu pași tîrșiți, spre baracă. Vagmistrul rămase descumpănit. „Tartorul" se purtase mai urît cu inginerul, decît ar fi făcut el cu un recrut: doar că nu l-a luat la palme...

— Meștere! — strigă Grigore. Cum strîngeți praful de aur?

Neamțul îi făcu o teorie întreagă, pe care o ascultă cu atenție:

— Și după ce l-ați cernut prin sită?

— Îl întindem peste o piele, pe o scîndură, la uscat.

— Trage-o aici, lîngă mine! — porunci el vagmistrului. Fumezi? — și-i oferi o țigară din pachet.

La răstimpuri, băieșii coborau de pe deal cu burdufele pe spinări, le răsturnau în șteamp și goneau iar sus, ca maimuțele, cu îndemînare. Meșterul nu mai era calm ca ziua trecută și nici nu îndemna cu „los!"-uri oamenii care învîrteau la roată, sau mestecau cu maiuri noroiul gros de minereu. Dimpotrivă, ridica mereu din colțul buzelor, își ciupea nervos favoriții, înjurînd în gînd: „Verflucht"! Puturoșii de valahi de la baie și șteamp munceau în acea zi, fără îndemnul său, ca niște diavoli...

— Șezi lîngă mine! — îl invită Grigore. Poți fuma... Îmi place mirosul de pipă.

După o vreme, Baumgartner se întoarse. Îl luă deoparte pe meșter:

— Cum merge?

— Prost! Robotesc ca dracii...

Plin de năduf coborî spre baracă, se prăbuși pe scaun cu capul îngropat în mîini și gemu înfundat: M-a omorît, tîlharul!

La amiază, înainte de a se lăsa lucrul pentru dejun, Grigore trimise vagmistrul în sat. Acesta se înapoie ducînd pe sfoară șase căncee, iar doi soldați purtau damigene pîntecoase.

— Îmi îngădui, meștere, să ofer băieșilor cîte o cană cu vin? — zîmbi Grigore viclean. Trudesc din greu și e o zăpușeală de-ți vine leșin. Dumneata nu bei?

— Nichts! Ich, Bier![1]... — bombăni meșterul furios.

Grigore făcu semn vagmistrului să toarne. Bău o cană, dădu cîte două căni jandarmilor și trimise pe unul să cheme băieșii, cărora le împărți restul vinului.

Baumgartner își făcu din nou apariția:

— Înălțimea voastră, e ora prînzului. V-am pregătit o gustare în birou.

— Nu-mi place să mănînc pe zăduf — surîse Grigore amabil. Și pînă la șase nu mă mișc de aici; e de prisos orice stăruință.

— Komm, Karl — îi făcu semn meșterului. Essen...[2] Ce facem cu ăsta? — îl privi întrebător pe drum.

— Dracu' știe! — sudui meșterul. Parcă-i înțepenit în cuie...

---

[1] Nu! Eu, bere...

[2] Vino, Karl; la masă...

Cînd oamenii sfîrșiră lucrul, Grigore ceru un săculeț. Supraveghe să intre tot praful de aur, fără nici o risipă. Soldatul aștepta cu caii; dinspre deal cobora Sava, alergînd, căruia îi ordonă să-l cheme pe vagmistru. Meșterul plecase.

— Vă pot fi de folos? — se înclină verkeșul cu o politețe exagerată.

— Am turnat pulberea în săculeț. Martori au fost meșterul dumitale, domnul șef de post și dumnealui — arătă spre jucușelul Bonihady. Aveți un cîntar în birou?

— Este...

— Să mergem! Porni în rînd cu inginerul. Ceilalți îi urmau de aproape. În baracă era întuneric. Grigore se opri în prag. Fă, te rog, lumină! Intră și fă semn lui Sava și jucușelului să-l urmeze. Baumgartner instală pe birou terezia gingașă, greutățile... Grigore trînti săculețul pe una din tipsii.

— Se vede că n-ați mai umblat cu pulbere de aur — zîmbi verkeșul conciliant. E un cîntar de precizie și se strică...

Fără să-i răspundă, Grigore așeză greutățile pe a doua tipsie, de astă dată mai ușurel. Cîntarul avea suport; nu trebuia ținut în mînă. Cînd cele două limbi se împreunară, se aplecă și numără:

— Sînt 912 grame... E exact? — privi întrebător către Sava și jucușel.

— Este, înălțimea voastră! — confirmă Bonihady.

— Mulțumesc. Vă rog să așteptați afară cu jandarmii; am de făcut niște socoteli cu dumnealui. Rămas cu verkeșul, îl pofti, ca și în după-amiaza trecută, să ia loc: „Iată-ne, așadar, la capătul verificării. Cîte 912 grame pe zi, ținînd seama că luna are 25 de zile lucrătoare...

— Greșiți, excelență, să-mi fie cu iertare! — îl întrerupse Baumgartner. Pulberea e încă udă. Scade...

— Să spunem 900...

— Glumiți! Numai 12 grame?

— Ascultă, domnule inginer! — se răsti Grigore. Ieri ți-am îngăduit să umbli cu viclenii, fiindcă n-aveam dovezi! Acum totul e limpede... Cît susții că scade?

— Cel puțin o sută de grame, excelență! Cel puțin...

— Bine. Voi sigila săculețul și-l vom cîntări împreună sîmbătă, la Baia Sprie, cînd predai dijma. Dar îți atrag atenția că va fi vai de pielea dumitale dacă m-ai mințit!

Inginerul făcu fețe-fețe:

— Nu se poate preciza la gram, excelență!

— Cît? — îl sfredeli Grigore necruțător. Dar fără ocolișuri.

— Să zicem... opt sute cincizeci... - bîlbîi verkeșul.

— Poftim! Să fie cum spui... Luă pana în mînă și începu să socotească cu glas tare: de la 335 la 850 grame, iese o diferență de... socotește și dumneata: 515 grame pe zi. E exact?

— Exact! — aprobă inginerul acru.

— Voi calcula de la 1 ianuarie. Din păcate, legea nu ne îngăduie să revenim asupra anilor trecuți. De cînd ai concesia?

— Din 1690...

— Jefuiești, așadar, statul de cinci ani...

— Domnule! Sînt inginer...

— Vorba! — răcni Grigore. Nu mai ești inginer, ci răufăcător. Așa sună edictul! Să socotim mai departe: cinci luni a cîte 25 zile, fac 125 zile, înmulțit cu 515... 64 kilograme și 375 grame. Controlează, te rog, să nu greșesc. De la 1 iulie și pînă sîmbătă sînt nouă zile; a 850 grame fac 7 kilograme și 650 grame. Total 72 kilograme și 25 grame. Ai socotit? N-aș vrea să te înșel, cum ai făcut dumneata cu monetăria. Dijma către stat este de douăzeci și cinci la sută... Am dreptate?

Inginerul încuviință.

— Ni se cuvin, așadar, să vedem... 18 kilograme în cap. Lăsăm deoparte cele 25 grame. Fii bun și dă-mi un inscris, iar sîmbătă să te prezinți la Baia Sprie cu cele 18 kilograme de pulbere.

— E cu neputință! — sări inginerul de pe scaun. De unde să le scot?

— Din ascunzătoare!

— Refuz!

— Am afară doi jandarmi și jucuțelul. Conform edictului te pot aresta și trimite în lanțuri la Baia Mare. Iar din avutul dumitale se va despăgubi statul pentru cele 18 kilograme de aur furat. Alege: aurul sau ocna. Fiindcă e prima abatere dibuită, mă voi arăta mărinimos: te iert de altă pedeapsă. Ce hotărăști?

Inginerul începu să scrie, cu mîna tremurătoare. Ridică privirea:

— Va trebui să mă împrumut de la vecini...

— Nu te sfătuiesc! — rîse Grigore. Mă tem că și ei vor veni la dumneata după împrumuturi. Dar noi sîntem înțelegători: primim și monetă bătută... Încă ceva: de azi încolo registrul va sta la domnul Bonihady, care va face înregistrările. Îți interzic să-l atingi pe viitor! La revedere, domnule inginer — schimbă el tonul, cu o politețe prefăcută — și îți mulțumesc, în numele excelenței sale, pentru sprijinul ce ni l-ai acordat să ne primim partea cuvenită. Îi întinse mîna.

De astă dată inginerul întoarse capul, lăsîndu-l cu mîna în aer. Grigore ieși c-un surîs de triumf pe buze. Primul control se sfîrșise peste așteptări...

— Dumneavoastră — se adresă jandarmilor — sînteți liberi. Vă rog să treceți pe la han și să luați masa în contul meu. Spuneți că vin și eu curînd: să se pregătească o cină îmbelșugată.

— Să trăiți! — se hlizi vagmistrul.

— Iar mîine dimineața, în aceeași formație, la Steinitz. Bună seara!

La cel de-al doilea verkeș, lucrurile au mers mai repede. Steinitz, un vlăjgan înalt, spătos, cu o barbă răvășită și dinții îngălbeniți de tutun, îi ieși în prag.

— Am venit pentru...

— Știu, excelență, am vorbit aseară cu Baumgartner...

— În cazul acesta... Unde-i jucuțelul?

— Încă n-a fost numit, înălțimea voastră.

Grigore-și notă în catastif:

— Unde-i registrul?

— Ce să vă mai pierdeți timpul, excelență? Greșeli se întîmplă peste tot. Ce să-i faci? Oameni sîntem...

— Cîți băieși folosești?

— Treizeci la baie și doisprezece la șteamp. Concesiunea mea nu-i așa de întinsă ca a inginerului.

— 15 kilograme? — privi Grigore întrebător.

— 12, excelență... fiindcă mă gîndesc și la anii trecuți.

Grigore rîse din toată inima:

— Ești un om înțelept, domnule Steinitz și-mi placi. Scrie, te rog, chitanța. Vezi? Cu oamenii înțelegători nu mă tîrguiesc.

— Pot nădăjdui că veți lua micul dejun cu mine? — și îi dădu înscrisul.

— Cu dragă inimă, domnule Steinitz! Dar am și un slujbaș... Și încă un lucru te-aș ruga: insistă să ți se dea

jucuțelul; el să treacă în registru. N-aș vrea să ai neplăceri...

— Vom îngriji de toate, excelență. Și omul domniei voastre nu va pleca flămînd... Tăcu o vreme. Poftiți dincolo; masa-i pusă. In timp ce înghițea cu poftă, Steinitz vorbi cu gura plină: Inginerul e tare ciufut! Dac-ați ști cum spumega aseară... Și zău că n-avea motiv: aveți o inimă de aur! Mă voi ruga pentru sănătatea domniei voastre la fiecare slujbă, duminicile... — și hohoti gros, ca un lătrat.

— Și eu pentru a dumitale...

Călărind pe drumeagul ce ducea spre Baia Sprie, Grigore fluiera voios. În urma lui, Sava nu-și mai încăpea în piele: căpitanul frecase pe neamț de i-a scos untul... Se apropie:

— Da' bărbosului ce i-ai făcut, căpitane? L-ai vrăjit sau l-ai lăsat în plata domnului?

— Aș! — rîse Grigore. A ridicat singur piciorul la potcovit.

Sporovăiau fără să-ndemne bidiviii.

— Dacă ne merge tot ca aici — aghiotantule — îl agrăi pe Sava, într-o lună sînteți la tabără.

— Bine ar fi, căpitane! Tot acolo mă simt mai în larg.

Duminică, Grigore se prezentă la Haller.

— Ce revoluție ai pricinuit, tinere? — se ținu baronul de pîntece. De marți e pelerinaj la noi. Știi ce pretind verkeșii? Să le trimitem altul. Amenință că fac plîngere la împărat.

— Ca să le-ngăduie să ne jefuiască mai departe? — zîmbi Grigore supus. Din parte-mi n-are decît...

— Așa zic și eu. Șezi și te felicit. Apropo! Cîtă pulbere ai stors de la verkeși?

— Nu știți? Cred că peste 70 kilograme. Kuntze le-a luat în primire. Și e abia o mică parte...

— Pfiu... Pfiu... fluieră baronul admirativ. Ești dat naibii! Dacă-ți merge tot așa, te îmbogățești! Numai cinci procente la sută...

— Înseamnă că sucim roata — rîse Grigore. Nu mai jefuiesc verkeșii, ci consilierul Csontos...

— Nu, nu, te-nșeli! E dreptul dumitale: ideea și execuția îți aparțin în întregime. Am și vorbit cu Herbertstein și a aprobat. Pînă azi ai de primit trei kilograme și jumă-

tate: o avere... Plătești un banchet dacă-ți dau o idee genială?

— Chiar și o recepție care să țină trei zile — rîse Grigore.

— Dacă-i așa: poftim! Tot lucrezi cu Kozorici: îi dai ceva și ți-o bate monetele în timpul liber; îi vom îngădui... Ce să faci dumneata cu pulberea? Vrei să te despoaie zaraful oficial?

— Vă sînt recunoscător, excelență!

— Știi ce? Între patru ochi te rog să-mi spui Haller: te consider pe aceeași treaptă, doar că ești mai iscusit decît mine.

În odaie găsi un plic sigilat. Cunoștea scrisul... Îl rupse și citi:

„Excelența Sa contele Herbertstein vă invită la dejun, iar domnișoara Yolanda la o după-amiază de muzică.

P.S. Prezența strict obligatorie,

Yoli."

În timpul prînzului, erariul își privi fiica și zîmbi poznaș:

— Yoli dragă, poeții sînt cei mai mari cretini din lume!

— De ce papa? Și, de uimire, Yoli era cît p-aci să se înece cu dumicatul.

— Fiindcă ridică în slăvi și cîntă osanale unor descreierați care spintecă în bătălii douăzeci de burți, dar pe adevărații eroi nu-i văd: au orbul găinilor! Iar unul dintre aceștia șade în fața înălțimii tale: iată-l!

Tenul lui Grigore, bronzat de soare și de vînt, se închise cu o nuanță, iar el tuși stînjenit. Între patru ochi, Yoli îi făcu o destăinuire:

— Ești primul om care-l entuziasmează pe tata — după împărat, bineînțeles! De aici trag concluzia că trebuie să fii sau un geniu, sau cel de pe urmă dintre borfași. Dar, orice ai fi, te bucuri de simpatia tuturor, inclusiv a mea...

Grigore se pomeni mai bogat cu trei mii de galbeni, ce vor folosi la îndestularea voinicilor. De astă dată cîștigase cinstit galbenii: prin muncă, alergătură, iscusință și amenințări. Păreau chiar mai frumoși și cu zimții mai drepți decît ai monetăriei... Kozorici îi bătuse cu migală și sîrg, după-amiezile, fiindcă-i căzuse drag tinerelul politicos și filotim. Cînd mai primi și trei sute de galbeni în dar de la consilier, începu să lăcrimeze și-i sărută mîna, într-un elan de fericire.

— Să vă dea domnul numai bine, înălțimea voastră! Cu darul ce mi-ați făcut, am să mă bucur de bătrînețe tihnite laolaltă cu muierea. N-am să vă uit! Și dacă m-ați chema vreodată, aș alerga cu ciolanele astea nevrednice pîn-la capătul pămîntului, chiar de-ar fi să-mi scot sufletul pe drum... Asta mi-i crucea, că nu vă mint!

— Poate că te vei ține cîndva de cuvînt, meștere! — zîmbi Grigore. Vorba e că, de-aș avea nevoie de dumneata, fără presa de turnat galbeni tot nu facem vreo ispravă.

— Numai să mă chemați!... — clipi sîrbul șiret. Am eu una dosită... Se spărsese, dar am dres-o și o țin pitită. Să nu mă dați de gol, înălțimea voastră, că mă bagă la ocnă și rămîneți fără meșter aurar — glumi Kozorici.

— Culcă-te pe cea ureche, meștere! Dar cînd vei primi țidulă de la mine, să zbori... Vezi că știu să răsplătesc pe cei care-mi muncesc cu rîvnă!

— Am văzut... Rămase deodată îngîndurat și-i înapoie pungile.

— Ce-i, meștere? Nu le mai vrei?

— Nu-i slobod să le scoatem pe poartă, boierule! Și aici n-am lipsă de ele...

— Dacă-i așa, găsim noi leacul. Treci deseară pe la cazino. Întrebi de mine, urci și ți le iei. Ți-oi da și însoțitor, să nu te prade pîn-acasă.

— Pe mine? — rîse Kozorici. Priviți aici: am pumnii cît maiul...

★

Cu împuternicirea de la erar, Nichifor se vîntura țară teamă. Tîrguise o nouă coșie cu coviltir, înhămase la ea doi cai zdraveni de-ai Stupului și o umplea cu de toate. Dacă-l opreau jandarmii pedeștri sau poterașii călări, doar le flutura hîrtia pe sub nas, că-i făceau semn: „slobod". Unchiașul rîdea în barbă și aduna de prin satele iobăgești brînzeturi și orătănii, slănină și ouă, pielicele de vite; făcuse rost scripcarului de o covăcie, iar popei Avram îi rostuise lumînări de ceară și boabe de tămîie de la călugării lui Isaiia, care pentru bani și-ar fi vîndut și mumele. Din tîrg aducea făină și mălai, oale de lut smălțuite, cazane de aramă de la șătrari, pentru cuhnie, și ce mai era de trebuință. Ba, tot învîrtindu-se pe ici-colo, prin satele moțești, cinstea cu bătrînii, băsmea cu muierile, asculta jelanii și dădea povețe. Fiindcă plătea cinstit și fără tocmeală ce tîrguia și ajuta pe sub mînă pe cei nevoiași, era așteptat cu nerăbdare.

Adesea, oamenii-și vărsau năduful:

— Ne-au adus boierii la sapă de lemn! Nu s-o găsi oare careva să ne izbăvească de stîrpia lor blestemată? Porții... dajdii... plocoane... Feciorii ni-s prinși la cătănie cu arcanul, iar fetele slujesc la castele ca roabe...

— Deh, știu eu? — ocolea Nichifor să răspundă.

— Umblă vorba despre unul, Pintea, căpitan de haiduci. Ai noștri s-au și apucat să-i horească... Crezi c-o fi ceva de căpățîna lui? Ori o fi vreun tîlhar de drumul mare, care n-ar pregeta să scoată și cenușa din vatra rumînului?

— N-aș crede... — clătina unchiașul din cap. Auzit-ați, oameni buni, ca Pintea să fi prădat un nevoiaș?

— Nu, e drept... — încuviința careva din meseni.

— Și s-ar părea că-i maramureșean de-al vostru. Se-aude c-ar fi feciorul unuia de-i zicea Cupșa Pintea și nepotul unui cioban de prin Dragomirești, alde Irimie Costan.

— Vorba-i că unde-l poți afla, cînd rumînul se află la strîmtoare și vrea să scape de jăndari și birișî?

— Prea-mi cereți multe, oameni buni! — rîdea moș Nichifor cu haz. Doar n-oți crede că mă pricep la dat cu bobii? Da' mă bate gîndul că, de i se urăște omului cumva

de silnicie, n-are decît să îndese-n traistă caşul, ceapa şi mămăliga, să-şi cioplească o bîtă noduroasă şi să ia calea codrului. Dar să nu umble pe la poale, că bîntuie poterele... E mai nimerit către creste. Şi musai va da cîndva ochi cu Pintea ori cu vreun fîrtat de-al său...

— Cam pe unde socoţi ? — îl iscodea flăcăul şiret.

— Deh... Munţi îs cu duiumul prin părţile voastre şi se ţin lanţ — grăia unchieşul în doi peri. Ai Rodnei, ai Ţiblesului, Gutîii... L-ăi afla pe undeva !

S-a împrietenit la toartă c-un bătrînel de seama lui, Simion Botîrlă, din Bîrsana. Moşneagul l-a tras într-o zi către şură şi l-a privit rugător :

— Măi, Nichifore ! Te văd om luminat la minte şi cinstit de felul tău. Iacă, grăim între moşnegi : tare mi-e că ştii multe despre Grigore Pintea, dar nu te-ncumeţi să le zici. Eu, după cîte vezi, îs c-un picior în groapă şi-l trag pe-al doilea. Am eu chip de iscoadă ? Nu ! Curînd oi fi chemat la judecata din urmă şi musai să mă-nfăţoşez cu inima limpede şi cugetul cinstit. D-aia, rogu-te, îţi zic : Fă-mă frate de cruce şi nu-mi ascunde nimic...

Nichifor a încuviinţat. Botîrlă şi-a scos custura din carîmb, şi-a crestat o cruce pe braţ şi i-a întins lui Nichifor cuţitul. După ce şi-au înfrăţit sîngele şi s-au sărutat pe amîndoi obrajii, cum e de cuviinţă, Botîrlă l-a tras către un butuc retezat :

— Acuşi, că sîntem fraţi, Nichifore, şezi si grăieşte !

— Ai avut dreptate, frate Simioane — încuviinţă unchieşul. Mi-s soţ de-al lui Grigore Pintea. L-am crescut de pe cînd era atîtica... Şi cînd dau cuiva un gologan, din punga lui îl dau. Înlesnesc pe cîte un rumîn nevoiaş să-şi cumpere o capră, pe altul două mioare, un purcel, ori să-şi plătească dajdia către grof... Apăi să ştii că Pintea-l ajută, nu eu, calicul...

— Săruta-i-aş picioarele ! — lăcrămă Simion Botîrlă la auzul acestei veşti. Iaca, aşa cum mă vezi, fără vlagă-n ciolane, dac-ai vrea tu, mi-aş lua traista-n spinare şi toiagul şi aş veni să-mi plec genunchii şi să mă-nchin în faţa lui, cu smerenie. Că după cîte văd, în zilele pe care le-am apucat, nu sfinţii fac minuni, ci feciorii maramureşeni... Da' cu ăi de i-o luat cătane, cum o fi ? I-a scăpat au ba Pintea ?

— Scăpat, frăţîne-meu ! Petrişor Lupul, Breban, Marchiş, Doroftei şi ceilalţi îs sănătoşi şi voinici cît stejarul...

— Văzutu-i-ai cu ochii tăi, Nichifore ?

— Altfel cum? — hohoti unchieșul. Pentru cine crezi că adun merinde? Pentru flăcăii voștri!

— Dacă-i așa, Nichifore, să n-ai grijă! Spune fratelui tău Simion ce vă lipsește și vă fac rost. Ba om pune și noi mînă de la mînă — neamuri și cunoscuți ai flăcăilor — să le trimitem cîte ceva de-ale gurii și țoale. Că nu-i drept să-i mănînce lui Pintea urechile...

— Fii pe pace, Simioane! Tot cu ei a adunat bănetul de la grofi...

Faima lui Pintea creștea prin ținuturile Maramureșului, Hațegului, Chioarului și Remetei. E drept că și Nichifor vorbea cu dibăcie despre isprăvile îndrăznețe ale viteazului, dar nu-i mai puțin adevărat că moș Simion îi dădea un ajutor de preț. Iar codrii prinseră a se umple cu iobagi sătui de sărăcie și cazne. Se adunau pe poteci, în sihlă, calici de toate vîrstele și credințele. Se hrăneau cu jir și mere pădurețe, dar umblau neostoiți să-l afle pe Grigore Pintea, care i-ar izbăvi...

★

Grigore a mas cîteva zile în tabără, cu voinicii, apoi s-a îndreptat spre Sătmar, călare pe Sălbătecuța. Venise toamna... Fiindcă-și terminase treburile în Baia, ceru îngăduință lui Haller să plece. I-a dat-o, cu toate că l-ar mai fi reținut o vreme. Ajuns la Sătmar, s-a prezentat la guvernator. Loewenburg îl întîmpină voios:

— Ți-ai răscumpărat greșeala, tinere, și-ți sînt recunoscător! Talerii turnați din pulberea ce-ai agonisit-o cu iscusință, ne-au scos din impas. Dacă și prefecții noștri ar fi o țîră mai inimoși cu încasarea dărilor... Pe Mickes l-am schimbat că nu se pricepea; l-am înlocuit cu Karolyi!

— Și baronul?

— L-am pus comite. E o funcție onorifică; nu-ți cere bătaie de cap. Și, după ce a nemulțumit pe Glöckelsberg și Herbeville, deoarece n-a știut să le aprovizioneze armatele prin rechiziții, am aflat că lua și mită... Nu holba ochii! Am primit jalbe destule! În sfîrșit, e și bătrîn; să-și vadă de domenii, de iobagi! Nu era capabil de o funcție politică.

— În cazul acesta, eu...

— Rămîi pe locul dumitale! Contele Karolyi te apreciază. Nu ți-a dat locuința fiului său, căpitanul?

— E drept!

— În lunile ce vin, sarcina dumitale va fi să urmărești încasările fiscale în comitate. Cu rechizițiile merge greu... Trebuie să plătim și ceva cu bani, iar florinii nu pică din cer: se adună din biruri și dajdii. Procedează ca la Baia: ține din scurt pe magiștrii urburari.

★

Toamna n-a mai fost atît de plăcută pentru Grigore. C-un singur lucru s-a ales: a învățat să mînuiască sabia și spada. Primul dascăl i-a fost Böhm, dar nici el nu se pricepea cine știe cît. Cînd și-a dat seama că învățăcelul e aproape să-l ajungă, i-a recomandat un profesor de scrimă. Italianul, pe nume Granetti, colindase mai toată Europa ca mercenar în oștile diferiților prinți, duci și regi, care aveau nevoie de săbii spre a putea cotropi ținuturi învecinate. La unii se angajase ca simplu mușchetar, la alții stegar sau căpitan. Nu-i păsa de grade: cerea doar să fie bine plătit. Din războaie, harțe și dueluri rămăsese crestat pe trup și pe față ca o jimblă, iar acum, în pragul bătrîneții, cînd îi tremurau genunchii și încheieturile la mîini, trăia dînd lecții de scrimă tinerilor ofițeri sau gentilomi. Cîștiga cît să nu moară de foame, dar era mulțumit. În țara sa de baștină, Italia, nu-și mai găsea rost: acolo se aflau mai mulți profesori decît învățăcei...

Fiindcă noul elev, consilierul, era darnic, venețianul își dădea osteneala să-l scoată bun spadasin și, cum vedea că prinde ușor orice figură sau șiretlic, dascălul se arăta din ce în ce mai pretențios. Nu-l încuraja pe față, să nu-l înfumureze.

Grigore avu grijă să pornească în zori spre Carei și a rămas în ținut pînă la sfîrșitul săptămînii. Prefectul se bucura să-l știe departe, iar secretarul, Madarasz, nu se încumeta să-i ceară socoteală, deoarece-l știa ocrotit de guvernator. S-a înapoiat sîmbătă, către seară; a doua zi, n-a ieșit din casă, iar luni a pornit în jos, spre Baia, să se repeadă și pe la soți. A petrecut o seară cu Marghit, patru nopți a rămas cu ai săi. A stat de vorbă cu alți doisprezece voinici fugiți din sate și cu un bătrîn cojocar Vasile Orza, pe care unchiașul îl adusese din Șicarlău. A statornicit cu Imre și Sava ca nimeni să nu iasă ziua din peșteră, afară de caraulele ce porneau în zori și se piteau printre coroanele copacilor, a fost nevoit să asculte mustrările Mălinei și oftaturile Roșcovanei, nemulțumită că-l vede atît de rar.

Doi voinici zăceau cu fierbinţeli : îi apucase o furtună în timp ce umblau după vînat. Plecaseră fără sumane şi au răcit straşnic.

— Repede-te pînă la Baia Sprie şi adu ceva leacuri — îl sfătui pe Sava.

— Nu-i nevoie — se amestecă Glicheria. Le dăm vin fiert, îi tragem cu oţet şi-i învelim zdravăn ! Asta-i leacul cel mai nimerit...

★

Cancelarul Kollonitch nu-şi mai încăpea în piele. Avea şi de ce : papa Inocenţiu al XII-lea îl numise cardinal. Devenise, aşadar, conducătorul absolut al catolicismului din imperiul austriac, avînd puteri discreţionare pe tărîm religios. Această avansare la cea mai înaltă treaptă a ierarhiei catolice, de unde-şi putea arunca privirile jinduitoare şi spre jilţul suprem, îl punea oarecum la adăpost de intrigile şi uneltirile politicienilor de la curte. Ei îşi arătau pe faţă nemulţumirea că în fruntea trebilor de stat se află un popă. Ţinta lor era ca demnitatea de prim sfetnic al împăratului s-o ocupe unul din militarii aflaţi în suită sau, în cel mai rău caz, un consilier civil. Pe Kollonitch nu-l puteau suferi şi din alte pricini : caracter hrăpăreţ, apucături desfrînate... Iar după toate celea, era „un puturos de sîrb" — cum îl batjocoreau curtenii între ei. Dar pas de flutură ceva la urechile împăratului : parcă-s astupate cu ceară de cînd afurisitul de popă îl joacă pe degete !

Noul „prinţ" al bisericii şi-a văzut poziţia de prim sfetnic întărită, de unde pînă atunci se clătina ameninţător. Pesemne că asta şi urmărise papa... Primise rapoarte neliniştitoare din partea episcopilor din Austria şi a nunţiului de la Viena. Ele i-au şi grăbit hotărîrea, deoarece n-avea interes ca Vaticanul să piardă influenţa politică asupra celui mai puternic imperiu din Europa şi, în acelaşi timp, foarte catolic.

In Franţa iezuiţii erau persecutaţi, şefii inchiziţiei spaniole nu se prea sinchiseau de bulele papale şi de instrucţiunile cancelariei Vaticanului — vădind o îngrijorătoare înclinaţie spre nesupunere, iar Suedia, Polonia, Flandra, Valonia şi cele cîteva ducate germane, veşnic în harţă între ele, nu trăgeau la un loc în balanţa importanţei cît Austria singură. Fuseseră deci nevoiţi să-l numească pe Kollonitch cardinal, deşi nu-l înghiţea nici papa, nici consiliul ecle-

siastic. Ar fi fost greu să uite că în urmă cu cîțiva ani, congregația financiară îl judecase pentru anumite nereguli bănești. Dar nu se putea proceda altfel! De unde ai certitudinea că, o dată rostogolit Kollonitch de pe jilțul de cancelar, împăratul va numi alt prelat în această funcție-cheie? E drept că Leopold s-a dovedit o oiță blîndă și ascultătoare în turma păstorită de sfîntul scaun. Vezi însă că-n jurul tronului mișună sumedenie de curteni pofticioși de măriri și generali ce-și tîrîie săbiile pe lespezile palatului Schönbrunn. Și nu o dată au încercat să îndepărteze pe cancelar prin intrigi și lucrături pe la spate, de care se pare că nici împărăteasa nu era străină. La drept vorbind n-ar fi fost cine știe ce pagubă; noul cardinal n-are nici o capacitate de cîrmuitor politic, afară poate de viclenia și dragostea de arginți de care dăduse dovadă cu prisosință. Dar pentru Vatican este de o importanță fără seamăn ca primul sfetnic al imperiului să-i îndeplinească poruncile fără cîrtire.

După cum se orînduise în protocolul curții, la orele zece noul cardinal se îndreptă către cabinetul împăratului, urmat de un secretar ce-i purta mapa cu acte. Îmbrăcase sutana purpurie, eșarfa albă de moar, tichiuța de cardinal și lăsa să i se vadă în degetul arătător, peste mănușă, inelul pontifical pe care aveau să-l sărute credincioșii catolici, după canoane. Excepție va face doar împăratul, care are această îndatorire doar față de suveranul pontif. Trecu grav prin cele două rînduri de curteni ce se îndoiau cucernic, spintecă aerul cu palma întinsă în semn de binecuvîntare și se apropie de ușa păzită de halebardieri. Luă mapa din mîna secretarului, halebardele se îndepărtară cu respect să-i facă loc, și Kollonitch se-ndreptă spre fundul camerii, adîncindu-și botforii de piele subțire, roșie, în moliciunea covorului de Smirna. Împăratul — pirpiriu, spînatic, aproape chel, cu obrajii ofiliți, buze vinete și mîini slabe, descărnate — schiță un gest spre a se ridica de pe jilț, deoarece cancelarul i se înfățișa pentru prima dată în ținuta de prinț al bisericii. I se părea că trebuie să primească benedicțiunea în picioare. Cancelarul îi făcu semn să rămînă pe fotoliu, îi schiță peste creștet semnul crucii și i se adresă cu un zîmbet mieros:

— Maiestatea voastră să nu uite că are înaintea sa pe cancelar. Iar acesta vă datorează supunere și umilință. Cardinal voi fi în catedrală, la reședința eclesiastică, față de credincioșii catolici. Maiestatea voastră, conducător suprem

al statului, armatei și bisericii, este mai presus de toți prelații, cu excepția suveranului pontif...

— În tot cazul, primiți felicitările mele, domnule cancelar, și mă bucur că sanctitatea sa papa a binevoit să ridice la rangul de prinț al bisericii pe primul meu sfetnic. Luați loc! Avem ceva de semnat?

— Cu îngăduința voastră, da. Scoase din mapă primul decret: aprobarea maiestății voastre pentru înaintarea episcopului George Szecheny ca arhiepiscop al bisericii catolice, în locul rămas vacant.

— Sanctitatea sa e de acord?

— Numirile se fac de către congregația apostolică și sînt semnate de suveranul pontif...

Leopold semnă:

— N-ar fi cazul să-i acordăm și o distincție? Are colanul de aur?

— După cîte-știu, nu.

— Vă rog să întocmiți decretul...

Cancelarul se plecă în semn de încuviințare. După ce mai semnă cîteva acte de mică importanță, Leopold se opri cu pana în vînt:

— Ce-i asta?

— Numirea generalului conte von Loewenburg în funcția de șef al marelui stat-major, maiestate!

— N-aș fi de părere, domnule cancelar! Avem vreo nemulțumire despre felul cum își exercită atribuțiile în Ardeal?

— Dimpotrivă, maiestate! Ministrul nostru de război este însă îngrijorat de situația externă. În apus, Filip d'Anjou s-a aliat cu francii și strînge oști la granița noastră, electorii Saxoniei și Brandemburgului le dau mercenari, Carol al Suediei nu ne-a fost nicicînd prieten, iar Sobiesky al Poloniei...

— Știm. Pentru aceste motive am rechemat pe Caraffa și Veterani: să ia comanda trupelor noastre de la frontierele apusene. La ce ne-ar mai trebui Loewenburg?

— E un cap luminat, maiestate! Generali de front avem; ne lipsește doar strategul... coordonatorul... Iar Slich nu se pricepe!

— Să zicem... Și n-avem de unde alege? Să vedem: ducele de Baden, Starhenberg, Viard, Steinville, Tollet, Glöckelsberg... Nu-s destui?

De acord, maiestate! Dar deși dau o înaltă apreciere capacității lor ostășești, îngăduiți-mi să-mi exprim îndoiala că ar întruni calitățile trebuincioase unui șef de stat-major. F : cînd Loewenburg...

— Mă rog! — făcu Leopold un gest cu mîna, plictisit. Și pe cine propuneți înlocuitor în Transilvania?

— Pe generalul Antonio Caraffa...

— N-a fost rechemat la sugestia dumneavoastră, domnule cancelar? Poate c-ați uitat... Noi îl cunoaștem bine: e aspru și cam zurbagiu! Se adunaseră plîngeri împotriva lui...

— Calomnii, maiestate! Să nu uităm că sarcina de căpetenie, în Ardeal, este să aducem în sînul sfintei noastre biserici catolice oițele rătăcite care practică rituri eretice: ortodox, protestant, calvin... Și doar un catolic fervent poate duce la bun sfîrșit această nobilă misiune, la care sanctitatea sa ține cu o sublimă tenacitate.

— Loewenburg nu-i bun catolic după părerea domniei voastre? — ridică ochii împăratul, jignit de insinuările cancelarului.

— A susține așa ceva, maiestate, ar însemna o erezie! Am totuși o obiecție de făcut: ducem lipsă, în Ardeal, de o mînă forte! Îl văd mai indicat pe Caraffa. Nu e doar un stîlp al catolicismului, ci urmaș de papă. Să ne aducem aminte că sanctitatea sa Paul al IV-lea purta numele de Ioan Petru Caraffa, înainte să fi fost ales în sfîntul scaun... A fost strămbunul generalului!

— Fie! Întocmiți decretul și-l voi semna... — oftă Leopold. Sînt mulți solicitanți de audiențe pe ziua de azi?

— Sala e plină, majestatea voastră imperială. Dacă vă simțiți obosit, mi-aș îngădui...

— Nu vă deranjați. Îi vom primi, deși preferam o plimbare prin parc. Vă mulțumim, eminență, și nu vă mai reținem.

Kollonitch părăsi cabinetul dezamăgit. Nădăjduise că, în dubla sa calitate de cancelar și cardinal, să fie reținut la audiențe. Și i-ar fi prins bine... S-ar mai fi potolit intrigile ce se urzesc împotrivă-i în ungherele palatului. Va trebui să provoace o explicație serioasă cu împăratul. Cel mai potrivit ar fi după spovedanie. Dacă-l ții în genunchi două ceasuri, slăbănogul devine cîrpă și poți dobîndi orice... În sfîrșit! În ușă dădu vicarului mapa, ascunzîndu-și un zîmbet de triumf: se răzbunase pe Loewenburg! Ținuse să-l în-

depărteze din Ardeal întîi fiindcă legase o prietenie deocheată cu erariul și-i încurca socotelile cu Haller ; al doilea motiv era de natură eclesiastică : episcopul Szecheny ceruse guvernatorului să trimită în satele valahe unități militare, care să sprijine biserica unită. Situația era destul de precară : noul episcop, Atanasie — fost mitropolit ortodox — și protopopii săi trecuți la catolicism, nu izbutiseră să atragă de partea lor clerul mărunt, iar ereticii de valahi — fie că erau iobagi sau țărani liberi — se fereau ca de ciumă de biserica unită. Iar neobrăzatul de Loewenburg i-a răspuns cu insolență, de parcă s-ar fi adresat unui subaltern :

— Eu nu mă amestec în treburile bisericești, sfinția voastră, după cum v-aș ruga să nu vă amestecați nici domnia voastră în treburile militare. N-am fost trimis aici să trag de mînecă valahii și să-i duc la biserică ! Sînt pus să mențin liniștea și să veghez ca drepturile cuvenite imperiului să fie respectate. Dacă aș urma îndemnurile sfinției voastre, aș comite o greșeală tactică cu urmări grave : aș fărîmița trupele. Iar în caz de răzmeriță, pînă să le adun din nou, răsculații ar împresura în voie cetățile, ar prăda castele și moșii... Vedeți deci că am temeiuri puternice să nu țin seama de dorința domniei voastre...

★

Antonio Caraffa, corsican de origine, era tipul desăvîrșitului aventurier de arme. O vreme fusese căpetenia unei bande de jefuitori în ținutul său de baștină, iar cînd s-a văzut încolțit, s-a refugiat sub hlamida papei, intrînd în garda Vaticanului. De aici și pînă a fi vîrît pe gîtul molîului de Leopold, ca general, n-a fost decît un singur pas. Și Papa l-a făcut, ținînd seama de ilustra ascendență a tîlharului corsican. Arțăgos, pătimaș, desfrînat și lacom de avere, Caraffa prefera să jefuiască sate valahe și cetăți ungurești, decît să-și expună pielea pe cîmpul de bătaie. De fapt, nu cunoaște meșteșugul armelor. Mînuia cu îndemînare pistolul și gîrbaciul, dar sabia și spada îl stinghereau la culme. Recunoscător lui Kollonitch că l-a readus în Ardeal, unde huzurise ani de-a rîndul, i-a făgăduit tot ce-i ceruse :

— Dacă-i vorba să silim valahii să treacă la catolicism, lăsați pe mine, eminență ! Butucul, funia și caznele conving uneori mai lesne decît cea mai înălțătoare predică din altar — rînjise Caraffa cu-nțeles, în timpul întrevederii cu

cancelarul cardinal. Veți rămîne mulțumiți, seniorie voastră!

— Mă bizui pe strășnicia dumitale, generale! În Transilvania, miroase a răzmeriță... Micile răscoale din Chioar, Bărgău și Remetea ne-au pus pe gînduri. Nici iobagii de peste Tisa nu-s mai breji! Dacă le-ar sta în putere, ar spînzura toți catolicii — cu mine în frunte. Să nu uităm că nici curuții din 1670 n-au pierit cu toții. Mai sînt încă mulți, dar își ascund ghearele în teci atîta vreme cît armata noastră îi ține de scurt. Ar fi de ajuns ca turcii să se miște și ai vedea ungurii și secuii trecuți de partea lor, cu nobili cu tot. În ce-i privește pe valahi, sînt și mai perfizi: ne urăsc de moarte! Iată de ce trebuie să-ți conduci regimentele din Ardeal ca trupe de ocupație. Și e știut că trupele de ocupație își pot îngădui orice... Loewenburg a nesocotit instrucțiunile primite din Viena și i-a tratat pe valahi cu blîndețe. Roadele se văd: uneltiri și dușmănie față de sfînta noastră biserică! Pune generali care nu știu ce-i cruțarea! Fă vînt lui Steineville și Montecucoli: sînt slabi și nehotărîți!... În fine, cred că vei ști singur ce ai de făcut...

★

Instalarea lui Caraffa ca guvernator în Sătmar și comandant al armatei austriece de ocupație s-a resimțit de îndată în Ardeal. Jafurile și silniciile oștenilor s-au întețit la sate, rechizițiile secătuiau pe iobagi, iar birurile pe meșteșuguri și negoț au sporit peste măsură. Caraffa dăduse ordin ca în afară de prefecți, fișpani și comiți — prevăzuți în diploma leopoldină că vor fi numiți dintre civili — toate celelalte slujbe administrative să fie încredințate ofițerilor austrieci, pe care îi va alege personal.

Prefectul Karolyi îl cunoștea din auzite. Dar înfățișarea guvernatorului întrecea cu mult faima proastă ce o căpătase în Ardeal. Înalt, uscățiv, cu nasul coroiat de erete, tăia tuciurie, sprîncene groase, ochii mici, răi, și fălci puternice, de buldog, Caraffa semăna mai mult a tîlhar de drumul mare decît a ofițer imperial. Cît era el Karolyi de bătăios, tot a băgat-o pe mînecă la vederea noului guvernator.

— Vei înlocui, domnule prefect, toți slujbașii de seamă prin ofițerii pe care-i voi numi eu! — porunci Caraffa autoritar.

— Și pe consilierul administrativ Csontos?

— Consilier administrativ un civil? Exclus! Cine mai e și ăsta?

— Un cunoscut al contelui Loewenburg, excelență!

— Aha... e nobil? În vîrstă?

— Nici una, nici alta.

— Dă-l afară! — și trînti cu pumnul în masă de se bîțîi călimara, gata să se răstoarne.

— Dacă dispuneți...

— Chiar grabnic! Iar o dată cu el, mătură și pe ceilalți; o să facem curățenie generală, domnule prefect! Cu sau fără voia dumitale... Se sculă în picioare, dîndu-i a înțelege că nu mai are ce căuta acolo: Cînd voi avea nevoie de dumneata, trimit să te cheme...

Era pe la începutul lui decembrie. Ninsese o săptămînă și se așternuseră troienele. În călătoriile sale Grigore alegea cărările de pădure, mai ferite de omăt. Pleca în silă și nu mai stătea pe capul magiștrilor și jucuților, cu gînd să-l nemulțumească pe Karolyi și să poată părăsi slujba. Trecea rar pe la prefectură și de fel pe la guvernămînt, încît n-avea habar de schimbările petrecute. Mare îi fu mirarea, așadar, cînd se pomeni c-un trepăduș care-l pofti la prefectură fără zăbavă. Karolyi îl întîmpină stingherit.

— Sînt nevoit să-ți dau o veste neplăcută, domnule consilier! Noul guvernator, generalul Caraffa, a ordonat să renunțăm la serviciile unor înalți funcționari civili. Printre aceștia...

Grigore nu clipi din ochi:

— Vă este într-adevăr atît de neplăcută vestea?

— Dumitale nu?

— Dimpotrivă! De cînd așteptam ziua asta...

Karolyi îl privi c-o neprefăcută uimire. E drept că-i amintise cîndva despre demisie, cînd fusese instalat, dar o luase drept izmeneală menită să facă impresie, deoarece consilierul era convins că Loewenburg o va respinge. Iată că s-a înșelat! Să renunți la un titlu invidiat, la cincizeci de taleri pe lună și la celelalte înlesniri ce decurg din această slujbă, i se părea aproape de necrezut. Mai ales că Csontos are abia 25 de ani și nici măcar nobil nu este.

— Vorbești serios, tinere?

— Glumesc rar, domnule prefect! Iar cu domnia voastră nu mi-aș fi luat această îngăduință...

— Îmi pare bine! — își frecă mîinile Karolyi înveselit. Mă temeam să n-avem discuții și nu te-aș fi sfătuit să te

adresezi lui Caraffa. Îți spun confidențial: e un câine turbat! Mușcă...

— N-are decît! Dacă i se va îngădui, firește. Socot că și noi, ardelenii, am avea un cuvînt de spus cu privire la felul în care ne tratează cîrmuitorii. Avem un principe ales de Dietă, legi statornicite și n-ar fi cu cale să ne-ndoim grumazele în fața primului venetic austriac și să tragem ca boii la jugul Vienei. Din păcate sînt prea neînsemnat și nu-mi pot impune voința; domniile voastre însă, nobili și membri ai Dietei, cu moșii și robi, cred că n-ar trebui să îngăduiți! În curînd veți fi călcați în picioare și de un vagmistru oarecare...

Karolyi se întunecă la față. Tinerelul dăduse glas unor gînduri ce-l frămîntau de cînd l-a întîlnit pe Caraffa. Îi fusese teamă să le exprime... Iată că un flăcăiandru fără titluri nobiliare îi servește o lecție de demnitate națională, destul de usturătoare. Și are dreptate! Oare cît or mai îngădui nobilii unguri să fie înjosiți de soldățoii lui Leopold? Deveni binevoitor și-l pofti să șadă:

— Mi-a plăcut cum ai vorbit: ca un adevărat patriot! Ar fi bine ca toți cetățenii unguri să dovedească aceeași mîndrie și dîrzenie. Dacă stau să judec mai obiectiv, îmi pare rău că ne despărțim... Te rog să fii încredințat că n-am nici o vină în treaba asta! Și ca să te convingi, înainte de a ne lua rămas bun, prietenește spune-mi, rogu-te, cu ce-ți pot fi de folos? Mă voi strădui să te servesc: ai cuvîntul meu de onoare!

— V-aș cere, domnule prefect, doar un pașaport pentru Viena. V-am amintit că intenționez să studiez dreptul? Baronul Haller mi-a promis recomandații către colegii domniei sale — juriștii din Viena. Îmi lipsește doar pașaportul...

— Și bani?

— Mă voi descurca...

— Să stai trei ani într-un oraș străin, mare cum e Viena... Și toate-s scumpe foc acolo! O să-ți vină greu...

— Sînt învățat cu greutățile, excelență! — zîmbi Grigore politicos. Îmi vor ajuta și neamurile; au ceva dare de mînă...

— Îți doresc succes, tinere! Fii bun și spune-i lui Madarasz să-ți întocmească pașaportul. Păcat că trebuie să-l iscălească și broscoiul...

— Caraffa?

— Da. Așa-i regula. În sfîrșit, nu cred să-mi facă dificultăți...

— Mulțumesc. Aș dori să vă predau și locuința. Cît vă datorez?

— Nimic, tinere! — hohoti Karolyi. I-am spus-o și lui Mickes. Trimite-i slugile înapoi, iar una din ele să-mi dea cheile. Eu îți mulțumesc; ai păstrat-o bine! Cînd ai de gînd să pleci?

— Cît de curînd...

— Treci poimîine pe la mine. Trag nădejdea să avem pașaportul iscălit.

*

După ce obținu pașaportul, Grigore își pregăti plecarea din Sătmar. Se va opri și la Baia, spre a cere lui Haller recomandațiile pentru Viena, așa încît să afle toată lumea încotro se îndreaptă; ceea ce nu va face desigur! Se va retrage în mijlocul voinicilor și va încerca să aducă la îndeplinire hotărîrea ce o luase încă din Măgoaja: aceea de a strînge o oaste de iobagi, iar el să-i fie călăuzitor.

După ce a trecut de porțile cetății a strunit pe Sălbătecuța și, privind înapoia sa, a ridicat pumnul amenințător către reședința lui Caraffa:

— Mai vin eu la Sătmar, cîine austriac, dar nu singur, ci în fruntea unei oști puternice! Și ai să-mi dai socoteală pentru nelegiuirile tale!...

A ajuns la Baia pe înserat, a tras la cazino, iar a doua zi s-a prezentat lui Haller.

— Nu vrei să-ți schimbi hotărîrea și să rămîi la noi, domnule Csontos? — îl îndemnă viceerarul. Poate ai aflat că protectorul meu, cancelarul aulic Kollonitch, a fost înălțat la rangul de cardinal. Și are puteri nelimitate. Dacă i-aș cere o favoare...

— Nu pentru mine, excelență! Scrisorile-mi ajung...

— Nu-ți iei cuvîntul înapoi, domnule și te admir. Ești un om dintr-o bucată! Și cu asemenea calități trebuie să ajungi departe. Iar eu îți voi fi cel mai statornic protector! Scoase sticla cu lichiorul gălbui, umplu două pahare și ciocni cu Grigore: Pentru succesul dumitale, tinere jurist!

Pe Herbertstein îl află mai puțin voios. Înălțarea în rang a cancelarului croat și îndepărtarea lui Loewenburg erau semne neîndoielnice ale norilor ce se adunau. Și furtuna pe care o presimțea va spulbera, poate, cariera sa

de erar... Să te războiești cu Vaticanul nu-i atît de lesne... De aceea își lua măsuri. Împărăteasa i-o ceruse pe Yoli în suită și era pe cale s-o convingă. În primul rînd își va face educația la curte, cum se cuvine unei fete de rang înalt. Ar mai fi cu putință ca fiica să capete influență asupra împărătesei, cum avusese și mama, la vremea ei, asupra prințesei Charlotte...

— Ne părăsești, așadar, tinere ?

— Cu îngăduința domniei voastre.

— Bună idee ! Viena nu-i Baia, nici Sătmar. Și unui tînăr cu aptitudinile dumitale, capitala îi poate deschide multe căi și cele mai însemnate uși. De altfel, n-ar fi exclus să ne vedem mai des la Viena...

— Și domnia voastră ?...

— Da. M-am săturat de praful și mojicia din Baia ! Yoli trece în suita curții și Hermine ține să fie în preajma ei. Avem o reședință frumoasă pe Kaiseralée... Ai s-o cunoști ! Îmi voi relua ocupațiile financiare. De fapt, poate c-am să mă și retrag ; vîrsta...

Cînd fu să plece, Yoli îl așteptă în parc :

— E adevărat că te stabilești la Viena ?

— De unde știți ?

— Am ascultat din bibliotecă... Nu faci rău ! Ne-am putea vedea și acolo... Ia-ți haine bune ; poate reușesc să te introduc la curte. Și ți-ar folosi mult...

— Vă mulțumesc. Cînd voi ajunge la Viena am să vă dau de veste.

Dar știa că n-o s-o mai vadă și era bucuros.

Ultimul popas, înainte de a rămîne statornic soților săi și codrilor prieteni, îl va face la Unguraș. Biata Marghit... Cum îi strălucesc ochii de bucurie cînd îl vede ! O femeie simplă, hangiță, dar ce suflet... Fără viclenii și gînduri ascunse ! Da, ăsta-i adevăratul suflet al poporului : bun, cinstit, inimos... Călărea agale. Lăsa în urmă o viață searbădă, plină de minciuni și fățărnicii... I-a prins bine, nu-i vorbă ; făcuse școală... Acum știe ca hram poartă cei suspuși : blînzi și mieroși ca să te atragă de partea lor, dar necruțători cînd știu că le stai de-a curmezișul... Ajuns în vîlceaua din dreptul Băii Sprie, i se păru că aude foșnete ciudate. Era lumină, ziua în amiaza mare, și știa că jivinele se feresc din calea tropotelor. Mirosul de cal le vestește apropierea dușmanului și se mistuie către ascunzișuri. „Ce o fi asta ? Strînse frîul și opri iapa : Nimic. Mi s a

părut!" — rîse Grigore. Și își văzu de drum. Din spatele copacilor groși se dezlănțui o adevărată grindină de plumbi. Încercă să scoată pistolul, dar simți o arsură nesuferită între coaste. Apăsă șoldul cu mîna și se lungi pe gîtul iepei. Fruntea îi era lac de sudoare, avea mîna stîngă năclăită de sînge și se lupta să nu alunece din șa. Dacă ar cădea, chiar de nu s-ar izbi de un copac, îl prind ucigașii... Cine să-i fi asmuțit? Că sînt mulți... În urma lui plumbii țiuie și pocnesc, dar Sălbătecuța aleargă ca vîntul...

După ce ieșise din bătaia plumbilor ucigași, un pușcaș cu accent nemțesc în glas întrebă pe vecinul său, a cărui flintă mai fumega încă:

— Ce zici, l-am nimerit?

— Întrebi prostii! — hohoti al doilea. N-ai văzut cum s-a frînt în șa? O să gonească iapa cu leșul în spinare, pînă va obosi. Chiar dacă mai are o țîră de suflare, vine el de-a rostogolul, cu picioarele în scări. Și de-ar avea țeasta de fier, tot se va face zob cît l-o tîrî iapa...

— Bine ar fi — oftă primul. Altfel, ticălosul de Baumgartner e în stare să ne tragă chiulul cu plata...

Cu ochii împăienjeniți de durere, Grigore se săltă în șa, îndreptînd-o pe Sălbătecuța către Unguraș. Ajuns în curtea hanului și-a pierdut cunoștința. Și-a revenit seara, în patul hangiței. Era dezbrăcat, cu o față pe șold, iar Marghit, cu ochii înlăcrimați, îl veghea:

— Ce-ai pățit, dragule? Am tras o sperietură... Ți-e mai bine?

— Da... În pădurea Băiței... M-au atacat cu flintele... Erau ascunși... Cred că am plumbi între coaste... doare...

— Bea un pahar cu vin să-ți vii în fire, iubitule! L-am trimis pe Sony călare, la Baia, după doctor. Trebuie să se întoarcă... Și ochii îi înotau în lacrimi.

Doctorul Runtzler a rămas la Unguraș pînă în zori. A desfăcut geanta de piele, a scos instrumentele, i-a cerut Marghitei un lighean cu apă fierbinte, spirt și fețe. Hangița i-a dat ajutor la extragerea celor doi plumbi înfipți adînc, aproape de rinichi. Grigore scrîșnea din măsele fără să scoată un geamăt. După ce fu bandajat, a căzut în toropeală, istovit... La prînz i s-a adus o supă de pui. A sorbit două linguri și a dat-o deoparte. Marghit îi ridică capul și-i turnă pe buze vinul din cană:

— Întărește... Îi ținu apoi mîna și-o sărută, scăldînd-o cu lacrimi: Să te faci sănătos, iubitule, că de nu îmi iau și eu viața!

Ziua se simțea mai bine. Din păcate, nu putea da voinicilor de știre ce-a pățit. Ar fi însemnat să dezvăluie cine este și unde se află ascunzătoarea lor. Mai bine mort! Marghit nu l-ar vinde: o știe. Seara avea fierbințeli și aiura. Marghit nu se depărta de la căpătîiul lui, îi dădea prafurile doctorului și-i punea la cap prosoape ude. Seară după seară. La o săptămînă se simți mai bine. Era într-o joi. Se sculă în capul oaselor și privi către Marghit, c-un zîmbet chinuit:

— Trebuie să plec!

Își trase surtucul, strînse cingătoarea peste bandaj și coborî din pat.

— Nu te las! — protestă hangița cu obidă. Ești încă plăpînd și te doare...

— Te-nșeli, Marghit! Mă simt bine — minți Grigore. Și treburile nu-mi îngăduie să fac pe lehuza; crede-mă...

— Pesemne c-așa o fi, dacă zici... se resemnă Marghit. Dar atîta drum pe cal, cu rana deschisă, nu te-aș sfătui! Îți pregătesc cina și ceva merinde pentru călătorie. Așteaptă...

Era neras, palid la față și slăbit din pricina sîngelui pierdut. Dar nu mai avea răbdare și voia să ajungă la sălaș. Friptura de rață, plăcintele și vinul pe care-l sorbea cu plăcere i-au readus culorile în obraji. Surîse... Marghit simți o ușurare: omul ei drag zîmbea, pentru prima dată de cînd flintele vrăjmașe erau cît p-aici să-l răpună. De fapt era un zîmbet de recunoștință pentru rîvna cu care-l îngrijise hangița. Mai avea, biata, ochii înroșiți de nesomn după nopțile de veghe. O luă de talie:

— Îți mulțumesc, Marghit! Ai un suflet nobil. N-am să uit..

*

A pornit la lăsarea nopții, cînd netrebnicii, dacă ar mai fi pîndit, ar ținti la întîmplare. Marghit îi făcuse rost și de o căciulă, fiindcă gerul pișca zdravăn. I-ar fi dat frîu liber Sălbătecuței, dar se temea de zdruncinături. La vizuină a ajuns abia cînd noaptea se-ngîna cu ziua. Descălecă. Picioarele-i erau înghețate bocnă și iapa făcuse chiciură la

nări. Ciocăni cu pistolul, dar neauzind pași vru să împingă portița cu umărul.

— Care bate? — se auzi dinspre fund glasul unchieșului.

— Pintea!

— Tu ești, nepoate? — zori Nichifor să-i deschidă. Îl lumină cu opaițul și se sperie: Ce-i cu tine, Grigore?

— Ți-oi povesti. Dar să nu mai ținem iapa în frig c-a degerat de ajuns...

Unchieșul bombănea supărat, în timp ce purta pe Sălbătecuța de dîrlogi:

— Vezi în ce hal ai ajuns dacă nu te potolești? O oaste fără căpitan se spulberă, ascultă la mine! Treci în despărțitura ta, da-i cam frig... Scot șaua, grijesc de iapă și vin mintenaș cu sacii...

— Îi duc eu!

— Nu vezi că abia te ții pe picioare?

Grigore se lungi pe laviță, îmbrăcat. Era sleit de oboseală și dureri.

A mai rămas cu unchieșul cîteva zile, să prindă puteri. Nichifor îl hrănea cu ce avea mai de soi, schimba fețile cu îndemînare, ca o doftoroaie, și vedea cum i se-nchide rana — că era voinic Pintea... Dar nu știa ce junghiuri simte căpitanul cînd se mișcă ceva mai tare. De ce să-l îngrijoreze? O să treacă... Găsiră tabăra bine chivernisită: cu oale, crătiți și talere la cuhnie. Toma Gulici împungea cu acul, ajutat de doi ortaci și de femei cînd aveau vreme, Vartolomeu încropise o cojocărie, iar Gaftenie pusese drugi la uși, ba chiar și lacăte la despărțiturile în care se țineau proviziile, vinul și răchia, pielicelele de jivină și ovăzul pentru cai. Cheile le ținea Anuș...

Mălina umbla cu capul în nori de fericire că feciorul rămîne lîngă dînsa.

A doua zi, Pintea ținu sfat cu soții apropiați. S-a hotărît ca celor vechi să li se dea drumul acasă pînă la mijlocul lui făurar, împărțindu-se fiecăruia cîte zece florini, să aibă de cheltuială. Petrișor, Breban și Sava vor cutreiera satele abrudene și maramureșene și vor sta de vorbă cu flăcăii care ar vrea să intre în oastea lor, iar unchieșul va umbla cu căruța să cumpere cele de trebuință, fiindcă avea hîrtia de la Baia și nu-l supăra nimeni.

Cum nu prea avea rost în tabără peste iarnă și rana nu i se vindecase, Grigore se sfătui cu Nichifor și Imre dacă n-ar fi nimerit să se repeadă la Viena. Îi lămuri că n-ar fi rău să dea pe acolo și să fie văzut sub chip de Csontos. Va afla poate și ce se pune la cale pentru Ardeal, se va duce la un doctor și, de va fi cu putință, va cumpăra și niște flinte mai acătării. Că acolo-s armurării vestite...

— Crezi că vei izbuti să ajungi, căpitane? — stătu Imre în cumpănă.

— De ce nu?

Purta la dînsul împuternicirea de consilier, pe care nu i-o ceruse Karolyi, fie că nu știa de ea, fie că uitase. Avea de gînd să predea juriștilor scrisorile de recomandație și să trimită solie lui Karolyi, erariului și vicelui, ca ei să fie încredințați că Csontos rămîne la Viena. Era păcat să nu folosească pașaportul, mai ales că la întoarcere se va îndeletnici numai cu oastea și cu nevoile iobagilor...

— Știi la ce m-am gîndit, Grigore? — grăi Nichifor după ce s-au înțeles cine ce are de făcut în lipsa lui: caută și vreun cojocel cu solzi de fier, pentru tine. Prin el nu trec plumbii lesne... Iar dacă te nimeresc mai jos, la șolduri sau spre picioare, te poți tămădui grabnic...

— Cămașe de zale spui, unchișule?

— Da'... Dac-așa-i zice...

— Am să caut mai multe: cîte una de fiecare căpetenie. Că nici voi nu sînteți feriți de plumbi...

Părintelui i-a spus drept, dar pe Mălina și pe celelalte femei le-a mințit că pleacă la Sătmar să dea slujba în primire, iar după ce-or trece sărbătorile nu va mai părăsi tabăra decît pentru nevoile cetei și mereu însoțit...

PREASFINȚIA SA E PRINS LA STRÎMTOARE

O dată cu Grigore a plecat și Imre către Șeini. Primise de la Nichifor o mie de florini și îi ducea lui Șari, pe care nu o mai văzuse de peste doi ani. Era nimerit: pica în preajma sărbătorilor. Va lua și niscai daruri copiilor, iar dacă beținanul de Mișka o fi pe acolo și-o face gît, avea de gînd s-o scoată cu plozi cu tot și s-o așeze în vreun sat maramureșan, nu prea departe de tabără. Îi va agonisi o căsuță unde să-și încropească gospodăria și o va lăsa în grija unor vecini de omenie. Nichifor i-ar face rost de cele trebuincioase — că tot se vîntură mereu prin Maramureș, unde a și legat prietenii trainice — iar el, Imre, se va putea repezi cînd și cînd pe la muiere și să vadă plozii; că Steffi și Aron sînt oarecum ai lui...

În hrana zilnică intra ciorba de fasole și linte, ciupercile adunate de cu toamnă și puse la uscat; în fundul peșterii se strînseseră grămezi de crengi și stive din lemn doborît și cărat de voinici de cu toamnă. Afară viscolea; șuiera un vînt năprasnic, de înghețau și jivinile. Ghiță dăduse chiar peste doi iezi de ciută, aproape degerați. Piroș i-a hrănit, le-a așternut culcuș cald și i-a înzdrăvenit. Acum se țineau de fustele ei și o împungeau cu cornițele, de hîrjoană. Arareori ieșea vreunul din peșteră pentru apa ce-o aducea în burdufe, sau să hăituiască țapi negri, cerbi lopătari și mai ales mistreți, că aveau carne gustoasă, iar slănina și untura topită nu se deosebea de cea de porc. Vistiernicul s-a înapoiat de două ori cu căruța plină. Adunase sub coviltir pînză de casă țesută de muierile de prin Abrud și Săcele, saci cu fasole și porumb, scule pentru covăcie, gealăie și tesle, piele pentru hamuri și talpă de bou. Fusese oprit în drum de jandarmi călări, dar le-a arătat hîrtia și i-a mințit că duce tîrguielile la băi, pentru muncitori. Și l-au crezut. Dacă avea hîrtie cu sigiliul lui Haller... Cît rămînea cu soții meșterea oiști, butuci și roți de schimb.

Se repezea uneori pînă la vizuină, să vadă ce mai e pe acolo, dar nu zăbovea mult, că n-avea ce. După ce se încredința că lădița cu aur și hîrtii e nevătămată și scotea cîți florini avea nevoie, se-ntorcea la peșteră. Serile, la lumina chioară a opaițului, trăgea din șerpar un catastif soios și trecea în el, cu mîgală, cît a scos din ascunzătoare și pe ce s-au cheltuit banii. Îl năpădeau sudorile, că nu era meșter la scris... Simțea însă că-i datoria lui de vistiernic să țină socotelile pînă la o para, ca să poată dovedi oricînd, cum și în ce fel chivernisește comoara ce i-a fost încredințată.

Cînd viforul se mai domolea, înhăma caii (după ce întreba cu o zi înainte de nevoile fiecăruia) și pornea iar la drum. Mai afla ce se petrece în lume, avea prieteni în fiecare sat, pînă sus, spre Vișeu și Sighet, iar la caz de trebuință frații i-ar fi ștafete credincioase, iscoade și gazde, atît lui cît și voinicilor. Aproape că nu era cătun în ținuturile Maramureșului, Chioarului și Abrudului, în care oamenii să nu tîlcuiască la gura sobei, serile, despre isprăvile viteazului Grigore Pintea și dărnicia sa. De bună seamă că fiecare mai punea ceva de la dînsul, înflorea cele auzite după cum îl tăia capul, iar flăcăii și mîndrele cîntau hore pe care naiba știe cine le ticluia. Una îi plăcea îndeosebi. N-o știa toată, dar începea cam așa :

Mîndru ca un strop de soare,
Umblă-n codru de-a călare
Pe o iapă înțîntată
Și c-o șa în fir muiată.

Cine-i natul ce gonește
Și cu grofi se războiește ?
Este căpitanul Pintea,
Cu ochi treji și trează mintea !

Cînd rotește-n jur securea
Se cutremură pădurea ;
Vîră spaima în ciocoi,
Ce ne-au jăcuit pe noi...

Alelei, Pintea, fîrtate !
Mai treci pe la noi, prin sate,
Cu voinici ca niște zmei,
Să ne scuturi de mișei.

Nici treaba făcută de Sava și Petrișor nu era de lepădat. Vestea că flăcăii luați cătane au fost scăpați de căpitan

din ghearele stăpînirii și că-s zdraveni și sănătoși, a ajuns din gură-n gură pînă în cel mai înfundat cătun moțesc și maramureșean. Flăcăii temători de oaste își făceau socoteala că dacă s-or năpusti recrutorii peste cătunele lor, nu mai au grijă : codrul e la o zvîrlitură de praștie, munții-s înalți, stîncoși, plini de rîpi și grohotișuri ! Acolo să-i tot caute dălcăuții, că n-or să le dea de urmă... Sava, Petrișor și ciobanii s-au înapoiat la sălaș către mijlocul lui făurar — cum le poruncise căpitanul. Cu țundrele albe, abia-i puteai deosebi de munții de nămeți. Au croit-o de-a dreptul printre cetini, să nu se-ncrucișeze cu vreo poteră. Li se mărise pîlcul. Din fiecare sat li se alăturaseră cîțiva băieți andri buni de oaste. Își umflaseră desăgile cu slană și caș, luau cîte o bîtă zdravănă să se apere de jivine și porneau pe urmele voinicilor, călăuziți de cîte un soț de-ai lui Pintea. Tot umblînd pe cărărui ferite, prin ocolișuri, au ajuns la tabără după patru zile și tot atîtea nopți de drumeție. Plecaseră douăzeci și doi — cu Sava și Petrișor — și s-au înapoiat optzeci...

★

Viena cu îmbulzeala ei n-a avut darul să-l rețină pe Grigore. E drept că orașul era nămețit și forfota se domolise. Primul drum l-a făcut la un doctor cu faimă. Pentru doi taleri, doctorul l-a ciocănit îndelung și i-a dat niște leacuri. A umblat apoi pe la armurieri de a tîrguit cam douăzeci de flinte noi-nouțe, cu cîte două țevi lucitoare, niște cuțitoaie vîrîte în teci de piele de puteau fi purtate la șold, praf de pușcă și plumbi. N-a fost întrebat de ce și pentru cine le cumpără. Ai plătit bănișorii ? Ia-ți marfa și mergi cu Dumnezeu ! Nu ca la Sătmar... A predat apoi scrisorile de recomandație și i s-a făgăduit că, de cum s-o încălzi vremea, va intră la seminarul de drept : ca audient pînă la toamnă, apoi ca student. A întocmit apoi răvașe amănunțite lui Mickes, erariului, lui Haller și Yolandei. Le-a dus la stația de diligențe și pentru cinci florini bucata vor ajunge la cei în drept... După aceea, n-au decît să-l caute cît or pofti ! Că Viena nu-i Baia ori Sătmar, să găsești omul pe dată. Aici, vorba ceea : „caută acul în carul cu fîn"... După ce a gătat treburile și a împachetat muniția în două lăzi, bașca patru cămăși de zale, s-a pregătit pentru drum. A tocmit o diligență mai mică, singur, să aibă loc pentru toate. Și, oricum, un slujbaș înalt nu se-nghe-

suie într-o hărăbaie cu mulți călători, ca oile-n țarc. E drept că s-a lefterit de peste trei mii de galbeni, dar aduce scule de preț...

Diligența a tocmit-o pînă-n Vișeu, unde trebuia să-l adaste Nichifor cu coșia. Unchiașul n-a tras chiar în tîrg, să nu bată la ochi dac-o ține căruța atîta vreme, fără rost. S-a oprit la un cunoscut în Borșa, a lăsat căruța cu unul din cai în păstrarea omului și a plecat la tîrg, călare pe-al doilea. N-a tras la han, ci la un frate de cruce, Indrieș. Dar nu i-a spus că-l așteaptă pe Grigore, de teamă ca omul să nu scape o vorbă la loc nepotrivit. Trecea în fiecare zi pe la han, întreba dac-a sosit un consilier de la „Viana" și, în dimineața cînd i s-a spus că-i acolo de cu noapte, s-a repezit pe scări, într-un suflet, și i-a ciocănit în ușă:

— Cine-i acolo?

— Miklos Török, înălțimea voastră! — își dădu vistiernicul numele scris pe hîrtia erariului. Spusese așa, fiindcă în urmă-i venea hangiul... S-au îmbrățișat cînd au rămas singuri, iar în timpul micului dejun, Nichifor i-a istorisit ce s-a mai petrecut la sălaș. Ne-au mai venit 60 de voinici, Grigore.

— Asta-i bine. Imre s-a înapoiat?

— Da. Muierea și plozii i-a adus la Fereștí... Da' ce-ai în lădoaiele astea?

— Cînd îi vedea, ai să te bucuri! Unde ți-i coșia?

— În Borșa, la un prieten. Mă reped s-o aduc și cel tîrziu mîine-n zori sînt cu ea aici, să ne așternem la drum.

— Nu zăbovi, rogu-te...

Au oprit la ascunzătoare, în Gutin, unde au descărcat lăzile și le-au vîrît în despărțitura lui Grigore. Tare l-a bucurat pe vistiernic vederea flintelor strălucitoare, dar mai cu seamă cămășile de zale. Le-a pipăit cu mîna, le-a încercat cu dinții și a clătinat din cap, mulțumit:

— Trage una pe tine, Grigore! Că de cînd te-au betegit blăstămații, n-am mai avut o noapte de hodină. Bine că te văzui teafăr! De-acuși nu mai pleci nicăierea fără soți...

— Așa oi face, unchiașule! — rîse Grigore. Dar cămeșile le-om pune cînd om porni la bătălie...

— Iaca-na! Parcă știi dincotro te țintește plumbul ucigaș? Ai pătimit doar...

— Bine, dar pune și dumneata una...

Înainte de a porni spre tabără, Grigore chitea într-una din lăzi, cu socoteală, hainele boierești, cizmele de lac și celelalte dichisuri.

— Ce tot faci acolo, nepoate? — se uita Nichifor strîmb.

— Îngrop în raclă pe consilierul Csontos, unchieșule! — îi răspunse Grigore cu haz. Fă-i semnul crucii să se hodine-n pace...

La tabără, venirea căpitanului însufleți toată lumea. Chiar și părintele Avram, care abia își mai tîra picioarele și sufla greu, ieși să-l întîmpine și să-i dea binecuvîntarea.

Să hrănești o sută șaizeci de guri și cincizeci de cai, rostuind cele trebuitoare, nu-i de șagă. Nichifor lua la drum și pe Sava, că nu mai răzbea singur. Dar tot nu se ajungea... Într-o seară îl trase pe Grigore deoparte:

— Ni se cam topesc talerii, nepoate!

— Cîți mai avem?

Nichifor se uită în catastif:

— Cam douăzeci și două de mii... Patru ți-am dat cînd ai purces către Viana, tîrguielile, cît am împărțit voinicilor... Uită-te și tu!

Grigore socoti în gînd: 25 000 prada, 3 000 de la erar, cam tot atîția de la Stupul... Se cheltuiseră vreo opt mii și mai bine. E drept că li se mărise ceata și strînseseră purcoi de flinte. Dar pentru cele ce avea de gînd să izbîndească, tot erau puțini.

— Ne-om mai gîndi, vistiernice, cum să-ți sporim comoara — hotărî Grigore. Să treacă iarna... Ți-aduci aminte cu cît am pornit din Măgoaja?

— Cum de nu? Cu cincizeci de florini. Așa-i?

— Este. Și, după cîte vezi, i-am sporit binișor. Avem ceată numeroasă, o tabără cu rost și mare-i Dumnezeu!...

Acum, că se statornicise pentru totdeauna cu ceata, Pintea zăbovea mereu printre voinici. Sta de vorbă cu soții și cătanele în ce fel să-i călească pentru bătălii, călărea în fruntea lor pe Sălbătecuța și-i purta pe creste, între rîpi, pe cai, spre a-i învăța pe unde să se facă nevăzuți dacă dușmanii vor fi în număr covîrșitor. Se făceau exerciții de tragere cu flinte noi, marșuri să-i întărească, iar Pintea alcătui și un soi de hărți cu locurile împrejmuitoare, pentru soți, ca să nu facă ocoluri zadarnice. Un singur lucru îl supăra: straiele voinicilor și țundrele de oaie se vedeau cale de-o poștă și ar deveni ținte sigure în caz la primejdie.

Le-ar trebui flăcăilor uniforme cafenii... Așa s-ar simți și ei oșteni. Are cine să le coasă : Toma Gulici cu ciracii lui. Totu-i să facă rost de postav... Dar cum ? La asta trebuia să mai chibzuiască. Să-l tîrgui la Cluj sau la Brașov, e lesne ! Dar nu-i păcat de atîta bănet ?

★

Deși împănase ținuturile valahe (de pe la Sălișstea Sibiului și pînă spre reședința lui, Sătmarul) cu unități militare, Caraffa era nemulțumit de rezultate. Parcă spre a-i face în necaz, iobagii romîni ocoleau bisericile în care slujeau papistașii, iar ungurii și secuii le dădeau dreptate. Doar castelanii, argații lor și slujitorii statului luau parte popilor rași pe față, ca măscăricii. Singurul lucru ce izbutise noul guvernator era să îndîrjească mai avan populația nevoiașă de la sate împotriva ocupației chesaro-crăiești. Ținea conciliabule cu arhiepiscopul Szecheny și, de fiecare dată, prelatul i se plîngea de încăpățînarea ereticilor ortodocși.

Ungur de baștină, arhiepiscopul s-a dat cu austriecii încă de pe vremea diplomei Leopoldine. Simțise dincotro bate vîntul și s-a renegat de calvinism, intrînd într-o mănăstire iezuită, unde s-a catolicizat. N-a făcut rău pentru el, că a ajuns arhiepiscop... Dar tot nu i-ar veni la socoteală ca nobilii unguri să aibă conflicte cu austriecii. S-ar găsi între ciocan și nicovală...

Vestea despre călătoria popilor rași pe față, ca măscăricii, s-a lățit din sat în sat. Au aflat-o și fîrtații lui Nichifor, care au găsit cu cale să-i dea de știre, vîrînd în scorbura copacului din Capnic o țidulă pentru unchieș. Cînd se abătu pe la scorbură, vistiernicul dădu peste răvașul cu blestematul Atanasie, care bîntuie prin așezările iobăgești și caută să ademencască suflete la credința papistașă. Nichifor duse căpitanului răvașul. Pintea îl citi cu fruntea încruntată și-l pironi pe vistiernic :

— Dacă se-ndreaptă către Baia, musai să treacă prin apropierea vizuinei. Tare aș pofti să-l am în față, ca să-i zic cîteva de ocară ! — spuse Pintea. N-ar fi rău să-l adaste niscai soți pe drumul Strîmbei...

— Și apoi ?

— Să-l aducă la vizuină, să mă răfuiesc cu ticălosul !

— Așa om face ! Cîți să pornim ?

— Dumneata, Sava, Imre și Petrișor. Ajung patru inși! Luați merinde pentru cîteva zile, pistoale, cai odihniți și ațineți-vă prin codru. Cînd veți zări caleașca, o înconjurați...

— Dac-o fi păzită?

— Și ce? Dezarmați paza și luați-l pe sus! Mă găsiți la vizuină...

Nu s-au așteptat călătorii din butcă să dea ochii, în zori, cu patru haiduci. Au pornit să tremure în fața pistoalelor, iar Atanasie bîigui:

— Sînt episcop, oameni buni! Și cine se atinge de o față bisericească păcătuiește în fața lui Dumnezeu...

— Papistaș? — îl sfredeli Nichifor. Că te-aud vorbind grai romînesc. Și bolobocelul de alături, așijderi. Ori papistașii vorbesc nemțește...

— Sînt episcop greco-catolic... unit... adică ortodox... — bolborosi Atanasie înfricoșat.

— Ce tot îndrugi acolo, popă blestemat? — îl probozi Nichifor. Dacă erai de-al nostru purtai barbă! Ia, flăcăi, dați-l jos din butcă! Sau nu: urcă-te, Sava, pe capră și s-o pitim la loc mai ferit. Noi mergem pe de margini, iar Petrișor să-l ia pe vizitiu în șa...

— Vă blestem! — răcni Atanasie scos din minți și-i amenință cu crucea de aur, încrustată cu pietre scumpe.

— Blestemă-ți zilele, spurcăciune! — îl repezi Sava. Și ține-ți botul, preasfinte, să nu te miruim!

Deshămară caii, cetluiră cîte un popă de fiecare cal, le vîrîră căluțe în gură să nu zbiere și urcară spre creste, către vizuină. Vizitiul, ținut strîns de Imre, tăcea mîlc. Au ajuns spre înnoptat la ascunzătoare. Nichifor intră în despărțitura lui Pintea:

— Am adus dihorii, căpitane!

— Mulți?

— Doi... și un vizitiu...

— Pe cei dintîi băgați-i pînă mîine într-o despărțitură lăcătuită. Drept hrană: pîine și apă! Tot sîntem în postul paștelui. Pe vizitiu adă-l încoace...

— Șezi! — îl îmbie Grigore. Ești popă, călugăr...?

— Nu, argat...

— Cum îți zice?

— Pișta... Lakatos...

— De mult îi slugărești?

— Păi și tata a fost rob la palatul episcopal; eu i-am luat locul...

— Aha... Ți-e foame? Ia adu, Sava, un taler cu mîncare și o oală cu vin. Pare om cumsecade; să-l ospătăm...

— Da' măria voastră cine sînteți, dacă nu vă e cu supărare?

— Haiducul Grigore Pintea! Auzit-ai de mine?

— Auzit... Și o să mă spînzurați?

— De ce? — rîse căpitanul înveselit. Te știi cu vreo vină?

— Nu, vă jur pe credința mea!

— Vezi? N-avem de ce să te pedepsim. Vei sta cu noi o zi, două, te vom găzdui ca pe un oaspe cinstit, ba ți-om mai da și ceva creițari de cheltuială...

Pișta holbă ochii: omul nu-și rîde de el? Nu, că îl tot îmbie cu mîncare și băutură.

— Dar pe ăia? Și duse două degete la beregată.

— Nici! — hohoti Grigore. Le vom da drumul teferi. Poate nițeluș mai vătămați, dar nu cine știe cît...!

Ungurul se liniști. Cînd Imre îl luă de braț, vorbindu-i prietenește, în maghiară, era voios de-a binelea. Trecu la grajd să-și îngrijească telegarii, dormi cu smolitul și bău la vin cît nu i-ar fi dat pivnicerul episcopal într-un an întreg.

A doua zi, popii fură aduși la județ. Aveau reverendele boțite, părul răvășit și ochii înroșiți de teamă. Judecata se ținu pe o stîncă retezată ce aducea cu o masă. Cu brațele încrucișate peste piept, Grigore luă pe episcop la întrebări:

— Numele?

— Atanasie Bölöny...

— Nu-ți zicea cumva Bălan? — surîse Pintea malițios.

— Da — se bîlbîi clericul — dar așa mi se spune de cînd...

— De cînd ți-ai vîndut neamul și credința pe treizeci de arginți. Iudă! — tună Grigore necruțător. Nu ți-e rușine, ticălos bătrîn? Te-au uns la Țarigrad mitropolit ca să păstorești credincioșii ortodocși din Ardeal... Și ce ai făcut, spurcăciune? Te-ai vîndut papistașilor pentru un blid de mîncare și o cîrjă episcopală! Ce meriți?

— Îndurare, fiule, că greșim cu toții...

— Mie îmi este îngăduit să greșesc. Ție, ca mitropolit, nu-ți era!

Făcu semn lui Sava să-i scoată crucea și lanțul de pe piept. Nu-i vrednic să le poarte! Le-om da unui cuvios de-al

nostru, creștin, să le poarte. Buzunăriți-l și vedeți ce mai are pe acolo! Scoteți-i și inelul din deget...

În buzunarul reverendei găsiră o pungulită de piele cu două sute de galbeni. O așezară pe masă.

— Asta rămîne zălog! Cu talerii vom ajuta cîțiva iobagi sărmani... Ce-ai căutat în sate, popă caterisit?

— Eh... să-mi văd și eu oițele...

— Nu mai ești păstor, scîrnăvie, de cînd te-ai lepădat de credința strămoșească! Ce gîndești să facem cu el, Petrișor?

— Eu socot, căpitane, c-ar trebui să-l înălțăm pe o cracă, să se zvînte... — propuse ciobanul, mucalit.

— Vă blestem! — urlă Atanasie — focul Ghehenei să vă ardă!...

— Mai domol, papistașule, mai domol... — făcu Grigore haz. N-am să-ți iau sufletul diavolesc. Mai nimerit e să dai seamă Celui de sus pentru nelegiuirile tale... Sava! Ia descalță, rogu-te, pe sfinția sa, că s-o fi încins. Și mîngîie-l cu joarda pe la tălpi să-i treacă mîncărimea...

— Cîte să-i dau, căpitane?

— Douăzeci și cinci, băiete! Cu cît pedepsește și sfinția sa pe slugi... Dar nu prea tari, să nu-l vatemi rău — îi șopti la ureche.

Nuiaua vîjîia și se lipea de tălpile renegatului, care răcnea ca din gură de șarpe. După vreo zece nuiele, Grigore porunci:

— Ajunge! Se apropie: Imre, ia despoaie pe sfinția sa, să se zvînte un pic: văd c-a asudat... Unde-i frizerul?

— La popreală! — rîse Nichifor.

— Aduceți-l degrabă!

Frizerul șvab Herman Blutigel — un omuleț pirpiriu, ras, cu părul lins și cănit — fusese prins cu vreo două zile în urmă, în apropierea sălașului. L-au adus în fața căpitanului, care-l descusu:

— Spune drept: ești iscoadă a poterelor sau frizer?

— Frizer, Ihre Hocheit! Jezuș Maria...

— Și ce cauți în codru?

— Vine de la Vișeu și meri la Baia, să deschide frizerie.

— Dacă spui adevărul, dovedește! Tunde și bărbierește-mi soții. Te-om plăti. Dar de nu te pricepi, înseamnă c-ai mințit și te spînzurăm!

N-a mințit șvabul. După ce i-a ferchezuit pe soți, fu luat la vizuină, pe cal, cu ochii legați, să nu mai nimerească

drumul altădată. Tot cu ochii legați l-a adus Nichifor la masa de județ ; acolo l-a dezlegat.

— Meștere Blutigel — zîmbi Pintea — fă bunătatea și rade în cap pe sfinția sa. Te-aș fi pus să-i tunzi și barba, dar a făcut-o singur, fără noi. Pe celălalt la fel ! Ia ăști doi taleri ca plată : sînt darnici papistașii...

Meșterul își făcu datoria. Tunși chilug, popii arătau caraghios.

— Duceți-l pe Blutigel înapoi ! Iar dumneata, vistiernice, dacă ai cumva miere prin cămară...

— Se găsește !

— Adă vreo două căni...

I-au uns cu miere pe trup și i-au ținut legați de cîte un copac pînă seara, că se umflaseră de înțepăturile albinelor. A doua zi, în zori, l-au adus pe Atanasie la Grigore :

— Vă trimit călare pînă-n Baia Sprie. De astă dată ați scăpat ușor ! Vă iert ! Dar, de mai cutezați să umblați prin sate romînești și să siliți iobagii să-și lepede credința, a doua oară voi asculta sfatul soțului : Vă spînzur ! Scoate-l, Imre, de aici !

Poruncì să-i lege de șei și scări, cu ochii înfășurați ; pe Blutigel de asemenea, iar noaptea să-i lase în vîlceaua dinspre Baia ; caii să-i aducă înapoi.

— Și vizitiul, căpitane ?

— S-a îndulcit la noi, rămîne !

★

Noua ispravă a haiducului Pintea și a voinicilor săi a stîrnit — după cum era de așteptat — vîlvă mare în toate straturile populației ardelene. Iobagii au primit știrea cu satisfacție, clericii cu spaimă de moarte, cercurile nobilimii c-un soi de zîmbet amuzat, pe cînd Szecheny și Caraffa cu explozii de indignare — ca pe un afront personal. Cei doi prelați fuseseră găsiți într-o dimineață, în vîlceaua dinspre Baia Sprie, cetluiți ca butucii, vineți și ciuruiți de împunsăturile gîngăniilor și aproape muți de groază.

Caraffa se plimba prin cabinetul său, furios ca un leu în cușcă. Pe scaun ședea și-l urmărea cu privirea secretarul său, Antinie Dunod — fost călugăr iezuit pe vremuri și meșter ne-ntrecut în sforării și intrigi.

— Nu vezi, Antinie ? — spumega generalul — că tîlharii ăștia nu-s borțași de rînd ? Se dau la jafuri și silnicii numai împotriva guvernămîntului ! Au prădat talerii gu-

vernului și chinuiesc înalții demnitari ai bisericii catolice. Nu ți se pare că avem de-a face cu o ceată bine organizată ? Poate-i chiar o banderie de nobil, cu reședința la un castel... Că prea umblă nestingheriți și află toate mișcările noastre !

— N-aș crede, excelență — îndrăzni secretarul. Se zice că au de căpetenie un valah, Pintea și nu mai știu cum...

— Așa crezi ? Dar Gavrilă Nagyszegy ce este ? Nu-i valah ? Nu-i nobil ? Și a fost căpitan în oastea imperială.... A fugit la turci, în Bălgărad, a trecut la ortodoxie și apără iobagii valahi și ereziile lor spurcate. Nu m-ar mira ca Nagyszegy să fi luat numele de Pintea, sau cum naiba-i zice, și să comande un steag de oștire turcească în straie civile. S-ar putea... Și dacă nu-i dibuim să-i spînzurăm pînă la unul, multe necazuri or să ne mai cășune... Gîndește-te la un plan ! Pentru după-amiază, am convocat comandanții de jandarmi, de potere și unii conducători de regimente. Să chibzuim împreună ce măsuri vom lua, iar dumneata, care ești vulpoi hîrșit, trebuie să scornești un șiretlic să-i prindem ca din oală...

UNU-I PINTEA CEL VESTIT, PE BOIERI I-A ÎNGROZIT

Iscoadele unchieșului n-au stat cu mîinile-n sîn. Umblau prin tîrguri, iscodeau ici, colo, se opreau prin cîrciumi și trăgeau cu urechea la vorbele unor cătane austriece sau vagmiștri de jandarmi beți peste măsură, spionau pe la ușile slugilor de dregători, aflau tot ce se pune la cale și dădeau de știre lui moș Simion Botîrlă, din Bîrsana. Ca frate de cruce cu Nichifor, el cunoștea scorbura din pădure, dădea bani ștafetelor și iscoadelor și îndruma către sălașul voinicilor pe cei care-i socotea de credință. Într-o zi, cam la vreo săptămînă după judecata papistașilor — ori poate chiar două — cînd Nichifor vîrî brațul în scorbură, îl scoase c-un răvaș înfășurat într-un bolovan. Simion scria:

„Iubite frate,

Află că vrăjmașii se adună și au de gînd să tulbure „nunta". Am trimis cumetrii după știri și am aflat că s-au pus oameni să prindă pe mire și nuntași. Așa că fiți cu băgare de seamă și nu vă-ncredeți în cutre. Bîntuie peste tot! Țineți-vă cît mai feriți, iar nunta s-o faceți fără multă zarvă și, dacă se poate, cu ușile și ferestrele zăvorite. Eu, după cum m-ai povățuit, am mînat vecini de omenie să strîngă daruri și plocoane pentru mireasă. Nu știu dacă le-oi putea aduce chiar eu, dar să știți că le veți avea la vreme. Spune-i finului Grigore să nu mai umble prin hanuri și făgădăuri, că-s pline de caiafele dușmanilor, ce cată să-l prindă în plasă ca pe un avat. Am auzit de pătărania voastră cu cei doi cumetri ce și-au dat jos bărbile și toate neamurile se veselesc. Dați-i înainte tot așa c-o să fie bine!

Al tău frate pînă la moarte
Simion".

Nichifor tălmăci răvașul împreună cu Pintea. Din el se desprindea limpede că s-au pornit pe urmele lor cete de poterași și de jandarmi, poate chiar și oști austriece. Și caraulele din copaci au deslușit într-o zi, mai spre poale, un pîlc de călăreți care iscodeau pretutindeni, iar moții ciubărari îl vestiseră că pădurarii și gornicii primiseră flinte noi și plumbi pe săturate. Toate astea dovedeau că pentru o vreme trebuie să se țină liniștiți. Pintea și-a adunat soții în sobor, la șatră, s-a sfătuit cu ei și a înnoit porunca să nu mai iasă voinicii pe lumină nici singuri, nici cu cai. Au îndoit paza în copaci: cîte opt oameni, care porneau din sălaș și se-ntorceau acasă după miez de noapte... Nichifor și Sava și-au făcut rost de măgărușI, le-au încărcat samarele cu ciubere și linguri, au tras pe ei cîte o țundră flocoasă și pe capete clopuri mici, cît strachina. Așa coborau la vale. Ca ciubărari nu-i băga nimeni în seamă; ei, în schimb, aflaseră multe... Un regiment întreg de vînători fusese răspîndit în munții Gutinului și Rodnei, iar poterașii împînziseră satele, drumurile și trecătorile spre munți. În Bîrsana, Nichifor îl vesti pe Simion să nu mai trimită voinici în codru pînă nu i-o spune el, fiindcă-i împănat de copoii stăpînirii și i-ar prinde. Sava s-a oprit la Ciocîrlău, la părinții lui Petrișor și i-a îndemnat să vestească rumînii din jur să nu-și mai lase feciorii la drum, că-i primejdie mare. Se înapoiau cu cîte un săculeț de făină, burți de porc afumate, dosite în ciubere, lumînări de seu și tutun. Băutură strînseseră din toamnă, că fusese an bogat în roadă. Anuș avea în cămări mălai și făină, burdușele cu brînză, pește sărat și carne afumată de sălbăticiuni. Mai vînau flăcăii, noaptea, cîte un cocoș sălbatic, o găinușă, iepuri și ciute, astfel că nu duceau lipsă nici de prospătură. Cît umblase cu coșia, mai bine de un an, Nichifor se dovedise vrednic și strîngător. Aveau și pînză de casă, suluri de aba, fasole, linte și orz pentru cai. Duceau lipsă doar de hamuri, iar Hubariu se plîngea că i se termină fierul. Dar, chiar de ar fi fost să-nchidă covăcia o bucată de timp, tot nu era rost să-l îndestuleze. Grigore adusese din Viena și Buda niște cărțoaie groase de istorie și stătea mai toată vremea cu nasul vîrît în ele, în despărțitura lui. Citise atîtea minciuni pe seama iobagilor și a răscoalelor din vremurile trecute, încît clocotea de mînie. Hronicii care ticluiseră aceste letopisețe fuseseră în slujba crailor din Ungaria și a împăraților austrieci și, ca să se gudure pe lîngă stăpîni,

minteau cu nerușinare. Chiar și căpetenia răscoalei din vâleatul al 16-lea, secuiul Gheorghe Dozsa, care fusese ars pe rug, așezat pe un jilț și cu o coroană de fier încinsă pe creștet, era zugrăvit ca un tîlhar de rînd. Ori, după cîte aflase, Dozsa fusese un mic nobil, căpitan de oaste, și singura lui vină era că a răsculat iobăgimea pentru pîine și slobozenie. „Mîine, poimîine, cine știe ce diac afurisit o să scrie și despre noi că am tîlhărit și am vărsat sînge spre a ne îmbogăți!" — gîndi Grigore și scuipă încîntat. Se ridică și porni către cuhnie. Glicheria și Piroș bucătăreau pe plită, iar Mălina curăța picioci.

— Ce-i cu tine, băiatul mamei? — se-ntristă Mălina, cînd flacăra vetrei îi lumină chipul. Ce te roade? Că te-ai tras la față... Mori de urît în peșteră? Cred! Da' parcă noi o ducem mai bine? Uite și la fata asta: se topește da-n picioarele. Așa-i, Glicherio?

— Așa-i, lele Mălino!

— N-o mai întrebați! grăi Pintea cu tristețe-n glas. Știu ce o roade: viața de cîrtiță... E fată-n putere, ar dori să vadă bolta cerului deasupra capului, nu pereții ăștia stîncoși și umezi... Se sculă de pe scăunieș și o bătu pe umăr: Mai adastă, Piroș, că și eu strîng din dinți. Nu va trece mult și vom avea o oaste puternică! Ne-om război cu bogătanii și i-om răpune. Apoi vom trăi cu toții — și tu, și eu, și iobagii romîni, unguri sau de orice nație — în tihnă și slobozi. Ai să te măriți, îți vei crește odraslele...

— Și tu, Grigore? — ridică Piroș ochii înlăcrimați.

— Eu...? Sînt ostean în gloata poporului. Știu eu ce soartă mi-o fi hărăzită? Dar dac-o fi să mor, n-aș vrea să-nchid ochii pe o laviță ca tata, nici să putrezesc în vreo temniță sau să fiu ars pe rug, ca Dozsa... Aș vrea să pier vitejește, cu sabia în mînă, în luptă dreaptă cu asupritorii... Gata-i mîncarea, Glicherio?

— Parcă-i amiezi, căpitane?

— Nici mult nu lipsește... Și Grigore se depărtă îngîndurat, bocănind cu cizmele pe podeaua de scînduri.

Munții Rodnei fuseseră încercuiți. Pesemne că-i vînduse careva, altcum nu înțelegea Pintea de ce s-a bulucit atîta copoime în jurul sălașului. Nici ciubărarilor moți nu li se mai îngăduie să umble prin munți. Vestea o adusese Nichifor de la ultimul drum, cînd s-a strecurat cu măgărușul, destul de anevoie, prin împînzeala poterelor. Seara au ținut sfat:

— Nu mai merge în felul ăsta, fraților! Pînă la urmă ne-or strînge ca în laț! — izbucni Grigore.

— Ce-i de făcut, căpitane? — întrebă Imre.

— Să-i încercuim pe încercuitori! Sîntem două steaguri de fîrtați. Unul îl vei comanda tu, pe al doilea, eu. Îi iei pe Breban și Petrișor; Sava rămîne cu mine... Coborîm pe furiș, noaptea, fără cai, tăbărîm peste ei și-i alungăm. Avem flinte la fel de bune ca poterașii, ba poate mai de soi, iar flăcăii țintesc aproape fără greș...

— Toate-ar fi bune — rosti gînditor Nichifor. De ne-om hărțui cu ei aici, la poalele Rodnei, în preajma sălașului, nu înseamnă să-l dăm în vileag? Să zicem că i-am pune pe goană... N-or să vină alții la loc, mai mulți, dacă vor bănui că ne-am statornicit șatra prin părțile astea?

— Ai judecat înțelept, vistiernice! Ne-am încropit sălaș bun: adăpost pentru oameni și cai, cămări, covăcie, cuhnie socotită... Mai sînt și femeile... părintele Avram... Ar fi păcat să-l părăsim... Întrebarea-i ce avem de făcut?

— Să chibzuim... — mormăi unchiașul, trăgînd din lulea.

— Dacă i-am atrage de pildă către Țibleș? gîndi Grigore cu voce tare.

— E cam departe! — se împotrivi Imre. Și fără cai...

— La nevoie luăm și caii! — hotărî Grigore. Adăposturi în bungetul Țiblașului găsim destule — har domnului! Lăsăm cu ei doi voinici și ne-ntoarcem să-i luăm... Mă muncește un singur gînd: cum să-i momim?

— Mă reped eu prin Maramureș, nepoate! — propuse Nichifor. Dau sfoară pretutindeni, prin moș Simion și alți ortaci, precum că ne-au zărit umblînd între Poieni și Slătioara... Cum or auzi copoii, odată se reped într-acolo. Îi prindem pe la spate și...

— Altceva mai bun, nu văd s-avem de făcut! — statornici Grigore. Iar dacă nici unul din voi n-are ceva împotrivă...

Au încuviințat cu toții. În zilele ce au urmat, în tabără era o forfotă ca în preajma unei întîmplări deosebite. Flintele și pistoalele au fost unse, șeile și harnașamentul reparate, caii au fost trecuți sub ochiul atotvăzător al unchiașului, Vartolomeu a meșterit punguțe pentru plumbi, iar Petrișor și Breban îngrijeau de merinde, ploști pentru băutură și săculețe cu ovăz. S-a hotărît ca unchiașul să coboare lunea, pe jos, iar pe vineri să se urnească întreaga

ceată către Țibleș: călărețiî sub comanda lui Grigore, pedestrimea cu Imre. Au ținut femeile deoparte, să afle cît mai tîrziu. Dar Piroș a simțit și seara a intrat în despărțitura lui Grigore:

— Văd că vă pregătiți de drum, Grigore. Merg și eu!

— Cine ți-a spus, Roșcovano? — o privi Grigore mirat.

— Nimeni! Da' știu... Încalec bine, mînuiesc pistolul; vreau să fiu și eu de față!

— Da-i primejdios, fată! Ne-om război poate cu oștile crăiești...

— Și dacă? Nu mă tem! Mi-a făcut Gulici ițari și suman de aba. Nici n-ai să mă recunoști...

— Dacă ții cu tot dinadinsul, Piroș, ți-om face pe voie. Și ce-o să zică maică-ta?

— Nu mai sînt copil, Gore: am 24 de ani... Mama n-are ce să se amestece!

— Bine, să te ții pe lîngă Sava...

Vineri, pe înserat, s-au pornit. În frunte, douăzeci de călărețî, cu Imre, Petrișor și cătanele — bucuroși că i-au scos din bîrlog și că vor lua parte la o bătălie; veneau în urmă pedestrașii cu flinte, iar șirul îl încheiau ceilalți, cu Grigore, Sava și Breban, să poată sări în ajutorul voinicilor pedeștri dacă vor fi cumva atacați. Nu se vorbea. Și caii se țineau tăcuți, veseli că-și dezmorțesc ciolanele, cu călărețî în șa. De pe vîrful Moiseiului au pătruns în Țibleș și au ținut-o printre creste pînă prin dreptul Șieului. În vale șerpuia Săcelul, iar dintre stînci țîșneau izvoraș limpezi. Au găsit un luminiș și au poposit, făcînd tabără. Cătanele au dat ajutor de preț. S-au meșterit și torțe îmbibate cu rășină, să li se lumineze calea de s-o brodi o noapte întunecoasă. Au aprins focuri de vreascuri să alunge jivinele, iar opt voinici, după ce s-au ospătat, făceau de strajă cu flintele încărcate. Grigore se învîrtea gînditor pe lîngă flăcăii însomnurați. Purta hainele cafenii: tunică încheiată la gît și pantaloni strîmți, de cizmă. La șold purta sabia prințului, iar trupul îi era strîns în cămașa de zale care îl zgîria cu solzii, deși o trăsese peste flanelă.

În fața unui foculeț tîlcuiau Imre, Sava, Petrișor și Piroș. Fata, în straie băiețești, cu părul ascuns sub o căciulă țesită, aducea c-un flăcăiandru căruia nu i-au dat încă tuleiele. Grigore se opri mai depărtișor, sprijinit de un trunchi de gorun și trăgea cu urechea.

— E cam îngrijorat căpitanul — rosti Sava molcom.

— Crezi că se teme? — întrebă Petrișor.

— Aș! hohoti gros Imre. Nu-l cunoști! Răspunde însă de viața noastră, a tuturora, și asta-l îngrijorează.

— Așa-i că-i viteaz căpitanul nostru? — își umflă Piroș pieptul. D-apăi că are și cui să semene! Zicea lelea Mălina că taică-său Cupșa, sutaș în cetele curuțești ale lui Rakoczi, cînd cu răscoala din 70...

— Nici nu erai născută pe vremea ceea — o împunse Sava.

— Și tu erai moșneag! — i-o întoarse fata, bătăioasă, în hazul celorlalți...

Zîmbi și Grigore. Aproape că nu-și mai aducea aminte cum arăta tăicuțul...

— ...cică s-a războit năprasnic — urmă Piroș. Iar lelea Mălina, singură la Măgoaja, îi năștea feciorul... A fost croit din leagăn să ajungă conducător de oști!

Era în glasul fetei atîta nestrămutată credință în puterea căpitanului, încît lui Grigore i se-ncrîncenă carnea pe brațe: „Nu! Chiar de-ar fi să-și piardă viața, n-o să-și dezamăgească voinicii".

Către prînz veni și Nichifor, însoțit de Simion:

— Dumnealui e fratele meu de cruce!

— Fii binevenit în tabăra noastră, unchiețule! Sava, adă ceva de-mbucat și apropie-ne o ploscă. Un gît de vin te-nviorează după atîta umblet...

Botîrlă îngenunche smerit:

— Îți aduc, viteazule căpitan Pintea, solia iobagilor maramureșeni și bihoreni. Și-au pus în tine și în voinicii tăi nădejdea de slobozenie! Îți trimit glas, prin mine, că-ți vor fi supuși statornici și credincioși pînă la moarte...

Emoționat, Grigore îl ridică și-l îmbrățișă. Bătrînul lăcrima de bucurie. Îl avea în față pe căpitan, aievea, și era taman cum îl visase: înalt ca bradul, mîndru și viteaz...

— Vă mulțumesc, unchiețule! — grăi Pintea întinzîndu-i plosca. Bea pentru izbînda noastră și pentru slobozenia fraților noștri iobagi. Spune-le că Pintea a făcut jurămînt să n-aibă pic de hodină pînă nu i-o vedea scăpați de sub jugul grofilor.

Flăcăii se strînseră roată. Petrișor se dădu pe lîngă Simion:

— Mă mai cunoști, unchiețule?

— Bată-te norocul, Petrișor, că voinic ai mai crescut! Ești un adevărat oștean! Ce s-o mai veseli mumă-ta cînd o afla c-am stat de sporoavă... — și-l luă în brațe. Unde-s ceilalți?

— Aici sîntem! răspunseră deodată flăcăii, în frunte cu Breban.

Nichifor îl luă deoparte pe Grigore:

— Știi ce-a pus la cale Botîrlă, căpitane? A strîns o ceată de vreo două sute de flăcăi, cu furci și țăpoaie, să-ți fie de ajutor la nevoie. Sînt printre ei și oameni în toată firea. Stau ascunși în sat, la Poienița, și la noapte s-or aduna în cîmp...

— Da' nemții-s aici?

— Oho! — rîse unchiașul — vreo patru steaguri de călăreți împărătești. Aștia au fost în văile Rodnei. Și-au mutat șatra în cîmp, cu corturi cu tot. Se zice că la noapte urcă spre noi...

— Le vom cădea în spate, vistiernice! Ar fi nimerit să duci pe unchieș devale... Oricum, va fi hărțuială...

— Nici gînd, nepoate! Mi-a zis că nu se urnește de lîngă noi pînă nu punem nemții pe goană. Și au niște cai, unul și unul...

— Atunci rămîi cu el aici! Ce-ai zice să-i luăm pe nepregătite, în șatră? Călări sînt mai anevoie de răpus... Ne strecurăm pînă aproape, iar pe-nserat...

— Ar fi grozav, Grigore!

— Petrișor! — strigă Pintea. Uite despre ce-i vorba: unchiul Botîrlă a adunat în Poienița niște flăcăi. Sînt dealuri pe acolo?

— Destule!

— Iată ce vei face: drumul îl știi! Coboară pînă la ei și dă-le de știre că sîntem aici și, cînd s-o înnopta, tăbărîm peste austrieci. Să-i călăuzești cît mai aproape de tabără, iar cînd vei auzi șuierăturile noastre, alergați în goană... Ia și două pistoale cu tine!

De cum a pălit soarele au început să coboare, pitiți după copaci și tufe. Nu se auzea o șoaptă. Jos, în vale, se zăreau corturile, flintele puse piramide, vreo două focuri, și se auzea nechezatul cailor. Cînd s-au aflat la vreo trei sute de metri, Grigore, Imre și Sava s-au desprins de grosul cetei. S-au tîrît prin iarbă pînă aproape de străji și au slobozit pistoalele. Apoi Imre scoase un șuierat și furnicarul de lotri și de flăcăi se năpusti asupra taberei. Austriecii

luați pe nepregătite n-avură timp să încalece, deoarece Grigore, Imre, Breban și oștenii îi alungau cu focuri de pistol. Caii nechezau speriați ; austriecii, împresurați, învîrteau flintele ca pe niște ciomege. Dar cădeau ca mușteleee... În vînzoleala care a ținut mai bine de trei ceasuri, cătanele austriece care scăpaseră tefere din ciuruială au luat-o la goană, spre dealuri, îngrozite. Căzuseră și vreo opt voinici, iar alții sîngerau... Răniții austrieci se văitau amarnic, dar cine să-i ia în seamă ? La lumina torțelor, voinicii au adunat soții răniți și i-au dus pe brațe spre cai ; alții au strîns corturile și flintele, în timp ce Grigore dădu poruncă să fie ridicați morții și îngropați la loc ferit, în pădure, ca să nu se afle c-au fost și băștinași printre cei care au răpus batalioanele austriece. În apropierea lui, Pintea auzi un vaier :

— Mamă ! Mor...

Lumină cu torța fața rănitului. Era un ofițer austriac... Îl privi îndeaproape :

— Toader ! Tu... ?

Rănitul deschise ochii anevoie : glasul ăsta... Grigoriță !... și recăzu în nesimțire. Pintea îl descheie la piept și găsi jumătatea de ban a frăției lor de cruce. Toader sîngera la umăr și la picior. Îi rupse cămașa și-l legă, să nu mai piardă sînge. Apoi strigă puternic :

— Sava ! Ajută-mi să duc rănitul la cai...

— Da-i ofițer neamț, căpitane !

— Taci, prostule. Mi-e frate de cruce...

Pînă să strîngă prada, se făcuse tîrziu. Ceasul arăta trei noaptea... Pintea adună voinicii :

— Fraților ! Cei ce sînteți de prin partea locului și ne-ați ajutat să răpunem soldățimea austriacă, vă mulțumim din suflet ! Dar socot că-i bine să vă răspîndiți pe la casele voastre încă în noaptea asta. Mîine, poterașii or să răscolească satele, de bună seamă ! Să vă găsească la vetre...

— Nu ne-ntoarcem, căpitane ! — strigă unul mai vîrstnic. Ia-ne cu tine ! Aici ne-ar găbji pînă la unul.

— Cine a vorbit ?

— Eu, Matei Șonț... Aveți cai, luați-ne în haiducie... Ne-om bate, cînd o fi nevoie, ca acuși...

— Dar voi, ceilalți, ce ziceți ? — roti Grigore privirea.

— La fel ca Matei ! — răspunseră glasurile flăcăilor.

— Atunci pe cai!

Deodată, pe neașteptate, din sute de piepturi izbucni un cîntec de slavă.

— Cine s-o fi îndeletnicind cu asemenea scorneli? — se minună Grigore, privind pe Nichifor în adîncul ochilor.

— Deh, nepoate, se scuză unchiașul, de parcă el ar fi fost scornitorul cîntecului — dac-ai ajuns vestit... Te horesc flăcăii și fetele de pe la Ieud, de pe Valea Izei și din Maramureș, ba chiar și cei din țara moțească. Și tare fain le mai cîntă!

Se dădu binișor pe lîngă flăcăi și deși avea glas scăzut și cam hîrîitor, le ținu isonul, îngînîndu-se după ei:

— Pinteo, Pinteo, domn viteaz,
Chiar cînd dormi, ești încă treaz!
Cu codrul te-ai înfrățit,
Cu voinici te-ai însoțit...
Frunza tremură și-ngaimă,
Cînt de laudă, de faimă,
C-ai vîrît groaza-n ciocoi,
În bogîi și în nemțoi.

Pedepsește-i, măre, Pinte,
Pînă-n iad să țină minte!
C-am ajuns cu toții-n sapă,
N-avem după ce bea apă;

Ne-au luat și cal, și vacă,
Ne-au lăsat tinda săracă.
Ne-au scos lada și velința
Și ne gîtuie credința...
Măre, Pinte, alelei,
Dă năvală peste ei,
Că sînt lacomi și mișei!

Pinteo, Pinteo, domn viteaz,
Ne-a ajuns lațu-n grumaz!
Buciumă și strînge oaste
De prin sătucurile noastre,
Ceată mîndră de voinici,
Cu țări și cu ilici...

Grabă ni-e ; nu zăboviți,
Că sîntem năpăstuiți ;
De grofi de ne-ai mîntui,
Noi de-a pururi te-om slăvi !

★

Sus, în bunget, săpară o groapă lîngă un stei și înmormîntară pe cei căzuți. Între ei se aflau și doi voinici din ceată : Ghiță și Năstase. Oblojiră pe cei vătămați, întinseră pe șei răniții ce nu se puteau ține în scări și porniră către sălaș. Grigore ținea de dîrlogi calul pe care se afla întins Toader, pe un așternut de frunze și vreascuri.

Cu prada luată de la austrieci stava crescuse la trei sute de cai, cu șeile lor. Aveau și flinte, iar ceata sporise la patru steaguri. Imre, Sava, Petrișor și Breban primiseră comanda unui steag, ajutat fiecare de o cătană. Nevoile aprovizionării crescură și Nichifor fu nevoit să organizeze o adevărată rețea tainică spre a căpăta făină, mălai și fasole, trebuincioase atîtor guri. De carne nu duceau lipsă : jivine se găseau în codru. Muierile îngrijeau pe cei vătămați, le oblojeau rănile și le dădeau fierturi de buruieni să se înzdrăvenească, iar Grigore îl luase pe Toader în despărțitura lui și-l veghea. Matei Șonț și încă un romîn din Rozavlea, pricepuți în doftoriceli, trăseseră cu cuțitele plumbii din răni și turnară peste ele spirt să nu obrîntească. S-au însănătoșit cu toții... Toader, slăbit de boală, a zăcut cel mai mult : aproape două luni. După isprava din Poienița, iobagii se legaseră prin jurămînt să facă rost haiducilor de tot ce le-o trebui, cu atît mai vîrtos cu cît două sute dintre ai lor îngroșaseră ceata.

Jandarmii și poterele au răscolit zile și nopți de-a rîndul comunele din preajma Poieniței. N-au găsit nici cai, nici arme furate. Caraffa spumega, dar iobagii răsuflau ușurați. Căpitanul Pintea strînsese oaste ce cuteza să pedepsească pe cotropitori...

În serile cît au stat la sfat, Grigore și Toader și-au depănat amintirile de cînd s-au despărțit, la isprăvitul gimnaziului. Toader, așa cum dorise taică-său, a intrat la Buda într-o școală de cadeți și ajunsese locotenent.

— Știai împotriva cui ai fost trimis, Toadere ?

— De unde ! Ni s-a spus doar că pădurile-s împînzite cu tîlhari ce ucid și jefuiesc. Dac-aș fi bănuit...

— Acum știi cine-s tîlharii, frate, și care li-e țelul! Te-ai vindecat și a venit ceasul să hotărăști. Vrei să te întorci la regimentul austriac, nu te opresc. Îți iei calul și pleci! Știu că n-ai să dai în vileag ascunzișul nostru. Eu te-aș sfătui, spre binele tău, să-mparți cu noi viața ce ne-am ales-o. Dacă rămîi, te pun căpitan peste oaste, că ai școală și pricepere. Năzuiesc să-ntocmim o oaste bine strunită și iscusită în meșteșugul armelor. Tu o poți face, Toadere!

— Glumești, frate! — rîse Toader. Sînt ani de cînd ai încropit o ceată isteață și o conduci fără cusur. Să vin eu la de-a gata? Nici gînd! Să mă întorc la regiment nu mai pot: e drept! După cele petrecute m-ar judeca și, cine știe? m-ar osîndi la ocnă. La drept vorbind, Grigore, ne-am lăsat prinși ca nătîngii! Dar și voi ați ticluit-o fain! Rămîn, dacă ții tu: ca simplu cetaș. Să-mi cîștig întîi galoanele, dacă le-oi merita...

— Fie — încuviință Grigore. Îți predau însă instrucția voinicilor, ca părcălab peste cătane; ei îți vor fi vagmiștri și vor îndeplini poruncile tale. Te simți în stare să te urnești o țîră?

— De bună seamă! Aerul de pădure și călăria mă vor înzdrăveni mai vîrtos...

— De baciul Năstase ce mai știi?

— S-a prăpădit, bietul...

— Fie-i țărîna ușoară! Mi-a fost ca un părinte...

Păstrară o clipă de tăcere în amintirea bătrînului Crăciun...

Viața de tabără și-a reluat cursul. Soborul lui Grigore se aduna o dată la două seri și punea la cale ce au de făcut. Pe Grigore îl nemulțumea îmbrăcămintea lotrilor. Ar fi vrut să-i vadă pe toți otova, în uniforme, ca oșteni, și gîndea că cea mai nimerită culoare ar fi cafeniul închis, greu de deslușit în pădure sau pe-ntuneric. Dar de unde postav? Să-l cumperi te costă bănet! De croit n-avea grijă: Toma Gulici era priceput... Ar fi fost nimerit să plece careva la Cisnădie și Brașov, să vadă cum ar putea face rost de postav mai ieftin. Hotărîră să-l trimită pe Sava, călare, că tot avea țidulă de la erar. Și flăcăul se pregăti de drum...

Toader zăbovea cam des pe la cuhnie și căuta tovărășia Roșcovanei. Dar Piroș îl lua în rîs, cum făcea și cu Sava sau alți flăcăi ce ar fi vrut să se lungească la vorbă. Pe unii, mai obraznici, îi și repezea mînioasă... Ea n-avea

ochi decît pentru Grigore și cu cît o ținea mai la depărtare, cu atît se înflăcăra mai avan. Toți îi ghiciseră taina; doar căpitanul făcea pe neștiutorul...

Părintele Avram a închis ochii într-o noapte de mai, ca un puișor. N-a scos un geamăt sau un oftat. Dimineața, cînd să-i ducă prînzișorul, Glicheria l-a aflat țeapăn, cu brațele crucișe, galben și cu ochii sticloși. I-a oblonit pleoapele anevoie și a dat zvon de moarte. Întreaga tabără s-a cernit de jale. Fu așezat într-o raclă, în cupola în care slujise, vegheat de toți cei apropiați, care abia-și stăpîneau lacrimile. Femeile, mai slabe, boceau prin unghere. Noaptea, la lumina făcliilor, convoiul mortuar cu sicriul purtat pe umeri de Grigore, Imre, Nichifor, Toader, Petrișor și Breban se îndreptă către pisc, unde voinicii săpaseră o groapă la rădăcina unui stejar falnic. Era adîncă de vreo opt coți, să nu poată fi scurmată de sălbăticiuni. Nichifor, cu glasul gîtuit de jale, a citit slujba de îngropăciune. La fiecare „Doamne miluiește!" flăcăii răspundeau printr-un „amin!" plin de pioșenie tristă. Țărîna dărăbăni peste sicriu, astupînd pentru vecie lăcașul celui ce le fusese duhovnic și părinte. Așezară deasupra trei bolovani ciopliți, în formă de cruce, după care se înapoiară la sălaș cu durere în suflete.

Deși Nichifor, ca vistiernic, strînsese băierile și voinicii mîncau pe sponci, fără cîrtire, talerii se duceau... Doar el și Grigore știau unde se află și cîți au rămas: douăsprezece mii. Trebuiau să se gîndească la noi izvoare de bani.

— Dac-am da o raită pe la verkeșii din Baia Sprie, unchiesule, socot c-am strînge pulbere destulă — grăi Pintea. Îi pîndim sîmbăta, cînd duc dijma către erar și-i ușurăm de pungi. Iar în forfota din tîrg, ne strecurăm și p-aici ni-e drumul!

— Ce să faci cu pulberea, nepoate? Dac-ai vrea s-o schimbi la zarafi, te dibuie mintenaș!

— N-o schimb de fel! Batem taleri...

— Cum?

— Las-o în seama mea; ai să vezi!

Sava s-a înapoiat cu vești îmbucurătoare. La Bistrița, în Ciuc, la Sfîntul Gheorghe și în Gherla, se statorniciseră sumedenie de negustori armeni și greci, cu autorizație de la guvernămînt și sub oblăduirea principelului Mihai Apaffy, care le-a îngăduit să-și exercite negoțul în tîrgurile ardelene și să desfacă în principatele valahe, peste

Carpați, produsele meșteșugarilor sași din Țara Bîrsei. Umpleau carele cu lipscănie, șelărie, fierărie, piei și talpă, ciubote și opinci, pe care le vindeau cu preț strașnic, pînă către Suceava sau spre Dunăre. Drumul lor de trecere era prin pasul Lainici și trecătoarea Cîineni...

— Dacă ne-am repezi pîn-acolo douăzeci, treizeci de voinici, adunăm pradă socotită, căpitane! — sfîrși Sava raportul.

— Nu-s păzite convoaiele? — întrebă Grigore. Că negustătorii-s vicleni și temători.

— Dacă au de fiecare convoi două-trei caraule, e mult. Și mai avan se tem în cîmpiile valahe, unde tocmesc arnăuți pe bănet greu... Am văzut cu ochii mei!

— Să mai chibzuim — hotărî Grigore. Pînă una, alta avem o socoteală cu arendașii de băi...

— Baumgartner? — se hlizi Sava.

— Și el, și alții... Pe urmă om vedea ce-avem de făcut cu negustătorii!

Și aici Sava fu trimis înaintaș. Cunoștea băile, băieșii valahi și putea afla lesne cum și pe unde își duc verkeșii dijma la Baia Sprie. Vineri noaptea va aștepta voinicii în rariștea din Tăuți, apoi se va orîndui pînda. Baia Sprie era înțesată de poterași, iar pe drumurile de șes patrulau jandarmi călări. Doar pe potecile de munte puteai prinde verkeșii la-nghesuială, fără zarvă. Nu umblau împreună, fiindcă se vrăjmășeau și se fereau unul de celălalt. Astea le-a aflat Sava prin cîrciumi, bînd cu băieșii. Trăsese în gazdă la Dealul Crucii, unde era cunoscut ca slujbaș al consilierului Csontos, pe care verkeșii n-aveau să-l uite multă vreme... Vineri după-amiază încălecă pe Vifor, plăti nevestei lui Rusalim pentru găzduire și porni întins către Tăuți, la locul de întîlnire. Grigore și Imre se-ndreptară într-acolo în fruntea a treizeci de călăreți, înarmați cu pistoale. După ce l-au ascultat pe Sava, rînduiră cîte trei voinici la fiecare punct pe unde aveau să treacă arendașii, iar căpeteniile umblau de ici-colo, veghind ca voinicii să stea treji și pe locurile hărăzite. Fiecare flăcău avea în traistă o funie și o cîrpă: să astupe gurile celor ce or țipa... Primiseră consemn să nu folosească pistoalele decît la caz de primejdie. Arendașii fură găbjiți unul cîte unul, pe tăcute, legați burduf de cîte un copac și ușurați de pungile cu pulberea de aur. Doar Baumgartner fusese bușit în lege, fiindcă Grigore era încredințat că el tocmise ucigași să-i

ridice viața în desișul Băiței. Pe la ceasurile opt treaba fu isprăvită și voinicii călăreau pe potecile ascunse de frunziș, către Budești și Bîrsana. Doar Grigore a rămas:

— Am de rostuit ceva în Baia — îi spuse lui Imre.

— Ce?

— Ei, o treabă cu privire la pulbere. Treceți pe la vizuină și lăsați pungile în paza lui Nichifor. Să nu plece de acolo pînă n-oi veni eu...

— Se execută, căpitane! Lipsești mult?

— Nu! Mîine pe-nserat oi fi și eu acolo...

Grigore se-ndreptă către Unguraș, potrivind s-ajungă la hanul Marghitei seara, după închidere. Ciocăni în spate, la fereastră, ca de obicei. Hangița îl privea neîncrezătoare:

— Dumneata ești, domnule Csontos? Credeam că te-ai prăpădit. E mai bine de un an de cînd nu te-am văzut! Unde ai fost?

— La Viena. Să ducem calul la grajd și ți-oi povesti apoi...

Marghit îi pregăti cina la repezeală și aștepta nerăbdătoare să o sfîrșească. Grigore îi istorisi că-nvață dreptul la Viena și se află în drum spre casă, într-o vacanță de două luni.

— Aș avea o rugăminte, Marghit!

— Spune, dragule, te ascult!

— Dă-mi pană și cerneală să scriu, iar Sony al tău să ducă scrisoarea la Baia, unui meșter. Dar să i-o dea în mînă. Dacă nu-l găsește acasă, să-l aștepte...

— Bine, dragule! Scoate haina, să te hodini... Dar asta ce-i? — se sperie hangița simțindu-i carapacea sub surtuc.

— Un cojocel de zale, Marghit — rîse Grigore. Mai am prieteni prin pădurea Băiței...

— Te-ai tămăduit, nu-i așa?

— Am și uitat...

Cînd s-a despărțit de hangiță, i-a lăsat un teanc de florini:

— Ce să fac cu ei?

— Să mi-i păstrezi pînă la întoarcere; mi-e să nu-i cheltui p-acasă... Și mi-or prinde bine la Viena.

— Așa oi face, iubitule! Ți-i voi păstra neatinși...

De unde să bănuiască Marghit că Csontos al ei este vestitul Pintea despre ale cărui isprăvi se vorbește pretutindeni în Ardeal și că-l va vedea tot mai rar?

★

Ceata se prefăcea cu încetul în oaste adevărată, cum năzuise Pintea de la bun început. În uniformă, rași proaspăt, tunși la vreme, bine hrăniți, oștenii erau fercheși, vioi... Pentru căpetenii, Grigore tîrguise postav siniliu, poruncise lui Toma să coasă pe mîneci găitane, iar pe piept, ceaprazuri. Pentru timp friguros aveau dolmane îmblănite de Vartolomeu; oștenii purtau cojocele de miel sub tunică și ciorapi de lînă împletiți, încît nu simțeau pișcăturile gerului. Baiul era că oastea se înmulțise într-un an la o mie și peștera devenise neîncăpătoare. Strămutară o parte către Borcut, avînd pe Toader căpetenie și pe Breban artelnic. Femeile începeau să-l încurce pe Grigore. Se gîndea să le așeze la loc mai ferit. Le chemă într-o seară și se sfătui îndelung cu ele. Aduse și pe vistiernic la sfat. Le-au înduplecat cu greu, după ce Nichifor le-a făgăduit că le agonisește o gospodărie arătoasă.

— Ați muncit de ajuns! — susținu Grigore. Nu v-am adus să slugăriți la sute de inși, ci să vă scot din laba Stupului. Și, la drept vorbind, vreau să am și eu o odaie-ntr-o casă curată, să-mi rîdă soarele-n ferești, nu să tot dorm în beznă! Ce zici, măicuță?

— Dă, cum crezi... Da' ai să vii pe-acasă?

— Negreșit!

— Eu rămîn, Grigore! — se semeți Piroș. Nu-s muiere, ci oștean. Vreau să împart soarta voinicilor; la bine și la rău!

— Nu cumva ți s-au aprins călcîiele după vreunul? — glumi unchiașul. Cum îi zice? Toader... Sava?

— Lasă snoavele, unchiașule! se bosumflă Roșcovana. Toți mi-s dragi deopotrivă, dar stau fiindcă-mi place viața haiducească!

— Ei, nepoate, ne-am aprins paie în cap? — dădu Nichifor din mîini, a neputință.

— Poate să ai dreptate, Piroș — încuviință Grigore cu blîndețe. Știu că ai suflet bun și inimă vitează. Vrei să ne ajuți, nu?

— Firește!

— Pleacă dară la Dragomirești cu mama și ai să ne fii om de legătură. Îți iei calul și pistolul, ca orice oștean și, cînd vei primi poruncă, te vei duce unde ți se cere. Aici nu ne ești de folos, îți jur! Dimpotrivă. O fată tînără în mijlocul

atîtor flăcăi zdraveni, tînjitori după o îmbrățișare, stîrnește zîzanii și pizme. Dacă vrei asta, rămîi, nu te opresc!

— Ți-ai pus în gînd să mă gonești fiindcă știi...

— Nu știu nimic, Piroș; nici vreme n-am să aflu. Avem o sarcină anevoioasă și stăpînul nostru, poporul iobăgesc, nu ne îngăduie șovăieli. Vrei să-l slujești, bine, nu — găsește-ți un flăcău și te mărită! Mi-e că te-a ajuns vremea...

— Nu mă mărit niciclnd! Așa să știi! În necazul tău...

— Cum crezi, drăguțo! Nu te silește nimeni. Dar un lucru te rog: pleacă din sălaș, dacă nu ții să se înjunghie voinicii din pricina ta...

— Bine... și aproape s-o podidească plînsul. Să știi c-o fac de dragul tău...

După trei zile se aflau în Dragomirești, spre bucuria Măriei, iar moș Simion le rostui o gospodărie cu o sfoară de ogor și pomăt, din banii primiți de la vistiernic...

★

Instalarea lui Caraffa ca guvernator a adus o adevărată urgie pe capul iobagilor romîni. Fiecare poartă trebuia să plătească două sute de florini pe an, drept „porție" pentru întreținerea mercenarilor austrieci. În sate bîntuiau foametea și bolile, iar oamenii-și vindeau vitele, uneltele și chiar bordeiele, să răscumpere porția. Altfel, dălcăuții generalului prădau pe datornici, le necinsteau nevestele și fetele și dădeau foc la gospodării. Prințul Esterhazy recunoștea că iobagii din Ardeal au fost supuși la mai multe dări în doi ani, sub Caraffa, cît nu plătiseră turcilor în o sută de ani de stăpînire. O seamă de iobagi, cu familie grea, porneau în bejenie să scape de urmăririle fiscale, treceau munții în Moldova și Valahia, iar cei fără copii și flăcăii luau calea codrilor în căutarea lui Pintea și a cetei sale. În anul acela s-au iscat răzmerițe în Bargău, în Bileanda și Catcău, unde iobagii au ieșit cu furci și topoare să pedepsească pe grofi. Au ucis pe baronul Vecsey cu tot neamul, dar oștile austriece, sub comanda locotenent-colonelului Tige din armata lui Steineville, au încercuit pe răsculați și au înecat răscoala în sînge... Satele rămîneau pustii, pîrjolite... Asta nu le venea la socoteală nici nobililor, care se vedeau fără brațe de muncă, întrucît iobagii fugeau ca iepurii de birurile stăpînirii.

S-au adunat grabnic în Dietă, la Alba Iulia, și au înaintat un memoriu împăratului, la Viena. Ei arătau că

din pricina strășniciei lui Caraffa și trupelor de ocupație au rămas fără iobagi, roadele putrezesc pe holde și că nu vor avea cu ce să-și întrețină banderiile în situația de atunci. Memoriul a fost citit de cardinalul Kollonitch și, de teamă să nu ajungă la urechile împăratului plîngerile nobililor ardeleni, hotărî să-i ceară lui Leopold rechemarea lui Caraffa, sub pretext că noul rege al Poloniei, Stanislas Lescinski, uneltește o invazie prin Galiția și e nevoie ca granițele răsăritene să fie întărite și puse sub conducerea unui general sever. Cu acel prilej au fost rechemate în Austria și cele zece regimente din Ardeal, aflate sub comanda generalilor Glöckelsberg și Herbeville. Împăratul, căzut în bigotism și bolnav, nu mai opunea împotrivire cardinalului și semna cu ochii închiși. Un singur decret a respins: acela de a îndepărta pe erariul din Baia, contele Herbertstein. Și asta la stăruințele împărătesei, care luase în suită pe Yoli și o îndrăgise.

Kollonitch urmărea să îndulcească ocupația din Ardeal, în urma răscoalelor înfrînte. Plecarea lui Caraffa și a celor zece regimente vor micșora cheltuielile de întreținere ale trupelor și, totodată, dările iobagilor. De altfel se înșelase asupra lui Caraffa și în privința catolicizării valahilor. Nici el, nici Antinie Dunod, aghiotantul său, nu izbutiseră decît să îndîrjească pe „eretici". Cea mai grăitoare dovadă era pățania episcopului Atanasie, batjocorit de tîlharii valahi într-un fel nepermis față de un înalt slujitor al clerului catolic. În locul lui Caraffa numi pe Wolfgang Rabutin de Bussy, un ofițer chefliu și jucător de cărți, care nu punea la inimă treburile guvernămîntului — tocmai ce trebuia pentru a potoli mînia nobililor și a iobăgimii. Rămas cu armată neînsemnată, Rabutin o retrase din sate, concentrînd-o în cetăți mari, fortificate. Cînd se trezi cu o deputație a negustătorilor greci și armeni, veniți să se tînguie că atacurile tîlhărești se întețesc, Rabutin înălță din umeri:

— N-am trupe să vă păzesc negoțul. Asta-i treabă de paznici, nu de oșteni!

— Dar avem priviledzii de la prințipe, plătim dări grele... — s-au jeluit solii.

— Să vă dea el pază! Ce-aveți cu mine?

— Nu s-ar putea... — sugeră armeanul Vannik Eremian, capul deputației — să căutați o înțeledzere cu...

— Tîlharii? Niciodată! De altfel nici nu știu cine-s...

— Noi știm, excelența voastră — zîmbi armeanul mieros. Sînt oamenii lui Grigore Pintea. Am strînge mînă de la mînă ținți pundzi cu galbeni pe an, numai să fim lăsați în pațe...

— Adică cinci sute ?

— Nu, excelență. Ținți mii...

— Treaba voastră ! Căutați-l, învoiți-vă cu el... N-am nimic împotrivă !

— Cu noi, excelență, nu va sta la tocmeală. Dac-ar veni propunerea din partea guvernămîntului, ar fi altțeva.

— Ce părere ai, Hanemann — se adresă colonelului aghiotant. S-ar putea face vreun demers pentru negustători ?

— Greu, excelență — se codi aghiotantul. Întîi că nu știm unde se află tîlharul și dacă vrea să se învoiască...

— Lăsați asta în seama noastră, domnule colonel — se aplecă armeanul slugarnic. Dați-ne o hîrtie cu semnătura excelenței sale și pețetie de țeară precum că sînteți dispuși să cădeți la învoială și țereți să vă fixeze locul de întîlnire a solilor, iar noi vom fațe în așa fel, ca hîrtia să ajungă la Pintea...

— Dar să ne asigure șoselele și șleahurile, nu numai drumurile voastre, ale negustătorilor — se-nvoi Rabutin.

— Asta va trebui să statornicească solul vostru, excelență — întregi armeanul. Atîrnă de țel pe care-l veți trimite și de iscusința lui...

— Hanemann ! Mergi dumneata ?

— Dacă ordonați...

— Nu ordon, te rog — rîse guvernatorul. Fă hîrtia, adu-o la semnat și-s curios dacă tîlharul se va învoi. Eu n-aș face-o ! Dacă am putința să prad un an întreg, de ce m-aș mulțumi cu cîțiva galbeni ? În sfîrșit ! Să vedem dacă veți izbuti...

★

Ceata se mărea neîncetat. Nu s-au mai trimis trupe împotriva haiducilor — asta știa moș Simion de la iscoade — iar poterașii și jandarmii li se cam fereau din cale. Printre cei veniți în ultima vreme se aflau patru oameni trecuți de treizeci de ani, de felul lor din Șicarlău : Purșa Albuțiu, Ilie Pasăre, Ioan Orban și Sava Popența. Fură dați pe seama lui Toader, la tabăra din Bîrsana. Erau morocănoși din fire, dar erau vrednici și inimoși. Breban și Horacec țineau la ei. Călăreau strașnic, ocheau eretele-n zbor și ulcica din vîrful copacului, munceau fără crîcnire

unde-i puneai, la grajd, în cuhnie, de strajă... — unde era nevoie. Erau înalți, zdraveni și netemători. Aduseseră merinde din satele învecinate și ovăz pentru cai, doar cu cîte un pistol la chimir. Nici vistiernicul nu se mai temea să apară în comune și înhăma din nou caii la coșie. Punerea pe goană a unor batalioane de călăreți împărătești luase piuitul cnejilor și caraulelor de prin sate. Închideau ochii și se făceau că nu știu nimic.

La peșteră, Pintea îi grăi lui Nichifor :

— Mi s-a făcut dor de vizuină, vistiernice !

— Așa, deodată ? Mi-e că-ți umblă ceva prin scăfîrlie...

— Ai brodit-o, unchiesule ! — rîse Grigore. Aștept un oaspe...

— Muiere ?

— Nu ! Ai să vezi...

Înșeuară caii și porniră către ascunzătoare. Pe drum îi istorisi că așteaptă un meșter aurar — dacă omul s-o ține de cuvînt...

— La ce ?

— Să facă din pulbere taleri, unchiesule !

— Nu, zău ? — căscă Nichifor ochii. Mă văzui și erar la bătrînețe...

— Ce, e rău ? — hohoti Grigore. Că de la vistiernic pînă la erar e un singur hop. Și ești încă destul de verde să-l treci...

Îl lăsă pe Nichifor la vizuină, să pregătească merinde pentru mai multă vreme, horincă și vin — fiindcă știa că sîrbului îi place să tragă la măsea. Luă și calul unchiesului să-l poată aduce pe Kozorici și mașinăria lui, dacă s-o ține de cuvînt, cum îi făgăduise la Baia. I-a scris să-l aștepte la hanul din Ocoliș, fără să piardă răbdarea de va întîrzia cumva. Să bea și să mănînce pe seama lui, fără zgîrcenie. El va plăti totul...

A ajuns seara la han. Dădu caii să-i adăpostească, intră în prăvălie și porunci o cină îndestulată. Bucatele le aducea chiar fata hangiului, cam urîțică și cu priviri poncișe :

— Ia zi, frumoaso — o ciupi Grigore de bărbie — n-aveți cumva în gazdă un meșter din Baia, pe nume Kozorici ?

— Pe dumneavoastră vă așteaptă ? — se fîstîci fata. Sînteți domnul consilier imperial ?

— Nu tocmai — rîse Grigore. Dar să nu-ți fie teamă, nu-s căpcăun. Fii bună, rogu-te, și caută-l...

— Mi-e că doarme... Știți... Bea strașnic și se culcă devreme... Nu s-o supăra dacă-l trezesc?

— Nu! Ciocănește-i numai și spune-i că-l aștept...

Ivan Kozorici se îmbrăcă în grabă și veni într-un suflet cînd auzi că-i căutat. Grigore îi strînse mîna, voinicește:

— Ești om de cuvînt, meștere! Îmi placi...

— Dac-am făgăduit, excelență... Vă aștept de o săptămînă și-mi pare că răbojul hangiului e încărcat. Am cam băut o țîră...

— Să-ți fie de bine! Cît privește socoteala, ți-am scris doar: cade în seama mea... Ce bei? Vin, răchie?

— Vin...

— Fetico! Adu o cană mare și un cănceu. După ce vinul se odihni pe masă, Grigore ciocni cu sîrbul și-l întrebă: Ai adus și mașinăria?

— Adus, domnule consilier. Apă tare, scule, tot ce-i de trebuință; după cum ați poruncit...

— Dacă lipsești mult, nu te-o căuta Haller?

— Nu, că-s la „penzie" de anul trecut. Cu talerii domniei voastre o duc ca-n sînul lui Avram!

— Și baba?

— Am mințit-o că mă reped pînă la un frate, în Ciacova; nu mă adastă pe curînd...

— Bun! Treci în odaie și strînge-ți calabalîcul. Eu voi face socoteala cu hangiul! Știi să călărești?

— Oho! Cal să-mi dați...

— E pregătit.

Sîrbul a rămas la vizuină trei săptămîni încheiate, a bătut șase mii de taleri și a plecat cu o pungă de două sute. N-a vrut să primească mai mult.

★

Într-o sîmbătă, Toader Crăciun învoi cei patru voinici din Șicarlău, care ziceau că se duc acasă după primeneli. S-au înapoiat abia marți pe-nserat și, cît a căutat el să-i descoasă pe unde au umblat, soții au tăcut mîlc. Dar peste vreo două săptămîni, Nichifor aduse veste lui Grigore că-n mănăstirea din Bicsad s-a săvîrșit o tîlhărie cu omor și că s-au prăduit sumedenie de odoare scumpe.

— Pe cine au ucis?

— Pe stareţul Isaiia şi au betegit cu custurile vreo patru călugări.

— Se bănuie cine-s făptaşii ?

— Ei, sătenii pălăvrăgesc... Dar poţi să ştii ?

— Anume ce ?

— C-ar fi fost nişte oameni din Şicarlău...

Grigore tresări : Şicarlău... Văzu parcă în faţa ochilor pe rumînii morocănoşi, veniţi nu de mult în tabăra din Bîrsana. Se aruncă în şa şi ajunse într-o goană la tabără. Trimise după Toader :

— Ţi-au lipsit oameni în ultima vreme ?

— Cum adică ?

— Să fi plecat de capul lor !

— Nu... Or mai fi întîrziat unii, dar nu cine ştie cît... I-am muştruluit o ţîră şi n-o să se mai repete.

— Uită-te-n ochii mei, frate, şi răspunde fără şovăire : care a lipsit mai multe zile ? De la peşteră nici unul... Vreau să ştiu negreşit ! Nu cumva cei din Şicarlău ?

Toader strînse din fălci, să nu strige. De unde o fi aflat căpitanul ? Dacă nu i-a pîrît careva, n-avea de unde să ştie.

— Te-a mînţit ăl de ţi-a spus, Grigore...

— Dă-ţi seama ce faci, Toadere ! S-a săvîrşit tîlhărie cu omor la mănăstirea din Bicsad şi bănuielile apasă pe oamenii tăi. Nu-i cocoloşi ; e spre răul vostru ! Dacă voinicii or apuca pe calea tîlhăriei, ne putem lăsa păgubaşi ! Nu pentru asta mi-am trudit soţii, ca să primim în tagmă lepădături şi furi...

Toader lăsă capul jos, cu vinovăţie :

— Nu ştiam de ce ţii să afli. Dacă aşa stă tărăşenia, n-am încotro : ţi-o spun p-a dreaptă. I-am învoit pe cei din Şicarlău pînă duminică seara şi s-au înapoiat marţi spre noapte. Gîndeam c-au zăbovit la muieri şi i-am iertat...

— Cheamă-i aici !

Albuţiu, Pasăre, Orban şi Popenţa intrară pe rînd, descumpăniţi. Gîndeau că i s-a spus şi căpitanului de lipsa lor şi vrea să-i probozească. Nu-şi închipuiau că s-a aflat isprava din Bicsad şi nici că o să le-o pună în seamă.

— Unde aţi fost trei zile, voinicilor ?

— Pe la căşi — răspunse Purşa pentru toţi.

— Altunde nu ?

— Pe crucea...

— Lasă crucea! — i-o reteză Grigore. Purșa îl privi cu ochi răi. Răspunde la ce te-ntreb, Albuțiule! Sau voi, ăștilalți.

Tăcură cu toții.

— De tîlhăria de la mănăstirea Bicsadului ați auzit?

— Nu! — se proțăpi Orban.

— Nici de uciderea starețului Isaiia Sfetagorețul?

— Nici! — încuviință Purșa.

— Dar la crîșma din Blidari știți cine a chefuit?

Voinicii făcură fețe-fețe: „Ăsta-i diavol curat, nu căpitan! — gîndiră ei. Cum i-a dibăcit?"

— Tăceți, hai? Din ce bani?

— Ne privește! — se zburli Purșa. Și nu-ți îngăduim, căpitane, să ne socotești slugi! Sîntem soți... Te recunoaștem de căpetenie, dar să ne dai cinstea cuvenită!

— Pe oameni îi cinstesc, pe ucigași îi scuip în față! — se apropie de el Grigore amenințător, și-l apucă de piept, scuturîndu-l ca pe un cireș copt. De ce ai vărsat sînge și ai prădat? Răspunde! Și fără zăbavă...

— M-am răzbunat, căpitane — mărturisi Purșa cu glas stins. Netrebnicul mi-a ademenit muierea și o ținea să-și facă mendrele cu ea. I-am trimis vorbă, l-am amenințat... zadarnic! De aceea am venit cu ei în tabără: mi-s veri... Voiam să căpătăm cai și pistoale... Am sărit gardul, i-am cerut muierea înapoi, dar ticălosul și-a chemat bărboșii într-ajutor și m-a spurcat cu tot soiul de sudalme scîrnave. Am văzut roșu... am scos cuțitul din carîmb... mi-am luat muierea și asta-i totul. Verii mei n-au nici o vină: au păzit afară caii...

— Să te cred?

Voinicii se-nchinară.

— Să ne ardă focul Ghehenei, căpitane, dacă te-am mințit! Întreab-o și pe Vasilica: e acasă la Șicarlău...

— Și odoarele?

— Pe numele lui Cristos că nu m-am atins de ele! Nici n-aș fi putut: eram singur și ei o droaie. I-am ținut sub două pistoale pînă mi-am găsit nevasta încuiată într-o chilioară; am spart ușa și am scos-o. Apoi am sărit zidul și ne-am făcut nevăzuți... Or fi dosit călugării odoarele și mi le pun în spinare... Dar n-am pus mîna pe ele: să mi se usuce dacă nu spun adevărul! E drept c-am băut un pahar la crîșma din Blidari, de bucurie că mi-am văzut

muierea scăpată de împielițatul bătrîn. Dar din bani cinstiți! Nici nu știam că diavolul a amuțit pe veci...

Grigore rămase gînditor. Îl impresionase istorisirea lui Purșa. De Isaiia știa de mult că-i desfrînat, hoț și vîndut papistașilor... Iar voinicii nu-s jefuitori; au fost dornici de răzbunare... Dar nici să-i țină în ceată nu mai poate. Au vărsat sînge și nu în luptă dreaptă...

— M-am dumirit, Purșo! — glăsui Pintea blînd. Ai avut dreptatea de partea ta. Dar nu era slobod să te răzbuni fără știrea cetei. Îți scoteam noi muierea fără vărsare de sînge. L-am fi lăsat să-și ispășească păcatele în iad. Poate că-ți burdușeam oleacă starețul și-i muiam ciolanele scîrbavnice; dar moarte n-am fi făcut! Vă iert! Ai spus singur că ați venit în tabără pentru cai și pistoale: vi le dăruiesc! Mai primiți și cîte o sută de florini pe deasupra și plecați unde v-or duce ochii: în tabără nu vă mai pot păstra... Lepădați și uniformele! Nu v-ați arătat vrednici de ele...

Purșa căzu în genunchi, lăcrămînd:

— Am greșit, căpitane, și te-ai arătat mărinimos! Dar nu ne goni, rogu-te! Ți-om fi credincioși pîn-om închide ochii...

Grigore îl ridică:

— Te cred, Purșo! Dar hotărîrea mea e nestrămutată. Duceți-vă! Și, dacă veți rămîne pe calea cea bună, poate că... odată... îmi voi aduce aminte de voi. Dați mîna aici, voinicește, și luați-vă rămas bun și de la căpetenia voastră, Toader Crăciun... Și să știți de la mine: el v-a acoperit. Am aflat de isprava voastră din altă parte. Iar noi vom păstra taina! Așa-i, Toadere?

— Așa...

— Drum bun, voinicilor! Să trăiți în frica lui Dumnezeu și cu rușine față de semeni...

IN SLUJBA LA IMPĂRĂȚIE

Deputația negustorilor armeni a ieșit de la guvernator plutind în al șaptelea cer. I se luase un pietroi de pe inimă, fiindcă Eremian purta în buzunar o hîrtie de mare preț. E drept că tărășenia îi va costa gălbenași, nu glumă. Dar merită! Nu vor mai avea la drum temeri ce te scot din minți, sau să se pomenească dintr-un tufiș cu o ceată de haidamaci călări, cu flintele și pușcoacele ațintite spre dînșii. Ai ce le face? Nu! Te uiți cum te despoaie de mărfuri și avut, mulțumind în gînd că ți-au lăsat barem viața... Parcă mai avuseseră îndemn să înjghebeze convoaie de care cu mărfuri pentru țările valahe? De unde! Și să te lipsești de atîta alișveriș înseamnă pagubă mare...

Totu-i ca hîrtia s-ajungă în mîna lui Pintea, iar tîlharul să cadă la-nvoială. După aceea or negustători fluierînd! Își puseseră nădejdea în șiretenia lui Eremian. Acesta, viclean, ticluise cum să-nvîrtă lucrurile cînd s-o afla în fața lui Pintea, încît breasla negustorilor armeni și greci să rămînă mulțumită.

Odată înapoiați la Bistrița, Eremian s-a pus pe lucru. A încărcat într-un car cinci valuri de postav, a mai tocmit alte patru care goale, cu coviltir — să nu se vadă ce-i înăuntru — a ascuns o pungă cu o sută de galbeni în surtuc, sub caftan, și, însoțit de doi pîndari pedestrași, a purces la drum. Convoiul a poposit la Ciceu, la Sf. Gheorghe și Brașov, după care s-a înfundat în codru, spre trecătoarea Cîineni, prin care ajungeau în Muntenia. Poruncise chirigiilor să mîne agale și să chiuie la răstimpuri, încît să fie auziți. Ținea să atragă luarea-aminte și să momească haiducii...

Sus, pe creste, Sava, cu încă cinci voinici, așteptau de vreo trei săptămîni să le pice un convoi negustoresc. Tabăra avea nevoie de postav și talpă. Țepii le crescuseră în barbă și li se terminaseră merindele. De carne, e drept,

nu duceau lipsă: vînau sălbăticiuni... Mai primiseră două burdușele cu brînză de la un ciubărar moț, pe bani, dar se isprăvise de mult. Ar fi putut coborî în Satu-Lung sau în Bran: era însă primejdios. Iar căpitanul le poruncise să nu se abată din codru... Legaseră caii de copaci — înșeuați, ca să poată sări oricînd în șa — și sporovăiau, adunați roată.

— Mai rămînem prin coclaurile astea, părcălabe, ori ne vedem de drum? — întrebă Lucăcioiu pe Sava, în timp ce zgîndărea c-un bețigaș spuza de jărăgai, să-și frigă o halcă de carne. Că doar n-om putrezi pînă s-or hotărî negustătorii să treacă!

— Răbdare, Andrei! Cînd pui capcane pentru jivine, trebuie să și ai cumințenia să adăști prinderea vînatului. Crezi că nouă nu ne e dor de tabără? Și nici nu ne dăm în vînt să ținem de urît sălbăticiunilor. Dar și să te-ntorci cu mîna goală...

Lucăcioiu oftă. Era dintre voinicii mai noi, care se alăturase cetei la Poienița, cînd au tăbărît peste austrieci. Nu duceau lipsă de-ale gurii, dar lăsase o mîndră-n sat... Poate că nici nu știe că el se află-n viață. S-ar fi repezit batăr pentru o seară, dar căpitanul Toader nu-i îngăduie. Zice că satu-i ținut sub ochi de potere și l-ar dibui pe dată...

Indrieș rămase cu frigăruia-n vînt:

— Auziși, părcălabe? Parc-ar fi zgomot de care și hăulit de surugii...

Toți ciuliră urechile.

— Așa-i! — încuviință Sava. Pe cai, flăcăi!

Încălecară și se lăsară la vale, cu băgare de seamă, către cărarea ce ducea spre trecătoare. Se pitiră după copacii groși, molcomind caii să nu necheze; ar speria pe cei din convoi... Zbieretele chirigiilor se deslușeau tot mai limpede, împreună cu scîrțîitul osiilor neunse. Cînd începură să se zărească și coviltirele clătinate, ceata se despărți în două: Sava cu Lucăcioiu; Indrieș cu ceilalți trei flăcăi. Scoaseră pistoalele din brîu și ațînură poteca:

— Opriți! Sava se apropie de primul coviltir, din care-și ițea Eremian capul de cucuvaie. Ce-ai acolo, jupîne?

— Iaca, niște postav. Ne lăsăm în jos, către Valahia.

— Ți-l cumpărăm noi!

— Și plata?

— La sfîntul așteaptă! — hohoti Lucăcioiu. Porunci surugiilor să se dea deoparte, ținuți de voinici sub pistoale.

— Coboară, jupîne! — îi făcu Sava semn. Ai mult postav?

— Ţinţi valuri, înălţimea ta — se căina armeanul: ăsta mi-i tot avutul...

— În atîtea care? Minţi!

— D-apăi ăţi vedea şi domniile voastre. Aiţi le am... Ţelelalte-s goale. Gîndeam să aduţem nişte grăunţe la-ntoarţere, cu ţe-om prinde pe postav. Flăcăii cotrobăiră prin care şi văzură că armeanul spusese drept. Sava fluieră a pagubă: pentru cinci păcătoase de valuri îşi pierduseră trei săptămîni...

— Luaţi-le pe cai, flăcăi, şi să mîntuim povestea!

Armeanul se dădu lîngă Sava:

— Măria ta, după cîte se vede eşti comandir. Aş avea şi eu o rugă: îmi luaţi postavul fără plată; nu mă supăr, deşi rămîn în pagubă... Dar mi-aţi faţe mare hatîr dacă m-aţi îndrepta către viteazul Pintea, că trebuie să-l cunoaşteţi...

— Pintea? — tresări Sava. Ce treburi ai cu el? îl ştii barem?

— Nu! Dar port o solie din partea guvernatorului Rabutin şi trebuie să i-o înmînez. O am aiţi! Şi se bătu cu palma peste piept. N-o să-ţi fie de pomană truda, domnule; uite o punguliţă: are o sută de galbeni în cap... Dacă mă-ndrepţi către domnia sa... Şi i-o îndesă în mînă.

O sută de galbeni... ai lui... Nu, nu-i ahtiat de arginţi, dar cîte n-ar cumpăra lui Piroş din atîta bănet? Face oare să-i primească? Dacă-i întinde o capcană? Mai ştii?...

— Ei, ţe ziţi, înălţimea ta, mă iei la căpetenia voastră? — îl iscodi Eremian cu plecăciune. Zău că nu ţi-o părea rău... Şi nici să gîndeşti c-avem potere pe urme! Ferit-a sfîntul! Iacă, niţi pază n-am luat... Sînt negustor ţinstit, staroste de breaslă şi n-am să umblu cu şoalda. Dacă n-o fi aşa, sînt în mîinile domniilor voastre şi faţeţi cu mine ţe-oţi pofti. Nu vă mint cît negru sub unghie! Doar atît vă ţer: să ajung în faţa viteazului...

Sava se sfătui pe repezeală cu Lucăcioiu şi Indrieş.

— Eu aş zice să-l cetluim zdravăn, să-i punem cîrpă la gură şi ochi, nici să vadă pe unde-l purtăm, nici să ţipe spre a da de veste — glăsui Indrieş. Îl sui eu pe cal, părcălabe...

— Te-aș lua, jupîne — hotărî Sava. Dar trebuie să te leg. Și, dacă zbieri cumva, flăcăul de colo te-o gîtui. Ce zici, te prinzi?

Eremian ridică brațele:

— Sînt gata! Mă dau legat...

Indrieș l-a urcat pe armean, legat burduf, iar ceilalți duceau valurile de postav. S-au cocoțat pe creste și au adăstat lăsarea nopții. Nu puteau umbla ziua cu un om cetluit și ditamai sulurile de postav, fără să bată la ochi. Armeanul se purta cuviincios, nu întreba nimic, îmbuca ce i se da și nu scotea o vorbă pe drum. Sava tot pipăia chimirul unde vîrîse punga. Parcă-l frigea aurul pe piele. O sută de galbeni... o avere! Dar nu i se cuvin cetei? Nu, lui i s-au dat... Și cu darurile ce-i va cumpăra Roșcovanei, poate c-o va îmbuna să nu-l mai ia în răspăr. I-e dragă fata; de ce l-o fi repezind cînd îi caută vecinătatea?

După cinci nopți de călărie, au ajuns la peșteră, în zori. Descărcară postavul, băgară negustorul într-o despărțitură ce se încuia și Sava porni să-l caute pe căpitan. Îi dădu raportul și așteptă să fie certat că l-a pricopsit c-un străin în tabără.

— Bune și cinci valuri, băiete! — îl lăudă Pintea. Tot scoatem vreo cincizeci de rînduri de haine pentru voinici... Și zici că armeanul are o solie?

— Așa zice el. Mi-a dat și o sută de galbeni să-l iau. Dar n-am făcut-o pentru bani: uite-i! Mă gîndeam că...

— Fiindcă ești un flăcău cinstit, păstrează-ți treizeci de galbeni. Ceilalți să-i dai vistiernicului!

Eremian intră umil în despărțitura căpitanului. Îi desfăcuseră legăturile, dar tot mai avea cîrpa la ochi:

— Mă închin ție, viteze căpitan Pintea, și mă bucură că-ți pot înmîna solia guvernatorului Rabutin.

— Scoate-i cîrpa de la ochi, Sava! Șezi, jupîne — îl îmbie pe armean. Văd că mă cunoști, dar eu nu știu cine ești.

— Mă numesc Vannik Eremian și sînt staroste al breslei negustorești din Bistrița. Iată solia ți-o aduc, viteze căpitan! și scoase sulul cu pecetea de ceară.

Grigore îl citea zîmbind pe sub mustăți.

— Aduceți o carafă cu vin, să cinstim solul! — porunci lui Sava. I s-a dat prînzișorul?

— Nu cred... am venit în zori... se fîstici Sava.

— Trimite un voinic la cuhnie, Sava! Om lua prînzișorul cu toții...

După ce se ospătară, armeanul vru să se dea în vorbă, dar se codea, zvîrlind priviri piezișe către Sava.

— Poți vorbi fără teamă, jupîne! Dumnealui mi-e locotenent și n-am taine față de dînsul. Cunoști propunerea din solie?

— Da, oarecum... N-am țitit-o, că nu știu nemțește. Dar noi am țerut guvernatorului să încheie cu domnia voastră o învoială...

— Cine plătește?

— Exțelența sa, desigur! Dar banii îi vom strîndze noi, neguțătorii, dac-ați binevoi...

— Să zicem că mă-nvoiesc... Nu mă mulțumesc însă cu cei cinci mii de taleri ai guvernatorului; îmi trebuie și postav pentru oșteni. N-o să-l iau pe veresie, firește, dar trebuie să mi-l lăsați mai ieftin. Cu cît îl dați în Valahia?

— Trei coți talerul...

— Nouă să ne dați cinci coți la un taler! Ne-ar trebui în fiecare an două mii de coți. Dacă vom cădea la-nvoială cu guvernatorul, ne dați și postavul la prețul cerut?

— Dar n-o să ne mai prade nimeni? — ocoli Eremian răspunsul.

— Nu! Veți fi păziți de voinicii mei pînă veți trece în Valahia. De-acolo vă privește...

— Dacă-i așa, vă făgăduiesc să stărui pe lîngă negustori să vă dăm și postavul... Dar cum veți fațe să vă-ntîlniți cu împuterniținl guvernatorului?

— Oi vedea eu! Treaba voastră este să strîngeți talerii și postavul. Îți dau doi voinici să te însoțească pînă... Unde să te lase?

— La Beclean sau la Ilva. De acolo, azung eu la Bistrița.

— Să fie la Beclean... Știi să călărești?

— Știu.

— Dacă-i pe așa, iei un cal și vei călări slobod. Dar nu te superi dacă te-om purta legat la ochi? Cînd vor socoti voinicii că s-au îndepărtat de ajuns de sălaș, ți-or scoate legătura. Îți dăm și merinde pentru drum — că veți umbla doar prin munți — o ploscă plină cu vin... Ai ceva împotrivă?

— Nimic!

— Du-te, Sava, cu dumnealui și orînduiește cele de cuviință...

— Dar nu s-ar putea, înălțimea voastră, ca pînă veți iscăli învoiala cu guvernatorul să nu mai fim vămuiți?

— O fac și pe asta, jupîne Eremian! Nu mai trimit oșteni la Cîineni și Lainici. Dar tocmiți pîndari mai numeroși, că tîlhari se prăsesc destui... Cînd om asigura noi paza, e altă socoteală; nu veți mai avea griji...

Armeanul ieși c-o închinăciune adîncă, iar pe galeria întunecoasă își frecă mîinile bucuros. Făcuse treabă socotită. De-aici încolo, va reîncepe negoțul cu Valahia și-și vor întoarce galbenii cu vîrf și-ndesat.

★

Grigore făcuse socoteala că o convenție încheiată cu guvernămîntul înseamnă o recunoaștere oficială a cetei. Flăcăii nu vor mai fi nevoiți să umble feriți de potere și jandarmi; vor putea scoate șatrele în lumină, să țină vite și oi, să facă nestingheriți exerciții militare... Totul atîrna de condițiile pe care le va pune guvernatorul austriac. Dacă încearcă un vicleșug să-l prindă, o să-i răstoarne el socotelile! Iar de-i cinstită învoiala, o va face! Nu-i place ca voinicii să tîlhărească și să ușureze negustătorii de mărfuri și bani. Se-nvață cu năravi și odată-i vezi că pornesc de capul lor fiindcă s-au îndulcit la pradă. Și s-a dus oastea pe copcă... Se și gîndise că nu-i va mai trimite la asemenea treburi, iar propunerea armeanului picase cum nu se poate mai bine. Seara, în despărțitura lui, ticlui un răspuns pe nemțește, precum că-i gata să stea de vorbă cu împuternicitul lui Rabutin — colonelul Hanemann. Să vină însoțit de încă un ofițer și o escortă alcătuită din cinci oameni. Același număr va avea și el. Locul de întîlnire să fie în pădurea Blidarilor. Solia să poarte steag alb și să aștepte. Dacă va veni într-o formație mai numeroasă, nu răspunde pentru consecințe. Semnă cu numele său întreg: „Grigore Pintea de Măgoaja, căpitan de oaste".

Baiul era cum să ajungă mesajul în mîna lui Rabutin, fără să știe cum și prin cine a fost trimis. El nu putea pleca în nici un caz: prea era știut ca Csontos. Toader Crăciun ar putea fi recunoscut ca ofițer dezertor, iar Imre nu-i destul de isteț pentru asemenea treburi. Îl va ruga pe unchieș; el are cunoscuți pretutindeni, iar unul din aceștia...

Se duse în căutarea lui. Îl găsi la covăcie, tîlcuind cu Gaftenie:

— Noroc, scripcarule! — îi întinse mîna. Cum merge?

— Fain, căpitane! Muncim...

— Vistiernice — se întoarse către unchieș — aș avea o vorbă cu dumneata. Ai treabă în covăcie?

— Nu. Stăteam la sfat...

Ca-ntotdeauna, Grigore simțea nevoia să afle și părerea unchiesului. Situația era gingașă, iar două capete judecă mai sănătos. Iar Nichifor este înțelept și cumpănit.. Vistiernicul îl însoți în despărțitura lui, se așeză pe laviță și-și aprinse luleaua. Ascultă în tăcere, păcănind din buze, fără să-l privească pe Grigore. După ce află povestea cu armeanul și solia ce o adusese, a rămas pe gînduri.

— Ei, ce crezi, vistiernice?

— Eu socot, căpitane, că de voia să-ți întindă o capcană, te-ar fi chemat la Sătmar. Dar cum ți-a cerut să statornicești locul și ziua, înseamnă că guvernatorul nu umblă să te-nșele. La urma urmei ce păgubește? Nimic! Talerii îi dau negustătorii...

— Așa mi-am zis și eu. Vorba-i cum ajunge răspunsul acolo? Nu-l pot încredința oricui... Să merg la Sătmar?

— Ar fi o gugumănie, căpitane! Să te bagi în vizuina lupului de pomană? Asta nu se poate! Dă hîrtia la mine și-oi vedea...

— Te-ncumeți?

— Dacă e musai, firește! Pe mine n-are de ce să pună laba; îs bătrîn; și mai rău te-ar îndîrji...

— Poate să-ți pună iscoade pe urme...

Nichifor hohoti vesel:

— Or fi ei șireți, nu zic ba. Da-i greu să mă vîre pe mine-n cofă... Nu te mai frămînta zadarnic, Pinteo! O scot eu la capăt...

Înșeuă iapa, umplu o straiță cu boabe și alta cu merinde, anină o ploscă de șa, dădu lui Pintea florinii ce-i avea asupră-și, oprind doar un teanc, își luă rămas bun și se aburcă în scări. Nu-i era teamă că va fi oprit de potere; hîrtia de la erar îl va scoate din încurcătură... A călărit întins două zile și o noapte, iar pe-nserat a poposit în Botiza, un sătuc aflat în apropierea cetății Sătmar. Ceru găzduire unui creștin, peste noapte, duse calul la grajd, iar a doua zi porni pe jos către cetate. Se amestecă printre oamenii ce duceau la tîrg d-ale mîncării și nu fu oprit de

caraule. Se învîrti o vreme în jurul reședinței guvernatorului — să-i cunoască intrările. Poposi apoi într-o cîrciumă să bea răchie și ochi un băietan mai răsărit. Îl luă deoparte:

— Măi, țîcă, vrei să cîștigi cinci florini?

Flăcăiașul holbă ochii, neîncrezător. Pesemne că unchieșul se ține de șotii. Ce i-a venit să-l amăgească?

— Dacă se poate! — ridică el din umeri.

— Uite! ține două bumăști și scrisoarea asta. Intră în ograda guvernămîntului și o dai unuia mai mare; cată să fie ofițer. Dacă te întreabă de unde o ai, spune că ți-a dat-o un oștean călare. N-ai să uiți?

— Nu.

— Fain! Întreabă dacă este vreun răspuns și, de te-o iscodi careva unde îl afli pe voinic, spune că te așteaptă seara la poarta dinspre apus.

— Și să-l caut acolo?

— Nu — rîse unchieșul. Iei țidula, vii aici, te așezi la o masă și ceri demîncare. Dacă mă apropii de masa ta, mi-o dai și primești ceilalți trei florini. Dacă mă așez altunde, aștepți să ies și te iei după mine. Ai priceput, băiete? Vezi să faci întocmai cum te-am învățat. Dacă te dovedești isteț, iacă, ți-oi da încă cinci hîrtii...

Băietanul porni bucuros. Nu știa ce rost are scrisoarea din mînă, dar, ca să-ți pice o pleașcă de șapte florini pe neașteptate, înseamnă că moșul e cam într-o ureche. Treaba lui! Florinii să iasă... Intră în curte, căută cu privirile un galonat și-i dădu scrisoarea. Stegarul citi adresa, văzu că-i pentru guvernator și-și arcui sprîncenele.

— Cine ți-a dat-o?

— Un călăreț. Zicea că adastă răspuns...

— Unde?

— La poarta cetății, deseară...

— Ești din Sătmar?

— Da. Mi-s ucenic la dubălarul Marton.

— Șezi colo, pe scară! Mă duc să văd dacă o fi vreun răspuns.

Stegarul zăbovi aproape un ceas. Se arătă în capul scării și făcu băiatului semn să se apropie. Îl duse într-o cancelarie, unde un căpitan îi puse întrebări meșteșugite. Băietanul răspundea cum l-a învățat unchieșul, fără să dea alte lămuriri. Văzînd că oricît l-ar suci nu află mare lucru, căpitanul ciocăni la ușa colonelului Hanemann:

— Vă raportez cu respect că aducătorul scrisorii e aici.

— Bine; să intre! Iar dumneata vezi-ți de treburi...

Colonelul fusese între timp la reședința guvernatorului, aflată la catul de sus, deoarece Rabutin avea obiceiul să coboare pe la zece. Juca în cărți sau chefuia pînă după miezul nopții și se trezea tîrziu, mahmur. Ascultă raportul colonelului din pat, își pocni degetele și, înăbușindu-și un căscat, vorbi alene:

— Răspunde-i că primim! Auzi! Domnul Pintea de Măgoaja... Grozav se mai rățoiește nespălatul! Ia pe căpitanul Weiner, o escortă de cinci ulani și pleacă să-l întîlnești.

— Nu-i grabă, excelență! Ziua fixată e duminică, iar azi e marți... Ce condiții să-i pun?

— Cele pe care le-am discutat, colonele! Nu vreau să-mi bat capul cu porcăria asta! Principalul este ca ticălosul de armean să aducă talerii și să pun mîna pe cele două mii ce mi se cuvin. Am avut în ultima vreme o ghinăgrozavă la cărți...

— Aveți pesemne noroc în dragoste — îl flată aghiotantul.

Nichifor se așezase într-un gang, aproape de cîrciumă, lîngă dăsagi. Ținea să vadă cînd și cum se întoarce băietanul și de n-o fi urmărit cumva. Nu avea încredere în cîinii de austrieci și socotea că trebuie să fie cu ochii-n patru. Băietanul trecu cu sulul în mînă, dar unchiețul rămase mai departe în ascunziș, cu privirile spre cîrciumă. Nu zări nici un urmăritor vreme de un ceas și intră înăuntru. Porunci un deț la tejghea, îl bău pe îndelete, rotind privirile în jur. Plăti și porni agale spre tîrg. Flăcăiandrul se luă după el, la cîțiva pași depărtare. Nichifor scoase cinci florini din șerpar, îi ținu în pumn și coti după un gard, unde începea un loc viran. Acolo, dacă s-o fi luat după ei un copoi, n-are unde să se ascundă... Dar nimeni nu se ținea pe urmele băietanului. Așteptă să se apropie, îi vîrî banii în palmă și-i smulse sulul; îl piti în sîn, scoase un cîlcîi de pită și o halcă de slană, pe care începu s-o despice tacticos, cu briceagul, ca un călător înfometat. Dar nu slăbea ulița din priviri... Se ridică apoi, săltă dăsagii în spinare și o croi peste cîmp, către piață. Acolo se pierdu în mulțimea tîrgoveților și se-ndreptă către miazănoapte.

★

La tabără, Grigore ascultă istorisirea unchieșului, citi răspunsul lui Hanemann și se bucură că Nichifor nu întîmpinase neplăceri. Nu auzise de Rabutin, dar se părea că noul guvernator are intenții cinstite. Se pregăti de drum. Va lua cu sine pe Toader, pe Sava și încă patru voinici înarmați. Își trase uniforma sinilie peste cămașa de zale, o pereche de cizme bune, cu pinteni și se încinse cu sabia lui Lichtenstein. Ținea să arate guvernămîntului că-i conducător de oaste, nu căpetenie de tîlhari. Și ceilalți purtau uniforme, flinte și pistoale, caii erau arătoși, șeile bune, cu valtrapuri sub ele, iar merindea o băgase în patru ranițe, purtate de voinici pe spinări, legate prin curele. Doar ploștile pîntecoase erau aninate de șei ; în ele clipocea un vin strașnic... Flăcăii, rași și ferchezuiți, cu cămăși curate sub surtucele cafenii, aduceau cu soli adevărați. Grigore le făcu inspecție și zîmbi mulțumit : ce ochi o să holbeze ofițerul neamț...

Au ajuns sîmbătă noaptea în pădurea Blidarului și s-au urcat pe creste, către Borcut. Au făcut popas într-un desiș, s-au ospătat și au durat culcușuri de frunze. La căpătîi puseseră șeile, acoperite de valtrapuri. Au făcut de pază cu rîndul, iar cînd s-a luminat de ziuă fu trimis, ca ștafetă, un flăcău din Negrești, pe nume Demian, cu poruncă să se aburce într-un copac și să pîndească trecerea soliei. Dac-or fi cumva mai mulți de șapte — cum rămăsese statornicit — se vor înapoia la tabără pe alt drum, prin Vama si masivul Rodnei. Și nemții vor rămîne mofluzi...

Temerile se dovediră neîndreptățite. Solia era de șapte oameni... Toader aninase de sabie o năframă albă și călărea în frunte. După o bucată de vreme, se auzi un nechezat de cai. Hanemann fuma cu Weiner, iar ostașii, călări, stăteau rînduiți în spatele lor. Cînd auziră tropote, colonelul comandă :

— Solie, drepți ! Ridicați steagul alb !

Toader se apropie cel dintîi. Duse mîna la tichie și salută :

— Așadar, dumneata ești vestitul Pintea ? — zîmbi colonelul și admiră ținuta ostășească a călărețului.

— Nu, domnule colonel ! Viteazul Pintea e în urmă ; eu sînt aghiotantul domniei sale. Mă numesc Toader...

— Colonel Hanemann ! Căpitan Weiner ! — se prezentară ofițerii lui Rabutin.

La vederea lui Pintea — înalt, frumos, îmbrăcat elegant, cu o sabie încrustată și călare pe o iapă sprințenă — colonelul tresări: „Aduce a căpitan de oaste... Mulți ofițeri i-ar invidia ținuta..." Grigore duse mîna la tichie și rosti în germană:

— Grigore Pintea de Măgoaja, la dispoziția domniei voastre, domnule colonel!

— Mă bucur că vă cunosc! — și colonelul îi scutură mîna, alăturîndu-și calul.

Intreaga solie îl impresionase peste așteptări. Oamenii, ținuta lor, armele, caii... toate vădeau organizare militară și disciplină. S-ar putea să fie și nobil, afurisitul, că prea e semeț...

— Cunoașteți misiunea noastră, domnule Pintea, și mi-ar face plăcere să stăm de vorbă. Cum credeți c-ar fi mai nimerit?

— Eu v-aș propune, domnule colonel, să ne retragem cu aghiotanții, iar pe oșteni să-i lăsăm aici. Ar putea prînzi împreună, deoarece oamenii mei au adus merinde și băutură...

— De acord!

Dădu ordin ostașilor să descalece, voinicii lui Pintea făcură la fel, iar cei patru călăreți se-nfundară pe potecă. Ajunși într-un luminiș, descălecară.

— Vă ascult, domnule Pintea! — rosti colonelul.

— Iertare! — zîmbi Pintea. Ne-ați făcut o propunere și așteptăm amănunte.

Colonelul scoase un pachet din dolman și împărți fiecăruia țigări. Trase un fum:

— După cîte știți, s-au întîmplat unele incidente cu negustătorii armeni și greci... Nu știm cine sînt făptașii; poate îi cunoașteți domnia voastră? Dar e supărător... Majestatea sa, împăratul, le-a dat înalta învoire să-și exercite negoțul, iar alții îi împiedică... Am dori ca oamenii voștri să ne ajute la pază. Pentru întreținerea și cheltuiala lor, sîntem dispuși a plăti suma amintită. Trebuie să vă mai informez că excelența sa, guvernatorul, pretinde să-i asigurați liniștea atît pe drumurile de munte, cît și pe șosele și șleahuri. Dacă vă stă în putință...

— Am vorbit și cu negustătorul Eremian, domnule, răspunse Pintea. El ne va furniza și postav, fiindcă vedeți și domnia voastră că oștenii noștri poartă uniforme. Ne cereți

însă un lucru cam anevoios. Ardealul e mare, drumuri sînt multe, bîntuie răufăcători...

— Și n-aveți oameni de ajuns ?

— Asta-i secret militar — zîmbi Grigore. Să presupunem că v-am asigura drumurile de munte, dar pentru șosele aveți jandarmi și poterași. Vom trimite și noi patrule — desigur — dar nu putem asigura paza singuri.

— Asta cerem și noi — încuviință colonelul. Mai aveți vreo dorință ?

— Da. Ne trebuie ordin scris că oștenii noștri pot circula slobozi, să primească întăriri la caz de nevoie, să aresteze pe răufăcători...

— Cu alte cuvinte — rîse colonelul — aceleași drepturi ca și trupele noastre de pază ?

— Altfel nu merge, domnule colonel ! Mai trebuie să fim înștiințați la vreme cînd și încotro se vor îndrepta convoaie de care negustorești, spre a le da însoțitori... În felul acesta, vă garantăm că nimeni nu se va atinge de ele. Pentru călătorii singuratici, sate, conace și moșii, n-avem oaste îndestulătoare. Paza acestora va rămîne în seama jandarmilor și poterașilor.

— Se-nțelege ! Cai, arme aveți ?

— Ne descurcăm, domnule colonel ! Dacă n-aveți nimic împotrivă, s-ar putea semna convenția. Iar la iscălire, să ni se încredințeze cei cinci mii de galbeni.

— Și dacă nu vă țineți de cuvînt ? — îl zădărî colonelul.

— În cazul acesta nu avem ce discuta. Dacă nu aveți încredere în cinstea noastră... Toader, ar fi timpul să mergem !

— Nu sînteți prea grăbit, domnule Pintea ? Chiar dacă eu aș fi de acord, trebuie să avem și încuviințarea lui Rabutin, precum și ordinul semnat de mîna excelenței sale. Voi raporta ce am discutat, iar în cazul că guvernatorul acceptă — și nădăjduiesc aceasta — propun să ne revedem peste două săptămîni într-o localitate oarecare. Unde v-ar conveni ?

— Să zicem în vîlceaua de lîngă Baia Sprie...

— Perfect — aprobă Hanemann. Deci, de azi în două duminici la Baia Sprie. În aceeași formație...

— N-am nimic împotrivă — acceptă Grigore. Mă văd însă nevoit să vă atrag atenția că noi avem gînduri cinstite ; vă cerem același lucru... Dacă s-ar pregăti vreun vicleșug, vă asigur că ne vom răzbuna.

— Sînteți prea neîncrezător, domnule Pintea! — strîmbă Hanemann din buze.

— Sîntem pățiți, domnule colonel, și ne ferim de surprize...

— Aveți cuvîntul meu și al excelenței sale că totul se va petrece cum nu se poate mai corect. N-avem intenții ascunse, vă rog să credeți...

— Perfect! Vom fi punctuali la locul întîlnirii, domnule colonel. Cred că ar fi cazul să ne întîmpinăm escortele; avem de străbătut drumuri lungi și e cuminte să călătorim pe lumină.

Cătanele austriece s-au simțit bine cu oștenii valahi. Mîncaseră pe săturate, Sava îi îndemna la băutură din ploștile aduse și le păru rău cînd văzură superiorii ivindu-se din tufiș. Săriră pe cai...

— Drepți! — comandă Hanemann. Prezentați arma pentru onor!

Soldații executară ordinul. Voinicii, în frunte cu Sava, stăteau smirnă pe cai. Se minunau că un ofițer împărătesc acordă atîta cinste căpitanului lor. Pintea își luă rămas bun de la colonel și Weiner, apoi se apropie de cătane și le vorbi în germană:

— Vă mulțumesc, ostași, că v-ați arătat prietenoși cu oștenii mei. Le strînse mîna și întoarse scurt zăbala: Grupă, drepți! Onorul la dreapta!

Toader scoase sabia și o ridică în aer; voinicii duseră mîna la flinte. Rămaseră așa pînă ce se depărtă solia guvernatorului, apoi Grigore porunci:

— Acasă, flăcăi! V-ați purtat ca oșteni vrednici...

★

Organizarea ostășească a cetei intrase pe un făgaș nou după iscălirea convenției cu guvernămîntul. Scoaseră sălașele la lumină, fără teamă; uniformele cafenii începură să se zărească prin sate, pe șosele și pe poteci de munte. Oamenii de legătură din Bistrița, Sibiu, Brașov și Cisnădie vesteau cînd și încotro pornesc negustătorii cu carele încărcate, iar voinicii, sub comanda unui sutaș, le însoțeau, spre bucuria breslei. Flăcăii poposeau în sate, găseau gazde și ibovnice, stîrneau admirația copiilor și invidia tinerilor, care ar fi vrut să facă și ei parte dintr-o oaste atît de mîndră.

Grigore ținuse sfat cu toate căpeteniile, împărțise voinicii pe comitate, cît mai aproape de ținutul lor de baștină,

în grupe de cîte zece, sub conducerea unui fruntaș. Plecau la pază pentru două luni, iar alte două trebăluiau în tabere. Unchiesul nu mai pleca la drum, după cumpărături. Îi venea greu... Nu se plîngea, dar nu-i mai îngăduia căpitanul. Ca artelnici fură numiți doi flăcăi: Gavrincea și Surducan, de prin Maramureș. Nichifor rămase doar vistiernic. Printre noii veniți, se pripășiseră calfe de croitori, ciobotari și cojocari; fură puși la treabă de moș Vartolomeu și de Toma Gulici. Se rostuiră în corturi, aveau vite, oi și o căsărie la peșteră, iar Toader, ajutat de cele patru cătane, îi învăța pe cei intrați de curînd în ceată meșteșugul mînuirii flintelor, călăria, tragerea cu pistolul, marșurile...

Vistieria, sporită cu cinci mii de galbeni, se rotunjise, iar cheltuielile de întreținere scăzuseră. Jumătate din voinici erau împrăștiați; pe unde poposeau, găseau găzduire, adăpost pentru cai și hrană. Iobagii romîni erau bucuroși să-i știe pe aproape, deoarece scăzuse puterea jandarmilor și a vechililor de pe domenii. Grofii scrîșneau din măsele, mai trimiteau oamenii din banderii să caute rîcă voinicilor, dar erau puși pe goană. Sătenii săreau în ajutorul flăcăilor cînd se isca vreo încăierare cu banderiile grofilor și n-aveai ce le zice; apărau o oaste devenită auxiliară guvernămîntului...

Pintea era mai toată ziua pe cal. Trăsăturile i se aspriseră, obrajii îi erau pălîți de vînt și de arșița soarelui. Se apropia însă cu pași grabnici spre țelul dorit: să conducă o oaste numeroasă, bine pregătită. Trecuseră, ce-i drept, zece ani... Dar ajunsese departe. Privind înapoi, avea de ce să fie mulțumit.

Se scurseseră patru luni de cînd femeile se mutaseră în Dragomirești, dar nu se învrednicise să se abată pe acolo. Hotărî să plece de sfîntul Petru, luînd cu el și pe unchieș. Dragomireștenii îl întîmpinară ca pe un voievod: cu pîine și sare, cu fete și feciori îmbrăcați în straie de sărbătoare. Judele sătesc îi ură bun venit în satul în care a copilărit, la casa lui Irimie Costan — om de seamă și simțitor la durerile iobagilor.

Mălina își ștergea ochii cu năframa la cuvintele judelui și privea cu evlavie spre feciorul său, care așa, pe cal și mîndru, aducea ca un arhanghel. Acasă, Anuș cu Glicheria, ajutate de Mărie, întinseră masă în ogradă, să cinstească

venirea oaspetelui drag. Doar Piroș umbla îngîndurată, cu ochii cerniți: pe ea o uitase Grigore...

L-au condus cu alai pînă la casă, unde fură poftiți judele, primarul și preotul Binte. În capul mesei, se aflau Grigore și Mălina. Femeia îmbătrînise, avea fața brăzdată ca un lan arat și doar ochii mai păstrau prospețimea de odinioară. Umbla adusă de spate și simțea înțepături în picioare din pricina umezelii în care stătuse la peșteră. Dar nu se plîngea nimănui. Pentru Grigoriță al ei, mîndru ca sfîntul soare, ar fi îndurat orice...

— Nu mănînci, mamă? — o strînse Pintea de mînă, drăgăstos.

— La ce-i slujește mîncarea, căpitane, după ce se satură privindu-te? — șugui Nichifor.

— Iar te ții de șotii, unchiețule? — rîse Grigore fără veselie; nu putea suferi să se facă haz pe socoteala Mălinei.

Mesenii ciocneau și vorbeau cu glas tare, fără să-l asculte pe vecin; vinul și horinca umpleau cănțelele. În toiul chefului, nimeni nu băgase de seamă că au intrat pe portiță trei lăutari tuciurii. Bieții scripcari rătăceau din sat în sat și adulmecau, cu nasuri de copoi, unde e rost să scoată un creițar cu meșteșugul lor. Unul și-a strunit scripca, al doilea, țambalul, atîrnat de grumaz cu o curea scorojită, iar cel de-al treilea porni să zbiere din rărunchi, gîndind s-acopere gălăgia mesenilor:

— Mîndru ca un strop de soare,
Umblă-n codru de-a călare
Pe o iapă întîntată
Și c-o șa în fir muiată.

Cine-i natul ce gonește
Și cu grofi se războiește?
Este căpitanul Pintea,
Cu ochi treji și trează mintea...

— Treceți la masă, oameni buni! — îi pofti Grigore

În timp ce scripcarii începură o chindie înfocată, Grigore își îndreptă căutătura către Piroș. Stătea între maică-sa și Glicheria, trasă la față, cu ochii triști. Se sculă de pe laviță și se apropie de ea cu cănceul plin:

— Nu ciocnești cu mine, Piroș?

— Nu, Grigore! — îl repezi fata cu arțag.

— Măi, măi, măi... — rîse Grigore — da' iabrașă te-ai mai făcut ! Cine te-a întristat ?

— Mai întrebi ? — îl fulgeră din priviri. Au nu mi-ai făgăduit că-ți voi fi om de legătură după ce m-ai gonit din șatră ? Și te-am crezut... Dar m-ai păcălit ! Sînt patru luni de cînd mă perpelesc în țoale muierești. Iar calul rontăie boabele de pomană, în stănoagă...

— Ai dreptate, Piroș ! — îi puse Grigore mîna pe umăr. Nu-mi era îngăduit să uit...

Simțind căldura mîinii sale, Roșcovana se înfioră și sîngele îi năvăli în obrajii trași.

— Am greșit — întregi Grigore. Și, ca să-mi îndrept greșeala, ai să pleci cu unchiașul la tabără. Vrei să-i fii ajutor lui Sava ? Că nu-i lesne să cîrmuiești un steag de oșteni...

— De ce lui Sava și nu ție, Grigore ?

Privirea fetei era atît de învăpăiată, încît Grigore se sperie. Au nu l-o fi îndrăgit cumva ? Te pomenești... Dar asta nu merge ! Ține la Piroș ; ar vrea s-o vadă fericită, la casa ei, și Sava o pierde din ochi de dragă ce-o are. Ar face o pereche nimerită ! Pe cînd în inima lui nu încape dragoste pentru o singură făptură : și-a dăruit-o neamului întreg...

— Eu prea mă vîntur, fată, și nu-s statornic — glumi Pintea. La drept vorbind, nici n-am steag sub poruncile mele. Mai mult încurc lumea... Fii înțeleaptă și du-te unde e nevoie de tine ! Nu ziceai că ești oștean ?

— Sînt !

— Dacă-i așa, n-ai încotro ! Ascultă ordinul căpitanului. Ne-am împăcat ? Și-i întinse cănceul. Fata ciocni cu el și-și umezi buzele. Grigore o apucă de mînă : Acuși că sîntem iar prieteni, treci lîngă mama. De ce te-ai ascuns la coada mesei ?

Ospățul se întinse pînă seara, tîrziu, după care mesenii se împrăștiară. Tușa Mărie îi pregătise așternut proaspăt, cu miros de levănțică. Se apropie de Grigore, îl mîngîie pe obraji. Pentru ea, ca și pentru Mălina, Grigore rămăsese același băiețel cuminte și ager, pe care-l adormiseră în poală.

— Da' știi că m-am înălțat, tușică Mărie ? Nici la umăr nu-mi ajungi ! — făcu Grigore haz, și o ciupi de gușă.

— Se poate, băiete ! — se burzului Mărie. Dar tot fără minte ai rămas. Ia adu, Sandule, ciomagul de colo, să măsurăm copilul dacă nu ascultă...

Omul ei abia își ținea rîsul. Pintea ajunsese înalt cît plopul, iar Mărie era atît de puțintică și parcă dădea înapoi...

Patul, velința, ștergarele înflorate pe ziduri, ulcelele și talerele încondeiate așezate cu dichis pe policioare — toate îi aduceau aminte de taica și de bunicul Irimie Costan, în casa de pe deal... Și iată că de-atunci a trecut aproape un pătrar de veac. Ce iute curge vremea... Toate se schimbă pe lumea asta: oamenii îmbătrînesc și mor, alții se nasc... Doar două nenorociri stăruie la fel ca altădată: sărăcia iobagilor și cîinoșenia nobililor... Adormi cu greu, frămîntat de nevoile mulțimii și supărat că prea se puseseră multe nădejdi în puterile sale. Era și el un biet om și nu putea face cine știe ce... Dimineața îl mîngîie cu razele unui soare vesel. Se sculă odihnit și împăcat: ce bine-i să știi că ai și tu o casă unde te așteaptă ființe dragi, consăteni care-ți dau binețe și te-ntreabă de sănătate... Dar bucuriile astea nu-i sînt pesemne hărăzite. Ca mîine va încăleca roaiba întîntată și va cutreiera steagurile de oșteni și taberele; e așteptat...

Nichifor și Piroș au pornit a treia zi; el a mai rămas, la rugămintea Mălinei. A folosit șederea stînd de vorbă cu sătenii din Ieud, Rozavlea, Cuhea și Săcel, aflîndu-le păsurile și nevoile, ajutînd cu bani pe cei mai nevoiași... Pornea în zori, călare, și se înapoia pe-nserat, cina cu femeile și tîlcuia cu ele pînă la căderea nopții. Într-una din zile, trecînd pe o cărăruie de munte, zări o coșie îngustă și un om cocoțat într-un măr sălbatic:

— Ce faci acolo, omule? — se miră Grigore.

— Ia, culeg mere pădureți, să hrănesc cele două oițe, că n-avem cu ce cumpăra nutreț...

— Da' unde ți-i calul?

— N-am cal, domnișorule! Trag singur coșia...

— Ai copii?

— Cinci — să-mi trăiască!

— Cum îți zice și de unde ești?

— Mă cheamă Ion Ruște și-s de colea, din vale, unde se vede cătunul cela; îi zice Strîmtora... Da' de ce vrei să știi?

— Iac-așa. Ai să vezi... Și dădu pinteni Sălbătecuței.

A treia zi, joia, plecă la tîrgul din Borșa, tocmi un cal și o vacă, le plăti și spuse vînzătorilor:

— N-aveți pe cineva să le ducă de funii pînă-n Strîmtora ?

— Apăi le duc eu, că tot am drum pe acolo — spuse unul.

— Haidem ! Că nu ți-o fi drumul de pomană...

Ajuns în cătun, întrebă niște plozi care se zgîiau la mîndrețea de cal și călăreț :

— Unde șade Ion Ruște ?

— Acolo, ni... — și copilandrii îi arătară o coșmelie povîrnită, pe un suiș deluros.

Grigore scoase din chimir un pumn de husoși, împărți fiecăruia cîțiva gologani și porni spre casa omului. Îl găsi meremetisind la coșie. Nu văzu nici șopru, nici coteț, nici îngrăditură.

— Bade Ruște ! — îl strigă din depărtare. Omul se apropie, ștergîndu-și mîinile de ițari. Ziceai că n-ai cal...

— N-am !

— Da' ăsta ce-i ? Nu vezi că ți-l aduce ? Și vaca tot a dumitale este. S-o stăpînești sănătos, iar copilașii să aibă o țîr' de lapte, c-or jindui...

Lui Ruște îi dădură lacrimile.

— Ale mele ? Cine mi le dăruiește, făcîndu-și pomană cu bieții copilași ?

— Ei, un creștin oarecare... — vru Grigore să-și ascundă numele.

— Dumnealui e viteazul Pintea, bădie ! — îl lămuri omul care adusese vaca de funie și calul de căpăstru.

Ruște căzu în genunchi, atingînd țărîna cu capul.

— Ce faci, bade ? — se supără Grigore. Sări jos de pe cal și-l ridică de subsuoară.

— Mulțumesc lui Dumnezeu că a dăruit poporului nostru oameni viteji și milоși ca măria ta...

Grigore îi mai dădu un teanc de florini — vreo 20 — și îndemnînd pe Sălbătecuța se mistui într-un nor de colb, lăsînd în urmă doi oameni care priveau la vîrtejul stîrnit de copitele iepei, de parcă se topea în zare un Făt-Frumos din basme, darnic și omenos...

★

Nu se mai auzea de tîlhării și jăcuiri. Borfașii — cîte unul, doi — nu mai cutezau să iasă la drumul mare, știindu-l păzit de voinicii lui Pintea. În sate, oamenii prinseseră

inimă. Se bizuiau că are cine să-i apere de rele... Neguțătorii armeni și greci își vedeau de treburi și răsplăteau flăcăii care-i însoțeau cu băutură și florini. Nici un convoi nu mai fusese atins de cînd cu învoiala ; talerii dați își dovedeau rostul...

Și Marghit îmbătrînea. Sony ajunsese un flăcău de aproape douăzeci de ani și se gîndea cum să scape de oaste, ca fecior de mamă văduvă. Dacă va fi nevoie, hangița ar da și ceva bani ; și ce nu izbutești cînd deschizi băierile pungii și saturi de arginți pe zbirii stăpînirii ? Grigore descălecă în curte și zvîrli frîul unui argat. Intră în dugheană și se așeză la o masă. Cînd îl zări, Sony se repezi la dînsul și-i scutură mîna, zîmbind fericit :

— Mă duc să-i spun mamei... Dar înainte să se îndrepte spre cuhnie, aduse o cană cu vin : Poate că sînteți însetat...

— Beau, dacă ciocnești cu mine, Sony !

Flăcăul aduse un cănceu, dădu vinul pe gît și se repezi spre cuhnie :

— Mamă ! Domnul Csontos...

Marghit ieși în prag, își șterse ochii cu năframa, de parcă nu-i venea să creadă :

— Doamne ! Domnul Martin al nostru... Nu mai nădăjduiam să te văz ! Lipsești de atîta vreme... L-ar fi îmbrățișat, dar îi vedea Sony și mușteriii. Sînteți în oaste ? — se miră ea, văzîndu-l în uniformă.

— Cam așa ceva... — încuviință Grigore cu jumătate gură. Sînt căpetenia unor oșteni de pază...

— Tot consilier ?

— Nu. Acum țin de militărie...

— Așa ? Da' înnoptați la noi ? — și-l privi rugător.

— Dac-aveți unde găzdui un drumeț... — glumi Grigore.

— Vai de mine ! — protestă Marghit. Patul domniei voastre n-a mai adăpostit pe altcineva. Vă așteaptă...

Au cinat ca pe vremuri, în doi, sus în odaie. Pe chipul femeii se zugrăvise o mîhnire amară.

— De ce ești atît de tristă, Marghit ? Din pricină c-am venit eu ?

— Vai ! Cum puteți rosti asemenea vorbe de ocară ? Dar se apropie sorocul să-l ia pe Sony la oaste... De cînd m-ați uitat, băiatul mi-a rămas singura mîngîiere. Dacă pleacă și el, totul va fi pustiu...

— Am să pun eu o vorbă pe lîngă colonelul Hanemann, aghiotantul lui Rabutin. Poate că...

Marghit îi sărută mîna, fără ca să fi avut vreme să și-o retragă. Totul s-a petrecut într-o clipă... Au băut cu măsură, au vorbit ca prieteni vechi, după care Marghit i-a urat „noapte bună!" și s-a retras spre culcușul ei, din cuhnie. Focul ce o mistuia odinioară se molcomise, făcînd loc unei prietenii trainice, nezdruncinate. Era fericită că „domnul Martin" n-a uitat-o, că se odihnește în patul ei de nuntă...

SE STRÎNG NORII PE CERUL ARDEALULUI

Oastea se mărise cam la două mii de oameni și, cum iarna se apropia, dădură drumul la jumătate din flăcăi pînă s-o desprimăvăra. Tot n-aveau cai pentru toți, deși mai tîrguiseră destui și iepele aveau mînji. Chiar și Sălbătecuța născuse o mînză sfioasă, pe care Grigore a botezat-o Lăcrămioara, că avea ochii triști și umezi. Acum o lăsa mai mult pe acasă și încăleca pe Vifor, care nu-și pierduse încă agerimea. Cu căpeteniile de steaguri se întîlnea o dată pe lună, la vizuină, și puneau la cale cele de cuviință pentru luna ce va veni. Grigore își petrecea vremea între cele două tabere din munții Rodnei și casa lor din Dragomirești. Imre dădea mai des pe la Sari. Femeia îi plodise încă un fecior, pe care îl botezase tot Imre, ca pe taică-său. Și el va rămîne peste iarnă acasă, cu muierea și odrăslitura — dacă-i va îngădui căpitanul. Ar mai meșteri ceva pe la gospodărie, că odată și odată tot se va retrage la vatră. Omul îmbătrînește: chiar și acum umblă pe patruzeci...

Și neguțătorii rămîneau peste iarnă acasă. Viscole, șosele întroienite, pădurile pline de jivine flămînde și sălbăticite îi împiedicau să pornească la drum. La tabere au rămas doar cei cu treburi statornice: meșteșugarii, bucătarii, artelnicii, grăjdarii și ciobanii, precum și voinicii care n-aveau nici un rost pe acasă...

Sărbătorile crăciunului le-au petrecut, după datină, la Dragomirești. Grigore a adus pe Toader, pe Sava cu Piros și pe unchieș. Casa Mălinei se umplea în fiecare seară de oaspeți, veniți să vadă și să asculte vorbele înțelepte ale căpitanului de oști. Se pomeniră și cu moș Simion Botîrlă și cu ginere-său, care bătuseră drumul din Bîrsana, călare, să aducă plocon viteazului și să-i ureze „La mulți ani"! Mult s-a mai bucurat unchieșul văzîndu-și fratele de cruce. S-au îmbrățișat și au rămas mai toată vremea împreună. Fiecare sătean găzduia cîte un neam sau prieten din ținut,

venit să cunoască pe căpitanul Pintea, a cărui faimă se lățise pînă și către munții Dornei și în țările valahe. Mărie, Glicheria și Anuș nu mai pridideau cu bucătăritul, iar Piroș așeza mesele cu dichis, că nu era zi de la Dumnezeu să n-aibă musafiri, fie la prînz sau la cină. Focul pîlpîia în vatră, fumul de mahorcă te-nțepa la ochi, dar nimeni nu se-ndura să plece. Părintele Binte și judele Ursu Bălan erau oaspeți de fiecare zi și tăinuiau mereu cu Grigore și Toader :

— Dac-ai porni o răscoală împotriva grofilor, căpitane — îl iscodea judele — ți s-ar alătura toată suflarea iobăgească din Maramureș, Bihor, Zarand și Sighet, ba chiar și din alte comitate. De la Gheorghe Doja încoace, nimeni n-a fost îndrăgit ca tine ! Ce mai așteptăm ?

— Vremuri prielnice, unchiule ! — l-a molcomit Grigore. De oameni, nu ne-am plînge — e drept ; am avea destui... Dar ne trebuie cai, scule, nutreț și, îndeosebi, o spărtură în rîndul stăpînirii. N-aș vrea să pătimim ca răsculații curuți din 1670, la care a luat parte și taica. Mai bine să nu te grăbești și să pornești la timpul potrivit. Crezi oare c-am adunat oaste de dragul grofilor ? Nu ! Țelul meu este să slobozim iobăgimea, ca să poată trăi omenește în țara ei. Și n-aș vrea să închid ochii pînă nu mi se va îndeplini visul...

— Să-ți ajute cerul, fiule ! — întregi popa Binte. Ți se vor alătura și slujitorii bisericii creștine, că avem o răfuială cu spurcatul de Atanasie și arhiereii lui, care s-au dat cu papistașii.

A treia zi de crăciun, poposi la casa Mălinei un voinic, Moisă Doroftei, călare. Gonise noaptea pe un cal de împrumut, să-l vestească pe căpitan de cele ce se petrec în satul lor, Budești.

— Avem un grof dat dracului, căpitane ! — îi zice Nicolaie Palffy. Moșia lui se întinde pînă peste Crăcești și Ocna Șugatag. El e dregător la Buda, dar are o muiere dată-n mă-sa — să mă ierte dumnealor — și arătă spre femei.

— Nu face nimic, Moisă — așa vine vorba — îl încurajă Pintea. Zi mai departe !

— Și cum spuneam... unii iobagi îi datorează bani...

— ...și n-au cu ce plăti — ghici Pintea.

— Întocmai. Și ieri a trimis în sat pe încasatorul de dări, unul Veszprémy, cu jucuței și poterași. Au trecut pe

la casele datornicilor și i-a adunat în piața primăriei. Au început să ia cîte unul, să-l întindă pe dereș [1], legat cobză, și să-i toarne cîte o cofă de apă rece în cap pentru fiecare husoș datorat. Muierile se vaită, plozii țipă, dar jucuțeii își văd de treburi. Dacă mai aveam cu mine vreo doi voinici... Așa, am împrumutat un cal de la un vecin și am venit într-un suflet, căpitane. Poate că te-i îndura...

Pintea se-ncruntă:

— Va să zică așa... cofe cu apă rece... Toader! Caută-l pe Sava și spune-i să vină degrabă la mine; cu calul... Eu mă reped la grajd să înșeuez caii noștri; pornim la Budești...

Piroș s-a strecurat în cealaltă odaie, și-a tras pe ea straiele cafenii și cizmele, apoi s-a îndreptat către grajd, să-și scoată calul.

— Vin și eu cu voi, nepoate! — hotărî Nichifor.

— Nu se poate! — se-mpotrivi Grigore. E ger strașnic și să călărești două poște... Lasă, ne descurcăm noi! Cu Doroftei sîntem patru...

— Și cu mine cinci! — se ivi Piroș pe ușă, cu pistolul lui Grigore înfipt în brîu.

— Vai de mine, maică — se sperie Mălina. O fată...

— Sînt oștean, tușă Mălina, nu muiere fricoasă. M-am bătut și cu austriecii... — dar își mușcă buzele, fiindcă acolo dăduseră peste Toader.

— Fie, Roșcovano! — încuviință Pintea. Dacă ții morțiș, vino! Înșeauă-ți calul!

— E gata, căpitane! — și Piroș lipi cizmele cu haz, ca o cătană.

Curînd călăreau prin nămeți și caii spulberau omătul sub copite. Au ajuns la Budești pe la amiazi. Sătenii erau strînși roată, iar un iobag urla pe dereș, cînd i se turna apa înghețată pe cap.

— Stați! — porunci Grigore, cu pistolul întins spre poterași. Iobagii se dădură deoparte să le facă loc, iar un jucuțel rămase cu cofa-n vînt.

— Cine v-a poruncit să canoniți oamenii fără milă și să-i betegiți?

— Da' cine ești să te amesteci neîntrebat în daraverile noastre? — se răți un jucuțel.

— Înhață-l, Sava! Iar voi, ceilalți zbiri, adunați-vă la un loc.

[1] Cal de lemn.

Veszprémy vru s-o steargă, dar fu înconjurat de săteni, care făcură gard viu în jurul oamenilor stăpînirii, nelăsîndu-i să treacă. Moisă dezlegă consăteanul, aproape leșinat și vînăt de frig.

— Treci aici, jupîne! — îl pofti Grigore, mieros, pe administrator.

Veszprémy se apropie fără voie, împins de la spate de oameni.

— Tu ai poruncit, cîine?

— Nu eu, stăpîna... se bîlbîi administratorul.

— Aha! Ei, ai să guști mintenaș din papara asta! Ia legați-l, flăcăi, în locul iobagului! Să simtă și ticălosul ce gust are apa înghețată...

Veszprémy vru să se zbată, dar fu înhățat de umeri și adus tîrîș. Flăcăii îl cetluiră zdravăn. Toader ținea poterașii sub pistoale. Grigore privi în jur:

— Măi, oameni buni, care vrea să aducă apă cu cofa? Să scăldăm și pruncii grofilor!

Cît ai bate din palme fură aduse trei cofe pline.

— Tu, ăla de colo, care te pricepi — făcu Pintea semn jucuțelului, ia fă-te-ncoa. Și degrabă!

Tremurînd de teamă, jucuțelul se supuse poruncii.

— Toarnă!

— Cît?

— Pîn' ți-oi spune să te oprești.

Administratorul urla sub potopul de apă înghețată, cofele pline treceau din mînă în mînă și iobagii, răzbunați, uitaseră de ger. Făceau haz și tropăiau din opinci. După zece cofe, Grigore îl opri. Administratorul fu dezlegat și în locul său trecu alt jucuțel, apoi al treilea, ultimul și poterașii, fiecare primind cîte zece cofe. Dîrdîiau și le clănțăneau măselele, iar muierile își băteau joc de ei. Veni rîndul și jucuțelului care-și îmbăiase ortacii. Primi și el porția cuvenită de zece cofe, pe care le-a turnat Sava.

— Așa să știți, netrebnicilor! Dacă v-a poruncit castelana, să vă scoată ea frigul din oase; dac-ați făcut-o de capul vostru, ați primit răsplata! Și a doua oară nu voi mai fi atît de milos. Am să vă înec sub apă, ca pe niște șobolani!

Careva, un pîrîtor, se strecurase pînă la castel să vestească ce se petrece în vatra satului. Grofița spumega că are acolo doar un conac, iar moșia e departe, la Mișcolț,

peste Tisa. Dacă ar avea banderia aici, ar pedepsi cum se cuvine pe nebleznici. Trimise totuși cîțiva argați să poftească la curte pe cutezători: ținea cel puțin să-i vadă la față. Dacă n-or vrea, n-are ce le face, firește...

— Cît vă datorează oamenii, jupîne? — îl întrebă Grigore pe administrator.

Veszprémy se uită în catastif:

— 390 de florini cu totul...

— Îi plătesc eu! Care ești jude sătesc?

Un bătrînel se apropie:

— Eu, măria ta!

— Ține patru sute de florini. Să-i duci castelanei și să-i spui că Grigore Pintea a plătit datoriile iobagilor, iar cu cei zece florini ce prisosesc să-și cumpere sulemeneli, să-i ascundă chipul hain! Vouă, domnilor poterași, să vă fie de învățătură: cine canonește pe nevoiași o sfîrșește prost. Azi ați căpătat arvuna, dar cînd vi-oi plăti și capetele, nu vă mai scapă de urgie nici Dumnezeu sfîntul!

Din mulțime izbucni un strigăt: „Să trăiască viteazul Pintea, ocrotitorul iobagilor!" Oamenii își zvîrliră căciulile-n vînt și se alăturară strigătului singuratic.

— Ajunge, oameni buni! Rămîneți cu bine. Sîntem grăbiți... Se apropie de Moisă: Tu vii cu noi, Doroftei! Poate le-o veni chef poterașilor de răfuială. Ai să pleci la tabără...

Dinspre capul satului se apropiară cîțiva argați, călări. Unul din ei se opri în fața lui Grigore și săltă căciula:

— Doamna castelană Palffy vă invită la conac, înălțimea voastră!

— Dacă avea ceva de întrebat — răspunse Grigore semeț — n-avea decît să se obosească pîn-aici, nu să trimită slugile! Spune stăpînei tale că altă dată, de s-o mai purta cîinos cu iobagii, îi dau foc la conac și o zvîrl în mijlocul vîlvătăilor, să se prăjească de vie! Și Pintea se ține de cuvînt...

Aceste cuvinte lăsară mulțimea înmărmurită. Să fie oare atît de cutezător viteazul?

— Să pornim, voinicilor! Grigore întoarse calul și înfipse pintenii în burta lui Vifor. Piroș, pe care nimeni n-o bănuise c-ar fi fată, cu lațele sub căciulă, se apropie de Pintea, cu ochii scînteietori:

— Ai fost grozav, căpitane!

— Eh... Poate că i-o pieri cheful cucoanei să mai batjocorească pe nevoiași...

★

În primăvara acelui an, 1700, a închis ochii ultimul habsburg de pe tronul Spaniei — regele Carol al II-lea. Slab la trup și nevolnic la minte, căzuse în ultima vreme sub înrîurirea surorii sale, nevasta regelui Franței, Ludovic al XIV-lea, și lăsase ca moștenitor al tronului, prin testament, pe un nepot al ei, ducele Filip d'Anjou. Dacă vestea a stîrnit bucurie în cercurile cîrmuitoare ale Franței, care își asigurau un aliat trainic în noul rege al Spaniei, la Vatican și în casa habsburgilor suirea pe tron a burbonului, sub numele de Filip al V-lea, a căzut ca un trăsnet. Papa vedea că influența sfîntului scaun e gata să se prăbușească în Spania catolică, iar habsburgii pierdeau un tron pe care se bizuiau spre a îngenunchea Franța.

Cazanul diplomației începu să clocotească. Curieri, ștafete, soli și ambasadori alergau între Viena și Roma, iar cardinalul Kollonitch fu chemat la un consiliu eclesiastic secret, unde s-a hotărît că Austria trebuie să pornească război împotriva Spaniei, căutînd să atragă pe suedezi și polonezi ca aliați. Întors la Viena, cardinalul-cancelar a forțat mîna neputinciosului Leopold, care a decretat mobilizarea generală. Speranțele că vor atrage de partea lor Suedia și Polonia se dovediră zadarnice și, cum imperiul avea nevoie de oaste numeroasă spre a face față trupelor franco-spaniole, se dădură ordine severe în Ungaria și Ardeal ca toți oamenii valizi între 18 și 40 de ani să fie înrolați; de asemenea să fie chemate și banderiile nobililor...

Iobagii romîni, unguri și secui n-aveau chef să se lase căsăpiți de dragul austriecilor, iar cei de vîrsta recrutării plecau în bejenie. Unii au izbutit să treacă munții, spre Moldova, dar cei mai mulți își puseseră nădejdea în oastea lui Pintea. Se alcătuiau tabere și trimiși ai fugarilor umblau să-l găsească pe viteaz, spre a-i cere să ia oamenii sub oblăduire. Începu o forfotă ca pe vremea curuților, cu treizeci de ani în urmă. Băjenarii își aleseseră o căpetenie provizorie, pe căpitanul Pataki Liviu, fost ofițer în armata austriacă. În fruntea iobagilor romîni fuseseră aleși Iancu Balica și Ilie Ciurilă de pe valea Chioarului, și Vasile

Negru, din Arieș. Deși n-aveau arme, nu se temeau de un atac al stăpînirii, deoarece cătanele austriece plecaseră cu ofițeri și generali, iar guvernatorul Rabutin păstrase doar unități mici, pentru rechiziții și recrutări. Își pusese nădejdea în jandarmi și poterași, cetățile urmînd să fie păzite de gărzile meșteșugarilor — alcătuite din calfe și ucenici.

Statul-major al lui Pintea lucra cu înfrigurare. Toader, Imre, Sava, Petrișor și Breban alergau din tabără-n tabără, stăteau de vorbă cu căpeteniile și căutau să afle ce le trebuie. Poporul ajuta pe fugari cu alimente și nutreț, dar și iobagii erau strîmtorați, iar rechizițiile se întețiseră din nou. Lipseau îndeosebi caii și armele. Fără acestea, fugarii alcătuiau o gloată pestriță, neputincioasă să țină piept unui eventual atac organizat al trupelor austriece — cîte mai rămăseseră-n Ardeal. Și la o năvală austriacă se puteau aștepta oricînd... Iar cătanele aveau cai buni, archebuze și bombarde, comandanți pricepuți... La șatră, Gaftenie Hubariu, ajutat de cîțiva covaci aduși din Borșa, meștereau spăngi, sulițe, un soi de săbii grosolane și buzdugane. Dar armele de foc, cele mai nimerite să alungi vrăjmașul, nu se puteau făuri în covăcie ; trebuiau cumpărate...

Căpitanul Pataki Liviu își orînduise tabăra în ținutul Sătmarului, pe malul Someșului, aproape de Dolha. Avea sub conducerea sa cam șapte sute de iobagi unguri și secui, pe care-i așezase într-o pădurice. Oamenii trăiau din vînat și pescuitul în Someș ; duceau însă lipsă de făină și mălai. În vreme ce căpitanul pornise călare către munții Rodnei, să-l caute pe Grigore Pintea și să cadă cu el la învoială, fugarii se sfătuiră între ei și, într-o noapte, se năpustiră peste conacul lui Sandor Karolyi, din Dolha. Prădară grîne, optzeci de cai și uciseră pe vechil și cîțiva argați ce încercaseră o împotrivire. Și dintr-ai lor au căzut vreo opt. Auzind aceasta, Karolyi ceru guvernatorului să-i îngăduie a strînge oșteni din tîrg și să pornească întru pedepsirea lor. Rabutin, plictisit de toate sîcîielile astea, care-i turburau metehnele (cheful și jocul de cărți), îl sfătui :

— Cere-i oameni lui Pintea ! Hanemann pretinde că are oaste bine strunită ; și e în slujba noastră ; îl plătim doar...

— A fost, excelență — rînji prefectul acru. Acum e în capul răsculaților ! Și nu m-ar mira să ne asedieze cetatea...

— Să-ndrăznească netrebnicul ! Am să fac puzderie din tîlharii săi !

— E ușor de zis, excelență! Dar ei sînt mulți și armata ce v-a rămas o numeri pe degete. Eu țin minte că-n 1670, curuții lui Francisc Rakoczi au mai pus stăpînire pe Sătmar...

— Atunci era altă situație, domnule prefect — îl contrazise guvernatorul. Ardealul era împănat de hoarde turcești, Rakoczi avea banderii armate și răsculase tot poporul. Era prinț... cunoștea meșteșugul armelor...

— Mă tem ca Pintea să nu-l întreacă, excelență! Și dacă i-am zdrobi o parte din strînsură, poate că l-am potoli pentru o vreme.

— Fă ce poftești! Cai și arme îți pot da; oameni caută-ți singur!

Karolyi adună cam o sută de argați ai nobilimii, încă vreo două sute de calfe și oameni fără căpătîi, cărora le făgădui cîte zece florini pe zi, iar într-o noapte porni călare, în fruntea lor, după ce află, prin iscoade, unde și-au statornicit sălaș jefuitorii conacului său. A ajuns în zori. Caraulele, la tropotul cailor, sloboziră flintele vechi și dădură alarma. Unii săriră pe cai; cei mai mulți trebuiră să se apere cu mîinile goale. Lipsiți de căpetenie, speriați, fugarii au fost o pradă lesne pentru Karolyi. În patru ceasuri a măcelărit mai bine de jumătate; restul s-au împrăștiat, pierzîndu-se în desișul codrilor din Gutin. Strînsura lui Karolyi adună tot ce găsise în tabără și lăsă leșurile celor uciși pradă corbilor.

★

După ce a rătăcit două zile, Pataki întîlni în munții Rodnei cîțiva oșteni de-ai lui Pintea. Îi recunoscu după uniforma lor cafenie.

— Sînteți din ceata lui Grigore Pintea? — îi agrăi Liviu.

— Ce vă pasă? — îi răspunse un flăcău. Nu dăm socoteală nimănui! — și duse mîna la pistol.

— Nu umbla la pistol, oștene! — îl opri Pataki. Și eu sînt căpetenie de răsculați. Îmi zice Liviu Pataki și trebuie să dau de căpitanul vostru fără zăbavă. S-ar supăra foarte dacă nu m-ați călăuzi spre dînsul!

— De vrei să te luăm cu noi, te-om lega la ochi. Nu știm dacă nu ești vreo iscoadă și cauți să ne dibui sălașul. Primești? De nu, cată-ți de treabă pînă nu-ți ciuruim pielea cu plumbi.

— Faceți ce poftiți, voinicilor, numai să ajung la Pintea!

Flăcăii îl legară la ochi, apucară calul de dîrlogi și-l purtară pînă la peșteră. Acolo îl dădură jos, iar unul porni în goană să anunțe pe căpitan că i-au adus un ostatic.

— Știți cum îl cheamă?

— Spune un nume cam așa: Patacu, Potencu...

— Nu cumva Pataki? — și privi către Toader și Imre care se aflau în preajma lui.

— Așa-mi pare, căpitane!

— Imre, adu-l grabnic aici...

Cînd fu adus în cort, Grigore se sculă în picioare:

— Ești căpitanul Pataki Liviu?

— In carne și oase, domnule Pintea! se prezentă el. Dar voinicii dumitale nu m-au crezut și s-au jucat cu mine de-a baba-oarba...

— E porunca mea, căpitane! Trebuie să iau măsuri împotriva iscoadelor vrăjmașe. N-am încotro... Șezi te rog! Întoarse privirile către flăcău: Fă-ne rost de o cană cu vin și cinci căncee... Să bei și tu unul! Apoi treceți pe la cuhnie și îmbucați ceva...

După ce turnă vinul în căncee, îi prezentă pe ceilalți:

— Dumnealor sînt soții mei: Toader Crăciun și Imre, căpitani de-o seamă cu mine. Și acum te ascultăm!

Pataki istorisi cum a strîns o oaste de 700 suflete — unguri și secui — unde se află așezată și ce are de gînd.

— Am venit să ne punem sub comanda dumitale. Uniți, vom face treabă mai bună...

— Asta-i drept, căpitane! — încuviință Pintea după o vreme de gîndire. Dar una nu-mi place: dacă n-aveți arme și cai, după cîte mi-ai spus, nu-i chibzuit să așezi tabăra în cîmp deschis. Trebuie ținută la adăpost, în munți... Mă mir de dumneata. Ai fost ofițer în armată și n-ai ținut seama de această prevedere pe care și un vagmistru e dator s-o cunoască.

— Dar i-am cantonat într-o pădurice...

— De șes! Și asta-i rău... Primesc oamenii dumitale în oastea mea și le vei rămîne căpetenie, sub cîrmuirea soților mei. Dar, înainte de toate, fă bunătate și retrage-i în munți. Îți dau doi însoțitori, vă mutați sălașul, iar cînd oamenii mei îmi vor vesti că sînteți la adăpost, vom veni acolo să vedem ce avem de făcut. In orice caz, la cai și arme să nu vă așteptați; și noi le simțim lipsa...

Pataki își găsi soții cu greu, răspîndiți în desișurile Gutinului. Rămăseseră vreo patru sute scăpați cu viață. Se mînie grozav că au atacat moșia prefectului fără învoirea lui. El n-ar fi îngăduit asta, cît timp erau lipsiți de arme! Îi certă pe sutași, vorbi fugarilor, dar răul nu mai putea fi îndreptat. Căzuseră jertfă sute de vieți, fără nici un rost. E drept că aduseseră ca pradă optzeci de cai, dar prețul plătit era nemăsurat de mare. Abia acum își dădu seama ce înțelept l-a povățuit Pintea. Dacă i-ar fi trimis în munți, printre stînci, Karolyi n-ar fi putut căsăpi atîția ca în cîmp deschis. Asta îi va fi învățătură de minte să nu mai lase oamenii de capul lor! De s-ar fi aflat el în tabără... Îi purtă prin Borcut, ocoli Țibleșul și intră în munții maramureșeni, unde găsi adăpost pe un tăpșan, mai sus de Fereștí. Voinicii rămaseră cu fugarii pînă și-au durat sălaș, apoi se întoarseră la tabără să istorisească viteazului ce-au pățit ungurii și secuii în bătălia cu oamenii lui Karolyi.

Pintea ascultă cu luare-aminte și oftă:

— Păcat de cei ce s-au prăpădit! Oricum, trebuie să le venim într-ajutor cu ce om putea. Au greșit, e drept, dar aveau gînduri viteze. Și Pataki ăsta! Umblă creanga și-și lasă oamenii fără căpetenie. E știut doar din bătrîni că „unde nu-i cap, e vai de picioare!" Mîine pornim într-acolo, Simioane. Vii și tu, Imre? Sînt secui de-ai voștri...

— Vin, desigur!

— Să le ducem și cîțiva saci cu grîu, niște brînză, lumînări... Nu face să intrăm în tabără cu mîna goală, după cîte au pătimit. Și se îndreptă spre peșteră, unde artelnicii țineau sub lacăte proviziile.

★

Fugarii cîrmuiți de Ciurilă și Balica și-au căutat adăpost în munții Bărgăului. Erau și ei vreo trei sute, dar se țineau feriți. Îi ajutau băieșii din Valea Arieșului, cioplitorii valahi din păduri și moții ciubărari. Le aduceau de-ale gurii, cîteva ferdele cu mălai și puștoace vechi, ruginite, cu care unii mai răpuneau cîte o jivină, pe ascuns, în pădurile grofilor. Le-au mai făcut rost și de plumbi... Cu toate astea, fugarilor nici prin gînd nu le trecea să iasă la vedere, slab înarmați cum se aflau. Dacă nu i-ar prinde poterele, de bună seamă că i-ar înhăța recrutorii și i-ar trimite la Viena, cătane, legați fedeleș. Pe munți, în ascunzișuri, se simțeau în siguranță, mai ales că țăpinarii și cor-

hănitorii le-ar fi dat de veste să-și mute șatra aiurea, în caz că ar fi urcat într-acolo niscai jandarmi sau cătane. Fugarii cioplirâ bîte noduroase, să aibă cu ce se apăra la nevoie, și durară tabără într-o scobitură de stîncă, înconjurată cu stejari falnici și goruni mătăhăloși.

Una dintre căpetenii, Bucur Cîmpeanu, era de fel din Cîmpeni — cum îl arăta și numele. Țăran liber, nemeș, agonisise, după ce s-a înapoiat din răscoala curuților, patruzeci de jugăre. Nenorocul lui era că hotarul i se învecina cu moșia contelui Simion Forgacs. Grofu a pus laba, prin silnicie, pe jugărele lui Bucur, fiindcă-i tăiau moșia în două. Ba mai mult, Cîmpeanu arendase și un iaz bogat în pește, avea concesia podăritului peste Someș, ceea ce nu-i venea grofului la-ndemînă. Cum să plătească el peștele și pentru trecerea carelor peste gîrlă unui „puturos de valah" ? La-nceput a căutat să cadă la-nvoială cu Bucur, cerîndu-i să se lipsească de pămînt și de iaz de bună voie, lăsîndu-i-le la un preț pe care să-l fixeze Forgacs. După cum era de așteptat, Cîmpeanu a refuzat să se învoiască după cheful grofului. A urmat un proces îndelungat, la Cluj...

Văzînd Forgacs că nu poate dobîndi pe această cale pămîntul rîvnit, a pus argații să-l prindă și l-au canonit în pivnițele castelului, pînă l-au silit să-i facă hîrtie de vînzare. Scăpat din mîna călăilor cu oasele frînte și un picior beteag, Bucur și-a trimis nevasta și cele două fete la neamuri, în Huedin ; el a luat calea codrului, alăturîndu-se lui Ciurilă și Balica. Dar pe cînd aceștia — iobagi din tată-n fiu — năzuiau să scape de silnicia grofilor și strîngeau în jurul lor fîrtați ajunși cu cuțitul la os și feciori care fugeau de oaste, Cîmpeanu avea un singur țel : să-și recapete averea, ba să o și sporească, după ce-l va ucide și prăda pe Forgacs. De aceea se împotrivi cînd Balica vru să pornească în căutarea lui Pintea, să-și pună flăcăii sub scutul căpitanului.

— Ce nevoie avem de ăsta ! — se mînie Bucur. Eu mă pricep la meșteșugul armelor mai vîrtos ca Pintea ! Am fost sutaș la curuți, am luptat în răscoală, pe vremea cînd el își întina scutecele. Mă tem că mai mult ne va încurca socotelile tinerelul ăsta înfierbîntat, decît să ne fie de ajutor. Ne-om descurca și singuri ! Am ceva bănuți, om cumpăra flinte, cai ne-or mai pica în bătălii... Alegeți-mă pe mine

căpetenie și o să ne meargă fain! Tu, Balica, și cu fratele Ciurilă veți rămîne locotenenții mei. Și, cînd ne-om întări oastea, vom trece prin foc și sabie castele și moșii, luînd pradă bogată. Om cere apoi slobozenia iobagilor, dăruind viața la grofi și la neamurile lor, doar dacă or iscăli hîrtii cu iertarea iobagilor.

Cam sărăcuți cu duhul, Balica și Ciurilă căzură în leasa întinsă de Bucur Cîmpeanu, care urmărea să scoată castanele din foc cu mîini străine, ținîndu-se deoparte. Unde va fi primejdie să-ți lași ciolanele, îi va împinge pe prostovanii de iobagi! El va culege roadele și, din fiecare prădăciune, își va opri partea leului...

★

Și dincolo de Tisa izbucneau ici-colo răzmeriță. Cîrmuirea împăratului austriac, care-și apropiase cu de-a sila coroana Ungariei, nemulțumise întreaga nobilime maghiară. Îndeosebi după izbucnirea războiului de succesiune pentru tronul Spaniei, situația se înrăutățise. Ce le păsa ungurilor dacă la Madrid coroana o va purta un Habsburg sau un Burbon? Spania-i departe și ei n-au nimic de împărțit cu ea. Iar ticălosul de Kollonitch, care trage sforile la palat, cere mereu banderii, cai, arme, furaje, alimente și bani pentru „războiul sfînt al catolicismului". O fi el „sfînt" pentru Leopold și cancelarul său, dar pe maghiari n-o să-i despoaie cu una, cu două! De aceea ajutau pe ascuns pe Esze Tamás — un fost iobag de pe domeniile lui Francisc Rakoczi al II-lea, luate în stăpînire, cu japca, de împăratul austriac. Tamás răsculase iobagii de pe malul Tisei, pusese stăpînire pe două moșii și înrola ungurii nemulțumiți în oastea lui de sărăntoci.

Ura care mocnea în sufletul poporului maghiar împotriva austriecilor se întețise și mai avan de cînd recrutorii umblau besmetic să înroleze tineri în armată. De aceea, nobilii lăsau pe tinerii iobagi să fugă în ceata răsculată condusă de Esze Tamás și Kiss Albert, decît să-i știe luați de împărat. Firește că le vor lipsi brațe la plugărit, dar poate că în felul acesta vor slăbi și rechizițiile pentru armată, care nu se plătesc pe vreme de război. În fruntea nobililor nemulțumiți se afla Nicolaie Bercseny, urmaș de magnați lobonți, fost o vreme în slujba împăratului ca fișpan, apoi comisar imperial și, în sfîrșit, colonel în bă-

tăliile purtate cu turcii, pe cînd aceștia asediau porțile Vienei. Luptase vitejește, cucerise gradul de general, dar, de la înscăunarea lui Leopold și, îndeosebi, după ce veninosul Kollonitch fu ridicat la rangul de cancelar, curtenii au început să-l persecute. Scîrbit, Bercseny și-a înaintat demisia și s-a retras pe moșia sa din Mișcolț...

Abia cînd s-a întors în Ungaria a văzut cu ochii samavolniciile împăratului și ale curtenilor săi, iar mînia i-a crescut nemăsurat. Cumnat cu Emeric Thököly, soțul de-al doilea al Elenei Zriny, Bercseny și-a adus aminte de fiul lui Rakoczi, Francisc al II-lea. Și el trebuie să fie nemulțumit, pe acolo pe unde s-o afla, că fusese deposedat de întinsele sale moșii care măsoară aproape două milioane de jugăre și de cele 38 de cetăți cu satele și pustele înconjurătoare, ce-i reveniseră, ca moștenire, de la mamă și de la tatăl său vitreg. Ajunsese om în puterea cuvîntului ; era prinț de sînge, iubit de iobagii de pe domeniile sale, iar ca urmaș al viteazului Francisc I, fost principe al Ardealului și conducător al răscoalei curuțești din 1670, se bucura de prestigiu în ochii populației Ungariei și Ardealului. „Dacă l-am cîștiga de partea noastră — își făcu Bercseny socoteala — am strînge popor mult...“ A rumegat această idee cîteva săptămîni, iar cînd socoti că e îndeajuns de coaptă, invită la o vînătoare, pe domeniile sale, cîțiva magnați dintre cei mai de seamă : Paul Esterhazy, Nicolaie Palffy, Simion Forgacs, Miklos Andrassy, Mihail Iosza și pe cumnatul său, Ștefan Csaky.

În pădure, după vînătoare, i-a strîns pe toți în coliba pădurarului, să stea cu ei la sfat. Ar fi putut-o face și la castel, seara, după cină. Dar se temea să n-aibă printre slugi spioni ai cancelarului, care avea năravul să oploșească iscoade pe lîngă oamenii de seamă, spre a afla ce gîndesc și ce fac în intimitate. Bercseny, care cunoștea acest obicei al lui Kollonitch încă de pe cînd fusese general, avea temei să se ferească de urechi vrăjmașe, mai ales că afurisitul de popă întinsese un întreg păienjeniș de spioni în jurul foștilor și actualilor demnitari ai împăratului.

— Cred, domnilor — glăsui Bercseny — că a venit momentul prielnic să scuturăm de pe frunte păduchele austriac. Un Habsburg se împăunează pe nedrept cu coroana lui Ștefan ! Și dac-ar fi barem ceva de capul lui... Aș ! Leopold e un cretin, iar sîrbul Kollonitch, năimitul papei Clement, îl duce de nas ca pe-un sugaci. Ar trebui să ba-

tem fierul cît e cald! Strînsura nemțească e înglodată pînă-n gît în războiul de succesiune și n-are cum să ne stînjenească, pînă una-alta, în treburile lăuntrice. Nădăjduiesc c-o să înghită o scărmănătură zdravănă de la oștile franco-spaniole, încît să pălească steaua Habsburgilor. Avem o datorie sfîntă: aceea de a fărîmița netrebnicul petic de hîrtie ce ne-a fost impus cu sila, în 1699. Acest tratat, iscălit la Karlowitz peste voința noastră, a nobililor, l-a făcut pe Leopold stăpîn absolut peste Ungaria și Ardeal. E o rușine care trebuie spălată cu sînge! Eu unul atîta știu: coroana purtată cu fală de Huniady și Matei Corvin trebuie să împodobească creștetul unui vlăstar nobil al poporului ungar! Și cine ar purta-o mai cu fală decît Francisc Rakoczi al II-lea, fiul viteazului principe și al neînfricatei Elena Zriny? Sînt sigur că de i-am cere să treacă în fruntea unui război de eliberare națională, n-ar sta o clipă să cumpănească. Am putea folosi, ca punct de plecare, răscoala iscată pe fostele sale domenii de pe Tisa. Esze Tamás e viteaz și iobagii îl urmează. Dacă răzmerița va fi bine îndrumată — și acesta e rolul nostru — ea se va preface lesne în război civil; iar acesta poate și trebuie să ne aducă neatîrnarea și coroana Ungariei. Totul depinde de sacrificiile noastre! Să deschidem larg pungile și magaziile... Oastea are nevoie de cai și arme, de hrană și nutreț. Astea cer bani și iar bani. Iar noi trebuie să aducem și prinosul cunoștințelor noastre militare. În felul acesta vom izbîndi fără doar și poate!

Discuția, prelungită pînă după apusul soarelui, a avut drept țel să fixeze solia care va porni peste hotare, la Francisc, contribuția pe care urmează s-o aducă fiecare nobil și lozinca pe care o vor înscrie pe stindardul revoluției:

„Cum Deo, pro Patria et Libertate!"

Au depus apoi jurămînt pe coroana lui Ștefan că nu vor trăda secretul cauzei; că-i vor rămîne credincioși pînă la urmă, precum și prințului Francisc II. Seara, la castel, a urmat un ospăț vesel; vinul de Tokay a curs fără zgîrcenie. Doamnele se mirau că soții lor erau într-o dispoziție minunată, cum nu mai pomeniseră de mult. De unde să bănuiască ele că o vînătoare obișnuită s-a prefăcut într-o conjurație și un consiliu de război?

★

După înfrîngerea răscoalei condusă de soțul ei, Elena Zriny s-a retras la castelul din Munkacs, împreună cu fiică-sa Iuliana și cu micul Francisc. Mercenarii lui Leopold au înconjurat castelul și l-au asediat. Timp de doi ani și jumătate, inimoasa Elena Zriny a stat zăvorîtă, păzită de o mînă de oameni credincioși. Rezistau eroic, fără cîrtire, deși hrana se împuțina. Abia cînd cămările fură golite, de teamă că cei doi urmași ai ei se vor stinge de foame și văzîndu-i slăbiți, hotărî, împreună cu însoțitorii ei, să arboreze drapelul alb de capitulare. Poate că ar fi șovăit s-o facă, dac-ar fi bănuit soarta ce le-o hărăzea Leopold, uzurpatorul tronului maghiar. După ce au deschis porțile cetății, împuterniciții împăratului au surghiunit-o pe Elena într-un castel-închisoare din Tirol, Iuliana fu închisă în claustru, iar micul Francisc fu internat într-un seminar iezuit, cîrmuit pe acea vreme de episcopul Kollonitch. Toate aceste nelegiuiri le-a săvîrșit habsburgul ca să poată intra nestingherit în stăpînirea întinselor moșii ale Rakocziștilor, mult rîvnită de spița lui domnitoare.

Cînd tînărul prinț a împlinit 21 de ani, Leopold n-avu încotro și se văzu nevoit să iscălească decretul de emancipare. În acel an, 1694, Francisc obținu și îngăduința de a călători, pentru desăvîrșirea studiilor sale, în cîteva capitale apusene. I se dăduse această libertate, deoarece dascălii săi în sutane au încredințat pe Leopold că n-are temei să fie îngrijorat de o eventuală nesupunere pe viitor a vlăstarului Rakoczesc, devenit prin grija lor un catolic fervent și un credincios supus al tronului. E drept că în primii cîțiva ani, tînărul Francisc, ademenit de viața ușuratică de pe la curțile domnitoare, nu se sinchisea de fel că i se confiscaseră întinsele domenii și habar n-avea cum trăiesc iobagii de pe moșiile sale. Nici nu-i cunoștea și nici nu bănuia cîtă suferință îndură din partea hulpavilor prepuși ai împăratului. Francisc a schimbat cu un sentiment de adevărată reînviere viața bigotă și plicticoasă de seminar și mutrele spăsite ale viclenilor iezuiți, cu saloanele strălucitoare, ospețele, balurile, cavalcadele prelungite, asalturile de scrimă și vînătorile în societatea aleasă ; femei elegante, frumoase, și tineri gentilomi cu blazoane și purtări distinse. S-a potolit oarecum după ce s-a îndrăgostit de prințesa Amalia-Șarolta, iar căsătoria i-a adus înrudirea

cu cele mai puternice case domnitoare de pe acea vreme. Ținut departe de năzuințele poporului, pentru care se războiseră bunicul, tatăl și mama lui și puternic influențat de tînăra lui soție, cînd i s-a cerut să preia frînele revoluției, în 1701, găsi cu cale să se repeadă la Viena, să îngenuncheze în fața fățarnicului Leopold și să-i reînnoiască jurămîntul de credință și renunțarea la bunurile sale.

Avu prilejul să regrete amarnic acest gest nesăbuit, abia după ce fu pus în cunoștință, cu amănuntul, despre suferința și umilințele cășunate poporului maghiar de domnia lui Leopold, a clicii sale și a soldățimii austriece. După întrevederea personală avută cu unchiul său, Nicolaie Bercseny, i se destrămă vălul necunoștinței. Își dădu seama că săvîrșise o greșeală de neiertat și că are datoria să urmeze calea înaintașilor săi, izbăvindu-și poporul de o dominație tiranică și nepricepută. Vrînd să se asigure de cît mai mulți sorți de izbîndă ai revoluției, ceru ajutor rudei sale, Ludovic al XIV-lea, în bani și armament. Era încredințat că regele Franței va privi cu ochi buni o mișcare îndreptată împotriva habsburgilor, cu care se afla într-o încleștare necruțătoare pentru tronul Spaniei. Spre nenorocul său, scrisoarea a căzut — prin trădare — în mîinile lui Kollonitch, care ceru împăratului Leopold ca răzvrătitul să fie întemnițat în închisoarea din Wienerneustadt.

Francisc fu aruncat într-o celulă mucedă, zăbrelită cu drugi groși. O singură ferestruică dădea în curtea închisorii. Avea un pat de fier, cu saltea de paie și o pătură aspră, pentru cai, o măsuță, un scaun și un urcior cu apă. Slăbise, avea țepi în barbă, hainele mototolite și putea zări o bucățică de cer doar dacă se cățăra pe pat și pe scaun, ținîndu-se cu mîinile de zăbrele. Vedea curtea pustie, zidurile înalte și caraule cu flinte la umăr. Uitase aproape de cînd fusese scos din așternut de o patrulă soldătească condusă de un maior, vîrît într-o trăsură și adus aici, sub zăvoare groase. Trecuse puțin... mult... nu-și dădea seama. Zilele se potriveau una cu alta, nopțile auzea ronțăitul șobolanilor și strigăte răzlețe de temniceri. Ce-o fi făcînd Amalia ? Era tare speriată cînd l-au ridicat în puterea nopții... Nu aflase că fusese condamnat la moarte pentru trădare, nici că prințesa s-a rugat în genunchi la împărat să-i cruțe viața tînără. Dac-ar fi știut, s-ar fi mîniat! Dar nici o veste nu

răzbătea dinafară. Avea însă prieteni, care nu-l uitaseră. Și prietenii lucrau în taină...

Într-o noapte fu trezit de scîrțîitul ivărelor. Cine ar putea fi la ora ceea tîrzie, de noapte? Pesemne că vin să-l ucidă... Sări în capul oaselor:

— Cine-i acolo?

— Tăcere, alteță! Un prieten... Să nu fim auziți... Sînt căpitanul din gardă Gottfried Lehman și am venit să vă scap. Îmbrăcați mantaua aceasta, puneți-vă chipiul pe cap și încingeți sabia. Dar mai repede, pînă nu se apropie rondul.

— Nu-mi întinzi o cursă, domnule căpitan?

— Aveți cuvîntul meu de ofițer! Am și o scrisoare pentru înălțimea voastră de la principesa Amalia-Șarolta... N-o puteți citi aici, că-i întuneric...

— Unde-i soția mea? Au închis-o și pe ea?

— Liniștiți-vă! E la adăpost, în Polonia. Acolo veți ajunge și domnia voastră. Eu vă voi conduce...

— Mulțumesc! Vei avea recunoștința mea veșnică.

Abia în trăsura închisă, care ocolea Viena, căpitanul i-a istorisit lui Francisc despre condamnarea la moarte și cum a așteptat să-i vină rîndul la garda închisorii spre a-i putea înlesni fuga. Caii goneau pe drumuri lăturalnice: pe capră, alături de vizitiu, stătea ordonanța lui Lehman, un slovac devotat. Ținea o pușcă între genunchi, gata să tragă asupra celui dintîi austriac ce ar cuteza să-i oprească. Căpitanul îi strecură un pistol:

— Poate vom avea nevoie să ne apărăm, alteță!

Au înconjurat Tirolul și, călătorind doar nopțile prin cîmpiile Galiției, au ajuns cu bine în Polonia, la curtea lui Stanislas Lescinski. Acolo și-a întîlnit soția și pe Bercseny...

— Și dumneata, conte! — se miră Francisc.

— Era singura scăpare, alteță! Umblau să mă aresteze. M-ar fi osîndit la spînzurătoare, desigur, și mi-ar fi trecut funia după grumaz. Acum sînt un biet băjenar, sărac precum Iov...

— Și moșiile?

— A avut grijă drăguțul de împărat să mi le confiște, cum a făcut și cu domeniile tale. Dacă i-ar sta în puteri ne-ar căsăpi pînă la unul pe nobilii maghiari, spre a ne jefui de bunuri!

— Ticălosul! scrîșni Francisc înciudat. Și eu care... Ce dobitoc am fost, conte! Dacă te ascultam la vreme...

— Să nu exagerăm, alteță — zîmbi fostul general. Ați fost prea credul, sau poate naiv. Și nu-i de mirare! Mutra lui fățarnică poate păcăli pe oricine... Dacă l-ați fi cunoscut ca mine, de aproape, v-ați fi dat seama ce hram poartă. Dar n-ați avut de unde...

— Trebuie să-mi îndrept greșeala, conte! Voi scrie din nou lui Ludovic, iar Stanislas ne-a făgăduit ajutoare. Ce se aude cu răsculații de pe domeniile mele?

— Vă așteaptă, alteță! Între timp, își strîng rîndurile.

— Cînd pornim? — întrebă Francisc brusc.

— Să nu ne pripim, că am săvîrși o a doua greșeală. Vom fi înștiințați la vreme...

★

De dincolo de Tisa se auzeau zvonuri ciudate. Cine le răspîndea era greu de aflat, dar se șoptea că mai tot ținutul de la Tisa și pînă către miazăzi, spre Bălgărad, se afla în mîinile răsculaților și că răscoala se întinde către apus, pînă la Tokay și Debreczen.

Pintea, întors cu Toader din tabăra lui Pataki, auzise pe drum unele zvonuri. Ținea să știe cît adevăr ascund ele. Dacă unchiașul ar păstra agerimea de altădată, treaba ar fi ușoară. El are prieteni peste tot și ar aduce vești sigure. Dar se mișcă anevoie, deși e tare inimos. Abia își duce la capăt sarcina de vistiernic... L-a ajuns nevolnicia, dar nu se dă bătut. Va fi nevoit să-l trimită pe Sava. Cunoaște oamenii, locurile, iar în ultima vreme s-a istețit de nu-l mai recunoști. Păcat că se află în tabăra cealaltă, la Feregti, cu Imre și Piroș. Va trimite după el fără întîrziere: cel mai nimerit ar fi Petrișor...

Sava se grăbi la porunca lui Pintea, dar nu veni singur: îl însoțea Piroș... De la o vreme, fata nu-și mai rîdea de el; ba îi căuta chiar tovărășia. Și Sava era în culmea fericirii. Nu bănuia cîte furtuni se zbuciumaseră în pieptul fetei; și nu o zi, două, ci ani de-a rîndul... Dar Piroș s-a dumirit — cam tîrziu, e drept — că s-a legănat în iluzii deșarte cu privire la căpitan.

Multe nopți a bocit Piroș; pînă la urmă s-a ogoit. I se destrămase un vis, dar cîștigase ceva mai de preț; un căpitan viteaz, cum nu-l bănuise în anii copilăriei, cînd se

fugăreau prin ograda Rațiului și hîrjoneau dulăii... Nu mai e copilița de atunci, fără minte, ci ditamai muierea de douăzeci și șase de ani! Și la vîrsta asta se cuvine să ai un car de înțelepciune... Mai ales că ea nu-i o fată ca oricare, ci un oștean! Dar aici, în tabără, o apasă singurătatea. Și s-a apropiat de Sava pe nesimțite... Parcă-i de lepădat? Cîrmuiește un steag, e „aghiotantul" căpitanului și s-a agerit mult. Nu mai seamănă cu rîndășelul din grajdul Stupului... Ferit-a sfîntul! De-ar fi fost batăr ceva mai înăltuț... I s-a plîns și unchiașului. Nichifor le dă însă toate spre glumă și i-a trîntit-o de la obraz: „Omul cu care vrei să te-nsoțești, măi fată, nu se măsoară după lungime, cu cotul, ci altminteri, după cum te potrivești cu el la altele..." Și i-a zvîrlit o căutătură șugubeață, de-ar fi intrat în pămînt. A simțit flăcări în obraji, dar groapa nu s-a căscat... Și a fost nevoită să fugă, rușinată. Mai zi ceva dacă ai ce!

De la o vreme-s mereu împreună și, dacă Sava ar cere-o, n-ar zice ba. Dar flăcăul tace de te scoate din minți.

Sava a trezit-o în zori:

— Plec la peșteră, Piroș! A trimis căpitanul după mine.

— Vrei să vin și eu?

N-a zis da; i-au sticlit însă ochii ca la veverițe...

— Trag țoalele pe mine, înșeuez roibul și-s gata cît ai bate din palme!

— Ia-ți și pistolul, Roșcovano! — a povățuit-o Sava.

Au pornit călări: Sava la o margine, Petrișor, de cealaltă, ea, în mijloc. Dimineața de toamnă era însorită, blîndă... Frunzișul arămiu, așternut pe potecă, închipuia o velință moale ce înăbușea tropotul cailor. În crengile golașe țupăia păsăretul abia trezit, iar ghionoaiele — meșterii dulgheri ai codrului — ciocăneau, nevăzute, scoarța copacilor bătrîni.

— Știi cumva ce-o fi vrînd căpitanul cu Sava? — suci Piroș frîul către Petrișor.

— Habar n-am, „voinice"! — o-nțepă ciobanul cu tîlc. O să afle el acolo! Doar că nu mi s-o poruncit să-i aduc și rotașul...

— Ia vezi! Îți zic și eu una de ocară să-ți pocnească urechile!

— Poftește numai! — o zădărî Petrișor. Că am eu ac de cojocul muierilor certărețe...

Piroș tăcu. Lăsă frîul moale și buiestrașul și o luă la goană, lăsînd pe ceilalți în urmă. Cînd au ajuns la tabără, Sava zvîrli dîrlogii lui Petrișor:

— Priponește-mi calul că mi-e degrabă... Și urcă repede suișul, în vîrful căruia se afla ceadîrul căpitanului, așezat anume ca să poată avea sub ochi întreaga tabără.

— Șezi colea, Sava — îl pofti Grigore. Uite ce trebuie să-mi afli...

Au tăinuit preț de un ceas: vorbea căpitanul, iar Sava-l asculta și încuviința, clătinînd din cap:

— Știi ce ai de făcut, „aghiotantule"?

— De bună seamă, căpitane! Ți-oi aduce veștile cerute.

— Treci și pe la vistiernic, să iei florini de cheltuială!

— Treceam oricum, că tot țineam să-l văd. Dar mai e un bai, căpitane: a venit și Piroș...

— Zău? — se-nsenină Grigore. Uite, uite... Și ai de gînd s-o iei cu tine?

— Da!... Socot că n-ar strica: ne-am împărți munca...

— Din parte-mi, n-am nimic împotrivă. O să se descurce... Bea de aici un cănceu, duceți-vă și cinați și ai de grijă că unchiesul se culcă devreme. Așa i-am dat poruncă, altfel nu s-ar cruța... Nu zăbovi. Iar la ziuă porniți și să-mi aduceți tolba plină...

Pe masa lunguiață din cort, Grigore îngrămădise maldăre de hîrtii și se-nfunda cu nasu-n ele. Întinse una și trăgea cu pana cînd o linie dreaptă, cînd una frîntă sau șerpuitoare. Era atît de adîncit, încît tresări la glasul Roșcovanei:

— Bună seara, Grigore!

Căpitanul îi strînse mîna voinicește și o privi în adîncul ochilor:

— Ai stat de vorbă cu Sava?

— Da.

— Nu faci rău că-l însoțești. Doar ești agent de legătură! Mă și gîndisem, dar mi-am zis: n-o fi prea obositor?

— Păi da, fiindcă mă socoți o fetișcană nevolnică, nu un oștean din ceată. Asta-i!

— Mă nedreptățești, Piroș! Știu că ești inimoasă, am văzut... Iar la vreme de cumpănă, ți-aș încredința un steag fără șovăire. Un singur lucru mă-ngrijorează: ești fecioară... Trebuie să pricepi că n-ai zece ani! Nu ești urîtă, dimpotrivă... Iar voinicii, deh... ar vedea în tine fata, nu

căpetenia. Și asta-i rău! Ei, dacă ai fi nevastă, s-ar schimba tocmeala; nici unul nu ți-ar zvîrli căutături jinduitoare...

— Ai vrea, Grigore?

— Eu? Tu să vrei! Alege-ți soț vrednic, iar în ce mă privește, dacă ți-o fi pe plac, vă cunun. Ce-ai zice de Sava? Crezi că v-ați potrivi? — Și zîmbi sub mustață.

Inima Roșcovanei ticăia de zor și se temea să n-o audă și Grigore. Cum le știe pe toate, că doar n-o citi în sufletele oamenilor?

— Ai vorbit și cu Sava...?

— Doar despre treburile pentru care plecați; altceva nimic!

Piroș se lăsă în scaunul din față și porni să sucească-ntre degete o pană de gîscă:

— De mult țineam să stau cu tine la sfat, Grigore! Ai ajuns însă rar la vedere... Ți-aș asculta povața, dar mă gîndesc și la tine: trăiești singur, ca huhurezul... N-ai un suflet în preajmă, să te-ajute... Pe la tușa Mălina ai mai dat?

— O dată...

— Vezi? Omul, oricît ar fi el de tare, are nevoie de o mînă de femeie, de un tovarăș înțelegător. Să-i facă sălașul plăcut, să-l doftoricească la un caz... Că boala nu alege; nici plumbul... O știi prea bine! Și baiul e că nu mergem spre tinerețe... Ar fi vremea să te strîngi de pe drumuri, să ai și tu un cuib...

— Un cuib? Nu, fată. Eu sînt pasăre călătoare! Și, dacă-i vorba de cuib, uite-l! — și făcu un rotocol cu mîna. Vezi harta asta? E Ardealul... Asta-i cuibul meu! Fiece rotiță închipuie un tîrg, un sat, un cătun, în care iobăgește un frate, zece, o mie... Îi canonesc grofii, vechilii, jucuțeii, poterașii... Nu-i slobod batăr să se-nchine în credința lor strămoșească. Și dacă așa stă socoata, fată, îngăduit mi-e să mă gîndesc la rostuire pînă ce nu mi-oi vedea neamul scăpat de robie? Nici pomeneală! Poate, cîndva, după ce oi ști că tot iobagul are o sfoară de țarină, o vitișoară-n bătătură, un acoperămînt peste cap și o laviță pe care să-și hodine ciolanele trudite...

— Și pîn-atunci, Grigore?

— Rămîn cum mă vezi, Piroș! Aici, în cort, sau călare, cu sabia la șold. Și nici nu mi-oi găsi hodina pînă nu voi fi încredințat că flăcăii noștri nu vor mai fi prinși cu arcanul, la cătănia nemțească, și să fie mînați, ca tur-

mele, în zavistii la hotare îndepărtate, ori să fie puși să-și ucidă frații din pricină că li-e dor de slobozenie și tihnă...

Piroș întoarse privirea. Avea ochii umezi. Dacă așa socoate căpitanul, se vede că asta-i este soarta. Fiecare om are un drum statornicit în viață. Cel al lui Grigore se-mpletește cu necazurile celor năpăstuiți. Să-l abați din cale? Cu neputință! Acum, că-l cunoaște bine, știe că n-ar avea rost... Nu-i lesne să-nțelegi cum un ins cu darurile lui Grigore, care ar fi putut ajunge, dacă voia, nobil și dregător înalt, să se mulțumească c-un lăicer în cort, cu aceeași hrană ca cetașii, de care să aibă chiar mai multă milă decît de viața lui. Pesemne că așa-i este boiul și nu degeaba îl îndrăgește mulțimea.

— Fă cum socoți, Grigore. Dar una îți cer. Dacă mă-nsoțesc cu Sava, ia-ne lîngă tine. Vreau să-ți fiu soră...

— Bine, Roșcovano! — rîse Pintea. Îți voi face pe plac. Pe cînd îți jucăm la nuntă?

— Da' grăbit mai ești, frate! — i-o întoarse Piroș. Nici ladă cu zestre n-am și te pomenești că mirele se așteaptă la cine știe ce... Averea mea e calul, pistolul și straiele astea. La drept vorbind și ele sînt ale cetei. Mai trebuie să cer și încuviințarea mamei...

— Văd că vrei s-o lungești și nu mi-e pe plac! Ori aici, cu Sava, ori la Dragomirești, singură. Alege...

— Am ales! — rîse Piroș.

— Să fie într-un ceas cu noroc!

SUB STEAGUL RĂSCOALEI RAKOCZIENE

Solii s-au înapoiat cam după o lună. Cutreieraseră mai toate ținuturile din Ardealul de nord, de la Baia pînă-n Bihor și Zarand, întîmpinînd pretutindeni, în sate și așezări iobăgești, aceeași jale: gospodării părăsite și ogrăzi pustii. Dacă nu găseau vite ori grîne pentru rechiziții, intendanții austrieci nu pregetau să scoată așternutul din bordeiele iobagilor. Oamenii își luau lumea-n cap și toiagul pribegiei, cu atît mai vîrtos cu cît soldățoii împărătești lepădaseră orice pic de rușine: dacă prindeau o muiere sau o fată de valah, socoteau ca un fel de bravură să le necinstească... Cum să scapi de asemenea urgie, dacă nu cu fuga? În ce-i privește pe flăcăi și bărbații mai tineri, dacă nu s-ar ascunde prin hățișuri de codri, ar fi găbjiți de recrutori, care bîntuie mai dihai ca hingherii.

— Maramureșenii noștri — în cap cu nea Simion Botîrlă — urmă Sava cu istorisirea, au îndemnat lumea să-și ia tălpășița. Acuși îți cer, căpitane, prin mijlocirea noastră, să-i culegi din păduri și să-i iei sub ocrotire.

— Ați întîlnit cumva fugari? — întrebă Pintea.

— Ici, colea, cîte unul — confirmă Piroș.

— De peste Tisa îmi aduceți vești, că ați fost pe aproape?...

— Se zvonește, căpitane, că pe acolo răzmerița e în toi. Cică se așteaptă venirea unui crai tînăr, pe care să-l așeze căpetenie peste răsculați — adeveri Sava. Pare că se află undeva prin țara leșească și au trimis solie să-l întîmpine.

— Hm... — scutură Grigore capul, gînditor. Cred c-a venit vremea să ieșim și noi din toropeală, voinicilor. Duceți-vă de vă hodiniți, că v-ați hurducat îndeajuns în șei, iar mîine, către prînz, ar fi nimerit să ținem sfat. Om trimite să-l aducă și pe căpitanul Pataki, să fim mai mulți...

După ce rămase singur, căpitanul se îndreptă către peșteră. Vistiernicul se ghemuise într-o despărțitură mai mică; avea sîngele subțiat, iar în cort, pe vremea ceea răcoroasă, îi cam clănțăneau cioantele rămase-n gura aproape știrbă, cu toate că nu mai lepăda cojocul. Grigore îl află curățind un pistol. Scoase din chimir o cutiuță de tablă, învîrti o țigară și o aprinse la amnar. Se așeză lîngă unchieș, privind o vreme cum freacă țeava:

— Nu te obosește, bunicule?

Nichifor îl privi strîmb:

— D-apăi că n-am să stau de pomană! Vreme de hodină oi avea de ajuns cînd m-o chema atotputernicul... Și, după cîte-mi pare, a și-nceput să-mi facă semne. Dar pînă să mă pregătesc de călătoria fără de ntoarcere, iacă, mai robotesc și eu cîte ceva, după cîte mă țin puterile. Îl măsură apoi pe Grigore și strîmbă din buzele pungite: Iar nu ți-s boii acasă, Grigore? Că prea te-ai întunecat la față...

Grigore îi istorisi din fir-a-păr toate cîte le aflase de la Sava și Piroș:

— Ce socoți dumneata, vistiernice, că ești om cu chibzuială?

Moșneagul chițăi c-un rîs lipsit de veselie:

— Dacă n-ai bătrîni, nepoate, să-i cumperi! În ce privește îngrijorarea ta, socot că-i întemeiată și ar fi cuminte să ne urnim cu o țîr' de inimă. N-am huzurit de ajuns? Dacă șezi pe fund, cu brațele crucișe, nu faci vreo ispravă de soi...

— Ce-i pe la covăcia lui Gaftenie? Că n-am mai dat pe acolo de cîteva zile. Mîine ținem sfat mare. Mă bate gîndul să-l chem și pe covaci.

— Bine faci, nepoate! E un nat înțelept...

— Dac-am avea mai multe flinte... își urmă Grigore firul gîndurilor, cu glas tare.

— Aiestea nu se meșteresc pe nicovală, nepoate, ca o suliță ori un buzdugan! Fac și covacii cît le stă-n puteri și după priceperea ce o au; nu le poți cere mai mult...

— Ai dreptate! Cum stai cu vistieria, bunicule? Mai avem ceva galbeni?

Vistiernicul scoase un catastif din sîn, își potrivi ochelarii căpătați în dar de la părintele Avram și începu să adune, împletîcindu-se în socoteli. Pînă la urmă se lăsă păgubaș, pufnind mînios:

— Ira... nepoate... Se cuvine să mă lași a mă canoni cu blestematele astea de țifre cînd tu ești tobă de carte? Numai cît le privești și-i de ajuns să te apuce amețeala!

Grigore zîmbi, luă catastiful și isprăvi socotitul:

— Zece mii cinci sute... Se cam topesc...

— Doar n-au să se-nmulțească dacă scoatem mereu! — se zbîrși unchiașul. După ce avem de hrănit atîta suflare voinicească, te mai apuci să-i și împrăștii; cum deschide omu' gura, ai și vîrît mîna-n chimir!

— Am dat la bogătani, vistiernice? — rîse Grigore.

— E drept c-au fost nevoiași — se molcomi unchiașul — dar tare ești mînă spartă. De n-aș fi fost eu să te mai țin de scurt, ehei, de mult ar fi suflat vîntul prin vistierie...

— N-are a face, bunicule! Noi i-am adunat, noi îi cheltuim. La nevoie om face rost de alții, iar de nu, mai strîngem o gaură la curea. C-așa-i la oaste: nu-i bine să te deprinzi cu huzurul... Merg să trimit oamenii la căpetenii, să-i vestească. Vii și dumneata la sfat, bunicule?

— Iaca, na! Doar n-o să lipsească Marte din post. Și, fără dregătorul peste pițule, mare scofală n-o să faceți!

Ca-ntotdeauna, sfatul s-a adunat în cortul căpitanului și a ținut pînă spre seară. Fumul era gros; mai să te-năbușe. Fiecare venea cu o părere, cu un sfat, o cumpăneau, o întorceau pe toate fețele și, abia după ce nimeni nu mai avea ceva împotrivă, Grigore o trecea pe o foaie de hîrtie. Lăsa pe soți să-și frămînte creierii, cu scopul să le dezvolte spiritul de inițiativă. Mîine, cînd s-or afla răspîndiți care pe unde, în fruntea unui steag, vor fi nevoiți să se descurce singuri, fără dădăceală. Intervenea rar, doar atunci cînd unul o lua razna. Îl lămurea cu stăruință, cu migală, pînă ce vedea că voinicul l-a înțeles și-i dă dreptate. Altfel, se punea la vot și cum hotărau cei mulți așa rămînea. Au rămas înțeleși ca fiecare căpetenie să colinde o parte anume din munți, însoțită de doi voinici, spre a strînge laolaltă pe fugarii răzlețiți.

— Cînd veți aduna aproape de sută — îi povățui Pintea, trimiteți-i aici. Om înmulți taberele, dar să le știm pe aproape la ceas de nevoie. Mai avem ceva postav, staroste Gulici?

— Prea mult, nu! Dac-or mai fi zece valuri, e minune...

— Hm... Asta înseamnă că pînă om face rost de altul, să croiești haine numai pentru stegari și sutași și doar cînd vei avea țidulă iscălită de Toader sau Nichifor. Cei-

lalți se vor mulțumi o vreme cu ce-i pe dînșii. Altcum nu merge! Dar dumneata, meștere Vartolomeu, cum stai cu cizmele, căciulile și cojoacele? Dacă ne apucă viscolele într-o încăierare și voinicii n-au încălțări trainice și îmbrăcăminte călduroasă, or degera cu mîna pe flinte.

— Cizme sînt; pielicele de asemenea... Mai avem chitite niscai cojocele și căciuli — adeveri Vartolomeu — așa că dinspre partea asta om scoate-o la capăt. Doar că am ajutoare puține...

— Caută, meștere, că ai de unde alege!

Cătanele, ridicate și ele ca stegari, au pornit o dată cu celelalte căpetenii să strîngă fugari pentru oaste. Pînă ce se vor înapoia, rămăsese statornicit ca Pintea, împreună cu unchiașul, să dea o raită prin Maramureș, Bihor și Zarand, spre a călăuzi către tabere pe cei care ar voi să le îngroașe cetele. Nu mai țineau tăinuite locurile de adunare, căci n-aveau teamă să fie surprinși. Erau atît de mulți, încît ar ține piept chiar mai multor regimente deodată, îndeosebi în munți, unde oștile împărătești n-ar avea cum să se desfășoare și ar deveni ținte sigure pentru voinicii aflați spre vîrf, în poziții bine întărite și ascunse vederii. Pentru o bătălie de șes n-au încă scule trebuincioase, mai ales archebuze și bombarde — arme cu care îi vrăjmașul la depărtare.

În acea toamnă și pînă au dat gerurile s-au strîns în taberele din munți cam patru mii de iobagi, alcătuind o oaste de temut. Artelnicii și intendanții pregăteau cu înfrigurare adăposturile de iarnă în peșteri, grote și văioage acoperite de stînci. Sava, Imre și Piroș erau la Feregti, Breban și Petrișor își aveau steagurile în apropierea Borșei, iar Toader cu Horacec se statornicișeră în codrul Moiseiului. Pataki ceruse ca ungurii și sașii să fie trimiși în steagul său, ceea ce sfatul căpeteniilor n-a încuviințat.

— Trebuie să știi și dumneata, căpitane — i-a arătat Grigore fără ocolișuri — că nu vom alcătui steaguri pe nații și credințe. Răscoala nu va fi a romînilor, a ungurilor sau a sașilor, ci a iobagilor. Îi vom împărți, așadar, după nevoi, nu după aceea a limbii ce vorbesc. Ce ne-am face dacă Imre n-ar vrea să cîrmuiască decît secui, iar Horacec, slovaci și cehi? Ar ieși o încurcătură de pomină și ne-am trezi că se iau la harță între ei. Nu, căpitane, asta nu merge! Cît voi fi eu cîrmuitor, n-am să fac deosebire pe

naţii, ca grofii şi împăratul, cu care ne pregătim să-ncrucişăm spadele!

Şi cu asta s-a sfîrşit pentru totdeauna curentul de a împărţi iobagii pe steaguri ale unei singure naţii.

Balica şi Ciurilă, aflaţi cu oamenii lor pe Gutin, spre Sătmar, cam la o poştă de Bicsad, s-au lămurit pînă la urmă că Bucur Cîmpeanu urmăreşte rosturi ascunse, de căpătuire, şi l-au alungat. De altfel, din toate făgăduielile ăstuia n-a ieşit nimic: nici bani, nici cai, nici arme; iar Bucur ţinea morţiş să nu se alipească de oastea lui Pintea, ci să atace singuri conacuri şi moşii, începînd cu aceea a lui Forgacs, fiindcă avea răfuieli vechi cu grofu.

— Va să zică ne ceri să tîlhărim, bade? — l-a repezit Balica. Sau vrei să ne umplem chimirele şi să lăsăm oamenii căsăpiţi de dragul tău?

— Nici gînd! — a căutat s-o încurce Bucur. Dar ce rost ar avea să ne băgăm slugi la dîrloaga lui Pintea? Putem şi noi avea oaste tot atît de numeroasă ca a lui. Parcă el n-are de gînd să tîlhărească spre a se chivernisi?

— Minţi! — i-o reteză Ciurilă. Eşti veninos ca o năpîrcă de găzdoi! Pintea-i căpitan de oşti, nu borfaş ca tine. Pleacă şi vezi-ţi de ale tale, că noi n-avem lipsă de vulpi şirete. Bucur dădu să se repeadă la el, că era mai înalt şi mai voinic, dar Balica trase hangerul din teacă:

— Vezi-ţi de drum, omule, cît nu-i prea tîrziu, Iobagii nu te suferă; miroşi a stîrv ciocoiesc... Şi să nu ne mai dai tîrcoale, c-ai s-o paţi!

Era atîta nestrămutare în privirea fulgerată a lui Balica, încît găzdoiul scăpă o înjurătură năprasnică, scuipă a dispreţ şi se-ndreptă ţanţoş spre ieşire:

— O să vă frîngeţi grumazele, neputincioşilor! Şi tot la mine vă veţi milogi pînă la urmă...

— Mai bine împrăştiem ceata în cele patru vînturi, decît s-o ştim pe mîna unei ploşniţe dornice de arginţi! — îl sudui Balica. Şi c-un gest poruncitor îi făcu semn spre uşă: ieşi!

Îşi şterse cu dosul sumanului fruntea brobonită de sudoare şi zvîrli o căutătură lui Ciurilă:

— Să nu mai irosim vremea, frate Ilie! Încalecă şi porneşte în căutarea lui Pintea. Lămureşte-i starea noastră, cîţi sîntem şi ce avem de gînd. Spune-i că vrem să intrăm în oastea lui şi să ne poruncească ce avem de făcut. Aşa, răzleţiţi, o mînă de oameni, greu s-o scoatem la capăt. De

te codești cumva, merg eu, cu toate că-i mai nimerit să stau cu fîrtații. Dacă ne mai dă ocol netrebnicul de Bucur, e bine să mă găsească-n tabără. Ce zici?

— Socot că alta nu-mi rămîne de făcut, frate Balica. Mîine, în zori, înșeuez calul și mă călătoresc.

— Dar să nu te-ntorni pînă nu dai cu ochii de Pintea.

— Asta-i la mintea cocoșului, Iancule! Doar n-oi bate atîta cale de pomană...

★

Cînd s-a înapoiat cu unchieșul, Grigore știa multe. Se putea bizui pe iobagi, ba chiar și pe țăranii liberi, cioplitorii de bușteni și băieșii urburași. Erau atît de nemulțumiți, încît ar veni la prima chemare să-i îngroașe cetele. Aștepta vești și de la Sava, de pe lîngă Tisa. Dacă se pornește și acolo răscoala, înseamnă că nici ei nu trebuie să mai adaste. Războiul din Apus înghite aproape toate oștile lui Leopold și dacă răsculații din Ungaria se vor întări, trupele din Ardeal, aflate sub comanda lui Rabutin, nu vor fi stavilă de netrecut. Oastea lui are o iarnă întreagă în față; că nu poți porni o bătălie la sfîrșitul toamnei. Vor trebui să împresoare cetăți, să le asedieze, iar dacă te prind viscolele în cîmp deschis, nu-i a bună... Ședea în cort, gînditor, și învîrtea o țigară. Cine l-ar fi văzut, doisprezece ani după ce părăsise Măgoaja într-o noapte, pe furiș, însoțit de unchieș și de Sava, pe caii Stupului, greu l-ar fi putut recunoaște. Se trecuse mult, deși a rămas tot înalt și frumos. Căpătase însă crețuri în jurul ochilor de tăciune și cîte un fir de păr alb îi înspica coama întunecată, pe care n-o mai îngrijea ca odinioară. Din fragedul grămătic al Stupului și din ferchesul consilier al lui Loewenburg nu mai rămăsese urmă. Grigore Pintea se prefăcuse aproape neștiut într-un căpitan de oaste, așezat și chibzuit. Nu-i venea greu să stea în șa zile de-a rîndul, ba învățase și să picotească pe cal. Cu toate că n-avusese prilejul să mînuiască sabia într-o încăierare crîncenă, era încredințat că nu uitase lecțiile dascălului său italian, Granetti, și, la caz de trebuință, o va folosi cu mai multă îndemînare ca ofițerii lui Leopold. Avea și ajutoare de nădejde: Toader Crăciun se arătase organizator fără cusur, Imre era viteaz și călit după anii de haiducie, Sava, Breban, Petrișor și Piroș se dovediseră

pricepuți, cătanele îi erau devotate cu trup și suflet, iar Liviu Pataki, avînd experiența de căpitan în trupele austriece, va fi un destoinic conducător de oști.

Vîntul se strecura pe la încheieturile cortului și făcea să foșnească hîrtiile de pe masă. Luase pe lîngă el pe Dumitru Cordiș, ca aghiotant. Flăcăul îl slujea cu credință, ca altădată Sava. Avea de altfel un dar înnăscut să-și apropie oamenii și voinicii îl pizmuiau pe Cordiș, că poate sta mereu în preajma căpitanului. Chiar atunci cînd își asprea glasul, să certe pe careva căzut în vină, n-ai fi auzit din gura lui Pintea vorbe de ocară. Și nimeni nu se supăra. Era cumpătat în vorbe și gesturi, uitase aproape convorbirile de salon pe care fusese nevoit să le susțină pe vremuri, cu mărimile și muieruștele de rang înalt. Cînd își amintea de acele vremuri se rușina, deși ele îi înlesniseră să adune oastea de care se mîndrea. Arar mai scotea o vorbă de duh și se ocăra în gînd: „Să nu-ți pierzi voioșia, Grigore, că vorba dulce mult aduce..." Dar prea avea griji multe: răspunderea pentru viața fîrtaților și slobozenia iobagilor ardeleni îl țineau treaz destule nopți.

Cordiș intră în cort, aduse două lumînări și le înfipse în sfeșnicele de pe masă — că începuse a se întuneca — le aprinse și întrebă:

— Cînd să-ți aduc cina, căpitane!

— Mai încolo, Dumitre! Nu mi-e foame.

Voinicul se-ndreptă către ieșire, dar se întoarse:

— Am uitat să-ți spun, căpitane! Au poposit de vreun ceas patru voinici călări. Așteaptă-n tabără; vor să vorbească cu dumneata...

— Cine-s?

— Nu i-am mai văzut, dar susțin că-i cunoști. Dacă poruncești...

— Să vină, Dumitre. Or fi dintr-o gloată de fugari, cu solie... Fă bunătatea, dragule, și cere-i artelnicului vreo două căni cu vin, să-i cinstim. C-or veni de departe.

După Cordiș intrară și cei patru rumîni, cu căciulile-n mîini:

— Să trăiești, căpitane, și domnul să-ți dăruiască zile senine! — glăsui cel mai înalt. Mă recunoști?

— Bată-te norocul, Albuțiule! — zîmbi Grigore și trecu pe după masă, întinzîndu-i mîna. N-ai uitat ceata, după cîte se vede. Tu ești pesemne Pasăre, tu Orban, iar cel din

urmă Sava Popența... și le strînse mîinile pe rînd. Ce vînt v-a adus pe la noi ?

— Grozavă ținere de minte ai, căpitane ! — se veseli Purșa Albuțiu. Iacă, au trecut cinci ani de cînd ne-am despărțit și nu ne-ai uitat pe nici unul... Așa căpitan de oaste mai înțeleg și eu !

— Ședeți, oameni buni, și ciocniți cu mine un căneeu !

Voinicii se așezară cam într-o rînă pe scăunelele fragede — că erau spătoși cu toții — sorbiră vinul, iar Purșa ochind cutia de tablă ce se afla pe masă, plină cu tutun mărunțit, clipi hîtru :

— Toate-ar fi bune, căpitane, dar n-am mai dohănit de ieri. Așa, la o țigară, limba ți se dezleagă și poți sporovăi în voie.

— Luați, fîrtaților, fără sfiicinne — rîse Grigore. Oi învîrti și eu una...

După ce le-au aprins, Purșa grăi și pentru neamurile sale :

— Am venit, căpitane, să te-ntrebăm dacă ne primești cetași. Se zvonește la noi că alcătuiești oaste mare și ai nevoie de fîrtați.

— La voi, unde ?

— Apăi, venim tocmai din munții Dornei, în Bucovina. Pe acolo se aud fel de fel de vorbe. Și nu ne-a mai răbdat inima : am încălecat și iată-ne !

— Dar ce-ați căutat acolo, aproape de hotarele leșilor ?

— Ți-aduci aminte cînd ne-am despărțit, căpitane ? Ne-ai grăit așa : „Trăiți în frica lui Dumnezeu și cu rușine față de semeni. Poate că, odată..."

— Astea ți-au fost vorbele, căpitane ! — întări Pasăre. Nu le-am uitat...

— Parcă-mi aduc și eu aminte — adeveri Pintea.

— Așa am trăit, căpitane ! — se făloși Purșa. În Șicarlău nu ne mai putem întoarce, de teama poterelor. Cai ne-ai dat... și cîte o sută de florini... Ce ne-am sfătuit ? Să trecem peste graniță, că ne-o pierde stăpînirea urma... Am luat-o pe Vasilica ; ăștia erau burlaci... Și am poposit la Cîndreni, în Dorna. Ne-am tocmit țăpinari, că-s codrii mulți p-acolo, și iac-așa. Am trăit cinstit, precum ne-ai poruncit. Verii mei s-au strîns și ei de pe drumuri, au luat muieri ucrainene — că-s harnice și așezate — avem și plozi... Dar or avea cu ce să-și ducă zilele, fiindcă n-am fost cheltuitori. O glajă

de palincă sîmbăta, cînd porneam spre căși, un pac de tutun, de-ale gurii... restul am chitit pentru zile grele...

— Zi așa... se veseli Grigore. Mai aveți tot caii ceia?

— Tot. Ți i-am păstrat, căpitane! Sînt zdraveni și bine hrăniți. Acuși hotărăște ce faci cu noi: ne socoți vrednici să-ți fim soți, rămînem... De nu, nu-i cu supărare; ne luăm rămas bun și ne înapoiem la muieri, să luăm bărdașul de coadă...

— Dar om fi barem cu cugetu-mpăcat — glăsui Popența. Batăr să știi, căpitane, că nu ți-am ieșit din cuvînt.

— Vă opresc, fîrtaților, ce mai vorbă! Mă bucură că v-ați dovedit vrednici. Cordiș!

— Poruncă!

— Să li se facă loc soților în ceată, culcuș, stănoage pentru cai și să fie puși la hrană... Om mai sta noi de sfat, fraților, că vreme-i destulă. Trec și mîine pe la tabără...

— Uhu! — chiui Orban de bucurie. Sîntem iar voinici! Ce-ți spusei, Purșo? Dacă ne-om înfățișa căpitanului cu cinste, nesmintit ne primește în ceată...

— Așa, fîrtați! — îi îndemnă Grigore. Plecați de vă rostuiți, că-nnoptează...

— Da' care ne va fi sutaș, căpitane? — zăbovi Purșa.

— De, știu eu? — glumi Pintea. La nevoie, dacă-ți dovedi pricepere, poate că o să vă fiți singuri sutași...

★

Călărea prin munții Gutinului, singuratic, un ins de statură potrivită, îndesat și lat în spete, cu un ochi acoperit de o cordeluță întunecată. Avea pe dînsul o haină cenușie, cu găitane, încheiată sub bărbie, pantaloni largi vîrîți în cizme aproape noute, un dolman cafeniu agățat pe umăr și prins într-un lănțug de argint cu paftale, iar pe cap purta o căciuliță de catifea roșie, împrejmuită cu blană de dihor, aplecată nițel pe o sprînceană. De centura lăcuită îi atîrna pe șoldul drept o sabie lucitoare, iar pe cel stîng i se bălăbănea un toc de piele, în care ținea pistolul. Calul murg, focos, juca în frîu, iar de șaua chipeșă spînzurau — de o parte și de cealaltă — doi saci cazoni din pînză de cort, încheiați în catarame. Se vedea cît colo că-i de rang... Stătea țeapăn în șa, purta pinteni de argint și călărea cu pricepere, militărește. Chipul îi era aspru, c-un nas drept și ascuțit, iar din mustățile pleoștite răsăreau peri argintii. Să tot fi avut șaizeci de ani, poate șaizeci și cinci, ori mai

mult; ar fi fost greu de statornicit la prima vedere... Călărea în buiestru. Cînd întîlnea pe cărări iobagi fugari, le dădea bineţe pe ungureşte, îi întreba de unde-s de fel, ce i-a îndemnat să ia calea codrului şi dacă nu ştiu cumva pe unde se află sălaşul lui Grigore Pintea. Rupea şi cîteva cuvinte în valahă — taman cît să se înţeleagă cu iobagii romîni. Oamenii răspundeau cu voie bună, mai ales că domnul de neam, în straie socotite şi cu armăsar fălos, avea glas blajin şi prietenos. Îl îndrumau pe cît le sta în puteri; nici ei nu cunoşteau decît din auzite pe unde şi-a statornicit viteazul tabăra. Abia cînd dădu peste ceata căpitanului Pataki, află veşti mai amănunţite.

La vederea călăreţului, Pataki lipi cizmele şi luă poziţia de drepţi:

— Să trăiţi, domnule colonel! Căpitanul Pataki Liviu, la ordinele dumneavoastră!

— Uite, uite... — zîmbi călăreţul. Şi într-o pădure ardeleană dau peste foşti subalterni. Ai slujit în regimentul meu?

— Nu, domnule colonel! Dar în luptele cu polonezii am cantonat în aceeaşi tabără, în Galiţia. Făceam parte din trupele generalului Veterani...

— Aha — zîmbi călăreţul. Nu-ţi părea cam fricos broscarul?

— Nu-mi era îngăduit să fac aprecieri asupra comandantului — ocoli Pataki un răspuns direct.

— Lasă... nu te mai ascunde după deget. Parcă nu ştiu că-şi băteau joc soldaţii de el? În sfîrşit... Aş avea o rugăminte către dumneata: Ştii cumva unde-l pot afla pe Grigore Pintea? Îi duc o solie de mare însemnătate şi nu mă descurc în hăţişurile voastre din Ardeal.

— Aţi nimerit-o bine, domnule colonel, că şi ceata mea e sub cîrmuirea viteazului. Dar v-aş ruga să-mi faceţi cinstea şi să poposiţi noaptea asta la mine. Nu veţi găsi cine ştie ce îndestulare; dacă vă mulţumiţi cu o cină rece şi un aşternut de campanie... Iar mîine, în zori, vă pot conduce la Pintea.

— Mulţumesc, căpitane! Ca ostaş bătrîn, sînt obişnuit să mă hrănesc pe cal şi să dorm pe cîmp, acoperit cu o manta. Dar nu-i cazul să te obosesti; eşti pesemne ocupat. Dă-mi un însoţitor şi mă declar satisfăcut...

— E o onoare pentru mine, domnule colonel! — şi vru să-i ţină scara. Călăreţul coborî sprinten, sprijinindu-se prietenește de umărul căpitanului.

— Andraș ! — porunci Liviu unui flăcău ce ședea chircit pe vine în dreptul cortului — fă bunătatea și ia calul domnului colonel. Aveți grijă de el... Și să pregătească o cină pentru doi...

— Am și eu ceva merinde în raniță ! — spuse călărețul. O să le gustăm împreună...

— Nici gînd, domnule colonel ! Sînteți oaspetele meu, iar merindele vă vor prinde bine la drum.

— N-o să ne sfădim noi pentru atîta lucru — zîmbi călătorul. Dar un gît de palincă tare, ungurească, n-ai să refuzi ! Am două sticle în raniță — și se-ndreptă să le descătărămeze.

Flăcăul fusese mai iute ; le desprinsese din șa săltîndu-le pe umăr și, cu calul de căpăstru, se-ndreptă spre cort, urmat de căpetenii. A doua dimineață, cînd și-au luat rămas bun, Pataki îl rugă :

— V-aș rămîne îndatorat dacă m-ați înștiința și pe mine cum v-ați înțeles cu Pintea. Știți, e căpetenia noastră și...

— De bună seamă, căpitane ! Tot pe aici mi-e drumul la înapoiere și-ți voi aduce și însoțitorii.

— Vă mulțumesc !

— Și eu pentru găzduire, căpitane. Se săltă în șa cu o surprinzătoare ușurință pentru vîrsta lui și se întoarse către cei patru flăcăi ce urmau să-l însoțească : Sînteți gata, voinicilor ? Să pornim dară ! Strînse mîna căpitanului și-și îndemnă murgul : Haidem, Gîndăcel ! Calul porni ca o vijelie...

★

Au ajuns în toiul nopții la tabără. Oștenii de caraulă auzind tropote au întins flintele încărcate :

— Stați că trag. Cine-i ?

— Ötvösz din ceata căpitanului Pataki, frate ! Aducem un sol de pe Tisa pentru viteazul Pintea...

Caraulele se apropiară :

— Socotim că doarme la ora asta tîrzie — se adresară celui mai bătrîn. Îl veți adăsta pînă la ziuă, că se trezește din zori...

— Taman bine ! — rîse bătrînelul. După ce am călărit atîta, e nimerit să-mi hodin ciolanele. Găsesc un pat ?

— Se poate altcum ? — și se întoarse către a doua santinelă : Mergi cu dumnealor, Năstase, și cată-l pe intendant. Să facă rost grabnic de așternuturi...

Spre ziuă Cordiș intră în cort, ducînd pe o tipsie o cană mare cu lapte proaspăt și o azimă caldă, rumenită de popotar:

— Bună dimineața, căpitane!

— Bună să-ți fie inima, Cordiș! — răspunse Pintea. Cum ai dormit?

— Ca un prunc scăldat! Dar bea-ți, rogu-te, laptele, că se răcește...

Grigore turnă lapte într-o cană de lut și rupse-n două azima caldă:

— Îndeamnă-te, băiete!

— Lăsați, căpitane... Avem doar ceai pe plită...

— Măi Dumitre! — îl dojeni Pintea în glumă. Asta-i nesupunere sadea! Cînd poruncește căpitanul, musai să îndeplinești porunca, altcum te trezești judecat de soți pentru răzvrătire... Ce noutăți prin tabără?

— Ne-a venit az-noapte un sol de peste Tisa.

— Și taci?

— L-au însoțit patru voinici din ceata lui Pataki și așteaptă porunca domniei tale...

— Să-l poftească fără zăbavă la mine!

★

Ianoș Bottyan, cunoscut îndeobște sub porecla „chiorul", a-ndurat destule în copilărie și tinerețe. Nu-și aduce aminte cum a nimerit, cu părinții, la mănăstirea de călugări iezuiți din Carinthia austriacă. De fel erau de prin părțile Clujului. Taică-său, rob la un grof, și-a strîns într-o noapte catrafusele, a luat muierea și năpîrstocul și a pornit încotro l-au dus ochii. Se lehametisise de caznele vătășeilor și de birșagurile fără sfîrșit! S-au strecurat nevăzuți în Ungaria și de acolo peste granița Austriei. De i-ar fi prins în Ardeal sau peste Tisa, i-ar fi înfierat pe frunte și îi trimiteau în lanțuri pe moșia grofului, după cum era orînda. Mihaly Bottyan a răsuflat ușurat auzind grai nemțesc și a ciocănit la poarta mănăstirii sfîntului Sixtus, unde s-a rugat de adăpost peste noapte. Și acolo au rămas... Mihaly a închis ochii după vreo doi ani, mușcat de o viperă, iar Agneta s-a tocmit spălătoreasă pe hrană și dormit pentru ea și micul Ianoș. Cîțiva călugări mai de treabă i-a făcut rost de o sutană veche și o bucată de pîslă, din care maică-sa i-a cîrpăcit nădrăgei și o pereche de tîrlici — că tare era golaș... De la șapte ani păștea caprele mănăstirii, iar cînd

împlinise doisprezece era „om la toate". Se scula o dată cu cîntatul cocoșilor, mătura curtea, spăla lespezile, deretica chiliile și stropea straturile cu flori, după care se proțăpea pe o bancă în spatele porții de fier și deschidea o ferestruie cu gratii ori de cîte ori răsuna clopotul de intrare. Alerga apoi să-l înștiințeze pe economul Matușek, iar dacă acesta încuviința, ridica drugul greu și dădea la o parte zăvoarele: era portar... La căderea nopții, înainte de a se retrage în chilioara maică-si, curăța lăcașul de rugăciune și altarul, freca sfeșnicele și lustruia podoabele argintate, pînă cădea istovit. Agneta o ducea la fel de prost: spăla rufe pînă i se lua carnea fîșii de pe degete, iar ca hrană, din lobodă, știr, urzici și linte nu erau scoși.

Femeia s-a prăpădit cînd Ianoș a-mplinit paisprezece ani și fu îngropată în fundul grădinii, alături de raclele iezuiților răposați întru domnul. N-ar fi plecat el de-acolo, că tot primea o strachină cu zeamă și avea culcuș, dar venise un stareț nou, Lescovar, arțăgos și ciufut. Avea mînă grea și te pocnea de-ți muia căpriorii la cea mai mică abatere de la canoane. Vîrîse spaimă în novicii și frații tineri, alături de care era silit și Ianoș să-ngenunche la liturghii, pînă-i înțepeneau picioarele de umezeala podelei. Într-o bună zi, sătul să se tot țină după sutanele starețului și economului, și-a făcut vînt peste zidul curții și p-aci i-a fost drumul! Era un flăcăiandru de cincisprezece ani, neștiind nimic în afară de meremeturile mănăstirești — că nu-i fusese îngăduit să iasă în lume, ca novice. A hoinărit o vreme pe cărări de țară, s-a hrănit cu știuleți de pormub crud, cu napi și verze smulse de pe cîmp, pînă ce a ajuns în apropiere de Passau, unde se afla cantonat un regiment de dragoni imperiali. Mirosul ademenitor împrăștiat de bucătărie i-au dat ghes să-i dea tîrcoale, ca un dulău hămesit. Popotarul ceh, un roșcovan bărbos și cumsecade, i-a întins o gamelă cu ciorbă fierbinte și o jumătate pîine:

— Halește, copile! Dar fă degrabă; dacă dă intendantul peste tine, mă năucește-n palme. Mai treci deseară p-aici: după opt...

I-a păstrat o gamelă cu iahnie de cartofi și o porție de brînză din tainul călărașilor, și-a văzut de treburi pînă ce băiețandrul a lins blidul, apoi l-a luat la întrebări:

— Dincotro vii?

— Din Gratz...

— Cum îți zice?

— Ianoș Bottyan.
— Ungur ?
— Așa se pare. Dar mămica știa și olaha...
— Aha... Și unde ți-s părinții ?
Băietanul ridică ochii către cer.
— Pricep : orfan va să zică... Ian ascultă, Ianoș, nu vrei să-mi ajuți la gătit ? Ai avea burta plină, ți-am face rost de niște straie de la reformă, încălțări să nu mai umbli desculț și ai dormi cu mine. Tot am pat gol pentru un ajutor. Dacă te-nvoiești, oi cere încuviințarea locotenentului popotar...

Așa a-nceput cariera militară a lui Ianoș Bottyan. Fiindcă îndrăgise caii a ajuns la grajd : îi plimba prin manej și învăță să-i încalece, după care fu trecut în controalele regimentului. A rînit bălegar, a țesălat crupe și burți pînă la istovire, a cărat găleți grele și saci de ovăz pînă la douăzeci de ani, cînd s-a iscat războiul cu prințul elector de Hanovra. Pe cîmpul de bătălie și-a cîștigat primul galon, de caporal, iar după patru decenii risipite în campanii militare — ba la granița leșească, în Flandra, Valonia și Suedia, pe țărmurile Mării Baltice și îndeobște acolo unde-l mînau poftele hrăpărețe ale împăratului Leopold, — după ce și-a tămăduit nu știu cîte răni și a pierdut un ochi, străpuns de un hanger turcesc — i s-a cusut pe epoleți cea de-a treia steluță de aur : gradul de colonel de husari. Mai primise el, cînd și cînd, recompense bănești pentru un act de bravură, dar nu l-au învrednicit cu vreo decorație. Ele se acordau doar ofițerilor de viță nobilă... Nici la curte n-a fost chemat vreodată. Clica ofițerească din jurul împăratului trecea sub tăcere isprăvile de arme ale neînfricatului colonel, de teamă ca nu cumva împăratul să-l aleagă curtean și cizmele mocofanului să întineze dalele de piatră și dușumelele sclipitoare din palatul Schönbrunn...

Dacă ăsta ar fi fost tot necazul, pesemne că Bottyan ar fi slujit împăratului pînă la urmă. Nu rîvnea la măriri și onoruri. Era mulțumit cu comanda regimentului — el, orfanul care păștea odinioară caprele călugărilor iezuiți. Îndurase totuși prea multe umilințe ! Cele venite de la superiori în grad trebuia să le-nghită ; n-avea încotro ! Dar prea își băteau joc de el, din pricina obîrșiei joase, ofițerașii sclivisiți și încorsetați, cu fireturi strălucitoare și uniforme fără cusur, purtînd nume și titluri de conți, baroni, duci, landgrafi, ba chiar și prințișori înrudiți cu împăratul.

Veniseră să-și facă ucenicia de călăreți alături sau sub comanda „țopîrlanului" și nu scăpau prilejul să-l înjosească pe fostul argat popesc. De aceea, cînd Nicolaie Bercseny, fostul său general, l-a chemat prin scrisoare, n-a stat mult să cumpănească. Și-a înaintat demisia din armată (care i-a fost primită cu oftaturi de ușurare), a încălecat murgul și s-a-ndreptat fără zăbavă către Debreczen, unde Bercseny își avea reședința. Acolo a cunoscut și pe prințul Francisc Rakoczi al II-lea, care i-a propus să lupte, ca general, în oastea de curuți, încredințîndu-i o tabără de cinci mii de călăreți.

★

Grigore și-a întîmpinat în prag înaltu-i oaspete :

— Vă urez bun venit în sălașul nostru, domnule... colonel — după cîte mi-au spus voinicii care v-au însoțit.

— Am fost colonel — rîse străinul. Dar am demisionat din armata austriacă. Prințul Rakoczi a avut bunăvoința să mă înalțe la gradul de general în armata răsculaților. Îngăduie-mi să mă prezint : Ianoș Bottyan... Dar poți să-mi zici „chiorul", c-așa mă știe toată lumea. Și rîse înveselit.

— E o cinste pentru noi, domnule general — rosti Pintea, fără să ia parte la veselia musafirului. Din păcate, nu veți avea prea multe de văzut în tabăra noastră. La ce vă puteți aștepta ? Oaste iobăgească...

Generalul îl măsură din creștet în tălpi și zîmbi mulțumit :

— Nu te prezinți rău, domnule Pintea ! Ești un husar adevărat. Și mă bucur să te cunosc ! Ți-aș încredința o taină, dac-aș ști că rămîne între noi : cred că n-a greșit de fel cel ce a susținut cu tărie în fața prințului Francisc al II-lea că Grigore Pintea din Cetatea de Piatră (Köwar), și-a încins mai cu pricepere sabia decît însuși înălțimea sa...

— Pesemne c-a glumit — protestă Grigore.

— Se poate ! — încuviință moale generalul. Dar să știi că fiecare glumă are într-însa un grăunte de adevăr.

Își strînseră mîinile și Grigore îl pofti în cort. Bottyan își scoase dolmanul, descinse sabia și se descheie la gît, apoi se trînti fără fasoane pe lavița ce-i slujea căpitanului de pat.

— Îmi dai voie, nu ? Că noi, ostașii bătrîni, sîntem cam bădărani. Și vreau să mă simt bine, deoarece avem multe de vorbit împreună.

— Vă rog. Simțiți-vă ca la domnia voastră ; păcat că vă primesc într-un biet cort... Facem și noi ce putem !

— Împărații și generalii viteji — i-o întoarse chiorul — își fac veacul în corturi. Doar nătîngii și neputincioșii, ca Leopold, se culcușesc precum moșnegii între perine și blănuri. Îmi place cortul domniei tale ; e demn de un oștean viteaz !

Artelnicul trimise un flăcău cu o tipsie încărcată : friptură de ciută, cîrnați, caș dulce, ouă și două căni pîntecoase cu vin rubiniu.

— Ospătați, excelență ! — îl îmbie Pintea.

— Mie să nu-mi spui „excelență", dacă vrei să rămînem prieteni ! — se burzului generalul. De te rușinezi să-mi zici „chiorul" ca toată lumea, să mă strigi, rogu-te, „Ianoș baci !" Ce Dumnezeu, sîntem între căpetenii de oști ! Cîți voinici ai sub cîrmuire ?

— Patru mii.

— Și eu cinci... Vezi deci că nu-i deosebire între noi, Grigore — că eu nu mă rușinez : te strig pe nume... Și dădu drumul unui hohot de rîs.

— Bine, Ianoș baci ! — încuviință Pintea. Să rămînă cum zici domnia ta, că știi mai multe...

— De bună seamă ! Am trecut de șaizeci... Tu ești tînăr : ai împlinit treizeci ?

— Și doi.

— Tot tinerel, va să zică...

— Gustă de aici, Ianoș baci ; cinstește-mi bucatele și vinul !

— Așa oi face, băiete ! Cine nu știe să mănînce, să guste un vin bun și să rîdă la o snoavă, nu se pricepe nici pe cîmpul de bătaie la isprăvi mai de doamne-ajută. Să trecem la masă.

După ce au terminat de mîncat, Bottyan scoase luleaua, o pungă de mahorcă, luă cu degetele îngălbenite tutunul, îl îndesă sub căpăcel și-i dădu foc. Păcănea cu nesaț și privea curios cum Grigore învîrtește o țigară.

— Asta-i meserie de țigănci și de pațachine bătrîne cu titluri nobiliare, băiete—rise Bottyan. Oștenii trag din pipă...

— Generalii poate — i-o întoarse Pintea.

— Mă rog, fiecare cu gusturile sale — încuviință oaspetele. Și acum, iată de ce am venit : ai auzit de bună seamă cîte ceva din cele ce se petrec peste Tisa. S-a pornit răscoala. A-nceput-o Esze Tamás, în primăvară, pe do-

meniile lui Rakoczi, confiscate de hulpavnicul Leopold și de scîrbosul de popă — cancelarul său. De vreo lună s-a înapoiat și principele din surghiun, din Polonia, trecînd în fruntea răsculaților. Îți trimite solie, prin mine, că te înalță la gradul de colonel și-ți predă comanda răsculaților din Ardeal. Vrei să-ți pui spada și vitejia în slujba înălțimii sale?

— Nu!

Bottyan îl privi surprins:

— Am auzit bine?

— Cît se poate de bine, Ianoș baci! Spada mea nu va sta nicicînd în slujba unui prinț, sau chiar a unui rege. Am jurat credință măriei sale poporului iobăgesc și pe el îl voi sluji pînă la moarte.

— Așa, da... — rîse Bottyan. Mă speriasem... Dar răscoala a pornit tocmai pentru asta, băiete: întîi să alungăm pe năvălitorii austrieci și, în al doilea rînd, să slobozim iobăgimea!

— Asta rămîne de văzut, Ianoș baci! Fiindcă mi-ai făcut cinstea să-mi îngădui a-ți spune pe nume, îți voi vorbi pe șleau, ca unui tată: mă trag din obîrșie iobăgească, de la Măgoaja...

— Și eu din aceeași obîrșie, din Boteni, spre partea Clujului. Iar maică-mea a fost romîncă, la fel cu tine. Mă tem că și tata... dar nu-l țin minte, că s-a prăpădit cînd aveam trei ani. Așa că ne-am putea înțelege și în valahă. O mai scrîntesc eu pe ici, colea, că aproape jumătate văleat am fost nevoit să vorbesc nemțeasca împăratului, deși nu-l pot suferit nici pe el, nici graiul său afurisit.

Bătrînul oștean îi devenea tot mai drag. Felul său deschis, cinstit, lipsa de lăudăroșenie — toate îl încredințau că Bottyan e un foarte nimerit conducător de oaste iobăgească.

— Eu tot la trei ani am rămas orfan, Ianoș baci. Tata, Cupșa Pintea, a fost sutaș în răscoala curuțească a lui Francisc I, tatăl înălțimii sale, principele. Și cu ce s-a ales? C-un hrisov de nemeș și cîțiva plumbi în burtă și-n picior, care l-au dus la groapă! Ceilalți răsculați? Cu praful de pe tobă! S-au războit pentru pămînt și slobozenie; n-au căpătat nici una, nici alta! N-aș vrea să răsculăm poporul iobăgesc din Ardeal și pînă la urmă unii să spînzure-n furci, alții să cadă iar în robia grofilor...

— Îți dau cuvîntul meu de oștean!

— Cred în cuvîntul domniei tale, Ianoș baci, dar mi-e că nici domnia ta nu știe prea multe. Sînt încredințat că principele are gînduri cinstite față de iobagi. El nu s-a înfruptat din domeniile sale, necum din sudoarea altora. Dar știu de cine este înconjurat: Palffy, Esterhazy, Iosza, Csaky... tot feudali cu mii și mii de robi. Crezi că ei vor îngădui să le zboare iobagii de sub nas, ba să li se mai ciuntească din moșii, ca să capete fiecare cîte o sfoară de pămînt? Eu, unul, drept să spun, mă îndoiesc! Să nu ne furăm căciulile, Ianoș baci. Un război se poartă împotriva dușmanului dinafară, dar o răscoală încotro se-ndreaptă? Înspre vrăjmașul lăuntric! N-ai putea să-mi numești dușmanul lăuntric al iobagilor? — și-l privi în adîncul ochilor.

Bătrînul ostaș se scărpină după ceafă. Solia începu să-i pară anevoie de dus la capăt. Crezuse, cînd a pornit din Debreczen, că tinerelul va fi încîntat să poarte galoane de colonel și să conducă răscoala curuțească în Ardeal, sub Francisc al II-lea. Dar iată că se află nu în fața unui improvizat cetaș de tabără, ci a unui oștean care gîndește mai adînc și mai chibzuit decît multe capete încoronate. Îi este necaz pe istețimea lui Pintea, dar îl admiră fără voie: „Cu asemenea cîrmuitor, iobagii din Ardeal trebuie să izbîndească!" — își spuse în gînd. Răspunse cu glas tare:

— Dac-am judeca la suprafață, tinere, s-ar părea că ai dreptate. Nu trebuie să uiți însă că țința de căpetenie a nobililor este să alunge domnia străină, să readucă la Pesta coroana lui Ștefan și să scape Ungaria și Ardealul de birurile grele pe care le plătește lui Leopold. Și ca să izbîndească vor face sacrificii! N-am stat de vorbă cu fiecare în parte, dar Tamás — fost și el iobag — m-a încredințat că principele a făgăduit abolirea iobăgiei, pămînt celor ce vor lua parte la răscoală și familiei celor căzuți... Și Tamász nu minte!

— Încă ceva, Ianoș baci. Prințul e catolic. Și catolicismul e cea mai afurisită pacoste pe capul iobagilor romîni. Ne-au ademenit mitropolitul și vlădicii, ne-au furat bisericile, iar cel ce cutează a se închina în credința lui din bătrîni e prins și pus la cazne. Înțelegem să ne războim și nu ne vom precupeți viața și sîngele. Dar e musai să ni se dea scris că, la caz de izbîndă, iobagii romîni vor primi slobozenia rîvnită, un petic de pămînt și dreptul să-și păstreze credința ortodoxă. Merg mai departe, Ianoș baci. Nu mă gîndesc doar la valahi; am în oaste unguri, secui, sași,

sloveni... Cer slobozenia tuturor iobagilor, fără deosebire de credință și fără asuprirea unora de către ceilalți. E nedrept să ne despuiem unii pe alții! Nobilii vor rămîne cu moșii, banderii, averi... n-avem încotro. Dar tot ce au jăcuit de la obștiile sătești și de la iobagi, bătîndu-și joc de drepturile oamenilor și de pravilele statornicite, să binevoiască a înapoia celor de drept. Și, dacă nu s-o ajunge cumva pămîntul, să-și scurteze moșiile, că prea le-au întins în pofida sărmanilor!

Bottyan oftă:

— Mă tem că voi pleca cu mîinile goale. Și m-ar mîhni foarte! Dar îți atrag luarea-aminte că ești pe cale să săvîrșești o greșeală de neiertat: situația e prielnică pentru răscoală cîtă vreme soldățimea lui Leopold e adunată la hotarele Spaniei; prilej mai nimerit greu se va ivi... Dacă nu-l folosim cu chibzuință, tare mă tem că iobagii nu s-or scutura de robie veacuri de-aici încolo. Cumpănește fără pripeală, Grigore. Te sfătuiesc părintește!

Pintea avu o strălfulgerare în priviri:

— Să nu mă crezi catîr, Ianoș baci! Vreau binele săracilor; asta-i legea mea! Dar, fiindcă ai o solie cam îngustă, să încheiem un tîrg: prilejuiește-mi o întîlnire cu principele și nobilii amintiți. Dacă vom cădea la-nvoială, bine, de nu, le îngădui să-și adune singuri oșteni. Eu nu mă bag! Socot însă că-n Ardeal puțini le vor asculta chemarea...

— Nu-i greu, fiule! Ți-o făgăduiesc. Scoase din raniță un steag alb-albastru, cu o coroană în mijloc, avînd în jurul ei un șir de litere scrise cu aur.

— „Cum Deo, pro Patria et Libertate" — citi Pintea cu glas tare. Frumoasă deviză. Îmi place! Dar să se țină și grofii de ea!

— Trebuia să ți-l las, dar dacă nu vrei...

— Cine ți-a zis că nu vreau? Într-o săptămînă îți răscol Ardealul, dar să știm cu ce ne-om alege...

— Vino cu mine la Debreczen; om vedea acolo dacă nu vei rămîne mulțumit...

— Nu, Ianoș baci! Să ne-ntîlnim cu ei undeva la granița de pe Tisa.

— Fie și așa — oftă bătrînul amărît.

Grigore îi turnă vin în cănceu:

— Bea, Ianoș baci, că ți s-o fi uscat gîtlejul.

— Ai dreptate, Grigore. Tu mi l-ai uscat, cu încăpățînarea ta! — Și dădu vinul pe gît.

— Nu vrei să-mi vezi taberele, Ianoș baci? Să ai ce povesti înălțimii sale...

— Tabere? Ai mai multe?

— Patru. Una o cunoști: a lui Pataki; a doua e aici, celelalte-s mai sus, pe Rodna...

Bătrînul rămase uimit de rînduiala ce o găsi. Se așteptase la o gloată pestriță, fără cai și arme, cu o singură căpetenie: Pintea. Și a dat peste formații ostășești fără cusur: cu steaguri și comandanți destoinici. L-au impresionat uniformele cafenii, organizarea taberelor cu sutași, artelnici, bucătari, ateliere de covăcie, dubălari și cizmari, depozite și, îndeosebi, căpeteniile. Pe Toader, Sava, Imre și ceilalți i-ar fi primit bucuros în regiment, ca maiori și căpitani, fiindcă-i păreau oșteni dintr-o bucată, ca Pintea, nu filfizoni precum nobilașii austrieci, buni doar la cadril și care se țineau în șa ca vai de lume. Se înapoiară seara și găsiră masa pusă în cort. Chipul generalului se înseninase. O inimă de ostaș bătrîn tresaltă de bucurie cînd dă peste o oaste bine întocmită, după cum armăsarul bătrîn, de călărași, tresaltă la auzul goarnei și-și călăuzește călărețul în bătălie fără alt îndemn.

Bottyan cină cu poftă și bău fără sfială.

— Vei dormi aici, Ianoș baci!

— Și tu, Grigore?

— Găsesc eu unde...

— Nu! Să-mi aducă și mie o laviță. Om împărți cortul ca doi frați de arme. Vrei? Și, dac-ar fi după mine, ți-aș da steaua de general cu ochii închiși.

Au stat de vorbă pînă se topiră lumînările.

— Dacă vei cădea la-nvoială cu prințul — și trag nădejdea c-așa se vor petrece lucrurile — ce să-i spun înălțimii sale că vă lipsește? Veți fi ajutați după puterile noastre...

— Întîi de toate flinte și pistoale: cîteva mii; bombarde, archebuze, cai... Se află cu nemiluita în pusta maghiară... și grofii au herghelii întinse!

— Bani, hrană, furaje...? — îl privi Bottyan întrebător.

— Cu astea ne-om descurca într-un fel. Ne-or aproviziona sătenii, om mai cuceri cetăți... poate vom „împrumuta" de la conace... La urma urmei, de ce să dea nobilii

pentru întreținerea soldățimii lui Leopold și nu pentru oastea de eliberare de sub jugul austriac ?

— O să mîrîie, Grigore ! Ba o să și latre te pomenești — rîse Bottyan chiorul, înveselit. Dar tu să-ți vezi de treabă ! Nu-i drept ca hambarele să stea ghiftuite, iar oștenii revoluției să flămînzească !

Privi o vreme harta de pe masă :

— Tu ai făcut-o ?

— Eu.

— Te pricepi la multe, băiete ! Latinește știi... te pomenești că și nemțește ?

— Nu mai rău ca generalii austrieci — glumi Pintea și începu să vorbească germana.

— Știi că ai dreptate ? — se miră Bottyan. Dacă Veterani, Caraffa, Croix, Viard, Montecucoli, Tollet și ceilalți venetici unși generali ar cunoaște nemțeasca ta, găgăuța de-mpărat i-ar împodobi cu toate tinichelele aurite pe care le-a scornit.

S-au despărțit a doua zi, în zori, după ce s-au îmbrățișat :

— Știi, Grigore... Eu tot ți-aș lăsa steagul. Îl meriți ! Chiar dacă vei porni răscoala pe socoteala ta, păstrează-l ca dar din parte-mi.

— De dragul dumitale îl opresc, Ianoș baci ! Și tare aș vrea să iei comanda peste Ardeal.

— Asta n-o hotărăsc eu, Grigore, ci consiliul militar ! Sînt un biet oștean ; unde sînt trimis, acolo mă războiesc... Și sări în șa.

Grigore îi dădu ca însoțitori încă patru voinici călări, în afară de Ötvösz și de soții lui Pataki. Bătrînul ostaș fluiera vesel săltînd în șa. Simțea o mulțumire sufletească pe care n-o avusese de mult. Voinicul ăsta-i dat naibii. Oștean din creștet în călcîie... Prințul e mai firav ; nu prea crede s-o ducă la tăvăleală. Pintea, da, va face treabă de nădejde în Ardeal !

★

Nu mult după plecarea lui Bottyan sosi și Balica, tot călare. Purta straie de munte, cam ponosite, și o căciulă țesită, moțească. În brîul lat, cu ținte, înfipsese un pistol ruginit, iar din tureatca cizmei (singurul semn ce-l deosebea de ceata încălțată în opinci) ieșea la iveală mînerul unui cuțit bun de-njunghiat porcul la Ignat. Căpitanul fiind

dus prin tabără, Iancu Balica leagă frîul de un copac și se așează pe lut, cu căciula alături. Era asudat; părul lung, ce-i trecea peste ceafă, se lipise de țeastă. Iscodea pe Cordiș cum arată viteazul, ce fel de om e, dacă are arțag și porcăiește oamenii...

— Căpitanul nostru? — îl privi Cordiș mirat. N-ai să auzi vorbă de ocară pe buzele lui! E pîinea lui Dumnezeu, nu alta...

Balica răsuflă ușurat. Dac-ar fi fost vreun comandir spanchiu și fălos, de bună seamă că n-ar vrea să știe de strînsura lor iobăgească, hămesită și zdrențăroasă. Dacă-i însă om de suflet — cum îl laudă cei ce l-au cunoscut — de bună seamă că n-o să-i lase de izbeliște! Grigore se apropie cu pași rari. Zărind unchiașul tîlcuind cu Dumitru, aproape de cort, se opri. Măsură calul fără șa, cu un țol rupt pe spinare, încins cu o chingă peticită și întărită cu sîrmă, straiele sărmane ale noului venit, și-l agrăi cu simpatie:

— Pe mine mă cauți, unchiule?

Balica sări în picioare. Era înalt, spătos, mîndru și aducea grozav cu bunicul Irimie, pe care-l are întipărit în minte de parcă s-ar fi despărțit aseară. Învîrtea căciula în mînă, fîstîcit că are în față pe vestitul căpitan, căruia horitorii îi scot cîntece de slavă:

— Dacă măria ta ești viteazul Pintea, cu domnia ta as avea o vorbă...

— Să intrăm în cort, unchiule! Nu ți-e sete?

— Dă...

Grigore îi turnă un cănceu din vinul ce mai rămăsese, îl îndemnă să-l golească și-i arătă un scăuieș, în fața mesei:

— Poftește!

Balica îi povesti pe-ndelete cum au încropit ceata, unde se află, cine-i soțul Ilie Ciurilă, ce se petrece pe valea Chioarului și pățania cu nebleznicul de Bucur Cîmpeanu:

— Iac-așa, căpitane! Acuși nu știm încotro să ne-ndreptăm și hoinărim stingheri ca plozii lepădați. Ne-am gîndit că s-o-ndura viteazul să ne ia sub oblăduirea sa, că vorba ceea: sîntem de aceeași nație, moți sărmani, și nu de bine am luat toiagul pribegiei...

— Cîți sînteți, oameni buni?

— Aproape la șase sute.

— Tineri, vîrstnici?

— De toată mîna.

— Cai, arme aveți?

— Vreo șaizeci de gloabe costelive și cîteva pușcoace aidoma ăstuia! Și scoase de la brîu pistolul ruginit. Pintea se-nvîrtea gînditor prin cort, cu mîinile înnodate la spate. Balica îl urmărea cu ochii, așteptînd parcă osînda județului.

— Da. Sînteți rumîni de-ai noștri, nu-i slobod să vă lăsăm în suferință...

— Fain ai grăit, viteazule, trăi-te-ar Dumnezeu! — și pleoapele lui Balica se umeziră.

— Prisos în tabără nu prea avem... Dar ne-om strînge o țîrucă, ce zici? Și fără să-i aștepte răspunsul, întregi: Mult, puținul ce-l avem l-om împărți ca frații! Du-te, unchiașule, și urnește-ți șatra la drum. Noi vă primim. Și, după ce veți fi rostuiți, om vedea ce mai e de făcut.

Balica se sculă și glăsui tremurat, gîfîind:

— Ți-om fi soți credincioși pînă-n raclă, viteazule! Stîrpia noastră moțească e statornică; nu cunoaște minciuna, nici înșelătoria.

— Știu și asta, frate Balica! D-aia nici n-am stat în cumpănă. Bine-ar fi să te grăbești. Or afla și cetașii c-am făcut la un fel... Umblă cu bine și să veniți sănătoși!

— Închinăciune, măria ta, și află că ne-ai luat lespede grea de pe inimă.

Grigore îi strînse mîna, îl însoți pînă la ușa cortului și stătu în prag pînă-l văzu înfundîndu-se în hățișul potecii, apoi se-ntoarse către Dumitru:

— Fă bunătate, frate Cordiș, de-mi cheamă intendantul și artelnicul. Trebuie să rostuim altcum tabăra, că ne mai vin cetași.

De cîte ori avea răgaz, Grigore îl căuta pe unchieș. Nichifor ieșea rar, pe vremea bună, și numai spre amiezi. Socotelile cu artelnicul și intendantul le făcea în despărțitura lui, unde avea și lădița cu florini. Cînd pleca punea drugii de fier și lacătele, să nu-i umble careva la comoară. De cînd se șubrezise, scotea anevoie și cu zgîrcenie banii și se tîrguia pentru fiecare husoș. Ba, mai mult, i se părea că fiecare caută să-l prade și ajunsese certăreț și neîncrezător. Gavrincea i se tot plîngea căpitanului de toanele unchiașului, care-i face zile fripte de cîte ori se-ntoarce cu tîrguieli.

— Nu te-nfierbînta, artelnice — îl ogoia căpitanul, blajin. Cînd ai s-ajungi la vîrsta lui și vei trece prin cîte a

trecut vistiernicul, atunci să te aud! Fiți și voi mai îngăduitori — ce Dumnezeu? — că-i trecut de șaptezeci și cinci...

Dar în sinea lui era nemulțumit. Pe de o parte unchiesul nu se cruța: se amesteca în toate și începuse a le cam încurca; pe de alta, n-avea cine să-i poarte de grijă. Iar la vîrsta lui, oamenii devin mai firavi ca pruncii. Va trebui cumva să-l descotorosească de vistierie și să-l ducă la Dragomirești, să se hodine. Mai ales că răzmerița-i aproape si n-or să mai știe unde li-e capul, necum să-ngrijească de moșneag. Acasă, măicuța, Anuș, Glicheria, tușa Măriuca... toate or sta în preajmă-i și i-or doftorici beteșugurile: că suflă greu și abia își tîrîie picioarele. De aceea, după ce rostui ceata lui Balica și Ciurilă, intră în despărțitura din peșteră:

— Iacă, ți-am adus un pac de mahorcă, unchiesule, pentru lulea.

— Mulțam!

— Cum o mai duci cu sănătatea?

— Dă... să nu mînii pe Dumnezeu. Nici să alerg ca ciutele nu se mai poate...

Îi era teamă să mărturisească lui Grigore că nopțile aproape se-năbușă, iar după ce a dohănit o lulea îi zvîcnește inima de o simte în gîtlej. Nu vrea să-l stînjenească, dar nici să plece din tabără.

— Mi s-a făcut dor de mama... — zvîrli Grigore într-o doară. Mă gîndesc să mă reped pînă la ea.

— Bine faci, nepoate! O uiți mereu...

— Dumneata n-ai vrea s-o vezi?

— Dă...

— Ce-ar fi să-ncălecăm buiestrașii spre a le cădea în ospeție. S-ar bucura și maica, și Glicheria, și Anuș... Dar mi-e că ți-o veni greu.

— Mie? — se făloși unchiesul. Nu mă cunoști pesemne! La nevoie stau și trei zile în șa...

Pe asta se și bizuia Grigore: pe mîndria unchiesului. Doar zgîndărindu-i ambiția îl va putea urni din tabără.

— Dovedește-mi să te cred! — zîmbi Grigore cu-ndoială.

— Acuși! — și sări în picioare. Hai să-nșeuăm caii!

— Nu așa... — îl potoli Grigore. Să pornim chibzuit, de dimineață. Strînge-n dăsagi cîteva primeneli și la ziuă vin să te iau.

— Și vistieria ? — întrebă Nichifor întristat.

— N-om zăbovi mult, unchieșule ! Și s-or descurca flăcăii-n lipsa noastră...

Acasă, la Dragomirești, o luă pe Mălina deoparte :

— Aș pofti ca unchieșul să rămînă aici ; la tabără s-ar prăpădi, că-i șubred rău. Are nevoie de așternut moale, o ciorbiță de pui, un ou... Hrana voinicilor nu-i prieste ; molfăie pe gingii, mistuie anevoie carnea de jivine...

— Din parte-mi să rămînă, Grigore, că mi-e drag ! Dar o să vrea ?

— Ia-l tu pe departe, mamă ! Dacă-i zic eu, crede că vreau să-l alung.

După două zile se pregăti de drum.

— Pornim ? se hărnici Nichifor.

— Nu. Mă reped doar prin Botiza și Ieud, o zi...

— Bine-ar fi să treci și pe la fratele Simion ; nici nu știe că-s aici...

— Oi trece, bunicule !

La Bîrsana povesti moșului Botîrlă tărășenia cu Nichifor :

— Nu vrea să stea, nea Simioane, și trebuie să-l silim cumva !

— Dacă l-am aduce aici ? Așa, două dărîmături, ne-am trece vremea lesne. Vorba ceea : „tusea și junghiul"...

— N-o să vrea, îl cunosc eu ! Mai nimerit ar fi să vii dumneata la Dragomirești — chipurile să-l vezi. Rămîi cu el o vreme, că odaia mea e goală și mama s-ar bucura... Pînă la urmă se-nvață !

— Dacă socoți c-așa-i bine, să vin... Strigă către ginere-său : Ștefane ! Pune caii la căruță ; ne călătorim la Dragomirești, că mi-a venit fratele de cruce !

Și unchieșul a rămas, iar vistieria a luat-o Grigore...

*

Intîlnirea cu Francisc Rakoczi a avut loc pe la începutul lui octombrie, în Tarpa — un sat de pe malul Tisei, pe lîngă Oradea. Grigore a venit însoțit de Toader și Imre, principele avea în suită pe Nicolaie Bercseny și Bottyan. Rakoczi era tînăr, sub 30 de ani, înalt, frumușel, cu o mustăcioară mică, gălbuie și obraji proaspeți. Era îmbrăcat în negru, încins cu o spadă ușoară, iar pe umăr își zvîrlise cu neglijență elegantă un dolman tot negru, cu guler de lutru și brandenburguri roșii.

S-au văzut în casa judelui sătesc din comună, Daroczi. Francisc al II-lea începu să vorbească cu glas plăcut, cultivat:

— Generalul nostru de față, Bottyan, m-a încunoștințat despre întrevederea ce a avut-o cu domnia ta, domnule Pintea. Și, cum țineai să ne întîlnim, am încuviințat. Socot că-i o treabă de căpetenie ca revoluția să se desfășoare în același timp în Ungaria și Ardeal; am avea mai mulți sorți de izbîndă... Îți cunosc efectivul de oameni și pretențiile. De ce n-ai încheiat înțelegerea, că e doar în interesul iobagilor să pornim fără zăbavă? Sau nu ești mulțumit cu gradul de colonel?

— Nu-i vorba de grad, înălțimea ta! Nu l-am cerut și nici nu-l rîvnesc. În afară de sprijinul în arme și cai, avem nevoie să cunoaștem ce ați hotărît cu privire la iobagi. Din însărcinarea sfatului meu de căpetenii, din care se află de față Toader Crăciun și Imre Lacko — am cerut slobozenia iobagilor, pămînt fiecăruia, dreptul de a avea gospodării proprii, fără să plătească nobililor porții și să le facă roboată, să le aducă și plocoane, precum și deplina neatîrnare religioasă...

— Nu-s pretenții cam mari? — se consultă principele cu Bercseny. Asta nu mai e înțelegere, ci ultimatum!

— Se poate, înălțimea ta, dacă vreți s-o numiți astfel... Dar vă rog să țineți seama că, la 1670, tatăl domniei voastre a făgăduit același lucru iobagilor romîni. Ba mai mult, pe cei care au făcut parte din oastea curuțească i-a înălțat în cin. Și tata o fost sutaș la Francisc I și a căpătat hrisov de nemeș...

— Ce zici, domnule general Bercseny? — îl întrebă Francisc.

— Arme, cai veți avea... Și pămînt or căpăta cei care vor lupta în oastea noastră. Mai greu e cu slobozenia. Cine să muncească pe moșii? Că, de n-avem brațe, s-or duce tarlalele de rîpă.

— Argații, domnule general, și oamenii plătiți la buna înțelegere! Nu să fie scoși pe tarlale cu de-a sila de jandarmi și vătășei, cu ciomagul. Trebuie să înțelegeți că și iobagii sînt oameni, nu vite și nu putem îngădui să fie batjocoriți și prădați la bunul plac al moșierilor!

Rakoczi îl asculta cu interes, puțin amuzat. Îl crezuse un iobag ceva mai isteț, după isprăvile ce i se pun în socoteală. Dar are în față o căpetenie care știe ce vrea și pare

instruit. Dar, oricum, prea și-a luat-o mocofanul în cap. La fel a pățit cu Esze Tamás și cu Bottyan! Îi ține la distanță — că-s de neam iobăgesc. Prind bine în vreme de răscoală, că-i ascultă iobagii. Dar nici să iei de bune pretențiile lor nu-i o socoteală! Ar pierde nobilii, care alcătuiesc statul-major și finanțează răscoala. Și, în definitiv, ei sînt cei mai nedreptățiți de ocupația lui Leopold, nu iobagii, care au îndatoriri statornicite, pe care nu e chibzuit să le sminteși. Îi vorbi totuși potolit, cu oarecare politețe:

— Văd că ai și școală, domnule Pintea, asta mă bucură... Să presupunem că nobilii vor fi de acord să îndulcească șerbia, cu condiția ca iobagii să rămînă pe loc, în satele de pe domenii și să muncească pămîntul contra plată...

— Pesemne că alteța voastră glumește! i-o întoarse Pintea. Ce fel de slobozenie e aceea care te ține legat de moșie și te îndatorează să ieși la cîmp, vrei nu vrei? Țăranul liber trebuie să aibă dreptul a pleca unde crede de cuviință, să aibă primari și juzi aleși de obște și să plugărească moșierului, doar dacă-s înțeleși cu plata...

Bercseny încrunta din sprîncene, dar Bottyan avea străluciri ghidușe în fundul ochilor. Îi plăcea că Pintea, pe care-l îndrăgise, înfruntă cu atîta demnitate pe nobili. Nu, ăstuia nu-i va sufla nimeni în ciorbă, oricît de suspus ar fi... Francisc se afla în schimb la strîmtoare. Își da seama că iobagii din Ardeal nu vor mișca un deget fără încuviințarea lui Pintea; dar nici să știrbească drepturile nobililor nu-i cu putință!

— Și încă ceva, alteță. Asuprirea bisericii noastre din partea catolicilor... Noi respectăm credința altora; să nu ne-o batjocorească nici ei! Ne-au jefuit bisericile și au vîrît în ele papistași...

— Pardon! — protestă Bercseny — lucrurile s-au petrecut perfect legal! Ați încheiat concordatul cu Vaticanul și s-au unit credințele. Nu eu am iscălit, ci mitropolitul ortodox...

— Asta-l privește! Iar poporul îl socotește înstrăinat și vîndut... I-am și spus-o de altfel de la obraz!

— Îmi amintesc — rîse Bottyan. L-ai și uns cu miere...

— Asta a fost o răfuială între noi — încuviință Grigore. Dar clerul adevărat — preoții din popor — nu s-au lăsat ademeniți de iude; credincioșii nici pe atît...

— N-ar fi nimerit să lăsăm problema religioasă pe seama clericilor? — interveni principele cu tact diplomatic.

Noi sîntem oșteni, avem un țel comun: revoluția. Și asta se hotărăște pe cîmpul de bătaie, nu din strană! Socot, de altfel, că n-am dreptul să m-amestec în certuri religioase; să lăsăm popii să se-nvoiască între ei. În ce privește raporturile dintre nobili și iobagi, voi semna o patentă cînd talerul balanței va înclina spre noi...

Nu își spusese gîndul întreg. Episcopul reformat Paul Okolicsany îi ceruse egalitate religioasă pentru credincioșii săi, iar arhiepiscopul Szecheny îl tot bîrîie la cap să nu cedeze. „Alteța voastră e catolic — i-a pus în vedere Szecheny. După ce ați rupt punțile cu împăratul Leopold, nu-i chibzuit să supărați și sfîntul scaun, cedînd presiunilor reformate și ereziilor ortodoxe. Ar însemna un gest de răzvrătire față de Vatican, care a încheiat concordate, și asta vă poate atrage nu doar mînia papei, ci poate excomunicarea și afurisenia. Ar fi un risc ce vă poate răsturna toate planurile..."

Poftim! S-a înapoiat să cîrmuiască o revoltă împotriva dominației lui Leopold și se vede vîrît pînă-n gît în certuri mărunte, religioase. Dacă mai pune la socoteală și insistențele nobililor, care i-au cerut răspicat să nu se atingă de iobagii lor că altfel îl lasă baltă, principele își dă seama că se poate înnămoli în smîrcurile intereselor de tot felul, în loc să-și vadă de oști și bătălii.

— Domnule Pintea — interveni Francisc cu hotărîre — să tîrguim de pe acum pielea ursului din pădure, cred că n-ar avea rost. Încă nu putem prevedea cine va fi ales principe al Ardealului și cine va purta, în Ungaria, coroana sfîntului Ștefan! Principalu-i să fim stăpîni în țara noastră, după care va fi cîrmuită spre mulțumirea tuturor. Veți avea și voi, valahii, un cuvînt de spus! Iar cîtă vreme voi trăi eu, n-am să îngădui asuprirea. Ești mulțumit, domnule colonel Pintea?

Bottyan îl trase deoparte:

— Spune da, Grigore, nu fi prost! Dac-or vrea nobilii să umble cu viclenii, nu uita că noi avem de partea noastră mulțimea. Și cînd iobagul are o flintă pe spinare, e mai puternic decît toți castelanii lumii la un loc.

— Acceptăm! — încuviință Grigore. Avem încredere în cuvîntul înălțimii tale și în nepărtinirea ce o vei arăta oștenilor curuți de toate credințele.

— Bravo! Așa îmi placi — se bucură Francisc. Celelalte chestiuni — munițiile, aprovizionarea cu cai și hrană

— le vei discuta cu generalul Simion Forgacs, pe care l-am numit șeful statului-major din Ardeal ; comanda trupelor ți-o încredințez dumitale, bineînțeles...

— Nu generalului Bottyan ? — rămase Grigore dezamăgit.

— De el avem nevoie în nordul Ungariei și la granița Austriei. Cunoaște oamenii, locurile și se bucură de încrederea populației.

Pe drumul de întoarcere, Imre întrebă :

— Nu ți se pare, căpitane, că Francisc s-a dat legat în mîna grofilor ?

— Așa cred, Imre — încuviință Grigore. Dar vom ști să apărăm drepturile iobagilor împotriva oricărui vrăjmaș !

Chiar în ziua sosirii în tabără s-a ținut sfat mare. Căpeteniile, a rămas hotărît, să se răspîndească și să adune iobagii nemulțumiți : Imre spre Sătmar și Arad, Toader spre Maramureș, Zarand și Bihor, Sava cu Piroș spre Bistrița și Bărgău, iar el, Pintea, se va lăsa în jos către cetățile sașilor din Brașov, Sibiu și Sighișoara. Petrișor și Breban căpătară Blajul, Alba-Iulia, Clujul și Dejul, iar Horacec va lua pe seamă Lugojul și Caransebeșul. Cetele să fie adunate în munți și, pe măsură ce vor primi caii și armele, să fie împărțite cu chibzuială, după trebuință.

Grigore întocmi un plan pe care îl supuse căpeteniilor : după ce vor aduna o oaste de 12 000 pînă la 15 000 de oameni, să atace deodată Bistrița, Brașovul și Baia Mare. În Brașov, puteau captura puști și bombarde (fiindcă sașii aveau turnătorii), iar la Baia ar găsi aur pentru cumpărare de uniforme, hrană și furaje. Le-ar putea la nevoie confisca, dar ar însemna să-și atragă dușmănia breslelor negustorești și a meșteșugarilor tîrgoveți, ceea ce nu le venea la socoteală. Dar, ca să pornești un asediu, ai trebuință de cai și de arme. Iar contele Forgacs, cu toate făgăduielile, întîrzia să le facă rost. În tabere se adunaseră cam opt mii de voinici, talerii din vizuină se cheltuiau cu repeziciune, încît Grigore fu nevoit să lanseze o proclamație către iobăgimea din sate, cerînd să-i ajute pe ostașii curuți, după puteri, cu alimente și furaje. Dar tot nu se ajungeau...

Cu Forgacs s-a întîlnit la Budești, unde grofui avea un conac. I-a vorbit lui Pintea de sus, cu dispreț, fiindcă avea un dinte pe el de cînd îi scăldase administratorul și jucuțeii pe deres. Grigore, mînios, bătu cu pumnul în masă :

— Domnule general! Ați primit dispoziție să ne dați cai și arme! De ce ne purtați cu vorba de două luni? Oștenii mei nu pot pleca la bătălie pe jos și cu ciomege; eu sînt comandantul lor și răspund de viața oamenilor și de mersul răscoalei! Iar domnia voastră ne puneți bețe în roate... Nu cumva o faceți dintr-adins? Dacă pînă într-o lună n-am pe puțin zece bombarde, cinci mii de cai și tot atîtea puști, voi cere principelui să fiți înlocuit. Cred că un general mai grijuliu cu soarta răscoalei n-ar întîrzia atît!

Forgacs se făcu stacojiu de ciudă. Puturosul de valah și-a luat-o în cap și îndrăznește să-i poruncească lui, general și nobil! L-ar lua la palme, dar știe că el se sprijină doar pe argați și vechili, pe cînd valahul conduce mii de oșteni. Se stăpîni:

— Uiți, domnule colonel, că Francisc al II-lea m-a numit șef de stat-major și că ești obligat să-mi îndeplinești dispozițiile... Eu nu pot scoate din buzunar herghelii și armament; dacă nu s-a trimis din Ungaria, ce pot face? La drept vorbind, nici n-are rost să începem operațiile în prag de iarnă. Așa că fii, rogu-te, mai puțin grăbit...

Grigore spumega. Era cu ochi și cu sprîncene că groful caută să-ntîrzie răscoala. De ce? Poate fiindcă se teme să nu i se ciuntească din moșii. Dar așa nu poate să meargă! Va întocmi un raport și va trimite un sol la Francisc... Forgacs, cu mutra lui de dihor și ochii vicleni vîrîți în fundul capului, nu i-a plăcut de la bun început. Presimțea ceva. De-ar fi știut însă că Forgacs, fost general austriac, se alăturase răscoalei în înțelegere cu Leopold și Kollonitch, desigur că n-ar fi stat cu el de tocmeală. Dar n-avea habar, după cum nici Francisc — trăit departe și prea credul în cinstea grofilor — nu știa ce hram poartă. În anturajul lui Rakoczi, Forgacs mai avea un aliat în slujba habsburgilor: pe contele Nicolaie Palffy. Ei doi trebuiau să înștiințeze curtea despre mișcările trupelor, să spioneze și să le atragă în capcanele regimentelor austriece. Li se făgăduise pentru această învoială netrebnică moșiile celor ce se dau de partea lui Francisc și, pe de altă parte, erau siguri că și răscoala fiului va avea aceeași soartă ca aceea a bătrînului Francisc I, cu peste trei decenii în urmă.

După ce a citit raportul lui Grigore, principele s-a supărat. Luase frînele răscoalei cu trup și suflet, prețuia într-un fel pe Tamás, Bottyan și Pintea, dar, înrîurit de Bercseny, păstrase slujbele de conducători militari pentru

nobili — apropiați de el și cu legături de castă. Doar n-o să se dea pe mîna unor foști iobagi, care emit pretenții nesăbuite. Răspunse totuși prin Ioan Orban, care-i adusese solia că va trimite neîntîrziat la peșteră trei mii de cai și tot atîtea pușți, sfătuind prietenește pe colonelul Pintea să nu se pună-n proptă cu Forgacs, întrucît generalul are legături cu prefecții, fișpanii și moșierii din Ardeal, cu ajutorul cărora va fi în stare să aprovizioneze oștile curuțe cu cele de trebuință.

Hotărît lucru: cu Forgacs nu va duce casă bună! Și, dacă soții vor încuviința, vor porni către cetățile statornicite, de-ndată ce se vor aduna voinicii de trebuință, chiar peste capul grofului ce-și spune general. Cu patru mii de cai și vreo șase mii de pedestrași, împresoară și supun cea mai întărită cetate... Imre, care comanda steagul din Fericea, ceru îngăduință să atace cu ceata lui orașul Bistrița. Să i se dea trei bombarde și patru sute de cai. Restul voinicilor vor lupta ca pedestrași. Grigore nu era de această părere.

— Dacă vom fi înfrînți la prima ciocnire — își lămuri Grigore soțul — am pierde încrederea mulțimii. Poporul cere izbînzi, nu înfrîngeri... S-a hotărît deci ca în preajma iernii să nu se înceapă nici o operație militară de mare întindere. Pînă s-or topi ghețurile să facă rost de provizii și cai, iar în anul ce vine, în 1703, de cum s-o desprimăvăra, să pornească primul atac asupra Bistriței. Voinicii se adunau mereu, iar munții Rodnei erau împînziți de tabere. Grigore Pintea nu mai avea o clipă de răgaz. Ca un comandant grijuliu trecea pe la fiecare tabără, stătea de vorbă cu voinicii, numea stegari și sutași dintre cei dovediți destoinici, iar pe Albuțiu Pursa, Ilie Pasăre, Ioan Orban și Sava Popenta — cei patru din Șicarlău — îi trecu căpetenii de ceată. Ciobanii și cătanele — primii cetași ai lui Pintea — cîrmuiau de asemenea steaguri. El cu Toader și Imre vor alcătui statul-major, luînd parte la bătăliile mai anevoioase.

La fel de prinși erau artelnicii și bucătarii, iar covăcia lui Gaftenie, dubălarii și cusătorii lui Toma Gulici trebăluiau pînă se-nnopta. Căpitanul ședea serile și consulta hărți, făcea socoteli, iar în zori pornea mereu spre alte cete. Se întăriseră și taberele aflate sub cîrmuirea lui Pataki și a lui Balica și Ciurilă. Cînd a ajuns le cea dintîi, căpitanul Liviu îl agrăi:

— Vom ataca și Sătmarul, colonele ?

— Eu tot căpitan rămîn, ca tine — rîse Pintea. În ce privește Sătmarul, de bună seamă că-l vom împresura !

— Îl lași pe seama mea, căpitane ? Că am o răfuială cu Karolyi. Mi-a măcelărit sute de soți și vreau să-i răzbun!

— N-aș avea nimic împotrivă, căpitane Liviu. Dar ai o tabără cam săracă... Cu o mînă de oșteni nu poți împresura o cetate și încă aceea de reședință a guvernatorului...

— Pînă la primăvară oi avea pe puțin trei mii de cetași ; cai și flinte să ne dai !

— Să nădăjduim, căpitane Pataki. Dacă nici principele Francisc al II-lea nu și-o ține cuvîntul...

Pe Ciurilă și Balica avea de gînd să-i îndrepte către Sighet și Vișeu, dîndu-le ca întăriri steagurile lui Sava și Piroș. Oamenii-s de prin părțile astea, au neamuri și prieteni, iar sătenii din Dolha, din Bărgău și din ținuturile Zarandului s-or alătura fără greș voinicilor, că s-au mai răsculat ei și în alte rînduri. Iar Sava și Piroș au devenit căpetenii de nădejde...

★

După ce a dat zăpada, se umbla anevoie și voinicii rămîneau mai mult prin adăposturi. Doar ștafetele circulau de la o tabără la alta, cu vești. Grigore nu se mai despărțea de Toader și Imre : își mutară sălașul în peșteră, în aceeași despărțitură. Inspectau taberele laolaltă, chibzuiau împreună... Doar Sava era nițeluș supărat. Pe el îl cam ocolea căpitanul de cînd se însurase cu Roșcovana. Nu era drept ! Oare nu-i fusese primul aghiotant și i-a adus cei dintîi cai de la Stupul ? Pe acea vreme Imre tîlhărea fain-frumos cu Aladar, iar Toader mustruluia cătanele împărătești. Cine a dus greul cetei ? Grigore, unchiețul și el. De Nichifor n-are ce spune. Bine că l-a trimis la hodină ; i-a pierit agerimea și nu-i de mirare : o fi avînd șaptezeci și cinci... Dar el, cel mai tînăr, a dat dovadă de bărbăție atît la Șeini, cît și atunci cînd s-au războit cu batalioanele nemțești, după care s-au pricopsit cu Toader. Mă rog, unde a fost trebuință... Și tocmai pe el îl ține la depărtare !

Piroș, mai ageră, a înțeles pricina : pesemne că Grigore se simte vinovat c-a dezamăgit-o. Și, avîndu-l pe Sava aproape, ar fi nevoit să-ntîlnească ochii ei mustrători. Of ! Dacă n-ar fi fost atît de căpățînos și fudul, Roșcovana i-ar fi rămas roabă pe viață. Nici așa nu-l poate alunga din gînd și se trezește noaptea suspinînd ca o năroadă. Nu se

cade, firește! Și-a pus pirostrii, are bărbat credincios și ascultător... Dar poți porunci inimii? O ia razna fără voia ta! Și iar se pune pe oftat. Dar cînd Sava i se plînge de nedreptatea căpitanului, odată îi sare țandăra:

— Ian ascultă, bărbate, să nu fi bicisnic! Dacă n-ar fi fost Grigore, ce erai astăzi? Nu tot rîndaș la Stupul? Pe cînd așa, ești căpetenie de oaste și ai tot ce n-ai visat. De ce cîrtești?

Sava își înghite amarul si tace, fiindcă vede că Piroș are dreptate. Dar, chiar dacă n-ar avea, tot ar asculta-o, că o îndrăgește pe zi ce trece și, cînd e plecată o zi, parcă-i ciung de o mînă...

Crăciunul l-au sărbătorit la Dragomirești, cu Toader, Sava și Piroș. Imre plecase la muiere și plozi, în Fereștî. Tare s-a bucurat unchiașul cînd l-a văzut pe Grigore. De unde pînă atunci abia se mai urnea din așternut și Simion Botîrlă îi ținea de urît, parcă i-a revenit tinerețea de cînd îl vede pe căpitan în preajmă. Și Mălina e bucuroasă, iar Anuș e făloasă că fii-sa-i acum muiere la casa ei.

Unchiul Sandu îl luă într-o zi pe Grigore deoparte:

— Am auzit, nepoate, că pornești răscoala. N-ai de gînd să mă iei și pe mine? Că doar n-oi rămîne să trîndăvesc pe vatră, în vreme ce iobagii s-or războ cu austriecii!

— Dar ce-o să zică tușa Măriuța? — hohoti Grigore. Că te cam ține de scurt...

— Cînd m-oi zborși la ea, nepoate, nu mai zice nici „pîs"!

— Dacă-i așa, unchiule Sandu, află că am mare trebuință de tine. De cînd s-a betegit Nichifor nu mai avem vistiernic. Și ducem lipsa unui om de nădejde. Vrei să-i iei locul?

— De vrut, vreau eu, nu-ncape tocmeală! Mă-ntreb, însă, m-oi descurca oare cu pițule și răboaje, că nu prea știu carte?

— Te-om ajuta și noi, unchiule! Tu să ai doar grijă de bănet și să nu dai nimănui un florin fără știrea căpeteniilor.

— Asta-i lesne, nepoate! O fac fluierînd... Cînd pornim?

— După bobotează. Ți-om rostui cal, straie, pistoale... mă rog, ca unui oștean.

— Uhu! — se veseli Sandu — ce-o să mai facă Mărie venin!

*

În ianuarie, Grigore primi un musafir neașteptat: pe Ianoș Bottyan. Purta o șubă cu blană, obiele groase în cizme și avea chiciură pe mustață:

— Strașnic ger, Grigore! — spuse el în loc de „bună ziua", cînd intră în despărțitura din peșteră.

Pintea îi ajută să-și scoată șuba, îi turnă palincă tare într-un cănceu și-l pofti să șadă lîngă sobă, spre a se încălzi.

— Mă tem c-am să torc precum motanii — șugui generalul. Se așeză pe laviță, își îndesă luleaua și porni să scoată trîmbe de fum.

— Ce-mi prilejuiește bucuria venirii domniei tale, Ianoș baci? — îl iscodi Grigore.

— De fapt nici nu sînt aici, Grigore — glumi Bottyan. Am venit în taină, să nu mă pun în proptă cu Forgacs. Nu prea mă are la stomac...

— Nici pe mine — adeveri Grigore.

— Nu-i de mirare, băiete: puțim a opincă și a piele de oaie... Te-aș ruga să nu pomenești nicăieri de venirea mea. Am spus că mă reped pînă la Cluj, să-mi văd ținutul de baștină. M-am oprit o zi la Forgacs și iată-mă! Dacă nu mă lași să flămînzesc și-mi faci loc într-un așternut, rămîn două, trei zile la tine!

— Și Clujul?

— L-oi vedea după ce ai să-l cucerești cu oștenii tăi...

— Întinde-te pe patul meu, Ianoș baci, că eu mă duc să rînduiesc cele de cuviință. Ai fi obosit după drum... După ce te-i dezmorți și vei fi hodinit, am să-ți povestesc o seamă de lucruri...

— Mor de nerăbdare, băiete! Dar ai grijă și de niște vin. Că de-ți turuie gura ca o moară neferecată, ți se usucă gîtlejul...

— Se face, Ianoș baci! — rîse Pintea. Ești oaspetele meu cel mai drag și mai bine să-mi tai o mînă decît să te nemulțumesc.

— Vezi-ți de treabă, colonele! Căpetenii ciunge ne trebuiesc? Nu-i de ajuns că avem chiori?

Îi plăcea să-și bată joc de betești ugul său, ca să n-o facă alții. După ce s-au ospătat, Grigore îi istorisi cum merg treburile, cîți voinici s-au strîns și, îndeosebi, cearta avută cu Forgacs. Bottyan asculta cu luare-aminte, mormăia cîte un „hm... hm..." cu înțeles, dar îl lăsă să-și deșerte sacul:

— Va să zică așa... V-ați luat la harță ? Și pișicherul nu mi-a suflat un cuvințel despre tărășenia asta. Deh, ce să zic ? Văd că nu-ți place ; mie nici pe atît. Dar, dacă l-a pus Francisc al nostru, trebuie să ne supunem.

— Cum să-l rabd, Ianoș baci, dacă are gînduri ascunse și umblă să mă prostească ?

— Măi băiete, lup să se prefacă-n miel blajin e greu să-ntîlnești ! Groful rămîne grof, orice-ai face ! Și caută să tragă spuza pe turta lui... La viclenie, răspunde tot prin viclenie ! Care o fi mai isteț o să-l biruie pe celălalt... Tu ascultă ce zice el și fă cum crezi că-i mai bine. Cunoști Ardealul, păsurile oamenilor, te doare de ei... și știu că ce vei face va fi chibzuit. De altfel nu pun preț nici pe știința lui militară, deși a fost general și la austrieci.

— A fost ? Nu știam.

— Află de la mine. N-am auzit însă de vreo ispravă mai de soi din partea lui. Pe cînd Bercseny... ăsta da ! E un oștean desăvîrșit.

— Să-l fi pus barem pe el în Ardeal, dacă n-a vrut să te numească pe domnia ta...

— El și cu mine om cîrmui oștile din nordul Ungariei, unde avem în coastă regimentele lui Leopold ; Ștefan Czaky împreună cu Esze Tamás se vor îndrepta spre Dunăre-n jos, unde trebuie să se-ntîlnească cu oștile franco-bavareze...

— Ne dau și francii ajutor ?

— Vezi bine ! Sînt vrăjmașii lui Leopold, se războiesc pentru Spania și, lucru de căpetenie, regele lor Ludovic al XIV-lea e neam cu principele Rakoczi. Și i-a făgăduit sprijinul...

— Dacă-i așa, Ianoș baci — se bucură Grigore — îi facem chisăliță !

— Nu zice hop pînă n-ai sărit, Grigore — îl domoli Bottyan. E mai greu să cîștigi o bătălie decît să deșerți o glajă de răchie... Cai, arme ai primit ?

— Foarte puțin : cîte două mii. Bombarde și archebuze de fel.

— Se meșteresc la Buda, după cîte am auzit. Oi pune o vorbă pe lîngă principe să-ți facă și ție parte. Cît privește caii, fii isteț, flăcău ! Mai rătăciți-vă pe la vreo stavă, la vreun conac... Și, de s-or lua caii după voi, ce vină aveți ? Cine ce are cu ei dacă le place mai bine în tabără, decît în grajduri, la conovăț ? — și rîse cu poftă, cum avea obiceiul.

În cele trei zile cît a rămas la peșteră, Bottyan i-a dat lui Grigore o seamă de îndrumări neprețuite. La fel a făcut cu Imre și Toader. Pintea și-a ciulit urechile, iar serile așternea pe hîrtie tot ce i-a spus. Omul acesta ascundea sub chipul domol și hîtru un războinic neînfricat; dădea povețe minunate, glumind. Dar fiecare glumă cuprindea un tîlc ascuns și, dacă te pricepeai să-l descîlcești, aveai ce învăța... Grigore era un învățăcel silitor: prindea orice... S-au îmbrățișat, la despărțire, ca un tată cu un fecior:

— Dacă-i fi cumva la ananghie, Grigore — îl povățui Ianoș baci — nu pregeta. Trimite-mi veste. Te-oi ajuta pe cît îmi va sta în puteri.

Guvernatorul Rabutin aflase, prin căpitanul Weiner, că iobagii părăsesc satele și moșiile, fugind în munți. Primise și o seamă de jalbe din partea grofilor, dar n-avea cum să-i mulțumească. Îi rămăseseră în Ardeal regimente puține — cît să facă față unor sarcini urgente — dar nu le putea răspîndi în munții ce se-ntindeau de la ieșirea din cetate și pînă spre Borșa încolo, ca un lanț neîntrerupt: Gutinul, Țibleșul, Rodna... iar în jos pînă spre Sărmășag și Zalău. Să găsești fugari prin toate hățișurile codrilor Transilvaniei îi părea mai anevoie decît să cauți acul în carul cu fîn. Și asta l-ar stingheri grozav...

E mulțumit că-n vreme ce alți generali se tăvălesc prin noroaiele de la hotarele Spaniei, umblă nerași cu săptămînile și dorm prin corturi sau bordeie sărmane, el, Rabutin, huzurește în palatul guvernamental. Nimeni nu-i caută în oală cum trăiește și cu ce își omoară timpul de prisos. Și timp are berechet... A lăsat treburile mai plictisitoare pe spinarea lui Hanemann, fiindcă ia prins slăbiciunea: îi place grozav să se simtă mare și tare, jucîndu-se de-a înlocuitorul guvernatorului. Lui ce-i pasă? Joacă-se cît o pofti, numai să-l lase în pace! Așa poate aduce oricînd o femeiușcă focoasă pe ușița dosnică din grădină, să schimbe băuturile după plac și să învîrtească foițele pînă-n zori. Că vreme de dormit are destulă... Uneori și-aduce aminte de Csontos, plecat la Viena, ori de tîlharul Pintea, care a dispărut fără urmă. I-a cășunat și pagubă ticălosul, fiindcă armenii nu-i mai varsă cele două mii de taleri pe an; și huzurea strașnic cu ei. Moșia din Stiria este înglodată în datorii. Bine că n-are urmași! Iar pe Fany n-ai urni-o din castel nici cu boii!...

OȘTEANUL DE LA BAIA

Abia dăduseră primii muguri și glia mustea încă de apă nezvîntată. Nopțile erau friguroase. Primăvara întîrzia, cu toate că în alți ani, pe acea vreme, la mijlocul lunii mărțișor, zilele erau mai călduroase. Cetele s-au urnit. Steagurile cîrmuite de Imre și Breban și-au ridicat într-o noapte corturile și au coborît la vale, către Bistrița. În frunte se aflau călărețiі — vreo patru sute — urmați de pedestrașii dați în seama lui Purșa. Pe unde au trecut — prin Telciu și Rodna, pe la Năsăud și Prundul Bărgăului — iobagii li s-au alăturat, așa încît a poposit în preajma cetății o oaste de peste două mii de răsculați. Și-au statornicit sălașul în jurul zidurilor, la o depărtare bunicică, unde n-ar fi ajuns plumbii flintelor, nici ghiulelele bombardelor. Prima măsură de încercuire a cetății a fost îndepărtarea celor care aduceau alimente la tîrg. Și, ca să nu le pricinuiască pagube, Imre cumpără cele aduse pentru hrana oștenilor săi. Deși cetatea avea încă rezerve, unii brutari și-au închis dughenele, iar starostele lor, Metzler, s-a plîns primarului Donner că, de nu vor izbuti trupele austriece, conduse de maiorul baron Falkenhein, să străpungă încercuirea răzvrătiților curuți, tîrgoveții vor flămînzi curînd.

— Depozitul de grîne e pe sfîrșite, iar vite pentru tăiere sînt prea puține în tîrg — își încheia starostele plîngerea. Dacă nu luați măsuri la vreme, domnule primar, vom avea de înfruntat nu numai asaltul răsculaților dinafară, ci, poate, revolta tîrgoveților flămînzi dinlăuntru. Și asta-mi pare mai grav!

— Ce pot face? — înălță din umeri Donner. Doar n-am să las vraiște porțile? Întîi că nu-mi stă în putință, iar în al doilea rînd ar fi o faptă de nebun. Războiul e treaba garnizoanei! Tot ea are datoria să ne-nlesnească aprovizionarea în vremuri tulburi, că doar n-om hrăni de

pomană, din pungile noastre, o mie de dălcăuți ai lui Leopold! Și, după cîte văd, Falkenhein nu se sinchisește de noi. Ba, colac peste pupăză, și Sachs von Hartenek, judele regesc, mi-a trimis ordin să-i recrutez cinci sute de trabonți dintre tîrgoveți și să le procur cai și arme din vistieria cetății. Pentru cai și arme trebuiesc bani, iar lada ni-e aproape goală... Iar în ce privește oștenii, ai să-mi dai cumva dumneata, staroste Metzler, calfele din prăvălie?

— Dacă nu se va putea altcum, n-om avea încotro! E poruncă împărătească...

— Fie. Și arme? Să zicem că pulbere avem de ajuns. Fabrica lucrează... Dar de flinte ce te faci, că nici Falkenhein n-are destule?

Trecuseră două săptămîni și situația aprovizionării se-nrăutățise mult în cetate. Guvernatorul, la cererile stăruitoare ale lui Donner, consimți să trimită noaptea o companie de călăreți, care să forțeze încercuirea. Dar tabăra așezase iscoade pe lîngă porți, care vesteau orice mișcare din jurul lor. Iar cînd auziră la poarta de răsărit — de cealaltă parte a taberei — tropote și nechezat de cai, înștiințară pe Imre în grabă. El porunci să fie pregătiți fără zăbavă optzeci de călăreți înarmați cu pistoale (că se mînuiesc mai ușor), iar caii să stea înșeuați. Lăsară să se depărteze călărașii lui Falkenhein, încît să nu mai poată primi ajutor din cetate, și porniră galop după ei, trăgînd din pistoale. I-au ajuns curînd din urmă. Plutonierul neamț, care comanda compania, porunci trupei să se-ntoarcă spre inamic, în front, și să pornească la șarjă de sulițe. Dar i-a întîmpinat o ploaie de plumbi, țintită fără greș. Cai și călăreți se prăvăleau de-a valma, în vaiete și nechezături îngrozite. Cei rămași teferi s-au văzut nevoiți să se predea, întrucît suferiseră pierderi grele și retragerea spre cetate le fusese tăiată. Vreo șaizeci au căzut prizonieri; restul zăceau morți și răniți printre leșuri de cai. Voinicii i-au încercuit, lăsîndu-le răniții unde s-au prăbușit... Ajunși la tabără, au strîns caii și sulițele, în vreme ce Imre porunci plutonierului inamic:

— Te vei întoarce în cetate cu solie din partea noastră că vă îngăduim să vă adunați morții și răniții în noaptea asta. Nu atacăm pînă la ziuă! Dar, de veți încerca să strecurați pe porți și oșteni, vom împușca prizonierii. Să se trimită numai sanitari și brancarde! Ai înțeles? Mișcă-te!

Și ceata suferise pierderi în bătălie. Puține — e drept: zece cu totul, din care trei morți. Breban fusese împuns de o suliță în coapsă, deoarece se avîntase în mijlocul dușmanului, fără să fi fost nevoie. Matei Șonț îl legă cu fești, ajutîndu-l să se înapoieze în tabără șontîc; pierduse și calul...

Cînd îl zări, Imre îl întrebă cu-ngrijorare:

— Ai să poți umbla, Brebane, sau să te dăm în grija felcerilor?

— Fleacuri — minți Breban. Am o înțepătură și în două zile pot juca chindia.

— Altădată să nu te mai pripești, băiete, c-ai s-o pați! Și, dacă ne-ar hăcui căpeteniile, ce ne-am face?

Încercarea de a sparge încercuirea eșuase. Pe zidurile cetății apărură saci umpluți cu nisip, închipuind metereze. În spatele lor, Falkenhein rînduise pe cei mai destoinici țintași, cu flinte și archebuze. Ordonă ofițerilor să se deschidă foc asupra oricărui străin care se va apropia la o sută de pași de cetate. În tabără se auzea adesea pîrîitul gloanțelor. Nici cerșetorii nu se mai foiau în jurul porților, ca altădată. Doi calici, care cutezaseră totuși să se apropie, au fost ciuruiți de plumbi...

Încurajați de vecinătatea cetelor curuțe, bărgăuanii s-au proclamat neatîrnați și au trimis ștafete să anunțe că au trecut de partea răscoalei. Imre, urmat de steagul lui, a intrat în Bărgău. A pus pe localnici să schimbe primarul și notarii stăpînirii, alegîndu-i pe cei găsiți mai pe potrivă. Noul primar, un fierar ungur pe nume Revay, ceru locuitorilor să predea fără întîrziere dările și merindele ce se trimiteau pîn-atunci la Bistrița, că trebuiesc îndrumate spre cetele curuțe. Adunară și o sută de flăcăi din Bărgău și împrejurimi. Li se dădură cai și sulițe, după care fură trimiși în tabără.

Breban mergea spre vindecare. Pe cal nu-l supăra prea tare coapsa... În steaguri se aflau cîțiva flăcăi pricepuți în dulgherie și corhănit. Fură trimiși în pădure, să doboare copaci. Din blăni groase au fost durate un soi de custi închise, lăsîndu-se doar găuri prin care să fie scoase țevile puștilor. Nu erau prea arătoase aceste care de asalt improvizate, dar cei aflați înlăuntrul lor erau la adăpostul plumbilor austrieci (cînd se apropiau de cetate). Primul asalt fu pregătit pentru o noapte de aprilie, după ce vremea s-a încălzit și se zbicise glia. Au meșterit scări din funie de

tei pentru cățărat, cîteva berbece, și, la adăpostul carelor, pedestrașii se apropiară de ziduri. N-aveau nevoie de cai: i-ar fi stînjenit. De cîte ori se apropiau de ziduri, rafalele de plumbi izbeau lemnăria carelor și gurile pivelor lătrau necontenit, scuipînd obuze și flăcări. S-au retras către ziuă, cu pierderi serioase. Dezamăgit și amărît, Imre mînă un sol călare la Grigore, să-i ceară sfatul. Fără să aștepte lămuriri, Pintea sări pe Vifor și călări întins pînă la tabăra cetei din Bistrița. După ce-și însufleți căpeteniile, se sfătui îndelung cu ele, chibzuind care ar fi cel mai nimerit mijloc. Se aflau în cort, afară de Imre, Breban și slovacul Horacec.

— Carele v-au folosit cumva? — se interesă Grigore.

— Chiar mult! — adeveri Imre. Fără adăpostul din spatele lor, pierdeam o groază de voinici. Chiar și cu ele...

— Dacă-i pe așa — sugeră Pintea — ne-ar prinde bine vreo douăzeci de bucăți...

Mintea lui ascuțită prindea învățăminte din orice împrejurare și își dădu seama că aceste care de asalt sînt mai nimerite ca apărătorile fragile din lemn. Chiar învelite cu tablă, erau străpunse de plumbi. A doua zi, voinicii se așternură pe treabă. În mijlocul lor, în pădure, Pintea nu pregeta: punea mîna pe bărdaș, pe secure, și le mînuia cu iscusință. Pilda căpitanului însuflețea voinicii și codrul răsuna de bufnituri. Se muncea cu sîrg și voie bună, deoarece Grigore știa să dea sfaturi potrivite și să-nveselească flăcăii printr-o vorbă de duh. Căruțe aveau; le lungiră doar oiștele... Întocmiră cuștile și le înțepeniră prin cuie aduse din Bărgău, iar în mai puțin de o săptămînă aveau douăzeci și cinci de care trainice. După ce le văzu gătate, Pintea întocmi o somație către bistrițeni, pe care o trimise c-un sol ce purta steagul alb. Somația suna astfel:

„În numele măriei sale principele Francisc Rakoczi al II-lea, vă somez ca în termen de 48 de ore să descuiați porțile cetății și să-mi predați cheile orașului. La caz că nu veți asculta, vom asalta zidurile cu trei mii de oșteni. Odată cucerită cetatea, vom spînzura primarul, consilierii, magiștrii și perceptorii, fără altă judecată. Dacă veți urma porunca noastră, vă asigurăm viața și avutul atît vouă, cît și tîrgoveților. Oastea noastră are drept țintă să scoată cetățile și tîrgurile ardelenești de sub stăpînirea cotropitorilor austrieci, nicidecum să jăcuiască ori să ucidă cetățeni pașnici. Așteptăm răspunsul pînă mîine, la ivirea zorilor.

Dacă se va aduce solului nostru orice vătămare sau va fi întemnițat, vom împușca zece dintre prizonierii pe care-i avem în tabără.

Grigore Pintea de Măgoaja,
Cîrmuitorul oștilor curuțe ale răscoalei
din Ardeal."

La primirea somației, primarul Donner convocă grabnic pe consilieri. Trimise și la judele regesc, Sachs von Hartenek, dar acesta, la îndemnul lui Falkenhein, a refuzat să asiste. Dezbaterile, agitate, s-au prefăcut adesea în certuri. Pînă la urmă a reieșit limpede că cetatea nu poate rezista asediului, cu atît mai puțin unui asalt a trei mii de curuți înarmați. Cel care a susținut cu mai multă stăruință predarea cetății era notarul sas Andreas Zierner, care-l dușmănea pe Donner încă de cînd l-a pus guvernatorul primar. De fapt, consilierii și starostii breslelor îl aleseseră pe el, dar, cum guvernatorul avea cuvîntul hotărîtor, predase lui Donner cheile orașului. Zierner nădăjduia că răsculații îl vor scoate pe Donner din dregătorie și cine ar putea veni în loc ? Fără-ndoială cel ales de obște ! Tot el fu de părere să i se trimită un memoriu lui Falkenhein, pe care, ca notar, fu pus să-l întocmească. El așternu pe hîrtie doleanțele obștești :

„Pe lîngă toată supunerea omagială față de împărat, orașul nu mai poate rezista dușmanului din motiv că garnizoana este prea slabă, iar ajutor dinafară nu-i nădejde să se primească. Curuții atacă neîncetat ; muniția și alimentele sînt pe sfîrșite. Sașii sînt amenințați că, nerespectîndu-li-se privilegiile și imunitățile, dușmanul le va aprinde casele, le va confisca avutul, iar ei înșiși vor fi spînzurați dacă nu vor capitula de bună voie. Cu un cuvînt, bistrițenii se văd nevoiți să se prepare pentru predare"...

S-a mai întocmit și scrisoarea de răspuns către „Înălțimea sa, comandantul trupelor revoluționare". În aceasta, erau relatate dezbaterile din consiliu, memoriul trimis lui Falkenhein și se cerea o păsuire de cinci zile. Dacă în vremea aceasta guverntorul nu se hotărăște, peste capul lui vor fi deschise porțile cetății, iar orașul se va pune sub oblăduirea măriei sale principele Rakoczi. Solia a dus-o Zierner personal. Pintea l-a primit cu cinstea cuvenită unui sol, i-a dat un ospăț, după care au stat la sfat împreună cu căpeteniile taberei. Grigore era bucuros că va putea

cuceri orașul fără vărsare de sînge, cruțînd viața voinicilor. Această izbîndă ar putea fi și îndemn pentru alte cetăți, să se predea de bună voie răsculaților.

— Ne garantați într-adevăr viața și avutul, domnule comandant ? — îl iscodi sasul.

— Am făgăduit și mă voi ține de cuvînt !

Zierner nu uită să-i amintească cît a stăruit el în consiliu și că a făcut-o, deoarece este cu trup și suflet de partea principelui.

— Ne-am săturat și noi, sașii, de îngîmfarea și poftele hrăpărețe ale austriecilor. Eu, unul, mai am și o nemulțumire personală : guvernatorul l-a pus pe Donner primar, deși staroștii breslelor m-au ales pe mine. Dar pesemne că lui Falkenhein nu-i plac ochii mei, fiindcă nu m-am ploconit în fața lui.

— Dumneata vei fi primar, domnule Zierner ! Cu condiția să ne versi dările ce se cuveneau pînă azi guvernămîntului și să ne predai armele și caii disponibili... — îl asigură Pintea.

— Vă dăm și cei cinci sute de trabonți pe care Hartenek i-a cerut pentru împărat.

— Mulțumim ! Dar dacă Falkenhein refuză și vrea să opună rezistență ?

— Îl silim noi, înălțimea ta ! Adun toți meșteșugarii, calfele de negustori și cetățenii și-i dezarmăm.

— Perfect !

— Să presupunem că ar consimți să se retragă cu trupele sale. Îi veți îngădui ? — îl chestionă Zierner mai departe.

— Fără arme și cai, da ! Înarmați, îi vom considera vrăjmași și îi vom ataca. Dar, dacă pleacă de bună voie, n-au decît să-și ia și cei șaptezeci de ostateci, că nu vreau să-i hrănim de pomană. Ce ziceți voi, soților ? — se adresă lui Imre, Breban și Horacec, aflați în cort.

— Ai hotărît chibzuit, colonele ! — îi dădu Breban gradul pe care i-l conferise Bottyan, în numele pricipelui.

— Subscriem ! — întăriră Imre și Horacec, iar sasul se despărți de ei bucuros că va fi în sfîrșit primar și va plăti o poliță veche înfumuratului Donner.

— Sîntem deci înțeleși, domnilor ! Dacă pînă sîmbătă seara nu vedeți steagul alb fluturînd pe cetate, în aceeași noapte vă deschid porțile cu oamenii mei.

După capitulare, noul primar Zierner dădu o proclamație către populația orașului ; să nu umble pe străzi după orele opt seara, să dea găzduire oștenilor și să jure credință principelui Francisc Rakoczi al II-lea, în numele căruia va guverna cetatea căpitanul curuț Horacec Adalbert. Mai porunci cîrciumarilor și hangiilor ca timp de trei zile să împartă hrană și băutură fără plată oștenilor curuți. Acestea vor fi scăzute din dările cuvenite statului. Lui Horacec i se lăsară cinci sute de voinici. Ceilalți, sub conducerea lui Imre, se lăsară în jos către Tîrgul Mureș și Cluj. Armamentul le sporise cu zece mortiere austriece, puști, sulițe și scuturi capturate de la austriecii care se retrăseseră spre Dej, bașca vreo cinci sute de cai. Pintea luă cu sine pe trabonții bistrițeni, călări, și se-ndreptă cu ei către Sătmar, unde se afla tabăra lui Pataki. Se înțeleseseră să nu se pornească la atacul cetății fără un ordin al lui Pintea, iar oștenii se aflau cantonați în pădurea din susul Cehului Silvaniei. În drum poposiră la peșteră, unde se găseau steagurile conduse de Sava și Piroș. Au pornit cu toții prin Gutin, apoi au coborît prin Hideaga și Ardusat, unindu-se apoi cu ceata lui Liviu Pataki, sporită între timp la o mie de oșteni.

Pintea, Liviu, Sava și Piroș au ținut sfat de război.

— Căpetenia va fi Pataki, avînd experiență militară. El va conduce operațiile, iar steagurile lui Sava și Piroș se vor orîndui pe cîmpul de bătaie așa cum va porunci el.

— Și tu, căpitane ? — îl sfredeli Piroș.

— Mă reped să văd ce au făcut Balica și Ciurilă spre Sighet.

— Oprește-te și pe la Dragomirești, Grigore, la ai noștri ! Spune-le că sîntem sănătoși.

— Așa voi face, stegarule Piroș Mintău ! — glumi Pintea, dîndu-i numele de familie al lui Sava.

— Și cînd te-ntorci ?

— Nădăjduiesc să-mi ajungă două săptămîni. Dac-aveți cumva nevoie de mine mai curînd, trimiteți o ștafetă călare. Mă veți găsi fie la Dragomirești, fie la peșteră.

— Uitasem să te-ntreb, căpitane — îl agrăi Liviu. M-am pomenit zilele trecute c-un ofițer. Îl cheamă Ianoș Magoș și zice că-i aghiotantul generalului Forgacs, care va conduce operațiile de la Sătmar...

— Să-și conducă muierea și plozii ! — se înfurie Grigore. În Ardeal poruncesc eu și nu ascult decît sfaturile

principelui sau ale generalului Bottyan, dacă s-o abate pe la noi. Nu cunosc pe alții! Iar dacă domnul Forgacs vrea să se joace de-a revoluția, s-o facă pe moșiile sale și cu argații lui. În treburile noastre să nu-și vîre nasul, că o dată i-l retez!

— Așa să-i spun ofițerului, dac-o mai trece pe aici?

— Întocmai, căpitane Liviu! Mă tem că Forgacs umblă cu șezutul în mai multe luntre și n-aș vrea să ne încurce socotelile.

★

Ceata lui Balica și Ciurilă a primit întăriri. I s-au alăturat steagurile lui Petrișor, Ilie Pasăre și Dumitru Cordiș. Ca artelnic și șef al aprovizionării căpătaseră pe Simion Bența. Pe unde treceau li se alăturau alți iobagi, iar satele Borșa, Vișeul, Budeștii și Ocna Șugatag trecuseră de partea răscoalei. S-au pus alți juzi și primari dintre voinici, li s-au lăsat întăriri și papistașii fură goniți din bisericile ortodocșilor. Pintea dădu poruncă să nu se mai facă zile de roboată pentru grofi decît pe bani, desființînd prerogativele nobiliare în comunele care au trecut de partea răscoalei. De asemenea dările și porțiile nu se vor mai plăti castelanilor, deoarece, atîta vreme cît vor dura luptele, țăranii ajută cu alimente și furaje oștile revoluționare ale curuților.

Moșierii făceau zîmbre, dar nu aveau cum să-i silească pe iobagi. Banderiile le fuseseră luate de împărat, în război, iar poterașii și jandarmii — puțini la număr — n-aveau putere să se împotrivească voinicilor înarmați ce păzeau satele și avutul iobăgesc.

În timpul lipsei lui Grigore, Liviu Pataki, care nu-i ierta lui Karolyi că i-a căsăpit fără milă sute de oșteni, a atacat moșiile acestuia din Dolha și Carei, a confiscat proviziile, grînele, furajele și caii pentru nevoile cetei, a gonit administratorii și vechilii și a lăsat moșiile și conacele sub paza voinicilor. Auzind acestea și simțind primejdia de a pierde moșiile, Sandor Karolyi se gîndi la un șiretlic: demisionă din postul de prefect, se sui într-o caretă ușoară și trecu granița Ungariei pe la Valea lui Mihai, în căutarea lui Rakoczi. Îl găsi în tabăra de la Nyiregyhaza, aproape de Debreczen.

— Am venit să mă pun la dispoziția răscoalei, luminăția ta!

— Dumneata, conte ? Ești doar prefect al lui Rabutin !

— Am demisionat, înălțimea ta. Socot că-i de datoria fiecărui ungur cinstit să sprijine o mișcare pentru independența țării. Și eu îs om de onoare !

— Frumos vorbit ! Așa-i, domnule Bercseny ?

— Sînt de părerea voastră, principe.

— Și ce să facem cu domnia sa ?

— Îl numim general, principe — stărui Bercseny. Domnul conte a fost cîndva militar și avem nevoie de conducători pricepuți.

— Accept ! — se bucură Francisc, știind că unul din stîlpii feudalității ardelene se alătură răscoalei. Vei conduce oștile dinspre Dunăre. Sînt cantonate la Szeged, iar statul nostru major opiniază să coboare în ținuturile locuite de sîrbi — la Senta, Kikinda și Vîrșeț — spre a înrola pe cei ce vor voi să vină în rîndurile noastre. Vrăjmășesc doar și ei pe Leopold și pe austrieci !

— Nu s-ar putea, excelență, să-mi dați nordul Ardealului ? — se rugă mieros Karolyi. Acolo am domeniile, familia... și, la vîrsta mea, ești bucuros să te odihnești cînd și cînd în patul tău.

— Imposibil, conte ! De Ardeal răspunde Forgacs ; n-aș vrea să am' discuții cu el. Așa a hotărît statul nostru major, așa rămîne !

— Dar știți, excelență, curuții lui Pintea mi-au ocupat moșiile din Dolha și Carei. Dacă ați binevoi...

— Vor rămîne ale domniei tale, conte, te asigur ! Deocamdată, însă, toate proviziile trebuiesc puse la dispoziția oștenilor. Eu, personal, am — după cîte știți — domenii mult mai întinse în Ungaria și Ardeal. Toate cîte au fost scoase din gheara lui Leopold le-am decretat centre de aprovizionare pentru curuți. Pînă ce vom izbîndi, nu mă voi atinge de un capăt de ață de pe aceste domenii pentru nevoile mele. Și pretind ca sfetnicii și generalii mei să procedeze la fel. Nu-ți mai bate, așadar, capul cu proprietățile. Familia domniei tale se află, după știința mea, la Sătmar ; aveți un palat arătos și, bănuiesc, provizii pentru cîțiva ani.... N-ai deci pentru ce să fii îngrijorat. Și nici recoltele pe moșii nu vor fi mari pe timpul revoluției, dacă mobilizăm oamenii în putere.

— Dar acest Pintea, excelență, a ordonat să nu mai fie plătite porțiile și dările cuvenite de la iobagi.

— Nu Pintea — îl corectă Francisc Rakoczi — ci colonelul de curuți Pintea. Și a luat o măsură chibzuită! Pînă la sfîrșitul revoluției nu avem iobagi, ci oșteni. E de ajuns că iobagii își jertfesc viețile, le mai putem pretinde și dări? Exclus!

Karolyi își mușcă buzele de necaz. Dar tot era mai cuminte să facă pe generalul lui Francisc decît să fie de partea cealaltă. Dacă planurile răscoalei izbutesc, înseamnă că domeniile îi vor rămîne neatinse, iar de va fi înfrîntă — și asta-i dorința lui secretă — are oricînd vreme să se pună sub oblăduirea lui Rabutin. De aceea, dintr-un anumit punct de vedere, e mai nimerit să se afle pe undeva prin ținuturile sîrbe, decît sub ochii guvernatorului. Fiindcă e lesne de înțeles că oștile curute nu vor cruța Sătmarul...

★

Ceata lui Pataki ajunsese destul de numeroasă ca să se încumete a ataca Sătmarul. Liviu a și pornit să așeze dispozitivul de luptă — cîte un steag în fața fiecărei porți — sprijinit de șase bombarde cu patruzeci de ghiulele. N-avea rost să încerce forțarea zidurilor. Erau atît de înalte și de groase, încît ar fi rezistat oricărui bombardament. De aceea și aleseseră austriecii Sătmarul ca reședință a guvernatorilor lor. Nici să te cațeri pe ziduri nu era cu putință. Chiar să nu fi fost apărate cu strășnicie, după cum erau; de s-ar zvîrli din metereze bolovani și smoală încinsă, tot li s-ar pricinui pagube însemnate în oameni, fără să izbutească a le cuceri. Singura soluție înțeleaptă era să-ncerce fărîmarea porților cu ghiulele, iar lupta cu apărătorii cetății s-o dea înlăuntrul zidurilor, la învălmășeală. Hotărîrea o luase Liviu împreună cu Piroș și Sava, mulțumiți de planul căpeteniei lor. Așteptau doar încuviințarea lui Pintea; și el se lăsa așteptat... Dădu în schimb cu nasul prin tabără Ianoș Magoș. Pataki îl întîmpină cu răceală dușmănoasă, fără să-i dea mîna și îi repetă cele spuse de Pintea:

— Adu-le la cunoștință celui în drept — dacă socoți de cuviință. Scutește-ne însă, rogu-te, de aici încolo, de prezența domniei-tale. Altfel, mă vei sili să iau măsuri ce-ți vor fi neplăcute.

— Și anume? — îl înfruntă Magoș.

— Să te alung din tabără ca pe orice nepoftit! — îi răspunse Pataki calm.

— Nu vei cuteza! Tare aș vrea s-o văd și pe asta...

— Poți s-o vezi de îndată — dacă ții cu orice preț! Ba mă tem că ai s-o și simți...

— Vei fi tras la răspundere pentru cutezanța ce o ai, domnule Pataki! — se împintenă Magoș. Dacă nu cumva repeți porunca altuia...

— Eu conduc tabăra și hotărăsc aici! — i-o scurtă Liviu. Bună ziua! — și-i întoarse spatele.

Aghiotantul lui Forgacs mai iscodi pe la steagurile celorlalte porți, fără a îndrăzni să se apropie, după care își văzu de drum. Puțintel pripit de felul său și supărat de neobrăzarea ofițerului, Pataki hotărî să atace porțile cetății chiar în noaptea ceea. Dar pe-nserat zarea se întunecă de mogîldețe călări, iar pămîntul se cutremură sub duduitul potcoavelor. La-nceput, căpeteniile erau nedumerite. Oare o aduce căpitanul întăriri călări? Piroș, mai isteață, pricepu pe dată:

— Nu se poate! Călărașii se văd dinspre Carei, de la hotarele Tisei. Dacă erau cu Grigore, veneau dinspre Baia, de la peșteră...

Pataki ordonă călăreților să urce pe cai, iar sutele de pedestrași să se desfășoare pe flancuri. Căpeteniile, în frunte, scrutau zarea. Zăriră căști de ulani și se repeziră să-i întîmpine. Ei erau doar opt sute de călăreți, iar husarii de sub comanda generalului Starhenberg patru mii... Cai și călăreți se învălmășiră într-o încleștare năprasnică. Pataki, Sava și îndeosebi Piroș dădură dovadă de vitejie fără seamăn. De pe flancuri țiuiau pistoalele pedestrașilor. Dar, în întunecimea ce se lăsase, gloanțele nimereau adesea pe ai lor. Nu-și dădeau seama cîți au căzut dintr-ai lor, dar puțini se mai țineau pe cai. Piroș învîrtea sabia bărbătește și culca ulanii ce se-ncurcau în sulițe. Se ținea aproape de Sava, care nu se lăsa mai prejos și răcnea să-și îmbărbăteze soții. Deodată îl văzu că se frînge pe șa, se împleticește și cade grămadă. Piroș coborî din scări la iuțeală, îl prinse de subsuoară și-l luă în șa. Trecu în goană pe lîngă Pataki, plin de sînge și el:

— Să fugim, căpitane, cît nu ne răpun pe toți! Eu alerg să vestesc pedestrașii! Îndrumăm călărețiii spre Gutin... — și porni în galop.

Adăpostiți de negurile nopții, voinicii s-au retras în grabă. Pădurea era aproape și pedestrașii alcătuiră un lanț de pistolari, care împiedicau husarii austrieci să-i urmărească și acopereau retragerea călărașilor curuți. S-au oprit,

către ziuă, în codrul dinspre Ardusat. Lipseau cam trei sute de călăreți ; pedestrași, mai puțini, că nu se amestecaseră în învălmășeală, ci slobozeau pistoalele de la depărtare, mai mult pe nimerite. Sava era greu atins între coaste. Dacă n-ar fi avut cămașa de zale, sulița l-ar fi străpuns. Sîngera și Pataki la umăr. Piroș preluă comanda, porunci să fie caii deșeuați și legați de copaci, să se aștearnă pentru înnoptat, unii să pornească după vînat, iar cei care aveau merinde în straițe să pregătească ceva de-ale gurii. Benția și Indrieș cu încă patru voinici nu mai pridideau să lege rănile celor vătămați.

Piroș sprijini capul lui Sava, care pierduse mult sînge. Îi dădu să bea din ploscă :

— Cum îți este, bărbate ?

— Iarba rea nu piere ! — zîmbi Sava silit. Ne-au copt-o, arză-i-ar focul !

— Erau mulți, bădie — îl molcomi Roșcovana. Am făcut ce ne-a fost cu putință...

Cu brațul în cîrpă, Liviu și-a revenit. Plesnea de ciudă că nu fusese destul de prevăzător să trimită santinele departe de tabără, spre a veghea să nu fie surprinși de o năvală pe la spate. E drept că nu se așteptase la una ca asta...

După ce forfota s-a mai domolit și au așezat caraule pînă hăt, spre capăt, voinicii s-au trîntit să se hodine după-o noapte atît de zbuciumată. Piroș așteptă ca Sava să adoarmă și se apropie de Pataki. Ar fi avut de ce să-l mustre, dar așa-i la bătălie : o dată pierzi, altă dată ieși învingător...

— Să trimitem o ștafetă de voinici să-l înștiințeze pe căpitan, Liviule ! Musai să știe ! Unul să plece la Dragomirești, altul, la peșteră ; o să-l găsească undeva...

★

Peste două zile, grupe de recunoaștere se apropiară de fostele poziții. Cîmpul fusese curățat între timp ; nu se mai vedeau nici leșuri de oameni, nici hoituri de cai. Pesemne că cei din cetate le îngropaseră, deoarece a-nceput să bîntuie ciuma. Mortierele de lemn erau răsturnate, iar de ghiulele nici urmă...

Au strîns corturile din vale și le-au cărat la sălașul nou, în pădure. Pe-nserat sosi și Pintea, înnegrit la față de supărare :

— Ce s-a petrecut, fraților ?

— Nu ți-a povestit Albaș ?

— Da. Dar vreau să aflu și de la voi.

Pataki îi istorisi scurt, milităreşte, cum s-a desfășurat bătălia, iar Piroș întregi cu amănunte.

— Unde-i Sava ?

— În cort... — și ochii Roșcovanei înotau în lacrimi.

— Nu plînge, Piroș. Ești fată vitează ! Îl facem bine pe Sava. Dar să ne lăsați singuri...

Își îmbrățișă soțul și-l trecu un junghi prin inimă cînd văzu cît e de gălbejit.

— M-au înțepat, căpitane, dar nu mă las — glumi Sava, clipind mărunt. Mai avem cu ei răfuieli...

— Păi dacă te-ai lăsa tu, „aghiotantule", ce să zic de alții ? Și pe mine m-au găurit netrebnicii, ți-aduci aminte ? M-am vindecat ! După ce unchiesul zace mai mult pe laviță, că l-a ajuns neputința, să-l piardă și pe Sava ? Ei sînt legați de copilăria și tinerețea lui, de care aproape că nu mai are vreme să-și amintească. Și i-s tare dragi amîndoi... Îmi faci loc în cort la noapte, „aghiotantule" ?

— Ne-om strînge și noi, căpitane, și-i avea unde hodini.

— N-am să vă stînjenesc, frate. Ziceam doar așa... Dar om mai sta de sporoavă după cină.

— Pleci din nou ?

— Mai stau, Sava.

— Atunci nu-i grabă. Și tare mă simt prost să zac nemișcat, ca un butuc.

— Te doare ?

— Nu ăsta-i baiul, căpitane ! Dar cine s-o-ngrijă de steagul meu cît bolesc ? Face și Piroș ce poate ; mai mult chiar... Da-i și ea acolo un pumn de suflet. Și cum s-a mai bătut, căpitane ! Cît zece bărbați laolaltă...

— Nu mă mir. V-ați potrivit.

— Ea-i mai de soi ; și isteață... Dacă n-ar fi zis ea să ne retragem...

— Bine a făcut ! De-ți trebuie ceva doctorii, trimitem la Bistrița să-ți aducă. Dar prafurile nu-s nimerite pentru voinici : o friptură, o cană cu vin îți priesc mai avan ca leacurile de la spițerie.

Ieși să stea de vorbă cu voinicii și tot rumega în minte cum de i-or fi surprins vrăjmașii ? Să fi pornit careva din cetate să-i vestească ? S-ar putea... Dar nu se va lăsa ! Să pui stăpînire pe reședința guvernămîntului înseamnă că ai slăbit vrăjmașul zdravăn. Iar cînd vestea se va lăți... Cu

Starhenberg va da și el piept ; doar că pe dînsul, Pintea, n-o să-l ia pe nepregătite. Trimise după steagurile lui Toader și Purșa, chiar dacă ar fi să lase baltă o vreme Ardealul de jos. De Toader are nevoie îndeosebi. E mai cumpănit ca Pataki și s-a dovedit bun strateg. Tustrei vor găsi un plan care să nu-i convină generalului neamț... Între timp, ajutat de Liviu care tot mai avea brațul bandajat, organiză tabăra în pădure, rețeaua de aprovizionare, și îmbărbătă pe soți — cam abătuți după înfrîngerea suferită. Pe Roșcovană o lăsă să-și doftoricească bărbatul, că Sava e doar căpetenie de steag, iar pe Liviu nu-l mustră. Și așa se simte prost... A mai pierdut o bătălie, pe vremuri, la Dolha. Doar că atunci nu fusese de față... Porunci artelnicului Bența să facă rost de vin pentru voinici, să-i mai înveselească, iar serile, punea să doinească din fluiere, la focurile domoale de tabără, pe cei care se pricepeau la acest meșteșug. Încetul cu încetul chipurile s-au înseninat. Cînd s-au apropiat și steagurile lui Toader și Purșa, domnea chiar voie bună... Grigore avea cortul lui. A chemat în cort pe cele două căpetenii și au chibzuit despre cele petrecute.

— Mă tem că le-a întins careva o capcană...

— Cine ? — ridică Purșa ochii cu mirare.

— Eh, ne pot fi dușmani și unii care se dau drept prieteni.

— Te gîndești la cineva anume, căpitane ?

— Întocmai, Toadere ! Dar vă voi spune la vreme, cînd oi fi încredințat de-a binelea...

— Un voinic din tabără ?

— Nu. E cineva dinafară, Purșo ! Soții ne sînt credincioși.

După ce s-au adus și cele zece tunuri din Bistrița, încercuiră din nou cetatea. De astă dată, tunurile acoperite cu frunze, pe niște delușoare, erau cu gurile îndreptate spre cîmpia Careilor. Grigore mai organiză un lanț de pîndari călări la fiecare poștă, către Carei, Hust și Bereg, pitiți în vîlcele, să poată vesti oricînd apropierea dușmanului ; grosul călărașilor îl reținu în pădure, sub conducerea lui Purșa. Cetele din vale erau gata de bătălie. Dar nu către cetate ; erau destul de departe de zidurile ei și așezate cu fața către cîmpia Careilor, cam răsfirate, ca să închipuie un cerc de învăluire în vreme ce călărașii vor întîmpina vrăjmașul, iar steagurile de călăreți aduse de Toader și Purșa îi vor cădea în spate. Planul îl cunoștea, în afară de cei doi, nu-

mai Piroș. Pe Liviu și Sava nu i-au pus în cunoștință că erau încă betegi...

Într-o seară sosiră doi pîndari, cu caii înspumați:

— Am auzit tropote, căpitane, că am stat cu urechea lipită de glie. Și ne-am repezit încoace, să te vestim.

— Ați deslușit cumva dincotro, Nichita?

— Dacă n-am auzul vătămat, socot că dinspre ținutul slovac.

— Din dreapta, ori din stînga? — întrebă Grigore din nou.

— Dreapta...

Pintea cercetă harta. Avea însemnate cu cîte o cruciuliță locurile unde stăteau voinicii de pază. În dreapta, unde se aflau Pașca și Nichita, spre Tisa, era Hustul. Dădu poruncă să-nșeueze caii, iar călărețiii, sub comanda lui Toader, să atace din față. Piroș va îndruma pedestrașii căutînd să iasă vrăjmașului în coaste, iar el și cu Purșa, în fruntea steagurilor din codru, le vor cădea în spate, dintr-o parte și cealaltă. Avea un cal negru ca pana corbului. Vifor se prăpădise, iar Sălbătecuța pierduse mult din agerimea de odinioară. Tăun, însă, era ca un zmeu și-și asculta stăpînul. Grigore sări în șa. Urmat de cei doi pîndari se înfundă în pădure. Acolo se-nțelese cu Purșa ce au de făcut și urniră steagurile: unul către miazănoapte, al doilea spre apus. Cam înainte de ivirea zorilor se deslușì oastea de călărași, dinspre cîmpie. Erau aceeași husari ai lui Starhenberg... Toader le ieși în întîmpinare cu steagul răsfirat pe sute, cu o depărtare între ele, ca să poată ataca din mai multe părți. Piroș împinsese pedestrașii adînc spre cîmpia Tisei și-i culcă pe lanuri, de nu puteau fi văzuți. De cum se porni bătălia pe cai, pedestrașii începură să culce dușmanul cu pistoalele. Trăgeau mai ales în cai, deoarece pe jos husarii erau mai lesne de răpus. Așa o învățase Grigore pe Roșcovana...

Toader rotea sabia și spinteca austrieci; călărețiii îi luară la ochi cu flintele, iar caii dușmanului se prăbușeau unul după altul, atinși de gloanțele pedestrașilor. De astă dată ei erau cei încercuiți, deși veniseră în număr mare: cam trei mii... Maiorul care îi comanda, văzînd că husarii săi rămîn fără cai, dădu ordin de retragere, cu gînd să-i surprindă altă dată nepregătiți. Dar se trezi în spate cu două steaguri de călărețiii, răsărite ca din senin. Cei din față îi

hărțuiau, din coaste caii le erau secerați, iar pînă să se întoarcă spre noul vrăjmaș, se iscă o asemenea învălmășeală, încît se încurcară în propriile leșuri de cai și oameni. În fruntea steagurilor, Pintea se bătea strașnic, iar Purșa îi ținea isonul. Aveau cu toții săbii, mai lesne de mînuit călare decît sulițele austriece. Husarii erau năuciți și căutau să scape cu fuga. Dar n-aveau pe unde... Cînd se lumină de ziuă, căpetenia lor înălță steagul alb, de predare. Spre mirarea lui Pintea, cînd l-au adus în față să predea sabia, văzu pe Falkenhein căruia îi îngăduise să plece din Bistrița. Își dădu seama că făcuse o prostie. Un ofițer vrăjmaș poate fi înarmat din nou... Mai bine să-l ții prizonier, să-i dai demîncare și să-l pui la corvoadă ; dar nu trebuie să-l lași slobod...

Pînă la vremea prînzului, prizonierii cărară morții să-i îngroape, sub pază de santinele. Caii căzuți erau duși către un deal, unde se săpase o groapă adîncă. Îi trăgeau de șleauri, cu cai înhămați, zvîrlindu-i grămadă, apoi le dădură foc. Prizonierii fură mînați în pădure, pe jos, iar de acolo spre peșteră, sub pază bună de trei sute de călăreți. De data asta, Pintea pierduse doar optzeci de călărași, în afară de răniți, în timp ce dintre husari căzuseră aproape jumătate. Se mai îmbogățise tabăra cu încă o mie de cai teferi, trei mii de șei și harnașamente și tot pe atîtea sulițe. În cortul său, Pintea luă la întrebări pe maiorul neamț :

— De unde ați cunoscut pozițiile noastre ?

— Secret militar ! — îi răspunse maiorul bățos.

— Dacă nu spui, te împușc ! — îl amenință Grigore.

— N-aveți decît, domnule ! Mai bine mort decît prizonier...

Deși îi ura pe austrieci, îi plăcu bărbăția maiorului. Era și el oștean...

— Îți cruț viața, domnule. Te trimit într-o tabără, sub escortă, legat.

— N-am să fug. Vă dau cuvîntul meu de ofițer !

— Fie. Dar, la prima încercare, pistolarii mei te vor ciurui. Și încă ceva : odată ajuns acolo, atrage atenția ofițerilor și ostașilor dumitale, prizonierii mei, că-i așteaptă aceeași soartă la prima încercare de fugă. Îmi pare rău că te-am prins pe dumneata în locul lui Starhenberg, cum socoteam. Cu generalul m-aș fi răfuit altfel...

— Dar și el ar fi fost tot prizonier !

— Se poate! Mi-a ucis însă prin vicleșug sute de soți. Și l-aș fi pedepsit după legea războiului. Cu dumneata e altă situație. Ai executat un ordin.

Grigore a rămas în tabără pînă s-a vindecat Pataki. Intre timp s-au mai adus opt bombarde din Bistrița, cu pulberea și obuzele lor. S-a alcătuit un nou plan de atac asupra cetății, fără teamă că le vor mai cădea alți dușmani în spate. Aveau și o cavalerie numeroasă... Conducerea bătăliei fu încredințată lui Toader.

— Ai grijă de oameni, frate! — îl rugă Pintea. Să nu-i trimiți orbește în gloanțele vrăjmașe. Sînt frați de-ai noștri, au lăsat acasă neveste, copii, rude...

— N-ai teamă, căpitane! Nu ești mulțumit de bătălia cu husarii? Și n-am pierdut prea mulți voinici...

— Drept e — adeveri Grigore.

— Te asigur, căpitane, că la asaltul cetății voi cruța oamenii în cît îmi va fi în putință! N-o vom putea cuceri fără nici o pierdere, decît dac-am asedia-o vreme îndelungată, spre a-i sili pe apărători să se predea prin flămînzire. Dar asta poate ține mult: ani de zile.

— Ai dreptate! Dacă Elena Zriny a rezistat doi ani și jumătate unui asediu într-un simplu castel... Nu! N-avem timp de asediu! Trebuie atacat și cucerit! Eu, unul, aș vrea să iau două steaguri de călărești și pe Albuțiu Pursa. Mă voi îndrepta cu ei spre Reghin și Tîrgul Mureș. Și ele trebuiesc luate...

— Dar Baia Mare?

— Acolo treaba-i mai anevoioasă. Am trimis iscoade și am aflat, prin ele, că au întesat cetatea cu trupe austriece, precum și cu o brigadă de călărești, sub comanda generalului Montecucoli. Ce vrei? E vistieria imperiului și n-o vor ceda lesne. Avem și noi nevoie de ea, de bună seamă, dar voi încerca o tactică nouă: să pun mîna pe băile înconjurătoare... Vom avea și băieșii urburari de partea noastră! Și, cînd nu vor mai avea pulbere de aur, să bată ludovici de vor avea cu ce... — și rîse cu șiretenie.

— Renunțăm așadar la Baia?

— In nici un caz, Toadere! Dacă sfîrșim învingători la Reghin și Mureș, îndrept oastea în ținutul băilor, pe Imre cu steagurile sale către Deva și Alba Iulia, iar pe Breban si Petrișor în ținuturile someșene. După ce vom pune mîna pe Turda și Huedin, Apahida și Clujul vor fi mai lesne de cucerit. Asta cere însă timp...

— Oameni... — îi veni Toader în sprijin.

— ...și, îndeosebi, aur! întregi Pintea gîndul. Iar de aur ducem lipsă! După ce veți pune mîna pe Sătmar... Că-l luați, nu-i așa?

— Fără-ndoială, căpitane!

— Pune-l pe Liviu guvernator al cetății. În bătălii nu prea e norocos. Fricos nu-i... Ba-i chiar viteaz. Dar altul i-e cusurul: e greoi de cap. Iar uneori cîntărește mai greu în cumpăna bătăliei un dram de istețime decît o oca de vitejie... În sfîrșit, vă doresc izbîndă, frate Toader! Și-l îmbrățișă ca pe un frate. Merg să-mi iau rămas bun și de la cei răniți, de la Piroș...

— Ai să lipsești multă vreme, căpitane?

— Nu pot să știu. Trebuie să fiu peste tot. Fiecare ceată are piedici și trebuie îndrumată în bătălie. Mai dau pe aici, firește! Cînd? Nu știu... În orice caz, după ce luați Sătmarul, lasă-i lui Pataki atîția voinici cîți crezi că-i trebuie spre a apăra cetatea, iar tu, cu Sava și Piroș luați steagurile și îndreptați-vă către Oradea...

Rabutin a aflat de pățania husarilor lui Starhenberg și a intrat în panică. Nu i-a plăcut nicicînd bătălia, că se știe cam fricos. Pune asta în seama inimii, dar de fapt adevărul e altul: numai vederea sîngelui îl făcea să leșine... Călărașii lui Starhenberg trebuiau să-i sprijine cetatea dinafară. Și s-a isprăvit cu ei! I se vor trimite întăriri de la Viena? Greu de crezut. Cele mai multe divizii sînt angajate pe frontul franco-spaniol; doar cîte prisosesc au rămas în țară. Iar pentru Ungaria și Ardeal, aproape nimic... De la o vreme a lăsat greul conducerii pe spinarea lui Hanemann. Și acum, în ceasuri de răscruce, tot pe el îl va pune să-ntărească cetatea și s-o apere. Dac-o avea nevoie, n-are decît să mobilizeze și civilii. La urma urmei tot viața și avutul lor îl apără...

Cînd s-au pornit ghiulelele către porți, Rabutin și-a chemat aghiotantul:

— Ai să mă-nlocuiești la comandă pentru o vreme, colonele!

— Vă simțiți rău, excelență? — zîmbi Hanemann ironic.

— Nu, dar vreau să mă reped pînă la Viena, să cer întăriri. Știi, eu am trecere la curte...

„Aha — gîndi aghiotantul — fuge să-și pună pielea la adăpost."

— Cînd plecați, excelență ?

— Chiar la noapte. Pregătește-mi o escortă puternică. Plec spre Dunăre. Oi găsi acolo un mijloc de călătorie pe apă pînă la Viena...

— Am înțeles, excelență, și vă urez călătorie norocoasă. Cît veți lipsi ?

— Cel mult o lună, colonele ! Cel mult...

„Nu te mai întorci tu, fricosule — gîndi Hanemann — nici dacă te trimit legat." Dar nu-și putea exterioriza convingerile :

— Să n-aveți grijă, domnule general. În absența domniei voastre vom face tot ce ne va sta în putință...

Întesase spatele porților cu grosul trupei, păstrînd pe ziduri doar pe cei vîrstnici, ca pușcași. A ghicit planul asediatorilor curuți : să-i spargă porțile și să năvălească prin ele în oraș. Dar n-o să-i lase. A mobilizat toți meșteșugarii fierari și lemnari, iar nopțile, cînd bombardamentele încetau, îi punea să dreagă stricăciunile. E drept că nici obuzele dușmanului nu erau prea grozave, iar porțile se dovedeau trainice. Mai rău era cu aprovizionarea... Iar ticălosul de Karolyi a șters putina și nu mai au prefect. A vrut să-i dea slujba lui Mickes, dar moșneagul a refuzat :

— După ce m-ați scos afară ca pe o măsea găunoasă și l-ați uns prefect pe trădătorul de Karolyi, veniți la mine cînd dați de greu ? Nu, puișorilor ! Mickes n-o să-și mai frigă degetele ca să vă scoată castanele din spuză. Căutați-vă alt nărod...

Și cetatea a rămas fără prefect civil, deoarece nimeni nu voia să-și asume răspunderea cînd Sătmarul era sub asediu...

★

Pînă în primăvară, întregul Ardeal de nord căzuse în mîinile curuților. Tîrgurile neapărate de ziduri, orășelele și satele trecuseră de partea răsculaților ; unele, de bună voie, celelalte, silite de populație. Iar iobagii intrau cu miile în steagurile lui Pintea. Deși pierduse din frumusețea de odinioară, trăsăturile i se aspriseră și avea cearcăne mari în jurul ochilor, de oboseală și griji, Grigore era întîmpinat pretutindeni ca un voievod, iar izbînzile din ultima vreme îi măriseră faima. Faptul că steagurile sale intrau în localitățile cucerite nu ca învingătoare, ci ca oști de eliberare, că purtarea voinicilor față de populație era fără cusur, iar

cei care greșeau și se apucau de mici furtișaguri — că se aflau și de ăștia, puțini la număr — erau pedepsiți fără cruțare, măreau încrederea iobăgimii în oastea lui Pintea. Și aidoma se purtau voinicii față de iobagii unguri și sași, față de negustători și meșteșugari, de calfe și învățăcei. Doar cu moșierii nu se tîrguiau; luau de la ei tot ce le trebuia, cu forme legale, ca o trupă organizată. Rechizițiile se făceau în numele principelui Francisc Rakoczi, iar veniturile obștilor se cheltuiau cu socoteală, pentru hrana trupei și furaje.

La sfîrșitul verii veni și Francisc Rakoczi să inspecteze cetățile și orașele cucerite de steagurile lui Pintea, în Ardealul de nord. Era însoțit de șeful său de stat-major, Ștefan Csaky, și de generalul Ianoș Bottyan — chiorul. A rămas plăcut impresionant de ordinea găsită, nu i s-au prezentat plîngeri despre fărădelegi și, îndeosebi, tot ce se hotăra era făcut în numele său și al revoluției. Dar mai bucuros era Bottyan: îi rîdeau ochii, gura, mustățile...

— Ați văzut, principe, cît preț se poate pune pe insinuările lui Forgacs?

Vizita principelui avusese un substrat: contele Forgacs, supărat că Pintea nu-l recunoaște drept conducător și că i-a alungat aghiotantul, începu să răspîndească tot soiul de minciuni și scorneli pe seama acestuia: ba că nu-l recunoaște nici pe Rakoczi și vrea să se înscăuneze domnitor în Ardeal cu sprijinul iobagilor romîni, ba că persecută pe catolici — și știa că asta va mînia pe Francisc — ba că umblă să exproprieze domeniile nobiliare, să desființeze titlurile, ba că asuprește pe unguri și secui... și cîte altele. Îl și influențase pe Rakoczi într-o măsură oarecare, deși Bottyan îl combătea pe intrigant, susținînd neclintit că-i veninos și că minte cu nerușinare.

— Îl iei pe garanție, generale? — a căutat Francisc Rakoczi să-l pună în încurcătură. Dumneata ai luat primul contact cu Pintea și ni l-ai recomandat călduros. Îți mai susții afirmațiile?

— Pînă la capăt, principe! Pun capul meu chezaș că Grigore Pintea nu-i capabil de trădare. Despre Forgacs n-aș putea garanta...

Or Bottyan se dovedise general priceput, era iubit de oștenii curuți, care-l urmau orbește. Era deci nevoit să țină seama de părerile sale, cu atît mai vîrtos cu cît Forgacs, la rîndul său, nu făcuse nici o ispravă militărească.

— Vom merge la fața locului, generale! Să vedem ce vei mai spune după ce vom aduna dovezi...

Dovezi a găsit el, dar împotriva lui Forgacs. E drept că nobilii și moșierii i s-au văicărit că li s-au făcut rechiziții masive, dar asta nu putea constitui un cap de acuzare. El, principele, a pus la dispoziție toate rezervele de pe domeniile sale. Dacă alții n-o fac de bună voie, e bine că Pintea i-a silit. Doar nu se poate cîștiga un război cu oastea flămîndă! Se declară mulțumit și cu organizarea steagurilor și cu rezultatele militare, la care aproape că nu se așteptase. Cu acest prilej, iscăli și o patentă prin care reglementa relațiile între nobili și iobagi pe toată durata răscoalei: făgăduia curuților viteji eliberarea din iobăgie și titluri de nemeș, iar văduvelor și orfanilor celor căzuți, cîte patru jugăre de pămînt. N-a pomenit nimic despre chestiunea religioasă, deoarece aici vederile sale se deosebeau de cele ale lui Pintea și Bottyan. El era convins că ortodoxia nu-i o credință, ci un eres, și că religiei catolice trebuia să i se dea întîietate asupra calvinilor și reformaților. Dar lăsa rezolvarea litigiului religios după victoria definitivă și alungarea austriecilor din Ungaria și Ardeal. Cu Pintea nu s-a văzut, deoarece era plecat în jos, către Someș. Iar el se grăbea să se înapoieze în Ungaria...

— Îmi îngăduiți, principe, să dau o raită și prin celelalte cetăți cucerite? — ceru dezlegare Bottyan. Știți, un sfat al nostru prinde bine. Pe de altă parte, aș cunoaște nevoile de armament ale steagurilor, spre a vă înainta un raport amănunțit.

— Da; n-ar strica... Dar să nu lipsești mult! Sînt mai liniștit cînd te știu în Ungaria, în ținuturile cucerite.

— Tamás e acolo, înălțimea voastră!

— E drept. Îi lipsește însă experiența de front. Și dumneata ai aproape mai mult decît ți-ar trebui — zîmbi Francisc.

Dorința lui Bottyan era să-l vadă pe Grigore. La început îl îndrăgise ca om; acum îl stimează ca oștean viteaz și căpetenie iscusită. Toți generalii improvizați din preajma principelui nu ajung nici la pintenii lui Grigore! Alde Forgacs, Karolyi, Csaky și ceilalți habar n-au de conducere militară. Sînt nevinovați ca pruncii... Nici Pintea n-a învățat, că n-a avut de la cine. Dar e conducător de oști din născare. Unde mai pui că ei doi sînt cam în aceeași situație. Nobilii n-o să-i ierte lui Pintea că se trage din

iobagi, după cum nu-i iartă nici lui că a fost argat de mănăstire și soldat de rînd. Dac-ar putea, l-ar înghiți într-o lingură cu ciorbă! Îl tolerează fiindcă au nevoie de pricepe-rea sa în ale războiului. Dar după ce s-o termina răscoala cu bine, e sigur c-o să-i repeadă o cizmă-n fund și-l vor trimite undeva la țară, pe o sfoară de pămînt, să hrănească porci și să crească găini. Nu l-ar supăra, că n-are ambiții... Tot ce dorește e să nu mai vadă uniforme austriece; că prea l-au scîrbit! La drept vorbind și creșterea puilor e o în-deletnicire plăcută... Mai ales că atinge o vîrstă cînd începi să prețuiești aerul de țară, viața tihnită, un pat odihnitor și o lulea bună... Dar, pînă să ajungă acolo, va mai avea de furcă. Deocamdată-i încă general curuț și poartă pe umerii gîrbovi aproape toată povara răscoalei — în Unga-ria, desigur, fiindcă-n Ardeal Grigore se descurcă strașnic...

— N-oi lipsi mult, înălțimea voastră! În două, trei săptămîni cred că voi fi înapoi...

— Dacă nu lipsești mai mult, poți pleca.

★

L-a aflat pe Grigore în Blajul înțesat cu valahi. Tră-sese la o casă nearătoasă, măruntă, la mahala; era îm-brăcat cam cu furca și nebărbierit.

— Gîndeam să dau peste un colonel falnic, Grigore — glumi Bottyan după ce l-a strîns la piept. Cînd colo, găsesc un oștean care ar merita pedepsit pentru ținuta lui răvă-șită. Ori te călugărești și ai început să-ți lași barbă?

— Crezi că-mi arde de spilcuială, Ianoș baci? — zîmbi Grigore silit. Dacă te-ai uita bine la mine, ai vedea că am îmbătrînit în ultima vreme cît alții în zece ani...

— Rău, băiete! O căpetenie are datoria să fie mereu „știam". Toți ochii sînt ațintiți asupra lui și dacă el dă exemplu prost... Chiar dacă ești amărît, nu te lăsa copleșit: rade-te la vreme, înțolește un dolman arătos, încalecă un bidiviu falnic și pune-i o șa mîndră. Dar, îndeosebi, zîm-bește și fii vesel! Oricine are dreptul să fie morocănos. Un comandant, nu! Da' ceva palincă n-ai? Bag seama c-ai uitat să-ți omenești musafirii...

— Ai dreptate, Ianoș baci! Ca-ntotdeauna — rîse Gri-gore, mai înseninat. Prea am ajuns ursuz și delăsător...

Se-ndreptă către dulap, scoase o ploscă încondeiată și două căniță de lut, iar în drum smulse dolmanul din cui și-l zvîrli peste cămașă:

— Noroc și bine ai venit, Ianoș baci!

— Bine te-am găsit, băiete! Dădu palinca dușcă și întinse ceșcuța: Mai toarnă, Grigore! Parcă-ți curge foc prin vine. Plescăi din buze și-și șterse mustățile. Dac-ar fi după mine, aș trimite la spînzurătoare pe toți cei care nu beau răchie. Ăia n-au gînduri cinstite...

— Nu ți-e foame, Ianoș baci?

— Întîlnit-ai vreodată oștean sătul?

Pintea rîse cu toată gura. Omul acesta neprețuit știa să răspîndească în jur voie bună fără strădanie. Era de ajuns să-ți calce pragul și toată casa se-nsenina. Se apropie de ușă:

— Lele Varvară, n-ai putea să ne pregătești ceva de-m bucat? Că ne-au picat oaspeți de vază: un general crăiesc...

— Da' steagurile unde ți-s, băiete?

— În corturi, pe cîmp. Și eu stau cu ele, dar am avut treabă în tîrg, cu proviantul, și m-au găzduit niște rumîni de omenie. La nevoie, puteam încartirui și voinicii în Blaj. M-am gîndit însă că oșteanul, în război, trebuie să doarmă în cort, să mănînce de la cazan, altfel se molește... Și nici n-are rost să-i trimiți belea pe capul tîrgoveților!

— Ți-ai isprăvit treburile?

— Da. După ce dejunăm mă-napoiez la tabără.

— Mă iei și pe mine, colonele?

— Dacă-mi zici așa, nu te iau, Ianoș baci...

— Nu-ți place? Dacă te-aș striga „voievoade"?

— Te-aș da afară, Ianoș baci, deși îmi ești drag!

După dejun, cu urciorul de vin pe masă, au sporovăit pe-ndelete, că aveau să-și spună multe, de cînd nu se mai văzuseră. Bottyan păcănea din lulea și scotea fum ca băgeagul, iar Grigore învîrtea țigări groase și asculta cu mirare istorisirea lui Ianoș baci.

— Ce-o fi avînd Forgacs cu mine, că nu știu să-i fi cășunat vreun rău?

— Ba i-ai făcut, băiete! Și încă unul mare: l-ai măturat de pe jilțul de comandant. Și bine i-ai făcut! Dar crezi că nătîngul ți-o iartă? Mută-ți gîndul! Să-l numească general pe Forgacs... Mai curînd mă ungea pe mine mitropolit, că tot aș fi bolborosit ceva în altar. Pe cînd Forgacs... Ce să mai vorbim? E un bou fără coarne!

— Îmi pare și necinstit, Ianoș baci!

— S-ar putea... Și cum ți-am zis : s-a apucat să împoaie urechile principelui și ale celor din jur că Grigore Pintea-i așa și pe dincolo, că nu vrea să știe de autoritatea prințului, că umblă și după coroana Ardealului...

— De aceea mi-ai amintit despre „voievod"?

— Nu, băiete, glumeam ! Eu n-am crezut nici o clipă. Ar fi însemnat să nu cunosc la oameni. Și mă-nșel arareori... Dar principele și-a plecat urechea. De-aia l-am cărat cu mine în Ardeal, să vadă cu ochii lui că Forgacs e netrebnic și să nu se mai încreadă în scornelile sale pline de venin...

— S-a convins că a mințit ?

— Cred că da, deși nu a suflat o vorbă. Dar ce vrei ? Forgacs e nobil...

Seara, în cort, ședeau în fața hărții. În afară de Ianoș Bottyan și Grigore Pintea, se aflau Ilie Pasăre, Sava Popența și slovacul Horacec — toți căpetenii de steaguri. Grigore explica încotro vor îndruma cetele și cum vor ataca cetățile din josul Ardealului, către hotarele valahe.

— Dar cu Baia cum rămîne, colonele ? — se interesă Bottyan. Mi-ai amintit cîndva că-i unul din obiectivele de căpetenie și văd că nu vorbești nimic de ea. Și ne-ar prinde grozav s-o cucerim. Avem nevoie de aur ; voi de asemenea...

— E drept, Ianoș baci ! Dar m-am gîndit să curățăm întîi ținuturile înconjurătoare — Sătmar, Zalău, Sighet, Bistrița și Dej — de unde ne-ar putea cădea în spate oastea lui Leopold. Azi sînt toate în mîinile noastre... Și încă ceva. După știința mea, erarul de la Baia, contele Herbertstein de Hellenbach, a cerut la Viena și a căpătat întăriri serioase. Se pare că în afară de o garnizoană puternică, Baia va fi apărată și de brigada generalului Montecucoli...

— Și te lași păgubaș, Grigore ?

— De fel ! Dar vreau să-mi eliberez cele mai bune oști pentru atacul Băii Mari. Și asta-mi cere cîteva luni. Trebuie să așteptăm! N-aș vrea să pățim ca la Sătmar, unde Starhenberg mi-a căsăpit puzderie de voinici. Și-a primit pedeapsa — nu-i vorbă — că i-am făcut praf călărașii la a doua întîlnire. Dar am avut pagube ? Neîndoios ! Și, înainte de a încercui cetatea, voi căuta să pun mîna pe băile mai mici, de unde se scoate pulberea de aur : Dealul Crucii, Baia Sprie, Săsar, Herja, Capnic... Astea-s sate neîntărite. Băieșii-s valahi de-ai mei. Îi cunosc bine...

— De unde ?

— Are importanță ? E de ajuns să știi, Ianoș baci, că-i vom avea de partea noastră... (Doar n-o să se apuce să-i povestească amănunte din trecut ! De ce să știe că el, Pintea, a făcut pe consilierul sub nume de-mprumut, că-i cunoaște pe Haller și Herbertstein și că are prieteni în băi, dar și dușmani ?)

— Bine, Grigore, fă cum crezi că-i nimerit ! Gîndește-te însă ce ți-ar mai trebui — în afară de taleri, că și noi le ducem dorul...

— Tunuri cu bătaie lungă, Ianoș baci, pive, muschete și archebuze...

— Puști aveți ?

— Am dibăcit un depozit la Sătmar : vreo cinci mii... S-au adus nu de mult de la Viena.

Bottyan notă pe hîrtie.

— Să nu te aștepți la toate cîte ne-ai cerut, băiete. Dar, cît om putea, îți facem rost. Unde să le trimitem ?

— La Sătmar ; e mai aproape de Baia...

★

Grigore se afla mai mult pe cal. Pleca din Făgăraș la Deva, de acolo la Beiuș, de unde se îndrepta tocmai spre Sighet, pe malul Tisei. Răscoala mergea mulțumitor, dar nevoile sporeau pe măsură ce se rotunjeau steagurile. Moșierii și găzdoii ascundeau grînele în gropi, să nu le dea de rechiziție și le scoteau la iveală doar dacă erau strînși cu ușa. Iar căpeteniile curuțe nu-i cruțau — după cum le-a dat poruncă Grigore. Iobagii dădeau fără cîrtire din puținul ce-l aveau, preferînd să rabde ei decît oștenii care luptau pentru slobozenie și pămînt.

Pintea a rămas mai multă vreme către Arad și Oradea, luînd parte la cucerirea lor. Prezența lui însuflețea voinicii și atît Toader cît și Sava l-au rugat să le dea sprijin în bătălie. Ar fi făcut-o el și fără să fie rugat... Nu mai trăia decît pentru răscoală și, cum vedea că-i aproape de izbîndă, nu mai avea hodină nici nopțile. La sfîrșitul toamnei, cînd cerul ajunsese de catran și ploua cu găleata, umbla din tabără-n tabără să pregătească adăposturi pentru iarnă, încît voinicii să nu sufere de frig. Organiză bucătării pe roate, magazii cu alimente și depozite de furaje. Se trecuse mult... Nu mai era flăcăul chipeș de altădată, ci un oștean

cu trăsături aspre și fire cărunte în păr și în barbă. Păstrase doar zîmbetul... Oricît ar fi fost de necăjit, nu-i puteai citi frămîntarea pe față. Dar i-ai fi dat cu ochii închiși patruzeci de ani, deși împlinise abia treizeci și patru...

Sărbătorile le-au petrecut la Dragomirești, cu Mălina și tușa Măriuța. L-a adus și pe Sandu, care stătea la vizuină, deoarece luase locul de vistiernic lui Nichifor. Mai veniră Sava cu Piroș, spre bucuria Anușcăi! Își vedea atît de rar copiii... Iar li se umplu casa de oaspeți, dar veselia de odinioară se risipise. Unchiașul bolea, vremurile erau grele, bărbații și feciorii plecaseră în cetele curutești, iar nevoia se cuibărise în multe gospodării. Primarul Ursu Bălan și popa Binte căutau mereu să fie singuri cu Grigore. Într-una din zile, Ursu îl agrăi:

— Te-ai gîndit, viteze, ce-o să se-ntîmple după ce s-o sfîrși răscoala?

— Cum adică?

— Pe cine să punem cîrmuitor peste Ardeal.

— De asta duceți grijă, oameni buni? Cîrmuitori s-or găsi, numai că n-ar trebui lăsați s-o ia razna. Că așa-i făcut omul: cînd se cațără sus, uită de unde-a pornit...

— Tocmai de asta ne și temem, încuviință Ursu. Și ce ne-am zis? Cel ce ne-a fost căpetenie cinstită la vremuri de izbeliște, se cuvine să ne cîrmuiască și pe timp de tihnă. Și domnitor ca să-l doară de păsurile celor nevoiași nu-i decît unul: Pintea! Pe tine te vrem, viteazule, și nu pe altul!...

— Asta nu merge, bade Ursule! — rîse Grigore. Nu m-aș pricepe să cîrmuiesc norodul și nici nu mi-ar place...

— De ce? — intră și popa în vorbă. Au Dragoș și Bogdan, neamurile tale, n-au domnit cu cinste peste Moldova romînească? De ce n-ai face-o domnia ta în Ardeal?

— Fiindcă nu-mi place mărirea, părinte, nici jețul de domnitor. Dacă dă Dumnezeu și isprăvim răscoala învingători, vin și mă așez aici, în Dragomirești, să fiu îngropat, cînd oi închide ochii, alături de bunicul și de taica. Iar cît o fi maica în viață, să duc grijă de bătrînețele ei; că mult s-a mai canonit biata de ea în vreme ce eu mă vînturam prin codrii... Asta mi-i hotărîrea, oameni buni, și e nestrămutată! De aceea, rogu-vă, să uităm cele vorbite aici și să nu le răspîndim, că mi-ați face un rău și vă socot apropiați, nu vrăjmași...

Ursu își întoarse capul și-și șterse o lacrimă din colțul pleoapei, iar popa Binte dădu pe gît vinul din cănceu, parcă în dușmănie.

★

Cam pe la sfîrșitul lui Făurar, Grigore a adunat steagurile cele mai închegate, aflate sub comanda lui Toader, Imre, Sava, Piroș și Albuțiu Pursa. În fruntea lor, a pornit să cucerească băile și satele din ținutul Băii Mari. N-au întîmpinat decît pîlcuri răzlețe de cătane austriece, potere și jandarmi care nu le-au putut ține piept. Au zăvorît toți verkeșii și le-au confiscat pulberea, numind administratori dintre băieși. Au schimbat de asemenea primarii și notarii, lăsînd în slujbă doar juzii aleși de obști. Țăranii urburari se alăturară cetelor, lăsînd muierile să muncească la băi în locul lor, să adune pulbere pentru răscoală, pentru slobozenie...

După ce au orînduit toate în ținut, steagurile s-au îndreptat către Baia, s-o împresoare. Doar la Baia Sprie au mai avut de furcă : le-a ațînut calea un regiment de călărași de sub comanda lui Montecucoli, trimis să împiedice înaintarea revoluționarilor curuți. Dar fu pus pe fugă și se întoarse grabnic după zidurile cetății. Glia, abia dezghețată, era mocirloasă. În față, patru pîlcuri de călăreți deschidea calea. Urmau carele, tunurile, pedestrașii, iar la sfîrșit, grosul călărașilor. Se temeau mai mult de un atac de la spate sau din flancuri, decît dinspre cetate. Li se tăiase pesemne pofta austriecilor să se războiască-n cîmp deschis, după înfrîngerea suferită de husarii lui Starhenberg, la Sătmar. Drumul de țară era mocirlos, carele și roțile tunurilor se-nglodeau și trebuiau împinse cu mîinile pînă la locuri mai uscate, încît făcură trei zile de la Firiza de Sus pînă-n jurul cetății, unde-și statornicirâ șatrele. Grigore cunoștea împrejurimile, așază un steag pe malul rîului Amadia, altul, pe Valea Roșie, al treilea, într-o vîlcea spre pîrîul Săsar, iar ultimul pe Dealul Florilor, într-o carieră de piatră, părăsită. Cetatea era împresurată în felul ăsta și, în dreptul fiecărei porți, se afla un steag de voinici. Se pregătiră pentru un asediu mai îndelungat, deoarece știau că nu vor putea cuceri cetatea decît după ce o vor lipsi de aprovizionare. Pintea împînzi drumurile de acces cu patrule călări, care îndepărtau pe oricine încerca să se apropie de Baia.

În cetate, generalul Montecucoli decretase starea de asediu, prelungise zidurile groase cu metereze de saci plini

de nisip, așezase guri de tun în dreptul porților și în turnuri, iar bărbații în putere căpătaseră puști și erau trimiși pe metereze, alături de armată. Din fabrica de taleri se evacuă aurul. Fu transportat în cimitir, unde se săpase o hrubă, zidită cu piatră și cărămizi. Steagul lui Sava, aflat către miazănoapte, fu nevoit să se-ndepărteze, deoarece cădea în bătaia puștilor.

Forgacs, care nu avea interes ca singura monetărie de aur din imperiul austriac să cadă în mîinile răsculaților, trimisese pe Magoș în cetate, să ajute la apărarea ei. A mai expediat solie și generalului Donath von Heisler — un cunoscut al său care avea cartierul general la Uzhorod, în Slovacia. Ștafeta ducea o scrisoare prin care Heisler era înștiințat că cetatea Baia Mare se află încercuită de răsculații curuți, iar augusta sa majestate Leopold I dorește ca vistieria imperiului să nu cadă în mîinile cetelor de răzvrătiți și-l întreabă de n-ar putea trimite oaste în sprijinul cetății. Era a doua trădare mîrșavă a acestui fost general austriac, trimis de împărat și de Kollonitch ca om de încredere în anturajul principelui Rokoczi... Prima trădare fusese asmuțirea cavaleriei lui Starhenberg, căzută în spatele steagurilor ce asediau Sătmarul.

În oraș se raționalizaseră alimentele, iar monetăria era păzită de o oaste numeroasă. Ianoș Magoș, care avea și o scrisoare din partea cardinalului-cancelar că e omul curții, devenise în cetate un soi de guvernator neoficial. Chiar și Montecucoli asculta sugestiile sale, iar Herbertstein și Haller îi dădură mînă liberă să procedeze cum va crede de cuviință întru apărarea cetății.

Brauch, fostul secretar al lui Haller, numit primar pe timpul asediului, a rămas mirat cînd Magoș i-a cerut șapte care cu vin, pîine și carne, pe care să le trimită steagurilor asediatoare. „Numai un dușman poate formula o asemenea cerere, mai ales cînd se drămuiau alimentele pentru tîrgoveți“ — gîndi el.

— Trebuie să convoc consiliul, domnule căpitan superior — căută Brauch să cîștige timp. Nu pot lua singur o asemenea măsură, că-mi ridic birișii pe cap și pot stîrni nemulțumiri în rîndurile populației.

— Cînd credeți că veți întruni consiliul ?

— Ne trebuie o zi să-l înștiințăm... — făcu Brauch socoteala. Îl vom convoca pentru mîine după-amiază, iar poimîine veți avea răspunsul.

După plecarea căpitanului, Brauch se repezi cu trăsura la generalul Montecucoli, care era încartiruit la cazino împreună cu ofițerii superiori. Îi relată discuția avută cu Magoș și nedumerirea ce-i stîrnea cererea acestuia. Și generalul rămase uimit: „Nu cumva aghiotantul lui Forgacs este o iscoadă curuțească?" Îl va chema fără zăbavă, să-i ceară explicații. Lămuririle primite de la Magoș îl mulțumiră într-atîta, încît porni de-ndată călare la primărie, unde-i puse lui Brauch în vedere că cererea căpitanului trebuie satisfăcută neîntîrziat, fără să-i spună și de ce. Dar dacă generalul ordonă...

Într-o dimineață, după vreo patru zile, poarta cetății dinspre miazănoapte fu deschisă. Ieșiră șapte care încărcate, însoțite de o patrulă care purta steag alb. Sava rămase descumpănit: nu cumva e o viclenie și în care s-or afla cătane? Așeză grabnic o sută de pușcași în linie de tragere și așteptă sosirea carelor. Patrula îi dădu un mesaj al consiliului comunal, care ura sănătate oștilor curuțe și arăta că „deoarece se află în slujba «Măriei sale principelui Rakoczi al II-lea» pe care noi îl stimăm și-l prețuim, am hotărît să contribuim la hrana lor cu ce ne stă în putință..." Fără să bănuiască ceva rău, Sava porunci să fie descărcate carele și le lăsă să se înapoieze în cetate. Ceru apoi artelnicului să-mpartă merindele și vinul în patru părți drepte, pentru toate steagurile. Grigore Pintea, care trecea zilnic pe la fiecare steag, ascultă spusele lui Sava și rămase pe gînduri: „Nu-i lucru curat; ori încearcă să ne cumpere, ori..." Deodată-l străfulgeră o idee: se repezi la bucătărie, tăie un hărtan de vită și-l zvîrli unor cîini de pripas, care tot dădeau tîrcoale atrași de mirosul cărnii. Potăile mîrîiau și se băteau între ele, care să apuce o halcă mai groasă, în vreme ce Grigore le privea, sprijinit în sabie.

„Ce l-o fi apucat mărinimia pe căpitan, să împartă javrelor un sfert de viței?" — se miră bucătarul. Că oștenii n-o prea duc în huzur... Dar se lămuri pe dată, cînd văzu că dulăii încep să se tăvălească în țărînă făcînd spume la gură.

— Ce părere ai, Sava? — se strîmbă Grigore.

— Adică socoți că...?

— Uită-te și tu! Nu vezi că-s otrăviți? Mi-am închipuit de la-nceput că-i un șiretlic... Sava se plesni cu palma peste frunte:

— Și vinul ? Și pîinea ?

— Fără doar și poate, aghiotantule, că-s otrăvite !

— Olio, căpitane ! Dacă nu dădeai p-aici, îmi otrăveam soții, lua-m-ar naiba !

Voinicii săriră cu securile, să spargă butoaiele.

— Nu așa, fraților ! — îi opri Grigore. Trebuie să-i dăm drumul într-o groapă, iar carnea și pîinea să le ardem...

În după-amiaza ceea se ținu sfat mare și se hotărî ca a doua zi, în zori, să înceapă bombardarea cetății, drept represalii pentru mișelia comisă, cu intenția de a otrăvi oștenii curuți. Văzduhul era plin de fum, obuzele izbeau zidurile, dar arareori porțile. Și din cetate zburau ghiulele de bombarde ce se spărgeau în țărînă, departe de steaguri, zvîrlind asupra oștenilor din prima linie o ploaie de noroi. Duelul de artilerie a ținut pînă spre înnoptat, fără pagube mari de o parte și de alta. În cursul nopții, căpeteniile din tabără n-au închis ochii. Pe-ntuneric se trăgeau tunurile pe dealul care avea cîmp deschis către poarta de miazănoapte. Se săpau cu înfrigurare gropi pentru tunuri și metereze de apărare. Doar două bombarde fuseseră lăsate spre poarta mare, dinspre miazăzi, ca ele să înceapă focul spre a păcăli pe dușman. În spatele dealului se strînseseră carele de asalt de la Bistrița, ca, ocrotiți de ele, pedestrașii să înainteze numai asupra acestei porți. Bîrnele groase începură să zboare, țăndărite. Cînd spărtura se căscase de ajuns, carele de luptă ieșiră de sub colină și se apropiară, făcînd un baraj în care se opreau gloanțele flintelor și săgețile archebuzelor. În spatele lor, două steaguri înaintau tîrîș, avînd în frunte pe Grigore și Toader. Loviturile de tun se întețeau și spărtura din poartă era destul de mare ca să se încerce un atac. Grigore trimise o ștafetă să cheme steagul de călărași al lui Sava și să aducă cai pentru el și Toader. Nu voia să dea bătălia pentru cucerirea cetății ca o rîmă, tîrîș, ci călare, ca un adevărat comandant de oaste. Pe înserat porniră în iureș spre poarta ruptă, unde Montecucoli masase cavaleria ; de pe metereze, toate puștile și archebuzele erau îndreptate către miazănoapte, de unde veneau curuții ca furnicile. Poate că ar fi izbutit s-o ia cu asalt și să se strecoare, dacă Pintea n-ar fi săvîrșit o greșeală — singura de cînd conducea oștile răsculate. Mînios pe vicleșugul celor din cetate și dornic să-i pedepsească pe mișei, a comandat : „Înainte !",

a scos sabia și s-a depărtat prea mult de soți, fără să bage de seamă. S-a trezit singur, în fața porții. Se și întunecase... N-avea rost să întoarcă murgul: ar însemna că dă bir cu fugiții. Auzi tropot în spate și strigă fără să întoarcă capul:

— Toată lumea după mine!

Se porni o rafală de gloanțe, din care unul îl răni la mînă; altele se izbiră de pieptarul de zale și căzură turtite. Durerea din braț îl făcu să-și piardă cumpătul. Vru să sară în cetate prin spărtură, dar, de sus, de pe meterez, Ianoș Magoș care conducea archebuzierii, recunoscîndu-l pe Pintea, ordonă:

— Foc!

O ploaie de săgeți se abătură peste cal și călăreț, deopotrivă. Murgul se prăbuși... Grigore mai avu putere să smulgă săgețile ce i se înfipseseră în braț și în grumaz, aproape de ceafă, și rămase în nesimțire. Fu luat pe brațe și scos din iureșul bătăliei. Toader dădu semnal de retragere, cu jale în suflet. Voia să alerge grabnic la căpătîiul căpitanului, pe care-l zărise căzînd din șa. Nădăjduia că murgul s-o fi împiedicat sau a fost rănit și că-l va afla pe căpitan teafăr. Dar inima îi era cuprinsă de presimțiri întunecate...

În cort, căpitanul zăcea pe laviță cu brațul și gîtul bandajate în fești înroșite de sînge. În jurul lui, încruntați, stăteau Imre și Sava, iar Piroș îi ținea mîna teafără și lacrimile-i șiroiau fără vrere:

— Să nu ne lași, căpitane! Ce ne facem fără tine?

Grigore simțea că i se apropie ceasul de pe urmă și se străduia să-nchidă ochii bărbătește, ca un oștean. Nu scotea un geamăt, deși simțea că-l părăsesc puterile. „Păcat! — gîndi el într-o frîntură de clipă. Barem să fi trăit pînă vom fi cucerit Baia Mare...“ Cele două lumînări din cort zvîrleau licăriri slabe pe chipul palid al căpitanului, pe care începea să se zugrăvească seninătatea morții. Toader, Imre și Sava erau muți de jale și ochii le înotau în lacrimi.

Grigore strînse mîna fetei și șopti fără putere:

— Să se apropie și ceilalți...

Piroș le făcu semn. Aplecați deasupra laviței, soții căutau să prindă fiecare șoaptă a căpitanului:

— Nu mă jeliți, fraților! — rosti Pintea cu glas stins. Asta-i soarta oștenilor... Mi-am dorit să mor cu spada în

mînă și Dumnezeu mi-a ascultat ruga. Fruntea îi era brobonită și făcu o pauză, să mai prindă puteri: Tu, Imre, vei rămîne căpetenia oștirii, fiindcă-mi ești cel mai vechi soț și cel mai vîrstnic; sîntem prieteni din Pitiritea — așa-i, smolitule? — și zîmbi chinuit de ți se sfîșia inima. Voi, Toader și Sava, să-i dați ascultare! Mîine-n zori porniți iarăși asaltul cetății... fără mine... Întoarse capul către Piroș: Să-ți cruți viața, Roșcovano! Te rog în ceasul de sfîrșit... Îți las în grijă pe măicuța și pe unchiașul Nichifor! Să le faci bătrînețele ușoare, surioară, că merită din plin... Îngrijește-l și pe Sava, că-i voinic de nădejde, iar după ce se va sfîrși răscoala, mutați-vă în Dragomirești, lîngă măicuța și Anuș neni. Nu le lăsați să-și secе ochii lăcrimînd; tot nu mă vor scula din morți...

Capul îi recăzu istovit. Le făcu semn să vină mai aproape:

— Să ne luăm rămas bun, soți viteji și credincioși... cît mai e vreme... Imre, Toader și Sava îl îmbrățișară, iar Piroș îi săruta mîna în neștire: Așa, Roșcovano! — suspină Grigore. Dacă n-o am pe măicuța la căpătîi în ceasul din urmă, barem să simt aproape o surioară...

— Să chemăm pe preot, Grigore, să-ți dea sfînta împărtășanie? — murmură Piroș cu glasul întretăiat de suspine.

— Nu, Roșcovano! Chiar dacă am săvîrșit păcate, Dumnezeu o să mi le ierte, fiindcă am vrut binele celor nevoiași și mi-am dat viața pentru ei.

Închise ochii, sfîrșit. Piroș porni să țipe:

— Grigore! Grigore! Căpitane!

Muribundul redeschise ochii și zîmbi din nou:

— O căpetenie de steag nu se văicărește ca o muiere nătîngă. Fii bărbat, Roșcovano! Ca noi...

S-a luptat cu moartea pînă la ivirea zorilor. Șutașii se tot învîrteau pe lîngă cort, să ducă vești voinicilor îndurerați. Cînd Imre ieși în prag și-și scoase tichia, sutașii se descoperiră în genunchi.

— Duceți-vă, fraților, și vestiți soții că viteazul Grigore Pintea a pornit în călătoria fără de sfîrșit...

★

Grigore fu îngropat a treia zi, pe dealul de pe care se pornise asaltul. A fost o înmormîntare sobră ca pentru un oștean viteaz, care ducea cu dînsul, în raclă, stindardul sub care a luptat, cel al răscoalei rakocziene:

„Cum Deo, pro Patria et Libertate!"

Astăzi, cei ce poposesc în Baia Mare se descoperă cu smerenie în fața dealului care poartă, pînă-n zilele noastre, numele viteazului Grigore Pintea...

POSTFAȚA

Răscoala a mai continuat încă șase ani, pînă în 1711. Rakoczi, ales principe al Ardealului, încerca să împace conflictele între nobili și iobagi, conflicte care se adînceau. Pînă la urmă însă, căzut sub influența nobililor și avînd strînse interese de castă cu ei, renunță să ia o măsură definitivă, care ar fi știrbit întrucîtva prerogativele nobiliare.

Incapacitatea generalilor proveniți din nobilime — unii fără nici o pregătire militară — și trădarea multora dintre ei au făcut ca răsculații, care ajunseseră la un moment dat pînă sub porțile Vienei, să sufere apoi numeroase înfrîngeri. Îndeosebi în urma bătăliei de la Hochstadt, unde trupele austriece conduse de prințul Eugen de Savoia au învins decisiv armatele lui Ludovic al XIV-lea, iar acesta n-a mai avut posibilitatea să-i dea lui Rakoczi ajutorul făgăduit.

Iosef I, suit pe tronul Austriei la moartea lui Leopold (1705), îndreptă trupele sale spre Ungaria și Ardeal, spre a înăbuși cît mai grabnic răscoala. Trădările se țineau lanț. Au trecut de partea austriecilor Karolyi, Forgacs, Paul Esterhazy, generalii brigadieri Ocskay și Bezredy, contele Ștefan Csaky și însuși aghiotantul lui Rakoczi, Mihai Iosza. Csaky, care era și cumnat cu Bercseny și deținea funcția de comisar suprem pentru aprovizionarea oștilor curuțe, purta în buzunar o scrisoare semnată de generalii Glöckelsberg și Herberville, care-i atestau credința către împărat, iar contele Nicolaie Palffy, ademenit de cei zece mii de taleri aur pe care împăratul îi pusese ca premiu pentru capul lui Rakoczi, umbla să-l prindă în capcană și să-l ucidă. Spre a-și ajunge ținta a trimis pe amanta lui să-l ademenească într-un loc anume, unde el aștepta cu o bandă de ucigași plătiți.

Planul a fost dejucat de Rakoczi, care a bănuit ce se pune la cale, iar Palffy, îngrozit de urmările trădării sale ieșite la iveală, s-a refugiat la Viena sub pulpana împăratului.

Văzîndu-se părăsit de cei mai apropiați colaboratori — care se temeau mai vîrtos de izbînda iobagilor decît de tirania habsburgică — cu oștile derutate și aproape înfrînte, Francisc Rakoczi a pornit fără zăbavă la Petersburg, să ofere țarului Petru I un tratat de alianță în schimbul ajutorului militar. Dar nici Petru I — care îi făgăduise sprijin cu ani în urmă — n-a mai fost în măsură să-și țină cuvîntul dat, întrucît oștile rusești erau angajate în războiul purtat cu regele Carol al XII-lea al Suediei. Acolo, în Rusia, Francisc Rakoczi a primit vestea că trădătorul Sandor Karolyi a încheiat — în numele său — rușinosul tratat de pace de la Sătmar din 1 mai 1711, care prevedea capitularea necondiționată a curuților răsculați și depunerea armelor.

Dezamăgit și cu idealul spulberat, Francisc Rakoczi s-a refugiat în Turcia, unde a murit pribeag și captiv la Rodosto, pe țărmul Mării de Marmara, în anul 1735. Singurul care s-a dovedit prieten statornic și devotat a fost Bercseny, care l-a urmat în exil și și-a găsit acolo sfîrșitul.

★

Grigore Pintea, fiu de sutaș răsculat și el însuși un revoltat, a visat încă din copilărie să fie de ajutor iobagilor, fără să aibă o idee precisă de felul cum trebuie purtată lupta împotriva asupritorilor: nobili, generali, conducători ai clerului... A ales calea cea mai accesibilă pe acele vremuri — haiducia — prin care a izbutit să strîngă în juru-i o armată impresionantă de iobagi revoltați și dornici de libertate. Dar, chiar în scurta perioadă în care a haiducit, obiectivele lui Pintea erau acele ale unui căpitan de oști, doritor să adune o armată disciplinată, înarmată și echipată, capabilă să înfrunte armata imperială, să alunge pe nobili de la cîrma Ardealului și să apere apoi cuceririle revoluționare, libertatea și credința iobagilor. De aceea, fiecare plan, fiecare acțiune a lui Pintea și oștenilor săi erau subordonate unei idei cen-

trale, militare și nicidecum unor acte sporadice de haiducie. Ele se integrau precis într-un plan general de răscoală, care să garanteze o viață mai puțin cîinoasă pentru majoritatea populației — iobagii de diferite naționalități.

Chiar și faptul că, o dată cu primul semnal al răscoalei lui Rakoczi, Pintea n-a pregetat și s-a pus în fruntea răsculaților din Ardeal cu oastea lui — remarcabilă pentru acea vreme — cucerind majoritatea orașelor ardelene, dovedește că el a avut o clară viziune politică și socială și că a întruchipat în timpul scurtei și zbuciumatei sale vieți cele mai legitime aspirații de libertate și neatîrnare ale iobagilor din Ardeal. Dotat cu un rar talent de organizator și de comandant, cu un nobil simț de dreptate și egalitate socială, Pintea a știut să atragă de partea revoluției, alături de valahi, pe toți nedreptățiții unguri, secui și de alte naționalități, înfrățindu-i în năzuința comună și înăbușind încercările de dezbinare pe motive rasiale și șovine, alimentate de nobili și de pătura reacționară a clerului superior.

Cu toate acestea, condițiile social-politice încă nu erau coapte, astfel că răscoala a trebuit fatalmente să fie înfrîntă. Dar ea a grăbit procesul de lămurire în conștiința maselor exploatate și a germinat alte răscoale ce au avut loc, mai tîrziu, în Ardeal.

Azi, visurile lui Gheorghe Doja, ale lui Grigore Pintea, ale lui Horia și Cloșca, au devenit realitate, sub cîrmuirea clasei muncitoare condusă de partidul său revoluționar. Exploatarea a fost abolită, iar populația din Ardeal, egală în drepturi și îndatoriri, muncește înfrățită la construirea socialismului, alături de frații lor din întreaga țară, alături de puternicul lagăr al socialismului.

Cu aceasta, s-a încheiat o pagină dramatică din glorioasa și frămîntata istorie a iobăgimii ardelene.

Autorul

PAVLIK

de **IURI NAGHIBIN**

Pavlik, una din nuvelele scriitorului sovietic Iuri Naghibin, prezintă un episod emoționant din epopeica luptă a oamenilor sovietici pentru apărarea patriei, împotriva cotropitorilor fasciști.

Pavel Cerdînțev — Pavlik — eroul principal al nuvelei, este un tînăr student din Moscova, rămas de mic orfan de tată. Crescut de mama sa în spiritul dragostei de patrie, de adevăr, a fost obișnuit să nu precupețească nimic din ceea ce ar putea face din el un om nou, util societății. Deși este puternic și are un suflet dornic de fapte mari, Pavlik este un om timid, lipsit de energie.

Războiul, groaznicul eveniment intervenit în viața oamenilor sovietici, îl trezește și pe Pavlik la realitate. Își lasă studiile și se avîntă în luptă.

Condițiile grele ale frontului îl călesc pe tînărul Cerdînțev. Pagină cu pagină îl vedem cum se maturizează, cum se dezvoltă, la școala dură a curajului, însușirile sale alese, ajungînd pînă la eroism. El se transformă într-un combatant ferm și îndrăzneț, plin de inițiativă și curaj, într-un luptător adevărat pentru apărarea patriei. Moartea sa vitejească în finalul lucrării este o răscolitoare condamnare a războiului și a nenorocirilor pe care acesta le aduce oamenilor.

„Pavlik" este o carte de un profund umanism, educativă, plină de forță și vitalitate.

Redactor responsabil : MACIUCA C.
Tehnoredactor : MIHAI ȘTEFANIA

Dat la cules 20.01.1962. Bun de tipar 14.03.1962. Apărut 1962. Comanda nr. 3541. Tiraj 25140. Broșate 23100+Legate 2040. Hîrtie tipar 50 g/m², 840×1080/32. Coli editoriale 26,4. Coli de tipar 27,5. A. 0835. C.Z. pentru bibliotecile mici 8(R).

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 93–95, București – R.P.R. (Comanda nr. 238.)

EDITURA TINERETULUI

LEI 9,15